

www.libtool.com.cn

2/6

#10

27823 f.1.

4th

To the Bodleian Library
from E. S. Dodgson,
June 19, 1915.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

DE BLOEMLEZING

www.libtool.com.cn

Nederlandsche Prozaschrijvers

VAN

N. G. VAN KAMPEN,

VERKORT DOOR

D. VEEGENS.

Eerste Stuk.

(VAN SPIEGHEL TOT WAGENAAR.)

Derde Druk.

AMSTERDAM,

P. N. VAN KAMPEN & ZOON.

1873.

www.libtool.com.cn

VOORBERICHT

VAN DEN EERSTEN DRUK.

De Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers, die de geleerde VAN KAMPEN, een twaalftal jaren geleden, bij de uitgevers van het tegenwoordig werkje, in drie groot-octavo deelen, het licht heeft doen zien, is, gelijk al de overige geschriften des voorbeeldeloos werkzamen mans, met verdienen bijval ontvangen. Op meer dan eene instelling van onderwijs maakt men met vrucht van deze Bloemlezing gebruik. Elders echter heeft men zich van het invoeren dezer verzameling voor schoolgebruik laten afschrikken, omdat het geheele werk daartoe te kostbaar was. Dit heeft de uitgevers doen besluiten tot het leveren eener verkorte bearbeiding daarvan, en toen zij mij aanzochten, om daartoe de hand aan't werk te slaan, heb ik mij gaarne met die taak belast. De weg, dien ik bewandelen moest, was door mijnen hooggeschatten voorganger, aan wiens dood ik nooit anders dan met weemoed denk, geheel gebaad, en geene andere moeielijkheid

kon ik ontmoeten, dan dat ik somtijds een belangrijk fragment uit een geliefden schrijver aan de mij voorgeschrevene korthed ten offer moest brengen.

In deze verkorte Bloemlezing is dus het plan der oorspronkelijke op den voet gevolgd. Ook de spelling onzer oude schrijvers is, met weinige uitzondering, behouden, niettegenstaande het mij twijfelachtig voorkomt, of, waar men voor de schooljeugd brokstukken uit de werken van de vaders onzer letterkunde wedergeeft, het niet beter zou zijn, daarop onze tegenwoordige spelling toe te passen. Alleen in de keus der proeven heb ik mij hier en daar eenige verandering veroorloofd. De redenen, die ik daarvoor had, zal ieder deskundige licht bevroeden. Tevens ben ik, met het oog op de jongelieden, voor wie deze arbeid meer bepaald bestemd is, eenigszins milder met aantekeningen geweest dan VAN KAMPEN. Evenmin als in het oorspronkelijke werk, worden de hier voorkomende plaatsen uit de oudere en nieuwere Nederlandsche Prozaschrijvers alle als onberispelijke voorbeelden tot navolging voorgesteld aan hen, die zich eenen goeden krachtigen of sierlijken stijl willen eigen maken; maar toch is, naar ik mij vlei, in deze verzameling geen enkel stuk opgenomen, dat niet aanleiding kan geven, om ijver voor de beoefening der vaderlandsche letterkunde in haren geheelen omvang in te boezemen en nuttige indrukken achter te laten. En zoo moge dan deze verkorte Bloemlezing, even als de oorspronkelijke, die daaraan ten grondslag lag, in veler handen komen!

www.libtool.com.cn
INLEIDING. 1)

Het is hier de plaats niet de vorming van den Nederlandschen prozastijl van den vroegsten tijd af op te halen, daar wij ons uitgangspunt nemen van het laatst der zestiende eeuw, toen ons proza zijn eigenlijk klassieke tijdperk intrad.

Het valt niet te ontkennen dat inzonderheid onze stichtelijke letterkunde van vroegeren tijd prozastukken oplevert van groote verdienste. Toen in de veertiende eeuw het godsdienstige leven in Nederland begon te ontwaken en vooral de *Broeders van het gemeene leven* overal door leer en voorbeeld reinheid van wandel gingen prediken, werd onze letterkunde weldra met een aantal godsdienstige tractaten en sermoenen in de volkstaal verrijkt, die wel voor het meerendeel niet op groote letterkundige waarde aanspraak kunnen maken, maar waarvan toch vele zich door eenvoud en helderheid —, sommige ook door kracht van uitdrukking, onderscheiden. Daaronder staan die van JOHANNES RUYSBROECK, prior van Groenendaal, bovenaan. In andere prozawerken: de *Legenden der Heiligen*, enkele kronijken (zoo als die van den *Klerk uit de lage landen*), en vertaalde prozaromans, treft de naïve manier van vertellen; vorming had de stijl nog niet verkregen.

De herleving der letteren in Europa ging natuurlijk bij de Germaansche volken, wier taal nog zoo weinig ontwikkeld was, in het eerst gepaard met eene minachting der volkstaal. De geleerden schreven uitsluitend in het latijn, waardoor zij zich aan hunne geestverwanten uit alle natiën verstaanbaar konden maken. Zij schreven niet voor het volk. Eerst toen de Hervorming, die iederen leek tot zelfonder-

1) Met goedvinden van den schrijver is deze Inleiding, voornamelijk met het oog op het later bijgevoegde Vierde en Vijfde Stukje, gewijzigd en aangevuld.
P. A. T.

noek aanspoorde, in ons land was doorgedrongen, begonnen ook mannen van studie het belang in te zien om hunne gevoelens in de volkstaal te uiten. De *Bijencorf der Heilige Roomsche kerk* van den grooten MAENIX VAN ST. ALDEGONDE beloofde aan het Nederlandsche proza eene glansrijke toekomst. Doorvoed van den geest der ouden, zocht MAENIX ons proza niet naar het hunne te verwringen. Zijn geestig spitschrift is geheel Nederlandsch, zoodat het zelfs de bewondering van zijne tegenstanders in het godsdienstige opwekte.

Het nieuwe leven, dat zich in de laatste helft der zestiende eeuw voor onze letterkunde opende, zou, indien wij in onzen hachelijken worstelstrijd tegen den Spaanschen dwingeland het onderspit hadden moeten delven, met ons onafhankelijk volksbestaan, wellicht weder verkwijnd zijn. Die bange en langdurige strijd, dat voet voor voet betwisten van iedere plek gronds aan een overmachtigen vijand, moest toen langzamerhand de gezichteinder helderder begon te worden, den volksgeest hooger stemmen. Sluimerende krachten werden bij den Nederlander opgewekt, zijn ijver werd aangevuurd voor de eer van die plek, wier onafhankelijkheid met stroomen bloeds gekocht was; zijn trots geprikkeld om haar in alle opzichten eene waardige plaats in de rij der volken te doen innemen. Van daar dat men zich ook meer op de moedertaal begon toe te leggen. Van daar de ijverige pogingen, die op het laatst der zestiende eeuw tot hare zuivering en beschaving, tot hervorming van poëzij en proza, van meer dan eene zijde, maar vooral van de Amsterdamsche Rederijkamer: *In liefde bloeiende*, uitgingen. Drie mannen van zeer verschillenden aanleg en godsdienstige denkwijze, maar even vervuld van liefde voor de moedertaal, COORNHEBT, SPIEGHEL en ROEMER VISSCHER, stelden zich daarbij het meest op den voorgrond: COORNHEBT vooral deed veel ter verbetering van ons proza. Menig stuk uit zijne zedekundige geschriften en vertalingen der ouden, kan nog ten voorbeeld strekken van kernachtigen en daarbij helderen prozastijl. Ook SPIEGHEL's Nederduitsche spraakkunst en redeneerwijze heeft op de vorming van het

Het alzoo uitgeworpen
eenmaal opgewe

flauwe bij onze natie niet, van een minder hachelijken sche Gemeenebest door zijne daarop gevolgen weligen tot zich trok. Integendeel roem, dien de natie verwierf. Dichters stonden onder ons verre achter zich latende, nog geëvenaard, over 't geheel niet durig meer beschaafd en erlangt scheepvaarders destijds alle landen te ontdekken, of de landschen koophandel cijnstbaar onze letterkundigen allerlei sieke oudheid tot gids toen de letterkunde van de, navolgende. In één HENDRIK, in eenigszins den eeuw van onze letterkunde.

Al de voorname Dichters goede Proza-schrijvers. *Vondtsche dichtkunst* doet zijne verzen onder, ofschoon schriften van dien tijd, voorkomen, dan met de lijk verhevene is overeen te zijn proza hetzelfde weligheid ten toon als in zijne en duidelijk. De weinige HUYGENS ademen ernst deze allen verheft zich als CORNELISZON HOOFT, *Historiën* een werk heel ander door ieder, die dient be

van ONEN r dan steld. met ge- ingen te tiende IDDEL- Van die gen ook ITT be- den stijl agenoev slechts, lve door lettend- gelijk is. id, toen goeden schran- erk van rlijk uit t anders r, waar- de Neder- an omge- aanleeren maar al te tiende eeuw n Nederland- T, tot volma- lauwd. Van tijd licht komen, die , de meeste waren , delmatige. De Am- behoorde tot macht tegen uitgegeven en zijner

te ver drijft, en soms al te beeldrijk is, Maar hoe worden die gebreken door kracht en majesteit van voordracht, stoutheid en oorspronkelijkheid van uitdrukking in de schaduw gesteld! Hoe weet hij de gebeurtenissen, die hij beschrijft, aanschouwelijk voor te stellen!

De invloed, dien HOOFT op onzen Proza-stijl heeft uitgeoefend, is groot, ofschoon geen later schrijver het gewaagd heeft, den grooten man in alles na te volgen. SWINNAS en ARNOLDUS MONTANUS, die beiden kort na hem bloeiden, hadden in hunne geschiedkundige geschriften veel van zijne bondigheid en zeggenskracht. GEBARD BRANDT streefde in zijne belangwekkende hoofdwerken, de *Historie der Reformatie in de Nederlanden* en het *Leven van de Ruyter*, meer naar juistheid van uitdrukking en bevattelijkheid, dan naar poëtische verheffing, maar toonde zich desniettemin doordrongen van de schoonheden van HOOFT. Door de natuurlijkheid en gemakkelijheid van zijnen stijl is hij, wat geschiedenis en levensbeschrijving betreft, het beste voorbeeld ter navolging dat wij uit de gouden eeuw onzer letterkunde bezitten.

Tot de verdienstelijke Proza-schrijvers van dit tijdperk behoort ook JOHAN HEEMSKERK, die mede als Dichter uitmuntte, en in zijne *Batavische Arcadia* een bevallig en leerzaam romanesk verhaal heeft geleverd, hoogst opmerkelijk om de zachtheid en eigenaardigheid van stijl, doch te zeer overvloeiende van zoetigheden en spelingen, die de geleerde schrijver van de Italianen had afgezien. Ook de stijl van den *Wetsteen der vernuften* van JOHAN DE BRUNE — eene verzameling van vernuftige invallen en allerlei kleine verhalen en aanhalingen — heeft somtijds iets sierlijks en levendigs.

Te midden van den weligen bloei onzer letterkunde in de zeventiende eeuw, kwam nog een allergewichtigst werk tot stand, dat een blijvenden invloed op onze taal heeft uitgeoefend. Het was de zoogenaamde Staten-overzetting des Bijbels, in 1637 voor het eerst uitgegeven. Zij leverde een bewijs op van al de kracht, kernachtigheid en verheffing, waarvoor het Nederduitsch vatbaar is. Desniettemin liet de kanselstijl ook nu nog veel te wenschen over. Slechts weinige godsdienstleeraars wisten de verhevenste waarheden in een kleed dat aan de eischen van eenen gezuiverden smaak

voldeed. De leerredenen van JOHANNES VOLLENHOVE, van de drie zonen van GERARD BRANDT en van A. MOONEN maakten hierop eene loffelijke uitzondering. Nog erger dan met den kanselstijl was het met den rechtsgeleerden stijl gesteld. De pleitbezorgers wisten zich voor de balie niet boven het gebruik van allerlei uitheemsche woorden en uitdrukkingen te verheffen. Zelfs de krachtigste pleitrede, die uit de zeventiende eeuw tot ons is gekomen (het pleidooi van S. VAN MIDDELGEEST voor P. DE GROOT) wordt daardoor ontsierd. Aan die heillooze zucht tot gebruik van bastaardwoorden gingen ook onze staatslieden mank. De onsterfelijke JOHAN DE WITT bezigde in zijne brieven en staatsstukken eenen vermoeienden stijl en alles behalve zuivere taal. Dezelfde gebreken kleven nagenoeg alle politieke schrijvers van dit tijdvak aan. Een enkele slechts, zoo als PIETER DE LA COUET, onderscheidde zich, behalve door den degelijken inhoud zijner geschriften, door groote oplettendheid op den vorm, zonder dat daarom die vorm behagelijk is.

Oppervlakkig klinkt het vreemd, dat in eenen tijd, toen onze letterkunde reeds zoo veel modellen van goeden schrijfstijl bezat, aanzienlijke mannen van groote schranderheid en veelomvattende kennis er zoo weinig werk van maakten om zich in hunne moedertaal goed of sierlijk uit te drukken. Dat verschijnsel laat zich dan ook niet anders verklaren, dan uit eenen trek van ons volkskarakter, waarvan de werking nog niet geheel heeft opgehouden. De Nederlander heeft ten allen tijde veel met vreemdelingen omgegaan, en zich meer dan eenig ander volk op het aanleeren van vreemde talen toegelegd; doch daarbij vaak maar al te zeer zijne eigene veronachtzaamd. Eer de zeventiende eeuw haar einde had bereikt, was de zucht om den Nederlandschen Proza-stijl, op het voetspoor van HOOFT, tot volmaking te brengen, reeds weder geheel verflauwd. Van tijd tot tijd mogten er proza-schriften in het licht komen, die om den inhoud onderscheiding verdienden, de meeste waren, wat den vorm betreft, beneden het middelmatige. De Amsterdamsche Hoogleeraar PETRUS FRANCIUS behoorde tot degenen, die door lessen en voorbeeld met kracht tegen dit gebrek ijverden. In een door hem in 1699 uitgegeven geschrift roemt hij de bedrevenheid van sommigen zijner

geleerde tijdgenooten in allerlei vreemde talen, de moeilijkste Oostersche niet uitgezonderd, maar gispt daarentegen met welverdiende scherpste de onachtzaamheid omtrent de moedertaal. »Alle menschen» zegt hij, »kunnen geen redenaars zijn, maar alle menschen kunnen en behooren goed Duitsch te spreken, die inboorlingen dezer landen zijn. In den gemeenen ommeegang kan men hier niet altoos op letten, en het riekt eenigszins naar neuswysheid; maar wat onachtzaamheid is het, als men in 't openbaar of schrijven of spreken wil, hier geen acht op te slaan? Is 't niet fraey, een Hollander te zijn, en geen Hollandsch te kennen? Hoe is 't te verschonen, daar alle andere volken, Spaansche, Italiaansche, Fransche, Engelsche, Duitsche, zoo veel werks aanwenden om hunne spraak net te spreken, dat wy in de onse zo slordig zijn? Of is 't ons alleen geoorloft, en den Nederlanderen als een voorrecht gegeven, geene wetten noch regelen t'onderhouden en de paalen van alle rechtmatigheid te buiten te gaan? Beklagelijk en niet min schandelijk is het, daar we zo een schoone taal hebben, en de schoonste mogelijk van alle de Europeesche, geene te na gesproken, dat we die zoo weinig in acht neemen, dat we die zo verwaarloozen en met vreemde spreekwysen en uitheemsche bastaardwoorden willens en wetens bederven. Daar we op onze eige beenen staan kunnen, gaan we liever op krukken, en daar we woorden in overvloed hebben, om onze meening klaar, kragtig en cierlijk te kunnen uitten, ontleenen we die van anderen buiten noodzakelijkheid.»

Nog lang na 1699, en zelfs gedurende een groot deel der achttiende eeuw, bleven deze verwijten maar al te zeer verdiend. De Fransche letterkunde vond destijds hier te lande vele, zelfs slaafsche navolgers; maar wat haar het gunstigst onderscheidde werd niet op onzen bodem overgeplant, namelijk de heldere, keurige, puntige proza-stijl, die de goede schrijvers uit de eeuw van LODEWIJK XIV kenmerkte. Intuschen leverde het tijdperk van verflauwing, waarvan wij thans spreken, één enkel Nederlandsch Proza-schrijver op, die in het door hem bearbeide vak hoogen lof verdient. Omstreeks het jaar 1730 gaf JUSTUS VAN EFFEN zijnen *Hollandschen Spectator* in het licht; een boek, waarin, op het

voorbeeld der beroemde Britten STEELE en ADDISON, zede- en letterkundige vertoogen worden geleverd, die in eenen zeer bevalligen en afwisselenden vorm gegoten zijn. VAN EFFEN werd door dit en sommige zijner andere werken voor onze taal de schepper van den schrijfstijl voor het gemeene leven. Hij verstond de kunst om, naar mate zijn onderwerp dit medebracht, luimig, gemeenzaam en ongedwongen, maar ook ernstig, krachtig en zelfs verheven te zijn. Zijn arbeid gaf tot vele navolgingen aanleiding, waaronder enkele niet onverdienstelijke. Het bleek echter ook daarbij weder, hoe veel studie er toe behoort om natuurlijk en voor ieder verstaanbaar te zijn, zonder tot platheid te vervallen.

Tegen het midden der achttiende eeuw kwam de *Vaderlandsche Historie* van WAGENAAR in het licht. Partijzucht alleen kan dezen reuzenarbeid gering achten, die, zoo als al de overige geschiedkundige en godgeleerde werken des achtenswaardigen schrijvers, van zijne waarheidsliefde, onvermoeiden geest van onderzoek en schranderheid getuigt. Als voorbeeld van schrijfstijl kan echter ook WAGENAAR te nauwernood worden aangehaald. Hij zelf zegt ergens, dat een geschiedschrijver de personen en voorvallen zoo natuurlijk en volkomen behoort af te schilderen, als of wij ze zelven zagen; doch heeft dit ideaal, waarnaar hij streefde, slechts op zeer enkele plaatsen van zijn geschiedboek bereikt. In plaats van schilderachtig, is hij enkel uitvoerig, nauwkeurig en net.

Dat pogen om een netten, uiterlijk beschaafden stijl te schrijven lag trouwens in den geest van WAGENAARS leeftijd, en werd door de talrijke taal- en dichtlievende genootschappen, die toen allengs ontstonden, gevoed. Een aanmerkelijke stap voorwaarts werd daardoor gedaan, in zoo verre als onze letterkundigen het thans niet meer onverschillig achtten, hoe zij zich in hunne moedertaal uitdrukten. Maar ongelukkig vergaten de Dichters en Proza-schrijvers destijds te zeer, dat ook in de letterkunde het wezen aan den vorm niet moet opgeofferd worden, en dat netheid van uitdrukking te duur gekocht wordt, als alle gloed, verheffing en oorspronkelijkheid daardoor verbannen worden. Deze laatste deugden bezat ONNO ZWIER VAN HABEN, de eenige waarachtige dichter van dit tijdperk, en die tevens enkele voortreffelijke

proza-schriften heeft nagelaten. Hij werd door de kunstrechters van zijnen tijd ten eenenmale veroordeeld, omdat hij — hetgeen op zich zelf een wezenlijk gebrek kon genoemd worden — te onachtzaam was op de taal en die niet geheel zuiver schreef.

Het mocht vooral aan twee vrouwen gelukken om de schrijftaal meer in overeenstemming te brengen met de spreektaal van 't dagelijksch leven, en wel door de invoering van een nieuw genre, den roman in brieven. De heldenroman van de 17^e eeuw had hier te lande wel vertalers en lezers maar geen navolgers gevonden. Sedert was de roman tot de schelmen en avonturiers afgedaald en bij alle deftige lieden in minachting gekomen. NICOLAAS HEINSIUS, auteur van een der best gelukten van dat soort ¹⁾, verklaarde uitdrukkelijk dat hij „een gezworen vijand van moraliseeren was.“ Niet alzo de Engelsche boekverkooper RICHARDSON, de vader van den Engelschen zedenroman, en de onvermoeide schrijver van *Pamela*, *Clarissa Harlowe*, *Karel Grandison*, de beide laatsten van niet minder dan acht deelen elk. Met werkelijk talent geschreven, werden zij in geheel Europa, niet het minst in ons vaderland, vooral door gevoelige vrouwen met graagte gelezen. Het was dezen populairen vorm dien ELISABETH WOLFF en AGATHA DEKEN kozen voor haar *Sara Burgerhart* en *Willem Leevend*, maar het was ook alleen de vorm dien zij van den Engelschman overnamen. Haar romans, vooral de eerste, zijn echt Hollandsch; in fijnheid van karakterteekening doen zij voor die van RICHARDSON niet onder; de briefstijl is lossier en natuurlijker dan bij hun voorganger, en dikwijls slechts een omgehangen kleed voor aardige vertellingen en boeiende gesprekken.

Een weinig later leverde de arbeidzame ADRIAAN LOOSJES eene geheele reeks van geschiedkundige romans die de natuurlijke karakterschildering van WOLFF en DEKEN misten, en waarin het historische kleed zijne helden zeer los om de leden zat. In zijne *Zedelijke Verhalen* wist hij door warmte van voordracht zijne lezers dikwijls mede te slepen. Weder van geheel anderen aard waren de romans waarmede de

¹⁾ „De vermakelijke avonturier“ enz. (van omstr. 1680. *Achtste druk*, Amst. 1756.

dichter BHIJNVIS FEITH zijn loopbaan opende. Zij vertegenwoordigden de „sentimenteele richting“, die in Duitschland vooral grooten opgang had gemaakt, en brachten hier te lande een tijd lang de „liefde die in tranen zetelt“, het verlangen naar dood en graf, en dergelijke sombere denkbeelden in de mode. FEITH's *Julia*, zijn *Ferdinand en Constantia*, en zijne sentimenteele gedichten vonden, vooral bij vrouwen, weerklank en navolging. Maar van alle kanten aangevallen, door BELLAMY in zijn *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart*, door KINKBB in zijne parodieën, door BILDERDIJK in het K. N. Instituut, door FOKKE eindelijk in zijn geestigen *Modernen Helicon*, kon het sentimenteele genre zich maar korten tijd staande houden. Ook leverde FEITH later prozaschriften van veel beter gehalte, waarvan vooral de kritische een helder oordeel verraden.

Wat FOKKE betreft, hij schreef een aantal boeken in hetgeen hij noemde het ironisch-komische genre, maar hoewel hij door het parodieeren van geschiedenis en fabelleer den lachlust wist op te wekken, was zijn scherts meestal plat en grof, zoodat de meeste zijner parodieën voor ons meer verrijnd gevoel alle aantrekkelijkheid verloren hebben. Fijner en niet minder geestig waren somtijds DE WAKKER VAN ZON (*Komische vertoogen van Bruno Daalberg*), JACOB VOSMAER (*Leven van Maarten Vroeg*) en PIETER VAN WOENSEL (*De Lantaarn*), de beide eersten gemoedelijke humoristen, de laatste meer satyricus.

Ook mogen tot de fictie gerekend worden de reisverhalen van JACOB HAAFNER, die zich door een dichterlijken stijl en een boeienden verhaaltrant onderscheiden. De schrijver zocht hierdoor meer dan door waarheid van voorstelling te schitteren.

De geschiedenis werd in de tweede helft der vorige eeuw alleen als wetenschap met ijver beoefend. SIMON STIJL was de eerste die zich met meer uitvoerige wijsgeerige beschouwingen over onze geschiedenis inliet. WISELIUS en VAN CAPPELLE volgden zijn voetspoor. STUART gaf in zijne *Romeinsche Geschiedenis* voorbeelden van welsprekenden stijl. VAN KAMPEN bezat het talent eener levendige voorstelling; zijn stijl was altijd eenvoudig en ongedwongen, dikwijls warm, als hij met den moed en den waarheidszin die hem eigen

waren, zijne overtuiging uitsprak. BILDERDIJK, wiens *Geschiedenis des vaderlands* meer het talent van den pamflettiest dan van den geschiedschrijver ten toon spreidt, wist echter hier en daar te doen blijken dat het schilderachtig geschiedverhaal in hem een meester had kunnen vinden. Wat later deden zich DE JONGE (*Geschiedenis van het Nederl. zeevezen*) en BOSSCHA (*Neerlands heldendaden te land*) als verdienstelijke historischrijvers kennen. BOSSCHA gaf op rijper leeftijd een *Leven van Koning Willem II*, dat met meesterschap geschreven is.

Voor de geschiedenis onzer letterkunde en letterkundige kritiek leverden BILDERDIJK, KINKER, WILLEM DE CLERCQ, DA COSTA uitmuntende opstellen. KINKER was van 1787 tot 1815 de ziel der beste staat- en letterkundige tijdschriften. Van DA COSTA bezitten wij voortreffelijke bladzijden over poëzy, en diep gevoelde hoofdstukken over de geschiedenis van zijn stamvolk. VAN HEUSDE wist de denkbeelden van PLATO in onberispelijk Hollandsch weer te geven, zonder dat ze den attischen geur verloren. Het is hier ook de plaats om den Zuid-Nederlander WILLEMS te vermelden, wiens verdiensten voor den opbouw onzer taal- en letterkunde in de Zuidelijke provinciën niet genoeg gewaardeerd kunnen worden.

Nergens was in de laatste halve eeuw meer vooruitgang te bespeuren, dan in hetgeen men bepaald de Nederduitse welsprekendheid kan noemen. De loop der staatkundige gebeurtenissen had daaraan eenig deel. Onder de oude Republiek werden de staatsvergaderingen in den regel met gesloten deuren gehouden; thans werd eene openbaarheid van beraadslaging ingevoerd, die de beoefening der uiterlijke welsprekendheid aanmoedigde. Wel streefden onze staatslieden in dit opzicht de Engelsehe Parlementsredenaars nog niet op zijde, maar in de staatsvergaderingen der Bataafsche Republiek verwierven toch STIJL, KANTELAAR en SCHIMMELPENNINCK, in die van het Koningrijk der Nederlanden VAN HOGENDORP en de ronde, algemeen beminde KEMPER, den roem van zeldzame zeggenskracht of wegslepende welbespraaktheid. Noch in zulke openbare vergaderingen, noch voor de balie kon men voortaan roem verwerven, zonder nauwgezette oplettendheid op taal en stijl. Misschien nog meer dan langs dien weg werd de Nederduitse welspre-

kendheid en dus de proza-stijl aangekweekt door den opgewekten ijver om beroemde mannen en geleerden in lofen en lijkredenen te verheerlijken. Vroeger werden zulke lofen en lijkredenen hier te lande, zoo zij al werden gehouden, bijna uitsluitend in het Latijn uitgesproken; thans stelden de begaafde mannen des lands er eene eer in om daarvoor de moedertaal te gebruiken.

De in dit opzicht toegenomen ijver hangt samen met de algeheele hervorming, die sedert zestig of zeventig jaren in den kanselstijl hier te lande had plaats gevonden. Het voorbeeld van Duitschland gaf daartoe den eersten stoot. Later heeft misschien de omwenteling van 1795, die aan de heerschende Kerk hare uitsluitende rechten ontnam, en daarvoor een heilzamen naijver aan de leeraren inboezemde, om door iets beters dan uiterlijke voorrechten uit te blinken, de kanselwelsprekendheid aangemoedigd. Zeker is het, dat de Nederlanders thans een schat van in vorm en inhoud uitstekende leerredenen in hunne taal bezitten, zooals nauwelijks eenig ander volk kan aanwijzen. Onder de eersten, die zich in dit opzicht onderscheidden, behoort ALLARD HULSHOFF, ook beroemd door zijne behandeling van moeielijke vraagstukken der bespiegelende wijsbegeerte in de moedertaal. Zijne leerredenen onderscheiden zich meer door kracht en levendigheid dan door een vloeienden stijl. MARTINUS STUART was als kanselredenaar niet minder welsprekend dan als geschiedschrijver. EWALDUS KIST toonde zich in zijne leerredenen, even als in het hetgeen hij verder wrocht, een man van de fijnste letterkundige beschaving. JAN VAN DER ROEST bezat eene uit de innigste overtuiging van het gewicht der door hem verkondigde waarheden voortgevloeide welsprekendheid, die onweêrstaanbaar wegsleepte en tot het hart doordrong. Krachtig, vurig, vol beelden en verheffing was de taal van BORGER, die misschien alleen zondigde door de te groote weligheid van zijn vernuft. Maar de genoemde kanselredenaars werden, in de schatting hunner tijdgenooten, verre overtroffen door VAN DER PALM, die tevens bijna in elk ander vak van welsprekendheid den palm wegdroeg. Niemand verstond beter dan hij de kunst om door bevaligheid van voorstelling en door eenen welluidenden, zoet-

vloeienden stijl te boeien, of door kracht en levendigheid van voordracht het gemoed te schokken en tot tranen toe te roeren. Een geheel ander talent was dat van WILHELM BROES, wiens puntige stijl en eigenaardige opvatting slechts door een kring van zeer ontwikkelde hoorders gewaardeerd kon worden. Helder en levendig was de stijl van CLARISSE. Groote redenaarsgaven bezat DES AMORIE VAN DER HOEVEN, maar niet altijd gelukte het hem de kunst geheel te verbergen, wat hij zelf als een vereischte voor ware kanselwespreekendheid beschouwde.

Wij zijn thans genaderd tot een nieuw tijdperk in de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Hoewel het, zoo als wij gezien hebben, in de eerste dertig jaren onzer eeuw hier te lande niet ontbroken heeft aan talentvolle schrijvers, bezat het proza over 't algemeen nog te veel het matte, kleurlooze, dat het van de vorige eeuw had overgeërfd. Er moest een jong geslacht opstaan dat zich aan frissche bronnen gelaafd had, om er een nieuw leven in over te gieten. Tot de voorloopers dier nieuwe richting behoorden behalve sommigen der reeds genoemden inzonderheid PETRUS VAN LIMBURG BROUWER en JACOBUS GEEL, beiden met diepe kennis der oudheid, fijnen smaak en humor toegerust. De eerste bracht ons rechtstreeks met de Grieken in kennis en wist hen op geestige wijze te schilderen en ons de schoonheden hunner groote schrijvers te doen waardeeren. GEEL stelde met niet minder geest de valsche theorieën die men in de letteren aankleefde aan de kaak, en toonde door leer en voorbeeld dat de stijl den mensch moet kenmerken.

Aan het hoofd dier bent van jonge vernuften, die tusschen 1830 en 1840 zich een eersten rang in poezy en proza wisten te veroveren, stonden VAN LENNEP, BEETS, KNEPPELHOUT, BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, POTGIETER, ALBERDINGK THIJM, en een talentvolle vrouw, Mej. TOUSSAINT, later de echtgenoot van den schilder BOSBOOM.

Van LENNEP bezat bij veel fantazie het talent om los en gemakkelijk te teekenen. Ook zijn in sommige zijner romans (*Ferdinand Huyck, Klaasje Zevenster*) het karakter en de zeden van den tijd uitmuntend geschilderd. BEETS wist in

de *Camera Obscura* een aantal Nederlandsche typen, vooral den ouderwetschen Hollander van zijn jongen tijd, met onnavolgbaren humor weer te geven; ook in zijn letterkundige voorlezingen en vele zijner leerredenen gaat sijne karakterstudie gepaard met kernachtige dictie. KNEPPELHOUT ontdeed in zijne *Studententypen*, die een groote opmerkingsgave en waarheidszin verraden, het Hollandsch van al zijn deftigheid. POTGIETER schreef keurige novellen. Zijne groote talenten als criticus worden eerst in den laatsten tijd naar waarde geschat; zijn stijl is kernachtig maar somtijds gewrongen. Ook ALBERDINGK THIJM is een der grootste kenners en geestigste beoordeelaars onzer letterkunde en kunst. Hij weet in zijne historisch-literarische studien onze voorouders voor ons te doen herleven.

Te gelijker tijd als VAN LENNEP waagden OLTMANS en DROST zich aan den historischen roman. OLTMANS schonk ons vooral in *De Schaapherder* een frisch en boeiend verhaal, maar zijne latere proeven voldeden niet aan de verwachting die men van hem had opgevat. Ook van DROST (*Hermingard van de Eikenterpen; Schetsen en Verhalen*) liet zich veel verwachten, maar hij stierf op jeugdigen leeftijd. Den palm op dit gebied behaalde Mevrouw BOSBOOM-TOUSSAINT. Haar rijke fantasie, haar diepe blik in 's menschen gemoedsleven, haar juiste historische takt doen ons de gebreken van haar stijl: gemanierheid en gebrek aan losheid, dikwijls over 't hoofd zien. Ook SCHIMMEL bezit een levendige verbeeldingskracht en misschien meer dramatisch talent dan Mevr. BOSBOOM, maar hij weet zijn onderwerp veel minder te beheerschen, en draagt zelden veel zorg voor zijn stijl. Een enkelen historischen roman schreef LODEWIJK MULDER (*Jan Faassen*), maar hoewel deze een meester in 't vak verwachten deed, is die verwachting tot heden niet vervuld.

De naïeve volksvertelling vond ten onzent uitstekende vertegenwoordigers in HENRI CONSCIENCE, wien wij de kennis van het Vlaamsche volkskarakter te danken hebben, en in CREMER, die den Betuwschen boer geestig wist te teekenen. Het gemoedelijk humoristische genre werd vertegenwoordigd door LUBLINK WEDDIK (*Gedachten en beelden*), door HASEBROEK (*Waarheid en droomen*) en vooral door VAN KOETSVELD (*De*

pastorie te Mastland enz.) in wiens novellen ook de praktische werkkring van den predikant naar het leven geteekend is. Onder 't pseudoniem van den ouden heer Smits, hekelde LINDO op vroolijke wijze de gebreken en eigenaardigheden in 't maatschappelijk- en familieleven. Minder gemoedelijk was de satyre van DOUWES DEKKER (*Multatuli*), die met groot meesterschap over de taal aan zijne verontwaardiging over onrecht en dwingelandij in bijtenden spot of hartstochtelijke bewoordingen lucht gaf (*Max Havelaar* enz.).

Aan het hoofd der historieschrijvers van den jongsten tijd staat BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, door zijne uitmuntende kritische opstellen, die van veelomvattende kennis en een voor poezij ontvankelijken geest getuigen. Hem volgden de scherpzinnige en grondige FRUIN, en de ook op letterkundig-historisch gebied ijverig werkzame VAN VLOTEN. — KNOOP'S opstellen over krijgsgeschiedenis zijn in een aangenamen stijl geschreven. — Over politieke geschiedenis bezitten wij keurige opstellen van den jonggestorven GERBIT DE CLERQ. — De geschiedenis onzer letterkunde wordt met talent door JONCKBLOET beschreven, die reeds een uitvoerigen arbeid aan onze middeleeuwsche letterkunde wijdde. — Op het gebied der letterkundige kritiek heeft zich vooral BUSKEN HUET naam gemaakt. Zijne scherpzinnige, geestige opstellen zijn niet altijd van gezochtheid vrij te pleiten.

Van de vele reizigers die hunne bevindingen in schrift — en in druk — hebben gebracht, mogen VAN SENDEN (*Alpenrozen, Reis naar 't H. Land*), en KELLER (*Reis naar 't Noorden, naar 't Zuiden*) in de eerste plaats genoemd worden.

De welsprekendheid vond in 's Lands vergaderzaal hare voornaamste vertegenwoordigers in THOBEBCKE en GROEN VAN PRINSTERER; op den kansel in de VAN DER HOEVENS. Van den vader spraken wij reeds. De kanselredenen van den zoon zijn misschien minder schitterend, maar dieper gevoeld en in haar eenvoud verhevener dan die van den vader. Onder meer anderen hebben zich vooral ook VAN OOSTERZEE en OPZOOMER naam gemaakt door hunne redenaarstalenten.

Indien wij in deze Inleiding menigen naam die de vermelding verdiende, onvermeld hebben gelaten, wijte men het aan de korthed die wij noodzakelijk in acht moesten nemen.

HENDRIK LAURENSZOOM SPIEGHEL.

(GEBOREN 1549, OVERLEDEN 1612.)

*Gesprek van twee bloedverwanten over de geschiktheid der
Hollanders voor nijverheid, kunsten en wetenschappen.*

ROEMER. Zoumen onze grove Hollanders de scherpzinnighe beslytredenen des *Redenkavelings* ¹⁾ (zo ghij die noemt) in onz' ongheslepen taal kunnen leeren, dewijl men ghenoech te doen heeft, den gheleerden in de hoghe scholen dit wel wijs te maken?

GEDEON. Waar an zoudt ghebreken? om datse botte Hollanders worden ghenoeemt? daarze doch in hun kloeck bedrijf gheen ander volkeren en wijcken?

R. Bylo ²⁾ dats hoogh gheblazen.

G. Ist min als waarheid? Vindmen oock eenigh land dat zo rijk is van wel bezeilde en toegheruste scheepen, van ghetrouwe schippers ende rapse bootsluy? Vindmen oock volck die van hun land, zo ten aldervorderlijksten kunnen het nut trecken, als onze Hollanders doen? zo datter niet een voet lands onghebout blijft. Ist hoogh? men bezaid het met de nutbaarste vruchten. Ist laagh? men wayd ³⁾ het, t'selfde met molens ende sluyzen van t'water ontledighende. Ist zandigh, doch niet zeer berghigh? men haalter t'zand af, voertet voor ballast ut ⁴⁾ den lande, t'land komt te nut. Ist oock duinigh? t'werd met knijnen in menigthe bezet. Ist zeer klaiich? men backter steen af. Ist dor of venigh? men verdelft het, of haalter de turf onder uyt; vant verloren voorland wintmen ried om de huizen te decken, oponvruchtbare waarden vischtmen 'tnietighe wier, om mettet zelve (dat uyster ze ⁵⁾ komt) het land (dat de ze met ghewelt ontnomen is) tegen d'an slaande gholven der ze te wapenen:

¹⁾ Redeneerkunde. ²⁾ Uitroep van bevreemding. ³⁾ weidt. ⁴⁾ uit. ⁵⁾ zee.

ende alzo het klein landeken den inwoonders niet al voeden magh, zwerft een groot deel der zelve met houten huizen in ze, om den haring te verlacken ⁶⁾ hen en al hun naburen tot voetsel: de menichte van haar wel beboude steden op kleinen plaatse, haar redelijke landrechten, ende het overgroot ghetal van volck dat hier after de dijcken weeldelijk leeft, betonen haar goede ende welgheschickte burgherlijke regeringh, zo datmen niet t'onrecht zeid, het waren gheen narren die Holland bedijckt hebben. Met koopmanschap ende ambachten wijckenze niemand, tsij Oost, West, Zuyen en Noorden; op zo veel verscheyden landen ende havenen, ende met zo menigherley waren handelende, datse in t'selve alle landen an de ze gheleghen, in de veelheyd te boven ghaan, alzo zij oock in verscheyden handwercken uitmunten: het vlas, de henp, ende wol, wordt hen uyt ander landen toeghevoerd, om verwrocht ende dickwils ter zelve plaatzen weer ghevoert te worden: hun lakens na Spanien, ende t'lijwaat na Oosten. Komende an de krijgshandeling, die hen van naturen vreemd is, heeft de Spanjaart verzocht ⁷⁾, watse in zulcx ter nood vermoghen: waarom zoumen zulck volck niet ook konen leren welspreken ende Redenkavelen; t'hangter maar an datze tottet leren ghelockt mochten worden dan zoudij wonder zien.

R. Ick moetet gheloven, maar hoe zalmenze locken tot een ding dat hen heel onbekent is?

G. Voor *Ciceroos* tijden wast tot Romen den ghemenen man immers zo onbekent, als hij klaaght: zo wanneer iemand in Griecx iet gheleert had, deze konde me zijnen broeder ofte vriend van sulx niet spreken, ende nu leertmen tselve, zo wel in Latijn als in Griecx; dit deed het naerstigh bedrijf int anvaten ⁸⁾ zommigher ijverigher schrijvers, beminners haars Vaderlands ende taals.

R. De Latijnse houtmen voor een rijke, volkomene ende zeer ghevoeghlijke taal, d'onze int teghendeel voor een arme ende ongheschikte, dies ducht ick tselve in Duyts niet zal konnen te weegh ghebracht worden.

G. De Latijnse taal was eertijds oock arm, die wonder-

⁶⁾ belagen.

⁷⁾ beproefd, ondervonden.

⁸⁾ aanvatten.

lijk zo bij haar zelf als uyt de Griecxe spraack verrijckt is, ende in schickelijker vervoeghing ghebracht; wat was de Italiaansche taal voortijds, ende hoe cierlick is die nu ghemaackt: dit staat ons oock te betrachten, hier toe hebben wijlui beter middel als iemand; merckt oock hoe de Fransoyzen, naast korte jaren hun spraack opghepronct hebben, zo datse nu van elck hoogh gheacht word... Ja de Enghelse die toch een schuimtaal⁹⁾ hebben, beghinnen cierlijck ende rijpelijk die op te proncken; wij Duitschen blijven alleen after, nochtans acht Becanus de onze voor de outste ende volkomendste taal des werlds, uyt de welcke meest alle talen hare oorsprong hebben.

DIRK VOLKERTSZOON COORNHERT.

(GEBOREN 1522, OVERLEDEN 1590.)

De pligten der ouders jegens hunne kinderen.

Nadien wel opgevoede kinderen d'alderloflijkste verciering, oock d'aldermeeste vreuchde der ouderen zijn (wat eer of lust is te ghelijcken bij 't hebben van deuchdelijke kinderen?) so en betaamt den huysvader gheen ding meerder, dan te benaerstighen dat hij deselve sorghvuldelijk onderwijse in de vreesse Godes ende oeffene in alle deuchden. Want de vader is zijnre kinderen predicant ende schoolmeester; henluymen moet hij in der jeucht leeren 't geen sij sullen in den ouderdom hanteren. Daar beneven sal hij allen vlijte aanwenden, dat sy nyet een onnutte last, maar vruchtbare ledekens mogen werden voor 't gemeene beste, om daar gheen onvruchtbare wespen, maar oorbaarlijke¹⁾ bijekens te broeden en te voeden. Ten welcken eynde hij sal bestellen, dat sij met gheleertheydt, met nutte kunsten, of met oorbaarlijk hantwerck, tot nut van 't gemeen

⁹⁾ *Eene taal uit het schuim der andere zamengesteld.* ¹⁾ *nutgevends.*

beste, buyten yemants schade, sich self met heuren gesinde namaals konnen ghenere: sonder te dencken: ick ben rijk ghenoech, so dat mijn kinderen niet en behoeven met hoofbrekingh of met arbeyt sich self te quellen om wat te winnen, maar moghen ledighlijck in weelden leven. Want behalven dat voor allen menschen, maar sonderlinghen voor de jonckheydt nyet sorghlijckers, noch verderflijckers en mach bedacht worden dan ledige weelde, so sijn uwe rijckdommen, o ghij huysvaders, onseker; so behoordij oock meer te arbeiden, om goede dan om rijke kinderen na te laten, ende so ist henluyden sekerder en nutter, dat ghijse sekere ende onverlieselijcke, dan vluchtighe ende onsekere rijckdommen aanervet. Dat sijn deughden, goede kunsten ende een eerlijck handtwerck, dat men seydt een gouden bodem te hebben, daarmede sij in allen gevalle sich overal eerlijck können ghenere ende hen van nyemand benomen en moghen werden, also een naackt scheepbrekigh ²⁾ mensche dese Aristippiaansche rijckdommen niet sich te land kan brenghen. Hier inne valt groot ghebreck bij vele onwijse ouderen, die meer naarstigh sijn om hare landen te beteren, ende meer acht nemen wat mist, wat assche, of wat vuylnis nut is om hare ackeren vruchtbaar te maken, dan sij wel gadeslaan, wat kunste, wat hantwerck, of wat nering best dienstlijck is, om hare kinderen deughdelijck nut ende vruchtbaar te worden, rechts of haar 't land ende hare rijckdommen, die sij om der kinderen wille beteren ende vergaten, meer ter herte gingh dan hare kinderen selve. Hier moet men verstaan, dat het nieuwe potteken lange sal riecken na den lucht van 't geen men daar eerst inne gegoten sal hebben, dat het rijcken sich in der jonckheydt na wille laat buyghen, dat stijf opgewassen sijnde door 't te spade buyghen soude breken. — Men siet oock dat de kinderen gaarne plegen na te doen, 't gene sij hare ouderen hebben sien voordoen, so dat oock eenige het droncken drincken, andere het vloecken, sommige het haastigh vertoornen van hare ouderen schijnen aan te erven door 't navolghen. Derhalven sonderlinghe te besorghen staat voor

²⁾ *schipbreukig.*

alle vrome ouderen, dat hare kinderen nyetq uaadts, maar niet dan alle goeden seden aan haar vermercken, ende also haren kinderen een spiegel des deughdelijcken levens verstrecken. Sodanighe vaders zijn dubbele vaders, te weten nyet alleen van der kinderen leven, maar oock van haar welleven. Ende heeft een goet vader sonderlinghen daarop te letten, dat hij met sijnen voorbeeldt den kinderen leere arm van woorden te wesen; so sullen sij veiligher voor ongemack ende rijcker van goede daden werden. Want ghemeenlijck brengt veel spreken in gevaarlijckheyt, ende altijd geven ijdele tonnen meer gheklancx dan volle; ende de borstelighe swijnen maken meer ghekrijts, dan de wol-draghende schaapkens. Wie sich aan 't veel klappen went, leert seldom weldoen; maar wie sich het weldoen gewoone maakt wort seldom een veelsprecker, maar altijd een daar a anderen wel sprecken.

Behalve deze gheschiedenisse leest men hieraf oock een stichtelijck fabelken van een smit, ghenaamt Focus. Deze was beklaagt voor den Keyser van opten dagh sijne gheboorten tegen sijn ghebodt gesmedet te hebben. Onze Smit bekende d'aanklaghte. Des de Keyser hem vraaghde, wie hem so stout hadde ghemaakt? Een moghender dan ghij sijt, Heere. De Keyser verwondert vraaghde, wie is dat doch? De noot, Heere. Ick moet wercken, of met mijn gesinde vasten. Want alle daghe behoeve ick acht silveren penningen; te weten twee, die ick moet uytlenen, twee die ick betale, twee die ick self behoeve, en twee die ick verliese. Ghevraught van den Keyser wat hij daar met meynde, sprak de smit also: ick hebbe jonghe kinderen, haar leeme ick alle daghe twee pennighen tot haar voedtsel, om mij dat te betalen in mijn swacke ouderdom, als ick (gelijck sij nu) niet en kan winnen: twee pennighen betale ick alle daghe mijn oude swacke ende winneloose vader, die hij mij in mijn kindtsheyt heeft gheleent: twee penninghen behoeve ick alle daghe selve tot mijn noodtdruft, ende twee verteenter alle daghe mijn wijf, ende dat is verloren kosten want het is een quaat wijf. Wil nu mijn Heere mij alle

daghe acht penninghen doen gheven, ick vier des Keyzers gheboorte wel al mijn leven. De Keyser lachte, en liet den smit nyet onbegiflight van sich gaan, om sijn danckbaerheyt tot sijn vader ende getrouweydt tot sijn kinderen.

De ware wijze.

De vroede 3) mensche is in rijckdom ende armoede, in wel-lust of verdriet, in verachtinge of eere, ende in hoogheydt of nederheydt altijt ghelijckmoedigh: recht als een kompas altijt vlack drijft, weder 4) het schip effen seylt oft seere helt over d'een of d'ander sijde. Overvalt hem een vlieghende storm des tegenheysts in bloet of in have, so dat hem de gesontheyt of rijckdom wert benomen, hij weet, dat hem benomen wordt, niet dat sijn eyghendom was, maar dat den leen-heer toebehoort ende hij te leen besat. Hij besat het als een schipper sijn vracht, om dat den eyghenaar weder te leveren. So mach hij niet wanen (veel min weten) dat hem yet onghelijcx geschiedt: wat reden heeft hij dan om klagen? Immers hoe mach hij klagen? Die 't gaf, die nemet weder. Dits de rechte greep alder dingen. Die hebben alle een rechter ende lincker handtvatsel. Het rechter is den eyge-naar sijn geleende goet, als hij 't wedereyscht, danckelijck op te offeren, ende dit met vreughden. Met vreughden segge ick, omdat elck in 't gevoelen dat hij 't danckelijck kan opofferen, sich noodtlijck moet vervreuchden door 't bevinden van so grooten gave Godes in sich. Maar het lincker handtvatsel is, het gheleende goet onrechtvaardelijck te willen eyghenen, sulcx sich sijns ondancx ende wederstrevende te laten benemen, ende, in plaatse van den leen-heer te danken, hem te wandancken met klaghien, treuren ende jancken, recht of ons wat onghelijcx gheschiede.

3) wijze, verstandige. 4) 't zij.

PIETER CORNELISZOOM HOOFT.

(GEBOREN 1581, OVERLEDEN 1647.)

*Uit de opdracht der Nederlandsche Historiën aan Prins
FREDERIK HENDRIK.*

ALEXANDER DE GROOTE, die, met het verpletten van de trotsste heerschappije des aartboodems, en met andere ongelooflijke aanslaaghen, ooverstrengelijk volbragt, dien tijtel won, bekoorde dervoeghe d'uitstekende verstanden, tot roemen zijnes naams, dat, om dien onsterflijk te maaken, zich afsloofden (zoo men meent) oover de vijftigh pennen.

Geen minder getal, misschien, van schrijvers, vrienden, vijanden. onpartijdighe Hoogh- ende Neederduitsche, Latijnsche, Fransche, Engelsche, Italiaansche, Spaansche heeft, aan 't vertellen van 't geen, sint den aanvang der beroerten, waar uit dit jeeghenwoordigh ontstond, in Neederlandt is omgegaan, een groot deel zijner daaghen en nachten besteedt.

Niet vreemt: zoo wij 't zeldzaam beloop van 't rijzen en daalen der dingen, in meenigherley manier, slechts ter vlucht eens bezinnen, en hoe de hulk der vereenighde gewesten, herwaarts en derwaarts geschupt van de worstelende winden, eindtlijk, uit zoo grouwzaam een' zee, in deeze haaven van tijdtlijke zaaligheid, niet zoo zeer gevoert, als geworpen, schijnt: hoe de hoogstgedachte Vorst, vader uwer Hoogheit, ten onwille 1) eener mooghenheit, die der Persiaansche geenszins waande te wijken, niet alleenlijk den eersten steen van deezen staat geleit heeft, maar dit zwaarlijvigh gebouw, ter tinne toe, opgetooghen; latende, daarenboven, twee zoonen achter, om 't zelve te dekken, en de voorhoven met metaale muuren te bevesten, alles met zoo gering een' hulpe van andren, en onder 't geduurigh rammeijen des vijands op 't onbestorven metselwerk.

Men zal hier op bijbrengen, dat dit werk gewracht 2) is van de zienlijke hand Goods, die de bijstere buijen, en

1) *in weerwil.* 2) *gewrocht.*

buldrende baaren breidelde, in 't geweldighst haar woedens; en haar hollende heevigheid leerde luistren naa den teughel, om te wenden en keeren gelijk tot het uitrechten 3) zijnes raads, van tijdt tot tijdt, vereischt werd: dat hij den bootsluiden standvastigheid instortte, om zonder wanhoop, en onbeteutert, als 't schip geenen duim boords booven waater had, op hunnen plicht te passen: dat hij den peiloodten 4) in de donkere nachten des onweeders geen' voorzigt ontbreken liet, om het, voor 't stranden, en stooten op klippen oft banken, te hoeden dat hij den nooit volpreezen Prinse Wilhem, wijsheit en wakkerheit verschafte, om, als schipper en stuurman tēffens, in d'ui-terste nood, zoo wel heilzame orde te geeven, als geduurigh-lijk aan 't roer te staan: dat hij den zelven den arm booven 't hoofd hield, tot scherm teeghens de geenen die zich vermaaten de treflijke timmerraadje te steuren 5).

Gewislijk.

Maar dies te gedenkwaardigher is 't: en wie twijfelt oft de zelve Godt de handt aan Alexanders toeleg gehouden hebbe, en hem, als een gereedschap, gebeezight, om zijn verhoolen besluit, geleeken, met reede, bij een' grondelooze diepte, te volvoeren? . . .

God, d'Allerbeste, d'Allergrootste, geeve dien heerlijk gekroonde boome [den oranjeboom]; wiens dorren ons met gewisser angst benauwen zouw, dan 't versterven van den Ruminalen de Roomsche gemeente, die 't voor een voor-spook van den val des Rijx hield; geduurighlijk te groeijen en, met zijn' bloeyende telghen, alle onderzaaten, teeghens de spaansche hitte en allerley onweeder, te beschaduwē, en te beschutten.

Aanhef en korte inhoud der Nederlandsche Historiën.

Ik gaa een werk aan, dat opgeleit 6) is van lotwissel en meenigerley geval; gruwzaam van veldslaagen, waater-strijden, beleegeringen; bitter van twist, warrigh van mui-terij; bekladt van moorddaad buiten de baan des krijghs; wrang van wreedtheit, zelfs in pais. Voorspoedt, teghens, thans vrede met uytheemschen, Strax inwendighe partij-

3) volvoeren. 4) stuurlieden. 5) storen, verstoren. 6) opgevuld.

digheit, en oorlogh daar uit ontfontk. 'T zelve plotselijk gesmoort; en weeder stilte maar getergh. D'inboorling onder zweep gebracht, en gedreven tot de wapenen. Voorts verstooren van steeden, scheuren van kerken, verwoesten van landschappen, zeeden en godsdienst. Terwijl men elkanderen plaaght, 's heemels plaaghen op den hals gehaalt; aardbeving, pest, honger, harde winters, hooge waternoodt, verdrenken van dorpen, volk en vee. Hoofden der regeeringe verdreeven. Vorsten om land en luiden geholpen. Alle oorden van Europe vervult met ballingen. Feller woeden ten hoove. Wetten, herkomsten en handvesten met voeten getreden. Twee van de doorlugtighsten der Christenheit, treflijk getal van Eedelen, op schavotten gestorven. De Prins van Oranje in 't hart van Hollandt, in 't midde van staatjonkers en lijfwacht, ontlijft. Zelf 't heerschendt huys, maar aan twee leevens hangende aan twee gesplitst, en 's koninx eenighe zoon, 's lands naaste erfgenaam, door 's Vaders bevel, ter dood gebraght. Meenighte van menschen omgekoomen door beuls handen, ter zaake van 't geloof. Onnoozel bloeds vergieten, voor een ridderstuk, geroemt. Eenen ygelijke de eigendoom van hals en haave in twijfel getrokken; thans uitdrukkelijk afgewezen: en den geenen dien men nocht ketterij nocht wederspanningheit wijten kon, ooghluiking en duldung te last geleit. Afkoomst en middelen voor misdaden gereekent, en geen gevaarlijker ding, dan de deughdt: voor al, maatigheit en bescheidenheit. Ook van schudden 7) en schalken 't verheffen immer zoo haatelijk als hunne schelmerijen: terwijl zommige, aan bisdoomen en priesterlijke hoogheit, andere aan wereltlijke ampten en eeren, als in roofgoedt geraakt, alles dreeven en droeghen, draaijende de regeeringe op hunnen duim. Burgher tegens burgher, maagh tegens maagh, opgehitst; en dien 't aan vijant gebrak, van zijne vrienden verraaden.

Niet zoo onvruchtbaar een' tijdt is 't nochtans van deughden geweest; of zij heeft ook stichtelijke exempelen voortgebracht. Goedt en bloedt van den eenen broeder bij 8) den anderen opgezet. Erntfeste trouhartigheit aan persoonen van

7) schavuiten, schelmen. 8) voor.

verschillende gezintheit bewezen. Zamelpenningen, uit het diepst der borze 9) gewilligh opgebracht, ter liefde van 't landt, en de vrijheid. Brandt van ijver tot godsvrucht en goede werken. Verlaaten van huis en hof, om het voor best gekooren verstandt 10). De doodt, en wat in aller pijnen maght was, standvastelijk geleeden. Zeltzaame zachtzinnigheid in de hitte van 't vechten. Meer dan mannelijke moedt, door vertwijfeltheit gewet. Voordeel oovergegeeven uit enkele goedthartigheid, en vijandt gespaart, op geen zoo goedt weêrom. Kloekheit van raadt, staagh waakende achterzorgh en voorzienigheid. De splinterighste, en keetelighste 11) zaaken door 't intoomen van hartstochten, met taaije lijdzaamheit beleidt, en in de stormen van den staat, op 't scharpste gezeilt. Der wijze dat veele eeuwen herwaarts geen stoffe geleevert hebben die rijker zij in allerley leeringen van 't beloop der wereldsche dingen, oft wonderlijker, oft waarneemens waarder, tot onderwijs van vorsten en volken.

ALVA pleit in den raad des Konings van Spanje voor gestrengheid jegens de Nederlanders, die zich aan den beeldenstorm en andere woelingen hebben schuldig gemaakt.

Neêrland heeft verbeurt of niet. Indien niet, het boete niet. Indien jaa, jaa zoo groffelijk teeghens Godts Majesteit en de uwe, wat reede, wat verw, wat schijn daar af, om het te schoonen? Het t'zaamenrotten, het wapenen, het geweld, zoo verraadelijk besteeken 12), zoo vermeetelijk aangevangen, zoo moedwilliglijk gepleeght, overtuight de landtzaaten. De bezoedelde kerken, gebroken altaaren, verminkte heiligen, afgeworpe kruisen en Christbeelden, zelfs 't ooverdierbaar lichaam onzes Heeren met voeten getreden, roepen wraak met oope keel, oft dreighen ze van de geenen te neemen, die 't van 't hart magh met goeden ooghe, Gods hoon en ongelijk aan te zien; latende 't zwaard in de scheede roesten, dat hun voor al, te deezen einde, gegeeven is. Maar Gods reede is ook reede van staat. Die zich, nocht aan d'eerwaardigheid der Landvooghdesse, nocht aan 't

9) beurze. 10) begrip. 11) kitteligste, neteligste. 12) bestoken.

ontzagh des Koninx, nocht aan de vreeze des Allerhoogsten, gekeert hebben toen 't noch onwis was, welk bewijs van weedom 13), oover deze grouwelen getoont zouw worden; wat zullen ze brouwen, wat zullen ze bestaan, oft wat zullenze niet, indien zij 't zoo heene zien sloeren 14)? De doorluchtigsten der aarde hebben altijd geacht den top der gloorye te raaken. wen 't hun gebeurde, door 't verooveren van uitheemsche Rijken, de kreits hunner heerschappije te doen uitdijghen 15). Geen minder lof is 't nochtans te bewaaren dan te winnen. Maar niet onvorstelickers dan een stinkend brandteeken van lantverlies in zijn faam dan een afgesteecken erfdeel in een' benaauwder regeering, dan hij van zijn voorzaten ontfangen heeft, den naakomelingen achter te laten. Elk ken zich gehouden tot voorstandt van zijn huis. Heidenen en tollenaars schaamen 't zich te verzuimen. Ende zal een vorst het zijne, dat is lant en luiden, verwaarloozen? Maar men zeit dat de weerspannighsten gekneust, de haastighsten gejaaght 16), de rest het spoor bijster oft tot berouw is nijghende, en alles zoetelijk zitten gaat. Hal dat zoo maghtigh een' meenigte (men maakt' er onlanx tweehondertduizent mannen af) smaak hebbende van 't bloedt en den buid, met heillooze Godvergeetenheid en helsche raazernij bezeeten, verwoedt door 't vroeghen haars gewissen, en 't verwachten der weederwraak, in deeze slaap, (als 't zoo heeten moet) yet andere dan versche vloekverwantschappen, balddaadt 17) en landt bederf droomen zoude zal mij niemant diets maaken. Dit eerder, dat zij met het oor op 't rappier teeghens d'aarde leggen; om de geleeghenheid te beluisteren, en ritselt'er een gerucht van voordeel, teffens op te te springen. Dan zal 't daar niet bij blijven, maar de laatste val de quaadste zijn, en dit exempel van Nederlandt tot Napels en Sicilie, van Napels tot Milau, (en Godt geeve niet tot Granada) overslaan; min nocht meer, dan wij den kerkstorm landt in landt uit hebben zien loopen. Houdt; gaan we hen liever in hunn' eerste rust overrompelen, en 't geknotte quaadtkruit eer 't nieuwe en weligher spruiten

13) weedom, leed. 14) sleuren. 15) uitzetten, verwijderen.
 16) verjaagd. 17) balddadigheid.

schiete', met wortel met al uitrooijen. Dit's, dat de mooghenheit uwer Majesteit, dit, dat der Spaansche grootheit, betaamt. Goedertierenheit, vergiffenis, zijn ooghdienende naamen: altijd meer niet, dan koelranken voor den dorst der zieken. Om een brandende koorts te verdrijven, ruimt men aadren en ingewant. Daar hoort vlijm 18) en venijn toe: ten minste bittere droggen 19.

De biechtvader FRESNEDA wederspreekt ALVA in 's Konings raad, en dringt aan op het inslaan van den weg der goedertierenheid.

Deftigh heeft de heer Hartogh 20) uwer Majesteit erinert, met wat ernst, een Vorst te trachten heeft, dat hij de plaatse Gods waardighijk waarneme. Zich teeghens den heer der heirscharen te quijten, moet buiten alle twijfel, der Koningen en aller Christenen wit weezen. Wie ook op yet anders ooght in zijne raadslaaghen, verbeurt 's heemels zeegen, die rijk en voorspoedigh maakt. Maar om den Allerhooghste recht naa te wandelen, dient hij eerst gekent, en de Godt der barmhartigheit voor geenen Godt der wraakegenoomen. Door zoodanighe miskeeken 21), verbijstert, hij wijlen, d'eeuwige Voorzienigheit den raad der geenen, die zij voor heeft in de straf hunner zonden te voeren. Een Vorst zij alzoo gedachtigh de vierschaar der volken te spannen, dat hij ondertussen niet vergeete, zich zelven te rechten, en zijn' eighen' hartstoghten, onder 't gewijsde der reede te doen buighen. Op gladde as drijft het toonneel des landtbestiers, en zet, naar dat men draait. nu dus, dan zulk een aangezicht. 't Lot heeft daar veel zeggens in, en doet het den allerlooste, meenighmaals uit zijn gissing gaan. Ende, gemerkt men door den eenen en den anderen wegh, zich vaaken van zijn veldt vindt 22), zoo kan men niet beeter, dan altijd den deughdelijksten ingaan. Die wordt ons van Godt en de naatuure aangewezen, bij d'alderoudste, alderkraghtigste wet, waar van elk de boekstaaven in zijnen boezem draaght. Deeze verbiedt andren te doen, 't geen

18) *het snijmes.* 19) *kruiden.* 20) *Hertog van Alva.* 21) *verkeerde zienswijze.* 22) *zich dikwijls buiten het spoor vindt.*

wij niet wilden dat ons geschiedde. De Landsheer dan slaagde, wat reeghel bij Gode geldt, en draaghe zich toeghens zijn' onderdaanen, zulx als hij wenscht, dat d'Alderopperste met hem handele; om gelijk oordeel getroost te zijn, als hij oover anderen gestreeken heeft. Die deezen voet best volgt, zal voor den volmaaksten regeerder gaan, en, met het temmen van zijn gemoedt, meer dan een' nieuwe wereldt gewonnen hebben.

Dwingelandij van ALVA en van zijnen bloedraad.

Voorwaar, hoe ik dit en gelijk beloop dieper in zie, hoe ik min gronds in de oordeelen Gods vind 23); en de tuimelende ongestaadigheid der menschelijke zaaken in allerley handel mij meer voor de ooghen komt. Dat een volk, zoo bloeiende in konsten en welvaart, een eedeldoom, zoo trots ter waapen, gemeente zoo moedigh op haar vrijheit, dien onlanx de pracht eens Cardinaals van Granvelle wee in het oog deed, zich nu, van den snoodste en eerlooste der aarde, den buik laat intrappen; dat een stuk rabants 24), met landt en luiden door geweldt; met den dwingelandt zelf, die alles van hem verstaan wil, door ooghbeguigheling, naar zijn' dartelheit, omspringt; met hun goedt, lijf, en leeven, min nocht meer dan met lorren, spelende. Want wien, in alle gewesten, waggelde 't hoofd op den halze niet, daar men dus eenen voet van rechten en rechtsvordering volghde? Daar zaaken van 't laatste belank, zonder aanschouw van plaats oft hooven, daar ze onder gevallen waaren, zonder uitvlucht van beroep tot hoogher vierschaar, oft naader ooverzicht 25), bij twee oft drie schudden 26), alle ziende naa den mondt van eenen Vargas, gesleeten werden? 'T ging dan, aan elken kant, op een vanghen en spannen van allerley' standt, allerley' sexe, allerley' ouderdom. De galghen hingen gerist, de raaden, de staaken, de boomen aan de weeghen stonden verlaaden met lijken, gewurght, onthalt, gebarnt 27): zoo dat de menschen nu, in de lucht tot adem schepping geschaapen, als in een gemeen graf, en wooning der ooverleedenen,

23) hoe ondoorgrondelijker mij Gods oordeelen voorkomen. 24) een eerlooze schelm. 25) herziening. 26) schavuiten. 27) verbrand.

verkeerden. Elke dagh had zijn heerlijkheit, en 't bassen der bloedtklokke, dat, met de doot van naamaagh den eene, van zwaagher, oft vriendt den andere, in 't hart klonk.

Moord, door de Spanjaarden gepleegd aan die van Naarden.

De Kornel, van taafel opstaande, deed, door den tromslaagher van 't Duitsche vendel, daar leggende, omroepen, dat alle burghers en bezettingen, ongewaapent, in de gasthuyskerke, dat pas voor stadthuys gebruykt, hadden te verschijnen, om den eedt, aan zijn' Majesteit, te vernieuwen. Het arm onweetendt volk (weenighen uitgezondert, die, ongerust in de Spaansche trouw, zich hier en daar, aan heymelijke oorden, verstaaken) vergaadert in 't Raadthuys; de Spanjaarts daar voor: en zagh men zeekeren Paap, met zommighen van hun, al een' wijl op en needer wandelen. Deez, wen alles te hoop scheen, komt der weerlooze troepe verkundighen, dat zij veygh 28) waaren, en op hun gewisse te denken hadden. Maar 't aanzeggen, bereyden, en sterven, was een ding. Men rukt de groote poort oopen; leydt eenpaarlijk aan, en schiet af; plompverlooren in 't hondert; met een gillen en schreeuwen, dat yder 't hart deed sluyten, en de hairen te bergh staan. Dat wordt, bij die van binnen, schichtigh beantwoordt, met een krijten en kermen, zuchten en janken, om steen en staal te vermurwen. 'T kouwde zweet breekt hun uit. Werwaarts ook zij zich keeren, de wanten 29) staan pal, en de doot in de deur. Voorts vliegghen de vijanden, tot het kerkjen in, als verwoede wolven, den tsaaghenden drom, met deeghen en daggen, op 't lijf. Dat weemelen, onder elkandere, van een' schaare, in zoo eng een' plaats gepakt, dat buytelen in hun eyghen, oft hunner meedeburgheren, en spitsbroederen bloedt, dat root- en doot verwen van troonjen, breeken van gezicht, krimpen van leeden, vlechten van vingeren, wringen van handen, was wel 't grouwzaamste weezen, dat ooit oogh' oft oore moght voorstaan. Maar niet den Spanjaardt heeft zoo heerlijk een' vertooning gejamert. Hij houdt'er, eeven fel, met punt en sneede, op aan, zonder

28) *veeg, den doot gewijd.* 29) *wanden, muren.*

yemandt te spaaren, uitgezeyt vier persoonen alleenlijk, die, door beloften van zwaar ransoen, gevankenis verworven. Naa 't plonderen en uitschudden der lichaamen, steekt men 't vuur in 't gebouw, om de geenen, die zieltijghende reeds onder de dooden gedolven laaghen, voorts met vlam en smook te verdelghen. Ende werden alzo omtrent vierhondert burghers, booven een goedt getal soldaaten, onder één dak, om hals geholpen. Neevens anderen, ontfink daar Gerrit Pieter Aartszoon zoo wrang een loon, voor de heusheit, aan Romero en zijn gezelschap beweezen. 'T geheele heyr der Spanjaarden, nu, had men binnen de muren, den roover in de huizen, en het wee door al de stadt; gaande 't onderste booven, met rennen, rukken, breeken, scheuren, sleepen, weghtorsen; en, ten heemel toe, 't buylen van wijven en kinderen, ondermengt met de naarheit van 't loeijen en blaaten der beesten, van stal gedreeven, oft daarop gelaaten in den brandt, die, na 't mannen van den meesten buyt, haast aan alle gashoeken 30) gesticht werd. De zelve stommelt de schuylers ten sluyphoolen uit, en leeverd der wreedtheit versche stof. D'ellendighen, tot ontrent vierhondert toe, te voorschijn koomende, worden ten deel aan rappieren gereeghen, ten deel met dolken doordrukt, ten deel van lidt tot lidt gemartelt, en aan stukken gekapt, met bijlen, verschaft door de Spaansche vleeshouwers. Zommighen, die, fors van vertwijfeltheit, en trachtende hunne hydt ten dierste te verkoopen, zich ter weere stelden, werden, wen zij meer niet moghten, als visschen gekorven en lankzaamelyk gewentelt in een' taaije doodt. Etlijken, die, zonder bodt van weederstandt, in handen vielen, werden tot op het bloote vel ontkleedt, en alzo, voor de ooghen hunner huysvrouwen en kinderen, doorsteeken. Anderen, omvangen op straat, van achter en voore, dienden der moorddadigheit tot spel: dewyl hen de Spanjaardts, al lachende en schet'trende, met de spitsen van 't geweer, d'een den andere toejoeghen, en om hun kortswijl afmaakten. Nocht kerke, nocht klooster, nocht ander Godshuys, oft eenighe gewijde oft ongewijde plaatse, die van schenden, van schaaken, van plaaghen, van pijnighen, moorden oft bernen, verschoont bleef.

30) *straat hoeken.*

Ontzet van Leyden.

Uitgelaaten, en onuitspreeklijk was de blijdschap, daar ze 31) meê bewelkooft werden van burghers en gezaghebbers. Men scheen'er verreezen van der doot; en met reppen en roepen zijn' achterstal van leevendigheid te willen inhaalen: zoo woeld' het en krioeld' het door straat en steeghen inzonderheit aan de Vlietbrug, daar de lijftoghtscheepen, door de veste schooten. Het holgehongert volk, wijf, man, oudt, jonk, boordde bol en dik den oever, en ooverwelfde, zooveel hun doenlijk viel, de vaart, met uitstreken van schouderen, armen en handen, om te bereyken, te vangen, te grabbelen, 't broodt, haaring, kaaze, en andre spijzen hun toegesteeken oft geworpen, door de bootsluiden. Zommighen liepen oft sprongen ten halze toe in 't waater, oft zwommen aan de scheepen. De zelve luiden, zoo nat en druipende als zij waaren, ook andren, die yet gekreeghen hadden, schooiden 32) 'er meê steêwaarts in, verkundighende d'algemeene behoudenis Alle buurten en wijken gewaaghden van den roep: *Leyde, Leyde is ontzet. Goode lof in der eeuwigheit.* Daarentussen zag men'er meenighte, dien 't voedsel tot vergif gedeegh, mits de onmaat hunner gulzigheit: zulx dat zij, ook onder weegh, met het eeten tussen de tanden, verstikt bleeven. Een oovererbarmlijk ding, naa 't ontworstelen van zoo veelerley ramp, in de haaven zijns heils te sneuvelen. Maar zoo luttel bedachtzaamheits vindt men, in alles, bij den gemeenen man, om zijn eighe nut te weten: 't en zij d'Ooverheit het bezorght en hem te vooren meet. De zelve derhalven, op dat zich voortaan niemant lichtelijk veraasde 33), en de verwende maaghen allenskens haaren plicht moghten herleeren, raamde plaats en orde, om aan yeder meer niet teffens dan een half pondt broodts, een stuk kaaz' en een peekelhaaring uit te deelen.

De Ammiraalen, opgetreden, naamen hunnen gank, en gevolgt van scheeps- en steêvolk, recht naa de kerke, om gemeener stemme den Heere te danken voor zoo veele en verscheiden' ooghschijnlijke gunsten, d'een achter d'andere hun als toegelt;

31) De vloot van BOISOT, die Leijden ontzet had. 32) schooijen, als een bedelaar wegsluipen. 33) overat.

tot voltrekking van verlossing der stad. Daar smolten de gemeeden in hun eig'he vuurigheid, en was de beweeghnis zoo weldigh, dat de harten van vroolijkheit, de ooghen van traanen ooverliepen, en de sleur van den zang der psalmen deden haaperen. Thans maakte de vroedschap een raadtslot, van alles jaars dien dagh, met bidden en looven, samt 34) ommegang in 't geweer, tot onversterflijke gedachtenis, te vieren. Welke dankbaarheid, des anderen daaghs, begenaadight werd, met het verwekken van een windt uit den Zuidtooste, die de golven 't landt deed ruimen, en daarna wat Noordelijk, om ze met een heftigh onweër zeewaart in te stouwen. Dies hinkte nu nergens de Godlijke voorzorghe; en bleef zoowel d'een als d'andre parthije oovertuight in den geest, dat de Heer der heerschaaren zijne wonderbaarlijkheit, met dit werk, ten wereldschen toonnee had doen verschijnen.

De intrede van Don JAN van Oostenrijk te Brussel in 1577.

Den eersten van Bloemaandt, deed hij gezeeten te paarde, tussen 's Paus gezant en den Bisschop van Luyk, zijn' intrêe. De omslagh van Heeren, Ridder, Eedelluyden (waaronder de Baroen van Wynenbergh, Ambassadeur des Kayzars) die de staatsy vereerden, samt het hofgezin en gevolg van Don Johan steegh wel ten getaale van drieduyzent persoonen. Een' wonderlijke toeloop; en meenighte van menschen, dien 't voorhoofd gewaaghde van de blijdschap des harten. Triomfboogen, konstigh gesticht en vermaalt 35), d'een achter d'andre, errinnerden hem 't loflijxt, dat in verscheide krijgstoghten, onder zijn beleid, verricht was, en booven al, de roemrijke zeege teeghens d'Ottomansche vloot bevochten. Een gulde waaghen, met gouden laaken bekleedt, voortgetrokken van een paar blanke rossen wees hem den wegh: en had oovervloedt van aardigh gebootste fruyten op, een sierlijken last; ook eenen bergh van gebrooke waapenen; om uit te beelden wat van den pays te verwachten stond'. De vensters laaghen bestuwt met vrouwen en dochters, jonk, bejaart, van aadelijken, van burgherlijken staate, yder om 't prachtighst opgetooit. Bloemen, kruidt, en kransen, bij deeze geworpen, bestooven d'inrijdende heeren: een lief-

34) alsmede. 35) beschilderd.

lijke reeghen, uit zoo heldere wolken. De eendraght van maat-zang, snaaren, en zoetlijk blaas spel, aangeheeven tot verscheide plaatsen, daar de stoet voorbij moest, werd gedommelt en verdooft, onder 't vroolijk gekrijs der kindren, die de straat en belemmerden; onder 't geschal der trompetten, 't galmen der trommen, en 't baldren van grof- en handtgeschut. Want zesduyzent soldaaten, dat pas binnen der stadt zijnde, holpen, tot den glans der feeste, met vuur geeven, en schitteren in 't blinkende geweez. Don Johan, zwenkende 't vlijtigh gezicht oover en weeder, voerd' het den bewelkoomeren te gemoet, en onderving hunne vertooningen van goedwilligheit, met een heughlijk en dankbaar gelaat. En 't ging hem wel af, als eenen Heere fraay van persoon, voeghlijk van zeeden, in de jeughdt van dertigh jaaren: en geviel der gemeente, die doch gewoon is, naa den uiterlijken schijn, van de Vorsten te vonnissen. Voorts, 't mangelde, nocht aan vreughdevlammen, nocht aan eenigh ander blijk van ijverighe geneeghenheit t'hemwaarts; zulx geacht werd, dat men den Koning zelf nauwlijx hoogher eere hadde kunnen toedraaghen.

Karakter van WILLEM I.

Hij was gebooren tot Dillenburgh, den veertienden van Grasmaant des jaars vijftienhondert drieëndertigh, naar den stijl van dien tijd, uit Willem Graave van Nassau, en Juliana Gravinne van Stolburgh, een wonder wijze en zeedighe vrouwe, die, t'haaren vijventzeeventighsten jaare, zagh hondert drieëntwintigh zoo kindren als kindskindren, gesprooten uit haaren lijve. Hij had meer dan middelbaare lengte, geestrijke ooghen; de zelve, 't aanschijn, en den baardt, bruyn; de leeden maagherachtig, nochtans taamelijk vroom 36), en welgeschaapen: de stem zeer helder, en lieflijk doorgaands, doch scherp genoeg, daar 't hem vereyscht docht; gelijk in 't bestraffen der gebreeken van de Regeerders en in 't doordrijven zijner voorstellingen. Waartoe hij hun dikwijls fier dan smeekende taal hield; steunende op de bekende zuiverheit zijner handen, en willende dat zij wisten hun immers zooveel aan 't volghen, als hem aan 't raaden, geleeghen te zijn. De zelve

36) klok.

wijze oordeeld' hij teffens dienstigh tot bewaarnis van ontzagh, en weering van oovertallighe twistreedenen, daar d'onbeschofte vermeetelheid haaren roem uit zoekt, en al te vaaken den tijd meê spilt. T'zijnen daaghlijkschen gelaate en manieren zagh, door den ernst, yet vroolijx en gunstveirdighs uit: welke temper 37), genaamt joviaal, frayst eenen Vorste voeght, en de minne der menschen mijnt 38) buyten koste van achtbaarheid. Lustigheit in geselschap pleeghd' hij graatigh 39), wen 't pas gaf, en vloeyde van scherts; voorneemelijk oover taafel, der maate, dat geene zwaarigheid zijn bart te nijpen scheen. Waaraan zich zommighe neuswijzen argherden, niet ruykende, dat hij den kommer menighmaals met gebootste blijdschap bestelpte 40), dewijl elk acht op zijn gebaar, en hoop oft vreez uit het staan zijner troonye, nam. Om geenen afkeer van 't gebruyk dies landaardts te toonen, deed hij somtijds wel eenen Duytschen dronk: maar 't weezen bleef 't zelfste ten laatste toe, en 't verstandt was op zijn stel. Ook was de dischvreugdt schier zijn' eenighe uitspanning; spelen, rijden, jaaghen, geen kortswijl voor hem. Al d'overighe uren braght hij met blokken en zorgben door. Opgevoedt, neeghen jaaren, in de kaamer des Kazars, die hem van zijn' eerste jeughd af zeer bezint 41) had, bewaard' hij, 't zijnen eenentwintigste, de veldtheerschappij, in plaats des Hartoghen van Savoye. Te weeten; rijpheit van oordeel en klem van heughenis, die zelden verzaamen, en te gaader (zonderling als d'ervaarnis hen afrecht en stofteert) wondere weetenschap en gaauwigheit geeven, waaren in hem gepaart. Bijstre baaren van teeghenspoedt zijn hem oover 't hoofd gegaan: morren en onwilligheit van zijnen minder; nijdt en dwersdrift van zijns gelijken; haat en vervolgh van zijnen meerder. Zelfs eenighe Oppervorsten, nocte tot den Paus, nocte tot den Spanjaardt geneeghen, konden 't wapenen der onderzaaten teeghens den Landsheer met goeden ooghe niet aanzien; meer denkende, dat des een' gewoonte, en schier oft morghen hunne beurt ook worden wilde, dan op de wettigheit der oorzaake, ende dat die met billijk regeeren te verhoeden was.

37) *stemming.* 38) *wint.* 39) *gretig.* 40) *bedekt.* 41) *bemind.*

JOOST VAN DEN VONDEL.

(GEBOREN 1587, OVERLEDEN 1679.)

www.libtool.com.cn

• *Lessen aan aankomende Dichters.*

Die van zijnen Geest naer den Parnas gedreven, in den schoot der Zanggoddinnen nedergezet, en Apollo toegeheilicht wort, dient zijne genegenheit en ijver door hulp van de Kunst, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulk een vernuft, hoe gelukkig het ook zij, gelijk een ongetoomd paert, in het wilt rennen; terwijl een ander Dichter, door kunst en onderwijs getoomt, den hengst slacht, die, onder eenen goeden roskammer en berijder, met roede en sporen getemt en afgerecht zijnde, overal bij kenners prijs behaelt. Natuur baert den Dichter; de Kunst voedt hem op; dies geraekt niemant tot volmaektheit, dan die de natuur te baet heeft, waer uit de kunst haer leven schiept.

Neemt hij voor in Nederduitsch, zijn moederlijke tale, te zingen; des hoeft hij zich zoo luttel te schamen als de Hebreen, Grieken, Latijnen, de geburen der Latijnen, en zoo vele andere uitheemsche volken, die hierom noch bij alle de weerelt, en elk bij zijne lantslieden, eere in leggen. Wat onze spraek belangt, die is, sedert weinige jaren herwaert, van bastertwoorden en onduitsch allengs geschuimt, en gebouwt, en geeft den leerling nu veel vooruit, om naer den palmtak in dit renperk te rennen, tegens en voorbij henlieden, die met zulk een zure moeite en arbeitzaamheit dit spoor onlangs begosten te leggen. Zoo men uit hunne gedichten en schriften, ook uit Neërlantsche hantvestboecken, de eige manieren van spreken bij een zamelt, en zich eigen maekt; daar is een schat van welsprekenheit bij der hant, veel tijds gewonnen, en middel om noch maghtigh in nieuwe koppelwoorden (waer in onze spraek niet min gelukkig dan de Grieksche is) aen te winnen, zoo men met oordeel te wercke ga.

Men vermijde, gelijk een pest, de woorden teghens den aart onzer tale te verstellen; een evel 1) daer doorluchtig-

1) *evel, kwaad.*

ghe Italianen, Spanjaerden en Franschen oock van zieck zijn. Wij moghen hier in nochte Grieken, nochte Latijnen navolgen. Wort hier teghens gezondicht, terstont verliest de spraek haeren luister, en ons oor wraekt dat geluit; eenen valschen klanck, die de muzijck der tale bederft. In oude Hollandsche liederen hoort men noch een natuurlijke vrijpostigheid, vloeientheit, en bevallijcken zwier; maer het gebrack den eenvoudighen Hollander aen opmerkingh en oeffeningh, om zijn geestigheid, uit een natuurlijke ader vloeiende, krachtigh op te zetten, en te voltoien.

De stijl zij snedigh, en geen stomp mes gelijk. Het scherpt de zinnen, en maect een goede pen zich te gewinnen een zelve zaek en zin op verscheide manieren te bewoorden, en cierlijk uit te drucken. Vaerzen willen gaerne vriendelijck en zuiver zijn: want de Zangbgodinnen zijn maeghden, aen wie vriendelijckheit en zuiverheit betaemt. Voertmen somtijds eenighe harde vaerzen in, dat moet uit geen gebreck, maer uit de stoffe geboren, en ter zaecke vereischt worden. Bijnamen 2) moet niet ledigh staen, nochte voor stopwoorden dienen, maer de beelden slachten, die eenen balck of het gewelf ondersteuten, en, hun werck doende, met een tot cieraet des gebouws strecken.

Kennis van uitheemsche spraeken vordert niet weinigh, en het overzetten uit vermaerde Poëten helpt den aenkomenden Poëet, gelijk het kopieren van kunstighe meesterstukken den Schilders leerlingh. Dees begint eerst van eenighe leden en deelen, eer hij een geheel lichaem tekent; en eerst van een geheel lichaem, eer hij een historie van verscheide beelden ordeneert, en gantsche vertooninghen op het panneel, als op een tooneel, stelt. Wanneer de deelen, elk in 't bijzonder, wel waerghenomen zijn, dan zal het geheele werck wel volgen, daar men niet aan beginnen magh, voor dat men een vast begriip, hant, en handelinghe van de bijzondere deelen hebbe. Zoo ziet men den besten meesteren de kunst af, en leert, behendigh stelende, een' ander het zijne te laten. Wie leerzaam is, late zich de beginsels, die altijd moeielijck vallen, niet verdrieten. De kleenen leeren zoo aen stoelen en

2) *bijvoegelijke naamwoorden.*

baucken gaen: daer na, stouter en stevigher geworden, durven ze afsteecken, en behoeven geene ondersteunsels meer: anders vergaept men zich te verwaent aen eighe inbeeldinghen, en vervalt in grove misslaghen, terwijl men wijzer dan zijn leitsman wil geacht zijn. Aldus heeft Virgilius, de Prins der Poëeten zelf, oock van Homeer en anderen veel ontleent, en uit de Grieksche tale met zulck een oordeel inghevoert, dat hij er onsterflijcken lof uit haelde. Evenwel, indien ghij eenighe bloemen op den Nederlantschen Helickon plucken wilt, draegh u zulcks, dat het de boeren niet mercken, nochte voor den Geleerden al te sterck door schijne.

Op zijn eighe riemen zich op dit gevaerlijke vaerwater beghewende, moet men zijn kracht overweeghen, eer het schip zee kieze. Menighen lijden hier schipbreuck, die door verwaentheit aenghevoert, ja vervoert, zich te vroegh en te diep op dezen Oceaan waghden, en niets is 'er schadelijker als eigheliefde, die fraie vernuften verblint, en onder hout. Die naulijcks twee of zes goede reghels weet uit te wercken, wil een lierdicht opzetten. Die qualijck een lierdicht kan, wil voort een treuspiel speelen, of een heldenwerck trompetten. Bij trappen klimt men eenen tooren op, en niet zonder trappen, ten zij met gevaer van den hals te breecken. d'Een bereickt langhsamer, d'ander sneller, den top der volkomenheit; hoewel men hier naulijcks volkomenheit vint, om dat die de maet van s'menschen vermoghen overtreft.

Beveel het papier niet terstont al wat u in den zin schiet, maer toest uwe inbeeldinghen, vonden en gedachten, ofze der penne en den dagh waerdigh zijn. Ghij ziet hoe de hoenders, den kop in de lucht stekende, met smaeck en nasmaeck drincken, en de gezonde schapen het gras erkauwen. Zoo doende zullenze de bladen niet met beuselinghen beslaen en dinghen, die niet om het lijf en hebben, nochte den lezer met den ijdelen dop zoeken te paeien, maar met pit, en een keerne van goeden smaeck verzaden. Het luit ook spottelijck een nieuwe wijze op de baen te brengen, als'er geene kunst in gemerckt wort.

Joocken uwe ooren naer eenen vleier, die elck naar den mont spreekt, ghij bedrieght niemant dan u zelven. Haetghe den openhartighen bestraffer, dis geene gebreecken verschoont,

zoo blijftghe daer in steecken. Zulcke eigenzinnighen, of eer cranckzinnighen, zijn niet te raden, randen meenighmaal in hunne razende koortse al raeskallende de geneesmeesters aen, en leeren men wie schuwen moet. Zij willen hun ontstelt en misstelt werck van geene fixe lêzeters aenghetast nochte gehandelt hebben, en schricken voor de moeilijkheit en pijn van het misstelde been te herstellen, en in het rechte lidt te voeghen; zonder eens te bedencken dat de Goden de beste dingen voor zweet en arbeit verkoopen. Zij liefkoozen hun wanschepsels, gelijk een aep zijn jonghen. Een omzichtig en leerzaam geest bemint Apolloos zonneshijn, die alle vezeltjens en stofkens ontdeekt.

Kunsten, die den brootzack vullen, en alleen den buick dienen, zijn haest goet genoeg: een Dichter behoort hemelval en de spraek der Goden te spreekken. De hemelsche Poezij wil niet op den middeltrap, maar moet in top staen, en op den toetssteen van een beslepen oordeel proef houden, naar de wetten bij de Geleerden daar toe voorgheschreven, waer toe wij gewezen worden.

JACOB CATS.

(GEBOREN 1677, OVERLEDEN 1660.)

Zedelessen uit de Sinne- en Minne-beelden.

Niemant (seyt Guicciardin) bedrieght 'er lichtelijcker een ander, dan de geen, die den naem heeft van niet te bedriegen. De scorpioenen, bij yemant gehandelt wordende, schijnen eerst wat te spelen, maer terstont daer na geven sij een doodelijcken steeck. Die zijn bedrogh met bedrogh begint, en is in verre nae de slimste brdrieger niet. Anderen, die hier op meer afgevaardigt en geslepen sijn, senden eenige handelingen van goede trouwe als voren uyt, en spelen daarna eerst hunne personagie. Vogelaers en jagers vangen dan best en meest, wanneer se, als maer slechtelijck voorbijgaende, of eenigh lantswerck 1) schijnende te doen, 't gedierte onverhoets op het lijf vallen. In 't verstricken van men-

1) akkerwerk.

schen is 't al het selfde. De meeste schalcken trachten eerst te wege te brengen, door eenige schijn van trouwigheyt, dat men hun geloof geve, en dan eens hun open siende, en hunnen slagh waernemende, tasten in 't vet tot aen de kneucfels toe. In 't korte, hoe een bedrieger voor min bedriegelijk wort aengesien, hoe men door hem meer bedrogen wort.

De genen die meer door noot, dan door wille een matigh leven ter hant trecken, soo haest de dwangh wegh is, gaen weder het oude karrepat in (seyt Halicarn.), sulcks is de rechte afbeeldinge van den aart der menschen; want, gelijk Agathocles seyt, wij doen zoo lange wèl, als wij in angst sijn: en integendeel van dien, soo de saecken weder beginnen wèl te gaen, terstont wijckt 2) de dartelheyt weder uyt. De kinderen, terwijl het onweêr raest, loopen onder de bomen schuylen en onthouden hun daer in stilligheit: maer soo haest als 't moy weder wort, scheuren se de tacken van de bomen af, en loopen daer henen. De mensch plagh in tegenspoet sijn toevlucht tot God te nemen, 't hoeft te laten hangen als een biese, maer soo haest als 't hem beter gaet, het hoeft in den wint te steecken, en als voren sijn oude gangen te gaen. 't Is mitsdien waer 't gene dat de Poëet seyt:

*So langh de mensch is fruicy en kloeck,
So leyt de Godsdienst in een hoeck:
Maer als men valt in tegenspoet,
Dan heeft men God als bij den voet.*

Het gemoet des menschen (seyt Philo.) is een woonplaetse of van de deught, of van ontucht, of (gelijk Bernardus seyt,) des menschen herte is als een molen, het draeyt gestadelijk omme. en maelt al wat er wort ingebracht; maer indien men 't ledigh laet, soo verteert het sich selven. Door stilstant vergeren alle dingen. Een steen, soo hij niet dickwijls omgewentelt wort, is seer haest overloopen van mos en ruyghte. Als het ijser rust, soo roest het; stilstaende wateren worden haest stinckende. Opgesloten kleederen krielen van motten en schieters. Een ijdel gemoet is een herberge van sonden, een

2) *uitwijcken*, hier: *uitbotten, te voorschijn komen.*

ledigh mensche des duyvels oorkussen. Ick ging (seyt de wijze man) voorbij den acker des luijaerts, en siet! daer waren enkel netelen op en hij stont vol distelen, en de muur was nedergefallen, **PROV. XXIV: 10.** De ledige weduwigte de Apostel als klapachtigh en sprekende dat niet en betaemt, 1 **TIM. V.** In 't korte, ledigheyt is een moeder van beuselingen, een stiefmoeder van deughden. Laet ons dan sorge dragen, dat, en God, als hij ons komt besoecken, en de duyvel, als hij ons komt quellen, ons bezigh mogen vinden met eerlijke oefeningen.

Een quade conscientie (seyt 'er een Outvader) is een moeder van vreesse. 't Is gewisselijck alsoo; want waer een sondigh gemoet is, daer is telckens, in alle voorvallende saken een bevend hart, en een versmachte ziel. De goddeloose schrickt voor alle dingen, selfs oock voor de genen die niet te vreesen en sijn. Hij ontset sich van Godt, want hij is hem vijant; van den duyvel, want 't is zijn pijniger; van sijn eygen herte, want 't is sijn beschuldiger. De rechtvaardige daarentegen (gelijck de wijze man seyt) is vrijmoedigh als een jonge leeuw, sittert of beeft voor niemant: niet voor Godt, want 'er niemant en is die hem meer wil helpen, niet voor den duyvel, want 'er niemant en is die hem min kan beschadigen: niet voor sijn eygen gewisse, want daer is ruste. Den vervaerlijcken donder noemt hij de stem sijns hemelschen vaders; den schrickelijcken bliksem, de stralen van desselfs grootachtsaemheyt 3): de doot een doorgangh tot een beter leven: Godts oordeel, een eynde van strijdt en ellendigheid; en om kort te seggen,

*Al viel de werelt gantsch en gaer,
De vrome schrickt voor geen gevaer.*

Wil 'er dan yemant onversaegt, en goets moets wesen, die reynige sijn herte van doodelijcke wercken.

3) *zorgende voorzienigheid.*

ARNOLDUS MONTANUS.

(GEBOREN 1611, OVERLEDEN 1683.)

De zeeslag tusschen TROMP en BLAKE, den 28sten Februarij, 1653 op de hoogte van Portlandt geleverd.

Tromp aan d'ander zijde vergat inschelijx niet d'aanmoedingh tot den strijd onder de zijne. Op de Kampanje met den zabel in de vuist gestapt: (bereeds boven wind na d'Engelsche afsakkende) Kinderen, seid hij, wat genaade te verwachten is van die vijand, kunnen de Schotten ghetuighen, soo deerlijk uitghemergelt, afghestroopt, en met een jok van verdoemelijke dwinglandij gheperst. De Nederlandsche rijkdom dobbert hier op 't water: en de voor- en teghenspoet des Vaderlands hangt aan d' uitkomst van een slag. Godt verhoede, dat haar ondergangh onse flauwhartigheid te last gheleidt soude worden. Die in 't Veldt overwonnen zijn, stuiten somwijl d'Overwinnaar voor hooge wallen en moeilijke overtogten. Hoe meenigmaal zijn de Heirlegers op de vlucht ghebraght: dewelke echter, naa een merckelijck verswakken, binnen Sterkten gheberghet, moedt grepen van haar steile Bolwerken: en soo fel uit die hoogten een zeeghaftigen wederpartij aan: dat de kans verkeert is. Sulck een voordeel kan niet verwacht worden: daar de Vlooten, onder een ghemenght, het water voor een graf aanschouwen, en in 't hol der kielen een moordadigh Buspoeder. Doodelijck is de minste quetsuur aan 't hart. Het leven van 't Vereenigde Nederlandt hobbelt in dese Schepen. Een naauwe toesicht vereischt den handel: want een wondt haar ontzielen kan. Indien de Water-leeuw met seven pijlen het hoofd moet onderhalen, zij sal voor drenkelingh drijven tegen 't landt. De spieren van onse Staat bestaan uit zeilen. Sonder soodaanighe vleughelen beweeghtze sich niet een duim breedt. Kan de Vijandt die heden afscheuren; op een dagh sal hij verder komen als Spanje heeft derven hopen in tachtigh jaaren. Door de noodsaakelijkheid is dickwils een bloode ziel stoutmoedigh te voorschijn gesprongen. Wie ziet niet dat d'eer, rijkdom, welstandt en 't leven des lands aan een kanswaagingh hanght? Gihj kondt hier noch plicht noch eed ver-

geeten, sonder eighen verderf en een brandmerk, het welke in geen tien Eeuwen verwassen soude. Doch wij vechten wederom met een Vijand, die onlangs den Theems voor ons opstooft. Laat hem dicht op zijde naderen, om gewisser te treffen. Daar is geen twijfel, indien 't schort aan dapperheid, of een ghewenschte uitkomst sal in 't kort dese rechtvaardighe Wapenen uit den Hemel bekroonen.

Tromp ondertussen, ingevolgt van Pieter Floris-zoon, set sachtjens op 't hoofd-ghedeelte der Engelsche Vloot aan. Blaak, voorbaariger, drijft hem geswind een jagt kogels toe, sonder veel rooij te schieten. Eerlang bedaarde die overmoed. Want d'Hollandsche Zeevoogd op een roer-schoot sijn boeg gheenaadert, giert hem aan de zijde. 't Geschut dus lang gespaart tot wisser treffen, donderde gelijkelijk met een geheele laag: en terstond omgewend, word ook de tweede gelost. Thans ging de strijd onder de Vlooten aan. Hier vielen de masten buiten boord. Gints hing het wand aan flenters. Daar kraakten de ribben, en zuisden de kogels door de zeilen heen. Voor 't barsten der handgranaaten repten sich Matroos van de overloop: of stooft verminkt in 't water. Hier hechte een boeg-spriet in de hoofdtouwen. Een ander enterde sijn vijand, en vloogh met 't verdeck in de lucht. 't Ghekerm der ghequetsten, verdooft door 't guiten 1) der kneppels, koevoeten, gloeiende schuiftangen, getakte Morgensterren en draadkogels, versette d'aanvallers te minder. Onder een dikke rook flikkerde t'elkens de Blixem van 't aengestookte bus-poeder. 't Licht scheen verbaast gevluucht te wesen: terwijl in een damp de doode rondom snorde. Bolonjens berghen zidderden voor de donder der Kortouwen ende Poortland beefde. Daar weemelde een ziel tooghende in 't water, en gaf sijn laatste snikken zonder gehoord te worden. Gints dobberde een op gescheurde denne, of haalde het hoofd onder de bebloede golven. Hier slorpten de kielen een Zee in door lage gaten: ende rukte Schip en volk zuigende na den afgrond.

Driemaal verwisselden d'Ammiralen met elkander de laag. Blaak toen afgewend, quamen vier kloeke Engelschen in sijn plaats: alle soo rauw bejgent, datse na vijf glaasen schut-

1) gonzen.

ghevaart Tromp verlieten. Doch hij dapper beschaadight, verdedighde sich echter tegen den verschen indruk van Blaak omtrent twee uren. Een Hollander eindelijk tussen beide Zee-voogden ingeboort, hield den Engelsche zoo lang gaande, tot Tromp een weinig gereddert, sijn beurt weder over nam. Voor den middag slabbakte Blaak. Agter uitgedeinst dan behield so veel moed niet, dat hij Tromp naderhand onder d'oogen dorst sien.

WILLEM SWINNAS.

(GEBOREN 16.., OVERLEDEN vóór 1672.)

Uit de opdracht aan de Staten van Holland van het werkje Engelsche en Munstersche Krakeelen, hetwelk over den oorlog der Nederlandsche Republiek met Engeland en Munster in 1665—1667 handelt.

Geen lauwerkrans, door gewette daggen 1) behaald en met het merg van vijanden bezwalkt, is ooit voor de volgende eeuwen onverwelkt gebleven, als door de zorg der Geschiedschrijvers.

Wat lof zoude Babylon, wat eerzucht Griekenland, wat dapperheid Rome der wereld ten erve gelaten hebben, zoo niet mannen met hersenen dezelve door hunne veder, ten spijte der vergankelijkheid, en ter eeuwiger geheugenis, hadden bewaard? Zeker, de heldenstukken der oude wereld waren met haar ten grave gedaald, en hare gedachtenis uit haren adem vervlogen.

Maar wat gelden de grijze eeuwen om te betuigen, waartoe de onze overvloed van stoffe verschaffen. Wie had de heldendaden onzer vaderen, de ongeloofelijke Staatshervorming, het afgeschudde Spaansche juk ter gedachtenis bewaard, indien de letterkundigen ons niet waren te stade gekomen? De ontzagelijke wapenen, de uitdijging ten Oosten en Westen, de tegenstand der magtigen, de onderschraging der zwakken en de voorspoedige ren 2) der handelaren van dit naauw bekrompen bun-

1) *scherpe zwaarden.* 2) *vlugt.*

delken lands onder de besturing van U Edele Grootmogendheden, zouden door verloop des tijds de geheugenis ontsnappen, zoo men hierbij niet trad in het voetspoor der gemelde schrijvers.

www.libtool.com.cn

In onze eeuw hebt gij, nevens Uwe bondgenooten, den mogenden Spaanschen Koning beteugeld, CROMWEL onder de oogen gezien, Dantzig onderschraagd, den onmagtigen Deen tegen den al te gewigtigen Zweed doen opwegen, en den laatsten veldvlugtig uit des zieltogenden veroverde landen doen verstuiwen. Met de Engelsche en Munstersche onredelijke wapenen kampen uwe regtvaardige zoo loffelijk, dat de wijde wereld in dezen oorlogspiegel verbaast staat.

Maak mij eens eene gelijkheid met de tegenstrevers. Englands Mogendheid, met eene drievoudige kroon gesierd, is te allen tijde als een dwingeland op den Oceaan voor alle naburen schrikkelijk geweest. Hoe heeft Frankrijk in andere eeuwen voor hare wapenen gesidderd; is het niet gefoold, verpletterd en afgesloofd? heeft het niet onder de dwingelandij moeten bukken en met zijn kroon het hoofd des Engelschen Konings versierd? Wie roemt er van behaalde lauweren tegen dien hardnekkig strijdenden landaard? Welk nabuur heeft denzelven doen bukken onder zijne mogendheid? door afgelegenheden zijn zij onbereikbaar, door zeemagt ontzaggelijk; ongetergd hebben zij anderen ten strijde gedaagd en zijn zelden van anderen opgeroepen.

Door voorspoed dan tot dartelheid opgestegen, hebben hunne brooddrunkene gemoederen uw klein Holland met eenige Zeeuwsche eilandekens en nog vijf onmagtiger landschapjes ten oorloge gedaagd.

Zeker. die dit kleine met dat groote vergelijkt, verbaasheid zal hem bevangen, verwondering hem doen stilstaan, wanneer hij de balans des oorlogs thans in evenwigt ziet. De moedigheid van den eenen heeft voor de dapperheid des anderen niet te zwichten; de klingen, zoo dikwijls tegen elkander gewet, de ijzeren klooten tegen elkander gewisseld, getuigen dit voor den tijdgenoot. Bij de nakomers zal Uwe loftuiting nog helderder geblazen worden, wijl gij met zoo kleinen landsomtrek zoo grooten hebt durven wederstaan.

Der oudere Batavieren strijdbaarheid is dan door tijdsverloop niet uitgewischt; daar zijn dan nog CIVILISSEN, daar zijn

er onder U Edel Groot Mogende, die den tabberd met het harnas, het harnas met den tabberd verwisselen, en die de wereld doen in twijfel staan, of zij meer in beleid of in dapperheid uitsteken. Den lof van allen te verkondigen, laat de beknoptheid dezer bladen niet toe. Aan de volgende eeuwen zij het overgelaten, om de CAESAR'S, de CICERO'S onder hen, die ons regeren, op te sporen; nu zij het genoeg, de geheugenis te bewaren, hoe gij onregmatige twisters hebt beteugeld. Twee bekrijgers hebben U te gelijk aangevallen; twee zijn er afgewezen. De tuin blijft omheind, de sterkten der bondgenooten bebolwerkt. Wat roemt Munster van voordeel, wat Engeland van overwinning? de eerste is geheel beteugeld, de laatste door Uwe dapperheid zoo afgewezen, dat de schade van het vorige jaar overvloedig is geboet.

Mijn veder zoude ligtelijk te vlugtig worden; mijn doelwit is niet U Edel Groot Mogende met eenig optooi Uwer daden te ontmoeten; dit laat ik aan vlejende tongen over. Ik ken het onderscheid tusschen de eerlijke vermelders van heusche daden en de pluimstrijkers. De eerste zoeken de waarheid met rechte gangen, de andere hollen met kromme naar pronkerij. De waarheid na te sporen zal mijne betrachting zijn.

CONSTANTIJN HUYGENS.

(GEBOREN 1596, OVERLEDEN 1687.)

Dit het werkje: Gebruyck of ongebruyck van 't Orgel, waarin de schrijver het vooroordeel bestrijdt dergenen, die in zijnen tijd het orgelspel bij het Psalmgezang in de Gereformeerde kerken niet wilden dulden.

Maer daer gebreeckt, tot besluit, een' reden aan, die niet min naer de Noodsakelickheid, als naer de Nuttigheid en smaekt: namentlijk, dewijle vooral in Gods Kercke vereischt is, dat alles betamelick ende ordentlick geschiede (1 Cor. XIV. 50), daer aen wij ons, niet alleen in andere wereldlicke vergaderinghen, maer selfs in onse Huysgesinnen, met reden, laten

1) nauwgezet.

gelegen zijn; dat wij hooglick yets van doen hebben, door het welke ons gesang der Psalmen, in de groote Gemeenten deser landen sulx geregelt ende gestiert werde, dat wij eenmael buyten het verwijt gestelt werden, van Vijanden ende Vrienden, die ons waerachtelick nae gheven dat wij op alle andere dingen, oock boven maten, puntigh, keurlick ende besett 1) zijnde, eene onlijdelicke onachtsaemheid blijcken laten in 't singen van die Gebeden ende Lofsangen, die ons de heilige Dichters derselve met soo sorgvuldighen geregeltheit voorgesteld ende naghelaten hebben. Inder daed, het laet sich onder ons veeltijds aenhooren, als ofter meer gehuyt oft geschreeuwtdan menschelick ghesonghen werde. De Toonen luyden dwars onder een, als gevogelte van verscheiden becken. De maten strijden, als putemmers, 'deen dalende soo veel d'ander rijst. Daer werdt om 't seerste uytgekreten 2), als oft een sake van overstemminge ware, ende dat het de meeste souden wegh draegen, met diergelijcke onhebbelickheden meer; sulcker wij, voor seker, de geringste niet en souden dulden in eenig ander tijdelick doen, van klein belangh, ten aansien van 't gene wij in desen voor Gods aangezicht te betrachten hebben. Want, om recht uyt te seggen, hoe soude het een Ghemeente voeghen haeren werldschen Vorst gezamenlick te gemoet te gaen, 't zij om eischen, oft om dancken; ende als 't op 't uyt brengen van de gemeene meeninge quam, een welgestelde aenspraeck met een' onachtsame, onmanierlicke, verwarde, dolende, haspelende, ende tegens een 3) toonende uyt spraek van velen te belemmeren? Ende is 't voor God almachtigh alleen, dat ons alle voor den menschen afsienlicke 4) slordighheid ende onordentelickheid betaemt?

Nu moetmen bekennen, dat de slechtste 5) der Gemeente die in desen meesten deel oorsaek van de ongeregeltheit zijn, eenighe onschuld toekomt. In de Engelsche Kercken gaet het singen oock sonder spel, veel schickelicker toe. 'T is niet vreemd: weinige wijzen passen daer op alle Psalmen: selfs, daer twee oft meer tot éénen Psalm kunnen dienen, bezigtmen meestendeel de lichtste, de aengenaemste ende de bekentste. Wij

1) nauwoezet. 2) om 't hardst geschreeuwd. 3) elkander. 4) afzigtelijke. 5) eenvoudigste.

hebben weinigh min wijsen als Psalmen; daer onder zijnder sommige vrij ongemeen ende van onhandsame toonen, voor den onervarenen. 'T is dan mede niet vreemd, sooder veel in ghedooft werdt. Want also vrome luyden meestendeel eene verkiesinge bij haer hebben van ettelicke Psalmen, die sij achten haere geleghentheden best te passen, ende niemant geern de vrucht ende den troost van die heylige Woorden will ontbeeren, om de hardigheyd van de noten, daer se op getoont staen, gebeurt het onder de hand, dat de slechte, onghevoelick, de Noten die hun beswaerlix vallen, in andere verwisselen, ende sulx, in 't doen van haere Ambachten, daer aen gewinnen, dat sij, ter Kercke komende, geensins daerof te drijven en zijn: daer uyt dan tusschen haer ende den ghenen, die den rechten sang houden, dat wreede, strijdige gheschil ontstaet, daerteghens sich alle Voorsangers te bersten soudent schreeuwen, eer sij het te boven quamen. Hoewel oock vele Voorsangers, mijns bedunckens, de rechte middel daertegen niet en gebruycken; gedragende sich even als Medesingers, ende niet tijdelicke genoegh voorkomende, 't gene, opgeheven zijnde, niet verwinnelick en is door een' Stemme, die onder de menigte smooft. Het Orgel nu, een sterck ende onwanckelbaer instrument zijnde, is machtigh, ende, als ick begon te seggen, ten hoogsten noodig, om alle voorgenoemde onghereimtheden te weeren ende voor te komen. Laet, op het verkondigen van den Psalm een' pijs gheroert werden, tot aenwijsinge van de bequaemste hooghde tot soodanighen Psalm (daerin mede veeltijds leelick misgetast werdt). Laet het gansche Orgel gesamenlick met de stemme der Gemeente roeren, getempert in soodanighen register, als naer het meer oft minder getal der menschen betamelick sal werden bevonden (tot Londen hebb ick een' doorgaende Cortijne 6) voor 't Pijpwerck sien hangen, om het scherpe geluyt wat te versachten, soo ick 't nam). Laet het tusschen alle reghelen een' korten stond vooruyt spreken, jae tusschen sylb 7) en sylb: in sonderheid daer den Orgelist sal mercken, dat de onervarene voorkomen dienen te werden, eer sij de overhand van toon ghewinnen. Laet sulx ten uyteinde toe vervolgen, met een' eenparighe, middelmatighe, dat is, een' onver-

6) *gordijn.* 7) *lettergreep.*

haeste ende onvertraeghde maet (waerin mede veeltijds groffelick werdt gefeilt). Het is seker, ende nu bij d'ondervindinghe onser Naburen bewesen, dat in plaats van ons beschimpte ende beschimpenswaardighe gerucht, een gestadigh, staetigh, maetigh, eenstemmigh, aengenaem gesangh onder de grootste Gemeente gehoort sal werden: soo dat noch de Stemmen onder een, nocht het Orgel met de Stemmen in toon, oft mate, oft macht strijdende, beide te samen als één lichaem sullen maecten; welckers leden qualick uyt den anderen te onderscheiden sullen zijn; sulx men oordeelt de rechte vollmaecktheid te zijn van alle vermengelingen, die onder de keure van onse uyerlicke sinnen, soo in 't voelen, in 't smaken, in 't rieken, ende in 't sien, als in 't hooren vallen.

GERARD BRANDT.

(GEBOREN 1626, OVERLEDEN 1685.)

Marteldood van Vlamingen voor het Hervormde Kerkgeloof onder FILIPS II. en GRANVELLE, in 1563.

Tot Antwerpen wierdt in 't begin van Oegstmaendt seker Metselaer, Wouter Oom genaemt, op den Steen in 't heimelick, ter saeke van sijn gelove, verdrongen. Jan de Wolf van Oudenaerde, te dier tijde aldaer gevangen, om dat hij sijn kindt in de vergaderinge der Gereformeerden had laten doopen, leed veel aenvechtings door Papen en Monniken: maer d'allerswaerste door de liefde tot sijn echtgenoot, een jonge, schoone, en bevallijke vrouwe; daer hij onlanghs met gepaert was, en die hem korts te vooren 't eerste kindt had gebaerdt. Hij socht Godts naeme, door een volstandige belijdenisse, te verheerlijken; hij socht bij sijn vrou en kindt te blijven; de geest en vleesch en bloedt, het tegenwoordig en toekomend, het tijdelijk en 't eeuwig stontt tegens malkanderen. In 't midden van desen strijdt, die hem banger viel als de doot, riep hij Godt om hulpe, tot dat ten laetste 't geloof, en de hoope van een beter, in hem boven stontt. Hij bleef dan volstandig, en vermaende sijn beminde vrouwe, toen sij, op

den Steen, daer hij insgelijks gedrenkt 1) wierdt, met veel traenen haer afscheit van hem nam, dat se doch in den weg der waerheit sou wandelen, en hun kindt, dat gemeene liefdepandt, in de vreesse des Allerhoogsten opbrengen. Ook sijn tot Halewijn in Vlaendere in 't voorjaer verscheide Doopsgesinden, van den Pastoor dier plaetse verraden, door den Deeken van Ronsen gevangen, en naer Rijssel gevoert. Onder dese was Jan de swarte, een Dienaer des Woordts, met sijn vrouwe en vier soonen. De twee jongste, niet bij huis sijnde, toen d'Inquisiteur daer in viel, wierden van de buuren gewaerschout, doch d'een seide tot den ander: *Laet ons niet loopen, maer met vader en moeder sterven.* Midlertijt braght men den vader buiten 't huis, die, sijne soonen siende, tot hen sprak: *Kinders, wilt gij mede naer 't nieuwe Jerusalem?* Sij, de een was slechts zestien jaeren oudt, riepen: *Ja wij, vader,* en lieten sich vangen. Nevens hen raekten twee andre broeders des geloofs, die tot hunnent t'huis lagen, in hechtenisse; van gelijke twee paeren getroude luiden, en een vrouwe: die al te saemen (behalven een van de vrouwen, welke van haer gelove verviel) met noch een' man, omdat hij hen nevens andere, met van buiten toe te roepen, had gesocht te troosten, op verscheide tijden, tot Rijssel zijn verbrandt.

Dood van FABRICUS te Antwerpen, in 1564.

Maer tot Antwerpen, viel over 't verbranden van Christoffel Smit, of Fabricius, die standtvastiger was, meer te doen. Dees was tot Brugge, sijn geboortestadt, een Carmeliter Monnik geweest, dan daer na hadt hij 't Klooster met het Pausdom verlaeten, een echte vrou getrouwt, en sich eenigen tijdt in Engelandt onthouden: maer nu, van sijn geloofs-genooten weër naer sijn vaderlandt geroepen, liet hij sich t'Antwerpen onder de Gereformeerden tot het leeramt gebruiken. In desen dienst droeg hij sich ontrent ses maenden seer stichtelijk, tot dat hem seekre geveinsde vrouwe, lange Margriet genaemt, een Bonetverkoopster, die sich geliet als of s'in stuk der religie nader onderrechtinge begeerde, den tweeden van Hooimaendt arglistelijk verriedt; en met hem Olivier de

1) *verdronken.*

Bok van Aelst, Professor der Latijnsche taele tot Heydelberg, te deser tijdt herwaerts gekomen, om sijn besondre saeken te verrichten. Des andren daeghs wierdt bij op den pijnbank geworpen, en ondervraecht naer sijn ampt, huwelijk, mededienaers, en na de gelegenheit en 't beleit der heimelijke vergaderingen. Hij wilde niemandt beswaren, maer beleedt sijn eigen gelove, en 't geen hij hadt gepredikt. Daer na volgde de strijdt met de geestelijken, die hem seer hardt vielen. Ook sochten se sijnen medegevangen van gelijken t'ondervraegen; dan dees weigerde hun te antwoorden, en beriep sich altijds op den Keurvorst Paltsgrave sijnen overheere; die ook, door een' afgesonden met brieven, bij 't Hof te Brussel soo veel te weeg braght, dat men hem den eerste van Herfstmaendt uit de gevangkenisse ontsloeg. Maer Fabricius vondt noch socht geen uitkomst dan de doot. Ook droeg hij, ten viere verwesen, het kruis van sijn verdrukking met een onbedenkelijke en onbegrijpelijke kloekmoedigheid, geduldigheid, sachtmoedigheid, gelaetenheit, en gerustheit. Vrienden en vreemden heeft hij vertroost, versterkt, en opgewekt ten goede, met verscheide brieven, uit de gevangkenis, korts voor sijn doot, geschreven; zelfs aen lange Margriete, die hem hadt verraeden, haer dat vergevende, en vermaenende tot boete. Des nachts voor zijn' sterfdagh vergaderde 't volk in groote menigte voor den Steen; of kerker, meinende, dat men hem in 't donker sou ombrengen. Ook braghten sij hier den gantschen nacht over met Psalmen en geestelijke liederen te singen, tot den morgen toe. Den volgenden dagh, den vierden van Wijnmaendt, ter doot gevoelt werdende, sagh hij dat het volk, van alle kanten toeschietende, seer beroert was, en sprak hen, vresende; voor oproer, met dese woorden aen: *Mijn lieve broeders, dat sich niemant voordoe om mij te verlossen. Laet de Heere sijn werk in mij volbrengen.* Eenige anderen vermaende hij, dat se bij de leere, die sij door sijnen diens ontvangen hadden, souden volherden. Sommige seiden toen: *Strijd vroomelijk, waerde broeder, want dit is de ure.* De Markgraef dat hoorende, riep tot sijn trauwanten: *vangt, smijt, slaet, doot,* en dreigde te schieten. Op de markt gekoomen, knielde Christoffel bij de houtstaepel, om Godt

in dien uitersten noodt te bidden, maer men rukte hem terstondt naer de mutsaert, drongh hem aen den pael daer hem de beul met een ijsere keten vast hechte, ook een' strop om den hals wierp om beide het bidden en 't spreken te beletten. Aen den staek staende begosten veel van d'omstaenders verscheide Psalmen, en onder andre den hondertendertigsten, op te heffen. De helbaerdiers riepen datse swijgen souden, en raekten van 't dreigen aen 't slaen, maer 't volk aen 't werpen met steenen, in sulk een meenighte, en soo vinnig, dat eerst de beul met sijn dienders en de helbaerdiers, en daarna de Markgraef de Schout, en andere Wethouders de vlucht naemen. Men had de Markgraef, eer hij week, hooren roepen: *Ey Burgers staet ons bij. Schutters staet ons bij. Mijn lieve burgers, wij sijn 't niet die hem dooden, maer des Konings gebodt. Siet wat gij doet 't is des Konings gerecht.* Maer niemant, die een voet voor hem ver-sette, of handt voor hem uitstak. Men liet het volk begaen. Eenige sprongen in 't perk om den predikant t'ontsetten, rukten de mutsaerden wegh, en trokken te keten los, dan 't was te laet. Want de Beul had, eer hij sich wegh maekte, hem met een ijsren hamer 't hoofd ingeslagen, en van achtren met een ponjaerd doorsteeken. Dus liet men 't vier, dat al ontsteeken was, branden; en sag 'er den man (want het brandde seer langsaem), schoon hij zoo doodlijk gequetst was, noch lang in leven, sijn hoofd verroeren, sijn mondt en lippen en handen open- en toedoen, tot dat hij eindelijk, in 't vier vallende, den geest gaf. Echter bleef daer dat afgemartelt en schrikkelijk mismaekt lijk, nae 't blusschen van 't vier, wel acht uren leggen, tot een deerlijk schou-spel van vrienden en vijanden. Dan ten laetsten wierdt het aen een' grooten steen gebonden en in de Schelde versonken. Dusdaenig was 't einde van Christoffel Fabricius, in 't sevenendertigste jaer sijns ouderdoms.

DIRK WILLEMSZ.

Dirk Willemssoon, poorter tot Asperen, van de selve gezintheit 2), door een dienaer des gerechts bij winterdagh bevervolgt gaf sich op ijs, dat noch krank was, daer hij

2) *De doopsgezinde.*

ter nauwe noodt over raekte; maer de dienaer, die hem na liep, brak 'er in 3) Hij, sijn' vervolger in noodt siende, keerde straks te rugh, reikte hem de handt, en bergbde, met sijn eigen gevaer, sijn vijands leven. Ook socht de geberghde dienaer sijnen behouder te spaeren: maar toen hem seker Burgermeester, op slagh koomende, met straffe woorden toe riep: *Betracht uw' eedt*, dreef d'eigen'liefde, die sich diets maekte, dat hem de dankbaerheit den hals sou kosten, boven. Hij tastte den man dan aen, die daerna den sestienden van Bloemaendt 4) ten viere wierdt verweesen. Ten selven daege, toen de lijder buiten Asperen na de sijde van Leerdam aen de staek stondt, dreef de windt, want het woey seer sterk uit den ooste, de vlamme van de bovenste deelen des Lichaems af. Dit veroorzaekte, d'allergevoelijkste pijn eener langduurige doodt; in voege dat men hem te Leerdam, daer de windt naer toe stondt, bij na een half uur gaens, tot over de tseventig maelen hoorde roepen: *O mijn Heere, mijn God!* De Drossaerdt, door 's mans lijden bewcogen. en niet hartig genoegh om langer te eien 't geen d'ander leedt, keerde, 't paerdt daer hij op sat omwendende, den rugh naer de rechtsplaets, zeggende tot den scherprechtter: *help den man aan een korte doodt*. Soo dier stondt desen goeden burger sijn eenvoudige trouhartigheid.

Verovering der Deensche vesting Nyborg, die door de Zweden was bezet door eene Nederlandsche vloot onder

DE RUYTER, in 1659.

Dus leggende, hief het donderen uit al 't geschut der scheepen, die zoo naa laagen, dat ze konden toereiken, op Nyborg aan, gelijkelijk met heele laagen losbrandende, met lossen en laaden, zonder ophouden, zoo veel als 'tmetaal of ijzer kon lijden: dat groote schade en noch grooter schrik baarde in een kleene stadt, zoo vol gepropt door al de Ruiters en soldaaten, daar binnen gevluucht. Hoe kleiner stadt hoe grooter drang, en hoe grooter drang hoe wisser wonden. De groote koegels en ijzre bouten troffen huizen, menschen en paarden. De daaken en steenen vloogen herwaarts en

3) viel door het ijs. 4) 1659.

derwaarts, als een dichte haagel, en dien de koegel verschoonde, werdt door 't hout of steen, dat van de huizen stooft, verwondt, verplet, of aan flarzen 5) gekletst. Door het ijslijk gedruisch van 't geduurig schieten, met rook en vlam den heemel betreffende, verging yder hooren en zien. Het jammerlijk steenen, kermen en krijten der gequetsten, mannen, vrouwen, kinderen deed yder 't hart sluiten en de haren te berg staan. Niemand kon hier vluchten, nergens was uitkomst, 't gevaer overal, en de doodt nabij. In deeze verschrikkelijke benaetheit, die men beter kan bedenken dan beschrijven, hadden de Zweeden ontrent een uure doorgebracht, en uitgehardt, als hun hart en hoope ontzong. Zij zonden toen in der ijl een Trompetter naar buiten, met verzoek aan de Veldtmaarschalken Schak en Eberstein, „dat men soude ophouden van schieten, en in handeling treden.“ Men antwoordde, „dat men over geen voorwaarden wou handelen, en dat ze zich mosten overgeven op genaade oft ongenaade,“ en men ging met schieten voort. Korts daarna quaamen drie Zweedtsche Heeren, Schoonleven, Leliekroon, en noch een ander, buiten, met aanbieding van zich ter bescheidenheit der Deenen en hunne bondtgenooten op te geven. Van d'andre zijde gingen de Heeren Detlof van Alefeldt, en Tramp binnen de stadt, om zich met de Zweedtsche Oversten naader te bespreken. Ondertusschen hadt men ook een Trompetter aan de Ruiters boordt gezonden, met gelijk verzoek van 't geschut te doen zwijgen, terwijl men met de Deenen in gesprek was van zich t'hunner bescheidenheit over te geven. Hij antwoordde, „dat men zich in der ijl most beraaden en tot besluit koomen, of hij zou de stadt onder de voet en tot een steenhoop schieten.“ Hier op liet hij 't schieten staaken, doch toen men, zijns oordeels, niet haast genoeg te rug quam, weêr aanheffen, als vooren, zonder ophouden: tot dat men hem straks daarna een' brief van den Veldtmaarschalk Schak braght, meldende, „dat zich de Zweeden op genaade oft ongenaade hadden overgegeven, en hem ten hoogsten bedankende, dat hij dat werk zoo kort hadt ten einde gebraght.

5) *flarden.*

Karakter van DE BUYTER.

Dasdaanigh was het eindt van den Heere Michiel de Ruiter, nu Hartogh, Ridder, Lt. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt, die achtenvijftig jaaren lang, van 't elfde jaar zijns ouderdoms af, de zee hadt bevaaren, en van 't allerlaaghste tot dien hoogen top van eere, langs alle trappen der scheepsbedieningen, opklom. Van wien met waarheit wordt getuigt, dat hij, in 's Landts dienst en eedt getreden, nooit naar eenigh ampt met gunstjaght stondt, en dat hem alle waardigheden, dat zeldzaam is, zonder daar ooit om te spreken, van zelfs door zijn verdiensten, zijn t'huis gebraght, en opgedraagen. De glans der eere en glory, die veelen 't gezicht ontrent de kennis van zich zelve verblindt, en tot ijdelen roem, of fiere grootsheit vervoert, hadt hem nooit bedwelmt. In zijn grootheit bleef hij klein: dankbaar jegens zijn weldoenders, eerbiedig jegens zijn meerderen, beleeft ontrent zijns gelijken, meewaarigh en gespraakzaam jegens zijn minderen, en elk, zoo veel hij kon, verplichtende. Dus won hij 't hert van allen, die hem kenden: verkeerende met luiden, die in zijnen laagen staat zijns gelijken waaren geweest, met zulk een ongemaakte heusheit, dat ze met d'oude gemeenzaamheit die zij in zijn kleinheit met hem gehad hadden, daarna in zijn hoogsten staat levende, licht zien konden, dat hij wel van staat was verandert, maar niet van aardt. Ja zelfs in 't midden van zijn grootheit vondt de grootsheit zoo weinigh vats op hem, dat hij, ten tijde toen 'er vlooten van tnegentigh of hunderdt scheepen, en veel duizenden van matroozen en soldaaten onder zijn gebiedt stonden, zich zelve van een enkel knecht liet dienen, en zonder anderen nasleep van gevolgh te voorschijn quam. Hij schaamde zich ook zijn voorgaande geringheit niet, maar vertelde dikwijs in gezelschappen en op maaltijden, zelfs in 't bijzijn van groote personaadjen, hoe hij in de lijnbaan plagh te gaan, en voor jongen plagh te vaaren: vermaanende somtijds de slechte matroozen, dat ze op zijn voorbeeldt mosten zien, en, gedenkende wat hij geweest was, moedt houden; op hoope dat ze, zich wel draagende, ook gevordert 6) zouden worden. Nooit plaght hij ijdelijk te roe-

6) bevorderd.

men over zijne daaden, noch die van andre te verachten = maar, anderen de verdiende eere geevende, heeft men meermaalen gezien, dat hij d'uitkomst der zeegevechten en verwinningen aan de Heeren Staaten overschrijvende, met zulk een ingetoogtheit en zeedigheid van zich zelve en zijn bedrijf gewagh maakte, dat hij zijne glory eer scheen te verkleenen dan te vergrooten, en dat men de zaak gemeenlijk grooter bevondt dan hij ze verhaalde. Hier door hieldt hij zich buiten nijdt, maar niet buiten lof, die hem van zelf genoeg volghde. Maar hij was zoo vrij van faamziekte, dat hij nooit lofredenen, daar men zijn naam, wegens zijne verrichtingen, door zocht te verheerlijken, wou aannemen, en hij werdt, als hem eenige lofzuigen voorquaamen, daar over beschaamt en bezwaart, jaa ook eenigzins bevreest: hebbende het ooge op den uitgang van Herodes Agrippa, die Godt d'eere niet gaf, en zeggende, „dat Godt hem dan zou verlaaten, als hij die lof aan zich zou laten leunen.“ Ook was hij gants niet bekommert wat men bij zijn leven van hem zou zeggen of naa zijn doot zou moogen schrijven. „Ik wil wel,“ zeide hij, „van niemant genoemd noch opgehaalt worden, als ik slechts mijn gemoedt magh voldoen, en mijn ordres wel uitvoeren.“ — 'T is ook zeker, dat hij nooit wou toestaan, dat men de merkwaardighste voorvallen van zijn leven uit zijn dagbeschrijvingen 7) zou trekken, om die aan den dagh te geeven: en dat hij, om zulks te beletten, veele bladen uit zijne aantekeningen lichtte, en verbrandde: geevende geen andre reden, dan „dat hij niet, en God alles hadt gedaan.“ Ook weet ik, dat als zijn schoonsoon, de Predikant Somer, hem iet aanmerkelijks hoorde vertellen, en daar op vraaghde, waar en op wat tijdt, jaar of dagh, dat was geschiedt, hij terstondt zweegh, en niet meer wilde zeggen: denkende, dat het zijn schoonsoon zoude aantekenen om 't in eenige Historie te brengen: en meenende, dat zijn bedrijf geen Historie waardig was. Hij erkende op een aanmerkinswaardige wijze alle menschen en zijn eige krachteloosheit en nietigheid, en de noodzaakelijkheid van Godts genade en hulpe in 't bijzonder, en zijne voor- mede- en

7) dagverhalen, journalen.

uitwerking in 't gemeen. Dit gevoelen bragt hij in zijn bediening (bijzonderlijk in groote voorvallen, hoedanigh de zeeslaagen zijn) zoodanigh te pas, dat hij voor 't aangaan der zeegevechten met vierige gebeden de goddelijke bijstandt zocht te verwerven: als weetende, dat hij zonder Godt niet vermoght. Voorts in dat gevoelen op Godt betrouwende, kon hij in de felste gevechten zijne zaaken met bedaarden gemoede verrichten, en uitvoeren. In de kunst van 't stuurmanschap, en 't geen daar toe behoorde, was hij zoo geoeffent, dat hij veele Stuurlieden in kennis en ervarentheit te boven ging. Hij hadt in zijn tijdt een scherp gezicht, en was zeer opmerkende, waar door hij op d'opdoening der landen en kusten, strekking der stroomen, gelegenheit der havens, zanden, banken, gronden, en ondiepten, te naauwer lette, en alles in zijn geheugenis prente, en in zijn dagverhaalen aantekende. Hij wist ook, zelf in de kajuit blijvende, nette staat te maaken van den voortgangk van 't schip, alleen uit het gehoor en de beweeging. Zijn ongekreukte kloekmoedigheid, die zich in 't hachelijkste gevaar en in de meeste verlegentheit altijds liet zien, en zijn schrandre voorzichtigheit (die twee grootste oorlogsdeughden) waren in zeven oorlogen, meer dan veertigh gevechten, en vijftien groote zeeslaagen, zeven onder zijn eigen opperbeleidt, aan vrienden en vijanden gebleeken. Zijn lange ervaarenheit verschafte in alle voorvallen raadt, en geen Zeeoverste wist met meer snedigheid voordeelige vechtplaatzen te kiezen; op winden en stroomen acht te geven; de loef te zoeken, en te winnen: de zijnen met seinen in orde te brengen en te houden: tijdt te kavelen; gevaarlijkheden te voorzien, voor te koomen of af te wenden; den vijanden voordeel af te zien, en krijgskonsten uit te vinden, om hun afbreuk te doen. Hier over stonden de vijanden meenighmaal verbaast, en verwonderden zich ten hoogsten over zijn wonderbaar beleidt. Zijn zorghvuldigheid liet het nooit op anderen geheel aankomen: en hij begaf zich op het minste gerucht, en dat dikwijls 's nachts, naar boven, en nam bij dagh en nacht op alles, zelfs op de kleinste dingen, acht: zoo dat de zijnen, op zijn beleidt en zorggh gerust, met te grooter vertrouwen en moedt de vijanden dorsten aantasten. Hij was zoo voortvaarende, dat hij nooit en nergens te laat quam: altijd voor

de tijd gereedt. Ook kon hij niet minder verdraagen dan langzaamheit en uitstel van iet, dat noodig was. Voor de matroozen droeg hij altijd groote zorgh, om hen gezondt en wakker te houden. Hij liet ze nooit ledig, op dat ze 't scheepswerk te beter gewendt zouden worden, en hielt steeds nauwe ordre en strenge tucht in de vloot, om overal de moedwil in toom te houden, en de weerspanningheit voor te koomen. In 't kort, al wat ooit in veele treffelijke Zee oversten stuksgewijs werdt gepreezen, was bij hem in alle deelen en in 't geheel: en men hielt hem met recht voor een volmaakt Admiraal, ten aanzien van al de zaaken, die tot het bedienen van zijn ampt werden vereischt. Ook diende hem 't geluk in meest al zijn aanslaagen, en strijden weinige uitgezondert: en als 't hem gelukte, gaf hij Godt, gelijk boven is gemeldt, alleen d'eere, zeggende, „dat men geen zeegen kan bevechten zonder de goddelijke hulpe.“ Zijn ongeveynsde godtvruchtigheit vertoonde zich in al zijn bedrijf. Geen Christen Heldt kon Godt méer vreezen, eeren, liefhebben, betrouwen, en den godtsdienst met meer ijver behartigen. Het hooren der predikation, dat hij niet licht verzuimde, was zijn hoogste vermaak. En hij streedt zoo wel met de gebeden als met de wapenen: beginnende nooit een zeegevecht voor dat hij Godt eerst in zijn kajuit om zijn hulpe en zeegen hadt aangeropen. De heilige Schriftuure las hij onophoudelijk, en besteede daar in, als hij aan landt was, meest alle de wintersche avonden, lezende dan over luidt bij zijn huisvrouw en kinderen, om die met eenen door dat gehoor te leeren en te stichten. Behalven de heilige Schrift las hij weinige en bijna niet dan Theologische boeken. Hij betoonde zich ook als een voorzanger in de Christelijke sloopsoeffeningen, en zong gaarne Psalmen; want hij was een goet zinger. Van alle onnutte gezelschappen, en den tijd met drinken, dobbelen en spelen door te brengen, hadt hij een grooten afkeer. De meenighvuldige verdeelingen en scheuringen der Christenen werden bij hem verfoeit, en hij wenschte om de vrede der kerken. Hij hoorde zeer ongaarne, dat men eenige verschillende Christenen, jaa zelfs dat men alle menschen, die buiten 't Christendom waaren, geheel en al veroordeelde: maar wilde

'oordeel liever opschorten, ziende wel geen grondt van hoope, om dat buiten Christus is, ook geen zaligheid buiten Christus vast stellende, maar nochtans erkennende een ondoorgrondelijke diepte, beide van oordeel en van barmhertigheid, liet hij de zaak Gode bevoolen. 'T was hem ook zeer tegens de borst, als men iemandt, die dwaalde, in zijn Religie bespote. Hij toonde ook in alle gelegenheit een vijandt te zijn van alle profaniteit of verachting van heilige zaaken, en van alle redeneeringen van ongebondene schrandre geesten tegens Godt, godtsdienst of goede zeeden, hebbende een onuitspreekelijke afkeer van zoodaanige luiden, van wat staat of gelegenheit die ook moghten zijn. Den dienst en den Dienaaren des Goddelijken woordts was hij zeer geneegen, besteedende, gelijk gemeldt is, twee van zijne dochters aan Predikanten, en niet konnende lijden dat men hen klein achtte of quaa-lijk bejegende. Doch hem mishaaghde ten hooghsten, als ze zich met andre zaaken dan van hun ampt bemoeiden, of eenige onbescheidene vrijmoedigheid gebruikten. Ook meinde hij, dat de kerkelijke heerschappij, en opperhoofdigheid onder de kerkelijken, onder wat tijtel die mocht zijn, voor de kerken van Nederlandt schaadelijk en verderffelijk was. Zijn huisvrouw en kinderén beminde hij met een hertelijke en tedre liefde, en zijn vriendschap met waare vrienden was onveranderlijk, en in alle voorvallen getrouw. Van natuure hadt hij een weerzin in den krijgh en allerley bloedstorting, en meêdoogend van aardt zijnde, voerde hij den oorlogh met een zachtmoedigh en vreedzaam hart, zonder toorn of haat, en zocht veel als moogelijk was, d'overwonne vijanden te spaaren, 'te verschoonen, en, als ze in zijn maght waaren, met goedtdoen te verplichten. Den Vaderlande was hij inzonderheid getrouw, den Heeren Staaten, zijne wet-tige Overheit, gehoorzaam, een groot liefhebber en voor-stander van 'sLandts vrijheit, en evenwel een haater van derzelve misbruik, en een aartsvijandt van muiterij en oproer: want hij verstondt, dat de stoute taal, die tegens de hooge Regeering hier te lande gevoert werdt, ten hooghsten strafbaar was. 'T is ook gebeurt, dat iemandt in een trekschuit, in zijn bijzijn, d'Overheit op een vuile wijze met veel woorden lasterende, hij zich daar met grooten ernst tegen stelde,

zeggende; „dat hij, een Dienaar en in eedt van 't Landt zijnde, zulke taal niet kon dulden, beveelende den quaatspreker te zwijgen: **wien als hij voortging** in 't lasteren, hem meermalen waarschouwende, ook den Schipper belastende, den man aan landt te zetten. Doch als 't alles vergeefs was, heeft hij dien oproermaker aangetast, opgenoomen, alzoo hij zeer sterk was, 't zaamen gevouwen, en buiten boordt gezet, niet verre van 't landt, daar hij zich berghde. Den Schipper, die geen genoegzaame ordre hadt willen stellen, werden de zes weeken gegeven en hem 't vaaren zoo lang verboden. Zijn trouwhartigheid en andre deughden vermeerderden zijne achtbaarheid bij Overheden en onderdaanen, bij vrienden en vrenden. Doch toen hij zich tot de hoogste waardigheid vondt verheven, en als Lt. Admiraal over de vloot van den Staat gebiedt hadt, vondt hij altijdts geen stof tot genoeg, en plach zomtjids aan zijn vriende klaagen over de last dien hij op den hals hadt, wegens de meenighvuldige bekommelingen, die aan zijn dienst vast waaren: dewijl hij in benauwste tijden dikwijls niet en wist wat hij te doen. of te laten hadt, en de last en ordre, die men hem zondt zomwijle niet klaar genoeg sprak, of twijfelzinnig, of te veel bepaalt was, zoo dat'er met doen of met laten verbeurt kon worden: 't geen hij, had hij altijdts zijn oordeel moogen volgen, niet waar onderworpen geweest. Hier over heeft men hem tegens vertroude vrienden hooren zeggen, „dat hij veel geruster daagen hadt; toen hij zijn eige man was, en een stuivers 's daaghs in de lijnbaan won, of voor matroos of voor Schipper voer: en dat hij nooit zou wenschen, dat iemant van zijn kinderen, t'eeniger tijdts zijn plaats mocht bekleeden.“

Dau de lastigheid van zijn doorluchtig ampt benam hem den lof niet, dat hij 't loffelijk bediende, zijn Heeren en Meesters in al zijn bedrijf genoeg gaf, en voor zijn trouwe diensten werdt bedankt en beloont. Ook werdt de roem zijner vermaardheit bij vreemde en ook vijantlijke volken erkent, die hem alle den tijtel gaven van den dappersten en voorszichtigsten Zeeheldt deezer eeuw. En kan ik hier niet verzwijgen, hoe zeeker Engelsch schrijver, die een ruwe schets van zijn leven en bedrijf, eenige waarheit met onwaarheit vermenght begrijpende, op zijne wijze in 't

licht gaf, eindelijk zijn verhaal met deeze waare woorden besluit: „In 't kort, hij was zulk een eerlijk man, zulk een aandachtigh en godtvruchtig Christen, zulk een stout soldaat, zoo een wijs, ervaren en gelukkig Generaal, en zulk een trouw en eerlijk liefhebber van zijn Vaderlandt, dat hij met recht verdiende van de nakomelingen gepreezen te worden, als een cieraadt zijner eeuwe, de voesterling van de zee, en 't vermaak en de eer van zijn Landt.» Een lichaam hadt hij, op dat men ook kennis hebbe van zijn uiterlijke gestalte, van middelbaare lenghte ('t geen hij met veele dappre helden gemeen hadt), wel gezet, vlug, gezwindt, sterk, en als tot arbeid gebooren. Zijn voorhoofd was breedt, en zijn aanschijn bloozend en hooghroodt van kleur. In zijn doordringende ooggen scheen de schrandtheit van zijn geest uit te blinken; de zelve waaren bruin; en ook hair en baardt, eer het door ouderdom grijs werd. Hij droeg dikke opstaande knevels, op zijn oudt zee-mans. Zijn weezen en gelaat was aanzienlijk, daar zich iet strengs, doch met vriendelijkheid gemenght, in vertoonde, 't welk teffens ontzagh en liefde baarde. Gezondt was hij van aardt, maar in zijn jongkheit eens vergeeven, bij ongeluk, door het eeten van een venijnige visch, daar van hij eenige beving in de leden behieldt, tot het einde van zijn leven toe: doch in zijn ouderdom openbaarde zich het graveel, dat hem zomwijle lastig en pijnlijk viel. In 't verdraagen der scheeps-ongemakken was hij, door de sterkte van zijn lichaam en de lange gewoonte, uitermaaten hardtvochtigh: lachende in zijn jonkheit met de matroozen, die hunne natte kleederen afleiden. Ook zag men hem in zijn gantsche leven op geen gemak noch vermaak ter werelt verslinteren, noch daar door van zijn plicht aftrekken. Omtrent spijs en drank was hij maatig, een vijandt van dronkenschap en dronkaarts, geen liefhebber van hoofdsche lekkre spijs, maar van harde scheepskost: zoo dat hij van de grootsten in Spanje heerlijk onthaalt wordende, zij hem bij hunne kostelijke schootels ook scheepskost moesten voorzetten: jaa zelfs kon hij buiten 's Landts geen versch vlees eeten, 't most altijd naer 't zout smaaken. Op de maaltijden wachtte hij zich voor d'onmaatigheid, doch toonde zich blijgeestig en vroolijk bij zijne vrienden, en zich somwijle met onnozele 8)

8) *On schuldi ge.*

boertredenen vermaakende. Dan niet te min wist hij zich staatig en deftig te houden, als 'er ontzagh werdt vereischt. Voorts was hij wel ter taal, en kon zijn meening gelukkig uitdrukken, en met redenen bekleeden: ook stondt hij nooit verleegen als hij bij zijn meerdere, Prinssen, Vorsten of Koningen, 't woordt most voeren. Hij verstondt verscheide taalen die hij niet in de scholen, maar ter koopvaardij vaarende, door lange verkeerung in vreemde gewesten, hadt geleerd, en eenighzins sprak, als Spaansch, Portugeesch, Fransch, en inzonderheit Engelsch en Yrsch. Schrandtheit van verstandt, rijpheit van oordeel, en kracht van heugenis, dingen die zelden tzaamen gaan, en te gader (inzonderheit als 'er er-vaarnis bij komt) wondre gaauwigheit geeven, waaren in hem bij een. Dit waaren de werktuigen van een wonderbaar beleid, daar zijn dapperheit op 't zeil ging. Hier door was zijn schip, en de vloot, die hij bestierte, als een geduurige school van 't soldaat- en zeemanschap, en al wie bij of onder hem voer, kon altijdt van hem leeren. Ook werdt in hem met verwondering aangemerkt, dat hij in 't midden van d'allergrootste gevaarlijkheeden met wonderlijke gelijkmoedigheid de zaaken bestierde: en dat geen onverziensche toevallen zijn verstandt ontstelden, noch zijn oordeel bedorven, zelf niet in zijnen hoogen ouderdom. Ook werdt van hem verhaalt, dat zijn geheugenis zoo sterk was, dat hij van zijn kindtsheid, en eerste reis af, tot zijnen hoogsten staat toe, onderscheidelijk hadt onthouden wat hem was bejegend, en dat hij een nette kennis hadt van de scheepen en 't bootsvolk, met naam en toenaam, daar hij mee hadt gevaaren, en van tijdt en weder, en d'andre omstandigheden der zaaken die van tijdt tot tijdt waaren voorgevallen. Ook strekte hem dees geheugenis tot groot voordeel, om zich in verscheide gelegentheden van zijn ondervindingen te dienen, en zijn zaaken daar naar te richten. Hij verstondt ook, dat het 't eenemaal onmoogelijk was, dat iemandt, al hadt hij noch zoo goede kennis van de stuurmanskunst, zonder ondervinding en daadelijke oeffening, een goedt zeeman zou worden, en dat zelf de geene, die op het kunstschool alles hadden geleert, en op alle vraagen, aangaande de zeevaart, konden antwoorden, als ze eens in zee quaamen, zich gantsch

onkundig van 't voornaamste deel van 't zeemanschap, en in veele voorvallen ten uiterste verlegen zouden vinden, en door een anders oogen moeten zien.

www.libtool.com.cn

Karakterschets van HOOFT.

De Drost 9), om hier, zoo veel mij doenlijk is, zijne print 10) met woorden te maalen, en den Leezer een afbeelding te geeven, die hem naar lichaam en geest eenighzins gelijke, was lang en maagerachtigh van persoon, ook van aangezicht, hadt wakkre bruine oogen, daar de schrandtheit van zijn geest in scheen te spelen. Zijn hair en baardt waaren blondtachtig van verwe, of tusschen blondt en bruin; 't aangezicht bloozend; zijne stem en taal manlijk en krachtigh. Zoo groot was hij van geheughenisse als van oordeel en verstandt: vroolijk van geest, zoet op heusche en geestige boeterij, doch bet 11) neigende tot ernsthaftigheit. Zijne arbeitzaamheit en vlijt was ongelooftijk, en niet minder zijne liefde tot de Hollantsche moederspraak; altijd toeleggende en werkende om al de kracht der welspreekentheit uit de schriften van andre volken in 't Neêrduitsch over te gieten. Hier in was hij zoo gelukkig, dat zijn pen de voorgangers gemeenlijk voorbij streefde. Ook wist hij zijne eige vonden met zulk een uitneemend cieraadt van taale t'ontvouwen, en zijn oovereedele gedachten zoo krachtigh ten toon te stellen, dat de schrandteste Leezers zich oover zijue zinuiting niet genoegh konden verwonderen: jaa zoo dikwils als ze zijne schriften laazen vertoonde zich t'elkens iet nieuws en aardighs, dat ze te vooren niet hadden aangemerkt, en niet dan voor aarentsoogen zichtbaar was. In 't gezelschap van vrienden, inzonderheit die door geleerdtheit en verstandt uitstaaken, schiep hij groot vermaak; en was zoo gastvrij, dat het Huis te Muide bij zootertijt (want des winters onthield hij zich t'Amsterdam, daar hij ook zijn huis en verblijf hadt) zelden leedigh was van luiden van letteren en van geest. Een zijner zoetste zinnijkheeden 12) was de maatlang: ook verstrekte 't Muider Slot meenighmaal voor een zangberg van vroolijkheit: daar

9) HOOFT was Drost of Drossaard van Muiden. 10) afbeelding.
11) meer. 12) uitspanningen.

de konstighste en lieflijkste keelen, op zijne noodiging, bij een vergaaderden (inzonderheit als de Heer van Zuilichem en de zanggerige Tesselschaede hier hunne uitspanning hadden), om de verstandighste ooren te streelen, met den galm haarer nooten. Onder zijne vrienden was er eene vriendin, met welke hij bijnaa een halfhonderd jaaren vriendschap hield, de schrandere en zeedige Dichteres Tesselschaede, Roemer Visschers dochter, die hij bij letterverzetting *Sachte sedeles* noemde.

Zijn oordeel aangaande de burgherlijke en kerkelijke oneenigheden hier te Lande, kan de Leezer merken uit zijne schriften; ook uit zijne inzichten oover de twist der Amsterdammers met hunne Predikanten, belangende 't uitzetten van den Predikant Smoutius, en 't zitten der Wethouderen in den kerkeraadt, in zijne brieven te leezen. In 't stuk van Godtsdienst was hij zeer oneenzijdigh, en een vijandt van 't lichtvaardig veroordeelen. Alle naauwgezetheit, hardigheid en verdrukking, ter zaake van 't geweeten en 't geloof, was hem teegens de borst. Hier vereischte hij toegeeving en maatiging. Men verhaalt ook hoe zeeker treffelijk Kerkendienaar plagh te vertellen, dat hij, te Muide staande, de maatigheid in 't stuk van Godtsdienst van den Drost hadt geleert. Want als deez' Leeraar zomtjids op stoel wat te sterk teeghens anderen ijverde, wist de Heer Hooft, hem aan zijne taafel noodigende, de lessen der bescheidenheit en zachtigheid zoo krachtig in te boezemen, dat hij met er tijdt andre inzichten kreegh, en rekkelijker werdt. De Drossaardt maakte ook zwaarigheid om, in 't bedienen van zijn ampt, de plakkaaten teegens de Roomschegezinden strengelijk in 't werk te stellen. Hij hieldt ze, als zij uitspoorigh waaren, wel in orde, maar liet ze echter in stilheit met hunne vergaaderingen, zoo veel als eer en eedt lijden kon, begaan; zonder voor die ooghluiking, bij uitkoop of gifte, den gantschen tijdt zijner bedieninge, eenen penning te willen genieten. Wijders was hij een ernstigh rechtsvorde-raar, gevreesst van de quaaden, bemindt van de goeden: zeer naauw van gemoedt: een haater van oneerlijk gewin: zoo verre, dat hij zelfs van de verbeurtgemaakte goederen nooit iet wilde trekken, maar liet zijn deel aan de weduwen, oft erfgenaamen der misdaadigen, volgen; inzonderheit van luiden, die de handt aan zich zelven hadden geleidt: oordeelende, dat zulks zon-

der zinneloosheit niet kon geschieden. In den burgherlijken ommevang viel hij heusch, en gespraakzaam, zeer afkeerig van hoofsche gemaaktheit, en zich houdende aan d'oude deftige Hollantsche eenvoudigheid, ook in 't stuk van kleedinge zonder die telkens te willen verwisselen naar d'uitheemsche lichtvaardigheid. Tot een zinspreuk plagh hij in zijue jeughdt te schrijven: *Veranderen kan 't*; en daarna, *Omnibus idem*, dat is: *Bij of voor alle de zelve*. Het eerste sloegh op het veranderlijk beloop der menschelijke zaaken: het tweede gaf te kennen, dat hij, alle menschen met gelijke billijkheit en gedienschtigheit gezint te bejeegenen, naar de verscheidenheit der geenen die hij voorhadt, van zich zelve niet verschilde. Naar die lesse zich draagende ontrent anderen, heeft hij genoegzaam zonder vijanden geleeft; en ontging, dat zeldzaam was, de nijdt, die gemeenlijk de doorluchtigste mannen tot het doelwit neemt daar ze haare lasterpijlen op spilt. Zijnde zelfs een vijandt van alle quaadtspreekentheit, die nooit zijn pen met het schrijven van eenig pasquill of schendtschrift besmette, en niemandt zijne eere benam, of onthieldt, zoo lieten hem ook anderen zijn verdienden lof met vrede genieten; aanschouwende met goede oogen den glans zijner geleerdtheit, en den luister zijner deughden. Op zijne gezondheid sloegh hij naauw acht, zeer gereegelt en maatig in 't gebruik van spijsze en drank.

JOHANNES VAN HEEMSKERK.

(GEBOREN 1597, OVERLEDEN 1656.)

Verhaal van eene reis door de Pyreneën, uit de Batavische Arcadia.

Reysende dan een dagh of twee van de zee kant af, berghwaerts in. gezeten op een gemakkelijke muyl-esel, na de wijze van dat lant, en een wegh-wijser te voet bij mij hebbende, daer ick wist dat ick mij op vertrouwen mocht: en die boven de Fransche en Gascoensche, oock dese Biscaysche bergh-tale sprack; eenigheyt dede mij allerhande praet aengenaem zijn,

en het lancksæem opklimmen van de steyle rotsen, daer dickwils een uur twee drie wercks aen vast was, maeckte dat mijnen leytsman gemakkelijk nevens mijn sijde konde gaen, en wij soo wel konden t'samen kouten, als of wij op een praetstoel daer toe geseten hadden. En gelijkmen gemeenlijk gewent is den vreemdelingen de meeste vreemdigheden van sijn lant te vertoonen, soo wees mij desen wegh-wijser onder weegh een diepe dellinge 1), daer hij seyde dat de kollen en kolrijers, eens 's maents haer groote feestdagh in quamen houden. Toonde mij oock hier en daer verscheyde staken, daer men de toovenaers en tooveressen bij hoopen aen pleegh te branden: dan voeghde daer bij, dat het hooge hof van Bordeaux daer nu niet meer soo mede deurgegaen wilde hebben: en dat allenghskens het vermoeden van die dingen op vele luyden begon te versterven. Daer het hem noch heughde, dat in vorige tijden, het derde huys in verscheyden vlekken daer mede berucht plagh te zijn. Hij verhaelde mede, datter in het dorp daer wij dien nacht souden komen slapen, een Vlamingh (soo noemen sij alle Nederlanders) woonachtigh was, die aldaer, getrouwt zijnde met een bergh-deerne, menigh jaer huys gehouden hadde, ende dat wij, indien ick wilde, daer ter herberge souden konnen gaen. Ick, die niet lievers en wenschte dan yemant in dat half woeste lant te vinden, waer mede ick woorden mochte wisselen, was sonderlingh wel hier over in mijn schick, en belaste hem zoo te doen.

De gantsche wegh, langhs dit geberghte, was vol vreemdigheys. Mij somtijts vindende in 't midden van een diep dal, daer ick rontom tegens de bergen, die met hare toppen door de wolcken heen boorden, aensagh. Somtijts op een hooge steyle rotse, waer ick aen d'eene sijde Vranckrijk, aen d'ander Spanjen in 't verschiet hadde; met alle d'aengenaemheden die sulck een gesicht aen 't ooge kan vertoonen. Hier en daar sagh men op de spitsen van de bergen noch d'overblijfselen van vervallen burgen, meest alle in 't rondt gebouwt, die mijnen leytsman seyde, dat de gevluchte Gotten wel eer tot hare wijcken in dit geberghte gevest hadden tegens den overval der woedende

1) *vallci, groeve.*

Mooren, ten tijde dat bijnaest geheel Spanjen, van deselve overloopen, en vermeerstert wiert.

Het meerendeel van 't lant lagh woest en ongebouwt, hoewel sommige dalen niet onvruchtbaer geleecken: dan de bergen stonden meest al (uytgenomen daerse te klippigh waren) met geboomte bedeeckt, en wij reden somtijts door bosschen van enkele kastanjeboomen, dragende vruchten die uytermaten groot en schoon waren, en een loof hadden dat seer cierlijck en schaduwrijck stondt. Wanneer men begonde ontrent eenigh dorp te komen, die veel al in vruchtbare vlackten lagen, en met klare beecken doorwatert wierden, dewelcke van de hooge geberghten, door bosch, door beemdt, en door alles heen, met groot geweld afstortende, van verre door 't schuymen niet dan groote witte krijt-strepen schenen, soo vondt men ontrent een half mijl in 't ronde het lant gebouwt, en met korn of geers 2) besaeyt: oock met ooft-boomen van alderhande soorten beplant: doch niet eenparighlijck; maer soo, dat men wel sagh, dat elck huyshouder in de ruymte voor hem uyt koos, soo veel als hij meende van dat jaer voor sijn huysgezin van nooden te hebben. In het dorp gekomen wesende, vondt ick de huysen gebouwt elck op sich selfs, sonder aen den anderen gehecht te zijn, maer soo, dat men om yeder in 't ronde heen konde gaen. 't Zy dat sulcks geschiede voor overval van brant, 'tzy uyt insicht van elcks vrijgheit: gelijk d'Oude in voorleden tijden, oock selfs binnen Romen, veel al dat gebruyck hadden. Ter herberge in tredende, ende op mijn kamer gebracht werdende, verwonderde ick mij van daer te sien een nettigheyt, soo in gewitte wanden, en gewasschen glazen, als andere Hollantsche puntigheyt, daer mijn oogh, door langh buytens lants te wesen, nu bijnaest van afgewent was.

De mannen vondt ick in dit geheele geweste meest al op eene wijze gekleet: hebbende een roode klap-muts op 't hooft, een kasack 3) met wijde hangende mouwen, en een naauw broekjen om 't lijf, en ten minsten een ponjaert, sabelsgewijze gemaect op den rugge, en daer dickwils noch een rapier bij aen de sijde: en die onderweegh te gemoet quamen, had-

2) gierst. 3) rok, wambuis.

den gemeenlijk daerenboven noch al een halve pieck in de vuyst. Maer boven al stonden hun seer aerdigh, hare kleyne, witte, katoen-doecksche lobbetjes, die de nettigheyt van onse nette Hollanders zelfs geen schande schenen te kunnen aendoen, alsse, oock op heylige dagen, om hare halsen gestaen hadden. De jonge dochters waren mede meest al op eenderley wijze opgetoyt, het hoofd bloot, het hayr in 't ronde hangende tot op de schouderen toe, en daer boven op een kruyn geschoren van de groote van een hant-breet. Hare lijven, die deur den banck recht en wel gemaect waren, doch wat aen de poeselige en gesette kant, waren beklemt in een rijgh-lijfken met halve mouwen, daer dan voorts de witte hembtsmouw deur quam, die op den arm dichjes toegefronst was.

De middel was met een sijde lint omgordt, en de rock daer onder komende, kort, naeuwelijck tot half wegen het been dalende, 't welck voort op sijn jacht-goddins in een ledere toegeregen laersken gehoost 4) was. Een dracht, voorwaer, die schilderachtigh was, en in sulcke boschachtige plaetsen Diana met hare bosch-goddinnen niet qualijk uyt en beelde. De vrouwen hadden het hoofd gedeckt, doch in elck dorp bijnaest op een sonderlinge 5) wijze, en soo geteyckent, dat men daer aen konde sien, datter een man 't harent huysheer was. En de weduwen konden aen haer hulsel van de vrouwen onderscheiden werden, en wierde daerdoor kenbaer, datter tot harent een man-hoofd gebrack; even gelijk als men bij ons aen de kloppertjes van de deuren kan kennen, of men aldaer van een knechjen of van een meysjen in de kraem leyt.

Het beoogen alleen van dese ongewoone drachten dacht mij de moeyte van de reyse wel dubbelt waert; maer een lantsman te vinden, daer ick meende, dat de naem van Nederlander niet eens bekend was, dede mij doen welsien, datter weinigh plaetsen in de werelt mosten wesen, die van dat overal t'huis zijnde, en haer overal geneeren konnende volck, niet besocht en bewoont wierden.

4) *geschoeid.* 5) *onderscheidene.*

KASPAR BRANDT.

(GEBOREN 1653, OVERLEDEN 1696.)

www.libtool.com.cn

Inleiding tot het leven van HUGO DE GROOT.

Onder de menigerhande vruchten der Historie, die van de Ouden een *Oeffenschool der wijsheit, een Leermeeesteresse des levens, en een Moeder der voorzichtigheit* genaemt wierdt, gold geensins van de minste, dat ze 't bedrijf van doorluchtige Personagien, die hunnen Vaderlande grooten dienst en luister toebrachten, onpartijdig voorstelde, en hunne eerlijke gedachtenis voor de verroesting des tijds bewaerde.

Hoe groot een voordeel voor de naekomelingen hier in steekt, kan niemant onbewust zijn, die, met bezadigden gemoede, de kracht van uitnemende voorbeelden bespiegelt, als welke machtig zijn om alle rechtschaep borsten, waer in slechts de minste vonk van edelzinnigheit glinstert, te ontsteken met een gloet van graetigheit om hen in weldoen te achterhaelen of verbij te streven. Waer bij noch komt, dat het vereeuwigen van groote Helden, en het melden hunner daeden en deugden grootelijks tot lof der hemelsche Voorzienigheit kan strekken, en om der werelt te doen zien, wat flonkerlichten ze hier en daer aen den hemel van Kerken en Staeten schijnen liet. Hun leven strekt een heldere spiegel van Godts ondoorgrondelijke regering, die de straelen van zijne wijsheit in hun liet uitblinken, zijn kracht in hunne zwakheit uitwerkte, en zijne voorzorg in verscheide voor- en tegenvallen oogenschijnbaer over hen betoonde. Voorts gelijk alle eeuwen en landen zulke Helden uitleverden, zoo leiden braeve Schrijvers hunnen arbeit ook te kost om derzelve naemen, zoo veel in hun was, met onbederfelijken inkt ter onsterfelijkheit in te wijden. Over de vijftig pennen zag men weleer zich afslooven, om de Oorlogsdaeden van den Grooten Alexander op 't papier te stellen. Dus leven noch na hunne aflijvigheit de voornaemste Helden van oud Griekenlandt en Rome in de schriften van Cornelius Nepos en Plutarchus. Ook gebruikte de Fenix van onze Nederlandtsche historieschrijveren zijnen Drostelijken veder om het leven des Grooten Hendriks te beschrijven, met een

hoogdraevenden stijl, die op de grootheid van dien Koning paste.

. Mij (die in een vrijen staet gebooren, als een voornaeme vrucht der Hollandtsche vrijheit altoos gerekent heb, dat men met eene vrije en ronde penne het bedrijf der gener mogt in top haelen, die de Vaderlandsche vrijheit met raedt en daedt beschermden) zullen geen rechte Vaderlanders qualijk afneemen, dat ik, om het spoor der gemelde Schrijvers na mijn zwak vermogen enigsins te volgen, mijn ledige uren aan de beschrijving des levens van een der rustigste voorstanders der Hollandtsche vrijheit gae besteden. Bragt Neêrlandt oit Personagie voort, wiens doorzichtig verstant, weergalooze geleetheit, edelheit des gemoedts met die van zijnen stam gepaert, vroomme iuborst, en ongeveinsde liefde 't zijnen Vaderlande, een eeuwigen lof verdiende, en waerdig was der nakomelingschap te worden overgelevert, 't was de groote Delvenaer en Koning der Nederlandtsche Letterhelden, Huig de Groot. Overzulks ben ik voornemens 's mans leven en bedrijf, 't samt het geene hem gedurende zijn gewichtige Staetsbedieningen over 't hooft gewaait en bejegt is, uit de zekerste bescheiden en gedenkschriften, die mij dienaengaende voorquaemen, onpartijdig en naer waarheit te beschrijven. 't Werk, dat ik aengae zal veele veranderingen behelzen en zich verder als tot een enkel mans leven uitstrekken. Men zal hier verscheide voor- en tegenvallen vinden, niet alleen die hem zelf, maer ook zijn trouwste vrienden troffen, en een grooten invloedt hadden op het voor- of nadeel van den Staet en Kerk. Men zal hier den Staet door borgerlijke tweedrachten geschokt, de Kerk door jammerlijke geschillen over duistere leerpunten gescheurt, d'eendragt verjaegt, de voorgeslaegene verdraegzaamheit verworpen, en voornaeme dienaers der Hollandtsche Republiek in kerkers opgesloten zien. Men zal de Groot 's landts recht zien voorstaen, zijn geweten quyten, de vrijheit verdeedigen, den vrede behertigen, thans door een bijstere staetorkaen buiten boort geworpen, en ter eeuwiger gevanenisse verwezen, met behulp van zijne kloekmoedige Manninne uit den kerker voor den dag komen, en ten grooten deele zijne zwarigheden te boven. In zijn ballingschap zullen aenzienelijke Vorsten hem om zijnen dienst aenzoeken, Koningen

hem begunstigen, en alle geleerden van Europe hem als een Orakel der wijsheit eeren. Kortom, hier zal ons de Groot in alles groot voor oogen komen, groot in zijne kindsheit, groot in zijne jongelingschap, groot in zijne mannelijke jaeren, groot binnen, groot buiten 's landts, en in tegen-zoo wel als in voorspoedt. Maer onder alle tekenen van zijn grootheid, zal dit het loffelijkste zijn, dat hij in zijn Vaderlandt grootelijks gehoont en daer uit verdreven zijnde, altoos zijnen Vaderlande eene teedere liefde bleef toedraegen en begunstigen, achtende, *dat hij alles, wat hem overquam, niet van en door zijn Vaderlandt leed, maer om zijn Vaderlandt, en met zijn Vaderlandt.*

SIMON VAN MIDDELGEEST.

Uit het pleidooi, door dezen Advocaat in 1676 voor den Hove van Holland uitgesproken, ter verdediging van Mr. P. DE GROOT, die wegens zijne briefwisseling en staatkundig gedrag in en na 1672 van hoogverraad was beschuldigd, doch vrijgesproken werd.

Zoo verre heeft hij (P. de Groot) voornamelijk den Staet gehandhaafd in dien bedroefden jare 1672, als het beste van ons uiterlijk sieraad niet alleen, maar zelfs drie geheele leden van het ligchaam van onze Unie waren afgescheurd; als ons aan de eene zijde een overwinnend Koning bedreigde met een oneindig leger, en als ons aan de andere zijde met eene ontzaggelijke vloot immineerde 1) een Hoofd met drie kroonen: als men te regt van ons mogte zeggen, gelijk ANNAEUS FLORUS zegt van de eerste beginselen van Rome: *quod patrii soli quasi glebam nullam habebamus, et statim post portas hostile erat pomurium* 2): als wij, aan het Noorden en het Westen van nature bezet zijnde met dat ongetrouwe element van de zee, aan het Zuiden en het Oosten het water, tot ons eigen nadeel, tot verderf van onze landslieden, nog moesten gebruiken, om ons te bevrijden van onze uiterste ruïne tegen

1) met den ondergang bedreigende. 2) dat wij, om zoo te spreken, geene kluit vaderlandschen grond hadden, en straks buiten onze poorten het vijandelijk land was.

onze onmedoogende vijanden: als onze Staat met reden moest beschouwd worden als een schip; maar als een schip, waarin de groote mast nog niet ten volle was ingezet, men laat staan naar eisch bevestigd, en zonder welk een ik en alle goede patriotten vrijwilliglijk bekennen, dat wij niet konden bestaan, en waarvan onze geaccuseerde al lang te voren had geschreven: *qu'il était trop grand Seigneur pour demeurer particulier dans un pays, où il avait tant de bien* 3); maar als een schip, daar de stuurlieden en het bootsvolk zoowel als de passagiers beefden als een blad, daar de eene zoo wel als de andere de bleeke doodverw had gezet, uit vreeze voor schipbreuk; maar als een schip, daar het alles in verwarring was, daar de knecht meester wilde zijn, en daar de meester gelukkig scheen te wezen, indien hij, behoudens lijf en leven, maar knecht mogt worden; maar eindelijk als een schip, dat zeker zoude aan stukken gestooten zijn op de klippen van zijne oneenigheid, ten zij God zelf het roer had in de hand genomen, en harten had verwekt, die hun lijf voor de behoudenis van dien hadden willen wagen.

Uit dat schip, uit dat ellendig, uit dat gebersten schip, dat, ontzet van ankers en van touwen, en vervallen van zijnen ouden hooger wal, gestoten zat aan de gronden, en dat op nieuw moest vlot gemaakt worden met artificiele wateren, laat de getrouwe Gedaagde zich uitzetten, als eene duif uit eene andere ark, om te zien, of er ergens rust was te vinden voor de bedroefde Noachiten.

En schoon de eerste in rang in de commissie 4) protesteerde niet te willen gaan, zoo deze tweede niet medeging, of liever de eerste niet werd, hij gaat, hij komt (mijn mondt schrikt te spreken, voor dat hij God gedankt heeft voor de verandering), hij komt in de *Fransche* provincie van *Utrecht*, maar vindt den Koning zoo aangemoed op de progressen 5), dat hij deszelfs aangezigt niet mag zien,

3) dat de Prins van Oranje een al te groot Heer was, om onbeambt te blijven in een land, waarin hij zoo vele middelen had.

4) De bezending, in Junij 1672 aan den overwinnenden LODEWIJK XIV, afgevaardigd, en die, behalve uit DE GROOT, uit VAN GENT en ODIJK bestond. 5) aangemoedigd door de gemaakte verovering.

of hooren wat deze pretendeert, maar dat hem door gedeputeerden alleen werd aangezegd, dat men zelf moest offres doen, en niet wederkomen, als met absolute volmagt.

Hij dan met zijn zwak ligchaam, daar zijne compagnons stijf en sterk waren, retourneert over nacht en dag op zijne passen 6), hij geeft in het leger aan zijne Hoogheid kennis van den toestand van zaken, en doet rapport in beide de vergaderingen.

Daar is alles in roere, in vreezen, en in beven; daar besogneert men tot middernacht; daar wil men den vrede hebben *omni modo* 7) en de bezadigsten *omni meliori modo* 8); daar geeft men aan den Gedaagden volmaakt *plein pouvoir*, en ongelimiteerd vermogen, om te handelen zoo hij best konde, behoudens de Souvereiniteit van de zeven provinciën; en dat kunnende doen, zoo zoude de Gedaagde zeer wel getracteerd 9) hebben. En met dien last, zonder rusten, bijna zonder eten en zonder drinken, vertrekt hij terstond weder op de nadere instantie van twee Pensionarissen, die verklaarden op de eerste aanmaning hunne steden 10) te zullen moeten overgeven. Hij communiceert zijne commissie te Nieuwerbrugge aan Zijne Hoogheid: en schoon een groote Minister in zijne presentie verklaarde, dat hij een dergelijke niet zoude durven aannemen, hij antwoordt niet alleen, dat zijn vaderlandt dan nog niet te eenemaal ongelukkig was, vermits er nog menschen gevonden werden, *qui voulaient risquer leur vie pour son salut* 11), maar hij trekt ook effectivelijk voort, en dat met zoo weinig circumspectie voor zijne eigene behoudenis, dat de Koning zelf, hem ziende passeren, zonder eenige sauvegarde, hem die doet geven door den Prins van Auvergne.

Maar als die andere XERXES, nu gezien hebbende zijne absolute volmagt, van ons eischte *et l'eau et la terre, ç'est-à-dire reconnaissance et obéissance entière* 12), (gelijk PLUTARCHUS zegt in THEMISTOKLES) zoo als aan ieder bekend is uit de gedrukte pretensiën van Frankrijk, welke eene vreugde heb-

6) schreden. 7) hoedanig die ook zij. 8) zoo goed mogelijk.

9) onderhandeld en gesloten. 10) Leyden en Gouda. 11) Die hun leven voor deszelfs behoudenis wilden wagen. 12) Land en water, dat is te zeggen, eene volkomene erkentenis en gehoorzaamheid.

ben gegeven aan onze vijanden, een medelijden aan onze vrienden, en eene doodelijke droefheid aan ons zelve; en als de Gedaagde zag, dat de Franschen den vrede zochten, en zouden hebben toegeslagen op dien voet, waarop hij ordre had, en zonder welken zij nergens naar wilden luisteren; wat doet hij? Hij bedient zich van zijne staatkundige wijsheid. Hij had gezien, dat de forten aan Nieuwerbrugge bijna waren voltrokken, dat de wateren begonnen te klimmen, dat men stand begon te houden, dat er eene crisis was te hopen; hij smijt het werk in *longueur* 13); hij neemt het *ad referendum*; bij belast zich zelve met een tweede retour naar ons klein digtgelegen vaderland; hij komt met zijn zieke lijf; en, als een andere REGULUS, hier gekomen zijnde, en zijne compagnons tot meerder schijn van retour dáár gelaten hebbende, ont-raadt hij den vrede op dien voet; hij houdt zijnen *exempt des guardes* op, tot aan den dertienden Julij. En door dat traineren, door dat ophouden, heeft hij meerder dienst gedaan aan zijn Vaderland, dan FABIUS aan Rome, FABIUS *nilil agendo et cunctando restituit rem* 14). Deze, door wat te doen, en den vijand door beloften op te houden, en zelfs daarom niets te doen doen, heeft gemaakt dat wij wat konden doen. Niet dat ik, Rome! wil verkleinen de glorie van uw brave burgeren. Maar zoo het meerder is iets te doen, zoo advoueer, *quod noster* GROTIUS *sit major, quam vester* FABIUS MAXIMUS 15).

PIETER VLAMING.

(GEBOREN 1686, OVERLEDEN 1733.)

Lof van HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL.

De wensch van den verstandigsten der Vorsten viel hem door Godts gunste te beurt; machtig was hij van middelen en uitmuntend in wijsheid, zijn goederen groeiden gestadig aen door den handel, zijn geleerdtheid door letteroeffening en

13) Hij stuurt de zaak op de lange baan. 14) FABIUS heeft, met niets te doen, en met sukkelen, het vaderland behouden.

15) Zoo stem toe, dat onze DE GROOT grooter is, dan FABIUS MAXIMUS.

omgang met de geleerdsten zijner eeuwe: zoo dat VAN BAERLE geen netter denkbeeldt van den wijzen koopman gegeven kon hebben, dan dat hij SPIEGHEL in zijn redenvoering genoemd hadt. Zoo naerstig als hij was in het vergaederen van middelen, zoo mildt viel hij in dezelve te besteden aen rechte armen, dien zijn beurs in hunne behoefte te gemoedt quam. Die bezorging hielt met zijn leeven zelf niet op, maer na zijn doot, ja heden ten daege, getuigen noch verscheiden liefdegiften van zijn milddadigheidt. De handel, dien hij dreef, hielt hem ook zoo sterk niet verslaeft of hij vondt tijdt uit voor de zanggodinnen, die hem vereeuwigen. Wat al uren besteedde hij aen de waerachtigste Filosofie, die in de bespiegeling van deugt bestaet! Hij oeffende zich in de Grieksche tael om CEBES zijn tafereel van 't menschelijk leeven zonder tolk te hooren uitleggen. 1). En die zijnen Hartspiegel eens geheel in den heldren dag zette, met aenwijzing uit wat al schrijveren die getoogen, en hoe veel moeite en oordeel daer aen bij hem te koste gelegd is, zou aen de waereld doen zien, dat mogelijk nooit geleerder werk in ons Nederlandt het licht aenschouwde. . .

Wel betrachtte hij de spreuk van CICERO in het verdeelen van zijnen levenstijdt. Hij gaf daer een gedeelte van aen zich zelven door zijn huis met den koophandel te verrijken, en zich de dengdt eigen te maeken door het bejaegen van zielnutte wetenschap; een ander deel aen zijn vrienden door heuschen omme-gang en bereidwilligheidt tot hulpe; het overige aen zijn vaderlant door 't herstellen der taele en 't vormen van de dichtkunde. De geleerdheid, die hij poogde te bekoomen, bestondt geenzing in beuzelingen of woordenstrijdt, maer in alles wat hij vermocht over te brengen tot sieraedt en oeffening der deugdt. Houdende de lesse van PYTHAGORAS in 't oog, poogde hij met alle middelen van zijn lichaem ziekte af te weeren; van de ziel, onwetenheid; van den buik kostbaerheid; uit het gemeenebest, oproer; uit zijn huis tweedracht, en van alle dingen de onmaetigheidt. Waardoor hij in alle vergenoeging en vreugdt geleefd heeft en eeuwig leeven zal.

1) SPIEGHEL leerde Grieksch, om het werkje van den ouden wijsgeer CEBES, dat een zinnebeeldig tafereel van het menschelijk leven behelst, te leeren verstaan.

De eerbied, die ik voor 's mans edelmoedige gevoelens draeg, deedt mij van overal verzamelen het geen ik meende hem tot lof te kunnen strekken, om in hem een voorbeeld te vertoonen, dat alle rechtschaepen menschen tot navolging mocht aanprikken. Indien dit mij eenigzins gelukt is, reken ik het mij tot eer en genoeg; gelijk de oudste en eerste huizen van regeeringe in deeze stadt 2) en elders (welke ik niet optelle, omdat ik misschien met eenige te vergeten, tegen het betaemen zondigen zou) met hem pronken, als men het schoonste sieraedt van hunne geslachtsregisteren. Want het is niet minder zeldzaam onder de zijnen te moogen tellen een volmaekt deugdzaam mensch, die in geleerdheid weinige zijner eeuwe toegaf, en in zeden en leven mogelijk allen overtrof, dan dat men een groot getal van Zeehelden en mannen van Staet onder den voorvaderen vertoone.

JUSTUS VAN EFFEN.

(GEBOREN 1684, OVERLEDEN 1735.)

Over den wansmaak in de Dichtkunde.

Onlangs heb ik bij geval 't geluk gehad van kennis te maaken met een fatsoenlijk Burgerman, die, hoewel zijne levenswijze zich laagjens bij den grond houdt, veel geld, door zijn naarstigheit en goed overleg verkregen, bezit. Mij dunkt dat bij alle Volken het middelbare slag van Menschen het beste is, en zulks meen ik wel voornamentlijk in onze landaard te hebben ondervonden. Ik wil gaaren bekennen, dat ik met diergelijke lieden het liefst omga. Mijn nieuwe Vriend is niet openhartig, rondborstig, oprecht; 't is de oprechtheid en openhartigheid zelfs. Niets kan goedaardiger en vriendhoudender uitgedacht worden; in zijn leedige uren is men hem altijd welkom, voornamentlijk indien men voor een verstandig of geestrijk man te boek staat. 't Is echter geen man van studie, maar in zaaken, waar op hij gevat is, en in welke zijne reden, door een al te groote onderwerping aan 't gevoelen van anderen, niet misleid word, van een zeer gezond oordeel; hij

2) *Amsterdam.*

verstaat den Koophandel in den grond, en de wijste mannen trachten, in de neteligste omstandigheden, welke deze nutte wetenschap betreffen, zich van 's mans raad te bedienen. Schoon hij nauwlijks zijn vijftigste jaar bereikt, heeft hij alle hoofdbrekende bezigheden van de hand gewezen, om voortaan een gerust en stil leven te leiden. Op allerlei wijzen is hij milddadig, en zo hij niet ruim, en volgens zijn inkomen leeft, de reden van die zuinigheid is, dat hij nooit de kunst van geld te verteeren geleerd heeft. De waarheid is den goeden man zo eigen, dat, schoon het hem leed zoude wezen, wie het ook zij in 't minste te beledigen, hij dezelve somtijds, tegens 't geen men hedendaags hoffelijkheid en beschaaftheid noemt, al wat grof gebruikt, en dat zonder het eens te merken, of deshalven verlegen te wezen. Zulks stuit anderen nu en dan al wat; maar al treft het mij zelven ook wel eens, zoo moet ik zeggen, dat die ouwerwetsche eenvoudigheid mij aan mijn hart goed doet. Verders is hij, gelijk het mijns oordeels de deugdzaamheid eigen is, altijd wel te yreden, en met bezadigdheid vrolijk. 't Is een vermaak hem aan te zien, de stille gerustheid van zijn ziel straalt uit zijne oogen, en uit alle de trekken van zijn wezen. Hij hoord gaaren railleeren en kortswijlen, hoewel hij zelf het weinig doet. Ook is hij een liefhebber van de Poëzij, en in vertrouwen heeft hij mij gezegd, dat hij nu en dan ook wel een Vaersje heeft gemaakt, en dat voornaame Dichters, met welke hij verkeerd, hem verzekerd hebben, dat *zij nog wel op hunne beenen stonden*. Van twee van die geestrijke vrienden maakt hij veel werks, en eenen bijzonderen ophief. De eerste stelt vaersen toe zo hoogdravend, dat men 'er versted van staat; de tweede blinkt uit in aardigheid, als of Fokkenbroch en Rusting in den man herleefden. Daar bij heeft hij in de conversatie, om mijn Vriends woorden te gebruiken, de *wonderlijkste invallen, en de drolligste grappen die bedagt kunnen worden*. Hij maakt dat *men zich slap moet lagchen; 't is een aardige gauwdief, een koddige hond, zo 'er ooit een geweest is*. De Lezer is bewust, dat de benamingen van *gauwdief* en *hond*, die meesten tijd de grootste verfoeijing uitdrukken, in dezen zin de keurlijkste loftuitingen behelzen. Doch om weder tot onzen eerlijken man te keeren: de dikwils door hem verhaalde afbeelding zijner Poë-

tische vrienden, deed mij zoodanig naar derzelve *geestrijkheid* watertanden, dat hij eindelijk, op mijn ernstig verzoek, mij met zijn Speelwagentje op een Buitenplaats, daar die Heeren met eenige anderen zich bevonden, gebragt heeft. De hoogdravende Dichter was de Heer van 't huis zelf, en ik vond het gezelschap bezig met een kopje Thee te drinken, 't geen van deszelfs vrouw, welke een deftige huismoeder scheen te zijn, wierd geschonken en toegediend. In 't begin waren 't gemeene praatjes, waarin onze koddige Dichter wonderlijk uitblonk. Dikwijls bragt hij loopjes voor den dag uit het gemeene Pakhuis, en niet zelden, van dat soort van spreekwijzen, dat alles, en niet met al zegt. Nu en dan waagde hij aardigheden, die niet al te dubbelzinnig waren, en Mevrouw al een bosje aanjoegen. Wat zal ik zeggen: de Man was in de bezitting van te doen lachen; men grimlachte reeds, als hij zijn mond maar opende, en wat hij ook uit zijn hoofd duwde, men lachte, dat men zich den buik moest vast houden. Onderwijl gaf mijn Vriend mij nu en dan een oogje, of beet mij in 't oor: *een koddige duivel, niet waar?* Men viel wel haast op de Dichtkunde, gelijk zulks niet konde missen. Hier wierd ieder onzer Dichtbaazen, zo ouden als nieuwen, in de schaal gelegd, en elk zijne verdienste toegewogen; aan ieder haperde 't een of 't ander, aan Vondel alleen niets. Maar hoe wierd die vroomme Vader Kats gehavend, hoe wierd zijn eenvoudige stijl als laag, krachteloos en laf veracht en bespot? Hoe wierden, alleenlijk om: *en ik en weet niet wat, en des al te min*, al zijn werken als prullen gehandeld en verworpen. Ik had waarlijk recht medelijden met dien goeden eerlijken man. Eindelijk nam zijn vriend het woord, en verzocht de Heeren aan 't gezelschap eenige hunner Werken op te dissen. Na verscheide ontschuldigingen, welke de Poëtische zeedigheid mede brengt, gaf zich de Heer van 't huis de eerste over, en een papier uithalende en ontvouwde: dewijl de Heeren goedvinden, sprak hij, dat ik hen verveel en lastig valle, zal ik de vrijheid neemen van hen een Lijkdicht op de dood van een Zeebevelhebber voor te leezen, 't welk ik een geruimen tijd geleden, op de wijze van eene Herderskout, opgesteld heb: 't is wel wat lang, maar wat zal men daar tegen doen? Dit zeide hij met een

verwaand grimlachje, 't welk scheen te betekenen, dat hij niet twijfelde, of het zoude noch te kort gevonden worden. Hier op, na behoorlijk gehemt, en zich gesnoten te hebben, vong hij aan op eene langzaame, deftige, en nadrukkelijke manier. Men kon waarlijk zien, dat het een Herderskout was. De namen van *Melker* en *Veenman*, gelijk ook de afbeelding van schaaopen, die blaetende van een heuvel afdaalen, en zich naar een beek al huppelende spoeyen, waren daar onweerspreekelijke bewijsen van. Tot dus verre maakte 't *Fluitje* noch al een zagt en aangenaam geluit. Doch 't Herders-riet kreeg wel haast de klank van een krijgs-trompet, en zelfs van een keteltrom. De dappere daaden van den Overledene moesten opgezwetst worden, en dewijl buiten twijfel de Dichter zich verbeelde, dat wel te prijzen bestaat in sterk te prijzen, vjzelde hij zijnen Held op, als of de Ruiter, Tromp, en Piet Hein maar kinderen bij hem waren geweest. Hier moesten *Zee-slagen* afgebeeld worden, 't welk men in 't eerste opzicht zoude zeggen, dat door een Harder niet al te gevoeglijk konde gedaan worden; maar de Poëet had die zwaarigheid reeds uit den weg geruimd, met een *Veenman* zelf te doen zeggen, dat hij in zijn jeugd de *Zee gebouwt* en verscheidene Scheepsgevegten had bijgewoont; 't geen immers in 't minste niet onwaarschijnlijk is. Na dat onze Dichter met veel beleid en Zeemanschap de noodige voorbereiding tot den slag had gemaakt, zette hij zich in een postuur, waaruit men wel oordeelen konde, dat het een hardnekkig en bloedig gevecht zoude wezen, en niet weinig armen en beenen zoude kosten. Zijne stem verhief zich, bromde, daverde, zijne oogen blonken als vuur, en met zijne gebaarden scheen hij die van zijn strijdenden *Zee-held* te willen nabootzen. 't Wat als of de leeden van de Toehoorderen, tot dezelfde beweegingen, door verborgene ijzerdraaden getrokken wierden; de verbaastheid en schrik was op alle de aangezichten levendig afgeschilderd; met de hoofden naderde men den Leezer allengskens; men durfde zijn adem kwalijk haalen; de een stampte van verrukking, de andere trok zijn paruk scheef, en hadden zij hun eigen hair gedragen, een goed gedeelte van 't zelve zoude wis in de loop gebleven zijn. Een kind van den Autheur, zijnde een *Juffertje* van vijf of zes jaaren,

bevond zich bij haar Moeder, en zoo lang Papa met schaapjes en geitjes bezig was geweest, had zij, al spelende met Maamtjes waijer, zeer aandachtig gescheenen. Ik, die een rechte kinder-gek ben, had ruim zoo veel behaagen in haar houding, als in haar Vaders gebazuinde Herderskout; ik hield mijn oogen op haar gevestigd, en bemerkte zeer wel, dat het bulderen van Papa, en de misselijke gestalte van zijne Toehoorderen, 't kind meer en meer vervaard maakte, zoo zeer dat wanneer Paatje den Zee-God beschreef, als van schrik zich onder de golven duikende, en die zelfs zich scheen te willen verschuilen, het zoete Wicht zich met een ontsteld en angstig wezen in haar Moeders schoot verborg. Tot zo verre bezat het zich nochtans; maar wanneer de Poëet zijn Held aan den man bragt, en met een brullende stem de volgende Vaersen uitgalmde:

*Mijn Held valt aan, hij zwaait om 't hoofd het schittrend staal.
Hier donderd 't grof geschut, hier blixemd 't zwaar metaal,
Het vuur-roer weerlicht, en het hagelt handgranaaten...*

Toen kon 't arme kind het niet langer houden: *Och Maatje*, schreeuwde zij uit, *waarom is Papa zoo boos? hij vloekt zo!* Deze aardige onnozelheid dwong 't gansche Gezelschap, en Papa zelfs, in eene schaterende lach uit te barsten; doch men bedaarde zich wel haast, de aangezichten bragten zich terstond weder in de plooi van verrukking, en, gelijk het de wijze is, de Poëet hervatte zijne leezing met: *Mijn held valt aan*, &c. Omtrent een half uurtje duurde dit opzwellen, van tijd tot tijd afgebrooken door kleine verpoozingen, geschikt tot ademhaling, en om met wellust der Toehoorderen goedkeuring en verwondering te smaaken. Na dat hij geeindigd had, sprak hij ons aan met eene verzagte toon en met een needrig gelaat, ons verzoekende hem de fouten van zijn Gedicht te willen aanwijzen, en van zijn bekende leerzaamheid ons op het nadrukkelijkste verzekerende. *Fouten! Mijnheer*, wierd 'er geantwoord, *fouten! Uw Vaers is onverbeterlijk! 't is wonderlijk, wonderlijk!* Wonderlijk, wonderlijk! galmde 't gansche Gezelschap na. Ik vond goed 'er nog bij te voegen, dat ik in geen taal oit een diergelijke Herders-kout gelezen had. Onze koddige Dichter, die meê verlangde zijn beurt

te hebben, lag 'er nog wat op, om alle verdere loftuitingen den pas af te snijden, en zwoer, dat de groote Agrippijner nooit iets fraijers had voortgebracht. Met medelijden aangedaan omtrent dezen goeden Heer, die onophoudelijk in zijn zak futzelde, en als in barensnood was, wilde ik hem eene spoedige en gelukkige verlossing bezorgen, en verzocht hem ons ook iets smaakelijks voor te willen dienen. Zo dra dit verzoek door 't geheele Gezelschap zich ondersteund vond, zag men als een waassem van vergenoeging zich op 's mans aangezicht verspreijen. *Ja wel Mijnheeren*, sprak hij, *ik kan dat juist niet weigeren, maar 't zal bij 't voorige schrikkelijk afvallen. Mijn Musaatje, moet je weten, is bij Mijnheers Zangheldin maar een onnozel Zangnimplje, hoewel zij zomtjds haar dingetjes ook noch al klaard, als een pop van twee blanken. Mijne Vaersjens zijn niet hoogdravend, maar de Liefhebbers zeggen, dat ze vloeyen als of zij van een lijdakje rolden, en wel voornamelijk dit; nu dat zullen we wel haast zien, zei blinde Piet.* Daar heeft de Lezer een staaltje van 's mans stijl. *De stof, hier verhandeld, vervolgde hij, is ook niet van de verhevenste. 't Is gemaakt op een zeeker ongelukje, dat korts een zeeker jong Juffertje op een Bruiloft zeer onverwachts overvallen heeft, en ik heb goedgevonden het te intituleeren: DE VERMEETELE AEOLUS. De Heeren zullen nu wel haast ruiken, zoo zij een goeden neus hebben, waar Meester Jaap heen wil 1).* Hier op zette hij zijn wezen in een betamelijke gestalte, en begon zijn Vaersje op te zeggen met een zachte en zoete stem, als of hij zijne woordjes in 't uitgaan met zijne tong streelde. Nu en dan likte hij zijne lippen, als of hij confituren smulde, en maakte veel-tjds een proper mondtje, als iemandt, die aan een klompje suiker zuigd. Maar 't was niet minder als suiker, dat kan ik den Lezer wel verzeekeren. 't Ging zelfs in korten tijd zo grof, dat Mevrouw, haar Dochtertje bij de hand nemende, goed vond zich stilletjes weg te pakken. Het gansche Gedicht bestond in eene aaneengeschakelde verzieling, in welke alle de Winden tot het kleinste Zephiertje toe, nevens

1) Men moet weten, dat hij Jacob was genaamd, en in de wandeling Jaap.

een aanzienlijk getal Goden en Godinnen voor den dag kwamen, en niet hofflijker zouden hebben kunnen spreken, al waaren zij op de Zeedijk opgevoed geweest. Onder deeze tweede leezing hadden de wezens en gebaarden der Toehoorders eene gansche andere drai als van te vooren; in plaats van eene soort van betovering en vervoering, bemerkte men nu maar eene vrolijke verwondering, de welke nu en dan wel met een woordtje wierd te kennen gegeven, voornamentlijk als men door iets fraais als verrascht wierd. Dan was het, *dat je nou de drommel niet en wil, dat de Vent de duiker haale*, of zo iets dergelijks. 't Einde van 't Vaers wierd gevolgd door een algemeen geschaater, 't welk, aangaande dat slag van Gedichten, 't pit en de kern van alle loftuitingen is. Toen was de pan aan 't glijen; ieder van onze Liefhebbers haalde om 't eerst zijn maaxsel voor den dag, 't eene volgde op 't ander zo dicht als hagel, en altijd een klugtje na een treurspel. 't Gong 'er mee als met zingers, die, zo dra men hen een liedtje ten halze uitgewrongen heeft, een mensch het hoeft aan stukken lollen, en zonder ophouden weer een nieuw airtje beloven, dat nog al fraijer is.

Onze Dichtgeesten waren ondertusschen wonderlijk in haar schik. Zij scheenen zich te baaden in haar nieuwe glory; zulks is gemakkelijk te denken; in de waereld leeft er geen gelukkiger schepzel, als een Poët, wiens Werken met aandacht aangehoort en zonder de minste vermenging van berisping, tot aan den Hemel toe verheven worden.

Over de Coquettes.

Wat is dan eigenlijk een *Coquet* Vrouwsperzoon? Ik beschrijve de zelve aldus: een *Coquette* Vrouw heeft eene natuurlijke levendigheid van geest, eene uitgestrekte verbeeldingskracht; van jongs op is zij het gemeenzaam voorwerp van haare eigene gedachten en bespiegelingen. Hier door word zij allengskens smoorelijk verliefd op haar zelve; die hevige eigenliefde word eindelijk onbepaald, en blust alle andere harts-tochten uit; om die passie aan te kweeken, te koesteren en te voldoen, is zij nacht en dag bezig met middelen te vinden en werkstellig te maken, om aan haren eigen afgod nieuwe aanbidders te verzorgen. Haar inzicht is, aan alle mannen

te behagen; 't gansche mannelijke geslacht aan haar zegekar te binden. Konde zulks haar lukken, zij zoude met Alexander naar eene nieuwe waereld uitzien. Zo maar op iemand hare aanlozzelen afstuiten, rekend zij alle hare overwinningen voor niet, en zij spand alle hare krachten in om zich dien wederspanning te onderwerpen. Om zo een opzet te doen slagen, wapend zij haar mond met lachjens van hare eigene vinding, met bestudeerde en in den spiegel beproefde lonkjens. De koelheid van dien man boezemd haar iets in dat naar liefde gelijkt, of dat zij dikwils zelve voor liefde neemt; waar hij gaat of staat z'is omtrent hem, zij spand haar netten uit, haar gansche aandacht is op hem alleen gevestigd; schijnt hij zich over te geven, zij voeld voor eenigen tijd de vervoering van eene vergenoegde min, maar 't is schielijk daar mede gedaan. Zo dra denkt zij niet den overwonnen aan 't juk der slavernij geketend te hebben, of hij word haar onverschillig, en haar nieuwe overwinning kitteld haar maar met het denkbeeld harer bekwaamheid, om hare eerezucht met versche zegens te voldoen. Vind zij zich in gezelschap van drie of vier Mans, van welke zij even weinig werk maakt, 't is onbeschrijflijk met wat inspanning van verstand, oordeel, beleid, scherpzinnigheid, zij dezelve zoekt in te nemen, en van ze te behagen en t'overreden, dat ieder in 't bijzonder 't grootste deel in haar gunst heeft. Haar oogen, in geduurige beweging, schijnen bijkans zich teffens op allen te vestigen. Den eenen belonkt zij, terwijl zij d'ander met een lachje vereerd, den derden op de voet treed, en den vierden op een gezocht voorwendzel, als bij voorbeeld om zijne lubben te bezien, bij de hand neemt. Men verbeelde zich echter niet, dat zij de minste verkiezing niet hebbe; ver daar van daan, maar zelden is het meer achting en neiging voor den een als voor den ander. 't Zal wezen omdat het een man van aanzien is, met verhevene tijtels opgepronkt, of wel iemand, die 't middel heeft gevonden van bij de Vrouwen in de mode te zijn; in een woord, altijd zo een, wiens onderwerping den meesten luister aan hare bevalligheid kan bijzetten. Zomtijds heeft zij diergelijke tien, twaalf, die tragsgewijze in haar gunst staan; zo dra de eerste in rang te voorschijn komt, is zij voor de anderen doof, stom, en

blind, en ieder der minderen geniet bij beurtlen hetzelfde voorrecht, tot den alderlaatsten toe, die bij gebrek van anderen in 't volkomene bezit van hare aanlokkende praatjes en maniertjes word gesteld. Dikwils hoort men haar verstandiglijk spreken van inschikkendheid, edelmoedigheid, goed-aardigheid, met eene soort van vermaak, 't welk zoude doen denken, dat het origineel van die hoedanigheden zich in haar ziel bevond, doch 't zijn maar denkbeelden, en geene gevoelens; zij heeft nooit gedacht de zelve uit hare hersens in haar hart te laten nedervloeiën; zelfs is 't niet mogelijk. Eene ziel, daar de *Coquettery* eens diepe wortels geschooten heeft, word onbekwaam om iets goeds voort te brengen: zodanig Juffertje moet zich noodzakelijk wennen aan eene geduurige veinzerij, bedrog en leugentaal; hare gewoonte, haar tweede natuur geworden, belet haar oit natuurlijk te zijn; haar spraak, gang, of schik, zijn zo veele beekjens, die zich alle in de Zee van haar eerzucht uitstorten. Zij haat alle mannen, die zich om hare bevalligheden niet bekreunen, en alle vrouwen, die eenigzins beminnelijk zijn, en in staat om hare eerzucht te dwarsboomen; spreekt iemand van de schoonheit; en bevalligheden van de eene of de d'andre Dame, de spijt, niet tegenstaande alle poogingen, straald door in de verduisterde oogen van onze Juffer. 't Is of al de loftuitingen, aan een andere gegeven, haar ontstoolen worden; zij zal de geprezene aangenaamheid met de fijnste en de uitgekijpte kwaad-aardigheid zoeken te verminderen; weet ze niets op 't aanzicht te zeggen, zij zal vitten op 't postuur, den opschik, de manier van gaan en van groeten; zo zij met dit alles niet door kan, zij zal dikwils in haar boosaardige ieverzucht tot bedekte en half uitgedrukte lasteringen hare toevlucht nemen, en fijntjes doen verstaan, dat het voorwerp van haar jalouzij een morsebel is, of wel door eenig geheim lichaamljk gebrek walgelijk en afschuwelijk. Na zich daaromtrent geuit te hebben, zal zij in 't gemeen met veel ophef van eenig ander juffertje spreken, dat naar haar zeggen *een recht zoet bekje is*, daar zij vrij meer schoonheid en aangenaamheid in vind als in de eerste, en wat daar ook tegen in word gebragt, dat houd ze staande, dat kan niemand haar uit het hoofd praaten. Spreekt zij volgens hare gedachten? ganschelijk niet; zij zoekt maar 't vermoeden van jalouzij

van zich af te keeren, en zij weet dat het Juffertje, 't welk zij met zulke voordeelige verwen afschildert, bij haar in 't minste niet te pas komt. Is die Dame zo fraai? wat behoorde van haar dan wel gedacht en gezegt te worden! Voor ware vriendschap kan zij niet vatbaar wezen; laat eene zo genaamde Vriendin met haar schijnen door onverbreekelijke banden verknocht te zijn, indien de zelve maar een minnaar heeft, zij zal voor die vereeniging, hoewel aan d'andere zijde oprecht, de minste eerbied niet hebben; zij zal zo een man aantokkelen, en van zijne beminde zoeken af te trekken, schoon zij weet, dat zij haar Vriendin daar door de bitterste spijt en smart aandoet, en 't hart met duizend pooksteken doorboort. 't Is niet haar aard, 't is de hatelijke *Coquettery*, die haar die onbezonne wreedheid inboezemd. Niet minder mishandelt zij een man, wiens hart wezentlijk door hare bevalligheden en schijn-verdienste getroffen is, hoewel zij al eene neiging voor hem gevoeld, zij kan de lieflijkheid van zich in een bemind voorwerp te versmelten, en daar door een dubbeld leven te genieten, niet smaken. Haar verfoeijelijke eierzucht drijft t'elkens weer boven; zij geeft haar minnaar geduurige reden van benaauwtheid, vrees en angst; hij word zonder ophouden gesold door verzekeringen, die hem gerust stellen, en gebaarden, die hem ontroeren; zijn liefde is voor hem een geduurige pijnbank, zo haast zijn afgemat gemoed 't jok met geweld niet afschud, en zich van zo een ondraaglijke dwingelandij weet te ontslaan.

In nvolging van VAN EFFENS *Spectator* zijn er, even na de tweede helft der achttiende eeuw, een vrij groot aantal werken met zoogenaamde *Spectatoriale Vertoogen* geschreven, zoo als de *Philosooph*, de *Philantropie*, de *Denker*, de *Rapsodist*, de *Onderzoeker*, enz. Zij evenaarden van EFFEN'S geest en luim op verre na niet, en bleven zelfs doorgaans beneden het middelmatige: nogtans is er ook menig vertoog in te vinden, 't welk met genoeg gelezen wordt, en zoo wat stijl als inhoud betreft, den *Spectator* op zijde streeft. Twee van deze volgen hier uit den *Philantropie*, in 1757 verschenen, en uit den in 1766 uitgekomen *Philosooph*.

Over den Sluikhandel.

Waar toe wordt het geld gebruikt dat de wet u verplicht voor het drijven van uwen handel op te brengen? Tot beveiliging van dien handel zelve; tot uw eigen voordeel derhalven. De *Admiraliteit* bouwt oorlogsscheepen uit de *Convooijen en Licenten* 1), om het geweld van roofzieke vijanden voor te komen of te stuiten, en gij wordt verplicht uw aandeel op te brengen om voor uw aandeel in het algemeene nut te deelen. Hoe billijk derhalven, dat gij, die klaagt als er geen oorlogsscheepen voor uwe veiligheid gereed zijn, ter zelfder tijd weigert de schatting te betalen, daar zij uit gebouwd moeten worden. Het is hier de vraag niet, of de Admiraliteitszaken niet op een veel beteren voet te schikken zouden zijn. Dat voortreffelijk Werk, 't welk voor weinige jaaren, volgens de begeerte van wijlen zijne Hoogheid, glorieuser gedagtenis 2) over dit onderwerp is uitgekoomen, en 't welk eene onsterfelijke eer verworven heeft aan die agtenswaarde zuilen van onze Beurs, uit welker pennen het voornaamelijk is voortgevloeid, bewijst dit, mijn oordeels, buiten tegenspraak, maar nogmaals, zo lang de *Souverain* niet goedvindt de wet te veranderen, is het een onschcenbaare pligt van derzelve uitvoerders die wet te handhaven, en van ons, dezelve te gehoorzaamen.

„Het Land,“ zegt men verder, „heeft inkomsten genoeg!“ Zo dit waar is, dan is onze dieverij een roof op onze landgenooten, want zo het land nu reeds inkomsten genoeg heeft, zo moet, als dezelve getrouwelijk worden opgebracht, volgen, dat zij eenpaarig verminderen, en alle ingezetenen in dit voordeel deelen; beletten wij dit nu, door onze slinksche strecken, zo ontrooven wij den zulken onzer landgenooten, welke zig eerlijk gedraagen, die vermindering; waarop zij des te meer regt hebben, naar maate dezelve aan hunne eerlijkheid meer te danken is. — Zoude men ten opzigte van een Particulier wel op de dezelfde wijze redekavelen,

1) De convooijen en licenten waren wat men thans de in- en uitgaande rechten noemt, en de opbrengst daarvan werd in de Nederlandsche republiek uitsluitend voor de Admiraliteiten, dat is voor 's lands zeemagt, gebruikt. 2) WILLEM IV.

als men ten opzichte van het gemeene land durft doen? zoude men zich wel vrijheid geeven, om eene rekening, die men aan een rijk man schuldig was, te verdonkeren, omdat hij meer goederen bezat dan hij verteeren konde? zoude men ooit in zijne gedagten durven neemen om te zeggen, die man is rijk genoeg, en daarom wil ik hem niet betaalen. Of denkt men, dat dit minder onregtvaardig is ten opzigt van 't land, als van één der ingezetenen?

„Maar het sluiken,“ dringt men aan, „is een noodzaakelijk kwaad; de lasten zijn anders te zwaar, men zou den koophandel verbannen, en niet tegen anderen kunnen markten, als men den laatsten kwadrant-penning gaf.“ 't Zoude een klein getal Convooyloopers zijn, welker bestaan hier bij wat leedt, maar 't zouden inzonderheid eenige Schuitemoeders wezen, welker teregende verkwisting en schandelijke weelde hier door gestut wierdt, dit erken ik gaarne; maar dus zouden de kooplieden ook het verdriet niet hebben om door dit laage volk in rijtuigen, paarden, kleederen enz. gebraveerd, noch het gevaar om van hen overreeden te worden 3); en het nadeel voor den koophandel zou gewisselijk minder zijn, dan men roept. Gesteld zijnde, dat alle lasten geregeld wierden opgebracht, zo zoude een van deze twee zaken natuurlijk moeten volgen, of die lasten zouden verminderen, of onze zeemagt ontzaggelijker worden. Geen van beiden begrijp ik, dat den ondergang van den koophandel zoude moeten na zich slepen.

„Dit ware goed,“ zal men zeggen, „als een ander zijn plicht zo wel als ik betragtete, en alle sluikerij wierdt voorgekoomen, maar nu elk dien weg inslaat, wil ik alleen geen slagtoffer mijner eerlijkheid worden.“ Ik beken dat iemand, die zig aan geene deugd of geweeten stoort, in zommige gevallen veel vooruit kan hebben boven een ander, wien de handen door de voorschriften van Godsdienst en pligt gebonden zijn; maar ik begrijp weder niet, dat als bedrog en schelmerij in eene verbasterde Natie de overhand nam, een eerlijk man

3) De verzamelaar dezer bloemlezing is ver van de strekking, die in deze zinsmede van een anders behartigingswaardig vertoog doorstraalt, goed te keuren.

daar door vrijheid zou krijgen, om ook een schelm of bedrieger te worden! Gij zult minder winnen! wel nu, gij zult dan een gedeelte uwer dartele tafels, kostbaare huishouding, prachtige klederen moeten besnoeijen; die besnoeijing zal nog niet eens heel groot behoeven te zijn; maar stelt, dat zij het ware, is dit dan een nadeel, 't welk door een gerust geweeten, door inwendigen vrede, door de Goddelijke gunst, en de agting uwer bekenden niet rijkelijk wordt opgewoogen? Is nu de grondregel valsch geworden, dat een beete broods en gerustheid de grondslag van ons genoegen is? Denkt men, dat een eerlijk land- of handwerkman, die zijnen nijveren arbeid, met een gezond lighaam en vergenoegde ziel, tot in zijn hoogen ouderdom voortzet, min gelukkig is dan zij, die, met een hart door vrees beknelde, door wroeging ontrust, en door onverzaadbaare begeertens geslingerde, onuitputtelijke schatten voor eene ondankbaare nakoomelingschap opstapelen? Dit is de taal van 't geweeten, Heeren! Maar hoe wordt deszelfs stemme door 't geruisch van woeste driften verdoofd. Helaas! 't zal met mijne aanspraak, vreeze ik, gaan, als duizendmaal voorheen. „Rijkdom,“ zegt een agtenswaardig Schrijver, „aanzien en eerampten zijn zelden 't lot der deugd; 't is eene verlaatene, berooide, ouderlooze maagd zonder bruidschat.“ Geen wonder derhalven, dat men haar, als een ontijdige bedijster, schuwt.

Laaten wij tot een ander bedrijf voortgaan, 't welk onder de kooplieden veelal voor geoorlofd wordt gehouden, en 't welk ik egter met gansch verschillende oogen beschouw. Ik meen het invoeren van *Kontrabande* goederen buiten 's lands. Dit wordt algemeen voor zeer *gepermitteerd* gehouden, en 't is zeker, dat er tusschen het sluiken binnen en buiten 's lands dit gewigtig onderscheid is, dat het een heet zijne vrienden, het ander vreemden te bedriegen. Doch deze zedekunde gelijkt wel wat naar die der struikroovers, die malkander dan alleen voor schurken houden, als zij hunne eigen maats besteelen.

De vergenoegtheid. (Een Oostersch Verhaal.)

Omar, de Heremyt van den berg Aubukabis, die ten Oosten van Mekka ten hemel rijst en over de geheele stad he-

nen ziet, vond, eenige weinige treden van zijne cel, op zekeren avond een man in diepe gepeinzen zitten en alleen. Omar zag hem met aandacht aan, en bemerkte dat zijne oogen wild en woest stonden en dat zijn ligchaam zwak en vermagerd was. De man scheen Omar ook sterk aan te zien; doch zoo groot was de ingespannenheid van zijne gedachten, dat zijn oog het voorwerp, 't welk het beschouwde, niet terstond kon onderkennen. Op het oogenblik, toen hij hem gewaar werd, sprong hij op als uit een droom; hij bedekte zijn aangezicht in verbijstering en boog zich ter aarde. «Zoon der droefheid,» sprak Omar, «wie zijt gij, en wat is de oorzaak van uwe bedruktheid?» «Mijn naam is Hassan,» antwoordde de vreemdeling, «en ik ben een inboreling dezer stad: de Engel van tegenspoed heeft zijne hand tegens mij opgeheven; en den elendigen, dien uw oog met medelijden beschouwt, kunt gij niet verlossen.» «U te verlossen,» sprak Omar, «komt Hem alleen toe, van wien het ons betaamt heil en onheil met alle ootmoedigheid te ontvangen; maar verberg uw eigen leven voor mij niet; waut mogelijk kan ik u den last, waarvan ik u niet ontheffen kan, helpen dragen.» Hassan sloeg zijne oogen naar den grond, en bleef eenigen tijd zonder spreken; toen zag hij met een diepen zucht den Heremyt aan, en voldeed aldus aan zijn verzoek:

«Het is nu zes jaren geleden, sedert onze magtige Heer, de Kalif Almalek, wiens gedachtenis in zegeninge zij, de eerste maal in 't heimelijk zijnen Godsdienst kwam verrichten in den tempel der heilige stad. De zegeningen, die hij op zijne gebeden van den Profeet ontving, poogde hij, als des Profeets Stedehouder, zorgvuldig uit te deelen. In de tusschenpozingen zijner oeffeningen van Godsvrucht, dierhalve, ging hij de stad rond, kwam de verlegenen te hulp en beteugelde de onderdrukkers. De weduw verheugde zich onder zijne bescherming, en de zwakheid des ouderdoms en der kindsheid werd door zijne goedertierenheid ondersteunt. Ik, die voor geen onheil, dan voor ziekte, vreesde, en geen heil boven de vergeldinge van mijnen arbeid verwachtte, was al zingende bezig aan mijn werk, toen Almalek in mijne woning trad. Hij zag rond met een minnelijk oog van wel-

gevallen, toen hij bemerkte, dat mijn huisje klein, maar rein was, en dat ik, schoon arm, scheen vergenoegd te zijn. Dewijl hij gekleed was als een pelgrim, haastte ik mij om hem met die herbergzaamheid, die in mijn vermogen was, te ontvangen; en mijn blijgeestigheid werd door zijne tegenwoordigheid eer vermeerderd dan te rug gehouden. Na dat hij een kop koffij gebruikt had, deed mij hij verscheiden vragen; en schoon ik door mijn antwoord hem in alles tot vrolijkheid poogde op te wekken, bemerkte ik nogthans, dat hij in gepeinzen verviel, en mij met een goedaardige, doch sterk op mij gevestigde, aandacht aanzag. Ik viel in het vermoeden, dat hij mij eenigzins kende, en vroeg naar zijn vaderland en zijn naam. „Hassan, zeide hij, ik heb uwe nieuwsgierigheid opgewekt, en zij zal voldaan worden. Hij die thans met u spreekt, is Almalek, de Oppervorst der Geloovigen, wiens zetel de Throon van Medina is, en die zijnen last heeft uit den Hemel.“ Deze woorden deden mij door verbazinge verstommen, schoon ik eenigszins aan derzelver waarheid twijfelde. Maar Almalek, zijn opperkleed open rukkende, liet de kostelijkheid van zijn onderkleed zien, en stak den koninklijken zegelring aan zijnen vinger. Toen sprong ik op, en stond gereed om mij voor zijne voeten neder te werpen; maar hij verhinderde mij. „Hassan,“ sprak hij, „laat af; gij zijt grooter dan ik, en van u hebbe ik op, eenmaal ootmoedigheid en wijsheid geleerd.“ Ik antwoordde: „Spot niet met uwen slaaf, die niet meer dan een worm is voor uw aangezicht: leven en dood zijn in uwe magt, en gelukzaligheid en elende zijn de dochters van uwen wil.“ „Hassan,“ antwoordde hij, „leven of gelukzaligheid kan ik niet geven, dan door ze niemand te ontnemen: gij zelf zijt boven 't bereik mijner goedertierenheid en bezit een geluk, dat ik noch een ander kan schenken, noch voor mij zelf verkrijgen. Mijn gezag en invloed over anderen vervult mijn hart met gedurige bekommering en angst, en echter reikt mijn gezag niet verder dan over hunne ondeugden, het zij ik wil beloonen of straffen. Door de koord kan ik het geweld en bedrog betoomen; en door mijne magt aan anderen mede te deelen, kan ik de onverzadelijke begeerten van gierigheid en heerschezucht van den eenen tot den anderen doen overgaan; maar ten aanzien ven de deugd heb ik

geen vermogen. Kon ik die beloonen, ik zou ze in u vergelden. Gij zijt vergenoegt en daarom bezit gij noeh gierigheid noch heerschezucht. U te verheffen, zou de eenvoudigheid van uw leven verderven, en die gelukzaligheid verminderen, die ik niet magtig ben te vermeederen of te doen duren. Toen rees hij op, en na mij bevolen te hebben zijn geheim niet te openbaren, vertrok hij.

Zoo ras als ik van de ontsteltenisse en verbaastheid, waarin de Kalif mij verliet, bedaard was, begon ik mij te beklagen, dat mijn gedrag zijne goedheid onderschept had; en beschuldigde nu die bijgeestigheid, welke de medgezelle van armoede en arbeid geweest was, van dwaasheid. Ik had nu een weêrzin in dien geringen staat, waarin ik, door mijne vorige ongevoeligheid, tot nog toe gebleven was. Ik verzuimde mijn werk, om dat ik het loon te gering achtte; ik bragt den dag in ledigheid door, terwijl ik mij kasteelen in de lucht vormde om de voordeelen, die ik verloren had, weder te bekomen; en des nachts, in plaats van mij zelve te verliezen in den zoeten en verkwikkenden slaap, waar uit ik gewoon was op te rijzen met vernieuwde krachten, gezondheid en blijgeestigheid, droomde ik nu van prachtige kleederen, van een talrijk gevolg, van paleizen, gesnedenen en vrouwen, en ik ontwaakte alleen om mij te beklagen over 't verlies dier begoochelingen, die verdwenen waren. Mijn gezondheid, eindelijk, verzwakte door de ongerustheid van mijnen geest; ik verkocht al mijne goederen om mijn leven te onderhouden, en behield niet anders dan een matras, waar op ik somtijds lui en ledig bleef liggen van den morgen tot den avond.

In de eerste maan van het volgende jaar kwam de Kalif weder te Mekka, zoo heimelijk als te voren en met hetzelfde oogmerk. Hij was genegen om nogmaals den man te zien, dien hij rekende dat zijn geluk door zich zelve bevorderde. Maar hij vond mij niet zingende aan mijn werk, bloozende van gezondheid en in levendige blijgeestigheid, maar bleek en bedrukt, terwijl ik op den grond zat en opium kaauwde, om de harssenschimmen der verbeeldinge te doen voortkomen in de plaats van ware grootheid. Hij trad, met een soort van vrolijk ongeduld op zijn gelaat, binnen, dat, zoo ras hij mij aanzag, in een vermenginge van verwonderinge en

deernis verwisselde. Ik had menigmaal naar een andere gelegenheid gewenscht om den Kalif te spreken; maar nu, door zijne tegenwoordigheid in verbijstering geraakt, wierp ik mij voor zijne voeten, lag mijn hand op mijn hoofd en bleef sprakeloos. „Hassan,“ sprak hij, „wat kunt gij verloren hebben, wiens rijkdom bestond in den arbeid uwer handen; en wat kan u bedroefd hebben, die de bron van vreugde in uw eigen harte bezat? Wat onheil is u overgekomen? Spreek; kan ik het afwenden, gij zult gelukkig zijn.“ Ik was nu aangemoedigd om mijne oogen op te slaan, en gaf ten antwoord: „Dat mijn Vorst en Heer de vermetelheid van zijnen dienst-knecht vergeve, die liever, dan valsch te spreken, voor eeuwig stom wenscht te zijn. Ik ben elendig geworden door het verlies van 't gene ik nooit bezeten heb. Gij hebt begeerten in mij verwekt, die ik wezenlijk niet waardig ben, dat voldaan zouden worden, maar is het niet te denken dat hij, die gelukkig leefde, terwijl hij onbekent en behoeftig was, nog gelukkiger zou zijn in een voortreffelijken staat en rijkdom?“

Toen ik deze reden geëindigd had, stond Almalek eenige oogenblikken in twijfelinge, en ik bleef voor hem nedergebogen. — „Hassan,“ zeide hij, „ik bemerk dat ik mis gehad hebbe, toen ik u meende te kennen. Ik ben er niet om verstoord, maar 't is mij leet. Nu ontdek ik gierigheid en heerschzucht in uw hart, die zich alleenlijk verborgen, om dat zij geene voorwerpen nabij genoeg hadden om opgewekt te worden. Ik kan u derhalven met geen gezag bekleeden, om dat ik mijn volk aan geen onderdrukking kan onderwerpen, en om dat ik niet genoodzaakt wil worden om u over uwe misdaden te straffen, waar toe ik u in staat stelde om ze te bedrijven. Maar, dewijl ik u ontnomen hebbe, wat ik u niet weder kan geven, zal ik ten minsten de begeerten voldoen, die ik in u verwekt hebbe, op dat uw hart mij niet van onrechtvaardigheid beschuldige, en gij u zelven niet langer ontruikt moogt blijven. Sta op en volg mij.“ Ik sprong van den grond als met de vleugelen van een arend; ik kuste den zoom van zijn kleed in een verrukking van dankbaarheid en blijdschap; en toen ik uit mijn huis trad, huppelde mijn hart als waar ik uit een leeuwenkuil gered. Ik volgde Almalek naar de karavansera, daar hij zijn verblijf hield; en na dat

hij zijne geloften vervuld had, nam hij mij met zich naar Medina. Hij gaf mij een vertrek in het Serail; ik werd door zijne bedienden opgepast; mijn spijs werd mij van zijn tafel gezonden; en ik ontving wekelijks uit zijn schatkamer een som, die mijne buitensporigste verwachtingen te boven ging. Maar ik ontdekte ras, dat geen lekkernij zoo smakelijk is als de spijs, die door eigen arbeid en met honger gegeten wordt; geen slaap zoo zoet als die, waarin de nijverheid hare belooning verwacht. Ik herdacht deze genoeglijkheden met verdriet, en terwijl ik zuchtte in het midden van de over-tolligheden, die schoon zij het leven tot een last waren, ik niet verlaten kon, werden zij mij schielijk ontnomen.

Almalek, in het midden der heerlijkheid zijner Regeeringe, blies in de volle kracht van zijn leven schielijk den adem uit en stierf in 't bad. Dit, gelijk gij weet, was het lot, dat de Almagtige op zijn voorhoofd geschreven had.

Zijn zoon Abubeker, die hem op den throon volgde, werd door sommigen, die mij met verachtinge en nijd aanzagen, tegen mij opgehitst. Hij onttrok mij zeer ras mijne wedde, en gaf last, dat ik uit het paleis zou gedreven worden; een bevel, 't welk mijne vijanden met zoo veel strengheid uitvoerden, dat ik eer twaalf uren verlopen waren, mij op de straten van Medina, behoeftig en beroofd van alle vrienden, blootgesteld aan honger en bespotting, bevond; ik, die gewoon was in alle weelde te leeven en daar bij zeer hooghartig geworden was. O laat uw hart mij niet verachten, gij dien de ondervinding niet geleerd heeft, dat het elende is te verliezen wat zelfs geen geluk is, wanneer men 't bezit. O ware deze les voor mij niet geschreven geweest in de Tafelen der Voorzienigheid! Ik verreisde van Medina naar Mekka; maar voor mij zelve kan ik niet ontvlieden. Hoe verschillende zijn de standen, waarin ik ben geplaatst geweest! Het herdenken van beide is bitter; want de genoeglijkheden van den eenen of den anderen kunnen nooit wederkeeren. „Hassan, dus zijn verhaal geeindigd hebbende, sloeg zijne handen tot malkander, en naar den hemel ziende, borst in tranen uit.

Omar, na dat hij had afgewacht, dat deze bittere droefheid eenigzins was bedaard, naderde hem en nam hem bij de hand. „Mijn zoon,“ sprak hij, „meer is er nog in uwe magt dan

Almalek n kon geeven of Abubeker u ontnemen. Wat voor uw leven tot onderrichtinge dient, heeft mij de Profeet in zijne bermhartigheid bevolen u te verklaren.»

„Gij waart voorhenen met armoede en arbeid vergenoegd, alleen om dat zij u gewoon geworden waren, en gemak en overvloed uwe hope te boven gingen; want toen gemak en overvloed u naderden, waart gij met armoede en arbeid niet langer te vrede. Dat, welk toen het voorwerp van uwe hope was, werd ook derzelve eindpaal; en hij, wiens uiterste hoop word te leur gesteld, moet onvermijdelijk elendig worden. Indien uw hoogste begeerten naar de zaligheden van het Paradijs geweest waren, en gij geloofd had door een goed levensgedrag die zaligheden in zekerheid te zullen stellen, zoud gij, dewijl u niet meer kon gegeven worden, niet geklaagd hebben, dat n het mindere onthouden werd. Het genoegen, dat gij eenmaal genoten hebt, had u niet doen vervallen in een slaapzichte; en het ongemak, dat gij nu ondergaan moet, zal dezelve weder opwekken en in beweging brengen. Vertrek derhalven, en zijt dankbaar voor alles; stel uw troost op Hem, die alleen den wensch uwer Reden voldoen kan, en laat uw ziel vergenoegt zijn met het goede: vestig uwe hope op dat deel, in vergelijkinge van het welk de weerelt is als een druppel aan een emmer, en als een stoffe aan de weegschale. Keer weder, mijn zoon, tot uwen arbeid; uw spijs zal weder smakelijk en uw rust zoet zijn: uw genoegen zal bestendig zijn, wanneer het niet meer afhangt van de bezittinge op aarde, maar van het gene in den Hemel verwacht word.»

Hassan, in wiens gemoed de Engel der onderwijzinge den raad van Omar diep inprente, haastte zich om zich in den Tempel van den Profeet neder te buigen. De rust bestraalde zijn gemoed, gelijk het licht van den morgenstond: hij keerde tot zijnen arbeid met blijmoedigheid; een vierige Godvruchtigheid werd hem als eigen; en de laatste dagen van Hassan waren gelukkiger dan de eerste.

ONNO ZWIJER VAN HAREN.

(GEBOREN 1718, OVERLEDEN 1779.)

www.libtool.com.cn*De lof van Prins WILLEM I. en zijne beide zonen, uit de lijkrede op WILLEM IV.*

En gij, Doorluchtig Vorst 1), wiens Standbeeld voor onze oogenis, Gij, door wien het God heeft behaagt alle die wonderen uit te werken, ontvang van ons, ontvang van de allerlaatste Naakomelingschap de lof en erkentenis welke uwe groote Daaden verdienen. Gij hebt, gelijk de man Gods Moses, het beloofde land maar van verre gezien; Gij hebt de gelukkige gevolgen van uwe arbeidzame schranderheit hier opaarde niet mogen genieten: een verfoeijelijk moordenaar heeft de draad van uwe heldhaftige levensloop afgesneden; maar uwe gedachtenis, uwe gezeegende gedachtenis zal altoos in de harten der Nederlanders leeven, zoo lang als deze Republijk zal staan, zoo lang als dit onvergelykelyk gedenkteeken van de nijverheit en liefde der Vrijheit, het welke uwe handen hebben opgerigt, de verwondering van de geheele wereld zal wezen.

Wie is die man, die, gelijk Moses, een woeste meenigte beschaafd, en de overvloed bezorgt in de woestijne? Die onder de zorgen van altijddurende gevaaren de rust binnen 's Lands hersteld? Die onder de lasten van de wreedste en bitterste Oorlog, die ooit gevoerd is, de zagste en billijkste Wetten insteld? Die met de eene hand een magtigen Vijand van onze Grenzen afkeert, en met de andere hand de Zee breideld? Door wien vuile en stinkende Slikken veranderen in vette Koornlanden? Onbewoonbare Moerassen in klaverrijke Beemden? Visschershutten in pragtige Gebouwen? Die een arme en behoeftige Landstreek doet worden, *een land overvloeiende van melk en honig, hetwelk de cieraad is van alle Landen 2)*?

Wie is die man, die midden in een Oorlog, begonnen om alle Kunsten en Weetenschappen te verdooven, en de barbaarse Onwetentheid op den thron te brengen, die vliegende Kuusten en Weetenschappen verzameld, aanmoedigt, sekere en geruste Woonplaatsen voor haar bouwd? Die de

1) WILLEM I. 2) *Ezech. XX vs. 15.*

Geleertheit de beloning doet zijn van de dapperheid en standvastigheid in die zelve plaats, daar kort te vooren elende, pest en hongersnood huisvesteden? Die aldaar de Godsvrugt en Weetenschappen plant, en dus alle toekomstige Geslagten in staat stelt, om de wonderen en zeegeningen van God, aan hunne Voorouders bewezen, regt te kennen, en met den monde en penne waardiglijk te loven?

Geheel Nederland antwoord, geheel Nederland juicht eenpariglijk: het is *Vader* Willem: gezegende naam, wanneer die door een vrij Volk word gegeven! maar niet min gezegend een Volk het welk door een Vorst word geleid, die zulk een naam verdiend! hoe verre zal zich de roem en magt van dat Volk niet uitbreiden, zoo zijne Zoonen de voetstapen van hunnen Vader volgen!

Maar zij treden reeds op zijn voetspoor: ziet Maurits in 't vuur van de jeugd stoutmoediglijk het momaangezigt van de Spaansche Magt afrukken; in zijn eerste veldtogt Gelderland en Overijssel verlossen, en Rhijn en IJssel onder onze Wetten doen vloeijen: ziet hem, door 't nemen van Geerttruidenberg den Hollandschen Tuin omcingelen; door het bemagtigen van Groningen de Zeven Pijlen vereenigen, en de Unie van Utrecht niet meer een ijdele naam doen zijn.

Doch wat nieuw schouwtoneel doet zig hier op? Hier rijst een Maatschappije, die den Nederlandschen naam en overwinnende wapenen aan de einden der aarde zal overbrengen, en de Schaten van 't Oosten in de boezem van haar Vaderland verspreiden. Spreekt, gij Oostersche Vorsten, en gij ongelukkige Bewoonders van die Eilanden, zoo rijk in Specerijën, die de voorzigtige Natuur te vergeefs zoo verre van die onverzadelijke begeerlijkheid der roofzuchtige Europeërs hadde geplaatst; spreekt, hoe was u te moede, wanneer gij van die zelve Westersche uiteindens, vanwaar uwe Verdrukkers waaren afgesteevend, Verlossers zaagt aankomen om uwe Tyrannen te verdrijven en uwe Wetten en Koophandel opzagte en billijke voorwaarden vast te stellen? Met wat vreugd, met welke blijdschap zond gij Gezanten om uwe gevoelens van dankbaarheid en eerbied te gaan brengen aan de voeten van den jongen Held, wiens gedugte naam het geheele Oosten deed beeven, terwijl het verwonderd Europa met verbaasdheid op hem starogde?

En als of het gering was, dat het Oosten onder onze Heerschappij neerbukte, wat vermeerdering van zeegeningen, overwinningen, voorspoed en welvaart brengt niet met zig mede de zeeghaftige Regeering van Frederik Henrik! Ziet dien Vorst, bezielt met de groote geesten van zijn Vader en moederlijken Grootvader, zoo ras hij aan 't Oppergebied komt, de stoutmoedigste onderneemingen overdenken en uitvoeren. Ziet de Goddelijke Voorzienigheid in dezelve tijd de Spaansche Zilvervloot in zijne handen overgeeven en 's vijands Schatten, de vrugt van tien jaren geweldenarijen, doen dienen tot verlossing van de sterkste Stad van gantsch Nederland, na een beleg zoo vermaard als de Zon er ooit een heeft gezien, en in hetwelk men niet weet wat meer te admireeren is, of de krijgskunde en standvastigheid van den Prins, of de onbegrijpelijke Magt, tot welke de Republijk zoo kort na haare geboorte reeds was gereezen.

En terwijl hij jaar na jaar de grenzen van den Staat uitbreid, dat geene Rivieren, geen kunstig gesterkte Wallen, bestand zijn om zijnen loop op te houden, dat geen Vijand tegen hem in 't veld durft verschijnen, wend voor een oogenblik, Toehoorders, uwe oogen na eene andere en nieuwe Weereld, merkt dien moedigen Jongeling 3), gesprooten uit dat zelve Huis zoo vrugtbaar in Helden, ziet hem uit de rotzen van 't Westerwald 4) als een fieren arend oprijzen, den groten Oceaen, die zig tusschen de oude en nieuwe Weereld verheft, snelijk overvliegen, en als een blixemstraal op America nee-dervallen: ziet, in minder dan drie jaaren, het onmeetbaare Brasil, door zijne dapperheid een Wingewest geworden van zeven kleine en hondert jaaren te vooren nauwelijks bekende Provincien van Europa, en de Overwinnaar *het Zilver* in Nederland *maaken te zijn als Steenen, en de cederen als de wilde Vijgeboomen, die in de laagte zijn in menigte.*

Maar zoo de overwinningen van Frederik Henrik en zijne Bevelhebberen verwonderenswaardig zijn, nog meer verwondering baard de moderatie van dien nooit volpreezen Vorst. Want nauwelijks had Tromp aan de Spaansche Zeemagt in

3) Graaf JOAN MAURITS van Nassau, Stadhouder en ten deele overaar van Brazilië, van 1636 tot 1644. 4) Dillenburg, vroeger de verblijfplaats der Graven van Nassau, ligt in het Graafschap Westerwald.

Duins den laatsten doodsteek gegeven, of de Spaansche Monarchie, die Pharao, die gezegt hadde: *ik en kenne den Heere niet, en zal ook Israël niet laten trekken*, dan aan zijne amptenaaren bevoelen hadde. *men verwaare den dienst deezer Mannen, want zij gaan leedig; daarom roepen zij, zeggende, laat ons gaan, laat ons onzen God offeren*, die Pharao vraagt, die Pharao verlangt met neederigheid na een Vreede, waar van de eerste voorwaarde is, *trekt uit het midden van mijn volk, zijt vrij, gaat heenen, diend den Heere, gelijk gijlieden gesproken hebt.*

En Frederik Henrik in 't midden van zijne Overwinningen, in 't midden van den luister die zijn Triumph-wagen omringd, Frederik Henrik treed van zijn Triumph-wagen af, en hij verkiesd de rust van zijn Vaderland, het welweezen van zijne Landgenooten en de zoete Vreede boven alle nieuwe Laurierkranzen, die een vleijend toekomstende aan hem beloofde. Een Overwinning op zijn eigen-zelfs, die nieuwe stralen van glorie terugschiet op alle zijne voorige overwinningen!

Nederland dus, door Prins Willëm de Eerste, gelijk Israël door Moses, uit de hardste Slavernije verlost; onder Maurits gelijk Israël onder Josua, zijne grenzen als eene snelle stroom uitbreidende, Nederland werd door de Overwinningen, maar nog meer door de Vreede onder den wijzen Frederik Henrik, een Staat in het Westen uitblinkende als eertijds in het Oosten Salomo in alle zijne glorie.

JAN WAGENAAR.

(GEBOREN 1709, OVERLEDEN 1773.)

De dood van OLDENBARNEVELDT.

De Advokaat was, des Zondags, den twaalfden van Bloei-maand, een groot deel van den dag bezig geweest, met het leezen der ontvangen' berigten, en met het versteeken van zijn geheim schrijfgereedschap, schriften en aantekeningen, welke laatsten, voor een groot gedeelte, onder een Spaansch stoeltje, en agter de tapijten, genaaid werden. Doch des avonds, omtrent half zes uren, kwamen de Fiskaalen van Leeuwen en Sylla in zijne kamer. Van Leeuwen voerde het woord: hem, uit den naam der algermeene Staaten en der Heeren

Regteren, aanzeggende, dat hij, op morgen, hadt te komen booren de Sententie des doods. Hij zeide hierop, meer verwonderd dan verslaagen, *de Sententie des doods! de Sententie des doods! Dat hadt ik niet verwacht. Ik meende, dat men mij nog zou hebben gehoord. Ik hadt sommige dingen gesteld, die ik meende te veranderen: als door gramschap verrukt 1) zijnde.* Daarna verzogt hij verlof, om zijne Huisvrouw, voor 't laatst, te mogen schrijven. 't Werdt hem vergund. Onder 't schrijven hoorde men hem zeggen, *dat ik toch wist, waarom ik sterven zal?* waarop een der Fiskaalen zeide: *gij weet het wel; doch zult het hierna nog bijzonderer hooren.* Hij schreef nog, toen Anthonius Walaeus, Predikant en Professor te Middelburg, binnen tradt. Deeze' hadt men van Dordrecht, uit de Sinode, gehaald, om den Advokaat in zijn uiterste te troosten. Hij was een bescheiden en verstandig Leeraar, en een der bekwaamsten, dien men tot deezen dienst zou hebben kunnen verkiezen. Ook hadt de Advokaat goed genoeg in de gesprekken, welke hij den volgenden nagt met hem hieldt. Voorts werden er twee soldaaten in de kamer gesteld, die den Advokaat beletteden in 't heimelijk met zijnen dienaar te spreken. De Advokaat begeerde op Walaeus, dat hij den Prinse van Oranje, uit zijnen naam, twee dingen verzoeken zou, eerst, *vergifenis, zo hij iet tegen hem misdään magt hebben;* en, ten anderen, *dat hij zijnen kinderen gunstig wilde zijn.* Walaeus vraagde, *of hij, door vergifenis, ook verstondt het ophouden van het vonnis des doods?* waarop de Advokaat, zig een weinig bedagt hebbende, antwoordde, *dat zijn verzoek zo ver niet strekte.* Omtrent tien uren des avonds deed Walaeus deeze boodschap aan den Prinse, terwijl de Haagsche Predikanten, Lamotius en Beyerus, den Advokaat gezelschap hielden. Zijne Doorlugtigheid, Walaeus gehoord hebbende, antwoordde met traanen in de oogen: *'t ongeluk van den Advokaat is mij leed. Ik heb hem altijd lief gehad en dikwils vermaand anders te doen. Dewijl hij, eenigen tijd herwaards, eenen anderen vorm van Regeeringe heeft zoeken in te voeren, die Kerk en Staat zou hebben ondergebragt, heb ik mij tegen hem moeten stellen. Maar 't gene hij tegen mij misdään heeft, vergeef ik hem gaarne:*

1) vervoerd.

hoewel hij zulks wel zonder voorwaarde hadt kunnen verzoeken; want hij heeft het krijgsvolk van den eed, dien zij mij, als hunnen Veldoverste, schuldig waren, zoeken af te trekken. Twee dingen hebben mij wat gespeeten: het eene, dat hij gezeid heeft, dat ik stondt naar de Souverainiteit: het ander, dat hij mij te Utrecht in zulk een gevaar heeft gebragt. Dan ik beveel 't aan uwe voorzigtigheid, of gij hem deeze dingen bekend wilt maaken, of niet; want ik zoek niet anders dan 's mans zaligheid. Ook heb ik op de Regters begeerd, dat het gene hij tegen mij heeft misdaan hem tot geene misdaad zou toegerekend worden. Wat zijne kinderen aangaat, die zal ik gunstig zijn, zo lang zij wel doen. Walaeus, met dit bescheid vertrekken willende, werdt teruggeroepen door den Prinse, die hem vraagde: spreekt hij van geen pardon? De Predikant antwoordde, dat hij daarvan, met waarheid, niet hadt verstaan. Voorts bragt hij 's Prinsen zeggen den Advokaat voorzigtiglijk over, die er op antwoordde: „dat hij voor zijne kinderen niet meer begeerde: en dat zijne Doorlugtigheid „miste, als hij dagt, dat hij voor zig zelve pardon zocht. „Dat hij waarlijk, al sedert het jaar 1600, gevreesd hadt, dat „de Prins stondt naar de Souverainiteit, of meerder gezag. „Doch dat het gene te Utrecht gedaan was strekte tot voor- „kominge van oproer.“ Na dit gesprek bereidde de Advokaat zig geheellijk tot sterven; schoon de Predikanten hem niet konden doen bekennen, dat hij de dood verdiend hadt. Voorts hielden ze eenig gesprek over de Goddelijke Voor- schikking, waaromtrent de Advokaat zig zo verklaarde, dat Walaeus hem hieldt te zijn in 't gevoelen der Contraremonstranten. Doch anderen meenen, dat hij zig wat zagter uitdrukte. Bij zekere gelegenheid toonde hij zijne zugt voor de andere gevangenen, vraagende: zal mijn Grotius ook sterven? en ook Hoogerbeets? Doch Beyerus zeide, „hiervan nog niet vernomen te hebben.“ 't Zou mij van hun jammeren, hernam de Advokaat, zij zijn nog jong, en zouden den Landen nog veel dienst kunnen doen. Ook zocht hij, toen 't nu laat in den nacht werdt, wat te rusten. Doch 't mogt hem niet gebeuren. Des las hij eene lange wijle in zijn Fransch Psalmboek. Ook liet hij zig door Beyerus iet voorlezen. Omtrent vijf uren werden de Predikanten ontboden voor de Regters, die reeds vergaderd waren. De Advokaat rees toen ook uit het bedde, en deedt

zijn hemd door zijnen dienaar van vooren open snijden; ook gaf hij deezen zijne slaapmuts, om ze hem terug te geeven, als hij ze eischen zou. Alles geschiedde in de grootste bedaardheid. De Predikanten wederom bij hem gekomen zijnde, deedt Walaeus het morgen-gebed. Voor vier uren hadden de Huisvrouw en Kinderen des Advokaats, 's avonds te vooren zijnen bitteren afscheidbrief ontvangen hebbende, verzogt, hem nog eens voor 't laatst te moogen spreken. De Regters hadden den ouden man hierop doen vraagen, of hij ook lust hadt, om zijne Huisvrouw, Kinderen of Kinds kinderen nog eens te zien? Doch hij, niet wetende, dat zij zelven 't begeerden, vondt zulks ongeraaden. Dit antwoord dedden de Regters stellen op 't Verzoekschrift der vrienden, die hierop afhielden. De Prinsesse Weduwe, verneemende, dat de Advokaat sterven zou, zogt hem nog door haare voorbedete redden; doch kon geen gehoor krijgen bij Prinse Maurits. De Fransche Gezant Maurier verzogt, ten vijf uren des morgens, gehoor bij de algemeene Staaten; doch 't werd hem geweigerd. Des schreef hij terstond eenen brief aan de Staaten; waarin hij verzogt, dat de doodstraf in ballingschap mogt veranderd worden. Maar zijn verzoek vondt geen' ingang. Ten zeven uren schreef de Advokaat nog een briefje aan zijne Huisvrouw en Kinderen, voornaamlijk om zijnen dienaar, Jan Franken, aan hunne gunst te beveelen, en hun kennis te geeven van 't verzoek, welk hij aan den Prinse gedaan hadt.

Het binnen- en buitenhof was met het aanbreeken van den dag reeds met soldaaten bezet. Ten vier uren begon men 't schavot te maaken op 't binnenhof voor de vensters van den trap der groote zaale, ter regterzijde. Kort voor agt uren vermaande Walaeus den Advokaat, om zig te bereiden. Hij tradt terstond uit naar de kamer der Regteren. Doch daar vernam hij, dat het een misverstand, en nog wat te vroeg was. Hij keerde dan wederom naar zijne kamer, en las nog wel een half uur of langer in zijn Fransch Psalmboek. Tusschen agt en negen uren bragt men hem op de Rolle van 't Hof, daar de vierentwintig Regters, de drie Fiskaalen en de Griffer Pots zaten. Daarop werd zijn vonnis hem voorgelezen. De Advokaat had zig, onder 't leezen van deeze Sententie, zitten keeren en draaijen, schijnende somtijds iet te willen zeggen. Doch hij bedwong zig, tot dat alles gelezen was. Toen gaf hij te verstaan, dat men hem meer te last leide, dat men uit zijn bekentnisse trekken kon.

Ook had hij er iet tegen, dat men zijne goederen verbeurd verklaarde. Maar De Voogd, een der Regteren, viel hem in de reden, zeggende *uwe sententie is gelezen, voort, voort*. Toen tradt de oude man, met zijn stokje in de hand, zeer kloekelijk van de Rolle over de zaale naar 't schavot. Hler gekomen, sloeg hij 't gezigt hemelwaards, zeggende: *o God, wat komt er van den mensch!* Toen knielde hij neder, op de bloote planken, alzo er geen kussen bij der hand was. Terwijl sprak Lamotius het gebed, welk omtrent een vierendeel uurs duurde. Daarna sche n hij beter gemoed dan te vooren, ontkleedde zig, met hulp van zijnen dienaar, en sprak toen, of voor het ontkleeden, het volk aan met deeze woorden: *Mannen, geloof niet dat ik een Landverraader ben. Ik heb opregt en vroom gehandeld als een goed Patriot, en die zal ik sterven*. Daarna eischte hij zijne fluweelen slaapmuts, die hij over zijne oogen trok. In 't gaan naar 't zand sprak hij eenige schietgebeden. Of hij, ten deezen tijde, nog eenige hoop hadt van den dood te zullen ontgaan, en hierom zijn knegt gevraagd zou hebben, *of er niemant kwam*, is twijfelagtig. Nog voor half tien uren knielde hij neder, zeggende tegen den scherpreger, *maak het kort, maak het kort!* Met een hief hij de handen, al biddende zoo na aan den hals, dat hem, met het hoofd, ook eenige stukjes van de vingeren afgehouden werden. Veelen doopten hunne neusdoeken in het bloed, dat met drie of vier sterke stralen uit het lighaam liep; anderen bonden er 't bloedig zand in, en droegen 't met zig, of verkogten 't. Zelfs sneedt men bloedige spaanders van de planken ten gelijken einde: al het welke egter geschiedde met verschillende inzigten van liefde, haat of wraakgierigheid. De Groot heeft ook eenige jaaren laaster openlijk geschreeven, dat Oldenbarnevelds vijand, waarmede hij den Prins schijnt te meenen, zijnen dood aanschouwd heeft. 't Lighaam werd den volgenden nagt in stilte begraven. De papieren, die in zijne gevangenkamer versteken waren, werden daarna door de Regters gevonden. 't Is twijfelagtig of zij nog ergens voorhanden of reeds voorlang vernietigd zijn. De Advokaat was in den ouderdom van eenenzeventig jaaren, zeven maanden en agttien dagen gestorven.

INHOUD.

www.libtool.com.cn

INLEIDING.....	Blz. 5
HENDRIK LAURENSZOOM SPIEGHEL.	
Gesprek van twee bloedverwanten over de geschiktheid der Hollanders voor nijverheid, kunsten en wetenschappen....	" 16
DIRK VOLKERTSZOOM COORNHERT.	
De pligten der ouders jegens hunne kinderen.....	" 21
De ware wijze.....	" 24
PIETER CORNELISZOOM HOOFT.	
Uit de opdracht der Nederlandsche Historiën aan Prins FREDERIK HENDRIK.....	" 25
Aanhef en korte inhoud der Nederlandsche Historiën.....	" 26
ALVA pleit in den raad des Konings van Spanje voor gestrengheid jegens de Nederlanders, die zich aan den beeldenstorm en andere woelingen hebben schuldig gemaakt ..	" 28
De biechtvader FRESNEDA wederspreekt ALVA in 's Konings raad, en dringt aan op het inslaan van den weg der goedertierenheid.....	" 30
Dwingelandij van ALVA en van zijnen bloedraad.....	" 31
Moord, door de Spanjaarden gepleegd aan die van Naarden.	" 32
Ontzet van Leyden.....	" 34
De intrede van Don JAN van Oostenrijk te Brussel in 1577.	" 35
Karakter van WILLEM I.....	" 36
JOOST VAN DEN VONDEL.	
Lessen aan aankomende Dichters.....	" 38
JACOB CATS.	
Zedelessen uit de <i>Sinne- en Minne-beelden</i>	" 38
ARNOLDUS MONTANUS.	
De zeeslag tusschen TROMP en BLAKE, den 28sten Februarij 1653 op de Hoogte van Portlandt geleverd.....	" 44
WILLEM SWINNAS.	
Uit de opdracht aan de Staten van Holland van het werkje: <i>Engelsche en Munstersche krakeelen</i> , hetwelk over den oorlog der Nederlandsche Republiek met Engeland en Munster in 1665—1667 handelt.....	" 46

CONSTANTIJN HUYGENS.

Uit het werkje: *Gebruyck of ongebruyck van 't Orgel*, waarin de schrijver het godsdienstig vooroordeel bestrijdt dergenen, die in zijnen tijd het orgelspel bij het Psalmgezang in de Gereformeerde kerken niet wilden dulden... Blz. 48

GERARD BRANDT.

Marteldood van Vlamingen voor het Hervormde kerkge loof onder FILIPS II. en GEANVELLE, in 1563..... " 51

Dood van FABRICIUS te Antwerpen, in 1564..... " 52

DIRK WILLEMSZ..... " 54

Verovering der Deensche vesting Nyborg, die door de Zwe den was bezet. door eene Nederlandsche vloot onder DE RUYTER, in 1659..... " 55

Karakter van DE RUYTER..... " 57

Karakterschets van HOOFT..... " 64

JOHANNES VAN HEEMSKERK.

Verhaal van eene reis door de Pyreneën, uit de *Batavische Arcadia*..... " 67

KASPAR BRANDT.

Inleiding tot het leven van HUGO DE GROOT..... " 71

SIMON VAN MIDDELGEEST.

Uit het pleidooi van dezen Advokaat, in 1676 voor den Hove van Holland uitgesproken, ter verdediging van Mr. P. DE GROOT, die wegens zijne briefwisseling en staatkun dig gedrag in en na 1672 van hoogverraad was beschul digd, doch vrijgesproken werd..... " 73

PIETER VLAMING.

Lof van HENDRIK LAURENSZ. SPIEGHEL..... " 76

JUSTUS VAN EFFEN.

Over den wansmaak in Dichtkunde..... " 78

Over de coquettes..... " 84

Uit den *Philantropie*.

Over den sluikhandel..... " 88

Uit den *Philosooph*.

De vergenoegdheid. (*Een Oostersch Verhaal*)..... " 90

ONNO ZWIER VAN HAREN.

De lof van Prins WILLEM I. en zijne beide zonen, uit de lijkrede op WILLEM IV..... " 97

JAN WAGENAAR.

De dood van OLDENBARNEVELDT..... " 100

DE BLOEMLEZING

UIT
www.libtool.com.cn

Nederlandsche Prozaschrijvers

VAN

N. G. VAN KAMPEN,

VERKORT DOOR

D. VEEGENS.

Tweede Stuk.

(VAN STIJL TOT FOKKE).

Derde Druk.

AMSTERDAM,
P. N. VAN KAMPEN EN ZOON.
1873.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn
SIMON STIJL.

(Geboren 1731, overleden 1804).

Lof van den Koophandel.

Dat weldadig gestarte van voorspoed, van welvaart, van genoeg en geluk, verspreidt alle de gunsten der vruchtbaare Natuur, uit ieder gewest, over den aardbodem, en vermenigvuldigtze door het aanmoedigen van vrije en nuttige werkzaamheid. Handwerken, Kunsten, en Weetenschappen, bloeien op het spoor van den Koophandel, zonder wien de Landbouw, de nuttigste kunst van allen, aan het kwijnen slaat, en de Zeevaart geenen adem haalt. Geen Land kan ongelukkig zijn onder deezen invloed, die alle woestheid verbant, en het menschdom zelfs de Rechtvaardigheid doet beminnen, om dat zijne eerste beginzelen zuivere gevoelens zijn van eer en goede trouw. Want wij spreken hier van geene verachtelijke baatzucht, maar van eerlijken, lofwaardigen, en edelmoedigen Handel, die nimmer de belangen van het algemeen uit het oog verliest. De zeden, die onder het krijgsgedruisch altoos verbasteren, zullen onder zulk een handeldrijvend Volk, noch meer dan de wetten, den band der Eendragt versterken. Het geringste lid der samenlevinge is 'er nuttig, en deelt op zijne beurt in den gelukstaat van het Gemeenebest. Trotsheid is 'er haatelijk: maar de onbekrompene overvloed baart eene edele fierheid, die, schuw van omkoopingen en bedriegerijen, op het schoonste gepaard gaat met de bewustheid van waare verdiensten. Gezegend Land! daar elk zijne eigendommen gerust bezit, daar geen ingebeelde rang de gezelligheid verhindert, om dat een iegelijk in zijne soort onafhankelijk is; daar deeze voldoening den zuursten arbeid verzoet en beloont. Zulk eene rijke bron van zedelijk en natuurlijk heil is de Koophandel, vermogende ziel en zenuw van eenen groeienden Staat, albezielende geest der gevestigde Maatschappijen, en leistar der Vrijheid, zonder welke de Reden zelve een dooddelijk geschenk zou zijn. Indien een sterveling, door de

Voorzienigheid aan het hoofd van een Gemeenebest gesteld, dit alles, in zijne ontelbaare gevolgen, begreep en begunstigde, wat zou hij gelukkig zijn!

Laat de onvolmaaktheid der waereldsche zaken ons niet toe, te hoopen dat dit geluk immermeer in zijne volle zuiverheid zal gevonden worden, 't is ten minsten zeker dat onze Nederlanders hetzelfde onder zich geduurig hebben zien toeneemen, naar mate dat zij hunnen koophandel meer en meer uitgebreid hebben. De Nederlandsche Vrijheid schijnt, gelijk zij er uit gebooren is, ook haar bestaan, en haare veiligheid, verschuldigd te zijn aan het minnelijk verband, dat zij met den Koophandel steeds onderhouden heeft.

Keizer Karel V, en de Nederlanden onder zijne regering.

Wij hebben de oude Geschiedenis van ons Vaderland reeds omstandig genoeg beschouwd om te begrijpen dat de voornaamste Nederlandsche Provinciën, vóór de oprichting van ons Gemeenebest, zo gering en behoeftig niet waren, als men zich gemeenlijk verbeeldt. Schoon dit eene aangename dwaaling is, om dat de tegenwoordige luister van onzen Staat op die onderstelde nietigheid zo veel sterker afsteekt, moet men ze echter, als eene dwaaling, onbewimpeld tegenspreken. Het getal der Hollandsche steden, het belang 't welk vreemde Mogendheden altoos in de vriendschap van Holland en Zeeland stelden, hunne verbonden van Koophandel, het aanzien der Hollandsche Graaven, zelfs voor dat zij noch buiten hun Vaderland eenigen eigendom hadden, hunne huwelijken, hunne bestendige onafhankelijkheid van het Keizerlijk gezag, de onderstand dien de Graaven van vreemden Huize, tot hunne uitheemsche oorlogen, uit deeze Landen trokken, de zwaare Beden welke men hun onophoudelijk inwilligde; alles bewijst dat Holland en Zeeland op verre na geene moerassen of visscherspoelen, maar veeleer bloeiende en handelrijke gewesten waren, welken, naar de omstandigheid van die tijden, niets ontbrak om bij de grootste Vorsten in ernstige aanmerking genomen te worden. Vlaanderen en Brabant waren zekerlijk noch ruim zo magtig; en wanneer wij nu vervolgens zien, dat de welvaart van deeze Provinciën in den schoot van Holland te zamen vloeit, terwijl zij zelve als voormuuren strekken, waarop de woede der Vijanden afstuit, zullen wij de mogelijkheid van het gebeurde noch wat nader kunnen beseffen. Men erinnere zich meteen, dat

onze Voorouders uit hunne bittere verdeeldheden evenwel dit voordeel trokken, dat hunne strijdbaarheid nooit verflaauwde, hoewel zij, zelden anders dan op hunnen eigen bodem de wapenen draagende, in ondervinding te kort schooten bij de Duitschers, Spanjaarden, en Italiaanen. Gebrek van ondervinding maakte hen ook in den eersten opslag onbekwaam tot aanvallende, maar geenszins tot verweerende oorlogen. Dus zien wij dan, dat verscheide middelen waarvan de Voorzienigheid zich tot onze verheffing bediend heeft, hoe wonderlijk zij ook zijn, toch met het natuurlijk beloop der dingen kunnen vereenigd worden; en dit moet ons veel meer voldoening geeven, dan de erkentenis van een wonderwerk, dat ons verstand in alles te boven ging, zou kunnen doen. Doch terwijl wij tot deeze beschouwingen overgaan, wordt het onderwerp in onze oogen geduurig vergroot, alles vertoont zich op wijder afstand, de naauwste betrekkingen breiden zich veel verder uit, en alle werkende oorzaken worden meer en meer te zamengesteld. De felste tweedragt der Hoekschen en Kabeljauwschen, de grootste hevigheid der Vlaamsche, Geldersche, Utrechtsche, en Friesche oorlogen, het haatelijkste juk der Bourgondische dwingelanden, alle de rampen en elenden, waarvan wij gewaagd hebben, zijn niet meer dan eene ijdele schaduw, in vergelijking van de onheilen, waarvan het lieve Vaderland onder de Oostenrijksche en Spaansche Regeering slag op slag overvallen wierd. Maar het zal niet zonder vrucht zijn, dat deeze tijdperken ons wat hebben opgehouden, dewijl zij ons oordeel kunnen bestieren, om, gedeeltelijk uit reeds vastgestelde beginzelen, gedeeltelijk, daar het noodig is, uit nieuwe, welke de verdere beschouwing ons aan de hand geeve, op vaster grond te redokavelen. Ik verbeeld mij dat wij, als op eene reis, tot dusverre eene rivier bevaaren hebben, die, in haaren oorsprong smal, en allengs breeder wordende, ons eer wij 't wisten gebragt heeft tot eenen ruimen zeeboezem, welke niet zonder ontroering te aanschouwen is. Laaten wij beproeven, of het mogelijk zij, langs de Kusten van dien gevaarlijken Golf, dewijl zij hier en daar duidelijk genoeg door anderen afgebakend zijn, onze reis gelukkig te volbrengen.

Karel van Oostenrijk, zijnen Vader, na deszelfs dood, niet alleen in het gebied der Nederlandsche Provinciën opvolgende, maar ook op den Spaanschen troon, vervolgens tot Keizer verheven, en daarenboven verrijkt met de schatten der nieuwe Waereld, steeg van tijd tot tijd zo hoog, dat alles hier onder

den dwang van zijnen wil moest bukken. Vergeefs poogde de Koning van Frankrijk, voorheen zijn mededinger naar de Keizerlijke kroon, en naderhand zijn aanzienlijkste tegenstreever, dat gezag te ondermijnen door het ondersteunen der moedigste misnoegden: alle tegenstand diende slechts om er de verdere uitbreiding van te billijken met schooner schijn van recht. De Stad Gent, die openlijk tegen den Keizer opstond, wierd nu, veel gemaklijker dan te vooren door Maximiliaan, tot gehoorzaamheid gebracht. De Provinciën, welke tot op deezen tijd of haare vrijheid bewaard, of eenen anderen Heer gehoorzaamd hadden, als Vriesland, Groningen, en Overijssel, wierden met het groote lighaam der Nederlanden vereenigd. Utrecht wierd in een naauwer verband met Holland getrokken, en de Hollanders zelve hadden gaarne gezien, dat deeze Provincie toen, met verlies van alle haare rechten, tot een aanhangsel van hunnen Staat gemaakt waare, zonder zich te bekommeren over de gevolgen, die zulk een gewaande triomf te wege brengen moest. De Keizer, die niets liever wenschte, dan de onderscheiding in het staatsbestier van zo veele nabuurige Gewesten weg te nemen, vermits hij ze aanmerkte als den grootsten hinderpaal voor zijn willekeurige gezag, oordeelde niettemin dat de tijd voor hem noch niet gebooren was, om dien sprong te waa-gen. Gelderland verschafte hem, zolang Hertog Karel van Egmond leefde, de grootste moeite; maar het wierd na zijne dood door de Keizerlijke wapenen welhaast overheerd, en de strijdbare Maarten van Rossem zelf, bij de Hollanders zo gevreesd door ontelbare brandschattingen en strooperijen, begaf zich in dienst van den Overwinnaar. Zeventien Nederlandsche Provinciën, dus onder éenen Heer gesteld, en ten naasten bij als leden van hetzelfde lighaam verbonden, zagen zich nu weinig minder dan het Keizerrijk, of de Heerschappij van Spanje, aan zijnen scepter onderworpen; en de Nederlandsche Vrijheid, op den oever van haaren ondergang gebracht, was onherstelbaar verlooren gegaan, had men haar vervolgens niet door buitenspoorige geweldenaarijen uit den doodslaap gewekt.

Karel de V. was inderdaad een groot man: hij zou het ook zonder zijnen verhevenen rang geweest zijn, om dat zijne bekwaamheden natuurlijk waren. Zijne staatkunde evenaarde zijnen oorlogsmoed; zijne wakkerheid is onbeschrijflijk, en, hoe de Fransche schrijvers dit ook trachten te bewimpelen, hun Koning François I. was in Vorstelijke deugden geens-

zins met hem te vergelijken. Hij was een Nederlander, en zijn levensloop kan ons overtuigen dat het Nederlandsch karakter door zijne aangeboorene bezadigdheid niets behoeft te verliezen van dat vuur, 't welk tot de uitvoering der gewichtigste zaaken vereischt wordt. Het schittert bij vlugger geesten bevalliger aan alle zijden uit, maar het blijft zwakker, om dat het in geen brandpunt verzameld wordt. Onze Keizer, die alle zijne bekwaamheden tot een nuttig einde wist te vereenigen, was dus alleen tegen François den I., Hendrik den VIII., den Kardinaal Wolsey, en den Paus te zamen, opgewassen. De heerschnucht, die altoos de zwakhed van groote Vorsten is, was ook de zijne, en 't is zeker dat de Nederlandsche Privilegien daartegen eene zwakke borstweeer verstrekten; maar zijne heerschappij viel, naar het schijnt, den onderzaaten draaglijker, omdat hij bekwaam was dezelve met wijsheid en achtbaarheid te onderschraagen. Hadden zijne wijduitgestrekte oogmerken hem niet in zo veele oorlogen ontwikkeld, nu tegen Vrankrijk en Engeland, dan tegen den Kerkelijken Staat in Italië, ja dikwijls tegen de Turken; mogelijk zouden de Nederlanders, die hij als zijne Landslieden beminde, onder zijn bestier gelukkiger geweest zijn. Veele zijner instellingen bewijzen dat hij de deugden en gebreken van onzen landaard grondig kende, en er gepaste maatregelen ten algemeenen nutte naar wist te neemen. Maar hij wierd te veel afgetrokken om op alles behoorlijk acht te geeven, en, niettegenstaande zijne onmeetelijke rijkdommen, was het steeds uit gebrek van geld, dat hij zich genoodzaakt vond de Hollandsche en Brabandsche steden door zware Beden uit te putten, ja, 't geen noch erger was, den Koophandel aldaar door schadelijke belastingen te stremmen. Men leest met verontwaardiging dat de Staaten, om dat juk eenigzins verligt te zien, tot zijne Amptenaars door vleierijen en geschenken hunne toevlugt moesten neemen. Had hij noch, toen hem de wisselvalligheid van het oorlogslot begon te verveelen, zich kunnen vergenoegen met het gerust bestier van zijn eigendommen, had hij moeds genoeg gehad om zijn verkreegen geluk te genieten, zijne natuurlijke bezadigdheid, zijne wijsheid, zijn gesleepeen oordeel, zouden hem te stade gekomen zijn, om zich bij de laate Nakomelingschap zo wel onder de beste Vorsten, als onder de roemruchtste Overwinnaars, den eersten rang waardig te maaken. De Vrijheidlievende Nederlanders, hem boven anderen aangenaam, zouden hem overtuigd hebben, dat de be-

langen van zulk een Vorst, als hij wenschte te zijn, nooit kunnen onderscheiden zijn van de belangen des Volks, dewijl zij van beide zijden op de algemeene welvaart uitloopen.

Is het niet een **verbaazend voorbeeld van de nietigheid der menschelijke bedrijven**, dat wij deezen Keizer, zodra het tijd wordt om zich daartoe te verledigen, eensklaps in de duisternis van een klooster zien verdwijnen; dat hij, na ontelbare belegeringen, veldslagen, en triomfen, den luister van zijnen troon niet meer kunnende verdragen, in zulk een zwaarmoedig verblijf liever langzaam wenscht te sterven, dan ten nutte van het menschelijk geslacht een nieuw en gelukkig leven aan te vangen? 't Is de zwakheid der grootste zielen, dat hunne onbepaalde begeerten beter kunnen uitgebreid worden, en dat de goederen, welke zij 't vuurigst nagejaagd hebben, door het eerste genot zo verachtelijk worden, als zij te vooren bekoorlijk scheenen. Hoe 't zij, Keizer Karel moest niet alleen als Vorst, maar ook als Vader, zijne zorgvuldigheid verder uitgestrekt hebben. Viel het bestier van zo veele Rijken en Staaten hem lastig, 't waar' vooreerst genoeg geweest, het Keizerrijk aan zijnen Broeder Ferdinand af te staan; zo kon hij Spanje met de Nederlanden voor zich behouden hebben, om zijnen zoon door dagelijksche voorbeelden van billijkheid en deugd tot derzelver regeering bekwaam te maaken. Hij was deezen zoon, dien hij beter moest gekend hebben, zulke staatlessen verschuldigd, eer hij 't waagde hem tot dat gevaarlijk toppunt van Opperheerschappij te verheffen, 't welk nu, dewijl het ontijdig geschied is, zo wel voor Filips als voor zijne Onderdaanen, eene reeks van plaagen na zich heeft gesleept.

Het ontbreekt niet aan bijzondere trekken, die ons aanleiding geeven, om zo gunstig van des Keizers Regeering te denken, indien hij ze tot het einde zijns levens had willen behartigen. Schoon zijne Beden zwaar en menigvuldig waren, nochtans kan men aanmerken dat niemand onder alle Graaven de traage toestemming der Staaten, hunne weigeringen, en 't gestadig krakkeelen over den omslag der penningen, met zo veel geduld verdraagen heeft. Zelden wierden zij ingewilligd, zonder dat men eenige gunst of voorwaarde, tot vergelding, daartegen wist te bedingen. De steden waren veel magtiger, dan ooit te vooren; zij wilden zulks voor den Vorst onteinzen, die, zonder hierover gestoord te zijn, op maatregelen bedacht was, om met behendigheid den dekmantel op te ligten; en hoewel hij in eene zaak van dat

belang zijn oogmerk nooit bereikte, heeft zulks echter zijne liefde voor het Volk geenszins verkoeld, veel min hem aangezet om door geweldige middelen zich te verzekeren, van 't geen hij door zachtheid niet verwerven kon. Zijn ontwerp bestond voornaamelijk in het heffen des honderdsten penninga van alle uitgaande Koopmanschappen, en des tienden van de inkomsten der vaste goederen, als mede van den jaarlijkschen winst der Kooplieden. Dit was zeer wel uitgedacht om het voorgestelde oogmerk te bereiken, maar het ontmoette zo veel zwarigheden, dat de Keizer zelf den honderdsten penning terstond wederom afschafte, en de nalaatigheid op het invorderen des tienden, welke in de meeste Steden zeer groot was, door de vingeren zag. Dus kan men van hem zeggen, dat hij tusschen Alleenheersching en Dwingelandij onderscheid wist te maken. Hij was, naar het schijnt, zo streng niet in het gebiedten, als zijne zuster, de Landvoogdes, in het opvolgen van zijne geboden. Dit blijkt mede uit de handelingen over het verlofgeld, dat men van het uitgaand kooren moest betaalen, welke van 's Keizers zijde onophoudelijk wierden aangedrongen, en even ernstig door de Staaten afgeweerd, als ten uiterste nadeelig voor den Koophandel. De Langvoogdes, verre van naar reden of bescheid te luisteren, zou 'er alles aan gewaagd hebben, om dit stuk door te drijven; maar toen hieruit een algemeen ongenoegen sproot, zo dat men zelfs te Amsterdam voor een oproer begon te vreezen, veranderde de Keizer van gevoelen, en vergunde den Ingezetenen deeze belasting voor eene maatige som af te koopen. Zulke voorbeelden bewijzen ons dat hij, zonder trotsheid, als een bekwaam stuurman, het roer naar den eisch wist te wenden en te draaien; 't geen bovenal vereischt wierd bij een vrijmoedig Volk, daar men gewoon was de nederigste verzoekschriften met deeze en diergelijke uitdrukkingen te besluiten: *Zo doende, zal uwe Keizerlijke Majesteit wel doen.* Noch bezat hij, boven deeze hoedaanigheden, ook de wijsheid van verstandige raadslieden te kiezen, 't welk om 'er niets anders van te zeggen, duidelijk genoeg te zien is uit de verheffing van den grooten Viglius, die, had hij namaals maar half zo veel invloed op Filips gehad, alleen bekwaam geweest waare om de Nederlanders te leiden waar hij wilde.

Filips II.

Filips de II. was de Spaansche Tiberius. Uit alle zijne handelingen zou men geoordeeld hebben, dat zij geen ander

einde bedoelden, dan te beproeven wat 'er van nooden waare om een allerzachtmoedigst Volk tot ongeduld en wanhoop te tergen. Maar hij, in de verwachting der magtigste Monarchie bij trotse Spanjaarden opgevoed, laatzinnig en arglistig van aard, verblind door het zwaarmoedigste bijgeloof, en uit alle deeze oorzaken tot de uiterste wreedheden bekwaam, had niets dat op de Nederlandsche rondheid paste. Hij was volstrekt onkundig van de geaardheid der Nederlanders, en noch door de Natuur, noch door de opvoeding, gevormd, om 'er zich ooit een denkbeeld van te maaken. Dus verbeeldde hij zich ook die kennis als geheel onnoodig, zonder te overweegen wat zijn Vader, hierdoor alleen, had uitgewerkt. Deeze had het onmogelijk geoordeeld de Nederlandsche Provinciën, door de Natuur zelve zo verdeeld, door het verschil van taale, van wetten, en zeden, zelfs van maaten en gewigten, zo zeer onderscheiden, tot de gelijkvormigheid van een Vorstendom te brengen. De Zoon, op verre na zo magtig niet, beeldde zich in, dat men tot dit groot oogmerk slechts alle wetten, keuren, handvesten, en instellingen den bodem had in te slaan, en dat alles gemakkelijk moest volgen, zo men geene dwangmiddelen spaarde, 't geen bij hem lafhartigheid zou geweest zijn. 't Scheen onbegrijpelijk dat eenige handeldrijvende Gewesten een juk zouden afschudden, 't welk Napels, Milaan, en Arragon, zonder moeite was opgelegd. Hij was inderdaad een grootmagtig Koning, en had de bestgeoeffende Krijgsbenden in dienst, die men toenmaals in Europa kende; maar behalve dat hij te veel op deze voordeelen steunde, was 't ook door zijne eigene schuld, dat zij hem bij veele gelegenheden zeer kwaelijk dienden. Aan schranderheid tot ingewikkelde ontwerpen ontbrak het hem niet, veel min aan loosheid om ze tot een bekwaamen tijd in den boezem te smooien; in nijd en achterdocht, om op zijne Staatsdiënars een waakend oog te houden, en zelfs tegen hunne deugden op zijne hoede te zijn, was hij Tiberius gelijk: maar alle de kunstenaarijen, waarin hij zich dagelijks afsloofde, schooten te kort om zijn oordeel die juistheid bij te zetten, zonder welke de verborgene kracht van zo veel te zamengestelde werktuigen nimmer tot een gelukkig einde te bestieren is. 't Viel bovenal in zijnen smaak, de gewigtigste zaaken in afgezonderde eenzaamheid te ontwerpen, te overleggen, en met zijne verbeelding uit te voeren, waarna hij zich in de verdere betrachtning op zijne Diënars verliet, niet uit vertrouwen, maar uit werkeloosheid, of misschien

uit hoogmoed, welke hem belette te twijffelen aan het goed gevolg van zijne opgevatte begrippen. Een iegelijk ziet dat op deze wijze, door de geringste vergissing van den stichter, het gansche gebouw in een luchtkasteel verkeeren moest. Hij verschilde hierin hemelsbreedte van zijnen Vader, die zich altoos bevljigtigde om op de uitvoering der hachlijkste aanslagen met eigene oogen toe te zien, en, door overal tegenwoordig te zijn, zich niet alleen geduchter maakte, maar ook eene ervaarenis verkreeg, die hem nooit verlegen liet. Onze Schrijvers oordeelen dat Filips, indien hij met de krijgsmagt van Alva zelf in de Nederlanden waar' gekomen, zeer veel zou uitgewerkt hebben, om de beroerten te stillen, en dat aan den anderen kant zijne geduurige afwezigheid de onnoemelijke schatten, welke hij tot den Nederlandschen oorlog vervolgens besteedde, nutteloos heeft gemaakt. Een enkel voorbeeld zij op deeze plaats genoeg om dit laatste te bevestigen. Reyd verhaalt dat ten tijde van Parma, van tien dukaaten welke de Koning uit Spanje overmaakte, gemeenlijk zeven onder de handen van zijne Dienaars versmolten, en omtrent drie tot betaaling van het Krijgsvolk kwamen, terwijl ondertusschen, wegens de slappe monstering welke men gewoon was te houden, voor éénen man, die de wapenen droeg, vier moesten betaald worden. Hij oordeelt, dat men, zonder deeze misbruiken, ligtelijk twee legers in 't Veld had kunnen brengen, om Vrankrijk en de Nederlanden te gelijk in vreeze te houden. Ziedaar hoe weinig gebruik Filips de II., met al zijn spitsvindig vernuft, van zijne vermogens wist te maaken. Mogelijk zou men hem ten aanzien van zijn verstand, zo hij geen Koning geweest waare, voor een groot man gehouden hebben.

*Verwoesting van den Amsterdamschen Schouwburg
door brand in 1772.*

[Uit het Leven van Punt, als tooneelspeler en graveur beroemd.]

Volgens het huishoudelijk gebruik van de Heeren Regenten was de Schouwburg wederom, voor den zomerschen stilstand van het jaar 1772, verhuurd aan een troep Vlaamingen, die daar hunne Operaas vertoonden, meest op eene armhartige wijze uit het Fransch overgezet, maar wegens het gezang bij veelen noch zo aangenaam, dat er zomtjids eene aanzienlijke menigte door getrokken wierd. Inzonderheid was 'er een ongemeene toeloop, en van zeer veele voorname lieden,

op Maandag den 11 Mai, wanneer zij ten tweeden maale speelden. Het voornaamste stuk, zijnde 't Naspel; *de Deserteur* genaamd, brengt mede, dat in het derde Bedrijf eene verduistering moet plaats hebben, om de gevangenis, waarin de hoofdpersonaadje zich bevindt, natuurlijk te verbeelden. Naauwlijks had men hiermede een begin gemaakt, of veelen wierden reeds, zo wel in de Schouwplaats als op en achter het Tooneel, eene benaauwde lucht gewaar, als een heeten damp, die den adem meer of min belemmerde. Niet lang daarna, ongeveer ten half negenen, ziet men vooraan ten Noorden, achter het pronkbeeld van Thalia, een klein vlammetje ter zijden uitslaan, 't welk terstond geene geringe opschudding baarde; maar de speeler, die op het tooneel stond, riep dat men zich niet ontrusten moest, dewijl er geen gevaar was. Het zelfde bevestigde de Architect Rauws kort daarna met luider stemme. Maar op 't oogenblik hoort men een verschrikkelijk gedruisch; een dikke rook verspreidt zich alom, de vlam vliegt breeder op tegen de eerste zoldering, slaat insgelijks beneden in den eersten scherm, vat verder in de vliezen en bovenscherm, en stelt, zo schielijk als men 't melden kan, het gansche tooneel in lichten brand. Straks vallen de kroonen gloeiende in den Bak; 't gordijn valt mede, de gewigten der schermen ploffen neêr, de schermen insgelijks, en alles raakt ondereen in de uiterste verwarring. Inmiddels breekt de felle vuurstream mede buiten het dak, en flikkert binnen weinige minuten, niet slechts over heel Amsterdam, maar over een groot deel van Holland, van Texel naar 's Gravenhage, over 't Sticht, de Gooische kusten en schier de gansche Zuiderzee. Het ontbreekt ons aan bekwaamheid om slechts eene flauwe schets te geven van de ontroeringen en doodsangsten, die dit akelig verschijnsel aan alle zijden verwekte. De gansche Stad weêrgalmde van 't gejammer, in de opgepropte straaten en grachten, daar elk om de zijnen kermde, die zich in 't gevaar bevonden, of er vermoedelijk in konden zijn. Men schoot wanhopig toe ter hulpe; maar de hulp was raadeloos in dien dringenden nood, en de vaardigsten liepen elkanderen vertwijfeld in den weg. Naderhand heeft men verstaan, dat ook verre buiten de stad de inwoners van verscheidene dorpen, zich wederzijds vergissende, naardien zij de plaats, daar het onheil woedde, veel nader bij dachten te zijn, elkanderen om 't ijverigst met hunne brandspuiten waren te gemoet getrokken.

Maar al hadden wij de bekwaamheid van Hooft en Vondel te zamen, 't zou ons aan moed ontbreken om in eene breede beschrijving te treden van de deerlijke gesteltenis der Schouwplaatse, in dat allerijlijkst geval. Wat is ooit vreeslijker dan eene weerlooze prooi te zijn voor het alverslindend vuur? wat is zo akelig als blindeling te worstelen in eenen dikken nevel van scherpen rook en gloeiende dampen, omringd van afgematte zieltoogenden, daar 't gejammer en geweën, door schelle of schorre noodkreeten zomtjids afgebroken, echter niet dan in doodstuipen eindigt? wat is in 't uiterste gevaar des levens vreder, dan met één elk oogenblik de dood uwer waardste vrienden, of dierbaarste panden, te verwachten? Ouders, kinderen, zusters, broeders, echtgenooten, elkander het laatst vaarwel met eene gebrokene stem te hooren aanhijgen? Vruchteloos naar de uwen om te zien, terwijl de een voor uwe voeten bezwijkt, de ander, om uwen bijstand smeekende, door den drang voor u ongenaakbaar is, en een derde, dien gij zoekt, nergens gevonden wordt? Wie zou niet in angstig doodzweet versmelten, zo hij zulk een tafereel met zijne waare kleuren geschilderd zag? Men verbeelde zich dan slechts in het voorbijgaan, voorwaard op het verlaaten tooneel, een wassend getij van golvende vlammen, fel aan 't blaaken, en bij vlaagen aanbruischende over het smeulend Orkest; boven 't hoofd een luid gerucht van spattende vonken, en noch hooger eene naare verduistering door wolken van rook en smook, die, achter bij de halfgestopte uitgangen neêrgeslagen, den vlugteling geduurig te rugge drijven. In de Galerijen en Loges ondraaglijke hitte, en vertwijffeld ongeduld, daar veelen gereed staan om van boven neêr te springen; in den Bak blinde verwarring, uitzinnig gewoel, en razende wanhoop, die tegen steile muuren klautert. Overal grijnzen van de Dood, elk om 't akeligst, en, daar men 't sterfot zeker acht, noch hartbreekende bekommering, of men levendig tot assche zal verstuiven, of anders, gezengd, geschroëid, in den drang vertrappeld, of door eenen nederplofenden balk verplet worden. Menigten, die, op een gepakt en schier plat gekneepen, als een enkel lichaam door 't gedrang van den grond getild, en als in een maalstroom heen en weêr gevoerd worden, met uitsteekende armen, handen, of bloote kruinen, terwijl zij met een open mond en keel het aanstuiwend vuur onwillig inzwelgen; zwangere moeders, teder kroost, tegen de wanden geperst, onder de banken gestommeld, gekneusd, verminkt, en onder 't puin bestulpt.

Aanzienlijken . . . maar wie rept noch van aanzien of wae-reldsche grootheid, daar de gansche menschelijkheid siddert? Wien rijst het hair niet te berge, als hij hooren moet, dat in zulk eene elende noch ontaard gespuis gevonden wierd, 't welk de reeds gesneuvelde lijken bestond te plonderen en berooven? Hemel! wat moesten wij van 't menschedom denken, indien er ook bij zulke rampen geene even groote voor-beelden van edelmoedigheid en deugd gevonden wierden? Intusschen blaakte en kraakte 't nu al, en schoon er van tijd tot tijd gewenschte ontruiming kwam, echter zijn nog veelen verongelukt, die, anders geene vreemdelingen in den Schouw-burg zijnde, misleid wierden door de menigvuldige verande-ringen en herbouwingen, en vruchteloos hun behoud langs de oude en nu ontoegankelijke wegen hadden gezocht. Men heeft ze naderhand van onder het tooneel, en uit de blinde gangen, opgedolven. Eer 't elf uren was lag het dak reeds ingestort: en dus is dit grootsch gevaarte, met al zijn praal en pracht en onbeschrijflijken toestel, ten koste van veele ongelukkigen, binnen twee uren in asch en rook verdweenen. Allerbeklaaglijkst einde, na dat het schier anderhalve eeuw de liefde van onze waereldstad, en de glorie van het lieve Vaderland was geweest!

Ter zijde van de schouwplaats, boven de kamer, daar men gemeenlijk voor de aanschouwers eenige ververschingen in gereedheid hield, was een vertrek, alwaar de Heer Punt gewoon was op de speelavonden zich te onthouden, wanneer hij zelf niet speelde, en niet genegen was het spel bij te wonen. Hier zat de vergenoegde man ook op dien avond, met zijne onlangs getrouwde echtgenoot, en vermaakte zich in stille kalmte met de leezing van een aangenaam boek, dat beider aandacht bezig hield; wanneer zijne vrouw het eerste gerucht vernam, 't welk haar terstond hevig ontroerde. Doch hij stoorde zich daar niet aan, en berispte zelfs haare onge-rustheid op eenen vriendelijken toon; niet anders denkende, of dit zou eene van die opschuddingen zijn, welke dikwijls voorvallen, wanneer men een zakkenroller of pijpensteller ¹⁾ uit den Schouwburg jaagt. Maar het gerucht verhief zich straks, en terwijl Punt opstaat, om de oorzaak te verstaan, komt de Heer S. Fokke, zijn beminde kunstgenoot, en sederd eenige weeken zijn schoonbroeder, doodelijk ontsteld in de kamer. *Brand!* riep hij zodra niet, of het geroep der dienst-

¹⁾ *Gedruischmaker.*

boden weërgalmden, *brand op het tooneel!* en zo vloogen zij insgelijks met de uiterste verbaasdheid naar hetzelfde vertrek. Terstond namen de Regenten hier ook hunne toevlugt; de half ontschoeide en geschroeide speeiers vlooden van het tooneel ook herwaard aan, en wel haast vloede er eene menigte van aanschouwers op toe, die, het eerste gevaar gelukkig ontsnapt, hier dachten veilig te zijn. Men schoof, om lucht te scheppen, de vensterramen open; daar ook veelen, die op de daken geklauterd waren, op invielen; maar het groot aantal van vlugtelingen, zo dicht opeen gepropt, baarde nieuwe verlegenheid; te meer, vermits de rook, nu reeds door de opene deuren en vensters met dikke wolken aanrollende, de kaarssen bluschte, en de volle vlam elk oogenblik hier ook te wachten stond. 't Was niet dan met de uiterste moeite en de akeligste verwarring, dat men dit vertrek ont-rimde, om nieuwe gevaren in den mond te loopen; en eer het noch half ledig was, sloeg de bloedroode vlam reeds door de opene vensters in, en zengde hier en ginds de wanden en zolderingen, om oogenbliklijk alles te doen vergaan. Op de eerste maare van deeze elenden was Punt zonder beraad naar den brand gevloogen; en de Heer Fokke had deszelfs gemaalin naar buiten geleid, alwaar zij echter ook welhaast door het andringend gewoel vaneen gescheiden wierden.

Onder allen was niemand, wiens belangen onmiddellijk en in alle opzigten zo naauw verknocht waren aan den Schouwborg, als die van Punt. Alle zijne goederen en bezittingen, have en huisraad, kleederen, boeken en papieren, prenten, tekeningen, boetseerzelen, en daarbij eene kostbaare verzameling van schilderijen, zo nuttig in de oeffening van zijne kunst, alles, om niet te spreken van zijn voordeelig beroep, alles stond geschapen om in ééns verlooren te gaan, zonder dat er eene schaduw van overbleef. 't Gebeurde ook inderdaad zo; want het weinige dat men noch had mogen bergen, daar sloeg de roofzucht haare heillooze klauwen aan. Hij voelde terstond de felheid van dien slag in de uiterste kracht: maar zijn edelmoedige inborst noopte hem veel sterker om ter hulpe van anderen toe te schieten, dan om zich aan zijne eigene welvaart te kreunen. Dus zag men hem overal de hand reiken waar de nood op 't hoogste was, en de gelegenheid hem niet afgesneeden werd. Na dat men in de Schouwplaats eenige ruimte had bekomen, begaf hij zich op het gloeiende tooneel, alwaar de Architect Rauws, de Tooneelmeester Brinkman, de Machinist Teffers, en twee of drie

timmerlieden bezig waren, om noch, zo veel mogelijk, iets ten nutte te verrichten. Hier hadden zij eenigen tijd gewerkt, wanneer Punt, uit het onophoudelijk gekraak oordeelende dat het dak welhaast instorten zou, deeze braave mannen ernstig vermaande, dat het tijd was te vertrekken, gelijk hij zelf ook deed. De arbeiders volgden hem; maar de drie anderen, in dien hoopeloozen staat zich zelve niet meer bezittende, bleeven aan 't werk, en zijn er niet lang daarna, volgens zijne voorspelling, jammerlijk gesneuveld.

Buiten de Schouwplaats zijnde, voelde hij terstond zijn hart geprangd door eene wreede bekommering, wat er van zijne vrouw mogt geworden zijn, die hij in de eerste ontroering zonder omzien verlaaten had, haar nochtans beveelende aan de zorgen van den Heer Fokke. Na lang zoeken en vraagen, terwijl de eene doodsangst op den anderen volgde, valt hij in eene vaste verbeelding, dat zij hem terstond op het spoor zal gevolgd zijn, en thans in de Schouwplaats, of dood, of zieltoogende op den oever des doods liggen. Zo vliegt hij in eene vlaag van uitgelaatene wanhoop langs de Keizersgracht, met hartgrievend geweën, en klagten, *dat nu alles verlooren, en hij ten eenenmale een bedorven man was.* Vruchteloos schiet onder anderen zijn schoonbroeder toe, die hem verzekert, dat zijne vrouw gered was, en door hem zelve, benevens eene oude en zeer getrouwde dienstmaagd, buiten den Schouwburg gebragt. Maar niet kunnende zeggen waar zij was, had hij op het ontroerd gemoed van den troosteloozen man niet het minste vermogen. In weêrwil van allen tegenstand rukt hij zich uit de armen zijner vrienden, niets anders roepende, dan dat zij zekerlijk in den Schouwburg was, en misschien nog kon geholpen worden. Zo stuift hij, die noch kort te vooren zo bezadigd was, nu als raa-zende wederom naar binnen, daar hem de deerlijkste vertooning, die onder menschelijke zinnen valt, voor oogen kwam. Maar wat hij riep, of schreeuwde, noch vrouw, noch vriend, noch eenig sterveling, gaf taal of teken. Hier heerschte nu de akeligste eenzaamheid, die, om datze tijd tot denken gaf, ondraaglijker scheen, dan vlam en rook en vonken, in 't allerijlsst gejammer en gewoel. Toen ontzong hem de moed eensklaps, en hij wierd van eene bedwelming bevangen, die doodelijk had kunnen zijn, zo niet een werkman, die zich met een menschlievend oogmerk nog eens naar binnen begaf, hem uit die verbijstering had getrokken. *Zijn hier ook nog menschen die men helpen kan?* riep deeze; en Punt, hierop

tot zijn verstand keerende, greep hem bij de hand, en zei, *Mijn vriend! zorg voor u zelven, 't is hier gedaan!* Zo gingen zij naar buiten; en terstond daarna ontmoette hen een vriend, die, door zijne vrouw in dezelfde bekommering afgezonden om hem te zoeken, hem berichte waar zij zich bevond, en hij haar bragt. 't Is onmogelijk de wederzijdsche aandoeningen van dat ramspoedig paar op zulk een oogenblik te beschrijven. Allertederste ontmoeting! daar twee rampzaligen, alles verliezende, niettemin noch alles behouden rekenen, dewijl zij elkander wedervinden, en den Hemel danken, dat zij beiden overgebleven zijn, om door onderlingen troost het wrangste leed geduldig te verzoeten.

ELIZABETH WOLFF, geb. BEKKER, en
AGATHA DEKEN.

(De eerste dezer boezemvriendinnen geboren in 1738, de laatste in 1741; beide, kort na elkander, in 1804 overleden.)

Een Rotterdamsch-koopmans-onthaal in 1778.

[Uit eenen brief van eene Amsterdamsche juffer, Anna Willis, die zich tijdelijk bij eene Rotterdamsche tante ophoudt, aan hare vriendin Sara Burgerhart, de heldin van den roman van dien naam.]

't Is hier zeer stilletjes. Tantes huishouding bestaat maar uit haar zelf, en twee bejaarde Meiden, die reeds bij Grootvader gedient hebben, en hier regt gelukkig leven, want mijne Tante is eene der beste Vrouwen die ik ken. Zij heeft veel verstand, en een goed hart; eenige kleine eigennigheden reken ik niet.

Eens ben ik nog maar uitgeweest, en dat heette familiair, bij Tantes naasten Buurman, den Heer Uitval, brave Burgerlieden van den ouden tijd. Het spijt mij, dat gij er niet bij waart; dat was regt een *Pretje* voor u geweest; om de nieuwigheid meen ik. Ik zal er mij eens toe gaan zetten, om te zien, of ik er u eene dragelijke beschrijving van geven kan. [*Het tooneel verbeeldt een Rotterdamsch Bovenhuis, vol stoelen en stoven, en alles wat in staat is, om een mensch of zestien wel digt en warm bij een te pakken.*] De Tractant

was een man van diep in de vijftig, en vrouwlief ook zo omtrent. Hij hadt een kort gesneden pruikje op, dat niet onaardig tuigde, met een groot, breed, vrij vurig aangezicht: hij hadt een zwarten rok aan, met lubben die hem tot over de handen fladderden. Moeder hadt een soort van een negligé op, met een rood lint, een Jukaatje ¹⁾ aan, een wit boezelaartje voor, in 't geheel, huisselijk. De Dochter was vrij zwierig, doch wat modens ten achter; zij glom van juweelen, en was stijfjes vriendelijk. Toen ik boven kwam, verwelkomde mij Juffrouw Uitval met veel buigingen, en veel excusen, dat zij mij zoo familiair ontving, zei: »dat zij maar een ouwerwetsche Vrouw, en klein behuist was;” »ret alles wat over dien toon verder loopt. Onderwijl verdoofde het gekef van twee kleine honden, het gekook van een zilveren theeketel, die, op een ordentelijk burgervuurtje, stondt te koken, en het geschreeuw van den Heer Uitval, die aan den trap tegen een koksjongen braaf stondt te kijken, zeer veel van deze fraaije Complimenten; en ik kon bestaan met te groeten, en te glimlachen. Daar op kwam de man boven (ik was bij ongeluk de eerste); en Moeder, ziende dat ik nu gezelschap had, waggelde, terwijl zij aan een vervaarlijk zwaren bos sleutels rammelde, naar de agterkamer, daar zij wel alle kisten en kasten scheen te ontsluiten. Toen was 't: »Hartlijk welkom, Juffrouw, in de stad;” en hij kuste mij met eene recht oud vaderlandsche welmenentheid. »Hoe bevaltje ons Rotterdam? Wat liggen hier al reuzen van schepen in onze havens, he? wat zeg je, dat is wat anders als jelui Amsterdamsche ligters en vlotschuiten. Heb je geen frisschen Vrijer opgedaan, die de stad eens braaf op en neêr met je kan lopen, en je zo eens op de Schotsche koolschepen brengen kan? Wel, je moet onze Kerken zien: je moet naar de Erasmusmarkt. Daar staat Erasmus, levensgrootte, met een bijbel in zijn hand. Ja, ik weet wel van je liefhebberij in lezen; ik lees nooit; maar elk zijn zin. En dan moetje door de Boompjes wandelen, en onze Beurs zien. Onze Stad is stikkent vol Volk, en het gaat de Kooplui heel goed; je weet, goed maakt moed; kom je moet daar niet altijd bij Tante zitten suffen; nu zij weer beter wordt, moet je eens zien waar je bent.” De goede Uitval zou zo al voort gerammelt hebben, maar het overige gezelschap was er. Toen moest gij die drukte gezien hebben. Onder de Vrienden was een

¹⁾ *Kleed van Oost-Indische stof.*

mager, ziekelijk zwak mannetje; Mejjuffrouw zijne Echtgenote was eene Beauté van ten minste derdehelf honderd pond gewigts, vreemt toegetakelt: een Chitzen Japon, met grote wilde bloemen, een kostbare bonte pelise, een aan haar hoofd geplakt kinmutsje. Hoe smaakt u dat, Saartje? De zware goude beugel was, want de vrouw was losjes gekleedt, op de tablier geschoven, en maakte tegen een superbe orloge geen onaartig contrast. »Welkom, Klaasje,» riep Uitval, terwijl hij het arme sukkeltje tot knijpens toe de hand drukte. »Zie je wel dat al die likkepotjes maar voden zijn? Doe als ik, eet een braaf stuk ossenvleesch, neem een stout glas baai¹⁾ toe; en kuijer dan eens naar Schiedam, zo doe ik; en ben ik nog niet of ik twintig jaar was?»

Toen raakten wij aan het theedrinken; nooit dronk ik fjnder thee, en nooit dronk ik uit keurlijker porcelein. 't Speet mij maar, dat de gulle vrouw mij zo veel suiker in het kopje deedt, zo dikwijls als man schreeuwde: »hebben de vrienden wel suiker?» en dan wist ik niet hoe gaauw ik mijn kopje zou naar mij nemen, om thee en geen slemp te drinken. Naauwlijks was de thee ter zijden, of de jonge Juffrouw kwam met een groot vierkant zilver blad, opgevult met Confituren; dat blad werdt opgevolgd door een nog groter, tot eene aanmerkelijke hoogte met allerlei fjne gebakjes opgestapelt. Onderwijl was de kamer zeer benaauwt, en de Heeren dampten uit ten treuren, zo dat wij elkander niet dan in wolken van tabakrook konden zien. Ik had het zeer kwaad. Eindelijk werdt men het eens om wat lucht te maken, en Uitval schreeuwde om wijn en kelkjes; de meid kwam boven met een doos soezen, die naauwlijks den trap op wilde. Enfin, Saartje, de goede menschen hadden niets verzuimt, om ons te tonen dat wij welkom waren. Men speelde niet. De vrouwen begonnen des over het huishouden en de meiden, de mannen over negotie of studie te praten. Twee personen zal ik u nog maar beschrijven; de overigen zijn het copieeren niet waardig. De eene was de jonge Heer Wijneus, die wel niet studeert, zo als men het noemt, maar die echter veel leest; en zo hij zich minder liet voorstaan, nog al te dulden zou zijn. Nu was hij ondraaglijk. Hij luisterde naar zijn eigen woorden, en sprak alles zo pedant, en met zulk een emphasis uit, dat hij zijne goede opvoeding schande aandeed. Hij is een Neef van den goeden Heer Uitval, die nog

1) Rode wijn.

al opheeft met het gekje; ofschoon het de onbeschaamtheid heeft, om Oom en Meu op eene verachtelijke wijs te bejegenen. Hij scheen gehooft te hebben, dat ik mijn ledigen tijd niet met kaartspelen verkwist. Dit was oorzaak, dat hij mij ongemeen lastig viel.

En wie, vraagt gij, is de tweede persoon, dien gij mij zult beschrijven? De Proponent Smit, Saartje. — Nu, zie mij zo niet aan! Gij weet immers, dat wij elkander lang gekent hebben? Een eenvoudig toeval hadt hem hier gebragt: hij kwam, met iemand van 't gezelschap, onverzogt mede. Ik ontstelde een weinig; wie zou hem hier gewagt hebben? Zijn zwart kleed staat hem zeer wel, en ik vind, dat hij zeer in zijn voordeel verandert is. 't Was eerst tegen dat wij aan tafel zouden gaan, dat hij occasie hadt om mij aan te spreken: doch dit oogenblik nam de jonge Heer Wijsneus waar, om hem, terwijl hij hem bij den arm vasthield, te vragen: »Denkt gij niet, mijn Heer, dat het wel te betogen is, dat de Philosophie, welke thans door geheel Europe met een fieren tred herom wandelt, zeer veel moet toebrengen tot het zuiveren onzer denkbeelden, ook in de heilige Theologie? Zoude het niet wel der pijnne waardig zijn, dusdanig een vertoog, geschreven door eene meesterlijke hand, den Volke toe te schikken?» Smit antwoordde koeltjes: »De gelukkige ondervinding maakt ons zo een betoog geheel nodeeloos;» en mij aansprekende deedt hij het pedantje zwijgen, die zijne talenten aan de Heeren uitmat, welke hem niets antwoordden. Gevallig werdt er van zeker vermaart kabinet van oudheden en munten gesproken. »Ei lieve,» zei de vrouw met den gouwen beugel tegen Wijsneus, »ei lieve, mijn Heer, kijk ik heb hier eenige ouwe potstukken, mooglijk is daar ook wel een kop van een Rooms Keizer bij. Dat stuk heb ik altoos van eene oude kattelijkse ¹⁾ Juffrouw in mijne kindsheid gekregen.» Maar de ondraaglijke jongen rekende de goede vrouw geen antwoord waardig. De Huisheer nodigde ons, op de volgende kamer, aan tafel. En den Heer Smit bij de hand nemende, zei hij: »Kom, mijn kostelijke vriend, jij bij deeze Juffrouw; me dunkt, jelui voegt schoon bij malkaër.»

Maar, lieve Saartje, ik wenschte wel, dat gij zoo een tafel eens gezien hadt! In 't midden stondt een smokent stuk Hamburger ossenrib, van een dertig pond, denk ik.

1) Katholijke.

Daar bij was een ham, een kalfskop, een varkensrib, en een gestoofde kabbeljaauw. De groenten waren niet minder talrijk, of voedzaam, zo dat aan ons familiair soupetje zouden een douzijn of twee moffen hun genoegen hebben kunnen krijgen. Alles was overvloed, alles toonde rijkdom, en zindelijkheid; doch zonder den Heer Smit was het voor mij zeer ongevallig geweest. Laat men vrij roemen op de oude Hollandsche gulheid; op zulke maaltijden is men overdadiger, en hoort men vuilder dubbelzinnigheden, dan bij onze modieuse lieden. 't Was één uur, voor dit klossenpartijtje scheidde. En nu heb ik tijd, om alles, zo als de jonge Wijsneus het noemt, *philosophies te betrachten*. De Heer Smit, die mij t'huisbragt, vroeg mij of hij de eere mogt hebben, om mijne Moeder van zijne hoogachting te komen verzekeren, en dus onze kennis te hernieuwen.

Wat zoude ik gezegt hebben, dan dat het mijne Moeder zeer aangenaam zijn zoude. Gij hebt hem nooit gezien, mijne vriendin, maar weet echter, dat hij een en andermaal mij van zijne bijzonderste genegenheid heeft verzekert. Hij is, door zijne Voogden, na den dood zijner Ouders, op zijn verzoek van het kantoor genomen, om in de Theologie te studeeren, waar toe hij altoos de sterkste neiging hadt, en schoon hij laat begon, nu reeds met zijn zes en twintigste jaar beroepelijk als Predikant.

De onverwachte bevalling.

Brief van Martha de Harde aan Wilhelmina Heftig, uit den roman *Willem Leevend*.

[Martha de Harde, eene ouderwetsche, trouwhartige Hollandsche vrouw, die met haar man, een rijkgeworden Oostindie-vaarder, op een buitengoedje, *Zeemansrust*, nabij Amsterdam, in bedagden ouderdom haar leven slijt, ontvangt daar een bezoek van hare nicht, Alida Leevend, niet zeer lang te voren met Abraham Rijzig, een aanzienlijk Amsterdammer, gehuwd. Onverwachts bevalt de jeugdige vrouw op het buitengoed van een zoon, en brengt daardoor het huishouden van Martha de Harde, die de Hollandsche netheid en schoonmaakzucht in hooge mate bezit, in verwarring. Zij klaagt daarover haren nood aan hare vriendin, Wilhelmina Heftig, eene predikantsvrouw, doch laat, te midden dier klachten, haar goedhartig, liefderijk karakter op eene onnavolgbare wijze doorblinken.]

Zeer Eerwaardige Vriendin!

Het hart, zo als het spreekwoord zegt, wil een klager hebben; hier elf oogen. Ik heb wel niet veel tijd met mijn huishouwing; maar, zoo als ik zeg, ik moet mijn nood klaagen, Tante lief. Ja wel, waaragtig (dat ik nog zoo zondig aan een Leeraars vrouw schrijf!) nauwlijks is men uit de eene zwaarigheid, of de andere ligt al voor de deur. Zou er wel een toeval in de waereld gebeuren, dat in mijn huis geen drukte gaf? Ik weet althans niet, waar de menschen den tijd van daan haalen, om uit te gaan, of te zitten leezen. Nu, het huishouwen is goedertieren; het laat zich van elk regeeren. Dat staat laat op; elf uren dag of geen; dan zwerft de koffijtafel nog tot één uur over den vloer; dat eet laat, dat slentert naar 't Oudmanhuis¹⁾, en op theebezoekjes; dat takelt zich naar den nieuwsten snuf toe; dat kapt zich een el in de hoogte. Nu, ik wilde de hoeken daar wel eens uithaalen! het doet mij niet vreemd, dat er zo veel kantoreen springen; en wat ik doe, ik geef geen geld op posito²⁾, al zag de man er zo bedest uit als een burgerman, en al was hij een Burgemeester van zijn hals. 't Is waar, in een anders boeken is het duister te leezen. Ik bemoei mij nooit met een anders zaaken. 't Zou mij leed doen, dat ik iemand te na sprak. En ook Duuren is een schoone stad, en Kortrijk ligt er digte bij. Zo dat, Juffrouw Heftig, om tot de zaak te komen, moet ik zeggen, dat gij een gat in de lucht zult slaan, als gij het hoort. Wat komt mij, ouwe vrouw al over? Ja, ja, het staat elk niet voor zijn voorhoofd geschreeven, wat hij ombrengt.

Kom aan! Daar is onze Frerijk³⁾ pas weer beter, waar voor ik den lieven Heer hartlijk dank; want men zeit wel eens wat in drift; want een mensch is toch maar een mensch, zo als de Schrift leert. Een kwaaije vrouw is een duivel in huis, maar een ziek verkouwen zwaarlijvig man is wel een duivel in huis en in zijn bed, vooral als het zulke vliegende Merkuriussen zijn als de mijne, die geen rust noch duur

¹⁾ Vroeger de plaats, waar in eene reeks van winkels de rijke Amsterdammers zich van mode-artikelen voorzagen.

²⁾ A deposito: de ouderwetsche Hollandsche vrouwen, die meestal geene andere dan hare moedertaal kenden, radbraakten alle vreemde woorden.

³⁾ De man van Martha de Harde.

hebben, dan in het koffijhuis, of in de boterton; en zijn zij t'huis, dan kunnen zij wel zes meiden werk geeven; zo dat, nu hij weer uitging, ging ik weer aan 't schoonmaaken, 't luchten van de bedden, en liet mijn huis braaf doorwajen; want zie, Tante, ik ben een vijand van die dampen en reuken; die menschen geur moet er zo schoon weer uit; 't is anders bij mij maar kladdebotteren. Nauwlijks ben ik schoon, en zit op mijn stoel, met mijn almanak in mijn hand, uit-tereekenen, wanneer ik mijn halfjaars wasch stuuren zal, voor dat ik aan de groote schoonmaak ga: want er zijn nu geen haanenbalken geschuurd, of niets gewit: of zie, mijn lieve Juffrouw, wat er gebeurt. Daar komt Neef en Nigt Rijzig uit de koets; daar zat ik toen, met mijn evaatje nog voor, zo als men buiten loopt; ik was in de stilte. Neef zijn vrouw zeide, dat zij mij voor 't laatst nog eens kwam bezoeken, en een kopje thee drinken. *Wel, kinderen* (zei ik zo), *'t is of je uit de lucht valt; wel, je bent ter deeg welkom.* En Daatje was zo vrolijk als een vogel, en 't was magtig.

Onder het thee drinken praatten wij zo wat over koetjes en kalfjes. Het stout ding wippelde nog eens in den tuin, en Rijzig haar na. Zo gingen zij gearmd, heel lief, en zij kwelde hem ergens mee: maar ik mag zo niet luisteren; dat staat niet. En ik dagt ook nog aan mijn jongen tijd, toen ik van mijn eerste kind om de boodschap moest, en mijn gemoed schoot mij puur vol. Hij was zo bezorgd voor haar, dat ik, die niet veel tijd heb, om een goed boek in mijne handen te neemen, daar heel van gesticht was: want *daar liefde woont, daar woont God*, zo als Salomon wel zegt. Ik dagt, ja wie weet, wat God de Heer mijn jongen nog heeft opgelegd; en ik hoop niet, dat die aan mij zal t'huis zoeken, dat Neef Willem om zijnent wil het huis uitmoest. Het is nooit met mijn zin geweest. Ik ben evel zijn Tante, en geen gevonden maagschap: want onze Gerrit is mijn halve Broer, mijn lieve Juffrouw! En die is evel met Willems eige Moeder getrouwd. Terwijl ik een glaasje Rijnsch inschonk, en zat te murmureeren in mij zelf, zie ik wel, dat Rijzig rust noch duur heeft; maar ik dagt, zo zijn de mans. Ja! zo menig een Fransman! Ik kijk op, daar was Holland in last, daar was goeije raad duur. Zij kreeg zulke pijnlijke trekken, en wierd zo dingsig en bleek. *Hoe, wat is dat?* zei ik. Zij haalde haar schouwders op. Rijzig ontstelde; hij stond eerst als de stomme stiene Roeland (die nu evel weggebrooken is, zo als onze Fij mij verteld heeft).

Toen was het: *waar is de koets? waar is dit? waar is dat?* en hier en ginter, en wijfje lief, en veel vijven en zessen, zoo als de mans bennen, Tante. *Stil* (zei onze Daatje), *sloof je maar zo niet uit; de koets is naar de stad, en ook, lieve Tante, ik weet niet, of ik hier niet zal moeten blijven.* Ik verstond dat woord, en ontstelde zo, dat ik een kelk om storte. *Kom, Neef* (zei ik), *draag haar maar in deeze kamer, dat zal maar best zijn.* Hij deed zo, en alles ging nog al. Ik je daar op het hek uit, naar buurvrouw hier over; en de baas uit de Gorterij zou zo drijvend zijn paerd ophaa-len, en in de stad bij de Moeders gaan zeggen, hoe de boel hier zat. Ik nam buurvrouw mee; en Betje van hier naast, dat een zoet nuffeltje van een meisje is, nam ik ook waar; en voor dat onze wijze vrouw¹⁾ er was, was er een jongen als een blok. Alles was wel, en het kind wierd in mijn luiermandsgoed opgebakerd. Mensch, ik wist niet, of ik op mijn hoofd, dan of ik op mijn voeten ging. En Neef wist niet, wat hij mij doen zou, zo was hij aangedaan. Daatje hield zich kostelijk, dat moet ik zeggen, al was zij mijn ergste vijand) maar die heb ik niet, dat ik weet). De wijze vrouw kwam, en in een amerei was alles klaar. Tegen den avond kwam onze Frerijk t'huis. Geen Baas, geen Moeders; de poort ging toe; en de Baas zei, dat hij niemand had t'huis gevonden, en daarom niets gezeid had, want hij had gelooopen als een andraager, om nog buiten te zijn. Nu moest je den mijnen gezien hebben. *Wat hagelsteen*, zei hij (ja, dat vloeken kan ik er niet uitkrijgen), *is hier te doen? Hoe zit de takelagie zo verduiveld in de war? Is er onraad aan boord?* — *Zwijg* (zei ik) *met je kramers latijn, en laat mij spreken: jen Nigt Rÿzig was hier; je weet, zij hield altijd veel van Tante Martha; en die goeje sloof kwam hier met Neef; en nu heeft de Heere het zo bestierd, dat zij hier bevallen moest van een schoonen jongen.* Hij sprong wel zes voet agter uit: *Wijf* (zei hij), *ben je nou weer heelemaal gek? Rijdje de wtkwast, of maaltje de geest?* — Ik zei: *het is niet anders, en hou je groote mond maar wat digt.* — *Kom* (zei hij, en hij zette zijn hoed op), *dat is goed, dat is bestig; het is hier al lang zo dood stroom geweest, dat ik al lang gewenscht heb, dat er zo eens een aartigheidje voorviel. Is alles wel, dan moet er een glaasje puik puik zijn; takel maar af van den Rÿnschen blekert. Als er geen kinderen*

1) De vroederoww.

kwamen, was al de pret uit de waereld. Zeg, wijf, hoe lang is 't geleeden, dat jij die grap de laatste maal in je hoofd had? Wel, wel, dat is nu net een kolsje naar mijn dikke Moeders hand. Zeg, wijf, denkje niet, dat je nu zelf Grootje bent? Nu is er wat te vinken; en ik mag dit wel eens zo graag zien, als dat satans geraas en geveeg. De kraamvrouw moet stilte hebben: en de eerste, die nu in zes weeken een luiwagen, of hoe hiet zo een ding, in zijn poot neemt, die jaag ik het hek uit, en zij zal nooit weer onder dak komen. — Maar man, zei ik; maar ik kon geen slag aan den balk krijgen. — Dat is goed, hebben wij hier zo een sjouwotje! zie, ik hoor liever een schreeuwende jongen, dan dat geduivel met boenders en schrobbers; de eerste, die begint, zal ook voor de mast.

Daar kwam de wijze vrouw. Hij taste in zijn zak, en zei: daar Grietje moer, dat is een present voor jou, om dat alles zo wel is afgeloopen. Hij gaf haar een Rijer of een ding, geloof ik; nu, daar breek ik mijn hoofd niet mee. Daar kwam Rijzig ook voor den dag; en de mijne klapte hem, met een zeemans-wensch, die ik zo aan geen Leeraars vrouw schrijven kan, in de hand. Is het scheepje zo wel afgeloopen, baasje? Jij zult weer klandisie hebben. Wel, ik ben zo blij, of ik zelfs Vader geworden ben. Hier Griet, hier Fij, hier Betje van hier naast; kom kinderen, ik zal je lui allemaal tracteeren; de welkomst van den kleinen jongen Heer moet gedronken worden: pijpen, tabak, alles moet er maar ten eersten zijn. Hij begon te zingen:

De wind is goed, het is mooi weer;
De boot is klaar; tree in, mijn Heer.

Maar ik deed hem zwijgen; want de man was, of hij zestig was: en hij had nog geen druppel geproeft. Neef Rijzig had veel met hem te stellen. Hoor Rijzig (zei hij), de jongen zal Frederijk hieten, of ik ben boos op je. Wat kon Neef zeggen? Hij overschreeuwde ons alle bei. Wat ben ik blij dat het geen meid is! het zou net zo een boezelaarster zijn, als mijn wijf; want het huis is, geloof ik, besmettelijk. Ik denk, dat zij mij, als ik dood ben, alle week uit mijn kist zal neemen, om mij wat af te stoffen en te luchten: maar waar is de jongen? — Wel (want ik grapte er zo eens onder), in mijn zak. Wat zal men doen? de man is niet anders. Wij gingen in de kamer. Daatje riep van

't bed: *Zeg, Oom, heb ik dat niet wel gemaakt? — Kostelijk, meid lief, hou je maar stil: waar is de jongen? Hij lag bij haar op 't bed. Rijzig gaf hem aan mijn Kajanus 1). Wel (zei hij), daar is nog niet veel raars aan; maar er zit een regte zeeman in! mágtig, wat kijkt hij! Hoor, wijf, als je me nog eens zo een jongen geeft, zal ik een huis als een kasteel voor je huuren, alleen om het schoon te maaken. — Kom, van kwasten (zei ik), altijd leg je te sokkeeren; maar je bent toch de ergste nog al niet. Daatje gaf hem haar hand uit het bed. Neen, schoon kind (zei hij), ik moet je een oud Hollandsche smak 2) geeven. Ik lach in mijn vuist, dat je hier in deeze pronk-kamer legt. Ik mogt er nooit verder in, dan op de voetmat, of met villen slossen aan. — En toen duwde ik hem de kamer uit.*

Nou altijd, des morgens kwamen hier de beide Grootmoeders, want Rijzig was, met het openen van de poort, naar de stad gegaan. Zuster was stil, 't was of zij schreedde. Mevrouw Rijzig zag zo statig en zo deftig, dat de mijne de nijd kreeg; maar toen zij het kind gezien had, wierd het wat beter. En zuster zei: »dat zij nooit kon vergelden, wat ik aan haar kind gedaan had.» Maar dat kan er niet door: wel, er is leven en dood mee gemoeid, en Frerijk wierd nijdig, om dat zij daar zo over was. *Al was 't een wild vreemd (zei hij), wij hadden zo een vrouw hier gehouden; en daar sprak hij de waarheid aan.*

Maar Juffrouw; nu zijt gij zelf een Leeraars vrouw; doch had gij dien zegenwensch gehoord van Moeder Rijzig, toen de baker haar het kind gaf! Het leek wel een kappittel uit het Woord; en Frerijk stond met zijn hoed voor zijn oogen, en ik was er zo klein onder. Ik dagt, lieve God, wat ben ik toch bij zo eene vrouw? een onweetend stuk vleesch; en met mijne zwaare huishouding kan ik zo zelden onder de middelen 3) komen! zo dat ik verzogt haar om dien wensch uit te schrijven; dan kon ik hem altemets eens leezen, als ik eens zondags alleen t'huis was, wil ik spreken.

Zuster van Oldenburg zeit, dat hij op Willem lijkt; »en ik hoop,» zei ze, »dat gij, mijn lieve jongen, uw vader niet te vroeg zult verliezen.» Dit ging mij en mijn kalf Mozes zo na, dat wij kreeten als kinderen. Ja, had Willem

1) De naam van een vroeger algemeen bekenden Haarlemmer rouw.

2) Kus.

3) In de kerk.

zijn Vader mogen houden, hij zou nu zo niet bepraat worden, en veel vieren en vijven.

De jongen zal in het Fransch gedoopt worden; maar nog niet. Ik zeg tegen den mijnen, dat het toch raar is, dat de rijkeluis kinderen in 't Fransch gedoopt worden. De bloeijen verstaan er immers niets van, en moeten naderhand het met duimen en vingers ingestampt worden. Ik hoop maar, dat hij geen Papist zal worden; wel, dan zag ik hem nog liever bij de Remonstranten doopen. Maar Frerijk zegt, die dan leeft, die dan zorgt. En de Heere is aan geene taal gebonden; kan het geen goed, kwaad kan het ook niet.

De kraamvrouw is als een vogel zo snel, en een Moeder van 't hoofd tot de voeten. En zij spreekt van binnen acht dagen te vertrekken; maar al zou Frerijk ook het hek toespijkeren, al zou ik ook mijn drooggeschuurde sleutels in de sloot gooijen, dat zal niet gebeuren. 't Is of ik haar Moeder ben, en ik was zo wat koteris, maar zij had geen rust noch duur, en ik moest op baker en rustbank bij haar leggen; 't is een goed meisje, en zo prettig, dat het een lust is. Nu, mijn lieve Juffrouw, groet ik je, want ik heb het zo druk, dat het nergens na gelijkt.

Mevrouw Alida Rijzig aan Mevrouw Petronella Everards.

*Op den Huize Zeemansrust; in
mijne Kraamkamer.*

[De kraamvrouw uit den vorigen brief beschrijft hier zelve haar wedervaren, waarbij zij aan hare zucht tot spotternij bot viert, doch ook de betere zijde van haar gemoed blootlegt.]

Ik ben zó opgetogen met mijn jongje, dat ik, lieve Pietje, wel met de heele waereld over hem zoude willen praten. En lieve Heer, wat heeft hij nog uitgevoerd, dat voor iemand, dan voor mij en zijne Tante Martha, van eenige aangelegenheid zijn kan? Hij moet magtige ontwerpen in zijn bol hebben, want hij heeft zich zo verbruid gehaast, om het getal der stervelingen te vergrooten, dat hij hier zijne entré deed. Gij weet nog wel, (of verscheurt gij zo ten eersten mijne brieven, als gij die ontfangt?) dat ik met den Zeun zijn Vader in triomf naar *Zeemansrust* reed? Zie daar, in die gril van mij ligt de *genoegzaame rede*, dat mijn kind geen Amsterdammer is. Grut, Piet, als hij eens een

zo geleerd man wierd als Erasmus (waar voor evenwel alle Heiligen hem behoeden!) dan zullen de groote mannen van het jaar MMXXV elkander nog bij den kop krijgen, over het verschil, waar de geleerde Janus Fredrikus Rijzius het eerste daglicht aanschouwde. Het spijt mij maar, dat ik mij niet durf vleijen met het vermaak, van die geleerde *non entia* ¹⁾ te zullen hooren. Mijne verbeeldingskracht is echter weer zo in order, dat zij mij dat alles taamlijk losjes voorschil- dert. En zie daar! daar ontdekt men eene verzameling van Familie-aneccdoten, waar door deze voor Land en Kerk zo gewigtige zaak in helder daglicht geplaatst wordt. Dan komt mijn brief aan u (zo gij dien, helaas! maar niet tot papil- lottes versnipperd hebt, als uw hair moet gebrand worden,) te voorschijn, met verscheide leezingen en aantekeningen, die niet meer te doen hebben met den text, dan dat zij op het zelfde bladzijdje gedrukt zijn: waar in Geleerden won- deren, maar lieden van gezond menschenverstand alleen zien zullen, dat wijlen de Moeder des geleerden een onbeschrijf- lijk stoute, dartle vrouw geweest is, en vooral zich zeer evertueerde, om op zekeren haaren ouden kennis, den Vader (*Rijzius Primus*) van *Janus (Secundus)*, proeven te doen, met opzicht tot 's mans geduld: dan zal alles licht en klaar- heid zijn.

Tegen mijn oogmerk ben ik hier Moeder geworden; maar het bevat mij dan maar zo heerlijk, dat ik niet durf beloo- ven, of Tantes pronkkamer wel voor altoos in order zal blij- ven. En ook, hier zit Grootje Rijzig mij niet agter de yodden; wat is dat gerust! Ik ben hier eigenlijk de Sultanie Favorite; zo als ik het kies, wordt het gedaan. Rijzig is nu maar de man van Koningin Alida. Zo dat alle dingen komen in order. Tusschen ons gezegd, ik zou maklijk, in onze zagte koets, op een mooi hondendrafje, kunnen ge- transporteerd worden; maar waarlijk, ik heb het hier al te volmaakt. Rijzig wil er niet van hooren; en nu (zo als gij denken kunt) toon ik een te sterker verlangen, om toch in mijne *huishouding* te zijn ²⁾. Ik heb hem al eens gevraagd, of hij t'huis ook het een of ander aartigheidje aan de hand had, waarom hij mij liefst nog niet t'huis zoude zien? Maar het is vergeefsch; het gaat hem niet in 't minst ter harte, hoe minnenijdig ik mij ook toon. Mama zegt niet

1) *Nietigheden.*

2) *De schrijfster was zeer plaagziek.*

veel; en Oom en Tante schreeuwen geheel *Zeemansrust* bijeen, als ik van vertrekken spreek.

www.libtool.com.cn

Nooit had ik een denkbeeld van zulke alles overtreffende goedhartigheid, als die is, welke ik thans leer kennen. Ik kan u ook niet zeggen, hoe lief ik deeze allerbeste menschen gekreegen heb. Zeker, zulke degelijke menschlievende karakters vindt men niet in het groote Zothuis, de Waereld. Wat moet het voor zo eene vrouw te zeggen zijn, haar geheel huis *ten prooi* te geeven! Haare beste, kostelijke kamer, daar zon noch maan in mogt schijnen, tot een kraamkamer te zien misbruiken; en door mans, moeders, oomen, buuren, bakers, wijze vrouwen, nieuwsgierige meiden te zien bekllossen, zonder dat een van al zijn voet in een vilten slof steekt! alle de Oostersche pracht te zien aantasten! en dat alles voor een stout kreng, die haar zoo verbruid plagt te kwellen! Nu, ik zal boete doen: hoe zeit de schrift? *die veel vergeeven is hebben veel lief*. Wat verandering kan zo een klein schepzeltje al veroorzaken! Ik hield nooit van kinderen; geen geluid kon mij wakker maaken: Mama's predikatie over het vroeg opstaan viel in de doornen; en zie eens, ik ben zo schrikkelijk gek met mijn zeun, dat ik eigenlijk voor niemand meer leef dan voor hem, en voor mijne goede Tante Martha. Als hij 's nagts maar eens *heu* zegt, ben ik wakker, en roep de baker, om hem toch terstond bij mij te brengen. Dat hamers wijf! en ik doe niets dan kijken; maar ik zal Oom de wieg op zolder laten zetten en neemen den kleinen gulzegaart bij mij; ik ben het kind zijn moeder, dat maakt alles goed. Duizend tegen een, zo ik hem niet in den grond bederf; en zo als zuster Heftig eens van de erf en daadelijke zonde zeide: op oud ijs wil het rasch vriezen. Oom zegt, dat er een regte zeerob in zit, en dat hij niet hoopt, dat hij hem tot een Dominé zal helpen verbrodde. Tante meent, dat hij veel verstand zal hebben, om dat hij zo op Neef Willem gelijkt. En Moeder? Ach, die ziet niets, dan dat het een magtig lief Jantje is; en Vader is maar grootsch op dit zijn Romeinstuk.

Het kind zou ereis geen Wiegzang hebben, van zijn Nigt, de Dichteresse? ja wel! En uit de regte doos! Grut, Piet,

het krielt er in van Engelen en Engelen-wagten, die elkan-
der voorbijloopen, om den jongen Heer, *avec un air de plaire*,
op te passen. Tante leest het met veel stichting:

Het schurkje, wijl 't in 't wiegje leidt,
Lacht om 't gedreun van Min en Meid;
Het pluist aan lubjes, strikjes, bandjes;
Het wrijft zijn kaakjes, woelt, het zweet;
Maakt bobbel's onder 't wiegenkleed,
En vuistjes met zijn poesle handjes.

Dit is *geen* couplet uit Nigts Wiegzang! Daar heb ik u
schoon beet, zegt Oom, als hij denkt, dat hij mij te gaauw is.

Toen ik nog in *zo een staat was* (ja, ik bewaar uwe brie-
ven wel, al heb ik u juist niet smoorlijk lief), deed ik, uit
plaagerij, Rijzig altoos vreezen, dat ik niet verder Moeder
meende te zijn, dan hoognoodig en niet te ontleggen was ¹⁾.
Ik kon geen excus vinden, noch in mijne kwaadsappigheid,
noch in mijne onsterke zenuwen; ik zei dan maar *assurant*
weg, dat ik in dat getalm geen zin had. Eens gaf hij mij
een ouwe zet; zo bij zijn neus neer, gij kunt u dat verbeel-
den: *alle Moeders doen niet even slegt, als zij haare kinderen*
die gunst weigeren; gebreeken gaan zo wel op de kinderen
over, als ziek tens. Ik hield mij, of ik zijn Logica niet ver-
stond; daar bevind ik mij doorgaans best bij. Maar ja, mij
zo wel bevindende, nam ik het eerste uur het beste, daar
nog al wat spioneerens aan vast was, want ik wou dat zo
eens alleen bekijken, waar, om te zien, of 't gaan wilde.
Het ging maar, of er geen werk aan was. Hij weet er nog
niet van, geloof ik; althans ik zeg het hem *nog niet*.

Had ik nu het gratieuse penseel van Greuse, ik smeed dat
van Jan Steen weg, om het volgende te schilderen. Mijn
geheim is ontdekt; ik ben verklapt, geloof ik, en ik heb
veel vermoeden op Mama. Mijn schilderij zou de verrassing
zijn. Ik zou dat oogenblik uitkiezen, waar in Rijzig voor
de eerste maal zag, dat — ik geheel Moeder was van zijn
kind. Ik zat in mijn leuningstoel. Tante lag met haar hoofd
op kussens. (Zij is niet wel, die goede vrouw.) Baker was
met de meiden aan 't krakeelen. Enfin, mij dagt, ik kon

¹⁾ Zij hield zich, als of zij haar kind niet zelve wilde zogen.

veilig voortgaan. Rijzig, die ik dagt, dat op zijn kantoor zat, sloop zagtjes in; stond stil, verbaasd, aangedaan. Oogenblikkig schoot hij toe, omhelsde mij en het kind, wilde spreken, kon niet, kuschte ons, stamelde, snikte, knielde bij mij neer En wat deed ik? Kom, ik zal u maar alles eerlijk opbiegten; ik wil toch niet beter schijnen dan ik ben. Ik sloeg mijn arm om zijn hals; en ('t is waaragtig zo, Piet!) onze traanen vielen op mijnen boezem stilzwijgende neder. Eindelijk zeide hij: *mijn vrouw, mijn lieve vrouw!* 't Was of ik zo betoverd was; want ik zei, en dat wel voor 't eerst van mijn leven: *mijn lieve, eigen Rijzig*. Zo dat kind, als ik mijn man nu niet naar mijn hand kan zetten, zal ik in vrede — uw voetspoor volgen! Ik wilde echter om geen millioenen van waerelden, dat hij dit mijn oogmerk bevroedde, of laat ik zeggen, dit voorneemen bevroedde

J A C O B U S B E L L A M Y.

(Geboren 1757, overleden 1786.)

Fragment van eene sentimentele Historie.

Daar waren dan eens twee broeders, zeer verschillend van aart, zo als het meer onder broeders is. Zij woonden zamen op een aangenaam landgoed, en vermaakten zich ieder op zijne wijze. De eene, Willem, was, zo als men het noemt, zeer *sentimenteel*; wanneer hij 's avonds in de maneschijn wandelde; stortte hij op ieder grasje een traan, en hieldt dan heele lange alleenspraken van O! en ACH! — Hij maakte ook wel vaerzen', waarin hij geduurig zeide, dat hij schreide; maar dat zeide hij dan zo maar; en de liefde haalde hij zo dikwijls over, dat zij in *æther* wegvloog. Dit hadt hij uit verscheiden boeken geleerd; doch sommigen hadt hij niet regt begrepen.

Hendrik was niet *sentimenteel*, zoo als Willem dat woord gebruikte; hij las geschiedenissen, maakte ook wel gedichten, doch van een ander soort; wandelde 's morgens en 's avonds door bosschen en velden, en was dan regt vrolijk; dan kwam er ook wel eens een traan in zijn oogen, doch die vaagde hij schielijk weg, en zeide niets.

Eens op een morgen werd het klokje op een nabuurig landhuis schriklijk geluid; de nieuwsgierigheid dreef de broeders naar buiten, om te zien, wat de reden van deze beweging was. Zij waren naauwlijks buiten, of zij zagen een zwaren rook van het nabuurig landhuis opgaan. — Brand! riep Hendrik; daar moeten wij heen! wij moeten die arme menschen bijspringen! — o Hemel! zeide Willem, is deze waereld dan altijd een tooneel van verdriet! — moet een gevoelig hart dan overal rampen ontmoeten? — Hendrik ging vast voort, en Willem volgde hem. Toen zij nabij kwamen sloeg de vlam het dak uit. Grootte God! riep Hendrik, help ons! — Willem stond stil — haalde een zwaare zucht uit zijn borst — sloeg zijn oogen ten hemel, en zijn handen zaamen, en stondt nog stil. — Alles was in beweging. De boeren droegen water, en Hendrik hielp hen. De eigenaar van het huis liep wanhopend rond, en riep: alles is niets! — alles is gered! — maar, mijn lieve dochter! — zij zal moeten verbranden! — zij kan niet gered worden. — Vrienden! redt mijne dochter!

Willem gilte en vloog eenige stappen te rug. — Waar is uwe dochter? riep Hendrik, waar is zij? — Op die kamer, daar de vlam daar uit het vengster slaat! — Hendrik gloeide — stondt één oogenblik stil — en vloog heenen.

Willem.

O Hemel! zal zulk een schoone bloem, in den morgen van hare ontluiking reeds verزند worden?

.
— —

Hevige vlammen! Jeugd en schoonheid zijn even weinig veilig voor uwe woede, als de verdroogde eik in het bosch!

De hitte des vuurs doet de traanen op mijne wangen verdroogen! — Lief meisje! hoe dikwijls zag de maan u hier, op deze graszoden, nederzitten! toen rolden traanen van

Hendrik.

Maakt plaats! maakt plaats! ik wil de dochter redden! maakt plaats! — waar is de trap? (*De boeren maaken ruimte, en zien den jongeling, met verwondering en medelijden, aan. Hendrik vliegt in huis en dringt, door een dikken rook, den trap op.*)

Waar zijt gij meisje? — waar zijt gij? ik zal u helpen! — (*Geheele stukken van het huis vielen reeds naar beneden, de vonkende trappen kraakten onder zijne voeten. Hij zal er nooit weder uitko-*

het fijnste gevoel uit uwe hemelsche oogen! — en nu! ... Ach! is dan alles op den gevoeligen mensch gebeten? ... Rampzalige aarde! Hoe veel lijdt thans mijn hart ... Ongevoelige Hendrik! zonder dat uw hart een zugt loosde — zonder dat een traan aan uw oog ontviel, vraagt gij den bedroefden vader: »waar is uwe dochter? !! ...» Hoe moest deze vraag het tedere hart des vaders niet grieven!

komen! zeiden de boeren, 't was te laat!

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 — — — — —
 Zij is gered! — zij is gered! — oude man! waar zijt gij? — hier is uwe dochter! — zij leeft! — zij leeft! — (*De kleederen des jongelings stonden in volle vlam; hij voelde niets: de dochter was gered*). — — —
 — — — — —

HIERONYMUS VAN ALPHEN.

(Geboren 1746, overleden 1803.)

Nuttigheid van een Dagboek.

Elk mensch heeft op aarde zijne bepaalde bezigheden: ik heb ook de mijne. Deze nemen, 't is waar, een geleelte van den dag weg; maar egter schieten er somtijds eenige uren over, welken men, naar welgevallen, besteden kan — zelfs tot een gezetten arbeid. Waar mede moet ik deze derhalven doorbrengen? Ik heb lust om wijs te zijn; maar zonder moeite verkrijgt men de wijsheid niet. — Ik heb lust in ware deugd, en godzaligheid; maar daartoe geraakt men nimmer zonder strijd. Wijsheid egter en deugd kunnen mij reeds in dit leven doen gelukkig zijn.

In tegenspoed. Ja zeker! Ongelukkig mensch, dat zeggen moet, gelijk Semiramis bij Crebillon:

— *mon coeur abattu*

Contre tant de malheurs se trouve sans vertu!

Nog meer — ook in voorspoed! en dat het uitnemendst van allen is, zij kunnen mij alleen voorbereiden tot een beter leven. Ik zoek derhalven in mijne ledige uren, meer opzettelijk en regtstreeks, wijzer (en) deugdzamer te worden; dat is: mijne denkbeelden te ontwikkelen, te vermeerderen, te zuiveren, te volmaken — mijne gebreken in derzelver uitgestrektheid, bronnen, gevolgen, en sterkte te kennen; in hunne afschuwelijkheid te gevoelen, met afschrik en verontwaardiging; en mij te wapenen om dezelve met moed, beleid, aanhoudendheid en getrouwheid te bestrijden; en dat meer is, te overwinnen.

Zie daar het algemeene en meer onmiddelijk oogmerk van mijnen arbeid in die stonden, welken mij, na het verrigten van mijne noodzakelijke bezigheden, overblijven. — Een oogmerk zo edel als verheven, zo begeerlijk als betamelijk. Een oogmerk, in een woord, een wezen waardig, dat bestemd is, om eeuwig te bestaan, en zo het wil, eindeloos gelukkig te zijn, ja tot in het oneindige vorderingen te maken! ... Welk een vooruitgezig! ... Ik danke God door Jezus Christus, onzen Heere.

Dan, welken zijn voor mij de beste middelen om dit oogmerk te bereiken? Hoe ver heb ik het thands gebragt? en wat ontbreekt er, — zo aan mijne kennis en deugd, als aan het regt gebruik der middelen om wijzer en deugdzamer te worden? Sla ik niet dikwijls verkeerde wegen in, om mijn doel te treffen; en is dit niet de oorzaak van mijne geringe vorderingen? Hoe veel heb ik gelezen en gezien in vorige jaaren, dat mij reeds vergeten is, en het welke ik egter wenschte nog in mijn geheugen te hebben. Nuttige kundigheden, schoone denkbeelden, bewijzen van waarheden, onderscheidene oogpunten enz. enz. zijn mij ontsnapt — en schoone al door andere soortgelijke vervangen worden, wanneer winst en verlies gelijk staan, dan blijve ik dezelfde, en mijne schatten veranderen wel, maar vermeerderen niet.

Dit bedroeft mij somtijds zeer. Had ik mijn wensch, ik zou een Newton, een Leibnitz, een Grotius, een Haller, een Nieuwentijt, een Locke — en wel alles te gelijk zijn. Dit nu weet ik is onmogelijk, ten zij ik de onderscheiden geestvermogens van die allen bezat, het geheugen van Pascal had, en daarbij den leeftijd van Methusalem bereikte. Deze wensch derhalven is buitensporig, onredelijk, ja zondig. Wat blijft er dan voor mij over, waarna ik tragten en het

welk ik begeeren moet, en mag? Dit: Alles te zijn, wat ik in mijnen kring en met mijne vermogens zijn kan.

Maar hoe wil ik dat zijn? Hoe moet ik het wezen?

Niet gehouden worden, maar zijn: was de zinspreuk van Tycho Brahé; zij moet ook de mijne zijn! Maar is het dan genoeg, dat ik een schat van aantekeningen over de meeste, en van mij geliefde wetenschappen verzameld heb: dat ik de beste Schrijvers gelezen heb, en daarom bij elke voorkomende gelegenheid kan na slaan, wat er over deze of die stoffe gedacht en geschreven is? dat ik in mijn geheugen heb, welke de pligten van den mensch, zo in den natuurlijke staat, als in het gezellige leven, zijn, omtrend God, zig zelve, en anderen? Dit heeft zeker zijne nuttigheid — 't is dikwijls noodzakelijk, maar mij voldoet het niet.

Die zijne wijsheid met het verleggen van zijne aantekeningen, of met het verlies van zijne boeken, kwijt kan raken, is bij mij de wijze niet; en hij is nog niet deugdzaam, die een volledig samenstel van zedekunde in zijn geheugen heeft. Neen, gelijk de zetel van mijn deugd mijn hart moet zijn, zo moeten mijne kundigheden en denkbeelden niet zijn in mijne aantekeningen maar in mijn hoofd. Ik ga sterven, en naar het andere leven verzellen mij noch boeken, noch aantekeningen. Ik ben het met Rousseau eens, wanneer hij zegt: »*Des cerveaux bien préparés sont les monuments où se gravent le plus sûrement les connoissances humaines;*» en daarom ben ik niet te vrede, ten zij ik in dit opzigt zeggen kan: *Ik draag alles bij mij.*

Hoe zal ik derhalven de overigen mijner dagen aanleggen, om wijs en deugdzaam deze waereld te kunnen verlaten? Ik ben nog in het best van mijn leven. God geeft mij een gezond en sterk ligchaam — zielsvermogen heeft mij zijne goedheid ook niet onthouden. Aan hulpmiddelen ontbreekt het mij insgelijks niet. Eenige lust tot deugd en godzaligheid heeft zijne genade in mijn hart gelegd. — Derhalven — ik wil wijs en heilig worden.

Ik moet mij, hierover, het een en ander nog herinneren. Voorgaande gebreken zijn lessen voor het toekomende; maar vermits mij thans geen tijd meer overschiet, zal ik, *zo dra mogelijk*, mij daartoe verledigen.

Maar dat *zo dra mogelijk*, brengt mij de volgende regels van Horatius in de gedagten:

— Die 't bezorgen,
 Van zijn geluk en heil altijd verschuift tot morgen,
 Die slacht den plompen boer, die leenende aan een boom,
 Op d' oever van een vliet, wou wachten tot de stroom
 Voorbij was, om aldus aan de overzij te komen.

Vrees, om anderen te beleedigen.

Wanneer ik in mijne gepeinzen de jaarboeken van het menschedom doorloope, en nadenke, hoe veel stroomen bloeds er onschuldig vergoten — hoe veel druppelen zweet en tranen er onbeloond afgeperst, en zonder noodzaak op de aarde gevallen zijn, — hoe veel zugten van verdrukten, geplaagde weduwen, beroofde weezen, verguisde grijsaards, verkorte arbeidslieden er tot God zijn opgeklommen — en wanneer ik mij dan, in mijne verbeelding, verplaatse in dien gedugten stond, waarin God de waereld rigten zal door den — onschuldigen, medelijdenden, vredelievenden, zagtmoedigen, hulpvaardigen menschenvriend — den heiligen, regtvaardigen en Goddelijken Jesus, — dan zegge ik sidderend tot mij zelf — *Mijne ziel! draag zorg in dit leven, dat geen van uwe broeders of zusters voor Gods rigterstoel in dat ontzagchelijk oogenblik zal kunnen zeggen van u — ook deze heeft mij het leven bitter gemaakt, mij tranenbrood doen eeten, mijn zweet voor niet geëischt, — mijn genoeg ondermijnd, mijn vermogen ingeslokt, mijne wenschen verijdeld, mijne pogingen gedwarsboomd, mijne kragten, en daar door de helft mijner dagen verteerd.*”

Zedelijke winterbeschouwing.

De winter is daar — met vermaken in de eene hand, en met armoede in de andere. Voor de rijken wordt het gordijn opgehaald, terwijl het voor de schamele gemeente nedervalt. Ongelijke, maar wijze bedeeeling!

Weten de rijken wel, dat de winter voor hun bijzonder de tijd is, waarin zij den oppersten Rigter moeten in staat stellen, om te zijner tijd tot hen te kunnen zeggen: Ik was naakt en gij hebt mij gekleed: Ik was hongerig en dorstig, en gij hebt mij gespijst en gelaafd. In den zomer zegt men billijk, tegen allen, die, noch door ouderdom,

noch door krankheid, verhinderd worden: gaat henen! arbeid heden in mijnen wijngaard, en wat u toekomt, zal ik u geven; maar in den winter kan men in veele gevallen, zonder redeloze barmhartigheid, gelijk God, zijne zonne doen opgaan over boozen en goeden, en doen regenen over regtvaardigen en onregtvaardigen.

Maar weten de armen wel, dat de menschlievende weldadigheid haar zaad in den winter zaait, om in den volgenden zomer de vrugten te zien — vrugten namelijk van hervatte of vermeerderde naarstigheit.

Bijaldien de weldadigheid der rijken een prikkel was voor de arbeidzaamheid der armen, hoe menig een zou er dan gelegenheid zoeken om welte doen, zonder die te kunnen vinden?

ALLARD HULSHOFF.

(Geboren 1734, overleden 1795.)

Afwisseling van dagen en jaargetijden.

Wij beginnen met de algemeene beschouwing van het merkwaardige in een etmaal, den tijd, welken wij verdeeld vinden in vierentwintig uren. Binnen dit bestek zien wij onze schaduwen omloopen, en bevinden ons, op dezelfde plaats, eenmaal in den staat der grootste verlichting en der grootste verduistering, volgende elkanderen langzaam, door gepaste tusschenstanden. Dit wordt overal te weeg gebragt door middel van dezelfde zon, beschijnende altoos den halven aardbodem, terwijl de andere helft in de schaduwe is bedolven, en dus onvermoeid rondlopende, zonder ooit haare stralen in te houden. Want, terwijl de zon voor ons opgaat, zien anderen haar wegzinken, en, als wij haar verliezen, wordt haar opgang aanschouwd van de bewoners in het westen; zo dat de bron des lights altoos ergens gezien wordt op het aardrijk, in allerlei stand. Altoos is het ergens tijd van opstaan, altoos is het ergens tijd van middagmaal houden en van nederleggen; zo onophoudelijk als het geboren worden en sterven. — Moet deze bekende zaak ons niet merkwaardig voorkoomen, als wij eens nadenken, hoe het toch weezen zou, indien het den Schopper behaagd had, de

geheele aarde overal bestendig te verlichten, door verscheidene stilstaande zonnen! Wij verblijden ons in de daadelijke verkiezing des Almagtigen, die 't licht, door de duisternis, aldus laat vervangen; wij verblijden ons te meer, dewijl dit niet zo haastig geschiedt, dat onze bezigheden ongevallig worden afgebroken, maar in een bestek van tijd, bijzonder gepast en afgemeeten naar de gesteldheid en krachten van levende en groeiende schepzelen, om arbeid en ruste gevoeglijk te verpoezen.

De onderscheidene afdeelingen van dit tijdvak of etmaal verdienen een naauwkeuriger overzicht.

Met het naderen der zonne tot de prachtige oosterkim wijkt allengskens de duisternis, en het zienlijke wordt herschapen. De nugtere dageraad wordt reeds begroet door 't verheugde pluimgediert, terwijl de daauw het land naar eene zee doet gelijken. Met het oprijzen van het leevenwekkend licht, wordt de dag herboren, *het gelaat des aardrijks vernieuwd*, en duizend schitterende vonken vertoonen zich op 't bepaereld veldtapijt. *De zon is* (volgens den XIX Ps. 6, 7) *als een bruidegom, uitgaande uit zijne slaapkamer; zij is vrolijk als een held, om het pad te loopen; haar uitgang is van het einde des Hemels; haar ommeloop tot aan de einden deszelfs, en niets is verborgen voor haare hitte.* Bij het opkoomen der zonne verschuilen zig de wilde dieren, en, bij de ontwaakende schepzelen, herstelt zig nu de bewustheid van hunnen wezenlijken toestand. De landbewoners zijn reeds werkzaam; rook stijgt uit hunne daken, en de ruime staldeuren worden ontsloten, terwijl de stedelingen nog rusten in de armen van den slaap; doch eerlang begint het gewemel hunner bezigheden, benevens het gedruisch der stemmen en werktuigen.

De zon, naar 't zuiden opklimmende, vermeedert de warmte op het middengedeelte van den dag; haar schijnzel kooft tusschen de wooningen, de schaduwen krimpen in, en alomme verspreidt zig een heldertintelend licht, wanneer het niet onderschept wordt door benevelingen. Doch dikwils wordt de glans gemaatigd door prachtige wolkgevaarten, opgehangen boven onze hoofden. Ontelbaar zijn de gedaanten in de wolken des Heeren, gedaanten als van breede vagten, van lange streepen of banken, van bergen en afgebrokene klippen, die geduurig ongemerkt verschieten en verdwijnen. Nu is er eene eenparige graauwheid uitgespreid, dan weder ziet men, hier en daar, de blaauwe bovenlugt. Eenige

wolken zijn gezoomd met vuur; in andere is eene zachte mengeling van licht en bruin. Soms ziet men laagten van dezelve boven elkanderen, in verschillende bewegingen, die het weder voorspellen. Op andere tijden schijnenze vastgehegt aan het zwerk, of ook wel zoo snel voortgedreven, datze breede schaduwen, nagejaagd van den zonneschijn, als vlugtige kleeden voortsleepen over heuvelen en velden. Dan hangen dikwils de verslachte boombladeren; dan zoeken de verzaaide dieren naar de koelheid van den lieflijken lommer; dan zijn de kinderen der menschen in de drukten der verstrooijing, door veelerlei inspanningen van geest of ligchaam, welke hen noodigen, om het gewoel aftebreken, door het nuttigen van voedsel.

Deze helderheid neemt af tegen den avond, dewijl de zon naar 't westen afdaalt, om 't zichtbaar gedeelte van haaren loop te voltrekken. Zij schiet allengskens agter eene bank, en omboordt de kleine wolken met een bevallig rood; of — de groote zonnescijf raakt aan de kimmen, en verliest zig bij gedeelten; tintelende nog op den vloed, doende de westelijke zijde der gebouwen glinsteren, en lange gulden stralen vliegen in 't vermoeide oog des verrukten aanschouwers, 't welk de verdonkerde afbeeldzels der zonne agterna pleegt te herhaalen. Daarop worden de koleuren allezins onzeker, en gemengd tot een graauwend bruin; de voorwerpen verwarren zig; de gedaanten vloeijen te samen; zo dat men lugt, en aarde en water in 't verschiet nauwelijks kan onderkennen. — Langzaam worden de starren zichtbaar; de bladeren zijn ingetrokken, om de teedere bloemen te besluiten; het tamme vee begeeft zig tot de rust, en de wilde roofdieren treden beschroomd uit de wouden. — Gedurende deeze stonden gevoelen de aandagtigen, in de eenzaamheid, eene verteederende zwaarmoedigheid; daar komt iets verheevens in hun bewogen hart; de avondschemering, na eenen welbesteedden dag, wekt godsdienstige aandoeningen; zo dat zij reeds bidden, voor dat zij het besluit namen, om zig tot den gebede te begeeven. Ook verneemt men dan duidelijk, dat de voorledene onlusten ons niet onverschillig maaken omtrent het bijzijn onzer medemenschen; hetzelfde blijft aantrekkelijk. Door konst verlengt men den dag in zijne wooningen, alwaar de vlugtige schimmen op de wanden zweeven over 't bewogen licht der kaarsen, en wij gelegenheid vinden, om onze afgebrokene bezigheden ten einde te brengen.

De heerschappij van den nagt doet al het zichtbare verdwijnen; zo dat het denkbeeld van dood en vernietiging ons bekruipt, wanneer wij onze oogen wenden naar de dikke duisternis, en geen geluid verneemen. Het minste gerugt klinkt alom door de zwiigende velden, zelfs het ruischen van 't geboomte. In de woelige stad komt eenige stilte. Men hoort er slegts het geluid van de klokken der kerktorens, het geroep der wagers, of de stemme der dronkenschap op de straten. De bewoners zijn opgesloten in hunne huizen; zij zitten vadzig neder; hun geest is uitgeput; de leden zijn afgesloofd; de aandacht is geweken, en de denkbeelden worden verzwakt door de aanvallen der slaperigheid, welke hen noopt tot nederliggen, om te vernagten in de schaduw des Almagtigen. — Ondertusschen prijkt het wijd verwulft des Hemels met tintelende starren, of het uitspanzel wordt verlicht door gestreepte vlammen, opschiende uit het noorden. Hoe luisterrijk is het verschijnsel der blinkende maane! Haar bleek en koud licht verbreidt over alles eene flauwe eenpaarige grijsheid, welke de onderscheiding der dingen onzeeker maakt, ons doet twijfelen, wat wij zien bewegen, en den eenzamen wandelaar schigtig doet voorttreeden. De deugdlievende opmerker ziet uit over de ruimte, en gevoelt zigzelve omringd door de Godheid. Deze vertooning heeft iets eigens, iets bijzonders en plegtigs, 't welk geenszins bemind wordt door hen, die ongaarne denken aan sterven, aan rekenschap geeven en de eeuwigheid; want het blaast hun vreemde gedagten in, en roert hen door ongewoone gevoelens; zo dat eene heimelijke benaauwdheid hen doet haasten naar licht, gerugt en tafel, — of om zig te verschuilen onder de bedekking van den slaap.

Beschrijving van de onderscheidene jaargetijden.

Wij treden in de lente, wanneer de zon ons zo veel nadert, dat de dagen langer worden dan de nagten. Dan valt het licht wederom op plaatzen, welke de zon dus lange moesten derven, en 't lugtgewest wordt allengskens doortrokken met eene verkwikkende warmte. *De winter, zegt Salomon (Hoogl. II. 11, 12), is voorbij; de plasregen is over; hij is overgegaan. De bloemen worden gezien in den lande; de zangtijd genaakt; en de stemme der tortelduive wordt gehoord in onzen lande.* Men ziet de verrijzenis der Natuur, en merkt dagelijksche vorderingen in haare schoonheid. Het

zaazel, geweekt in den schoot der vochtige aarde, in beweging gebragt door warmte, schiet de zaadsprank naar beneden, om te wortelen, en dringt een ander uitspruitzel opwaarts, 't welk zijnen spits door den grond boort, en zig omzigtig blootstelt aan de verzagte lugt. De brune knoppen zwellen; ze werpen de schede af; ze barsten open, en men beschouwt een helder groen schijnzel in het doorzigtig geboomte. Bloeiknoppen ontvouwen zig in witte of veelkleurige bladeren, en maaken den boomgaard tot een bloemtuint. Bloemen, welke gemaakt zijn, om een zaad te omzwagtelen, welker maakzel zulke diepten bevat van onnaspeurlijke wijsheid, — verlustigen ons, door luister van koleur, behaaglijkheid van geur en schoonheid van gedaante, — als eene toegift van de goedheid des weldaadigen Scheppers. Duizenden van gekorvene dieren geboren, wien de uitbottende bladeren tot voedsel moeten dienen, gedurende hun kortstondig en gedaante-wisselend leven. Het gezang der vogelen roept ons tot het verheerlijken van den alzegenenden Opperreer. Hoe zijnze, door God onderwezen, bezig in het toebereiden van bekwaame nesten, in het uitbroeden en opkweeken hunner jongen! Men ziet het onbedreven geslagt, onder het geleide der ouderen, schroomagtig verschijnen in de onbekende waereld, om lugt en aarde te bevolken. De losgelatene runderen snuiven den geurigen waassem in, en dartelen in blijden overmoed. — Het hart des menschen wordt verheugd door de eerste zoele dagen, die lust, moed en werkzaamheid inboezemen. . . . De verkleumde ouderdom treedt uit, om de koesterende stralen optevangen, ziet naar kenstreepen, die de hoogte der zonne aanwijzen, vergeet de zathed des levens, en wenscht nog een toevoegsel althans van eenige maanden. Verzwakten vinden hunne bezwaarnissen gelenigd, en ontvangen nieuwe kragten. Opmerksaame beschouwers verlustigen zig in de bloeiende Natuur, niet slegts als bekoorlijk in zigzelve, maar ook als rijk in beloften, waardoor de vooruitziende verbeelding de geneugten kan verdubbelen. Zij, wier gemoed in vrede is, gevoelen, in de stilte, eene drukte van gewaarwordingen, die hen overtuigen, dat de Maaker der Natuur goedgunstig lust heeft in de schuldellooze vermaaken zijner redelijke schepzelen.

De aanvolgende zomer begunstigt ons met een langduurig genot van zonnelicht; eerst wijkt de schemering naauwelijks van den Hemel, en de toeneemende warmte maakt ons be-

geerig naar den adem der zuidewinden, die de hitte des daags verzagten, of naar dunne wolken, die het sterke licht kunnen maatigen; terwijl stille onbewolkte avonden ons kunnen overvoeren in eene soort van opgetogenheid. Na drooge oostewinden, zien wij, over 't veld, met genoeg, breede, digte, schuine stralen eener graauwe donkerheid, reikende tot den grond, welke ons den milden regen van verre vertoonen. Doch schielijk samentrekkende wolken, met eene broeiende warmte, vermengen onze hoop met angstvalligheid. Dan omringt ons onverhoeds het gekletter van enkele druppelen, die loodlijng nederstorten. Men wordt verschrikt door het licht des bliksems, en hoort het kraakend geluid des donders dikwils weergalmen. De druppelen worden kleiner en digter; zij laven den splijtenden grond, zij verkwikken het gewas, en bekroonen het jaar met de goedheid des Heeren. Na de dondervlaag ziet de ondergaande zon minzaam neder, door de gebrokene lucht, op de rookende velden en beemden eener verkwikte waereld, vertonende zig als een Hof des Heeren. Vol eerbiedwekkende Majesteit zijn de vertooningen van dit heerlijk jaargetijde! Het begeerig oog wandelt over den golvenden winter-voorraad van rijpende koornären op gebogene halmen, — het wandelt over zandige vlakten, afgemetene grasperken, veelkleurige zaailanden, en donkergroene bosschen, zig spiegelende in het water, — tot dat het zig bepaalt in een blaauwend verschiet, — 't welk ons, in het geheel, iets schoons doet bezeffen, dat wij niet kunnen uitleggen. De luthof vervult ons met verwondering over de wijsheid Gods in 't verschillend maakzel der planten, waarvan sommigen zo klein en teder blijven, terwijl anderen grof en weelig opschieten, en die zo zeer verschillen in gedaante, in smaak en geur, schoon zij allen gevoed worden uit denzelfden grond, door denzelfden zonneshijn en regen. Inmiddels begeeft zig de landman tot den heuglijken arbeid; hij vergadert, in 't zweet zijns aangezichts, den welgelukten oogst, met lust en vergenoeging. Eene maatige inzameling van wol en lijnwaad, van hooi en koorn, doet eene vreugde in zijn hart opwellen, welke de steedsche rentenier niet gewaar wordt uit zijne grootere inkomsten. Wie kan dit alles overzien, zonder in zijn binnenste met David te zeggen: *o Heere! gij doet uwe milde hand open, en verzadigt alles wat er leeft, naar uw gunstig welbehagen!*

Deze heerlijkheid des aardrijks, dit feest der Natuur, is kortstondig; want het toeneemend gebied van den nagt

brengt ons het getijde van den herfst. Dan wordt de lugt meer betrokken; de korte dagen zijn nu en dan nog warm; maar eene koude vogtigheid veroorzaakt huiverige ogtenden en avonden. Heldere dagen zijn er, om afscheid te neemen, en worden dikwils gevolgd van huiende stormwinden. Nederhangende armen der vrugtboomen geeven den bogaard nog een behaaglijk aanzien; doch de uitgewaasemde bladeren zijn geelagtig, niet genoeg bevochtigd met olieagtige sappen, zo dat de bladsteelen droog worden. De koude mist van eenen enkelen nagt maakt dezelve vaal; een natte wind schudt eensklaps ontelbaare bladeren, en brengt eene woeste, droevige doorzigtigheid in 't geboonte, 't welk, na het opdroogen, een schor geruisch geeft in het ontsierde woud. Trekvogels wijken; de verwisselde rups en veelerlei klein gedierte sterft, of begeeft zig in schuilhoeken. De algemeene verwoesting is te akeliger, de beschouwing te diepzinniger, om het donker vooruitzigt, 't welk veelal eene ontroerende kleinmoedigheid voortbrengt, inzonderheid bij bejaarden; denkende, dat de Natuur niet zal herleeven voor hunne verzwakte oogen, schoon zij winterkoorn en bloembollen in de aarde zien leggen, en aan de boomen de knoppen reeds ontdekken, die het volgend jaar zullen uitbotten in bladeren en bloeizelen.

Eindelijk neemt duisternis en koude de overhand, in het getijde van den winter. De zon blijft laag, zelfs midden op den dag; haare schuine stralen dringen nauwelijks door de vogtige dampen, — en de logge nevelen der ontwolkte lugt verspreiden eene graauwe donkerheid. Groot nogtans zijn de wonderen des oppersten Werkmeesters in de gedaantewisselingen van het water, welke door den Psalmist aldus worden bezongen (Ps. CXLVII. 16—18): *Hij geeft sneeuw als wolle; Hij strooit den rjm als asche; Hij werpt zijn ijs heenen als stukken. Wie zou bestaan voor zijne koude? Hij zendt zijn woord, en dootze smelten; Hij doet zijnen wind waasjen; de wateren vloeijen heenen.* De dunne vloeistof stremt, zo dat de breede wateren verstijfd worden, en de afgronden zig verschuilen. Bevrozene dampen vallen als stof in regelmaatige deeltjes, of kleeven te samen tot donzige vlokken, die bevallig nederdaalen, om de boomen des wouds te bevragten met een verblindend wit, en den mantel des winters, als een eenpaarig dekkleed, te spreiden over het barre veld, — met eene schitterende zuiverheid, op welke de schaduwen sich zo scherp afteekenen in de heldere nag-

ten. — Dan slaapt, zo 't schijnt, de noodlijdende Natuur, doch om met vernieuwde frisheid te ontwaaken. De mensch, zo hij niet gedrukt wordt door armoede of ligchaamskwalen, is niet ontbloot van verkwikking in 't gevreesde jaargetijde. Terwijl hij de gerieflijkheden zijner woning leert waardeeren, sterkt de koude zijne vezelen; de snelle beweging onderhoudt warmte en gezondheid. Zij, die hun geluk doen afhangen van woelige vermaaken, die zig niet gewennen tot nuttigen arbeid of beoefeningen des verstands, — zij kunnen somtijds verlegen worden met de wintersche avonden: maar voor anderen hebben ook deze hunne eigene geneugten. Zulke avonden brengen vrienden bijeen, of de verspreide huisgenooten tot den gezelligen haard. Het zittend werk heeft beteren voortgang, en bij hetzelfde kan de daglooner uitrusten. In'onderheid zijn deze avonden dierbaar voor beminnaars der letteren, — en zij geeven in 't gemeen meer gelegenheid tot bezadigde en godvrugtige gedachten. — Zonder pijnlijk te vallen, maakt de winter ons gevoeliger voor de aangenaamheden der volgende getijden; — het voorgevoel rijst op, zo dra wij het langer worden der dagen wat duidelijk bemerken. De afgelegene toebereidzels, het snoeijen van 't verwilderd geboomte, verlevendigen het vooruitzicht: en men beraamt reeds ontwerpen van genoeglijke verrigtingen, van reizen en uitspanningen.

J A C O B U S K A N T E L A A R.

(Geboren 1759, overleden 1821.)

Trekken uit het karakter van H. A. Schultens.

De ware deugd hangt niet af van omstandigheden; zij is niet slechts het werk van neigingen en hartstogten, die, in één oogenblik geboren wordende, en in één oogenblik stervende, geene andere dan kortstondige uitwerkingen kunnen hebben; zij steunt op vaste en beredeneerde grondbeginsels, en zij is eeuwig, als de ziel, die haar ontspruiten deed. Zij kiest niet, uit de pligten, welke ons opgelegd zijn, slechts diegenen, waartoe ligchaamsgestel, opvoeding, of gewoonte de ziel gemakkelijk doet overhellen; zij is één en

ondeelbaar, en in alle gevallen zich zelve gelijk; betracht dus alle pligten, zonder onderscheid, uit hetzelfde grondbeginsel, met dezelfde gewilligheid, met denzelfden moed; en blijft volstandig tot het einde toe, schoon aan de eene zijde bekoringen lokken, en aan den anderen kant vervolgingen dreigen. Zoodanig was de deugd van Schultens. In zijne verkeerung in de wereld, en in alle posten, waartoe hij geroepen werd, was hij dezelfde, die hij in den kleinen kring van zijn huisselijk leven was, en die hij geweest zou zijn, wanneer hem zijn lot in het kabinet, naar het veld, of op den troon gevoerd had; dezelfde in zijne mannelijke jaren, als in het eerste vuur der jeugd; dezelfde in tijden van kalmte, en van gevaar; dezelfde in den vrolijksten vriendenkring, en op zijn sterfbed. Hoe gaarne zoude ik u die ééne, ondeelbare, en aan zich zelve altijd volkomen gelijkende deugd van onzen Schultens, in één oogenblik, zoo volledig voor den geest brengen, als een schilder u een afbeeldsel van volmaakte lichamelijke schoonheid, met éénen opslag van het oog, beschouwen doet: want ik weet het, dat een beroemd schrijver met regt gezegd heeft: »Wij zijn »niet voldaan, wanneer de deugd, die wij achten dat een »lofredenaar in haar geheel en volkomen moet vertoonen, in »deelen gesmaldeeld wordt, en wanneer derzelver werkingen »worden van een gescheiden." En echter is het aan de andere zijde waar, dat deze deugd zich in verscheidene takken uitbreidt, en in onderscheidene vruchten kenbaar wordt; en dat wij, om haar geheel te kennen, zo als zij zich in den uitmuntenden mensch vertoont, eerst hare onderscheidene werkingen afzonderlijk moeten nagaan, indien wij het geheel ons levendig voor den geest willen brengen.

Daar derhalve, volgens het gevoelen van de beroemdste mannen der Oudheid, bij zoodanig eene ontleding der deugd (indien ik mij dus uitdrukken mag) in de eerste plaats de wijsheid in aanmerking komt, die in eene juiste onderscheiding en gegronde verkiezing tusschen goed en kwaad bestaat, zoo laat ons in de eerste plaats zien, hoe groot en voortreffelijk dezelve in Schultens was. Dat zelfde gevoel voor het ware en schoone, dat wij in hem in het vak der wetenschappen en kunsten bewonderden, was ook bij hem in alles, wat tot het uitgestrekt gebied der zeden behoort, zoo levendig en zoo fijn, als bij weinige stervelingen. Hij had dat gevoel, gedurende geheel zijn leven, met de naauwgezette zorg geoefend en gescherpt; en hetzelfde zeide hem

dus, met eene onbegrijpelijke vaardigheid, in alle mogelijke omstandigheden, niet alleen wat regt en billijk, maar ook wat welvoegelijk en bevallig ware. Gelijk hij zelf deze inspraken getrouw opvolgde, zo wist hij ook het eigen gevoel in anderen, waarmede hij verkeerde, op te wekken en te versterken. Hij geloofde, met zijn' geliefden Pope, dat het waardigst voorwerp der beschouwing van een' mensch de mensch zelve is; en, behalve het naauwkeurig onderzoek van zijn eigen hart, waarin hij met eene gestrengheid te werk ging, die in zijn vijand niet grooter had kunnen zijn, was er geene bezigheid aangenamer voor hem, dan de uitvorsching van de harten van hen, tot welke hij in eenige betrekking stond. Dit uitvorschen deed hij zoo ongemerkt, dat noch hij, die er het voorwerp van was, noch anderen, er iets van bespeurden; en daardoor vertoonden zij, welke hij waarnam, zich te natuurlijker, en gaven zich volkomen aan hem bloot. Schoon nu zijn schrandere blik dikwijls reeds in éénen oogwenk doorzag, wat in den mensch was, deed hem echter zijne voorzigtigheid bij velen langen tijd het opmaken van zijn besluit uitstellen, zoodat hij wel eens aan zijne gemeenzaamste vrienden verklaarde, dat hij sommige menschen jaren achtereen onophoudelijk waargenomen had, eer hij over hunnen inborst besliste. Hij stelde die beslissing vooral het langste uit, wanneer hij vreesde, dat zijn oordeel ongunstig zou uitvallen, daar zijne natuurlijke goedhartigheid hem in het algemeen veel goeds van de menschen denken deed, en hij liever tien schuldigen voor goed wilde houden, dan een' onschuldigen verongelijken. Hij vond doorgaans meer onstandvastigheid bij de menschen, dan valsheid, en meer wuftheid en losheid, dan opzettelijke kwaadwilligheid. Wanneer hij echter eenmaal een boos opzet, of snoode kunstgrepen in iemand ontdekt had, dan kreeg hij van hem een' diepgewortelden afkeer, dien hij met woorden en daden, en vooral met zijn sprekend gelaat, openbaarde. Reinheid van hart en ronde opregtheid waren de eenigste aanbevelingen, die men bij hem behoefde. Die altijd rein handelde, en, waar de nood dit vorderde, voor waarheid en regt dorst spreken, vond in zijn' warmen handdruk, en in zijn goedkeurenden blik eene belooning, die hem meerder waardig was, dan alle de schatten der wereld. »Als ik om dien blik denk,» schreef mij onlangs een zijner waardigste leerlingen, »houde ik met moeite een' traan »terug — dien blik kon niemand hem vergelden. Nooit heeft

»hij mij meer verlegen gemaakt, dan wanneer hij mij te kennen gaf, dat hij mij achtte; want dan kon ik hem volstrekt niet antwoorden: ik zocht naar geene woorden, want die kon ik hem hebben wedergegeven, maar ik zocht te vergeefs naar dien blik, die zijne woorden bezielde, en hun die onbeschrijfelijke waarde bijzette. Men vergat, dat hij woorden sprak.” En met het hoogste regt mag ik er bijvoegen, dat hij, door die uitdrukking zijner gevoelens over de braafheid van sommigen, oneindig meer heils gesticht heeft, dan honderd zedekundige vertoogen vermogend zijn te stichten. Want, hetgeen Sully, volgens het getuigenis van zijn' lofredenaar, voor Hendrik IV was, dat was Schultens voor zijne waardige leerlingen en vrienden bij zijn leven, en dat is hij nog voor hen na zijnen dood, »hetzelfde, »namelijk, wat de gedachte aan het Opperwezen voor ieder »braaf mensch is, een breidel tegen het kwaad, en eene »aanmoediging ter deugd.” Zijn blik was zelfs op diegenen niet zonder uitwerking, bij wie de ondeugd te diep was ingeworteld, dan dat zij zich immer tot den geringsten trap van dien adeldom der ziele, die in hem was, zouden hebben kunnen verheffen. Hij verpletterde de trotschheid van den man, die, in boosheid grijs geworden, zich nergens zijner euvel daden schaamde, dan bij Schultens; in wiens tegenwoordigheid zelfs naauwelijks iemand iets te doen of te zeggen bestond, dat met de strengste welvoegelijkheid niet overeenkomstig was.

Aan zijne gestrengte eerlijkheid, aan den warmen ijver, waarmede hij ieders regt verdedigde, huwde hij den zachtsten, den vreedzaamsten, den menschlievendsten aard. — De namen van zoon, echtgenoot, vader, zijn geenszins onverschillig in de lofrede van een groot man. In de kleine maatschappij van zijn gezin worden de eerste aandoeningen geboren, die aan zijne ziel hare vorming geven, en het zijn zijne huisselijke deugden, waaruit die ontspruiten, welke naderhand meer in het openbaar, en in een' grooteren kring werken. Gij zult het dus niet ongepast vinden, wanneer gij hier melding hoort maken van de vurige liefde en den diepen eerbied, dien Schultens aan zijn' beminnelijken vader betoonde; van de dankbaarheid en onderwerping, welke in de brieven, die hij hem uit Engeland schreef, in iederen regel doorstralen; van de heete tranen, waarmede hij zijn' dood beschreide; van het vuur, waarmede hij, tot het einde zijns levens toe, in gesprekken en brieven, zijn lof gewoon

was te vermelden; van de vrolijke kalmte, waarmede hij op zijn sterfbed betuigde, altijd zijn' kinderpligt, naar zijn beste vermogen, betracht te hebben. Gij zult het niet ongepast vinden, dat ik u de huwelijks-gelukzaligheid herinnere, die in zijn huis woonde, en waarin ooggetuigen, die jaren achtereen dagelijks in hetzelfde verkeerden, nimmer de geringste stremming waarnamen; aan de duurzaamheid zijner liefde voor zijne echtgenoot, die hem altijd, na de kortste afwezigheid, weder met den eigen wellust in hare armen deed snellen, waarmede hij haar, na een verblijf van verscheidene maanden in Engeland, als zijne verloofde bruid, voor het eerst, wederzag; aan de zorg, waarmede hij, tot zijn uiteinde toe, voor hare belangen waakte; aan de vreugde, waarmede hij in zijne laatste uren uitzigten en gebeurtenissen vernam, die haar eenig voordeel aanbragten, of beloofden. Eindelijk, gij zult het niet ongepast vinden, dat ik hier van de teederheid gewage, waarmede hij zijn dierbaar kroost heeft opgekweekt; van de bekoorlijke eenvoudigheid, waarmede hij in hunne kinderspelen deelde, en, bij hunne gemeenschappelijke verlustigingen, aan een ieder zijne rol en de noodige onderrigtingen gaf, om het vermaak te vergrooten; van de oplettendheid, waarmede hij de bekwaamste onderwijzers voor hen uitkoos; van den hartelijken aandrang, waarmede hij het opzigt over hunne zeden, wanneer zij aan zijn oog onttrokken waren, aan de bloem der jongelingschap overgaf; van de toegevendheid, waarmede hij jeugdige losheden in hen voorbijzag; van den ernst, waarmede hij onbuigzaamheid en andere gebreken des harten in hen voorbehoedde, en hen tot die stevigheid der ziele, die de bron van zijne grootheid was, poogde op te kweeken; van de aandoenlijke, en naar elks vatbaarheid geschikte vermaningen, waarmede hij afscheid van hen nam; van den plegtigen zegen, dien hij, terwijl zij om zijne sponde geknield lagen, en zijne beide handen beurtelings op hunne hoofden rustten, met eene statigheid, die ons de aartsvaderlijke zeden herinnert, over een' ieder hunner uitsprak.

Die ongelukkig genoeg mogt wezen, om zulke bijzonderheden gering te achten, die leere uit het gedrag van Schultens jegens zijne leerlingen, welken invloed deze stille huiselijke deugden op de algemeene welvaart hebben. Wat hij voor zijne eigene kinderen was, wat hij wenschte, dat anderen voor hen wezen mogten, dat was hij voor de kinderen van vreemden, die tot zijn onderwijs kwamen. Voor hoe

menigen jongeling, wiens brandende begeerte voor de letteroefeningen door onoverkomelijke hinderpalen scheen gestremd te zullen worden, ruimde hij die hinderpalen uit den weg, en bezorgde hun, door den onwederstaanlijken invloed zijner bevallige en krachtige voorspraak, begunstigers, geld en boeken! Met welk eene vaderlijke teederheid beminde hij allen, waarin hij eenige verdiensten ontdekte; met welk eene beminnelijke gulheid noodigde hij hen bij zijne gezellige vermaken, waarbij hij de eenigste was, die zijne grootheid scheen te vergeten, terwijl die grootheid alle aanwezenden nimmer levendiger trof, dan juist in deze vrolijke kringen! Hoe menig onbeschaafd verstand is door zijne wijsgeerige leiding ontwikkeld; hoe menig ongewapend hart door hem tegen de bekoring der ondeugd beveiligd; en hoe dikwijls werden zij, die met de stijfste en meest boersche zeden tot hem gekomen waren, in zijn' beschaafden en bevalligen omgang in de aangenaamste menschen herschapen! De vaders zullen dit getuigen, die hem, met tranen van de eerbiedigste dankbaarheid, voor den stichter van het geluk hunner zonen verklaard hebben: en de lofspraken van een aantal achtwaardige mannen, die aan hem niet alleen hunne tijdelijke grootheid en hun blijvend geluk te danken hebben, zullen onverdelgbare gedenkteekenen van zijnen naroem zijn, in de oogen van den wijsgeer oneindig dierbaarder, dan het prachtigste praalgraf, of de sierlijkste eerezuil.

Maar het is te weinig, dat ik hier slechts van zijne leerlingen spreken zou; zijne menschenliefde was onbepaald. Menige nuttige inrigting vond in hem een' bevorderaar; menig vreemdeling, tot wien hij geene andere betrekking had, dan die van mensch, is onder zijn gastvrij dak geherbergd, en door hem in zijne oogmerken ondersteund; en menig verdienstelijk man, die voor eene of andere heilzame uitvinding de erkenning zijner medemenschen verdiend, maar nog niet verworven had, is door zijn toedoen tot een gevestigden stand in de maatschappij geraakt, en voor ons vaderland nuttig geworden. Die in netelige omstandigheden tot zijne wijsheid de toevlugt nam, vond in hem altijd een' getrouwen en minzamen rader; en ik heb menschen gekend, die, wanneer de billijkheid of welvoegelijkheid van hun gedrag zelfs bij hunne beste vrienden, uit gebrek aan menschenkennis, in twijfel getrokken werd, hun hart voor Schultens openleiden; en voor wien zijne goedkeuring eene stemme des Hemels was. Waar hij gevallen te regt brengen, waar hij geluk

of vrolijkheid verspreiden kon, deed hij dit uit al zijn vermogen; en, waar hij niet kon helpen, daar schiep ten minste zijn nederig en minzaam gelaat vreugd en troost in het hart. Hij zag in dit alles op stand noch rang. Hij liet door zijne kinderen op hunne geboorte-dagen, die altijd als vrolijke feesten gevierd werden, doorgaans een' vrolijken dronk aan zijne dienstboden toereiken, opdat het gansche gezin in de vreugde deelen mogt. Velen zullen zich misschien verbeelden, hierin aan Schultens gelijk te zijn; maar ooggetuigen weten, hoezeer hij in de wijze, waarop hij dit deed, van anderen onderscheiden was: beschrijven laat zich dit niet, maar dit moet ik alleen er nog van zeggen, dat bij die gelegenheden menigmaal een aanzittend gast, in het midden der vreugde, een' traan in zijne oogen voelde, en aan de feesten herdacht, die de Romeinen, ter gedachtenisse van den gouden tijd en de eeuw der gelijkheid, vierden. In alle de rampen van het menschdom, die tot zijne kennisse kwamen, deelde zijn gevoelig hart met eene aandoenlijkheid, die vruchtbaar was in de weldadigste uitwerkselen. Hij bezat niets van die trotsche en onnatuurlijke wijsbegeerte, welke deze aandoenlijkheid voor den grooten man onvoegzaam houdt. In de laatste dagen van zijn leven werd eene hoogzwangere vrouw, die geene huisvesting had, in de nabuurschap zijner woning onder den blooten hemel verlost, en was van alles beroofd. Toen hem dit hartroerend geval ter oore kwam, schreide hij de weemoedigste tranen: »de toestand van mij en de mijnen (zeide hij) hebben mij nog geen' traan uit de oogen kunnen persen, maar dit geval overmeestert geheel mijn gevoel;" en dit gevoel deed hem terstond, met den sterksten aandrang, de noodige bevelen geven, dat men geene moeite sparen zou, om de ellendige lijderes van al het noodige te voorzien.

Is het te verwonderen, dat allen, die Schultens kenden, dagelijks met het eigen vuur voor de verlenging van zijn leven baden, waarmede zij voor hunne eigene gelukzaligheid smeekten; en dat de mare van zijn' dood overal den diepsten weedom verspreide, die een' ieder, ook zelfs hem, die onlangs de smartelijkste verliezen geleden had, zijn eigen leed vergeten deed, om in den algemeenen rouw te deelen? Het is misschien eene kleinigheid in het oog van sommigen (maar ik schaam mij dan toch nog niet te belijden, dat deze kleinigheid mij geweldig geroerd heeft), dat een man, die hem eenigen tijd bediend had, een haarlok van zijn hoofd kwam

afsmijden, om dien ter zijner gedachtenis te bewaren, en, terwijl hij hem dit treurig bewijs zijner liefde gaf, met een' vloed van tranen zijn lijk bedekte, en zich niet verzadigen kon in het prijzen van zijne grootheid en goedheid.

En ook voor u zal dit, geloof ik, geene kleinigheid zijn, oprechte vrienden van Schultens! wier belangen hij met een' nimmer verkoelenden ijver voorstond; voor wie hij geene opoffering te dierbaar hield; wier vreugde hij eene vermeerdering zijner eigene gelukzaligheid achtte; wien hij in de grievendste ramp, met de uitgezochtste wijsheid, met de teederste deelneming, met een' stem en houding, waaraan zelfs de wanhopigste droefheid geen' weêrstand kon bieden, troost in het harte sprak; bij wie hij altijd de groote man bleef, en nimmer den grooten man vertoonde; in wier kringen hij, door zijne vrolijke scherts, leven en blijdschap verspreidde, op de wangen van den gestrengen wijsgeer een genoegelijk lachje schiep, den grijsaard verjongde, en bij de vrouwen, die, indien dit mogelijk was, zijn gezelschap nog meer waardeerden dan de mannen, altijd den geleerden verborg, en de bevallige man was, van wie hij eindelijk niet scheiden kon, zonder een' ieder uwer, voor de bijzondere diensten, die gij hem bewezen hadt, en die hij altijd zoo levendig erkende, nogmaals met vervoering te danken; zonder de genoegens te roemen, die uit uwe edelheid en braafheid voor hem op het pad des levens ontloken waren, zonder u te verzekeren, dat onder de eerste gebeden, die hij in de andere wereld aan zijnen Vader doen zou, ook die om de belooning uwer liefde, en om uw gedurig welzijn zouden wezen.

R H I J N V I S F E I T H.

(Geboren 1753, overleden 1824.)

Onvolkomenheid van edele daden.

[Uit het *Dagboek mijner goede werken.*]

Ik ben zeer goedhartig. Mijn geweten veroordeelt mij niet als ik dit getuigenis van mij aflegge. Mededoogen en erken-
tenis zijn deugden, die ik dikwerf geoefend heb. Eens zoo

levendig, zoo vurig . . . ja, dat oogenblik zal ik nooit vergeten! Het was bitter koud, stroomen en rivieren waren bevroren, de zon school achter donker grijze sneeuwwolken, en een geweldige oostenwind geeselde al de aangezichten, die zich buiten 's huis bevonden. Ik moest aan het andere einde der stad eene bezigheid gaan verrigten. In een' goeden voespels gehuld, trok ik de straat op. Het was waarlijk duldeloos koud, vooral voor mij, die in geen twee dagen mijne kagchelkamer verlaten had. Met hevige stappen zocht ik mijnen weg te verkorten. Daar kwam mij eene Jodinne tegen. »Mijn Heer! ik bedele nooit, maar nu verga ik van koude en gebrek.» Half grommig wilde ik antwoorden: Mensch! houdt gij mij in zulk eene koude nog op? (want anders geef ik graag en vrolijk) maar ijlings vloog mij een tekst uit den Bijbel door het hoofd: *De arme en rijke ontmoeten elkander — God heeft ze beiden gemaakt!* Ik werd rood van schaamte, en mijn pels begon mij ongemakkelijk te worden. Ik stond stil. »Wacht, vrouwtje! ik zal u helpen.» Mijn hand was reeds in mijn beurs, ik kreeg een zesthalf. De vrouw (nu zag ik dat ze half naakt was) wierp eenen dankbaren blik naar boven. — Groote God, welk een blik was dat! Voor alles wat ik bezit, heb ik nooit zulk eene dankzegging aan u toegebracht! Nu greep mij eene geweldige gedachte aan: »dit mensch is arm en zij kent Jezus niet. Ik heb meer dan ik noodig heb, en (hier biggelden de tranen langs mijne wangen) ik ken Jezus!» — De zesthalf zonk uit mijne hand — ik kreeg een gulden. — »Daar arme, beklagenswaardige vrouw! God zorgt voor de bloemen des velds, en dit geeft u Jezus van Nazareth.» Zij neeg, zegende mij, en ik stapte snikkende voort. Vliegende verrigtte ik mijne boodschap, en toen naar mijn eenzaam boekvertrek, op de knieën gevallen, God gedankt voor de ontmoeting, en voor de kennis, de onschatbare kennis van zijnen Zoon! Ik gevoelde dit laatste zoodanig, dat ik niet spreken kon; ik snikte, weende, en riep tusschen beide: »Vader van onzen Heere Jezus Christus!» uit, meer kon ik niet!

o Wat smaakte mij dien middag de maaltijd! Alles was lekker. De Jodin stond gedurig voor mij, en die blik, o die blik was mij onbetaalbaar! Daar kwam een mijner kennissen in. »Wilt gij dezen avond met mij naar de Munt gaan; wij hebben onder ons vijven partij gemaakt om er te souperen?» Even grommig dat ik gestoord werd, als 's morgens met de arme vrouw, wendde ik het een of ander voor om ontslagen

te wezen. Mijn hart veroordeelde dit gezelschap, en ik was van voornemen om er niet weêr te komen, maar mijn vriend hield zoodanig aan, dat ik, half tegen mijn' zin, uit toegewendheid voor hem, eindelijk mijne toestemming gaf.

Hij vertrok, maar mijne vergenoegdheid week met hem. Vergeefs poogde ik alles terug te roepen; er zat iets in mijn binnenste, dat aan mijn hart knaagde als een worm aan den wortel van een' boom; ik was gemelijk tot het uur onzer bijeenkomst toe. Dat uur sloeg eindelijk, en reikhalzende om mij aan eene eenzaamheid te onttrekken, die mij verdrietelijk en lang begon te worden, begaf ik mij met vermaak naar eene plaats, die mij dien eigen dag nog doodelijk geschenen had, en waarvan ik mij met geld zou hebben willen ontslaan. Ledig zijn kan ik niet, en mij met mijn hart op te houden, als het er niet regt schoon is, dit is zoo moeilijk, zoo ijselijk vernederend, zoo pijnigend! Ik was derhalve een van de vrolijksten, ten minste zoo scheen het, want ik sprak veel, lachte veel, vertelde *bon mots*; en dat alles om mijn lastig hart niet te hooren, dat gedurig met mij in gesprek wilde treden, en dat ik voor dezen keer niet begeerde te onderhouden. Eindelijk, de avond werd vermoord, van mijn' kant met veel luidruchtigheid en weinig vreugd. Ik geraakte op bed; nieuwe bezoeken van mijn geweten; doch na een paar malen wendens en draaijens verborg mij de slaap dien nacht voor mijnen lastigen vriend. Maar den volgenden morgen, toen overschreeuwde hij mij ten eenenmaal. Ik verschool mij terstond achter mijne ontmoeting met de Jodin. Vruchteloos! mijn geweten wilde zich niet laten paaijen. »Uwe liefdadigheid is zwakheid, niets meer! De schamele Jodin deed uw' wil buigen, die eerst tegen haar was, gelukkig (niets meer en niets minder dan gelukkig) tot een goed werk, maar een verleider doet even gemakkelijk uw' wil buigen tot zondigen! Fraaije deugd, schoone verdienste! Zoo gij niets dan verleiders ontmoette, zoudt gij niets dan ondeugd bedrijven! En uwe ontmoetingen hangen niet van u af, ook uw hart op zichzelf niet; een gevoelig hart is een zegen van God; het open te zetten voor de lijdende armoede, zegt weinig, want het ontsluit zich van zelve; maar het tegen de ondeugd en hare betooveringen te grendelen, ondoordringbaar te verschanzen, dat heet deugd! Hebt gij dit gedaan?» »Maar die gulden, dien heb ik toch met een regt warm hart gegeven... Halt! met een warmer hart dan den driegulden, dien gij gisteren avond verteerd hebt? Uitmuntende rekening om te

roemen! Een gulden voor de deugd (deugd? — dit eens toegestaan), drie gulden voor de ondeugd. Hoor, vriend! uwe eerste daad is menschelijk. Elk, die in uwe omstandigheden minder gedaan had, was onnensch geweest, en uwe laatste Gij hebt gelijk, viel ik hier in, maar ga niet verder; ik wil uw' raad voortaan innemen en mij verbeteren.

Hoogmoed en nederigheid.

Van al de deugden, die ik immer nagedacht hebbe, is er geene, daar ik meer verliefd op ben, dan op de nederigheid. Zij heeft iets zoo beminnelijks in haar zelve, dat zij haren bezitter niet slechts gelukkig maakt, maar hem ook tot een lust en vergenoegen zijner medebroederen doet zijn. Welke gaven de hoogmoedige ook moge ontvangen hebben, ze zijn hem tot een' vloek. Elk misgunt ze hem, omdat hij gedurig elk zijne meerderheid doet gevoelen, en al wat hem omringt onder zijne grootheid poogt te verpletteren. Overal vindt hij de straf in zijnen hoogmoed zelve. Hij aast op lof en goedkeuring, en hij vindt niets dan nijd en verachting. Van hier die onbepaalde en voor het geluk der maatschappij zoo nadeelige eigenliefde, die hem in al zijne overleggingen, in al zijne daden, niets doet beoogen dan zichzelf, die hem alles wederkeerig op zijnen voorspoed, op zijne meerderheid doet verrigten, en volstrekt niets meer en niets minder dan daar zijne ingebeelde grootheid door bevorderd wordt. Van hier dat gedurig onvergenoegde, trage, gemelijke, morrende, dat hem in zijne verkeerung met menschen verzelt, dat de vreugde uit alle kringen, daar hij zijne voeten inzet, doet wijken; dat alle harten, die hem naderen willen, terug stoot. Ongelukkig mensch! gij graaft een' afgrond voor u zelve, en gij zult er in vallen, en de geheele wereld zal er getuige van zijn, want haar verspiedend en afgunstig oog is op u gevestigd, terwijl haar hart voor u gesloten is, en er te midden van uwe ramp geen enkele verzachtende traan door zal kunnen breken. Hoogmoed komt voor den val, zegt Salomon; en deze regel heeft bijna nooit eene uitzondering. Alle ondeugden worden juist niet in dit leven gestraft, maar de hoogmoed en de gierigheid bijna altijd. De eerste baart van zelf haat en afgunst, en weert overal het medelijden. In elken aanschouwer vindt de hoogmoedige eenen vijand, die op zijn' val loert en zich in denzelven verheugen zal, en waar de grootste ellendeling, de schuldigste misdadiger,

schoon ze van de geheele wereld verlaten zijn, in hunnen Schépper eenen Redder, éenen vergevenden Redder kunnen vinden, bij wien hun berouw en tranen niet vruchteloos zullen zijn, daar ontmoet hij alleen een toegesloten oor. Ja, de Genadetroon, de laatste en eenigste toevlugt van een' zondaar, is van al de stervelingen voor hem alleen toegegrendeld! *God wederstaat de hoovaardigen; maar de nederigen geeft Hij genade.*

Als ik hier de ware nederige bij vergelijk, hoe zalig is dan zijn lot! Hoe kleen het talentje ook zij, dat hij ontvangen heeft, en dat hij nimmer vergeet om niet ontvangen te hebben, hij geniet het volkomen. Elk wenscht er hem van harte geluk mede, en elk vindt zijne vreugd in hetzelfde in hem te erkennen en zelfs te vergrooten, omdat hij het altijd aan het genoegen van elk natuurgenoet dienstbaar maakt. Zoo baart hem de nederigheid het vergenoegen, want hij vindt altijd meer goedkeuring dan hij verwachtte, meer lof dan hij beoogde. Van hier dat zijn oog altijd vrolijk, zijn hart altijd open, zijn borst altijd kalm en bevredigd is. Van hier dat zijne verkeerung gezellig, meêgaande, en toegevende is, dat hij zijn geluk vindt in anderen belangloos gelukkig te maken, en dat elk hem zoekt en bemint. Hij alleen durft zijn eigen daden en verrigtingen beoordeelen, en zijn oordeel zonder gemaaktheid aan de geheele wereld openleggen. Is zijn oordeel over zichzelf gunstig, geen mensch, die hem kent, zal hem tegenspreken; is het ongunstig, honderden zullen van zijn gevoelen verschillen. In zijnen voorspoed heeft hij bijna elk tot een warm deelgenoot, tot een' hartelijken gelukwenscher; in zijnen tegenspoed alle oogen tot verzachtende fonteynen, alle harten tot ijverige herstellere, en God tot een' Verhoorer van zijn gebed. Zijne vorderingen in kunde en wetenschap zijn onbepaald, want daar de hoogmoedige alles waant te weten, en het denkbeeld zelfs van iets van een ander, op wien hij als op een' worm nederziet, te leeren, voor een' smaad houdt; daar erkent de nederige blijmoedig dat hij zeer weinig weet bij hetgeen hij weten moest en kon, en dit doet hem van den geringsten daglooner begeerig aannemen, hetgeen, waarin deze hem overtreft.

Ja, deze deugd kan ik de mijne noemen. Ik heb ze veel betracht, en zoo ik er in gezondigd hebbe, is het door eene overgedrevenheid van dezelve. Ik ben vaak moedeloos en mistroostig geweest, ik heb vaak mijne gebrekkige verrigtingen ten eenemaal afgekeurd, en hierdoor die veerkracht van mijne ziel verloren, die wij zoo noodig hebben, om moei-

jelijke, maar noodzakelijke, pligten te ondernemen, en in weêrwil van allen tegenstand te volbrengen. Ach! dan plengde ik tranen van moedeloosheid op die eigen voortbrengselen, op die eigen daden, die mijne medemenschen hunnen lof waardig achten!

Inderdaad, geschonken gaven dienden ons nimmer hoogmoedig te maken. Newton had de dwaas kunnen zijn, die in zijn' tijd met ketenen gebonden te Bedlam zat, en die dwaas de groote Newton. Indien wij het ontvangen hebben, waarom zullen wij roemen, als of wij het niet ontvangen hadden?

Er ons over verheugen, dit mogen wij doen, want die vreugd zal ons dankbaar maken, en de dankbaarheid is eene zeer beminnelijke deugd. Echter bepaald, het is natuurlijk dat ik mij verheuge wijzer, kundiger, kunstiger te zijn, dan mijn' evenmensch; maar zoo die vreugd hare palen overklimt, loopt ze gevaar in hoogmoed te eindigen, behalve dat ze aan anderen toont, dat wij in het dwaze denkbeeld staan, als of ons hoogste geluk in het bezit dier gaven gelegen ware, en dit zij verre! De apostelen hadden wel andere gaven; zij konden zieken genezen, dooden opwekken, op slangen treden, over de geesten gebieden, en echter zegt hun de Zaligmaker: *Verblijdt u daar niet in, dat de geesten u onderworpen zijn; maar verblijdt u veel meer, dat uwe namen geschreven zijn in de hemelen.*

PIETER NIEUWLAND.

(Geboren 1764, overleden 1794.)

Over de betrekkelijke waarde der verschillende takken van menschelijke kennis en kunst.

Geene beweegreden zou edeler zijn om zich aan eenige kunst of wetenschap toe te wijden, wanneer men zich tot verscheidene even vatbaar en even geneigd vindt, dan die, welke ontleend wordt uit haar algemeene nut en haren invloed op het welzijn der menschelijke zamenleving. Doch ik twijfel ten hoogsten, of wel iemand immer door deze reden in zijne keuze alleen of voornamelijk bepaald is. Wij zijn allen zeer wel te vreden, wanneer de oefening, waaraan wij om andere redenen onze vermogens toegewijd hebben, tot die nuttige en

noodige klasse toevallig behoort; het streelt onze eigenliefde, onontbeerlijke leden der maatschappij te wezen; doch wij denken er zelden om, eer wij zulks bij ondervinding gewaar worden. Ook de maatschappij van hare zijde maakt zich dikwerf aan onbillijkheid ten dezen opzichte schuldig, trekt zoogenaamde schitterende talenten aan stiller en in zich zelven waardiger kundigheden voor, en stelt ook hier, gelijk in zoo vele andere gevallen, het aangename en blinkende boven het nuttige.

Veel vermogender dan deze, werkt de prikkel van inwendig genoeg en zelfvoldoening, die wij bij het beoefenen eener wetenschap of kunst gevoelen. Tevens is die werking zuiver, edel en bestendig: zij vermeerdert naarmate wij verder vorderen. In zoo verre alle oefening van geest aangenaam is, in zoo verre wij altoos liever iets doen, wat het ook zijn moge, dan ledig zijn, staan alle wetenschappen hieromtrent gelijk; zij brengen in dit opzigt allen iets tot het geluk harer beminnaren toe. Maar de graad van dat geluk is geheel verschillende, hij is het althans in het oog van eenen derden onpartijdigen beschouwer; immers, in zoo verre dat genoeg wederom van elks bijzonder gevoel, van elks eigene geestgesteldheid afhangt, laat het zich door niemand beoordeelen, dan door dien, welke het zelf ondervindt, en die juist daardoor niet in staat is om eene behoorlijke vergelijking te maken. Wij kunnen er dus slechts in het algemeen over spreken.

Die wetenschappen, wier onderwerp zelf aangenaam, beval- lig, belangrijk is, schijnen hieromtrent noodwendig veel vooruit te moeten hebben. De bekoorlijke Sterrenhemel, de lagchende groenende Kruidtuin zijn zeker aanlokkender en bevalliger, dan de lillende spieren van het dierlijke ligchaam, op de tafel des ontleders uitgestrekt. Gevoelt die, welke, zich op de Letterkunde toeleggende, zijnen geest verlustigt in de schoone tafereelen van oude Dichteren en Redenaren, niet een grooter, een levendiger genoeg, dan hij, die met denzelfden ijver, denzelfden uitslag, denzelfden roem, aan de uitgave van eenen ouden Grammaticus of Metaphysicus werkt? Er is geene wetenschap, of zij heeft hare enthusiasten, hare martelaars gehad; doch de ééne in grooter aantal en in sterker graad dan de andere. Zouden Sterre- en Kruidkunde hier niets boven Ontleedkunde, bij voorbeeld, vooruit hebben? Zou men de hartstogtelijke liefde, welke zoo vele kruidkenners van professie voor hunne wetenschap gevoelen, die bij Rousseau, en

zoo vele andere Dilettanten¹⁾ zoo sterk werkte, niet aan deze oorzaak ten deele mogen toeschrijven? Hoe verre gaan in dit opzigt fraaije Letteren en inzonderheid de Kunsten niet de afgetrokkene geleerdheid, de zoogenaamde Eruditie te boven!

Ons oogmerk bij de beschouwing van een onderwerp, bij de beoefening eener wetenschap, is vermeerdering van kennis, en wel, zoo veel mogelijk is, van zekere kennis. Het is deze zekerheid van kennis, deze gerustheid, dat eene bezitting, die wij eenmaal verworven hebben, ons niet weder ontnomen kan worden, dat onfeilbare gevoel van onze eigene vorderingen, hetwelk ons een juisten maatstaf als het ware in de hand geeft, waarmede wij onze eigene verdiensten kunnen afmeten: het is, zeg ik, dit alles, dat eene onwederstaanbare bekoorlijkheid leent aan de afgetrokkene wiskundige beschouwingen, die in zichzelf anders zoo weinig geschikt schijnen om den geest op den duur tot zich te trekken en aan zich te verbinden. Van hier die enthusiastische ijver, waarmede een d'Alembert, een Fontaine, een Euler, zich aan dezelve toewijden. Welk een onderscheid tusschen de geestgesteldheid van den Wiskunstenaar, die eene nieuwe waarheid ontdekt, of eene ontdekte voor hem belangrijke waarheid heeft leeren kennen, die verzekerd is, dat hij de zwaarigheden, die hem nu nog zijn overgebleven, door aanhoudende inspanning morgen ontwijfelbaar overwinnen zal, bij die van den Metaphysicus, die over den invloed van de ziel op het ligchaam bij voorbeeld en de verschillende meeningen daaromtrent gepsind heeft; of bij die van den dichter, welke zich vruchteloos vermoeit heeft om de voorstellingen zijner verbeelding in gepaste beoordingen en klanken te kleeden!

De Natuurlijke Historie, op zich zelve en onafhankelijk van geleerde geschillen of van enkele twijfelachtige stukken beschouwd, deelt eene dergelijke rust van ziel, een genoeg van gelijken aard aan hare beoefenaren mede. De ontdekking eener onbekende plant, het leeren kennen van eene, die wel bekend was, doch die wij nimmer gezien hadden, is hierin overeenkomstig met de ontdekking eener Wiskundige waarheid. Hoe verschillend is dit gelegen bij den Historieschrijver of den Oudheidkenner? Hoe dikwerf heeft niet eene enkele plaats uit een schrijver, dien men verzuimd had te raadplegen, eene nieuw ontdekte gedenkpenning of inscriptie, het resultaat van

¹⁾ *beminnars, in tegenoverstelling van beoefenaars uit hoofde eener bepaalde roeping.*

veeljarige navorschingen en discussiën vernietigd, of ten minsten geheel onzeker gemaakt!

Ook hierin ligt eenig onderscheid, of het genoeg, waarvan wij hier spreken, genoten wordt onder de behandeling der onderwerpen zelve, of eerst dan, als wij het resultaat dier behandeling voor ons hebben. De beschouwing van den sterrehemel, van eene schoone bloem, de lectuur van een bevallig dichter, de uitvoering van een voortreffelijk muziekstuk, leveren een oogenblikkelijk genot op. Eene wiskundige rekening, het zamenstellen eener verhandeling over een moeilijk onderwerp, de bearbeiding van een schilderstuk of van een standbeeld, doen ons het genoeg, dat wij er door genieten, dan eerst levendig gevoelen, wanneer het beeld, waarvan wij de scheppers zijn, voor ons staat, wanneer het kroost, waarvan wij zwanger gingen, geboren is.

Naarmate van den verschillenden graad van natuurlijke of door aankweeking verkregene voortreffelijkheid onzer onderscheidene geestvermogens, oordeel, smaak, geheugen enz., zullen wij ook voor de eene wetenschap vatbaarder zijn, en daarin meer genoeg vinden, dan in de andere.

Nieuwheid en zeldzaamheid van een onderwerp doen niets tot deszelfs innerlijke waarde of bevalligheid, maar zij werken nogtans met eenen sterken en algemeen gevoelden prikkel op het menschelijk gemoed. In de goederen des verstands heeft daaromtrent dezelfde grilligheid plaats, als in onze gewone bezittingen. Het streelt onze eigenliefde, eigenaars te zijn van iets, dat niemand buiten ons of vóór ons bezeten heeft. Een kabinet van rariteiten wordt op zich zelf voor iets voortreffelijks gehouden, en onder dien naam als zoodanig aangeprezen.

Uit dit beginsel kan men ligtelijk verklaren, dat iemand, schoon zeer wel overtuigd van de voortreffelijkheid der oude Grieksche en Latijnsche Literatuur boven alle andere, nogtans bij verkiezing zich op het Angelsaxisch, op het Ethiopisch, of op de Sanskrit-taal kan toelèggen.

Van denzelfden aard is het genoeg, dat wij scheppen uit de kennis van een gemeen en bekend onderwerp, wanneer die kennis van zoodanig eenen aard en tot op zulk eenen graad van naauwkeurigheid is, waartoe niemand buiten ons dezelve gebracht heeft. De rups, die den bast der wilgeboomen knaagt, is een bekend insect, doch Lyonnet kon zich volkomen verzekerd houden, dat niemand vóór of na hem al de spieren van die rups nagaan, ontwikkelen, afteekenen, en in een aantal prachtige en heerlijk uitgevoerde platen in het licht brengen zou.

Men houde hier wel in het oog, dat ik hier alleen bedoele het innerlijke genoegen, de zelfvoldoening, die de behandeling van een nieuw en zeldzaam onderwerp ons aanbrengt, en geenszins de meerdere vermaardheid, die wij daardoor zouden mogen bedoelen en verkrijgen.

Op deze beschouwing kunnen wij gevoegelijk eenige aanmerkingen laten volgen, omtrent den middelbaren invloed, dien de beoefening der onderscheidene takken van wetenschap op de gesteldheid van onzen geest, op onze verkeerung met ons zelve en met anderen, en dus op het geluk en genoegen van ons leven kan hebben. Even als ons gelaat langzamerhand vaste trekken verkrijgt, wanneer dezelve indrukse van gewoonte of van hartstogt dikwerf herhaald worden, eveneens neemt onze geest langzamerhand eenen vorm aan, geschikt naar de onderwerpen, die hem sterkst en bestendigst bezig houden, welke hem ook dan bijblijft, wanneer hij niet onmiddelijk aan die onderwerpen denkt. Hij, wiens geest altoos met edele, groote, gewigtige voorwerpen vervuld is, zal ook in het gemeene leven minder acht slaan op beuzelingen en kleinigheden. De Wiskunstenaar zal, ook in den dagelijkschen omgang, alles naar vaste regels en consequent willen behandelen. Hij zal zich verwonderen en ontrusten, wanneer hij bemerkt, dat anderen zich daaraan minder storen dan hij zelve. Hij zal in zijne gesprekken over dagelijksche onderwerpen alles op dezelfde wijze verdeelen, wikken en wegen, als bij de oplossing van een meetkundig problema. Bij den Dichter en Redenaar zal dikwerf het tegendeel plaats hebben. Zijne verbeelding is gewoon zich ligtelijk in alle situatien te stellen; het tegenwoordige doet hem sterkst aan: hij zal dus heden verdedigen, hetgeen hij morgen bestrijdt; heden goedkeuren, wat hij morgen afkeurt.

Bij deze gelegenheid herinner ik mij de volgende vraag, welke d'Alembert in een zijner kleinere geschriften behandeld heeft: »Welke toch de reden was, dat gedurende eenigen »tijd in de goede gezelschappen de verkeerung der Wiskunstenaaren zoo sterk gezocht, en boven die van andere geletterden gesteld werd?» Zou men daarvan onder anderen niet deze reden kunnen geven, welke niet bij d'Alembert gevonden wordt, dat de Wiskunstenaar nimmer gevaar loopen kan van een gezelschap te vervelen met die onderwerpen, welke hem in eenzaamheid bezig houden; dat hij zich nimmer als geleerde kan vertoonen, dus ook nimmer zijne meerderheid in dit opzigt kan doen gevoelen: terwijl andere takken van geleerdheid

meer met de gewone onderwerpen des gemeenen levens te zamen hangen, zoodat er veelvuldige gelegenheid voorkomt, om met kundigheden, in die takken verkregen, te willen pralen, en zich daardoor lastig te maken of nijd te verwekken. Hoe menig Dichter heeft niet zijne vrienden en bekenden met het reciteren zijner werken hartelijk verveeld! iets dergelijks zal den Algebraïst niet ligt gebeuren.

MARTINUS STUART.

(Geboren 1765, overleden 1826.)

De zelfopoffering van Regulus.

De Carthagers wilden zelve den eersten stap wel doen, om in onderhandelingen te geraken, en besloten een gezantschap naar Rome te zenden, met last, om over de voorstellen van eenen billijken vrede of ten minste de uitwisseling der krijgsgevangenen te spreken. Om zich van het gelukkig gevolg van dezen vernederenden stap te verzekeren, riepen zij M. Regulus uit de gevangenis te voorschijn, waarin zij hem reeds vijf jaren lang medoogenloos schier aan alles gebrek hadden doen lijden. Zich vast verbeeldende, dat die ongelukkige Consul door het vurig verlangen naar een eind van zijn lijden, door de verrukkende omhelzingen van zijne gade en kinderen, en door de hoop op eene nieuwe verheffing tot het oude aanzien in zijn vaderland niets onbeproefd zou laten, om hunne oogmerken te bevorderen, en tevens door zijne vorige diensten en door zijne bloedverwanten in den Raad alles vermogen zou, om dezelve te bereiken, stelden zij hem mede in dit gezantschap, onder duren eede van als krijgsgevangen weder te keeren, wanneer het oogmerk zijner zending mislukken mogt.

Regulus liet zich dien last welgevallen, verbond zich plegtig door den afgedwongen eed, en begaf zich met zijne medegezanten naar Rome. Hoezeer het hart van eenen echtgenoot en vader, die weleer aan de zorgen voor zijn gezin de schoonste uitzigten in de loopbaan der eer had willen opofferen, ook trekken mogt naar zijn lang verlaten huis; hoezeer de nadering van elken mijlpaal hem dat hart met versnelde slagen van een hijgend verlangen mogt doen kloppen, eerbiedigde hij echter 'slands gebruik, 't geen den gezanten van vijandelijke volkeren niet binnen Rome's muren toeliet, maar buiten dezelve in den

tempel van Mars gehoor verleende: ja, daar de verrukking der Romeinen over den wederkeerenden Regulus hen dit gebruik deed vergeten, en hem vol blijdschap in de stad deed noodigen, wederstond hij grootmoedig deze verzoeking, wier gewigt men zich ligtelijk kan voorstellen, en herinnerde hij zelf hun dat oud en eerwaardig gebruik.

De Raad kwam buiten Rome bijeen, en verleende aan de Carthaagsche gezanten gehoor. Regulus zeide op zijne beurt: »dat hij, als lijfeigen der Carthagers, het voorstel zijner meesters moest voordragen, om den oorlog op billijke voorwaarden te eindigen of ten minste de krijgsgevangenen uit te wisselen.» Na het uitbrengen van zijnen last, wilde hij met de overige gezanten den Raad verlaten, maar deszelfs leden drongen er op, dat hij hunne overleggingen zou bijwonen: hij luisterde echter naar dit verzoek niet, voor dat zijne mede-gezanten hem zulks hadden veroorloofd.

Slechts één woord had het Regulus thans te kosten, om in eene vergadering, waarin zoo velen zijner bloedverwanten zaten, waarin men zoo lang zijn rampzalig lot beklagd, waarin men reeds dikwijls naar het einde van eenen uitputtenden oorlog verlangd, en zich nog nauwelijks van eene volslagene moedeloosheid hersteld had, door de volvoering van het oogmerk zijner zending zich in vrijheid gesteld, aan zijne dierbaarste panden teruggegeven, en weder tot het hoogste aanzien in zijn vaderland geroepen te zien: maar dat woord kwam Regulus niet uit den mond. Zich zelf bij de behartiging der algemeene belangen van zijn vaderland vergetende, bewaarde hij een diep stilzwijgen, tot dat de Voorzitter van den Raad hem zijn gevoelen afvroeg, en toen liet hij zich met deze onverwachte taal hooren: »Ik ben lijfeigen van uwe vijanden, Beschrevene Vaders, maar mijne ziel is vrij, en Regulus blijft een Romein. Mijn geest, die voor geen onheil bukt, wederspreekt eenen romp, die onder rampen lijdt: zijne uitspraak, welke ik alleen wil hooren, raadt U de uitwisseling van gevangenen en allen vredeshandel af. Het vrijgekochte krijgsvolk, hetgeen eens den dood meer, dan slaafsche banden, vreesde, zal niet moediger ten strijde keeren: en de vrede zonder voorafgaande overwinning of de voordeeligste voorwaarden, is schandelijk en schadelijk voor den Staat. — Ik weet, dat de oorlog u bezwaart, maar al wat groot is, is bezwaarlijk: vergelijkt uwe krachten met die uwer vijanden, en Gij zult uwe sterkte gevoelen. Eens bezweken *wij*, 't zij door mijne schuld, 't zij door mijn ongeluk;

hunne benden vielen dikwijls, en hun aangenomen moed uit mijne nederlaag is door de zege van Panormus reeds beneden huune wanhoop gezonken. Op twee steden na zijn zij Sicilië reeds kwijt, en de overige eilanden kunnen zij hun eigendom niet meer noemen. Uwe vloot dwingt hun ontzag, en uwe vorige schipbreuk heeft U schatten der ervaring doen winnen. Geld ontbreekt U beiden: maar Italië is U cijnsbaar; Afrika is hun wederspanning en reikhalst naar eene nieuwe landing op hare kusten. — De gemakkelijheid uwer werving, de voltalligheid uwer keurbenden, de braafheid van uw krijgsvolk, de vereeniging uwer manschap in taal, in zeden, in godsdienst, en in den burgerstaat, verzekeren U alleen de overwinning van gehuurde en vreemde benden, schoon dezelve U in alle andere opzigten ontzegd wierd. Ziet daar de redenen, waarom ik U het afslaan van Carthago's voorstel rade."

De raad gevoelde het gewigt dier redenen, maar zag in Regulus een voorwerp van zoo groot een medelijden, als bewondering: zou men hem, die zich zelv' om het vaderland vergat, als een gevangen slaaf naar verbitterde vijanden laten wederkeeren, of zou men 's lands belangen verwaarloozen, om één grootmoedig man te redden, die zich voor dezelve wilde opofferen? In deze engte begon men op de ontbinding van den eed te denken, en spoedig meende men, dat Regulus, als burger in Rome teruggebracht, door geen gedwongen eed aan eenen vijand werd gehouden. Het bijgeloof, hetgeen aan het breken van geen eed durfde denken, maar zich met alle schijnbare uitvlugten gemakkelijk liet paaijen, zocht en vond bij den Opperpriester de verlangde geruststelling in deze gewetenszaak. Regulus kon zonder meened te Rome blijven, dit was 's Priesters uitspraak.

Het eerlijke hart van Regulus was niet te bevredigen met zulk eene uitvlugt, noch het priesterlijke woord had bij hem eenig gezag, daar zijn geweten sprak. »Breekt uw onedel marren af, volgt mijnen raad, en denkt om mij niet," was zijne taal. »Vergeefs zoekt Gij voor mij eene uitvlugt, die U zelve onaangenaam, het vaderland onnut en mij schandelijk zijn zou. Misschien zoudt Gij, wanneer ik naar U luisterde, mij in het eerst met verrukking weder bij U zien: maar weldra zou de schande van mijn verblijf U onverdragelijker, dan het gevoel van mijn gemis worden. — Ik begeer geen leven in eenen burgerstaat, waar de schande mijner slavernij mij alle waardigheid ontzeggen zou, en, al kon ik zulks wenschen, mijn eed voor mijne wederkomst te Carthago

maakt mij dit onmogelijk. Men spreke mij van geen ontslag dier heilige verbindtenis uit kracht van priesterlijke boeken en plegtige verzoenmiddelen; der Goden majesteit, door meened geschonden, heeft hare bevrediging aan geene mensche-lijke uitvindingen toevertrouwd, en geen dierenbloed kan onze zonden uitwisschen. — Ik voor mij weet zeker, dat de uitgezochtste foltering mij te Carthago wacht: maar de meened is mij vreesselijker. Deze zou Regulus rampzalig maken: die kan slechts zijn ligchaam slopen. Hij lijdt niet, die het lijden kan uitstaan. Slavernij, verachting, smart, gebrek en onrust, welken ik nooit als enig wezenlijk kwaad beschouwde, zijn mij door eene vijfjarige gewoonte nu zelfs niet lastig meer. Van zwarer onheilen zou mij de dood weldra bevrijden, en wat heeft hij te vreezen, die voor den dood niet beeft en deszelfs verhaasting in zijne magt heeft: hij was reeds mijne toevlugt geweest, indien ik het niet heldhaftiger hield, de smart te overwinnen, dan te ontvlugten. Naar Carthago terug te keeren is mijn pligt: mijn lot aldaar is der Goden zaak."

Door zulk eene heldentaal verstomd, besloot de Raad de weigering van vrede en verwisseling, en, schoon sommige leden wilden, dat men Regulus tegen wil en dank te Rome zou houden, deden tevens de Consuls het besluit doorgaan, om hem, wanneer hij wilde blijven, niet uit te leveren, of, wanneer hij wilde vertrekken, niet op te houden.

Thans was het aan de vrienden, de kinderen, de echtgenooten van Regulus toe, om hem van het ijsselijkste lot terug te houden en in den schoot der vriendschap en der liefde vergoeding van alle geleden leed te beloven; en had een achtbare Raad de eer van den Staat aan zijn behoud reeds willen wagen, wat onderstonden eene teederminnende gade en lieve kinderen niet, om, in plaatse eener verlatene weduwe en droeve weezen te worden, het gelukkigste huisgezin van het Gemeenebest weder uit te maken. Maar Regulus, die heldhaftig alle verzoeken overwon, waartegen men zijne reden vrijelijk liet pleiten, waagde zich aan geene teederheden, welke gevoelen, doch niet hooren. Zonder de klagten zijner vrouwe te beantwoorden, zonder de omhelzing zijner kinderen toe te laten, haastte hij zich, om de plaats te verlaten, waar het hem te heet in het strijden zou geworden zijn. De woede zijner vijanden werd reeds door het wrevelig gelaat zijner medegezanten voorspeld, wien hij met een diep stilzwijgen en een hart, 't geen van innerlijken weedom dreigde te barsten, volgde, tot dat hij, Rome ontvoerd, zich weder

vrijelijk herstellen kon in het zaligend gevoel zijner zedelijke grootheid.

Dit edel zelfgevoel moest hem te stade komen bij het lijden, hetgeen men hem te Carthago bereidde. Hoe verschillend hetzelfde ook is opgegeven, kan het niet dan schrikkelijk geweest zijn bij een misnoegd volk, hetgeen deszelfs eigene Veldheeren vaak den kruisdood aandeed. Men zou, woedend over zijne ontrading der voorgeslagene onderhandelingen, zijne oogleden afgesneden, hem in een donker hol geworpen, daarna eensklaps in het schitterend zonlicht gebragt, voorts in eene naauwe kas, rondom met scherpe ijzeren pennen door-nageld, nacht en dag opgesloten en eindelijk aan het kruis hebben doen sterven. Het berigt van deze onmenselijke wreedheid zou den Raad ter wedervergelding aan de troostelooze weduwe van Regulus eenige voorname krijgsgevangenen der Carthagers hebben doen overleveren. Onder dezen waren de beide Veldheeren Hamilcar en Bostar; de wraakzuchtige weduwe deed hen in eene dergelijke doornagelde kas bij elkander sluiten, waarin Bostar op den vijfden dag stierf, en Hamilcar nog vijf dagen langer bij hetzelfde lijden ook den stank van het verdervende lijk van zijnen ontbonden lotgenoot doorstond, tot dat de menschelijkheid van het Romeinsche karakter den Raad deze gruwelijke wreedheid deed eindigen door een bevel, om de assche van Bostar naar Carthago te zenden, en Hamilcar met de overige gevangenen menschelijker te behandelen. Edeler had voorzeker het Romeinsche karakter bij dat der Carthagers afgestoken, wanneer men geene gelegenheid tot zulk eene wreede wedervergelding had gegeven: maar zou het volkomene dan alleen slechts lof verdienen, en wij het min edele, schoon nog oneindig van het onedele verscheiden, onze goedkeuring moeten weigeren? wat zou er dan prijswaardig in de geschiedenis der menschheid overig blijven?

Diezelfde bedenking geldt bij het karakter van Regulus, hetgeen wij eerbiedigen, schoon wij er de onvolmaaktheden van zien. Het slot zijns levens vertoont ons hem op eene zedelijke hoogte, wier beschouwing ons duizelig maakt, wanneer wij onze oogen eensklaps naar dezelve opslaan uit die laagte, waarin hem zijn hoogmoed jegens een ootmoedigen vijand, die hem om den vrede bad, had doen nederstorten. Die ontijdige hoogmoed, — indien dezelve anders ooit tijdig zijn kan, kostte hem zijnen ondergang, en zijn vaderland vele duizenden burgers.

Cornelia, de moeder der Gracchen.

Tiberius en Cajus Gracchus waren volle broeders, eigene zonen van Tiberius Sempronius Gracchus, die, van Plebejische afkomst en de eerste hooge Ambtenaar in zijn geslacht, door zijne uitmuntende verdiensten zich tot de schitterendste waardigheden verheven, tweemaal het Consulschap en eens het Censorschap bekleed, tweemalen als overwinnend Veldheer gezegepraald, het weérbarstig Spanje aan wijze wetten onderworpen, en zich zelve echter nog meer eerbieds door zijne deugden, dan door zijne feiten en waardigheden verworven had. Zijne rechtschapenheid, welke in de waardering der verdiensten van anderen geene onderscheiding tusschen Patriciërs en Plebejers maakte, had hem verzwagerd aan het edelste en roemrijkste huis van Rome, en hem in Cornelia, de dochter van Scipio, den overwinnaar van Hannibal, eene gade gegeven, wier deugd de adel van het geheele Romeinsche moederschap was. Van de twaalf kinderen, die hij haar bij zijn vroeg verscheiden achterliet, waren deze beide broeders en eene dochter Sempronia, nu reeds aan Scipio, den tweeden Afrikaner, uitgehuwelijkt, de eenige overgeblevenen. Hare trouwe en wijze zorg voor de opvoeding dier kinderen regtvaardigde allezins de keuze, welke de liefde van haren gemaal tusschen de onheilspellende slangen in het huwelijksbed had gedaan. Ptolemaeus, waarschijnlijk Physcon, bood haar met zijne hand den rijkstroon van Ægypte aan, doch zij verkoos het weduwschap boven eenen tweeden echt, wiens schijnbare grootheid geene vrouw kon verblinden voor de onwaardigheid eens minnaars, die met geleenden luister en een diep verachtelijk hart eenen echtgenoot wilde vervangen, die zegepralen ten huwelijk had gebragt en het voorbeeld zijner deugden, bij zijn verscheiden, achtergelaten. Naar dit voorbeeld hare kinderen vormende, waren dezelve in haar oog de dierbaarste kleinoodiën, wier waarde alle schitterende praal zeer ver te boven ging. Eene Campaansche vrouwe, bij haar als gast vertoevende, sprak breed van hare kostbaarheden, en roemde hare sieraden als de schoonste van dien tijd: Cornelia, schoon zij geene mindere praal vertoonen kon, rekte dit ijdel gesnap tot aan de terugkomst harer kinderen uit de school, en zeide, toen de deur voor hare lievelingen openging: »zie daar nu mijne juweelen!» Zoo groote moederlijke liefde bij zoo wijze moederlijke zorg hadden zich al vroeg voornamelijk vereenigd tot de uitmuntendste opvoeding van de twee eenig

overgeblevene zonen, wier edele aard weldra het opmerkzame Rome in twijfel bragt, of zij hunnen aanleg tot de voortreffelijkste deugden niet veel meer aan deze opvoeding, dan aan de natuur te danken hadden. Uitgezochte leermeesters uit geheel Griekenland onderwezen niet slechts beide onder het zorgvuldige moederlijke toezigt, maar Cornelia zelve, wier begaafdheid voor eene vroegere nakomelingschap, dan de onze, uit hare uitmuntende brieven bleek, bragt veel toe tot de welsprekendheid harer zonen, zoo veel zelfs, dat Cicero het blijkbaar houdt, dat de geest der Gracchussen meer voedsel ter ontwikkeling in de gesprekken harer moeder, dan hun ligchaam in haren schoot had genoten.

Beide verschilden zij, ondanks de natuurlijke gelijkheid door geboorte en door opvoeding, zoo kennelijk door hunnen aard, als door hunnen ouderdom. Schoon in beide dapperheid, ingetogenheid, milddadigheid, welsprekendheid en grootmoedigheid de volmaakt gelijkende geslachttrekken waren van hun karakter, onderscheidden zich beide nogtans duidelijk in al hun bedrijf en vooral in hun staatsbeleid. Het voorkomen van Tiberius was minzaam en bedaard, dat van Cajus scherp en heftig. Tiberius hield zediglijk zijnen stand, wanneer hij tot het volk sprak; Cajus gaf het eerste voorbeeld van meerdere beweging op de spreekplaats, telkens van stand veranderende, en zich onder het spreken van den tabbaard ontslaande. Hunne welsprekendheid zelve drukte volkomen dit verschil hunner karakters uit. Die van Cajus was geweldig en vol van hartstogt; veel zachter en eerwaardiger was die zijns broeders: Tiberius voerde eenen zuiveren en keurigen stijl, Cajus eenen meer gekunstelden en schitterenden. Beider leefwijze droeg hetzelfde onderscheidend kenmerk. Met anderen vergeleken, was Cajus matig en ingetogen, doch, met zijnen broeder gelijkgesteld, scheen hij kostbaar en prachtig. Beider zeden zelve beantwoordden aan dit kennelijk verschil: de een was zachtmoedig en vreedzaam, de ander ongemakkelijk en opbruisend, zoodat hij, in zijne aanspraken zelve, zijns ondanks, dikwijls tot drift verviel en geheel ophield meester van toon en taal te blijven. Tegen dit zwak, 't welk hij zelf in al deszelfs onberekenbare na-deelen voor eenen Redenaar volmaakt kende, bediende hij zich van het, voor ons allerzonderlingste, middel eenes fluitspelers, hetgeen de Romeinen echter minder vreemd was, die hunne tooneelspelers naar den toon en maat des fluitspels hoorden opsnijden. Licinius, zijn slaaf, wiens gezond oordeel hij

op prijs stelde, volgde hem met zulk een speeltuig voor de scheepssnebben, stond achter hem, terwijl hij sprak, geleidde zijnen toon geregeld, verlaagde denzelven, wanneer hem drift te hoog deed gaan, en verhief hem weder, wanneer hij, bij gebrek aan vuur, te zwak mogt worden; en de onstuimigste gelegenheden zelve deden hem het luisteren naar dit geleide nooit vergeten, het zij hij zelf den Grooten schrik in 't harte joeg, het zij de hoogste nood hem zelve ontzettend dreigde.

Cajus was negen jaren jonger dan Tiberius. Dit deed beider bewegingen aanmerkelijk in tijd verschillen, en brak tevens de kracht van hunne zamenwerking, die, volmaakt in tijd vereenigd en door elkanders onderscheidene gaven ondersteund, naar het oordeel van Plutarchus, onoverwinnelijk voor den Raad geweest zou zijn.

Cornelia, wier onbeperkte hulde wij de eer onzer geschieden achten, verdroeg den jongsten slag¹⁾, die haar hart thans trof, met eene ziel, zoo groot, dat derzelver eerbied naauwelijks eenige plaats voor medelijden met hare rampen overliet. Op het landgoed bij Misenum, werwaarts zij Rome, na den moord van haren Tiberius, was ontweken, sleet zij het overschot harer dagen, ook na dezen laatsten ramp, op dezelfde wijze, als toen het Romeinsche volk haar het koperen standbeeld oprichtte. Hare uitstekende bekwaamheden en schitterende deugden bezorgden haar tot in den laatsten ouderdom de vriendschap van de voornaamste lieden van haren tijd: hare gastvrijheid bragt Grieken en andere geleerden aan hare opene tafel, terwijl Koningen zelve zich even vereerd rekenden door de geschenken, welke zij hun zond, als welke zij van hen wel wilde aannemen. Zij verrukte elk harer gemeenzame vrienden zoowel als van elken vreemdeling, die haar kwam zien, wanneer zij het leven van haren vader, de huisselijke deugden van Scipio, den eersten Afrikaner, verhaalde; maar verstomde elk, wanneer zij, zonder blijk van rouw, ja zonder eenen traan te storten, sprak van hare zonen, en derzelver bedrijf en bitter lot verhaalde, als of zij van oude geschiedenissen gewaagde, en zij de plaatsen, waar beide vermoord werden, de eerwaardigste grafplaatsen voor dooden noemde. »Sommigen maakten hieruit op,» zegt de menschkundige Plutarchus, »dat de ouderdom of overmaat van rampen haar gevoel verdoofd en haar verstand verstompt had; maar dezulken gevoelden zelve niet, welk een vermogen een edel hart, ver-

¹⁾ Den dood van Cajus Gracchus.

hevene opvoeding en deugdzame wandel den mensch in handen stellen, om alle verslagenheid van geest te verbannen, en dat het goed geluk zeer dikwijls de regtschapendste deugd overwint, terwijl de deugd, die tegenspoed verduurt, steeds grooter wordt."

Karakter van Cicero.

Zijne geestvermogens waren zeldzaam, zijne werkzaamheid allerloffelijkst en voorbeeldeloos, zijne welsprekendheid zonder wedergade. Zijn hart was gevoelig, liefderijk, dienstvaardig, maar schroomvallig; zwak en onstandvastig. Zijne zeden volgden de beschaafdheid, niet de verbastering, zijner eeuw. Zijn gedrag als hooge Ambtenaar en Bewindsman was eerlijk, regtvaardig, billijk; maar zijne houding als Staatsman bloote inschikkelijkheid, niet vrij van alle slaafsche dienstbaarheid aan den tijd. Zijn gansche leven was een strijd tusschen gevoegelijkheid en plicht, waarin de laatste meest bezweek, maar waarover zich spijt en berouw schier altijd wreekten. Geen schrander Staatsman genoeg voor zijnen tijd, gelooven wij, dat hij, in een ander tijdperk van meer inwendige rust en minder uitmuntende mededingers, de allereerste man zou geweest zijn in het vrije Gemeenebest. Hij was dit in zijn Consulschap; hij scheen het weder in den oorlog tegen Antonius te zijn; hij meende het doorgaans door zijnen invloed te wezen, en wilde het, zijnde eierzucht zijne hoofddrift, gaarne steeds zijn: maar schier nimmer tref zijne Staatkunde doel, en meestal was hij slechts het werktuig van anderen. Als eerste staatsdienaar van eenen Oppervorst zou zijn karakter, in ons oog, een zegen zijn geweest voor Vorst en onderdanen, hetwelk nu voor de vrijheid van het Gemeenebest, schoon eens door hem behouden, indien al niet somtijds hoogst schadelijk, ten minste dikwijls geheel nutteloos was.

Dood en karakter van Caesar.

De zamenspanners wachtten hem reeds ongeduldig op. Brutus was, met eenen dolk gewapend, bij het aanbreken van den dag reeds derwaarts [naar het Raadhuis] gegaan, onverzeld en met voorkennis van zijne vrouw alleen. De overigen waren met Cassius gegaan, die op dezen dag tevens zijnen zoon den mannelijken tabbaard openlijk deed aannemen: na welke plegtigheid al zijne vrienden gezamenlijk met hem

in de raadzaal van Pompejus binnenkwamen. De naam van deze raadzaal en het beeld van haren stichter konden niet nalaten diepen indruk op den geest van hen te maken, die aan zijne schim het begeerlijkste offer stonden te brengen. Cassius zelf zou dit beeld stilzweigend aanschouwd en daarna Pompejus zelven aangeroepen hebben, alvorens hij den aanval deed. Elk, die iets van de gebeurtenis des kort aanstaanden oogenblik had geweten, zou — zegt Plutarchus — den onwrikbaren moed en standvastigen geest bewonderd hebben van hen allen in het uiterste gevaar. Velen hunner, wien het Praetorschap verplichtte om regt te spreken, verleenden niet slechts een gunstig gehoor aan dezulken, die hen aanspraken en onderlinge twisten voerden, als ware hunne ziel van alle andere zorg bevrijd geweest: maar zelfs elk hunner besliste, na eene oplettende aanhooring der wederzijdsche redenen, het onderscheiden pleit met zeer veel oordeels. Een der pleiters, zich aan de uitspraak weigerende te gedragen, beriep zich op Caesar, maar Brutus antwoordde hem: »Caesar belet mij niet en zal mij niet beletten, naar de wet regt te spreken.» En echter er was vrij wat voorgevallen, hetgeen den moedigsten had kunnen versagen. In de allereerste en voornaamste plaats het lang wegblijven van Caesar, hetwelk voor eene ontdekking van den aanslag moest doen beven: daarna, dat Casca, een der samengespannenen, door iemand bij de hand gegrepen en in het oor gebeten was: »gij wildet voor ons geheim houden, hetgeen Brutus ons ontdekt heeft?» Casca, alles verraden achtende, was verstijfd van schrik, maar spoedig weder bekomen, eer hij nog eenig antwoord had kunnen geven, door hetgeen er de ander onmiddellijk op liet volgen: »van waar zijt gij dan toch zoo spoedig rijk geworden, om naar het Bouwheerschap te staan?» Zoo weinig scheelde het, of Casca zelf had, op een dubbelzinnig woord van dezen man, het geheele geheim uitgebragt. Popilius Laenas groette vervolgens Brutus en Cassius met bijzonderen nadruk, en fluisterde hun in het oor: »ik hoop, dat gij volvoeren zult, hetgeen gij voorhebt, en ik raad u spoed te maken, want de zaak wordt ruchtbaar.» Met dezen wenk henengaande, liet hij beide in de zekere gedachte, dat hij den toeleg wist, en vermeerderde alzoo bij Caesar's wegblijven de uiterste verlegenheid. Brutus zelf kreeg eene boodschap, dat zijne vrouw lag te zieltogen. Nu van het verschrikkelijk geheim bewust, had zij geene rust, maar leed doodelijken angst wegens den afloop des haghelijken werks. Onbestand voor

de overmaat harer benaauwdheid, kon zij het bezwaarlijk houden binnen 's huis. Elk gedruisch, elke stem deed haar, als in razernij, opvliegen, en aan ieder, die binnenkwam, vragen, wat toch Brutus deed? terwijl zij gedurig weder anderen uitzond, om dit te vernemen. De langdurigheid dier foltering deed eindelijk hare ligchaamskracht bezwijken, en haar onder de geweldigste gemoedsaandoeningen in eene flauwte vallen, welke haar met eene doodelijke verbleeking en verstomming beving, eer zij in haar rustvertrek kon gebragt worden. Hare slavinnen hieven op dit gezigt eenen noodkreet aan, de naaste bureu schoten toe, en nu verspreidde zich het gerucht, dat Porcia was doodgebleven. In het kort echter kwam zij weder bij, en werd door tijdigen dienst geheel hersteld. Maar Brutus had dit gerucht gehoord, en was door hetzelfde met reden ontroerd; echter had hij in deze ontroering geenszins zijnen post verlaten, welks algemeen belang bij hem zwaarder woog, dan eene vrouw, wier uitmuntendheid nogtans bij niemand meer bekend, noch iemand dierbaarder kon zijn, dan aan hem zijne eigene Porcia was.

Nu vernam men, dat Caesar in eenen draagstoel naar de zaal gebragt werd. Hij had voorgenomen eene ongesteldheid voor te wenden, om den Raad voor dien dag zonder eenig besluit uiteen te laten gaan. Popilius Laenas, die even te voren aan Brutus en Cassius dat ontrustende woord had toegesproken, schoot nu toe, om den Dictator uit zijnen stoel te helpen, en hield met hem een vrij lang gesprek. De zamengespannenen, die niet hoorden, wat hij zeide, maar nu zeker stelden, dat hij Caesar van alles onderrigtte, verloren thans schier allen moed. Elkander aanziende, verstonden zij zich onderling door wenken, om niet af te wachten, tot zij gegrepen werden, maar zich zelve van kant te maken. Cassius en eenige anderen hadden de handen reeds onder hunnen tabbaard aan het gevest der dolken, om ze tegen zich zelve te rigten, wanneer Brutus uit het gebaar van Laenas bemerkte, dat hij iets aan Caesar vroeg, maar niets verhaalde, waarvan hij wel niet met eenig geluid kon doen blijken, omdat de zijnen onder anderen vermengd zaten, maar hetwelk hij duidelijk genoeg door eenen opgeruimden blik aan Cassius te kennen gaf. Weinige oogenblikken daarna kuste Laenas Caesar's hand, en vertrok, zelf verhalende, dat hij Caesar oyer eene bijzondere zaak, welke hem alleen betrof, een verzoek had gedaan.

De Raad stond overeind, terwijl Caesar de zaal inträd; de

anderen hadden zich bij Caesar's stoel geplaatst, als wilden zij hem vooraf spreken, terwijl Decimus Brutus en Trebonius, volgens overleg, Antonius aan den ingang ophielden met eenige voorbedachte redenen. Zoodra Caesar zich had nedergezet, trad Tullius Cimber toe, gevolgd door velen der zamengespannenen, tot wien hij behoorde, kwanswijs om den Dictator eene bede te doen ten beste van zijnen broeder in ballingschap, in welke bede hem de overigen schenen te willen ondersteunen, die in smeekende houding de hand van Caesar grepen. Eerst wees Caesar hun verzoek slechts af: maar, daar zij hem niet loslieten, wilde hij met geweld van zijnen zetel rijzen, wanneer diezelfde Tullius hem met beide handen den tabbard van de schouders trok. Caesar riep: »dit is geene bede maar geweld!» En naauwelijks sprak hij die woorden uit, of Casca, die achter hem stond, bragt hem eene niet zeer diepe wonde toe, wyl zijne bevende hand hem den volledigen dienst weigerde. Caesar keerde zich om, en riep: »schelmsche Casca, wat doet gij?» en doorstak hem de hand met het schrijfstift, hetwelk hij opnam. Op hetzelfde oogenblik riep Casca in het Grieksch zijnen broeder te hulp, en tegelijk hieven zich al de dolken tegen Caesar op. Poging doende, om dezelve te ontwijken, ontving Caesar een' tweeden stoot in de borst, die, na zijnen dood, door de Geneesheeren geoordeeld werd hem de eenige doodelijke wonde te hebben toegebracht. Ondanks de dolken, die zich rondom vertoonden, en het verlies van bloed door de reeds ontvangene wonden, bliksemde Caesar's oogen nog in het ronde, en weerde hij zich als een leeuw tusschen de sprieten der jagers, tot dat hij ook Brutus den dolk zag trekken, wanneer hij de hand van Casca losliet, zijn hoofd bedekte, zijnen tabbaard van voren digt sloeg, en zich zonder verderen tegenstand aan zijne moordenaars overgaf, die nu allen deel wilden hebben aan het feit. Zelfs toen Caesar reeds ter aarde lag, vielen zij met zoo veel onstuimig geweld op hem aan, dat zij elkander vele wonden toebragten, waarvan de door Cassius gekwetste hand van Brutus zelve ten bewijs verstrekte. Volgens sommigen sprak Caesar geen woord bij dezen ganschen aanval, volgens anderen brulde hij van woede. »Ook gij bij hen, ook gij, mijn zoon!» zou inzonderheid het woord geweest zijn, hetwelk hem het laatste van de lippen kwam, toen hem Brutus in het oog viel.

Drie en twintig wonden hadden Caesar ter neder geveld. Hij lag vermoord aan den voet van het standbeeld van Pom-

pejus, hetzij toevallig derwaarts al worstelende henengestort, hetzij er opzettelijk henengesleept, wijl de bijgeloovige geest des volks alzoo kon denken, dat de schim van Pompejus zelve den val zijns vijands bestuurd had, die nu door zoo vele wonden als vaneengescheurd voor zijne voeten lag.

Dus stierf Caesar in den ouderdom van zes en vijftig jaren, slechts vier jaren na den dood van zijnen mededinger, en maar vijf maanden na het gerust bezit der opperheerschappij, naar welke hij een groot gedeelte van zijn leven lang ten koste van zoo veel gevaars voor zich, en zoo veel bloeds van vijanden, bondgenooten en medeburgers gestaan had, schoon daarbij altijd nog zoo uitstekend door het geluk begunstigd, dat, zelfs na zijnen dood, geen zijner moordenaars of derzelve medepligtigen de wraak zijner schim ontkomen zij.

Over Caesar's dood is en wordt zeer wijdverschillende gedacht: over zijn karakter is nauwelijks eenig verschil mogelijk.

Vijanden en vrienden beide van zijne nagedachtenis bewonderden steeds in hem den zonderlingen sterveling, die evenzeer uitmunte in den Raad, als in het veld; die den Veldheersstat niet roemrijker voerde, dan het schrijfstift; wien het geluk niet trouwer diende, dan hij hetzelfde schrander gebruikte; die snelheid van overleg met wijsheid van beleid, stoutheid van bedrijf met omzigtigheid van werking, en het uitmuntendste soldaatschap met het volmaaktste Veldheerschap gelukkiglijk vereenigde. — Vijanden en vrienden beide beminden evenzeer in hem den beschaafsten man, den gulsten vriend, den edelmoedigsten vijand, den grootmoedigsten overwinnaar, den gereedsten weldoener van elk, dien hij verpligten kon; terwijl vrienden zoowel als vijanden de ontucht zijner zeden moesten veroordeelen, welke hem door het ruwe krijgsvolk zelf zoo schandelijk werd verweten. Als beoefenaar der fraaije letteren, als bevorderaar der wetenschappen, als verbeteraar der tijdrekening, als voorbeeld in staats- en krijgsbeleid kan hem, na zoo vele eeuwen zelve, geene dankbare achting worden onthouden. — Als ontruster van zoo vele Germaansche en Gallische volkeren, wier edele dapperheid derzelve natuurlijke vrijheid overwaardig was, — als veroveraar van zoo vele onafhankelijke gewesten, die hij met meer dan een miljoen verslagenen bedekte, — als wapenvoerder ten behoud van eigen aanzien tegen de besluiten van den Raad, — als overweldiger van alle gezag in het Gemeenebest, — als aanmatiger der duurzame opperheerschappij, blijft hij, ondanks de uitstekendheid zijner bekwaamheden, en de edelmoedigheid

van zijnen aard, en de bedorvenheid van het Gemeenebest, en de partijschap in den Raad, — een voorwerp van wiens algemeen lof onze geschiedpen terugspringt.

www.libtool.com.cn

A D R I A A N L O O S J E S Pz.

(Geboren 1761, overleden 1818.)

Lessen voor een Hollander, die buiten 's lands reist.

[In den Roman *Maurits Lijnslager*, staat deze, als jongeling, gereed eene langdurige buitenlandsche reis te ondernemen, en wordt hij door zijnen vader, een braaf Amsterdamsch koopman, aldus toegesproken:]

Hoor, Maurits! Het Hollandsch karakter, hoe goed ook in dezelfs aanleg, heeft iets buigzaam, en wij Hollanders zijn meer, dan onze overige Landgenooten, geschikt, om ons naar de zeden van vreemden te voegen, en daarom dezelve in ons karakter over te nemen. Wij hebben geheel niet den waan van den Spanjaard, de wuftheid van den Franschman, de stroefheid van den Engelschman, noch den hoogmoed van den Duitscher. Wij waarderen hetgeen waarlijk achting bij vreemden verdient — en stellen ons zelve dikwerf wat al te laag. Bedenk altijd, als gij in vreemde landen zijt, dat gij een Hollander zijt, gesproten uit het bloed van ouders, die aan beide zijden vrienden en bloedverwanten verloren hebben in dien langdurigen oorlog tegen Spanje — die voor Godsdienst en Vrijheid alles hebben opgezet — bedenk, dat gij een geboren Amsterdammer zijt. — Bedenk, dat deze stad alleen door de spaarzaamheid, vlijt, goede trouw en standvastigheid de grootste koopstad van de geheele wereld geworden is — en dat nog lang blijven zal, als overdaad en weelde haar niet bederven. 't Is er verre af, mijn Maurits, dat ik u raden zou, om, tot oneer van onze natie, u inhelig en gierig te gedragen in vreemde gewesten — maar ik schaam het mij geenszins u aan te zetten, om uwe verteringen buiten 's lands met matigheid in te rigten, en dus te toonen, dat gij niet ontaard zijt van die loffelijke hoedanigheid uwer voorvaderen, waardoor dit land en deze stad geworden zijn, hetgeen zij zijn. — De echte Hollander, Maurits, is zedig en bezadigd.

Laat u vrij een vreemdeling, als hij u uitnodigt tot wulpsche vermaken, uwe zoogenaamde stijfheid verwijten. Gij zult in Italië en in andere landen zien, vooral in de grootere steden, dat de vrije levenswijze, die daar plaats heeft, juist niet bevorderlijk is voor den grooteren welstand van het lichaam, en om den mensch een gelukkigen ouderdom te doen bereiken. Zijt daarom ingetogen zonder stroefheid in vreemde landen, zoo als gij tot nog toe in uwe geboortestad en in uw ouderlijk huis geweest zijt. — Ja, lieve Maurits! als u de verleiding in hare strikken lokken wil, denk dan aan uw ouderlijk huis, en stel u, zoo mogelijk, voor, dat ik en uwe moeder van uwe daden getuigen waren — want (*en hier hield hij een oogenblik stil*) — want — en laat dit op uw hart wegen — met al die nadruk en kracht, welke het op het hart van een braven Hollander behoort te hebben — want meer dan uwe ouders is altijd, waar gij zijt, bij u tegenwoordig — God, mijn zoon! God, wiens oog nergens te ontvlieden is, wiens Heiligheid oneindig de gedachten van alle menschen overtreft, God is overal tegenwoordig bij alle onze bedrijven; ja, Hij dringt door tot den diepsten schuilhoek onzer ziele... o Mijn Maurits! laat dat besef, het beginsel van ware Godsdienstigheid, onuitwischaar vast in uw hart geprent zijn, en gij zult het beste wapen bezitten tegen de ligtvaardigheid en losheid van zeden der vreemde natiën... Godsdienstigheid, ware Godsdienstigheid is eene der schoonste trekken van eenen echten Hollander. — Bedenk, als gij u begint te schamen, Godsdienstig te zijn, dat gij dan reeds ophoudt een Hollander te wezen, en misschien terug zult keeren, als een zedeloos en waanwijs jongeling — maar ik zie, dat gij treurig begint te zien... neen! mijn Maurits! ik wacht van u zulks niet... Ik wacht u terug als een' regtschaps Hollander, die alleen vreemde volken gezien heeft, om, bij behoud van het Hollandsch karakter, door een aangenaam en bevallig polijsel hier en daar eene oneffenheid en ruwheid weg te nemen — zoo wacht ik u weder — zoo bid ik God, dat Hij u weder tot ons voeren zal... Bid gij dit ook dagelijks van God — en voeg bij dat gebed uwe eigene pogingen, en zeker zullen zij met zijne gunst bekroond worden! — ja, mijn zoon! zijt nimmer nalatig in het gebed. De opheffing des harte van het eindig schepsel tot zijnen oneindigen Schepper te verwaarloozen, is bij velen het beginsel van onverschilligheid, en daarna van volkomen ongebondenheid. — En nu genoeg hiervan, mijn Maurits! ik heb u dit als vader moeten zeggen,

en ik durf u verzekeren, dat gij, daaraan voldoende, u er wel bij bevinden zult.

Zwitserland en Milton.

[Uit den roman: *Maurits Lijnslager.*]

Na nog twee dagen te Bern vertoefd te hebben, vervolgde Lijnslager met den Engelschman zijne reis naar Lucerne, eene vrij groote doch niet zeer bevolkte stad, maar die zich voortreffelijk, vooral aan de zijde van het Lucerner Meer, opdoet. — Een zeer oude toren vertoont zich op eenen kleinen afstand, van welken de Lucerners verhalen, dat hij eene soort van vuurbaken geweest zou zijn, waarvan de stad Lucern haren naam ontleende. Lijnslager en de Engelschman, hoezeer zij zich vermaakten met de uitmuntende verscheidenheid van gezigten, welke Lucerne aan hen opleverde, waren bijzonder begeerig, om den Rigiberg te bestijgen; en dadelijk ondernamen zij daags na hunne aankomst te Lucerne bij het uitmuntendste weder, dat zich denken laat, van een' gids verzeld, het beklimmen van dat hooge gebergte, dat zich duizende voeten boven de oppervlakte van het Lucerner Meer verheft. Schoon hier en daar het klimmen moeilijk viel, vonden zij eene groote vergoeding in de afwisselende trotsche gezigten en de zuivere lucht der bergen. »O," zeide de Engelschman, terwijl zij eenige oogenblikken in het korte gras der Alpen uitrustten, »o, zoo wenschte ik altijd te moede te zijn. Veel verschilt het hier van de sombere, dompige straten van Londen." — »Ja ook veel," hervatte Lijnslager, »van de lucht, welke zoo dikwerf in mijn vaderland met dikke nevelen bezet is, en het ligchaam als ter nederdrukt."

De Engelschman. Het zou mij niet verwonderen, al nam de geest hier eene hoogere vlugt, dan immer in lagere dalen; o eene Godsdienstige stemming overmeestert mijne ziel!

Maurits Lijnslager. Zouden niet daarom de heilige mannen en profeten dikwerf de toppen der bergen beklommen hebben, om als het ware nader aan de Godheid, met ruimer harten, God te eerbiedigen en te aanbidden?

Zoo spraken zij, toen eensklaps hun gesprek gestoord werd door het geluid van de koehoornen, die door het gebergte klonken, en waarna zich de veehoeders met hunne kudden vertoonden. — »o Dat lied der koeheders, dat klinkt zoo aangenaam in de ooren van Zwitsers," zeide de gids tegen

de twee reizigers; »er is geen schooner lied in de wereld — hoort, hoe aangenaam slepende zijn de toonen.” — Nu verzocht Lijnslager, schoon deze het verrukkende er niet in kon bespeuren, dat hij hem het lied eens voor zou zingen. Gaarne voldeed de jongeling aan dat verzoek; en de tranen stonden in zijne oogen onder het zingen, schoon het lied bijna alleen uit klanken bestaat. Welluidend klonk deze zang over de bergen — en nu zette men den togt op den Rigiberg voort. Op deszelfs top gekomen, sloegen zij met eenen stillen eerbied de oogen rond, en een groot gedeelte van Zwitserland lag voor de verbaasde reizigers uitgestrekt; zij zagen op hetzelfde neder als op eene ontrolde landkaart, daar alle de voorwerpen, door de beklommen hoogte, hoe helder, zich klein vertoonden aan hunne oogen. Verrukking en verbazing grepen beide aan, en in stille bewondering beschouwden zij de ontzettende groote klompen steen, welke onder hunne voeten als verzonken lagen; onbeweeglijk staarde vooral de jeugdige Engelschman op eene duistere streek. De handen van Lijnslager vattende, zeide hij: »Zie daar, zie daar den ingang van het rijk der schimmen, zoo uitmuntend door Virgilius beschreven. Ja, ik zie, dunkt mij, Aeneas met de Sibylla langs die kronkelende donkere paden in den afgrond nederdalen. o Zijt, zijt gij ook een vriend der dichtkunst — beoefent gij ook die schoone kunst?” — »Ik ben,” zeide Maurits, »een vriend van dezelve, maar beoefen die niet.” — »Hier,” zeide de Engelschman, »moet elke gevoelige ziel dichter worden. Ja, mijne geheele ziel is op dit oogenblik poëzij... o, ik zie de schepping als voor mijne voeten uit de duisternis van den chaos oprijzen. De bergen steken hunne steile toppen naar boven, bekleed met eeuwige sneeuw; de rivieren vloeijen nog als kleine stroomen, om zich over den geheelen aardbol uit te breiden. — Wij zijn den troon der scheppende Almacht genaderd.” Maurits hoorde met ontzetting zijnen reisgenoot spreken, doch zijne verwondering zou minder geweest zijn, indien hij toen had kunnen weten, dat deze jonge Engelschman niemand anders was, dan de daarna zoo beroemd geworden Milton, die, onder de aanschouwing der groote en verhevene natuur, den schat van groote gedachten en stoute beelden opzamelde, welke naderhand zijne dichtstukken, en bovenal zijn *Paradijs verloren* bezielde. »Waar ligt nu,” vroeg Maurits, gedachtig aan zijne twee Zwitsersche reisgenooten, die hem gezegd hadden, in eene hut nabij de kapel van Tell te wonen, »waar ligt Kusnacht?” — »Ik zal u den

weg wijzen," zeide de gids, »o ik ken dien ouden man, die digt bij Tells kapel woont, zeer wel. Hij moet sedert twee dagen te huis gekomen zijn van Lausanne. 't Is nog een afstammeling van Willem Tell." — »Wij kennen hem ook," zeide Maurits, »breng ons bij dien man." — Lijnslager en Milton volgden nu de voetstappen van hunnen leidzman, schoon zij beide met bijna onwederstaanbaren tegenzin den top van den Rigiberg verlieten, waar zij afscheid namen van een zoo heerlijk tooneel der natuur, als zij misschien nimmer weder zouden aanschouwen. — Langs een slingerenden weg daalden zij nu af, en bereikten weldra Kusunacht. »Hier woonde eenmaal," zeide de gids, »die vervloekte Gesler."

Milton. Gij maakt u zeer driftig, jongman.

De Gids. Ik zou geen eerlijk Zwitser zijn, als ik mij niet driftig maakte, bij het noemen van een' man, die het er op toegelegd had, om ons eenvoudige Zwitsers van onzen dierbaarsten schat, de vrijheid, te berooven.

Milton. Eer zij uw hart.

Maurits Lijnslager. De Koningen en Vorsten worden toch zeer slecht bediend, wanneer zij aan volken, dien de vrijheidsliefde in merg en gebeente zit, Landvoogden zenden, die geweldenaars zijn. Immers was ons land zeker nog aan de Spaansche kroon gehecht, als de Koning van Spanje eenen anderen Landvoogd als den Hertog van Alva gezonden had — en o hoe diep deelen zij door zulke slechte voorwerpen in den haat, hunnen Landvoogden, die hen vertegenwoordigen, toegedragen. Even min als deze jongeling den naam van Gesler met bedaardheid kan uitspreken, kan een echt Hollander zonder verfoeiing den naam van den Hertog van Alva noemen. Alles wat maar strekken kan om de zoodanigen hatelijk te maken, wordt in het werk gesteld. Zelfs om den kinderen haat tegen deszelfs nagedachtenis in te boezemen, is in eene der kerken van mijn vaderland een afgrijsselijke kop opgehangen, die met touwtjes kan bewogen worden, waardoor dezelve dan het voorkomen heeft van te leven en eene nog akeliger gedaante aanneemt. Men verhaalt dan den kinderen, dat dit de kop van den Hertog van Alva is, en van dat oogenblik af hebben zij geen ander denkbeeld van hem, dan van alles wat afgrijsselijk is. Om hem te vernerden, noemt men ook de groote palen *Ducdalven*, die, door vier of zes anderen ondersteund, in diepe wateren staan, geschikt, om groote scheepstouwen om vast te slaan, en, op een' afstand gezien, eenigzins de gedaante hebben van een

mager menschenhoofd, dat uit een' Spaanschen mantel steekt, terwijl dit ondertusschen voorwerpen zijn, die met geene achtting behandeld en geheel niet ontzien worden.

Zoo sprekende, daar ook Milton, op eenen scherpen toon, over die slechte dienaren der Vorsten sprak, waren zij tot de hut van den eerwaardigen oude genaderd. »Daar zijn wij nu, vader;» zeide Lijnslager. »Wij houden woord, dat ziet gij.» — Werner (want zoo was des grijsaards naam) heette hun met een' hartelijken handdruk welkom, en bood Lijnslager en Milton aan zijne vrouw en kinderen aan, als hunne gasten; zeer eenvoudig, maar overvloedig was de maaltijd, bestaande uit eenige groenten en een stuk rundvleesch. Ook onthaalde hij hen op eenige verkwikkende glazen wijn, welke hun bovenal uitnemend smaakten, daar het beklauseren van den Rigiberg hun ongemeenen dorst veroorzaakt had. Vrolijk en gulhartig waren de gesprekken. »Straks zullen wij naar de kapel van Tell gaan,» zeide vader Werner, »maar eerst moet mijne Wilhelmina het lied zingen, vervaardigd bij het laatste Eenwfeest der Zwitsersche vrijheid te Bern; dan raken wij regt in den toon, om die kapel te gaan bezigtigen. Wilhelmina voldeed daaraan zeer gaarne — en toen zij geëindigd had, zeide vader Werner tot zijne gasten: »Komt nu, met een warm hart naar de kapel, ter zijner gedachtenis opgericht . . .» En nu bragt hij Lijnslager en Milton op een kleinen afstand van zijn huis, bij eene eenvoudige en door de jaren eerwaardige kapel. »Hier staan wij op de plaats,» zeide vader Werner, »hier staan wij op de plaats, waar Willem Tell den verdrukker Gesler met zijnen pijl sneven deed. Ziet daar boven den omgang van de kapel staat het geheele geval duidelijk afgebeeld.» — »Kijk, kijk,» zeide een knaap van vijf jaren, zijnde het jongste kind uit zijn huwelijk, »hoe of die schelm daar van zijn paard tuimelt.» »Zoo jong nog,» zeide Werner, met een blijkbaar zielsgenoegen, »zoo jong nog, Heeren, en nu weet hij al van die geschiedenis, welke trouwens elke eerlijke Zwitser kennen moet.» Lijnslager zag Milton aan, en de laatste kon zich niet bedwingen van Lijnslager toe te voegen: »Praalgraven bij praalgraven van Pausen, Keizers en Koningen heb ik gezien en bewonderd, maar met de bewondering als kunststukken, waaraan zich het vernuft der kunstenaars had uitgeput — die bewondering was koel, doch hoe wordt mijn gevoel opgewekt, hoe hevig slaat mijn hart bij dit heiligdom der Zwitsersche vrijheid! — Ja, Lijnslager! gij hebt ook die trotsche eerenaalden gezien; gij

hebt mij verhaald, dat gij te Livorno het gedenkteeken van Cosmus gezien hebt, dat door vier slaven ondersteund wordt: maar zeg mij, hebt gij, hoe veel kunst daaraan besteed is, bij de beschouwing van hetzelfde wel iets van dat gevoeld, hetwelk u deze eenvoudige kapel inboezemt; zijt gij bij de fraaiste schilderijen van Titiaan dat gevoel ontwaar geworden, dat u deze zoo eenvoudige schilderij inboezemt... o De grond, waarop een verdruchte zijnen verdrukker nedervelt, is heilig, als die daad de grondslag is der verlossing van een geheel volk, dat, nog drie eeuwen daarna, waardig zijn zou, uit ketenen, waaronder zijne vaders gebogen gingen, zoo eenig dwingeland het weder in zijne vrije gebergten bestookte, verlost te worden!"

Lijnslager. Regt zoo, Mijnheer! — Hetzelfde gevoel ik duidelijk, en misschien te duidelijker, omdat in ons land, dat maar even de Spaansche dwingelandij ontkomen is, alle harten nog met den diepsten eerbied vervuld zijn voor allen, die het hunne toegebracht hebben, om het vaderland te verlossen. Hoe veel belang stelt men immers niet in de eenvoudigste oudheden, die maar eenige betrekking hebben tot heugelijke gebeurtenissen, welke in die dagen hebben plaats gegrepen. Weinige jaren geleden was ik met mijne ouders te Leyden. Gij zult weten, welk een bang beleg die stad heeft doorgestaan: maar hoe zij eindelijk gelukkig ontzet werd. — Nooit zal ik vergeten, met welk eene verrukking onze vrienden, bij welke wij te huis waren, ons te Noordwijk het graf lieten zien van den grooten Van der Does, die in dat beleg het bevel over de burgers gevoerd had; met welk een' diepen eerbied zij ons de grafzerk vertoonden, waaronder vader Van der Werf, zoo noemden zij hem, die, als burgemeester dier stad, in dat beleg zijn eigen ligchaam aan de burgers ten spijs had aangeboden, begraven lag. — Ja, zij lieten niet af, of zij moesten den pot zien, welke nog met spijs in eene der vijandelijke tenten gevonden was, toen men van voor de stad moest opbreken, en die als eene dierbare antiquiteit bewaard werd. Dit zal misschien aan hen, die geen gevoel hebben voor hun vaderland of zijne onafhankelijkheid, belagchelijk schijnen, maar ik heb van mijn vader geleerd, dat zij, die tranen bespotten kunnen, welke een edel hart stort bij de gedachtenis van brave mannen en groote gebeurtenissen, die zijn vaderland gelukkig en vrij gemaakt hebben, de verachting van alle eerlijke lieden verdienen.

Werner. (*Na met verrukking hen te hebben aangezien.*) Gij

spreekt waarachtig, mijne Heeren, beide of gij geboren Zwitsers zijt.

Milton. Alle menschen, vader Werner, die hunne waarde gevoelen, die zonder trotschheid, of begeerte naar aanzienlijke posten of om zelve te heerschen, zoo onafhankelijk wenschen te zijn van den wil van anderen, als de zamenleving toelaat, denken, of zij aan den uithoek van Afrika, op het eiland Grootbritannienje, of in Holland geboren zijn, als Zwitsers, en zij zwijgen dan alleen, wanneer het ongelukkig gestarnte der dwingelandij over hun land is opgegaan, die, noodlottig voor alles wat edel en goed is, hen buiten staat stelt, om met eenig nut te spreken.

(Uit de *Zedelijke Verhalen.*)

De Slavenhaalder en de Neger.

[De zeekapitein Marinus van Ierseke had op een' slavenhaalder een' zwarten jongen het leven gered, en hem den naam Brandy gegeven. Na eene schipbreuk aan de kust van Afrika bij eene Negerkraal aan land geworpen en aldaar goed ontvangen zijnde, houden beiden het volgende gesprek:]

Op zekeren dag was Marinus met Brandy op eenigen afstand van de Kraal voortgewandeld, toen Marinus diep zuchtte, terwijl de treurigheid op zijn gelaat te lezen was.

Brandy. Schipper! Brandy is bedroefd.

Marinus. Waarom?

Brandy. De Schipper is bedroefd en dan moet Brandy ook bedroefd zijn.

Marinus. 't Is zoo, Brandy! ik ben voornemens te vertrekken — Zuidwaarts op: en u hier te laten.

Brandy. En zonder Brandy zult gij dan henen gaan?

Marinus. Gij zijt hier in uw land — bij uw Volk . . . Ik zal mijn Land en mijn Volk opzoeken.

Brandy. Brandy heeft geen Land, geene Vrienden dan zijn' Schipper. Brandy gaat met u . . .

Marinus. Maar als ik in mijn Land met u kwam, dan zoudt gij niet anders zien dan blanke menschen . . .

Brandy. Als Brandy den Schipper maar ziet, dan ziet hij genoeg.

Marinus. Maar, als ik u mede neem, dan ziet gij uw Vader en Moeder nooit weder.

Brandy. Brandy's Vader is dood — en mijne Moeder is ver weg — West op — over zee — die is ook dood. Schipper Marinus is nu de Vader en Moeder van Brandy.

Marinus. Dan wilt gij volstrekt met mij gaan. Als ik u niet wil mede nemen, als ik u hier wil laten, wat zult gij dan doen?

Brandy. Dan zal Brandy zich dood huilen. En als Brandy niet meéging, wie zou dan uw koffer dragen?

Marinus. Ik zelf.

Brandy. Neen! neen! dat zou den Schipper te zwaar vallen. Brandy kan beter dragen dan de Schipper.

Marinus. Nu, goede Jongen! gij zult dan met mij gaan.

En nu sprong Brandy van vreugde op. Reeds den volgenden morgen vertrokken zij, nadat Brandy zoo goed mogelijk van de Negers den weg, die naar de Kaap leidde, vernomen had, schoon die aanwijzing zeer gebrekkig was; ook hadden zij zich van eenigen voorraad voorzien, en onder een luidruchtig geschreeuw ten bewijze van genegenheid verlieten Marinus en Brandy de eenvoudige hutten der Negers.

Zij ontmoetten in de Woestijnen, die zij doorkruisten, weinige bijzonderheden — somtijds zagen zij wel eens een Olifant, maar altijd op eenen grooten afstand, en hoorden eens Tijgers brullen; maar groote gevaren bedreigden hen niet. Van tijd tot tijd troffen zij Negerkralen aan, waar Marinus altijd door de minzame tusschenkomst van Brandy een goed onthaal bejegende.

Daar Marinus dagelijks meermalen het Opperwezen aanbad, kon het, schoon hij zulks in stilte verrigtte, de aandacht van den opmerkzamen Brandy niet ontvlugten. Op eenen avond stortte Marinus, niet verre van een bloeiende Aloë, zijn gebed uit, en Brandy stond naast hem — toen hij geëindigd had zeide deze:

Goede Meester! Brandy moet u wat vragen. Alle dagen doet gij juist zoo, als toen gij en Brandy aan het strand eerst de Negerkraal zagen. Wat doet gij dan? Brandy wil alles leeren. Kunt gij dat aan Brandy niet leeren?

Marinus. Jongen! Als ik mijne handen zoo zamen leg, dan dank en bid ik God.

Brandy. Dan dank en bid ik God! Brandy verstaat het niet.

Marinus. En gij zult het mogelijk niet heel gemakkelijk kunnen begrijpen.

Brandy. Brandy wil leeren. Brandy kan leeren. Brandy is niet zoo dom als het varken aan boord was.

Marinus. Als ik u eens zeide, dat het schip, waarop wij gevaren hebben, met al zijne zeilen en touwwerk, niet door handen van menschen gemaakt was... Zoudt gij dan gelooven, dat het zoo was? www.libtool.com.cn

Brandy. Brandy gelooft alles, wat zijn goede Meester zegt. Dan zou ik denken, dat het een *Fetis* gemaakt had.

Marinus. Neen, Brandy! de schepen zijn door menschenhanden gemaakt... Maar als u iemand zeide, dat het schip zich zelf gemaakt had.

Brandy. Neen, goede Meester! dat zal niemand zeggen...

Marinus. Maar, als dan iemand zeide, dat deze Aloë, dat dit Bosch, de Zon en alles, wat wij zien, dat geen menschen kunnen maken, zich zelf gemaakt had.

Brandy. Neen, goede Schipper! dat zal niemand zeggen; dat is zoo niet.

Marinus. Nu! Als ik u dan zeg, dat ik geloof, dat alle die dingen door eene hand gemaakt zijn, die wij niet zien, die wij God noemen...

Brandy. Dan begrijpt Brandy u niet... Of gij moet daar onze *Accompany* mede meenen, daar onze Fetis-Priesters van spreken.... Maar die is te voornaam, om zich met het maken van eene Aloë te bemoeijen.

Marinus. Onze God, Brandy! bemoeit zich met alles... Onze God draagt zorg voor de kleinste vogeltjes, dat zij niet op de aarde vallen.

Brandy. Dat vindt Brandy een' lieven God... Brandy wil ook zulk een' God hebben — liever dan onzen *Accompany*.

Marinus. Nu, ik zal mogelijk bij nadere gelegenheid u over Hem spreken. Als gij mij nu zoo met gevouwen handen ziet zitten, dan moet gij denken, dat ik tot dien God spreek, dat ik Hem verzoek, om mij uit dit Land weder bij mijne Vrouw en Kinderen te brengen, en in deze woestijnen en bosschen voor wilde dieren te bewaren.

Brandy. Brandy hoort u nooit iets verzoeken....

Marinus. o Jongelief! die God verstaat mij, zonder dat ik spreek.... Maar ik zal u naderhand meer van Hem zeggen. 't Is nu genoeg.

Terwijl Marinus met zijnen Brandy een gedeelte van Afrika doorkruiste, was er een oorlog tusschen de Republiek en Engeland uitgebroken. Deze Vredebreuk had voor vele kooplieden van dit Gemeenebest eenen zeer nadeeligen invloed. Bovenal deelde daarin het Huis van Negotie, waarvoor Marinus was uitgevaren, en wel zoodanig, dat het door slag op

slag geheel onschuldig bankbreukig werd. — De brave Koopman D***, welke Weduwnaar met eene Dochter was; bezweek na eenige maanden onder dezen slag der fortuin, en het van goederen beroofd meisje werd, alleen door het mededoogen der schuldeischen, zoo veel overgelaten, dat zij in een' bekrompen staat konde leven, waarom zij zich bij de huisvrouw van Kapitein Van Ierseke in den kost besteedde; die ook reeds voor Weduwe gehouden werd, daar er berigten waren ingeloopt, dat het schip van Marinus met man en muis op de Afrikaansche kust vergaan was, omdat toevallig het hekkebord, waarop de naam van het schip, *het Zeefortuin*, geschilderd was, in volle zee door een ander schip drijvende gevonden en opgevischt was. Johanna, het ouderlooze en ongelukkige meisje vatte de weldra een handwerk op, waardoor zij zich zoo veel mogelijk geneerde en de gewaande Weduwe van Marinus, zoo weinig, als haar toestand gedoogde, tot last was.

Zoo onkundig de naastbestaanden van Marinus waren wegens zijn lot, zoo onkundig was deze van het lot, dat het huis van zijnen Meester getroffen had: en na eenige maanden met Brandy in Afrika gezworven te hebben en bij de Kaffers en Hottentotten te hebben rondgesukkeld, kwam hij eindelijk aan de Kaapstad, waar echter alle berigten uit het Vaderland ontbraken, sedert verscheidene maanden, uit hoofde van den uitgebroken oorlog. Ook vond hij daar geene gelegenheid, om brieven naar het Vaderland weg te krijgen dan met een Amerikaansch schip, dat naar New-York moest. Marinus begreep, dat hij dus best zou doen, om zelf naar Amerika over te steken, met oogmerk, om langs dien weg gelegenheid te zoeken, om op eene veilige wijze in het Vaderland terug te komen. Nogmaals vroeg hij aan Brandy, of hij ook genegen ware, om in het Werelddeel, waarin hij geboren was, te blijven; maar deze hield zich standvastig in de aankleving van zijnen Meester, zeggende: »Brandy zal gaan, waar zijn Meester gaat; Brandy verlangt, om in het Land te wezen, waar zulke goede menschen wonen, als zijn Meester is.»

Nu geraakte Marinus weder sloop en wel bij Kapitein Johnson, op het schip *the Liberty*. Marinus kende zoo wat gebroken Engelsch, en kwam dus wel met den Kapitein te regt, maar de goede Brandy konde alleen met zijnen schipper spreken, van welken hij dag aan dag meer Nederduitsch leerde, daar er goede gelegenheid toe was, naardien zij als passagiers op het Amerikaansch schip weinig te verrigten hadden. Dit schip had deerlijk te worstelen met tegenwinden

en stilte, en geraakte daardoor geheel uit den gewonen koers. In het midden van deze onaangenaamheden ontdekte zich eene gevaarlijke lekkage, toen zij zich op de hoogte van het Noordelijk gedeelte van Zuid-Amerika bevonden. Kapitein Johnson vond, hoe ongaarne hij er ook toe besloot, best geraden, de eerste haven, die zij bereiken konden, in te loopen. Brandy verstond van zijnen Meester dezen nieuwen tegenspoed en zag hem zeer bedrukt aan. Meermalen had hij Marinus om nadere onderrigtingen wegens deszelfs Godsdienst gevraagd, en altijd boezemde deze hem denkbeelden in, dat het Opperwezen de menschen lief had. Op dezen tijd, als zij te zamen op het dek zaten, begon Brandy weder over het onderwerp, en zeide:

Goede Meester! Gij zegt Brandy altijd, dat uw *Accompany* zoo goed is, en dat hij de goede menschen zoo lief heeft; en gij zijt een zoo goed mensch, en mij dunkt, dat hij u niet lief heeft; dan zou *Accompany* uw schip wel behouden hebben, en gij zoudt niet zoo ongelukkig zijn. Brandy begrijpt dat niet.

Marinus. Dat is ook voor u niet zoo gemakkelijk te begrijpen, en ik wenschte wel, dat gij het mij niet gevraagd hadt.

Brandy. Brandy wil toch wel leeren.

Marinus. Maar Brandy kan alles nog niet leeren.

Brandy. Die Brandy lief heeft, dien doet hij goed. U, mijn goede Meester! heeft Brandy lief. — En ik zou voor u sterven... Maar *Accompany* heeft Schipper Marinus niet lief; dan zou hij hem wel een wind geven, die hem spoedig in zijn Vaderland bragt.

Marinus. Gij redeneert als een goed kind, Brandy! Ziet gij wel, hoe die matrozen werken, hoe zij dagelijks aan de pompen staan, om het schip drijvende te houden, terwijl anderen in de zeilen zitten? Als nu onze Kapitein Johnson aan die matrozen dagelijks vol op brandewijn gaf te drinken en hen met spijs als overlaadde, in plaats dat zij nu hun randsoen krijgen; wat denkt gij, Brandy! zou er dan van het werken komen?

Brandy. Niet veel, goede Schipper; niet veel. Zij zouden dronken en lui worden — en sommigen leelijk ziek.

Marinus. Nu, Brandy, zoo of zoo omtrent is het met de menschen ook gelegen. Het is voor mij en andere menschen niet goed, dat wij altijd voorspoed hebben; dan passen wij niet half zoo goed op, en daarom geeft God zelfs aan hun, die goed zijn, tegenspoeden, omdat zij anders misschien niet langer goed zouden wezen.

Terwijl zij zoo met elkander spraken, riep er een matroos,

die in den mast zat: »Land! Land! ten Zuidwesten....» Dit roepen brak het gesprek af; en Schipper Marinus ontdekte met Kapitein Johnson, dat zij waarschijnlijk de Kolonie Suriname naderden. En na weinige uren zeilens, waren zij er zeker van, ~~daar zij duidelijk den mond~~ van de rivier van dien naam erkenden. Marinus gaf dat aan Brandy te verstaan, zeggende: »Brandy! Alle tegenspoed is voor allen niet kwaad. Door al deze tegenwind en stilte, die wij nu gehad hebben, komen wij bij eene Hollandsche Kolonie. Daar zal ik weder landslui aantreffen en misschien van mijne Vrouw en Kinderen kunnen hooren.» —

»Nu,» zeide Brandy, »nu begint *Accompony* u lief te krijgen.»

De Oorlog had ook veroorzaakt, dat de scheepvaart op deze Kolonie gestremd was; en schoon er van tijd tot tijd geneutraliseerde schepen kwamen, was er in lang geen uit Zeeland komen opdagen; dus was het nieuws uit het Vaderland van Marinus zeer oud, en hij had het genoegen niet, om eenige bijzonderheden omtrent de zijnen te vernemen. Maar aange naam was het voor hem te verstaan, dat er een Deensch schip voor Zeeuwsche rekening in lading lag naar Middelburg. Hij vervoegde zich ten spoedigste bij den Kapitein van het schip, en kwam met denzelven overeen, niet alleen, om hem en Brandy als passagiers naar het Vaderland te brengen, maar ook wees deze hem, zoo hij met eenige goederen het schip wilde bevrachten, ten dien einde eene plaats aan. Marinus, die gelukkig het kistje met kontanten en kostbaarheden uit de schipbreuk op de Afrikaansche kust behouden had, besteedde nu dezelve in koloniale voortbrengsels, op welke hij zich, uit hoofde van den gestremden handel, een aanmerkelijk voordeel beloven mogt.

Nadat hij omtrent eene maand in Suriname vertoefd had, ging hij te scheep met zijnen getrouwen Brandy, met wien hij, voor hun vertrek, bij gelegenheid, dat zij eene Suikerplantagie, waarop de Negers aan 't werk waren, bezochten, dit gesprek had:

Brandy. Brandy is blij, heel blij, Meester!

Marinus. Waarom toch?

Brandy. Dat uw schip vergaan is.

Marinus. Foei, Brandy! en gij zegt somtijds zoo veel van mij te houden.

Brandy. Brandy houdt ook veel van u, maar goed is het toch, dat uw schip vergaan is.

Marinus. Waarom, Brandy?

Brandy. Zoo Brandy's landsluf hier gekomen waren, dan hadden zij zoo moeten werken, dan zouden zij zoo geslagen zijn, als die arme menschen; en nu zijn ze dood! Daarom is Brandy zoo blij. Brandy's Moeder zal ook wel dood zijn. Dan mogen zij haar vrij slaan; zij zal niet opstaan, om het bloed uit hare handen te werken. Mag Brandy nu niet wel blij zijn, goede Meester!

Marinus. Gij moogt wel blij zijn van mijnen wege; maar zij zijn toch dood... uw Vader is toch dood.

Brandy. Dood... Ja, maar nu is mijn Vader Koning, zoo als hij was, toen hij leefde... Brandy's Vader leeft weer. Brandy weet niet waar... Maar de Fetis-Priesters weten het wel. En uw *Accompany*, die zoo veel weet, zal het ook wel weten. Blij ben ik, dat ons schip vergaan is... Kijk, daar die arme vrouw hangt — wat wordt zij geslagen! — Ook liever dood! — Doen zij in uw Land ook zoo met de Zwarten, dan was Brandy liever aan de andere zijde van de zee gebleven.

Marinus. Neen, Brandy, wees gerust. — In ons Vaderland heeft men geen Slaven. De Zwarte, die daar voet aan wal zet, is geen Slaaf meer.

Brandy. o Daar moet *Accompany* regt goed zijn. — Brandy verlangt naar dat Land; dat moet een goed Land zijn.

Het schip *Söemans Habet* stevende met een' tamelijken voorspoed van de Rivier van Suriname, en Marinus verheugde zich bij voorraad, dat hij ten minste, hoe ongelukkig zijne reis ook anders uitgevallen ware, iets mede zou brengen, om bij zijn huisgezin, waarvan hij bijna twee jaren verwijderd geweest was, niet geheel met ledige handen t'huis te komen. Op den overtocht, die maar weinige weken duurde, leerde Marinus zijnen getrouwen Brandy uit tijdverdrijf de letters en andere kundigheden, die den laatsten in het Vaderland te stade zouden kunnen komen. Bijzondere ontmoetingen hadden zij niet; dan op een' afstand zagen zij een Zeegevecht tusschen een Engelsch en Fransch Fregat, toen zij reeds dicht voor de Zeeuwsche kust genaderd waren, dat tot het volgende gesprek gelegenheid gaf.

Brandy. Brandy is ijsselijk bang... ijsselijk bang.

Marinus. Zoo vechten de menschen van Europa op het water.

Brandy. Dat moeten andere menschen zijn dan de Negers.

Marinus. Neen, Brandy! maar zij hebben zich wat meer geoefend, zij hebben wat meer geleerd... En nu ziet gij nog maar twee schepen vechten, en dat maakt al zoo een verschrik-

kelijk geweld. Bedenk nu, als er eens veel, zeer veel schepen met elkander aan den gang zijn . . .

Brandy. Hebben die schepen dan allemaal Kapiteins? — En doet ieder Kapitein zijn' eigen zin? — Brandy begrijpt dat niet.

Marinus. Over eene groote menigte van schepen is maar één man de opperste, dien men Admiraal noemt. Zoo hebben wij in Vlissingen lang geleden een' Admiraal De Ruiter gehad. Dat was een man, die van matroos af zoo ver gekomen was, dat al de Vorsten van Europa, als er op zee wat te vechten viel, bang voor hem waren, en die meer schepen onder zijn kommando had, dan gij nog tellen kunt, Brandy! . . . Als wij te Vlissingen mogen komen, zal ik u wijzen, in welk huisje die man geboren is . . . En dan zal ik u eens een Admiraal wijzen, en gij zult dan zien, welk een Heer dat is.

Brandy. Brandy geen Heer — liever Brandy blijven en niet zoo vechten.

Met eene frissche koelte waren zij tegen den avond de vaderlandsche kust en de rassen genaderd, en de Deensche Kapitein hield op raad van Marinus zee, om bij het aanbreken van den dag, wanneer Marinus had uitgerekend, dat de stroom gunstigst zou zijn, op Vlissingen aan te leggen. Al vroeg was alles in de weer. De matrozen zaten in het wand te zingen. — En Schipper Marinus stond voor den grooten mast eene vaderlandsche pijp te rooken; de opkomende zon verlichtte de Zeeuwsche duinen, en weldra ook de torens, huizen en wallen van Vlissingen. Brandy stond, terwijl het schip laverende de stad naderde, naast Marinus, die hem bij de hand vattende zeide: »Daar Brandy, — daar zien wij, Goddank! de stad Vlissingen, mijne geboorteplaats. Daar onder die molen werd De Ruiter geboren, waarvan wij onlangs spraken. — Daar bij die kerk woont mijn Heer en Meester, de Boekhouder van het verongelukte schip. — En wat meer Oostwaarts staat mijn huisje.» Brandy gaf een' schreeuw van blijdschap. Binnen een uur werd het anker voor Vlissingen uitgeworpen en de boot uitgezet, waarin Schipper van Ierseke met Brandy van de eersten waren. Aan 't Wester Hoofd gekomen zijnde, stapten Marinus en Brandy de poort van Vlissingen binnen.

Alles lag nog in diepe rust, behalve eenige zeebonken, die op het Hoofd en de Westdijk stonden. »'t Is nog te vroeg, om naar mijn' Boekhouder te gaan,» zei Marinus tegen Brandy. »Ik zal mijne Vrouw maar eerst het bed uit kloppen . . . Wat zullen de kinderen veranderd zijn! . . . De twee jongsten zullen

mij niet meer kennen." Onder dergelijke gesprekken was Marinus zijn huis genaderd.

Om het huisgezin niet te verschrikken, tikte hij zachtkens met den klopper op de deur, maar te zacht, dan dat zijne vrouw of een der kinderen, die achter in het huis sliepen, daardoor ontwaakte; maar Johanna, de dochter van zijnen gewezen Meester, die in het voorste binnenvertrek sliep, werd er wakker door; in haar nachtgewaad vliegt zij het bed uit, en het venster openende, ziet zij Schipper Marinus en herkent hem, daar hij op het geluid van het opengaand venster naar boven keek, op het eigen oogenblik. »Mijn God!» roept zij uit: »Schipper Marinus!» geeft een gil en trekt het venster weder toe. »Bedrieg ik mij niet,» zegt hij in zich zelven, »was dat Juffrouw Jansje niet! Hoe komt die in mijn huis?»

Het lijdt niet lang, of hij hoort binnen's huis eene schromelijke beweging. Door de stilte van den morgenstond, hoort hij onderscheiden: »Sta op, moeder Neeltje, sta op; uw man, uw man is niet dood! Hij staat voor de deur....» Zoo sprekende rukt Johanna de deur open. Met drift vliegt zij Marinus om den hals. — Deze voert haar toe: »Lieve Juffrouw Jansje! hoe komt gij hier? — Hoe vaart uw vader?» — »Mijn vader,» zegt zij met eene verflaauwende stem: »Mijn vader is....» Ondertusschen kwam de vrouw van Marinus met de twee kleine kinderen op bloote voeten aanstuiven — spreken kon zij niet... Maar bestorven, bleek als een lijk valt zij haren man om den hals, en na een poos sprakeloos hem aangezien te hebben, roept zij: »Kinderen! kinderen! die man is uw vader... Hij leeft nog... En wij meenden, dat hij dood was...» (de kinderen waren intusschen op het gezigt van den zwarten Brandy achter uit gekropen). »Wie heeft u bewaard?» — »Naast God,» zeide Marinus: »lieve vrouw! ben ik aan dezen jongeling het behoud van mijn leven verschuldigd... Waar zijn de andere kinderen?» en onderwijl drukte hij de twee lieve kleinen in zijne armen.

Neeltje. Zij komen van boven. Ik hoor ze reeds stommelen.

Johanna. Komt toch beneden, Thijs, Pieter, Antje!...

Thijs, Pieter en Antje (half de trappen afrollende). Vader! vader! Gij leeft nog!... Gij leeft nog...

Marinus. Ja, lieve kinderen! Ik dank God, dat ik u allen wederzie...

Thijs. Waar is uw schip, vader?

Marinus. o Kind! dat is vergaan op de kust van Afrika.

Pieter. Hoe komt gij dan hier?

Antje. Is het niet genoeg, dat vader nog leeft en dat hij weer t'huis is.

Neeltje. Spoedig, Antje! Spoedig de koffij en het eten klaar.

Marinus. Er gaat zoo veel te gelijk bij mij om, dat ik naauwelijks spreken kan... Maar hoe komt Juffrouw Jansje toch hier?... Ik vroeg haar, hoe haar vader vaart.

Neeltje. Die is reeds zes maanden dood.

Marinus. Dood!... Mijn goede Meester...

Johanna (in tranen). Hij heeft zich dood gekwijd om de slagen, die hem in de Negotie getroffen hadden. — Ik woon thans bij uwe vrouw in... en ben genoegzaam arm; althans ik leef bij de genade van mijns vaders schuldeischers.

Marinus. God in den hemel! is het mogelijk? Is uw vader, mijn meester, dood? en zijn kind arm! Maar laten wij binnen gaan en de deur sluiten; hier mogt straatgerucht komen.

Neeltje. Moet die zwarte ook in huis?

Marinus. Zeker, zeker! — kom hier, Brandy!

Brandy. Brandy weet niet, wat hem scheelt... Maar zijne oogen worden hem zoo nat — en hij is haast bedroefd, dat er u hier zoo velen zoo heel lief hebben.

En hier ging, na eene zoo lange afwezigheid, Marinus in den kring van zijn huisgezin zitten — en men gaf een kort verslag van hetgeen er gebeurd was in den tijd van elkanders afzijn.

JOHANNES LUBLINK, DE JONGE.

(Geboren 1736, overleden 1816.)

Vaderlandsliefde.

Wij leven in een land, dat waarlijk, over het algemeen, voor den eerlijken, den nijveren ingezeten niet geheel ondankbaar is. Wij leven in een' kring van vrienden, die deugd, wetenschap en kunst, zoo veel mogelijk, voortplanten en oefenen; wij smaken, in hunne verkeering, ontelbare aardsche zaligheden; — en zouden wij voor zulk een vaderland niet alles veil hebben; zouden wij niet alles toebrengen wat wij kunnen, om onze staatsgesteldheid voor inbreuken te bewaren, om voor het behoud van onze heilige voorregten alles op te

zetten? Verre, eenwig verre zij het van mij, een woest, een onbezonnen Patriotismus te prediken; — den eerlijken Nederlander moet het hart krimpen, als hij het dagelijkse misbruik daarvan hoort en ziet; — dat is immers geen Patriotismus van den echten stempel, de geweldigste middelen altoos de beste te rekenen; elk, die anders over het staatkundige denkt dan wij, te verachten; alle zijne redeneringen juist aan verkeerde beginsels toe te schrijven; hem als den omgekochten loontrekker van eene andere partij te beschouwen; menig braaf man, alleen omdat hij zwijgt, of eenig ongehoord bedrijf niet op onze vertelling wil gelooven, ten eersten verdacht te houden, of hem bij anderen verdacht te maken; of hem wel openlijk met den schandnaam van vlejjer, weifelaar, verrader, en wat dies meer is, te brandmerken. Neen, mijne vrienden! van zulk een ijver met onverstand moet elk weldenkend mensch een afkeer hebben. Maar ook, aan den anderen kant, zulk eene koude onverschilligheid als er bij sommigen te dezen opzigte plaats heeft, mogen zij voor hun eigen geweten verantwoorden. Geheel onzijdig te blijven in gevaarlijke staatsbewegingen, was, volgens den Atheenschen Wetgever, een misdrijf tegen den Staat zelven. Hier geldt ook, wat eertijds onze groote Meester sprak: »Wie niet met mij is, die is tegen mij, en wie met mij niet vergadert, die verstroot¹⁾.” Hierom kunnen, en als rechtschapen liefhebbers van ons vaderland, moeten wij altoos stille en vreedzame burgers blijven. Dat wij ons slechts bevljigten, hoofd voor hoofd, elk in zijnen kring, het algemeene nut, door spreken en zwijgen, door lessen en voorbeeld, uit alle krachten te bevorderen. Gelukkig, dat elk lid der Maatschappij, zoo het hem anders ernst is, daartoe kan medewerken; dat elk, op zijne beurt, zich hieromtrent van zijnen plicht kan kwijten, hierin het grootste genoegen smaken, hiervan de heerlijkste vruchten plukken. Voortreffelijk is te dezen opzigte een gezegde van Mylord Bolingbroke: »Noch Montaigne in het schrijven van zijne »Proeven, noch Descartes in het vormen van zijne nieuwe »werelden, noch Burnet in het stichten van een' aardbol vóór »den zondvloed, noch Newton in het ontdekken en zamen»stellen der natuurwetten, op den onwrikbaren grond der »ondervinding en der verhevener geometrie, smaakte meer »standelijke vreugd dan hij, die bij zich zelven de bewustheid »heeft, van een waar Patriot te wezen; die alle vermogens

¹⁾ *Matth. XII. 30.*

»van zijnen geest te koste legt, die alle zijne gedachten en »bedrijven doet zamenstemmen, om het wezenlijke nut van »zijn vaderland te bevorderen." Nog eens. Hier is het groote veld, waarin de Regent, de Krijgsman, de Geleerde, de Kunstenaar, elk naar zijne bijzondere omstandigheden en betrekkingen, kan arbeiden, en zelfs wonderen verrigten. Hier kan elk het zijne toebrengen, door lessen en voorbeelden, die eerlijkheid en eerbaarheid, die den geest van orde, matigheid en vlijt, die de echte gronden van ware dapperheid en dadelijke Godsdienst aanprijzen en vestigen, en hierdoor onze gedreigde vrijheid met bolwerken voorzien, onvergelykelijk sterker dan alle legermagten of oorlogsvloten. Dus, eindelijk, kan elk vader zijne kinderen tot brave Patriotten vormen, en op gelukkiger nageslachten hopen. En, nu vraag ik: wat is het denkbeeld, door het woord *vaderland* in onzen geest gewekt? Het is liefde — hoogachting — dankbaarheid — verrukking.

1784.

A R E N D F O K K E S I M O N S Z .

(Geboren 1755, overleden 1812.)

Fragmenten uit het Ironisch Comiesch Woordenboek.

A c h t e r k l a p .

Dit woord is thans geheel buiten gebruik; het gene weleer achterklap genoemd werd, wordt nu, wyl de zaak, welke er weleer door betekend werd, te algemeen in alle soorten van Bijeenkomsten in gebruik geraakt is, om een' afzonderlijken naam te kunnen behouden, slechts over het geheel, met een veel welluidender woord, *Conversatie* geheeten.

A m b t

of Bediening is een Tijtelt met zekere inkomsten; wanneer deze eenige duizend guldens zijn, dan wordt het een *goed Bestaan*, of goede *Broodwinning* genoemd. Naardat de inkomsten goed, de rang groot, en dat er weinig bij te verichten is, wordt het eene *goede Bediening* genoemd (Prof. Sneedorf). Wij moeten bij dit articul eene nieuwere betekenis

voegen, die Professor Sneedorf in Denemarken nog niet schijnt gekend te hebben.

Het woord *A m b t* betekent ook, in eenige weinige gevallen, *Politiek Slotbrok*, *viaticum inter vivos*, *Offa Cerberi*, of *Honigkoek*; want even gelijk de Grieken (en vóór hen de oude Egyptenaren) hunne afgestorvenen, vóór ze begraven werden, een *Bolus*, *Pil* of *Koek*, van lekker klaar gemaakt en geroost Gerstenmeel met honig, in den mond staken, om daar mede, als ze aan den oever van den Styx kwamen, den bassenden waffel van *Cerberus* te stoppen, zouden, na de meening van sommigen, de Ambten thands wel eens, in enkele gevallen, van gebruik kunnen weezen, en ook in de Fransche Republiek wel eens gebezigd zijn, om open monden, het zij die gaapen van honger, of gaapen om te bassen, en daardoor een onaangenaam en rustverstoerend geluid te laten hooren, te stuiten; en, wijl de Ouden hunne lijken daarbij nog een penning in den mond staaken, om voor *viaticum* of reisgeld aan den overhaaler Charon te dienen, zoude men, in den booven aangehaalden zin, een ambt ook wel een reispenning, footjen (*viaticum*) of ook wel aalmoes (*à græca voce ελεμοσυνη*, *commiseratio*, *vulgo* erbarming) kunnen noemen; even of men, bij de aanstelling tot het zelve, tegen den aangestelden zeide: *houdaar! maar komt niet weêr, hoor je!* waarop dan geantwoord wordt: *Salut et Fraternité*; dat is dan zoo veel als: *Zegen en Gezondheid!*

A r m.

Arm zijn betekende weleer, onder fatsoenlijke lieden, minder geld te hebben, dan men voor het houden van zijn' staat noodig had; enkele, anders welgezeten, ook sommige adellijke personen, en voornamelijk Geleerden, konden door samenloopende omstandigheden tot dien lastigen en moeilijken staat vervallen; en, wat er het ergste van was, het woord, waarmede men denzelven uitdrukte, had iets gemeens, iets triviaals aan zig, wijl men het ook tevens bezigde voor den staat, waarin zich de laagste classe van menschen doorgaands bevindt. — Daar echter de zaak zelve, sedert eenigen tijd, zelfs onder Keizers, Koningen, Vorsten, Staaten, Steden, hooge Collegiën, Adel, Grooten en voorname Kooplieden meer algemeen geworden is, heeft men een fatsoenlijker en bevalliger uitdrukking voor dezelve moeten uitvinden; het gemeen alleen blijft zoo arm als de mieren. — De Souverainen, die dit on-

geluk overkomt, zijn nu slegts in een *gedelabreerde situatie*; de Grooten en Kooplieden hebben slegts een *momentaneel gebrek aan numerair*, en de kassen der hoogere en lagere Collegiën zijn in een staat van *penurie*.

www.libtool.com.cn

Dief.

Dit indedaad trivaal woord zoude ik, in dit Woordenboek, geheel kunnen voorbijgaan, wyl de woorden, welke eene nieuwe betekenis door het verloop der tijden verkreegen hebben, meest alle van hoogere classe zijn, en door openbaare Redenaars en Schrijvers gebezigd worden; edoch het heeft, bij uitzondering van andere triviale woorden, die vreemde eigenschap, dat het zig met alle rangen en standen weet te vereenigen: daarvan zegt men: *Elk is een dief in zijn neering*. Echter men zoude grootelijks dwaalen, wanneer men op deze algemeene spreuk eenig taalgebruik wilde bouwen, en dus elk, van wat rang of staat hij ook ware, wegens daaden, die hij *ex officio* verricht, en die men nooit iemand *privatim* kan toe-eigenen, met dien lompen tijtel wilde bestempelen. Het woord heeft onder zijne medewoorden den juisten aart van den *Chameleon* onder de dieren, welke naamlijk de couleur aanneemt van het kleed waarop het zig bevindt; zo ook neemt dit woord bij verwisseling de betekenis aan van den tijtel des persoons, waarop het betrekking heeft. De welleevendheid en beschaafdheid vorderen dus van elk wel opgevoed mensch, dat men in gevallen, waar het zig aan een hoogere classe van wezens, dan den gemeenen man verbindt, door middel van een der *Tropi*, of *Woordwisselingen*, welken men in de *Rhetorica Metaphora*, *Gelijkenisspreuk* of *Overdragt* noemt, hetzelfde naar de standen der menschen, waarop het sluiten moet, met hunne tijtels verwissle. En deze Rhetorische figuur moet men al dikwijls in de reden bezigen, wyl de bepaaling van het woord *Dief* eigenlijk is *iemand, die zig zijns naasten eigendom, tegen deszelfs dank, door list of geweld, heimelijk of openbaar toe-eigent*. Niemand nu, zal ontkennen, dat deze daad, het zij dan bij vergissing, het zij uit onkunde, misbegrip, of bijzonder begrip van de wijsgeerige definitie van het woord *eigendom*, niet wel door de voornaamste en aanzienlijkste lieden zou kunnen gepleegd worden; wie toch, die een' grooten omslag van bezigheeden heeft, kan zig zo met de borst op de *Logica* toe leggen, om alle woorden zo fijn te bepalen; dat is goed voor stillevende Geleerden, die, hun koetjens op

het droog hebbende, met Virgilius dag aan dag kunnen uitroepen: *Deus nobis haec otia fecit*¹⁾, maar bij voorbeeld een Koning, een Staatsminister, een Veldheer, en duizend andere drukke ambtenaaren, kunnen zich immers volstrekt niet bemoeijen met het pedantisch definiëeren van alle woorden; vervallen ze dan al eens tot daaden, welke, in veel geringer maat gepleegd, den gemeenen man den naam van *Dief* (met reden en Philosophiesch Logiesch) zouden doen verdienen, dan is het altijd welvoegelijker, dat men daarvoor in de plaats stelle hun eigen beroepstijtel, waarin eigenlijk het triviale woord *Dief* niet zelden gewikkeld ligt, maar wegens den uiterlijken glans niet dan door een daartoe ingericht *zedelijk* kunstglas, even als de vlekken in de zon door een daartoe vervaardigde Telescoop, ontdekt kan worden. Daar bij komt nog, dat de gemeene man (volgens Taalgebruik, dat men toch nog meer dan de logische definitie der woorden, althands in eene leevende taal, in acht behoort te neemen) den naam van *Dief* verkrijgt, wanneer hij zig van de waardij van eene duit af — tot . . . ten hoogsten een duizend gulden aan waardij, tegen den wil zijns naasten, van deszelfs bezitting toeëigent; immers hooger of verder kan zijne bekwaamheid, waarom hij dien tijtel verdient, al niet stijgen. Maar de Grooten strekken die daaden, waarom men elkander onder het gemeen den naam van *Dief* toeëigent, tot verbaazende sommen, tot de inkomsten van geheele Landen en Staaten, en de eigendommen van millioenen van derzelve inwoners uit; het zoude dus even zinneloos zijn, dat men zodanig een' algemeen beschikker over eens anders eigendom een' *Dief* noemde, als dat men, in een omgekeerde reden, iemand, die een' kleinen jongen een' klap gegeven hadde, om die daad een' *Krijgheld* wilde heeten.

E e r l i j k

was in oude tijden een Eertijtel van voornaame lieden; men noemde hen *Eertlijk* en *Welgeboren*, en dit woord *eertlijk* betekende toen zo veel als *getrouw* en *oprecht*. Thans heeft het tevens met alle Tijtels, deszelfs rang als Tijtel verloren, en is tot eene mindere soort van menschen afgedaald; naamlijk tot die classe derzelve, welker middelmaatige bezittingen wel juist geen weelde of *luxe* dulden, doch niettemin ook

¹⁾ Een God schonk ons deez' ledigheid.

hunne bezitters voor gebrek beveiligen; men vindt dus onder den burgerstand nog de meeste eerlijke en getrouwe lieden; zo men die onder de vermogenden aantreft, wordt de glans van dezen Tittel door het goud te zeer overscheenen, om sterk in het oog te loopen, althands men wijt het hun geen' dank, dat zij *eerlijk* en *getrouw* zijn, wijl ze geene verzoeking tot *oneerlijkheid* en *trouwloosheid* hebben, immers *ils ont de quoi*, zo ze anders slegts goede oeconomisten zijn, die niet nog grootere schatten verspillen dan ze bezitten, en dus in een eindeloos gebrek vervallen, zo dat hunne bezitting *altijd negatief* en *minus nul* blijft. In het laatste geval zijn zij echter zeer onderworpen aan oneerlijkheid en trouwloosheid, welke ze in des te hooger trap oefenen kunnen, na maate ze door hunne bezittingen in een' hooger rang of bewind geplaatst zijn; onder *zulke negatief vermogenden* vindt men de *landverraaders*, *uitzuigers*, *intriguanen*, enz. De classe van *behoefte Menschen* is mede niet buiten gevaar van door *oneerlijkheid* en *trouwloosheid* aangetast en besmet te worden, doch hunne kwaal is voor het Gemeenebest zo schadelijk, hunné armen zijn zo lang niet; eer ze nog dien langen weg, die er tusschen *behoefte uit gebrek* tot *behoefte uit weelde* ligt, langs oneerlijke en trouwlooze kronkelpaden doorgeworsteld zijn, hangen ze reeds ergens in een' strik, of zitten tusschen vier muuren opgesloten. Zij zijn, op het *vermaaklijk ganzespel* der waereld, ongelukkig, op de *kwaade negen* geplaatst, en zitten reeds lang in de *Put* of in het *Gevangenhuis*, terwijl de *rijke behoefte*, zo hij slegts den *Dood* mis telt, geduurig op een *Gansjen* koomende, zig inmiddels meester van de *Pot* maakt. — *Eerlijk en vermogend* is dus geen Tittel meer, *eerlijk en burgerlijk* is niets ongewoons, maar *eerlijk* en *positief* of *negatief behoefte* is een der eerwaardigste Tittels dien men iemand geeven kan. *Eerlijk* kan men ook in zekere betrekking zijn en blijven en ook gerustelijk dien Tittel blijven voeren, ofschoon men, door eene *al te groote economie*, weduwen en wezen benadeele, gansche huisgezinnen uitmergele, de bezittingen van anderen, onder schijn van recht, tot zich trekke, zwaare, voorafgeziene Bankroeten maake, enz., als men slegts zorge van niet in de termen van het *Jus criminale* te vervallen. Immers, iemand, die zig door slinksche wegen verrijkt heeft, blijft *eerlijk* en van ieder geacht; doch, wie zou het ooit kunnen gelooven, en evenwel het is zo, hij moet zig vooral wagten, om bij den nagt eenig lood, al ware het ter waarde van slegts eene stuiver, van eens anders dak te

ligten en met zig te voeren, also hij daardoor eenslags *oneerlijk*, en wel in den hoogsten graad, te weeten, een Dief zoude worden, en des doods schuldig zijn; blijkends *L. I. § ult. Cod. de Furtis*, Carpzovius, *Prax. Crim. Anth. Mattheus, de Criminibus*, adde Voet *ad Pandectas*, Damhouder, *Pract. Crim.* en een aanzienlijken drom van Rechtsdoctoren. Hij die deze zonderlinge zeldzaamheid en subtiële scheiding van *eerlijk* en *oneerlijk* nog niet weet, en niet gelooven wil, dat er wel-
 eer veele *eerlooze* personen gehangen zijn, die de maatschappij in geen duizendste gedeelte zo veel benadeeld hadden als een talloos getal *eerlijke* lieden, die door hunne eerlijke, echter eenigzins met bloed en traanen bevoctigde bezittingen, in vergulde koetsen rijden, en met opgeheven hoofde elks achting vorderen, die, zeg ik, blijft nog al te zeer aan de aloude en bekrompen betekenis van het woord *eerlijk* hangen, en heeft allernoodzaakelijkst een diergelijk *Glossarium* als dit is noodig, om zich beter in de hedendaagsche mode-taal te beschaaven.

www.libtool.com.cn

I N H O U D.

www.libtool.com.cn

	Blz.
Lof van den Koophandel. [Uit de <i>Opkomst en Bloei der Verenigde Nederlanden.</i>]	1.
Keizer Karel V. en de Nederlanden onder zijne regering. [Uit hetzelfde werk.]	4.
Filips II. [Uit hetzelfde werk.]	9.
Verwoesting van den Amsterdamschen Schouwburg door brand in 1772. [Uit het <i>Leven van Punt</i> , als tooneelspeler en kunstenaar beroemd.]	11.

ELIZABETH WOLFF, geb. BEKKER, en AGATHA DEKEN.

Een Rotterdamsch-koopmans-onthaal in 1778. [Uit eenen brief van eene Amsterdamsche juffer, Anna Willis, die zich tijdelijk bij eene Rotterdamsche tante ophoudt, aan hare vriendin Sara Burgerhart, de heldin van den roman van dien naam.]	17.
De onverwachte bevalling. Brief van Martha de Harde aan Wilhelmina Heftig. [Uit den roman <i>Willem Leevend.</i>] . .	21.
Mevrouw Alida Rijzig aan Mevrouw Petronella Everards. [Uit denzelfden roman.]	27.

JACOBUS BELLAMY.

Fragment uit eene sentimentele Historie	31.
---	-----

HIERONYMUS VAN ALPHEN.

Nuttigheid van een Dagboek. [Uit het Dagboek van E. C. W.]	33.
Vrees om anderen te beledigen. [Uit hetzelfde werk.] . .	36.
Zedelijke winterbeschouwing. [Uit hetzelfde werk.] . . .	36.

ALLARD HULSHOFF.

Afwisseling van dagen en jaargetijden	37.
Beschrijving van de onderscheidene jaargetijden	40.

JACOBUS KANTELAAR.

Blz.

Trekken uit het karakter van H. A. Schultens 44.

www.ijktol.com.cn
RHIJNVIS FEITH.

Onvolkomenheid van edele daden. [Uit het *Dagboek mijner goede werken.*] 51.

Hoogmoed en nederigheid. [Uit hetzelfde werk.] 54.

PIETER NIEUWLAND.

Over de betrekkelijke waarde der verschillende takken van menschelike kennis en kunst 56.

MARTINUS STUART.

De zelfopoffering van Regulus 61.

Cornelia, de moeder der Gracchen 66.

Karakter van Cicero 69.

Dood en karakter van Caesar. 69.

ADRIAAN LOOSJES Pz.

Lessen voor een Hollander, die buiten 's lands reist. [Uit den roman: *Maurits Lijnslager.*] 74.

Zwitserland en Milton. [Uit denzelfden roman.] 76.

De Slavenhaarder en de Neger. [Uit de *Zedelijke Verhalen.*] . 81.

JOHANNES LUBLINK, DE JONGE.

Vaderlandsliefde 90.

AREND FOKKE SIMONSZ.

Fragment uit het *Ironiesch Comiesch Woordenboek* 92.

DE BLOEMLEZING

www.libtool.com.cn
UIT

Nederlandsche Prozaschrijvers

TEN VERVOLGE OP DIE VAN

N. G. VAN KAMPEN,

VERKOERT DOOR

D. VEEGENS.

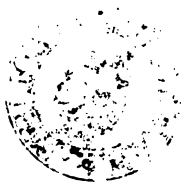
(UIT SCHRIJVERS VAN DEN JONGSTEN TIJD).

Tweede vermeerderde druk.

AMSTERDAM,
P. N. VAN KAMPEN & ZOON.
1875.

www.libtool.com.cn

VOORREDE VOOR DEN EERSTEN DRUK.

De verzamelaar van dit bundeltje voorziet velerlei aanmerkingen, die op zijn arbeid gemaakt kunnen worden. »Waarom,» zal de een zeggen, »zijn A. en B. niet opgenomen?» »Waarom,» vraagt een ander, »uit *dit* boek van C. een fragment opgenomen en niet uit *dat* boek, dat immers zijn beste is?» »Waarom,» brengt een derde in 't midden, »zoo weinig van D. en zoo veel van E?»

Verstandige beoordeelaars echter zullen de bezwaren in aanmerking nemen waarmede de verzamelaar van een Bloemlezing te kampen heeft. Soms is het hem niet vergund die stukken over te nemen, die hij het meest voor zijn doel geschikt acht. Een andermaal moet hij een offer doen, ter wille van de noodige verscheidenheid. Dan weder leenen zich soms de beste boeken niet tot fragmentarisch gebruik. En eindelijk laat zich de noodzakelijkheid gevoelen om menig auteur voorbij te gaan, wil men de vereischte beknoptheid in het oog houden.

Indien gezegde beoordeelaars, al deze dingen in aanmer-

king nemende, hunne meening willen uitspreken, in hoever de hier verzamelde fragmenten kunnen dienen om den leerling een denkbeeld te geven van den stijl onzer beste levende prozaschrijvers, zullen zij verzamelaar en uitgevers aan zich verplichten.

Aan schrijvers en uitgevers, die met zooveel welwillendheid hunne toestemming hebben verleend tot het overnemen der hier bijeengebrachte fragmenten, wordt bij dezen de dank van verzamelaar en uitgevers toegebracht.

LEIDEN,
Augustus 1868.

P. A. T.

De noodzakelijkheid van een tweede druk heeft bewezen, dat dit bundeltje eenige bruikbaarheid bezit. Zoo ik hoop zal deze door de thans voor het eerst opgenomen stukken verhoogd worden. Ook nu weder, mede uit naam der uitgevers, onze dank voor de vergunning met zooveel welwillendheid tot die opname verleend!

LEIDEN, 1874.

P. A. T.

Eene inleiding van Mejuffrouw Stauffacher.

Mijn Heer en Meyrouw van Eylar waren allerbeste menschen, die om niets anders schenen te denken, dan om het hun gasten zooveel mogelijk naar hun zin te maken: en daarby heerschte op Hardenstein de meest gulle en ongedwongen toon die te bedenken is. Als ik zeg »ongedwongen,” dan bedoel ik daarmede niet wat men nu¹⁾ sans gêne noemt, en 't geen daarin schijnt te bestaan, dat men met een sigaar in den mond door huis loopt, met een jas en bemodderde laarzen binnenkomt, lui in een gemakkelijken stoel of op een kanapee ligt uitgestrekt, de helft van den avond wegblijft om te rooken en de dames alleen laat zitten: — neen! men verstond het sans gêne toen anders, en gelijk men in de groote maatschappy zich aan de slaverny der wet onderwerpt om vrij te kunnen zijn — is 't niet Cicero, die zoo iets zegt? — zoo onderwierp men zich in de sameuleving aan de slaverny der etikette om zijn eigen en eens anders genoegen te bevorderen. Gelijk ik u reeds zeide, men was op Hardenstein den geheelen morgen zijn eigen meester; de Heeren gingen vroegtijdig uit rijden of op de jacht; maar geen hunner zou 'er aan gedacht hebben, aan tafel anders dan in behoorlijke tenue te verschijnen, de pruik netjens gepoederd, schoone lubben en jabot en den degen op zijde. 's Avonds onder het muzijk maken viel er wel eens een, die voor dag en daauw in 't veld geweest was, in den dut; maar als de theeboel opgeruimd en de speeltafeltjens gezet waren, was ieder weér klaar, en aan 't souper dacht niemand er aan om vaak te hebben. Och! dat soupeeren raakt ook al zachtjens aan uit de mode.

Ik hoor nu dagelijks zeggen, dat in die jaren onze Natie in een staat van diep zedelijk verval verkeerde, dat de lang-

¹⁾ Nu — men bedenke dit wel — beteekent in deze vertelling altijd: „een goede veertig jaar geleden.”

durige vrede, dien zy genoten had, de ontzettende rijkdommen, die men maar te verzamelen en te genieten had, de weelde en wat dies meer zij, alle veêrkracht had verlamd, alle ontwikkeling doen ophouden en dat men, gerust insluitende op den roem der voorvaderen, in een toestand geraakt was van algemeene verdooving en machteloosheid. Ik ben niet op de hoogte om dat te beoordeelen; doch die zoo spreken oordeelen van 't geen zy niet gekend hebben, en zien althands de goede zijde van dat tijdvak voorby. Ik verzeker u, dat er toen in de meeste dingen vrij wat meer degelijkheid heerschte dan thands; als men bouwde, al was 't maar een onnoozel koepeltjen, dan bezigde men duurzame materialen, en men hoorde van geen muren, die vochtig waren of afkalkten, en van geen planken, die wegrotten. In de meubelen heerschte ook vrij wat meer smaak en vinding dan in de hedendaagsche; en zy waren vrij wat keuriger en met meer zorg afgewerkt dan in dezen tijd, nu men enkel op 't goedkoope ziet en de boël maar à la grosse morbleu wordt saëmgeflanst: en het vleesch aan 't spit gebraden smaakte heel anders dan nu het met de moderne ekonomische kookmachines wordt toebereid. Maar ik raak van den tekst en wat ik eigenlijk aanmerken wou is, dat de menschen toen ter tijd veel aangener in den omgang waren dan nu. Zoo als ik straks begon te zeggen, men wist zijn vrijheid aan banden te leggen: ieder had het gevoel, dat, wanneer hy in een gezelschap werd toegelaten, zulks onder de stilzwijgende voorwaarde was, dat hy zijn aandeel tot het algemeen genoeg moest bybrengen en dan bleek het, dat wie 't meest zijn best deed om anderen welgevallig te zijn en zich van de voordeeligste zijde te vertoonen, ook doorgaands zelf 't meeste genoeg had. Juist de omstandigheid, dat ons Vaderland toen vrede en rust genoot, was oorzaak, dat er over politiek weinig of niet gesproken werd: en ofschoon er spanning tusschen de partyen in den Staat was ontstaan, en somtijds lieden van verschillende kleur elkaër in gezelschappen ontmoetten, men had de welvoegelijkheid, in tegenwoordigheid van dames niet over politieke vraagpunten te twisten; de gesprekken liepen dan ook meer over literatuur en over de nieuwtjens van den dag. Enfin, hoe zal ik het u zeggen? men wist toen nog te »praten,» wat de Franschen noemen causer, een kunst, die by ons, gelijk by hen, zoo goed als verloren schijnt, en door het verdwijnen waarvan de gezelschapskringen ont-

aard zijn of in dispuutkollegies, of in verveelend gewauwel over dienstboden en modewinkels. — Niet, dat men toen ook niet somtijds over zeer onbeduidende dingen sprak; maar over al wat men zeide was een zeker waas van bevalligheid gespreid, dat alleen verkregen wordt door een goede opvoeding, door den omgang met hoogbeschaafde lieden en vooral door de gestadig aangekweekte zucht om te behagen. Gy zult zeggen — of neen, gy niet, anderen, die my niet begripen kunnen, zouden zeggen: »de konversatietoon van die dagen was dus inderdaad niet veel meer dan een blinkend vernis, 't welk de oppervlakte verguldde eener maatschappij, van binnen verrot en bedorven.» Ik weet dat niet: ik zal my althands wachten, een geheele maatschappij, waaronder ik geboren en opgevoed ben en geluk en vriendschap onderhouden heb, te veroordeelen; ik zie maar niet in, dat de hedendaagsche zoo veel beter is. Men ontmoette in dien tijd, even zoo goed als nu, menschen, die dom, enkelen zelfs, die vrij belachlijk waren: ook nu en dan bewees deze of gene — en gy zult er een voorbeeld van krijgen — dat zijn hart niet op de rechte plaats zat; — maar de dommen hadden doorgaands van jongs af geleerd te zwijgen en toe te luisteren, en vormden alzoo als 't ware het »publiek:» de belachlijken dienden tot vermaak van de overigen, even als de apen en de papegaaien: en de slechten.... nu ja, de slechten moesten kunnen huichelen en zich beter voordoen dan zy waren, op straffe van uit de kringen van ordentlijke lieden te worden geweerd. Ik beken, er waren toen vrij wat lieden, die machtig veel op hadden met de Fransche wijsbegeerte en op 't stuk van godsdienst al heel onrechtzinnig dachten; maar zy zouden zich toch gewacht hebben, te profaneren, of te pralen met hun ongeloof in tegenwoordigheid van menschen, die er door ontsticht zouden zijn. Zij eerbiedigden wat zy de zwakheid van bygelooovige hersenen noemden: en de anderen zuchtten in stilte over 't geen zy aanmerkten als de dwalingen van den tijd. — En noemen nu die toenmalige maatschappij oppervlakkig, onbeduidend, futiel, al wat men wil: ik voor my weet, dat zy honderdmaal beschaafder, wellevender, aangenamer en vermakelijker was dan de hedendaagsche, en onze jonge heeren zouden er menige les en goed voorbeeld aan kunnen nemen,

Maar ik val in herhalingen en ben weêr machtig aan 't divageeren: nu! een en ander is een gebrek van oude lieden en dat gy my vergeven moet. Ik raak altijd op mijn

hobbyhorse als ik van die dagen spreek, en ik geef er my te meer aan toe, omdat ik weet, dat gy er gaarne van hoort. — Doch ik zou u een verhaal doen en daar zou ik nooit toe geraken, indien ik op deze wijze voortging. Dus onmiddelijk tot de zaak: en ik beloof u, niet weer af te dwalen.

(*Mejuffrouw Stauffacher.*)

Een studentenkamer, veertig jaar geleden.

De burgers der akademiestad, althans zij, wier huizen in het begin der zomervakantie prijken met bordjes, waarop *cubicula locanda* te lezen staat, zijn gedurende negen maanden van het jaar slechts voor een zeer gering gedeelte als heeren en meesters in hun woning te beschouwen: het is de student, somtijds ook de officier, die in het hoofdvertrek gevestigd is, die de aandacht van overburen en voorbijgangers tot zich trekt, die voor het raam zit, uit- en ingaat; den sleutel voert, heerscht, beveelt, zijne vrienden en bekenden bij zich ontvangt, in één woord zich als hoofdpersoon gedraagt, terwijl de eigenaar of eerste huurder zich naar een achter- of onderkamertje verbannen heeft. Het is dan ook naar dit hoofdvertrek, waarheen wij ons begeven, al heeft de toegang niets aanlokkelijks. Immers onze weg leidt eerst door een smal gangetje, waar wij gevaar loopen te struikelen over een drempeltje, dat stellig met geen ander doel kan aanwezig zijn dan om aan kinderen en bezoekers bedachtzaamheid te leeren: voorts hebben wij een donkere trap, ingesloten tusschen drie naauwe wanden, te zoeken en, na die gevonden te hebben, te bestijgen, welke trap bij dag een vaal en twijfelachtig licht ontvangt uit het onderhuis, doch waarop bij avond volslagen duisternis heerscht, en waarvan de glibberige, uitgesletene treden elkander in zoo zonderlinge evenredigheid opvolgen, dat men bijna twijfelen zou, of de bouwmeester niet het vraagstuk had pogen op te lossen, hoe men in een gegeven bestek op de meest heterogene wijze een zeker aantal onregelmatige parallelogrammen op elkander kon stapelen. Is het ons gelukt, na niet meer dan drie of vier malen ons hoofd te hebben gestooten tegen allerlei fantastisch uitspringende hoeken en balken, den *bel étage* (?) te bereiken, zoo bevinden wij ons voor een deur, die zeer gemakkelijk en zonder gerucht opengaat, doch die zich nooit dan na vijf of zes harde duwen of rukken —

naarmate men binnen of buiten staat — weder laat sluiten; wij stooten nogmaals de neuzen onzer schoenen tegen een tweede drempeltje en treden eindelijk de voorkamer binnen, bewoond door Gerlof Bol, S.O.S. Theol. cand.

Het is avond: de twee schuiframen, door een smal penant gescheiden, zijn verborgen achter verwelooze blinden, op welke hier en daar een vierkante, vermoldme of vuile plek aanwijst, waar een knip of wervel gezeten heeft, en welke blinden zich bochtig uitzetten, als dreigden zij ieder oogeblik zich van den dwang der kromgebogene bouten, waarachter zij beklemd zijn, te ontslaan, en den onvoorzichtige, die zich in hun nabijheid waagt, tegen 't aangezicht te springen. De wanden zijn beplakt met een vuil geel papier, waarop groene en blauwe bloemen elkander in diagonale richting vervangen: hier en daar echter heeft het behangsel een scheur bekomen, deels met een reep van hetzelfde (doch zeker om de wille der variatie verkeerd-om geplaatst) papier beplakt, deels het patroon van een vroeger behangsel met zwarte en oranje figuren latende doorschemeren. Tegen dien wand hangen, te zamen in een lijstje, de portretten van van der Palm en van Borger, de *series lectionum*, met drie spelden vastgehecht, en eenige *theses* en konvokatie-briefjes, mede aan spelden gestoken. — Naast de deur bevindt zich een vrij diepe alkoof, die de voornaamste schatten des bewoners bevat, als, vooreerst: zijn boeken, die, voor zooverre het kwartijnen, octavoos of duodecimoos zijn, op drie rondlopende planken rusten, en, voor zooverre het folianten zijn, nevens eenige kaarten in portefeuille op den grond staan: ten andere, twee manden, waarvan de eene gevuld is met uitgebrande, de andere met vuile, ter uitbranding bestemde pijpen: — ten derde, een toegeslagen speeltafeltje, voor een prijsje bij een uitdrager gekocht, en waarvan nooit meer dan twee pooten te gelijk den grond raken, terwijl de oppervlakte van het eertijds groene laken, waarmede het bekleed is, een merkwaardige verzameling aanbiedt van wiskundige figuren, als — cirkels, gevormd door de vochtige voeten van punch- of wijnkelken, — ellipsen en vierkanten, ontstaan door het morsen met was, smeer of inkt, of door het neêrzetten van allerlei voorwerpen, die men vergeten had, vooraf van onderen af te veegen: — ten vierde, een parapluie zonder knop, en waarvan de baleinen grootendeels of niets meer van het taffen bekleedsel willen weten of er doorheen steken: voorts, een drietal vreemdsoortige rottingen, een

paar gebroken Duitsche pijpen, een blikken trommeltje, een schrijfflessenaartje, te dezer gelegenheid van de hand gezet en beladen met *dictata*, handschriften en stukgelezen boeken: een grooten standertlezenaar, waarop een *editio princeps* rust van den Staten-Bijbel, met koperen sloten voorzien: en, *last not least*, gelijk de Engelschen zeggen, een klein mandje met volle, en een groote mand met leêge wijnflesschen.

Gemelde alkoof is voorzien van een dubbele deur; en, wanneer deze gesloten is, wordt er een bijzondere behendigheid of liever een gelukkig toeval gevorderd om haar weder te openen, aangezien de kruk doorgaans vrij wat eigenzinnigheid aan den dag legt en ontelbare malen zeer bedaard in de hand, die haar omvat houdt, ronddraait, eer zij aan haar bestemming voldoet en den wervel oplicht.

Wat nu het mobilair van het vertrek betreft, de nauwkeurige inventaris daarin bestaat uit:

1°. Een damspiegeltje in gebruineerde lijst en dito bovenstuk; het spiegeltje verdeeld in twee glazen van verschillende kleur. Wanneer men zich in het onderste glas bekijkt, heeft men een paars, in het bovenste een groen, en in beiden een scheef gezicht: zoodat niemand er ooit, 't zij omhoog, 't zij omlaag, in gekeken had, die zich niet gehaat had, er weder uit te kijken, zoo leelijk had hij, of zij, zich zelf gevonden.

2°. Een mahoniehouten *secrétaire*, die wel aan het kleine hekwerkje om den bovenrand eenige krullen en stijltjes mist, maar die over 't geheel nog vrij goed voor 't gebruik is, en geen andere gebreken bezit, dan dat het onderste kastje niet sluit, dat een der scharnieren van de klep loszit, zoodat bij het open- en dichtmaken veel behoedzaamheid vereischt wordt, en dat een der achterpooten zijn dienst voorlang opgezgd en in stede van een staande, een liggende houding heeft aangenomen, 't welk echter niet belet, dat het meubelstuk zeer rustig tegen den wand blijft leunen. Op dit meubel, achter het zoo even genoemd hekwerkje, prijkt, onder een glazen stolp, een papieren bloemruiker (het eigendom der hospita), rechts en links geflankeerd met pleisterborstbeeldjes van Homerus en Cicero, omzet met eenige theekopjes, die in vergulde letters de aandoenlijke mottoos voeren: »Ter Uwer Verjaring, Weinig maar uit een goed hart, Wandel op rozen, Uit achtting.» enz.

3°. Een witwerkers-hoekbufet, met een geribde schuifdeur, die, wanneer men haar bedaard wil openen, hardnekkig op haar plaats blijft; terwijl men, wanneer men geweld wil ge-

bruiken, het geheele bufet van zijn plaats doet draaien: zoodat alleen langdurige ervaring, gevoegd bij taai geduld, iemand in staat stelt, de borden, glazen of messen, of wat het meubelstuk verder bevatten moge, voor den dag te halen.

4°. Een potkacheltje, op welks dekstuk menige bleeke kring aantoot, dat er dikwijls een glas op gerust heeft. Naast het kacheltje staat een houten tobbe met een oor, die steenkolen bevat; daarnevens liggen een stapel turven en eenige blokjes, waarbij zich een pook en tang bevinden, welke laatste men niet hanteeren kan, zonder dat het vel van den wijsvinger er tusschen beklemd wordt, en wier beenen elkander kruisen zoodra men er iets meê wil aanvatten.

5°. Een armstoel en zes stoelen met trijpen zittingen, waar overal de pluisharen door talrijke wonden uitkruipen; allen, eerwaardige invalieden, vol gebreken en bijzonder zwak in de lenden.

6°. Een vierkante tafel met uittrekbladen: de oppervlakte groen met witte spikkels, en de randen roodbruin geschilderd; op welke tafel men in 't midden een rood verlake lamp en twee zwart verlake kandelaartjes met vetkaarsen, voorts een gebroken snuiter, een houten tabakskistje, een komfoor, een inktkoker en verder schrijfgereedschap ziet, en rondom welke eenige studenten vereenigd zijn, allen, leden van de Rederijkerskamer, genaamd *de Dorstige Pleiaden*.

(*De Lotgevallen van Klaasje Zevenster.*)

Bij Mevrouw van Doertoghe.

Na ongeveer twintig minuten gereden te hebben, sloeg men een breeden grindweg in, aan weêrszijden beplant met een dubbele rij zware beuken, wier kruinen zich vereenigden tot een lommerrijk *berceau*. Rechts en links vertoonden zich voortdurend rogge-, boekweit- en aardappel-velden, van afstand tot afstand met eiken- of beukenlanen doorsneden en met deze een telkens afwisselend landschap vormende, bevalilig en statig tevens. Weldra sloegen nu de rijtuigen de oprijlaan in, die op het huis te Doornwijk aanliep. Men bereikte echter dit laatste niet, dan na vooraf een zware steenen brug te zijn overgereden, op welker leuningeen twee steenen leeuwen waren uitgehouwen, die de wapenschilden van Doertoghe en van Pancras tusschen hun klauwen hielden: zijnde die der schoonouders van de tegenwoordige

eigenares, Jan van Doertoghe en Hendrina Pancras, die 't landgoed gekocht en 't huis hadden doen bouwen. Over de brug verdeelde zich de oprijlaan in twee armen, die, na een groot grasperk, in welks midden een zonnewijzer stond, te zijn rondgelopen, zich voor het huis weer vereenigden. Op het grasperk vertoonden zich hier en daar ronde, vierkante, ruitvormige of veelzijdige bloemperkjes, en langs den rand, aan elke zijde, zes steenen beelden, te samen de Twaalf maanden voorstellende. Rechts en links stonden, op gelijke afstanden, de stal en tuinmanswoning, kloeke gebouwen, den vorm hebbende eener halve maan, tegen de binnenzijde gezien; in welke binnenzijde zich in 't midden een portiek verhief, waaronder groote standbeelden — rechts dat van Febus, links dat van Flora — van hun hooge voetstukken op de voorbijgangers schenen neder te zien. Aan den uithoek van elk dier gebouwen begon een met zorg geschooren beukenhaag, met nissen voorzien, waarin marmeren borstbeelden op hun voetstukken prijkten, en die boogswijze tot aan het heerehuis liep. Dit was een deftige woning van gebakken steen, geheel in den stijl van de vorige eeuw, met een hoogen, dubbelen stoep, drie ramen aan weërszijden, zeven op de tweede verdieping en een uitstekend zoldervenster, alles met snij- en lofwerk verciërd, en zwaar getraliede keldervensters: een gebouw, dat op een aanplakbiljet met alle recht als »hecht, sterk en weldoortimmerd" zou vermeld zijn geworden, en aan 't welk men wel eens gevraagd had, of de Geest van de Lamp, uit de vertelling van Aladdin, het niet in zekere nacht plotslings van de Heeregracht te Amsterdam aldus naar het hart van Gelderland had overgeplaatst. Het eenige, wat hem, die er voor stond, herinnerde, dat hij zich niet in de stad bevond, maar buiten, waren de twee groote blaauw porseleinen bloempotten, aan weërskanten op de onderste treden van den stoep, en de roode ditoos met geraniums, op de volgende treden en langs de geheele leuning. Drie lakeien in volle livrei — parelgrijs met passementen, waarop het wapen van Doertoghe in 't oneindig veeveelvoudigd was — stonden achter die bloempotten de gasten af te wachten, die nu achtereenvolgens uit de rijtuigen naar binnen stapten.

De groote zijkamer, waarin de gasten ontvangen werden, verloochende het karakter van stijve deftigheid niet, dat alles hier bezat. De wanden waren bruin gelambrizeerd, met gouden lijsten en krullen: het behangsel was rood damast;

het *plafond* zoowel als de vakken boven de deuren waren fraai beschilderd met mythologische figuren, en een zwaar tapijt, met rooden grond, bezaaid met groote boeketten, bedekte den vloer. Het ameublement was uiterst kostbaar: de onderwetsche kanapee, de stoelen en fauteuils van wit hout, zwaar verguld, met ruggen en zittingen van wit satijn, waarop bloemen van vloszijde geborduurd waren: het mahoniehouten blad van de tafel kaatste, zoo goed als de spiegels boven de schouwe en tusschen de penanten, de voorwerpen terug: aan weërszijden van den schoorsteen stonden antieke kasten met glazen deuren, waarachter, 't zij kostbaar Sineesch porcelein, 't zij ertsen en zeegewassen zichtbaar waren; men vond er noch *easy-chairs*, noch divans, noch een van die *comfortable* zittingen, welke de luiheid der negentiende eeuw heeft uitgevonden, en waarmede de heerschende mode de moderne kamers volpropt: al welke voorwerpen aan Mw. van Doertoghe een gruwel waren en welke zij alleen op haar plaats oordeelde in de salons van bankiers of »zulk volk» of in het boudoir van een actrice . . . zij bezigde dit laatste woord, ofschoon zij er een ander bedoelde, dat zij te preutsch of te deftig was om te noemen. — In 't kort, alles was even stijf, even symmetriek, even oud modisch; alles bracht den bezoeker op eenmaal in de stad en in de achttiende eeuw terug. Alleen de bloempotten, die de plaats van den haard bekleedden, en de bloemvazen op de trumeaux en den schoorsteenmantel, herinnerden ook hier, dat men buiten, althands dat het zomer was.

Mevrouw van Doertoghe zelve was waardig, tot middelpunt van dien onderwetschen luister te strekken. Zij was een type dier patricische matronen, waarvan het ras al meer en meer te niet gaat: nederziende op al wie niet tot de oude regeeringsfamiliën behoorde, of liever, hen niet, zelfs bij name niet, kennende, tenware zij een adellijken titel voerden; en ook dan nog, aan de overlevering van haar geslacht getrouw, nam zij jegens de zoodanigen een *air de protection* aan, bestemd om hun te kennen te geven, dat zij zich zeer vereerd moesten achten, met haar om te gaan. Dit bleek ook nu wederom aan den stijven hoofdknik, waarmede zij de dienaressen, die zij voor Mw. van Hardestein maakte, verzeld deed gaan: een hoofdknik, hoedanig een men zich niet veroorlooft, dan jegens iemand, die een sport lager op den maatschappelijken ladder staat. Nu was inderdaad Mw. van Doertoghe de zeventig reeds lang voorbij en kon ruim de

moeder der Gravin zijn; doch het was minder om haar hoogere jaren, dan om haar afkomst uit een burgemeesterlijk geslacht, dat zij zich verheven waande boven de weduwe eens landedelmans, al prijkte ook een gravekroon boven diens wapen.

(*De Lotgevallen van Klaasje Zevenster.*)

N. B E E T S.

Keesjen.

Ik had nog nauwelijks met mijn zakdoek het stof van de bank van 't prieeltjen geslagen, en was bezig, op mijn gemak nedergezeten, met de oogen op het lootsjen, het plaatsjen en het hekjen gericht, my te verlustigen in het denkbeeld, hoe goed alles by mijn oom en tante in de verw was, als de plaatsdeur openging en Keesjen verscheen. Daar hy den geheelen tuin dóór moest om ter plaatse zijner bestemming te komen, en hy bijna zeventig jaar op de schouders torschte, had ik tijds genoeg om op te merken dat er iets aan scheelde. Hy strompelde eerst byna tegen de rollaag aan, waarop hy niet scheen verdacht te wezen, schoon hy er sedert jaren alle morgens om half tien ure overheen moest stappen; hy liet den zondagschen rok van mijn oom, dien hy over den arm had, door het zand sleepen, en voor hy den appelboom voorby was, was de borstel, dien hy in de hand hield, tweemaal gevallen. Als hy nader kwam, zag ik dat zijn wangen zeer bleek en fledsch waren, onder zijn niet zeer netjes onderhouden baard; zijn geheele gelaat was betrokken; zijn oogen waren dof, en toen hy my voorbyging was het niet als anders: »lief weértjen, meheer!" maar hy nam zyn hoed stilzweigend af, en strompelde naar het plaatsjen. Met een diepen zucht trok hy daarop zijn jas uit, zoodat hy my, in zijn eng zwart vest met mouwen, al het magere en gebogene van zijne gestalte zien liet. De roode blikken tabaksdoos, die half uit den eenen vestzak stak, bleef onaangeroerd, en met wederom een diepen zucht hing hy den rok van mijn oom over den knaap. Met een nog dieper zucht greep hy den borstel op, stond eenige oogen-

blikken in gedachten tegen de haren op te strijken, en begon toen den rok te borstelen, beginnende met de panden.

»Hoe is 't, Keesjen! Gaan de zaken niet goed?» riep ik hem toe.

Keesjen borstelde altijd door. Hy was wat doof.

Wanneer men den volzin herhalen moet, dien men op een eenigzins meewarigen toon heeft uitgesproken, is 't glad onmogelijk het met dezelfde woorden te doen. Ik stond op, kwam een stapjen nader, en zei wat harder:

»Wat scheelt er aan, Kees?»

Kees ontstelde; zag my aan; en bleef my een oogenblik met strakke oogen aanzien; daarop vatt'e hij weer een mouw van mijn ooms zondagschen rok, en begon op nieuw te borstelen. Er liep een traan langs zijn wangen.

»Foei, Kees!» zei ik: »dat moet niet wezen; ik zie waterlanders, dunkt me.»

Keesjen veegde zijn oogen met de mouw van zijn vest af, en zei: »'t Is een schrale wind, meheer Hildebrand.»

»Ei wat, Keesjen!» zei ik, »de wind is niemendal schraal. Maar daar schort iets aan, man! Hebje een courant verloren?»

Keesjen schudd'e het hoofd, en ging hardnekkiger dan ooit aan 't schuieren.

»Kees!» zei ik: »je bent te oud om verdriet te hebben. Is er iets aan te doen, vrind?»

De oude man zag vreemd op by het hooren van het woord vrind. Helaas, misschien was 't hem op zijn negenenzestigste jaar nog geheel nieuw. Een zenuwachtige glimlach, die iets verschrikkelijks had, kwam over zijn mager gezicht; zijne grijze oogen luisterden eerst op, werden toen weer dof, en schoten vol tranen. Zijn gantsche gelaat zeide: ik zal u vertrouwen. Zijn lippen zeiden:

»Hoor reis, meheer! Kent uwe Klein Klaasjen?»

Hoewel ik nu een zeer specialen vriend heb, die Nicolaas gedoopt is, en van wien 't niet onmogelijk was dat Keesjen hem wel eens gezien had, zoo kon ik echter onmogelijk op gemelden Nicolaas den naam van Klein Klaasjen toepassen, aangezien hy een zeer »lange blonde jongen» is, en nooit zou ik hebben willen gelooven dat gemelde Nicolaas, hoe on aardig hy ook somtijds wezen kan, de oorzaak zou kunnen zijn van oude Keesjens tranen. Ik antwoordde dus dat ik Klein Klaasjen niet kende.

»Heeft meheer Pieter hem uwe dan niet gewezen? De

»heele stad kent Klein Klaasjen. Hy krijgt centen genoeg,” ging Keesjen voort.

»Maar wat is het dan voor een man?” vroeg ik.

»Het is,” zei Keesjen, »in 't geheel geen man. 't Is een »dwerg, meheer! een dwerg, zoo waar als ik hier voor je »sta. Je kunt er mee in een spul reizen. Maar 't is een »kwaad kreng. Ik ken em goed.”

Ik wenschte hartelijk naar wat meer orde in de berichten van Keesjen.

»Hy is uit het Huis” hernam hy na een oogenblik zwijgens; »hy loopt over straat als een gek. Hy wint geld met »zijn bochel. Als er een school uitgaat, leggen de jongens »centen bij mekaar, en laten Klein Klaasjen dansen. Dan »springt ie om een stok net als zoo'n aap, en dan maakt ie »zijn bochel wel eens zoo groot. Ik heb geen bochel, me- »heer!” liet hy er met een zucht op volgen.

Terecht begreep ik dat Keesjen minder jaloersch was van den bochel dan van de centen, die hy opracht.

»Ik wou” ging hij op treurigen toon voort, den rok een veel harder streek met den schuier gevende, dan voor laken van negen gulden dienstig was: »ik wou dat ik een bochel had. Ik zou niets uitvoeren; ik zou centen krijgen; ze zouden om me lachen.... Maar ik zou niet drinken” zei hy in eens op een anderen toon, en toen den volzin omkeerende, voegde hy er zeer bedaard den rok van den knaap nemende en hem opvouwende, nog eens by: »drinken zou ik niet.”

»Keesjen, zei ik, »toen je de tuin doorkwaamt, en toen ik je aansprak, was je bedroefd, en nu lijkt je wel wat boos te zijn; ik zie je liever bedroefd!”

De oude oogen schoten weer vol tranen: hy stak zijn dorre handen naar my uit; en ik vatt'e ze, toen hy ze, beschaamd over zijn gemeenzaamheid, terug wilde trekken, en liet ze niet dan na een bemoedigend drukken varen.

»Och,” zei hy — »och, meheer weet dat zoo niet: — »maar ik ben — ik ben veel bedroefder dan boos. Maar »Klein Klaasjen heeft me mishandeld. Klein Klaasjen is »slecht. De menschen,” ging hy voort, naar het schoensmeer bukkende, »de menschen denken soms dat hy gek is; »maar hy is slecht.”

»Hoor eens, Kees!” zei ik, een kleptafeltjen op een ijzeren poot opslaande; »ga hier eens wat zitten, en vertel me reis geregeld, wat heeft Klein Klaasjen je gedaan.”

»Het zel niet helpen,” zei Keesjen, »maar ik zel het doen, als u 't niemand zegt. Kent meheer et Huis?”

»Welk huis?»

»Van de diakonie.»

»Ik heb het in 't voorbygaan gezien.»

»Goed. Et is een leelijk huis, is et niet? een leelijk huis, met roode deuren en vensters; en van binnen alles rood en alles donker. Nu, meheer weet wel dat we daar allemaal arm zijn, allemaal even arm, — ik kan et niet anders zeggen, net precies, denk ik wel, als op 't kerkhof. Ik en een ander verdienen iets, maar et helpt niet. We brengen et in by den vader; en de vader geeft ons alle weken zakduiten. Dat is goed, meheer! dat is heel goed. Als ik oud word, verdien ik geen koperen cent meer; maar ik krijg toch den zakduit. Hier," zei hy, een bonten katoenen zakdoek uithalende, »deze, en," op zijn tabaksdoos kloppende, »en deze heb ik van mijn zakduit gekocht."

Het was aandoenlijk een man van negenenzestig jaar te hooren spreken van »als ik oud word!"

»Klaas," — ging hy voort — »zoo als meheer wel begrijpt, krijgt ook een zakduit. Maar wat doet Klaas? Klaas doet niets, dan nou en dan de straat voor iemand wieden. Klaas houdt zich gek; Klaas danst met zijn bochel; en als ie centen krijgt van de lui en van de kinderen, dan wandelt Klaas de poort uit. Kent meheer de Vette Vadoek?"

»Neen, Keesjen."

»Et is een herberg in de Hazelaan. Daar drinkt Klaas een borrel, en wel reis twee, en wel reis drie borrels."

»En als hy dan in 't Huis komt?"

»o Hy heeft allerlei kunsten. Hy neemt een groote pruim tabak. Hy haalt een oranjeschilletjen by de droogist. Soms merkt de vader et. Dan krijgt hy een blok aan zijn been, want hy is te oud om op den bok gelegd te worden, en men kan em ook niet op zijn bochel slaan; maar wat is 't, als ie met et blok loopt? Dan zeit ie tegen de kinderen: St... jongens! Klaas is ondeugend geweest: Klaas het een graantje gepikt; en de vader het Klaas al zijn centen afgenomen. Je begrijpt wel, meheer, dat ie dan nog meer opdoet."

Ik begreep het volkomen.

»Maar dat zijn zijn zaken," ging Keesjen voort, een schoen van mijn oom opnemende, dien hy smeerden moest, en hem dadelijk weer neerzettende: »maar wat hoeft hy my ongelukkig te maken? Weet u wat et is? Ik zal 't u vertellen.

Ik had geld, — ik had veel geld — ik had twaalf gulden!"

»En hoe kwam je daaraan, Keesjen?"

»Met God en met eere. Ik had et gespaard, toen ik in de aptheek was. Soms, als ik een drankjen buiten de stad bracht, op een buitenplaats of in een tuin, zei de meheer of de mevrouw: geeft den looper een dubbeltjen; 't is slecht weer. Zoo had ik twaalf gulden by mekaar. Ik mocht die in 't Huis niet hebben. Maar ik bewaarde ze, op me hart."

»En waartoe bewaarde je die? Hadt je dat geld noodig, of deedt je 't alleen om 't plaisir van het hebben?"

»Och, meheer!" zei het diakenhuismannetje, het hoofd schuddende: »Als ik het zeggen mag, de rijke lui weten dat zoo niet; de regenten weten 't ook niet; want zy hebben er geen zorg voor. 't Gaat alles goed by zulke menschen, by leven en sterven. Hoor reis: we hebben 't goed in et Huis; de regenten zijn goed; op vastelavond krijgen we bollen met botter; over drie weken, als de slacht er is, krijgt et Huis een os, ik weet niet van welk groot heer, die lang dood is. Dan eten we allemaal gehakt; en de heeren hebben een party en eten de ossentong. We hebben 't er heel goed; maar een mensch, meheer, denkt altijd om zijn dood."

»Ik denk nog al dat je 't na je dood ook heel goed zult hebben, Keesjen!" zei ik.

»Ik hoop het, meheer: in den hemel is alles goed; maar dat meen ik niet. Ik wou me lijk verbeteren, weet u?"

»Wat is dat, Kees?"

»Hoor reis, als we dood zijn, dan leit men ons op stroo, en we krijgen 't goed an van 't Huis, net as wanneer we leven, en dan gaan we na 't kerkhof, in de put; dat wou ik niet. Ik wou, als ik dood was, geen diakenhuisgoed aanhebben. . . ."

Hy zweeg een oogenblik, en weder kwamen de tranen:

»Ik wou in mijn kist leggen, ik weet niet, ik zal maar »zeggen, zoo als ik er mijn vader in heb zien leggen, met »eigen goed; ik heb nooit een eigen hemd gehad; één eigen »doodhemd wou ik hebben."

Ik was aangedaan. Spreek my niet van vooroordeelen. De rijken der aarde hebben er duizend. Deze arme man kon alles verdragen: schrale spijs, een hard bed, en, naar de mate zijner jaren, harden arbeid. Hy had geen eigen huis, hy zou geen eigen graf hebben; o had hy dan ten minste zekerheid dat zijn allerlaatste gewaad het zijne wezen zou!

»Meheer begrijpt wel,» ging hy, eenigzins schor, voort, »dat daar die twaalf gulden voor was. Het was veel te veel. »Maar ik wou nog meer; ik wou fatsoenlijk begraven worden. Ik heb geen verstand van die dingen: maar ik had »gerekend vier gulden voor het linnen, en dan twee gulden »voor de menschen, die me zouën afleggen; en tien stuivers »voor een draagplaats van twaalf dragers. Was dat niet »knap geweest? De bediende van een aptheker had het zoo »beschreven, het geld was in een papiertjen, en alles in »een leeren zakjen; dat heb ik dertig jaar op mijn hart »gehad... en nu is het weg...»

»Heeft Klaas het gestolen?» vroeg ik.

»Neen,» — zei hy, uit het droef gepeins, waarin zijn eigen laatste woord hem gestort had, oplevende, »maar hy »is er achter gekomen dat ik het had. Zijn kreb staat naast »mijn kreb. Of ie het gezien heeft as ik me uitkleedde, of »as ik me ankleedde, of toen ik ziek was, of dat ik er »hardop van gedroomd heb, ik weet het niet. Ik zou »wel haast zeggen dat ik er van gedroomd had; want ik »denk er altijd om. — Verleden dingsdag had het den hee- »len voormiddag geregend, als meheer wel weten zal. Klaas »had geen cent opgedaan. Het was te slecht weer; de jon- »gens hielden zich niet met hem op. Zijn zakduiten waren »ook weg, en hy had een razenden trek om naar de Vette »Vadoek te gaan. »Kees,» zaid' ie na den eten, »leen me »zes centen." Klaas,» zeg ik, »dat doe ik niet; want je »verzuipt ze maar." »Kees,» zaid' ie, »ik mot ze hebben,» zaid' ie. »Ik zeg, nou, je krijgt ze niet, hoor." »Weetje »wat,» zaid' ie; »Kees" zaid' ie, als je ze me niet geeft, »zal ik aan den Vader zeggen, wat je onder je hemd hebt, »hoor!" Ik bestorf als een doek, en gaf hem de zes centen. »Maar ik zei er by: »Klaas, je bent een schurk!" zei ik. »Of hy toen daar toch kwaad om geworden is, kan ik niet »zeggen; maar gisteren moet hy dronken geweest zijn, en »toen de suppoosten hem 't blok aandoen lieten, heeft hy als »een gek geschreeuwd en gezongen: »Kees het geld! Kees »het geld! onder zen hemmetjen het ie geld!" De broers ver- »telden 't me, toen ik in 't Huis kwam. Ik was als een »dooie. We gingen naar de mannenzaal en kleedden ons uit. »Klaas lag er al, en snorkte als een os. Toen ze allemaal »sliepen, stak ik mijn hand onder mijn hemd om het zakjen »weg te nemen, en als ik kon, in 't stroo van mijn bulster »te verstopen. Maar eer ik het los had, daar ging de deur

»open, en de Vader kwam op de zaal met een lantaren. Ik »viel achterover op mijn kussen, met het geld in me hand, »en tuurde als een gek mensch na de lantaren. Ieder stap »die de vader deed voelde ik op me hart. »Kees!" zeid' ie, »over me heen bukkende: »je hebt geld; je weet wel dat je »dat hier in 't Huis niet verstoppen mag;" en met een trek »hy het uit me hand. — »'t Is voor een doodhemd" — stot- »terde ik, en viel op mijn kniën in de krib — maar 't hielp »niet. »We zellen 't voor je bewaren," zeid de Vader, en »maakte het zakjen open; en telde het geld bedaard. Mijn »eigen oogen hadden het niet gezien sedert ik het er inge- »naaid had; het was dertig jaar geleden; het was mijn eigen »lief begrafenisgeldje. »Ik zweer je dat ik er niets voor doen »zal," huilde ik, »dan me eerhijk laten begraven." »Daar »zellen we zelf wel voor zorgen," zeid de Vader; en weg »ging hy met het geld en met de lantaren. »Klaas!" riep »ik hem na, »heeft het je verteld, omdat ie" . . . maar wat »hielp het of ik gezeid had, omdat ie een lap is? wat hielp »het of ik hem verteld had, dat Klaas alledaag naar de Vette »Vadoek ging? ik had er mijn geld niet mee weerom. Ik heb de »heele nacht geen oog togedaan. — Het is wat te zeggen . . ."

»Zou er by de regenten niets aan te doen zijn, Keesjen?" vroeg ik vertroostend.

»Neen! neen!" snikte hy, de hand op zijn borst rondwrijvende, als zocht hy er het geld nog; »het geld moest weg; »dat is een wet zoo oud als het Huis, en het Huis is zoo »oud — zoo oud als de wareld!"

»Dat 's wat kras, Keesjen," zeid ik, »en wanneer . . ."

Hy liet my niet uitspreken.

»Wat kras! Het is niemendal kras; zijn er dan niet altijd »armelui geweest zoo als ik, die aan de diakonie kwamen, »en van de diakonie mosten eten en drinken, en bed en leger »hebben, en begraven worden? — Maar ik wou begraven »worden van mijn eigen geld, — en ik wou zeker weten dat »ik van mijn eigen geld begraven zou worden; en dat was »mijn grootste troost; en daarom droeg ik het vlak op mijn »hart. — O als Klaas wist dat hy me dood maakte!"

»Hoor eens, Keesjen," zeid ik, »je zult en moet je geld weerom hebben; ik beloof het je: ik zal mijn oom er over spreken: hy kent zeker de regenten wel; wy zullen zien of zy de wet voor een-oud, braaf, oppassend man als gy zijt, niet eens zullen willen overtreden. Maak er staat op, Kees, je zult je geld weerom hebben."

»Zal ik?» zei de arme man, door mijn stelligen toon be-
moedigd. »Zal ik, wezenlijk?»

En zijne oogen afvegende met een blij gelaat, gaf hy my
de hand. In zijne behoefte om ook my iets aangenaams te
zeggen, vroeg hy: www.libtool.com.cn

»Smeer ik uw laarzen netjes genoeg?»

»Overheerlijk," zei ik.

»En is uw jasjen goed genoeg geborsteld?» vroeg hy ver-
der; »als er iets aan mankeert, moet meheer 't maar zeggen."

Dat beloofde ik hem, en ging in huis. Maar hy kwam my
achterop, met den linkerarm in een laars van Pieter en den
schoenborstel in zijn rechterhand. »Vraag excuus, meheer!
dat ik zoo vrijpostig ben," zei hy, »maar mag ik u nog
wel iets verzoeken?"

»Wel ja, Kees!"

»Als meheer na de regenten gaat," hernam hy, »moet me-
heer maar net doen als of ie van niets weet."

»Ik beloof het u, Keesjen!"

Ik ging naar mijn oom, en wist hem te bewegen naar de
regenten te gaan. De president liet den vader by zich ko-
men, en liet daarna den vader rondgaan by de andere regen-
ten, om ze tot een extra vergadering te convoceeren. Op
die vergadering moest eerst Keesjen binnenkomen, en ver-
volgens buiten staan; daarna moest ook de vader binnenko-
men, en vervolgens buiten staan. Daarop werd er een uur
gedelibereerd; hetwelk hoofdzakelijk daarmee werd doorge-
bracht, dat de president gedurig zei dat hy de zaak aan de
heeren overliet, en de heeren gedurig zeiden dat zy de zaak
aan den president overlieten.

Daar het zoo niet blijven kon, bracht eindelijk de president
het advies uit, »dat het, aan den eenen kant, wel doenlijk
was Keesjen zijn geld terug te geven, daar Keesjen een man
was van voorbeeldig gedrag, die het geld zeker tot aan zijn
dood toe zoo goed bewaren zou als de ijverige thesaurier-
zelve" (waarop de ijverige thesaurierzelve boog) — »maar
dat aan den anderen kant de ijverige thesaurier het weder
even zoo goed bewaren zou als Keesjen, en dat het dus vol-
strekt niet noodig was Keesjen in het vooroordeel te stijven
dat zijn geld beter bewaard zou worden, en zekerder tot
deszelfs, d. i. Keesjens, doel zou worden aangewend, indien
hy, Keesjen, het zelf bewaarde, dan indien de ijverige the-
saurier het bewaarde; en dat dit zijn advies was."

De secretaris meende echter met eenig recht dat dit advies

den knoop niet genoeg doorhakte, en stelde dus onder verbetering voor, »tot een van beide de maatregelen over te gaan;» — waarop de thesaurierzelf de edelmoedigheid had »afstand te doen van het custodiëeren der penningen in quaestie,» en men eenparig besloot aan Keesjen zijn twaalf gulden, weder behoorlijk in het zeemlederen zakjen vastge-naaid, terug te geven.

Keesjen heeft nog twee jaren lang zijn geld »vlak op zijn hart» gedragen. En toen ik in 't verleden jaar het kerkhof te D. zag, was 't my zoet te mogen denken, dat aldaar in het algemeene graf der armen, één man sluimerde, die er eerbiedig was heengedragen door twaalf broeders van zijne eigene keuze, nadat hy, ook eenigzins door mijn toedoen, in de gerustheid was ontslapen dat hy in zijn eigen doods-kleed zou worden gewikkeld.

Had hy misschien in zijn laatste oogenblikken nog aan Hildebrand gedacht?

(De familie Stastok, in: Camera Obscura).

De Schippersknecht.

»Indien wy eens een meid minder hielden,» zei Burge-meester Dikkerdak tegen mevrouw Dikkerdak, op een mooien morgen, en hy plukte aan de franje van zijn japongordel, op eene wijze als of hy er een zwaar hoofd in had dat dit voorstel fortuin zou maken. — »Een meid minder!» riep zij uit, en hare oogen begonnen gevaarlijk te vonkelen: »dat 's onmogelijk, mijnheer! — Als er te veel verteerd is, het is door de meiden niet geschied. De meiden moeten blijven. Ik (en zy drukte verbaasd op dat voornaamwoord); ik kan geen enkele domestique missen!» — Burgemeester kreeg een hevigen hoestbui, want hy was vol op de borst; hy vouwde het exemplaar van de Haarl. courant van dingsdag — oktober 18 — (het is lang geleden) bedaard in »deszelfs» officiële plooiën; lei een blokjen by op het vuur; wandelde naar de vensterruiten; keek eens naar de boomen van zijn buitenver-blijf, en daarna, over zijn buik heen, naar de punten van zijn gevlamde pantoffels; kreeg nog een hoestbui; verliet de kamer met deftigheid; ging zich laten poeieren, en sloot zich, deze plechtigheid volbracht zijnde, in zijn eigen kamer op. Toen strekte hy zijne hand uit en belde.

»Laat Kees boven komen, sprak hy tot den binnengetreden bediende.

Kees kwam; gepoeird als zijn heer; een man van ongeveer vijftig jaar, van middelbare gestalte. »Wat belieft menheer!»

»Kees,» begon Burgemeester; maar een nieuwe aanval van de volle borst belette hem verder te gaan. Kees hoorde in de eerbiedigste houding den bui uit. — »Kees,» hervatte de Burgemeester: »Je hebt me tweeëntwintig jaar trouw gediend; eerlijk gediend; ijverig gediend...» Kees schepte moed; hy had gedacht dat er iets onaangenaams aan de hand was, en de Burgemeester was een gestreng man. Maar als de Burgemeester zag dat het gezicht van Kees opklaarde, vatte hy ook moed; zoodat er op dat oogenblik twee menschen byeen waren, die beiden den besten moed van de wereld hadden. — »Trouw gediend!» herhaalde de Burgemeester.

»Naar mijn beste weten,» zei Kees bedaard, en bekeek de roode opslagen van zijn grijsgeelen rok.

De Burgemeester nam een snuifjen, en zeide: »Ik heb maar naar de gelegenheid gewacht om er u voor te beloonen.»

»Wat dat betreft, menheer!» hernam Kees, en een groote traan kwam om het hoekjen van zijn neus kijken, want hy was een gevoelig man, ondanks zijne bakkebaarden: »Menheer is altijd een goed heer voor me geweest. Ik verlang...»

»Hoor Kees,» zei de Burgemeester, »kort en goed: er is een stadspostjen vacant, en ik heb gunstig over je gedacht. Het is een makkelijk postjen, een goed postjen...»

»Maar,» zei Kees, »als ik de vrijigheid nemen mag menheer in de rede te vallen; ik wenschte volstrekt niet te veranderen...»

De Burgemeester kreeg wederom een geweldigen hoestbui.

»En als ik de vrijigheid mag nemen te vragen welk postjen?»

Burgemeester Dikkerdak streek zich met deftigheid langs de kin; »de beneficie van knecht aan het ...sche veer,» zei Burgemeester Dikkerdak met majesteit. »Het wordt binnen kort vergeven. Bedenk er u op, Kees! ik raad het u aan; en ga nu heen — (kuch! kuch!) en vraag (ùche, ùche) of mevrouw (ùche, ùche!) mijn stroopjen wil boven sturen met Betjen; ik heb (ùche, ùche) het weer verschrikkelijk weg.»

Kees wenschte nog iets in het midden te brengen. Maar de Burgemeester hoestte zoo verschrikkelijk, en werd zoo rood in 't gezicht, en wenkte zoo duidelijk met de hand,

dat hy het stroopjen volstrekt dadelijk hebben moest, dat Kees het raadzaam oordeelde te vertrekken.

»Schippers duvelstoejager!» riep Kees, een uur daarna zijn huis binnentredende, en zijn gegalonneerden hoed op de steenen smijtende, zoo ver die vliegen wou. »Schippers duvelstoejager!»

Zijn goede Leentjen dacht dat hy gek geworden was, raapte den hoed op, en vroeg wat hem scheelde?

»Ik moet schippersknecht worden;» riep hy, en zijne oogen rolden vreesselijk in zijn hoofd: »Schippersknecht, omdat ik menheer tweeëntwintig jaar trouw gediend heb! Met de zwabber hé...? een mooi baantjen! Hoo—o—o—o! roepen met twintig o's by een brug, en hu—u—u—u! met vijftig u's by een schoeiing.... Heerlijk, hé!»

De goede egade begreep juist niet al te veel van deze uitboezemingen; maar welke was hare ontzetting en afschuw, toen zy de oorzaak vernam. »Wat?» riep zy uit.... »Jy met pakkies langs de deuren loopen; een karrepoetsmuts op je gepoeierde hoofd! jy een soldatenkapot om je lieve lijf in plaats van je rok met passement! En je hebt immers pas een nieuwe?...»

»Het helpt niet, vrouw!» zei Kees; »ik heb 't al lang gemerkt; der is zwarigheid by menheer, maar 't is maar ongelukkig voor dien het treft.»

»'t Zet *niet* gebeuren!» riep Leentjen. »Laat menheer je afschaffen; laat ie je op straat sturen; maar geen schippersknecht, als je tweeëntwintig jaar knecht by een heerschap bent geweest.»

En met eenparigheid van stemmen werd besloten dat het niet gebeuren zou. *Wat* er gebeurde, mag Kees op zijn eigen manier vertellen, zoo als hy het meer dan eens gedaan heeft, met de hand aan te roepen.

»Dat bleef zoo hangen; maar 'en veertien dagen; et was op een Dingesdag, en menheer ging alle dingesdaggen na burgemeesterskamer: zoo reën we na stad. Stilgehouden voor 't stadhuis; ik klim der of en help menheer der uit.» »Wacht hier een oogenblikkie, Kees!» zeit ie. — »Met et rijtuig?» vraag ik. — »Neen, Kees,» zeit ie; »jy alleen, ga maar bij de bodes, daar heb je nog kennis by.» Nou; ik *had* er een vollen neef by. Wat kom *jy* hier doen? zeit me neef. Ik zeg: ik weet het niet, zeg ik; en menheer stapt zoo binnen. Nou, ik docht: menheer zal al evel zoo gek niet wezen dat ie daar binnen van dat possie spreekt, want ik docht dat

ding is ofgedaan; hy het wel gezien dat ik der geen zin in heb. Maar al zen leven! Ik wacht wel een hallef uur; daar wordt gebeld. Me neef na binnen, met een bos op zen borst, wat ben je me. In een ommezien was hy weerom: daar hadje het lieve leven gaande. Ik most boven komen. Daar hadje menheer zitten, die nog al tamelijk dik is, en dan hadje die dikke van Zuchter, en dan menheer Daats, die zen zoon nou ook al Burgemeester is, loof ik, en dan de overleden heer Watser men zen staartpruik; en dan menheer Kierewier, maar die had dan eigenlijk niks te zeggen: die was zoo veel as sikretaris, en zat midden in de pampieren. Nou had die dikste, die van Zuchter, zoo'n hamertjen in zen hand; en die begon me daar een preek te doen, en een gelukwensching, en in één woord te zeggen, dat door mooi praten zus en zoo van mijnheer Dikkerdak (*mijn* menheer dan) de heeren zoo over me gedocht hadden, om me dan te maken, na me begeerte, note bene! knecht by het veer; en dat ze hoopten dat ik die post trouw en eerlijk, en al die viezevazen, waar zou nemen. Kijk! ik werd zoo kwaad, menheer! dat ik docht een beroerte te krijgen; en ik docht: wacht dikke! hou jy maar reis en oogenblikkie op, dan zal ik reis mee praten — want weetje wat? ik meende ze vierkant te zeggen dat ik het *niet en deé*. Maar ja wel! zoo gaauw as ie amen gezeid had, zel ik maar zeggen, daar begonnen ze allémaal me te feliciteeren en te doen, dat het een aart had, en die Kierewier was ook al klaar met een pampier dat ie me in men hand douwde, en mijn menheer deé maar niet as hoesten; nou *was* ie vol op de borst; en eer ik wat zeggen kon, daar tastte menheer van Zuchter na zoo'n groote tafelbel; ik weet niet dat ik ooit zoo'n tafelbel meer gezien heb; het leek wel zoo'n klok; en toen — luien wat ben je me! en toen kwam neef weer binnen, en ik had maar te vertrekken. — Maar wat die vrouw anging toen ik daar t'huis kwam, as schippersknecht....! Maar ik *was* nog haast niet t'huis, of daar had je mevrouw Dikkerdak al, en de jongejuffrouw! allemaal maar feliciteeren, en dat ik gaauw schipper zou worden! En mooi ding; al de schippers zijn jonger van jaren as ik; en ik ben nou nog op drie na de jongste knecht; van dienst dan. — En wat me vrouw huilde, toen ik daar op een kouen ochtend na de schuit most, met me schanslooper over men arm. Lieve kinderen menschen! — Och ja, zoo sukkelen we nou maar voort. Menheer is dood; en mevrouw is dood, en de jongejuffrouw het laatst nog met

me gevaren; maar ze zei temet geen gendag of genavend; en ik ben nou in me tweeënzeventigste.... Hoo — o—o—o—h jagertjen! de lijn kan wel stuk, met die horten: Hy mot nog langer meê as ik, as 't God blijft!"

(Camera Obscura.)

Barend.

Op den terugkeer gebod de heer Kegge stil te houden voor de deur van een bloemist.

Dê zwarte palfrenier steeg af en belde aan. »Is je heer thuis, meisjes?"

»Mijnheer is naar Amsterdam."

»Maar mogelijk is Barend te werk," riep Kegge uit het rijtuig.

»Ja, mijnheer! Barend is er, als meheer er maar uit wilt komen?"

Wy stegen af, en men bracht ons naar het zoogenaamd bollenhuis, waar Barend zich weldra te midden der bolrekken, houten zaadbakjens, en sterke geuren aan ons oog vertoonde.

Barend was de oudste, de meester-knecht van den bloemist, by wien wy waren afgestapt; een man van een, in zijn stand, allereërwaardigst voorkomen. Hy was niet groot van gestalte, en droeg een blaauw wambuis van een antiek snit, een korten broek, grijze kousen en groote vierkante zilveren kuit- en schoengesperen; zijn wit voorschoot was in de schuinte opgenomen. Niettegenstaande zijn hooge jaren droeg hy het hoofd nog vrij rechtop. Dunne witte haren hingen hem langs de slapen; maar zijn gerimpeld gelaat had nog dat gezonde rood, dat dezulken, die hun leven in de open lucht hebben doorgebracht, tot in hun grijsheid byblijft. Zijne blaauwe oogen hadden een vriendelijken schijn, en zijn mond was juist genoeg ingevallen om een allerinnemendsten plooi te hebben aangenomen.

»Barend!" zei de heer Kegge, »ik moet een mooien ruiker bloemen hebben."

»Dat zal slecht gaan, menheer Kegge," antwoordde Barend.

»Voor geld en goede woorden, Barend!" hernam Kegge; »'t kan me niet schelen wat het kost; je weet wel dat ik op geen kleintjen zie."

»Allemaal goed," zei Barend, »maar je kent de natuur niet

dwingen. Dat 's een anjer, versta je! 't Is nou de allerschraalste tijd; weetje wel dat we al mooi naar korsemis opschieten? Kom zoo vroeg in 't voorjaar als je wilt, menheer Kegge, en ik zal je een handvol gebroeid goed geven, dat je hart er van verdaagt; maar nou is alles gedaan. Der mag nog een enkelen kresantemum wezen, -- maar 't is over, menheer Kegge; je kent, zeg ik nog reis, de natuur van een ding niet dwingen. Je kent het wel dwingen; maar dwingen en dwingen is twee; en als je een ding dwingt, dat nou eigenlijk niet gedwongen kan worden, wat heb je dan? dan plaag je je zelve."

De heer Kegge brak dezen niet zeer duidelijken woordenstroom van den ouden Barend af, met te zeggen: »Nu, nu, Barendjen! als je al de kassen reis doorloopt!"

»Hoor reis!" zei Barend, je moet maar denken dat ik je net zoo graag de heele pot geef, als dat ik er de hartsteng uit moet snijen, want daar zit al de kracht in, weetje. Een blom, menheer Kegge, dat zeg ik altijd, een blom is net as een mensch. Als ik jou je hart uit je gemoed snij, dan kan je ommers ook niet in 't leven blijven? Daar zit het hem as 't ware maar in Wat zeg jy; menheer?" voegde hy er by, zich tot my richtende.

De heer Kegge wachtte volstrekt niet af wat ik in dezen zeggen zoude. »Maar voor een goud vijfjen zal ik toch nog wel wat kunnen hebben?" zei hy ongeduldig.

»Hoor," zei Barend, zijn snoeimes uit den zak halende en openslaande, as ze der binnen, dan hoefje geen goud vijfjen te besteden; dan zal je voor een spiergulden¹⁾ heel wat doen. Maar 't is maar dat het zoo bitter uit den tijd is. Is het voor mevrouw?"

»Neen, Barend! voor me dochter;"

»Kom an!" hernam hy, »dat's hetzelfde; de dames zijn onze beste klanten voor de blokken; maar as we 't van de blokken hebben moeten!"

»Maar waar drommel moet je 't anders van hebben?"

»Wel van de bollen," zei Barend; »de blokken beteekenen niets. Dat is armoed. Kijk!" ging hy voort, daar hy een potjen aanwees dat niet bloeide, maar met een rijkdom van fijne samengestelde bladeren pronkte; »motje zoo'n dingheidjen niet hebben? Of hebje dat al?"

1) Vier gulden.

»Wat is het, Barend?»

»Dat,» zei Barend, »is nou eigenlijk de effetieve mimosa nolus mi tangere!»

»Hou op met je potjenslatijn!» riep Kegge uit; »allemaal gekheid! Hoe heet het in je moers taal, man?»

»Kruidtjen roer me niet!» antwoordde Barend.

»Dankje hartelijk!» hernam Kegge, zich waarschijnlijk herinnerende dat hy zoo'n dingsigheidjen al had.

Wy gingen eerst de tuin door, waar nog een enkele maandroos bloeide, die er heel goed uitzag, ofschoon Barend beweerde, dat zy het door de nattigheid toch in het hart weg moest hebben; en zagen vervolgens de kassen, waar hy hier en daar een pelargonium, chrysanthemum, en primula chinensis afsneed, zoodat wy op 't laatst nog een vrij aanzienlijken ruiker byeen hadden, terwijl Barend by iedere bloem zijn kennis en praatziekte had aan den dag gelegd. Toen hy de laatste deur achter zich sloot, liet de heer Kegge zich onvoorzichtig de vraag ontvallen:

»Wel Barend! hoe lang ben jy hier nu al geweest?»

»Vijf en vijftig jaar, menheer! met God en met eere,» was zijn antwoord: »ik word met vrouwendag achtenzestig, en ik ben hier op mijn dertiende jaar als tuinmansjongen gekomen.»

»Wel man! en je ziet er nog fiks uit!» merkte ik aan.

»O!» antwoordde Barend; »maar dan moest menheer me vijf zien. Die is nou toch ook in der zestigste, maar dat 's nog wat anders. Ik heb dertien kinderen by 'er gehad, en de jongste scheelde met de oudste krek eenentwintig jaar. Nou beurt dat zoo niet meer, maar voor een jaar of tien is het menigmaal gebeurd dat de lui an der vroegen, of er vader thuis was.»

»Dat 's knap!» zei Kegge, »weergaasch knap, hoor Barend! In de Westinjes is dat anders. Daar kan 't wel beuren dat moeder en dochter maar vijftien jaar schelen; maar de vrouwen zijn er vroeg oud, man.»

Met deze woorden haalde de heer Kegge zijn beurs uit den zak, en nam de houding aan van iemand die vertrekken wilde. Maar Barend dacht er anders over; en leunde zich tegen den muur van de kas, met al de gemakkelijheid van iemand die een lange historie beginnen gaat.

»De heeren hadden mijn vader moeten kennen,» zei Barend; »dat was een vast man. Toen ie stierf was ie omme en by de negenezestig jaar, maar hy had zijn volle gebit nog.

Wy woonden toen ter tijd te Uitgeest en hy kwam geloopt van Uitgeest na Alkmaar om de koffie, want wy hadden een eigen moei te Alkmaar; en hy ging weer na huis, en hy wist er niks niemendal van. — En was 't niet om een boer — hy *was* er nog wel."

»Zoo," merkte ik aan; »dan zou hy toch nog al aardig oud zijn, vrind!"

»Doet niet!" zei Barend, »doet niet! dan was hy pas honderdenvijf, en dat had hij makkelijk kunnen worden ook. Maar dat moet ik de heeren toch reis vertellen. Hy was by een boer, Stoetema hiette de boer, aan 't werk; want me vader was een timmerman van zijn ambacht. Wat wil 't geval? Hy krijgt zoo klakkeloos de koors op 't lijf. Nou was me vader van zoo'n natuur, dat as ie, met permissie, maar an 't zweeten kommen kon, dan was ie weer klaar. Jongens, zeit ie tegens zijn kameraads, ik heb een harde koors. Weetje wat, zeiën ze, dan moet je wat op de koes gaan leggen. Dat is, zoo als de heeren mogelijk wel weten, in de koestal, achter de koeien, de plek waar de knechts, deur den bank, slapen. Maar Stoetema zei, dat kan niet, want we hebben 't bed pas opgemaakt voor de jongens; dan most me vader maar op den hooiberg gaan. Nou toen most me vader zoo'n hooge ladder op van een veertig sporten. Jongens! dat kostte hem wat een moeite voor dat ie boven kwam! Toen maakte hy daar zoo'n kuiltjen voor hem, en haalde het hooi over hem heen, en bleef stil leggen. Maar toen ie een uur gelegen had, kwam daar 't houtschuitjen; daar gingen de knechts meê naar huis; want 't sloeg twaalf uren. Deur *dien* weg riepen ze an me vader: Jan, kom der nou of, daar is 't schuitjen! maar me vader zei: neen, want ik zweet zoo; laat me nou leggen. Maar ze zeiën: jongen, as het reis erger wier, je moest maar meê gaan. Toen kwam me vader van den hooiberg af, maar kijk, hy zweette dan erg. Toen vroegen ze aan Stoetema om koedekken. Maar hy wou ze niet geven: me koedekken motten droog blijven, zaid' ie. Toen trok de een zen wammes uit, en de ander trok zen wammes uit; en lei dat over me vader; maar het hielp niet, want het was te kort. Zoo kwamen ze te Uitgeest, maar het was nog wel een anderhalf uur varens. Maar die menschen motten zekerlijk der tijd noodig gehad hebben, want geen een ging er met mijn vader meê. Maar toen waren zen beenen zoo stijf geworden, dat ie niet gaan kon, maar van hoeken tot kanten viel. Toen motten de lui, die

'em gezien hebben, zekerlijk by der eigen hebben gedocht : die man is dronken. Maar ziet, met dat ie zoo aan de deur kwam, wou ie de knop grijpen . . ."

Hier raakte de oude Barend zijne stem, die al zwakker en afgebrokener geworden was, geheel kwijt, en stikte in zijn tranen. Met de linkerhand greep hy zich by 't achterhoofd, en trok zich by de dunne hairen.

»Kijk!» zei de oude man, met den voet stampende; en met evenveel smart en verontwaardiging als of zijn vader gisteren gestorven was, »kijk! as ik an dien boer denk! . . ."

»Hy wou de knop grijpen," ging hij bedaarder voort, »maar het ging niet. Drie dagen daarna was ie een lijk. Maar was 't niet om dien boer," zei hy, andermaal stampvoetende, »hy zou der makkelijk *nog* kennen wezen."

De heer Kegge had de tranen in de oogen. Hy tastte in zijn beurs.

»Daar Barend," zeide hy; »wat er meer is dan een spiergulden is voor jou. Geef me nu den ruiker maar in een groote spanen doos."

Barend ging de doos halen.

»Die oude heer Barend is in allen gevalle toch niet in de wieg gesmoord," merkte de heer Kegge aan, met gemaakte vrolijkheid. En zijne oogen afveegende, voegde hy er by : »een lamentebele historie! Zoo'n ouë karel zou je nog akelig maken óók."

(*De Familie Kegge, in : »Camera Obscura."*)

Tollens.

Tollens is Dichter, en geen middelmatig Dichter. Daar is in de vijftig jaren van zijn dichtelijke loopbaan, geen enkel gedicht uit zijne pen gevloeid, hetwelk deze uitspraak logenstraft of twijfelachtig voor doet komen. Ook vormt de middelmatigheid zich geene school; ook kan zy zich den weg niet banen tot eene populariteit als aan hem ten deele is gevallen. Zijn gevoel is levendig en natuurlijk, ofschoon wellicht minder fijn en diep. Zonder een scheppend genie te zijn, heeft hy verbeelding genoeg om zich een gegeven voorwerp van alle zijden voor te stellen, het by te houden en te volgen. Zijn smaak is, na korte verdoling, hoe langer hoe zuiverer geworden. Zijne uitdrukking duidelijk, natuurlijk,

schilderachtig, over het geheel juist, en eenvoudig, ofschoon het laatste niet altijd met volkomene afwezigheid van een zelfbehagen, dat eenige gemaaktheid te weeg brengt. Men kan niet zeggen dat Tollens onbepaald heerschappy voert over de geheele taal, of dat haar gansche schat hem ten dienste staat, maar hy woekert voortreffelijk met dat gedeelte hetwelk in zijne macht is. Oorspronkelijk is hy, ook ondanks de vele wrijving en aanraking met uitheemsche vernuften, en niettegenstaande hunnen dikwijls merkbaaren invloed op zijn geest en smaak; oorspronkelijk, ook waar hy navolgt; want op al wat door zijne handen gaat, drukt hy steeds zijnen eigenen stempel.

Te recht draagt hy den naam van Volksdichter; want hy is het. Geen dichter misschien werd ooit in Nederland zoo algemeen door alle lezende klassen der maatschappy gelezen. Maar hy is het niet door de vervaardiging van een Volkslied, dat zoo weinig nationaal is uitgevallen, dat het met verandering van een enkel woord in den eersten regel, door alle volkeren kan gezongen worden die een vaderland hebben en een vorst, en aan een »Godheid op den hemeltrou» gelooven; hy is het niet *slechts* omdat hy nationale onderwerpen bezongen heeft; gelijk sommigen zich schijnen in te beelden die, op dezen titel, zich voorstellen zijne ledige plaats te gaan innemen; maar hy is het, wat hy ook bezinge, door het aanslaan van een toon, die voor alle harten verstaanbaar is en in alle harten weerklank vindt. Zich algemeen te doen beminnen, ziedaar het geheim van zijne, en van alle populariteit.

Tollens is geen Dichter van den *eersten* rang; hy zelf is de eerste geweest om dit te gevoelen, om dit gedurig te erkennen. Hij heeft het besef van niet te zijn geworden hetgeen hy meende dat in zijnen aanleg lag. Hy houdt zich overtuigd dat gebrek aan opleiding, aan gelegenheid tot veelzijdige studie, dat de noodzakelijkheid om zich te verdiepen in de bezigheden van een slaafsch beroep, hem belet hebben de hoogte te bereiken, waarop hy wellicht anders gestaan had. En het is mogelijk dat hy hierin gelijk heeft. Maar wij vreezen dat ook de grootste voorraad van verkregene kundigheden geenszins in staat zou geweest zijn hem te verheffen tot eene hoogte, waarvan hem meer dan iets anders eene zekere beperktheid van geest en inzicht uitsloot. De geest van Tollens (naar zijn dichtwerk te oordeelen) had groote vatbaarheid, maar niet even grooten omvang; en komt

ons voor zoowel de diepte als den scherpsten blik te missen die het kenmerk zijn van geesten van den eersten rang.

De Dichter Tollens ziet slechts een bepaald getal van zaken; en dezen uit een bepaald oogpunt; van enkele zijden en oppervlakkig: de *gevels* der huizen; en als hy de huizen binnentreedt; nog weder *gevels*; maar het binnenste heiligdom niet.

Vandaar in zijne poëzy, waar zij ophoudt te verhalen, gedurige wederkeering van een zelfde thema, onderwerp, denkbeeld; van dezelfde beschouwingen; dezelfde tegenstellingen. Vandaar dat deze zanger zelfs in de keuze zijner verhalen meestal tot het gelijksoortige gedreven wordt; vandaar in zijne poëzy, by rijke afwisseling van vorm, eene zekere eentonigheid, eene zekere armoede wat den inhoud betreft.

En de waarheid dezer opmerking valt, dunkt ons, het meest in 't oog, waar deze dichter zich beweegt in den kring van godsdienst en zedelijkheid.

Niemand heeft een dieper gevoel voor de Grootheid en de Liefde Gods, zoo als zich die in zijne Schepping openbaart, op schooner, op aandoenlijker wijze uitgedrukt dan deze dichter, telkens op nieuw, en telkens nieuw.

Maar dit gevoel, en een algemeen denkbeeld van onsterfelijkheid, en eene flauwe Hoop van Wederzien, is byna alles wat van zijne godsdienstige gewaarwordingen en overtuigingen, wat van den gantschen schat der christelijke vertroostingen in zijne poëzy is doorgedrongen; en dikwijls zien wy deze poëzy, gissende en dolende, in het onzekere rondtasten, waar hooger licht sints eeuwen een goeden en veiligen weg heeft aangewezen.

Het spreekt van zelf dat het niet in ons opkomt den Mensch en Christen te oordeelen; maar het verhoogt geenszins de innerlijke waarde, kracht, en belangrijkheid dezer poëzy, dat men, haar lezende, moeielijk tot het besluit kan komen dat den Dichter, als hy de lier in handen nam, de hooge beteekenis van het menschelijk *leven*, welke voor hem in een dankbaar genieten schijnt te bestaan, van het menschelijk *werken*, dat hy hier meestal als beuzelen doet voorkomen, en van het menschelijk *lijden*, dat hem een raadsel blijft, eenigzins duidelijk voor den geest stond.

Vandaar dat deze poëzy, in den beperkten kring van denkbeelden waarin zy zich beweegt, den Mensch wel kan streelen, maar den Christen en den Denker beiden, menigmaal

onbevredigd moet laten. Vandaar dat deze Dichter wel de aangename en geliefde Zanger, maar geenszins, als een andere Vader Cats, boven wien hy nogthands als Dichter zich zeer verre verheft, de leerzame Leidsman en Vraagbaak zijns volks wezen kan. Van daar (maar ook dit zegt niet weinig) dat de Zedelijke invloed zijner Gedichten grootendeels bepaald blijft by die weldadige werking op de algemeene stemming van den geest en van het gemoed, welke het hart voor alle goede indrukken vatbaar maakt, en die onmogelijk kan achterblijven, waar eene lier als die van Tollens de zuivere wederklank hooren doet van een hart als het zijne.

(*Verscheidenheden meest op letterkundig gebied.*)

E. J. POTGIETER.

Nederland's hoofddichters der 17^e eeuw.

Er is een Hollandsch dichter, wiens verzen hunne eigenaardige beeldtenis vinden in de spiegelgladde oppervlakte van eene onzer vaarten, effen in bijna alle wind en weêr door geenen voorjaarszucht tot darteler golfslag gespoord, door geenen najaarsstorm in brandend schuim op den oever gejaagd; een water in één woord, dat schier geene andere beweging kent dan die der groeve, door de trekschuit bij het heên en weêr varen voor een oogenblik gegraven; dan de blinkende bellen, die hare roepen rijzen doet; dan de kringen, welke de lijn van 't jagertje vormt. Het is de poëzij van CATS, welke, — gelde het onderwerp wat het wil, uitheemsche historie, een' keizer of een' koning, een heidinetje of eene herderin, — geenen anderen indruk op u maakt, dan dien, welchen gij in den naauwelijks schommelenden schuurstoel ontvangt; eene volslagen vreemdheid aan alle verheffing; eene kalmte als die de vloeistof, welke u draagt, dáár aan den dag legt. Het is eene poëzij, welke aanschouwelijkste schilderingen we ons verbeelden, dat we onder het voorbijvaren bespiên, in geboomte, welks lommer een oogenblik ter zijde week, in gebouwen, welker vensters wij zagen openstaan. — Ook hebben wij te zamen eenen anderen zanger gadegeslagen, die ons wel op weinig woeliger vlak ver-

plaatst, maar de grenzen van den omtrek des vijvers vergeten doet, wanneer hij bijwijlen de wieken klept als de zwanen, welke wij er zoo statig, zoo sierlijk op drijven zien, als hij er voor ons eene halve wereld in weërkaatsen doet, niet enkel aan deze zijde een hofgesticht; en aan gene zijde eene lindenlaan, maar ook hen, die in het eerste bewind voeren, maar ook hen, die in de laatste spelevaren, ten arbeid spoeden en slooven, maar ons den ganschen Haag, maar half Holland in zijne krachtige kernige, korte zinnen weêrgeeft; HUYGENS, wiens standbeeld op het eilandje in den vijver staap moest. Of als gij dult, dat ik de vergelijking verder voortzette, is er tus-schen dat vocht en zijne verzen niet de overeenstemming, dat beide zich soms in te engen band voelen gekneld, als de herfstadem over het eerste giert, als de hartstocht zich in de laatste lucht geeft? — Een onderscheid echter voegt het ons evenmin voorbij te zien, het verschil in diepte tus-schen die twee; doch wie heeft ooit een beeld geëischt, dat meer dan voor een derde toepasselijk was? En daarom aar-zelen wij niet, u voortgaande eene Hollandsche poëzij te herinneren, beurtelings zachtkens en zoetkens ruischende als eene beek langs bloemrijken boord, beurtelings eenen stouten golfslag slaande, als de Zuiderzee op de zoomen der kust, waar een vervallen torentje het voor ons in aandoen-lijk belang van weidscher tinnen wint; — eene beek, al de schalkheid verklappende, van welke zij getuige was, toen de zonnestralen door de boschaadje drongen, die zich luisterende naar haar gemurmel boog — de binnensee, al de kracht verkondende, waarvan zij bewustzijn heeft, hoe luttel voor de woeling harer wateren de muur bezwijkt, door haar sedert eeuwen gebeukt. Gij herkent de zangster van HOOFD, aan hare dubbele gelijkenis, spiegel van allen lust, geesels van allen dwang; verzen, die ruischen als golfjes, door den adem van het westen gestreeld; verzen, die bul-deren als baren, door den schrik van het noorden gezweept; een' stoet van nimfen, die spelemit; een verdrukt volk, dat zijne boeijen breekt; doch waartoe meer tegenstellin-gen, die u van zelve in het oog vallen, overvloed van deze als het weelderig minneliedje en het majestueuze treurspel opleveren? Eene laatste vergelijking toeft ons voor eene veelzijdiger poëzij, dan eene der drie vermelde heeten mogt, voor de poëzij van VONDEL, vaart, vijver, beek en binnensee overtreffende, — al huwde ook zij op hare beurt zoowel het kalme aan het keurige als het schalke aan het stoute, —

een woud-, een wereldstroom! Oneindig verschillende, als het geklank zijner golven, van de plek, waar hij oorsprong neemt, in droppels den bergwand afgesijpeld, tot de plaats, waar hij het dal van zijne donders daveren doet, in waterval bij waterval neêrstormende, zijn ook de melodijen van Vondels muziek. Hoe die stroom wegrukt, en meêsleepst en voortwielt wat hem weêrstaat; — hoe hij zich schijnt te verlustigen in het afspiegelen van wat hem aanlacht! Zie, daar kronkelt hij de vlakke in; daar wordt hij de grens van gewesten: daar splitst hij rijken, zong Borger te regt; landschappen zonder tal drenkende uit zijnen overvloed; hoofdsteden de schatting brengende der staten, waarover zij gebiën. En echter, geen schoon der natuur, geene pracht der kunst vermag hem te boeijen, die voortbruist over verbrede bedding; voortbruist, beken en vloedden in zich opnemende; voortbruist door de loofzaal der eiken, als langs het koningshof, door geen van beide geboeid, even of er weelde school in de vaart, als gold het de verovering eens nieuwen gebieds. Het wordt zijn deel; andere schatten voert hij mede: andere voorwerpen spiegelt hij af; andere hindernissen wijken — het landvolk aan zijne zoomen, de schepen op zijn glinsterend vlak, de burgerij der steden, welker torenspitsen opdoemen in het verschiep; alles juicht hem toe, alles dankt hem die de scheidspalen slecht, die de volken vereent; — verder stroomt hij, verder ten onmetelijken oceaân, bij wiens grootheid hem duizelt, in wien hij zich verliest, — als de muze van Vondel het deed, toen zij in den *Lucifer* het *Driemaal Heilig* gezongen had. Immers, waar zou ik eindigen, indien ik mij verplicht achtte, ieder vroeger punt van vergelijking als met den vinger aan te wijzen, in elke van de sympathiën des dichters, in de eindelooze afwisseling der onderwerpen, door hem bezongen, in de wereld zijns tijds, door zijn werk omvat? Wereld, herhalen wij, want gelijk het vasteland den woudstroom onvoldaan laat, verlangde ook Vondel, in eenen anderen zin dan den straks aangegevenen, naar zee, volgde zijn adelaarsblik iedere verschijning op deze, bragt zijn adelaarsgreep ook van daar allerlei buit meê. Willem Schouten aan America's zuidelijken uithoek, den naam zijner vaderstad vereeuwigende; — Piet Hein, met de voor Spanje bestemde schatting der nieuwe wereld onze havens inzeilend; — Lourens Reael, op reize naar Oostindiën onder de keerkringszon zijn kusjes dichtende — gij zoekt hen aan deze wanden vergeefs; luister naar Vondel, als ge wenscht

naar hunnen lof; luister naar zijn voorspel van dien van Maarten Harpertszoon Tromp, wiens roem het volgende tijdvak vervullen zou, ware de Ruyter niet reeds geboren, niet reeds aan boord. Of als gij eindelijk, die woelige buitenwereld moede, met den dichter een' blik in onze binnenhuizen wilt slaan, en niet tot schreijens toe wilt worden bewogen door zijn *Konstantijntje*, en geen Italiaansch penseel waarderen wilt in zijn meesterlijk *Kersliet*, verkwik u dan — ik weet niet waarom ik aarzelen zou, de hulde aan den open' zin van Vondel, met den lof zijner bruilofsdichten te voltooijen — verkwik u aan zijne zangen der liefde, vol gloeds, het is waar, mits ge vol gezonden gloeds zegt; weelderig, ik geef het u toe, maar zoo als weldige naturen het zijn in den bloei harer kracht! Lofliederen van den echt, in één woord, zoo als een volk er gaarne zingen hoorde, er zingen mogt, dat zich voor het zinnelijke van den band niet schaamde; dewijl het voor al het zedelijke van dien eerbied had. Vondel was ook de dichter van *d' Opregtste Trouw*.

(*Het Rijks-museum te Amsterdam*).

Jan Salie.

»Vader!» valt Jan Compagnie in, die deernis schijnt te hebben met de mijmerzieke vlaag van den anders opgeruimden oude ¹⁾, »vader! wat suft gij? hebt ge mijne broeders, hebt gij mij niet? — Eèn slechte vrucht onder de honderd; ik zou den boom wel eens willen zien, die er geene had; schud hem af, en ge zijt weder de kroone des wouds! Ik weet wel, dat het ligter gezegd dan gedaan is; vooral dewijl ik Jan Salie niet meê zou nemen, al schreeft gij hem drie h's op den rug. Allerlei uitspatters weet ik te temmen, allerlei loshoofden tot nadenken te brengen — de zee, de luchtstreek, de eenzaamheid doen wonderen op zulk slag van jongens: maar voor zijns gelijke hoop ik, dat de Heere mij bewaren zal! Als hij ooit op Java voet aan wal zette, zou hij er honderd jaren worden maar ik er geen tien meer baas zijn! Hoe hij zich bakeren zou in den glans van mijne weêr-galooze zon, hoe hij zich zou laten bewierooken en bewaaijen! Wat zou het anders zijn dan nederliggen, en sluime-

¹⁾ Oude Jan mijmert over 't verschil tusschen zijn jongen tijd en het Jan Salie-achtige van den tegenwoordigen. Jan Salie is zijn jongste.

ren, en slapen? schoon ik het ook bij wijle doe; schoon ik misschien maller ben met mijne danseressen, dan het ooit den slungel in zou vallen te zijn, ik leide geen louter Nabob's-leven; — de rijstbouw — de koffijpluk — de suikerteelt geven mij handen vol werks! Het is waar, ik dartel om in een paradijs als mijne geurige Molukken in bloei staan, maar de maaijer, die hier tusschen zijne schoven en op zijn zeissen inslaapt, heeft nooit zwaarder gearbeid, dan ik het op den dag der inzameling van mijne nagelen en noten doe! Honderd-, neen duizendvoud geeft mijn Oost de korrelen weder, er in den vruchtbaren grond geworpen, en weelderiger plantenrijk is er niet dan dat, wat mij nieuwe wonderen bloot legt, zoo dikwijls ik zijn' eeuwigen bloei ga sla, en toch verrijk ik dien rijkdom nog — dat tuigen de indigo, de thee, de cochenille, die Bengalen en China en Mexico zullen beschamen! Eerst als mijne zorgen over dat alles zijn gegaan, eerst als eene wolk van schepen, met die weelde van het Oosten voor het handelshuis mijns vaders bevracht, uit mijn gezigt is verdwenen, waar het azuur mijns hemels in het goud van mijnen oceaan smelt, eerst dan luik ik mijne oogen, om in den droom de stemme te hooren, dat, »wie meester is van Java, beheerscher kan worden van Indië!"

Jan Compagnie heeft den waren toon aangeslagen, om Jan op te beuren; zijne oogen schitteren bij de grootsche toekomst hem voorgespiegeld; zijn gemoed schiet vol:

»Jongen!" — barst hij uit — »jongen! gij steekt mij een' riem onder het hart, — ik begon mij zelven te verwijten wat plannen ik al voor Jan Salie heb gemaakt; Jan Salie poëet, — Jan Salie professor, — Jan Salie diplomaat, — Jan Salie lid van de tweede kamer, — Jan Salie minister! — ik verbeeldde mij, waarachtig, dat hij het al was! ik meende overal zijn' geest te zien! Immers ik, die weleer een' vloed van vreemdelingen naar de werkplaatsen van mijne kunstenaars zag stroomen, om er de wonderen te huldigen door hun genie geschapen, ik teerde in de kunst tientallen van jaren op den roem van het voorgeslacht, — ik nam het middelmatige voor lief. Immers ik, die in geheel Europa vermaard plagt te zijn om de wijsheid, welke er van mijne hoogeschoolen uitging, ik meende eene halve eeuw lang een heel licht te zijn, als ik eindelijk te hooi en te gras vernam, wat in den vreemde al overbekend, al weder vergeten was, in allerlei vakken van studie! Heb ik er niet op gestoft, dat ik de kronkelwegen der staatkunde beu werd? ik, die de

alimste diplomaat ter wereld plagt te zijn, die van alle voorvallen, van alle bewegingen ten gunste der Vrijheid partij trok; ik, die vrede en oorlog maakte voor Koningen en Keizers! Of weet ik mij op het punt van mijn geloof niet maar kwalijk naar mijne Grondwet te schikken; ik, die terugdeins voor het onderzoek mijner vroegere partijschappen; ik, die roestte in mijne rust — jongens! laat mij uitspreken! — dáár hebt ge er mijne hand op, Jan Compagnie! dat ge op Java nooit gekweld zult worden met Jan Salie!"

Bravo, Jan!

»Jan Contant! Jan Crediet! Jan de Poëet!" vaart hij voort, »u zal ik evenmin met hem meer lastig vallen; Jan Salie heeft geen verstand genoeg, om geld te verdienen; Jan Salie heeft geen talent genoeg, om roem te verwerven; ik schaam mij, dat ik zijn vader ben."

Hij houdt een oogenblik op, maar vermant zich, en herneemt:

»Priester van de Kunst, van de Wetenschap, van de Godsdienst! waarom hebt ge mij niet vroeger op mijne zwakheid opmerkzaam gemaakt? Ik was maar een koopman; denkt niet, dat ik er mijn beroep om smade; er is geen nuttiger ter wereld! — een man die verstand moet hebben van allerlei dingen en van allerlei menschen, — een man die moed dient te hebben voor de veelsortigste ondernemingen; moed ten oorlog, te water en te land, als zijne belangen gevaar loopen, — een man, die zin moet hebben voor alle wetenschap en voor alle kunst, om zijne mededingers op zijde, om op de hoogte van zijn' tijd te blijven, — een koopman als ik was in één woord, — maar een koopman, herhaal ik. Of stond ik, toen ik de hoogste ontwikkeling van mijn karakter had bereikt, niet aan de ergste ontaarding van mijn' aanleg bloot? — Weelde ontzenuwt, verslapt, ontmant, Jan Salie is de zoon van mijn overvloed! Wat klaag ik over hem, ik die mij zelven moest aanklagen! in plaats van den verhevenen en edelmoedigen geest, die mij in de dagen mijner opkomst bezielde, werd ik de prooi van de bekrompenheid des verstands en van de onverschilligheid des harten van den nieuwelingsrijke! Ik ben verwaten en verwaand; ik ben trotsch en traag geworden, — jongens! het was geene liefde, dat ge mij niet teregt weest! Toen ik een geloof op mijne eigen hand had, toen ik er drielst voor uitkwam, dat ik het mijne het beste van allen hield, toen was ik te gelijk voor andersdenkenden de verdraagzaam-

ste man van mijn' tijd; toen beschermde ik alle vervolgdën, die tot mij vloden; — waarom leert ge mij, nu ik allen gelijk heb gesteld, niet den waarachtig-verlichtste, niet den waarachtig-vroomste, niet den waarachtig-liefderijkste van allen te worden, — het beste bolwerk voor de Kerk, in het bloed van mijne vaderen gevest?"

Bravissimo, Jan!

»Janmaat!" vervolgt hij, »kom naast mij, Jongen!" — en de trouwe borst springt op, alsof hem het sein werd gegeven in zee te steken, zoo rap en zoo blij! — »Janmaat! gij zijt altijd een man van daden geweest en niet van woorden, — vergeeft ge mij? ik zal me beteren!"

Het is veel van zulk een' vader — maar niet te veel voor zulk een' zoon! Zie, daar rijzen beide op, — Jannetje geeft het teeken, dat de tafel is aangerigt, en Jan leunt met welgevallen op den arm van Janmaat; zoo zij het, zoo blijve het, handel en zeevaart onafscheidelijk aan elkander verknocht! — Waartoe zou ik u den disch beschrijven? er is niemand, die niet weet, dat Jan van tafelvreugde houdt; er is niemand onder ons, die ze hem niet gunt! al wat ik nu nog te vertellen heb, — maar daar is Jannetje Jan op zijde.

»Vader! mag Jan Salie meê aanzitten?"

»Onder aan, vrouw! Het is van avond voor het laatst; morgen besteed ik hem op een hofje."

(Jan, Jannetje en hun jongste kind.)

J. KNEPPELHOUT.

Dageraad.

Het was nog duister. Het kind hoorde zijn vader de venstergordijnen openschuiven. Het ringelen der koperen ringetjes over den ijzeren bout waaraan zij ophingen had hem wakker gemaakt.

— Vaderlief, wat is het?

Hij stak het hoofd uit zijn ledekantje en zag zijn vader voor het venster staan. Zijn vader zag op naar de zwarte lucht met gouden sterren.

— Sta op, Frederik, en kleet u aan.

Frederik zag verwonderd naar zijn vader, die hem toeknikte. Het kind wreef den slaap uit zijne oogen, sprong het bed uit en deed zoo als zijn vader hem geboden had.

Frederik was, voor zijne ouders zelfs, een gesloten boek. Niemand had daar in gelezen. Hem waren alle dingen, zoo scheen het, om het even, uitspanning en arbeid, leed en vreugde. Hij glimlachte bij het een, noch weende bij het ander. Zijn vader klaagde meermalen over zijne onderwerping. Zijne vriendelijke koelheid was onkinderlijk en veront-rustend, zijne opgeruimdheid vereenigde er zich raadsel-achtig mede. Zijn vader had om een misstap gebeden. Want het peil zijner ziel lag verborgen onder een ondoordringbaren sluier van kalmte en eenheid. Niemand kende de stoffaadje zijns harten, noch de grens zijner deugd; niemand wist welke indrukken hij, ja, of hij indrukken van de omringende wereld ontving; of het dierbaarste hem dierbaar was, boosheid zijn gemoed beroerde, heldendaden zijne borst verrukten, zielen-adel haar verteederde; of het slijk of koraal was, hetwelk de diepe schoot van het altijd gladdes en matte water bedekte, waar geen zon in blonk, dat geen storm kon storen.

Meestal moet de wetenschap den kindergeest ontwikkelen: de schriften van redenaars en geschiedschrijvers, de talen, de wiskunde en al wat het denkvermogen scherpt, de kennis uitbreidt, het geheugen vaardig maakt en de tong los. Maar vóór het denkvermogen, vóór de kennis, vóór het geheugen, vóór de sierlijkheid der spraak, was er iets dat de vader van dit kind hooger stelde. Het was de ontwikkeling van het gevoel. Het gevoel des kinds moest ontwaken, moest beproefd worden. Het moest blijken welke zin in hem woonde, welke tooneelen hem bewogen, welke indrukken hem aandeden, voor welke toonen zijne snaren trilden. De vader bespiedde, onderzocht, lokte uit; hij schonk boeken, boeken van vreugde en van tranen, van hartstogt en van kunstweelde; hij sprak van het teederste, van het hoogste. Vergeefs! Het kind luisterde, antwoordde bedaard en bleef koel, als of het naar zijne oude grootmoeder luisterde en haar op de nietigheden des dagelijkschen levens bescheid gaf. Toen stiet de vader hem de volle natuur in en sloeg eindelijk dat boek voor hem open en bad vurig dat hij de ziel zijns zoons mogt leeren doorgronden, opdat hij weten mogt hoe hem op te leiden tot wijsheid, dat is tot waarheid.

Zij kwamen uit het vlakke Holland getogen, waar het groene gras en de vrolijke linde slechts flaauwe en onaan-

geduide gewaarwordingen geven, waar de zee, wie het oog des zuigelings reeds vertrouwelijk toelacht, het eenige ontzaggelijke voorwerp is welks schijnbare oneindigheid de ziel ontroert en opheft — en waren in den vorigen laten avond in het vriendelijke Neufchâtel aangekomen, zoo zachtkens door de golfjes van zijn meer bespoeld.

— Kom eens hier, lieve Frederik! sprak de vader.

De vader kuste het kind, streek zijne hand door den rijkdom der blonde krullen, strikte hem de zware zijden das om den hals, gaf hem de hand en ging met hem naar buiten. Het was nog altijd nacht.

Noch de vader sprak, noch het zoontje.

Eindelijk vroeg het kind, eenigzins beschroomd:

— Waar gaan wij naar toe, vadtje?

— Naar Chaumont.

Het kind vroeg niet verder.

— Weet gij wat Chaumont is?

— Neen.

— Een berg achter de stad.

Het kind antwoordde niets.

— Gij zijt immers niet bang? hernam de vader.

— Hé, dat zou gek van Frederik zijn.

— Wel, dat zou niet gek van Frederik zijn. Vader is ook wel eens bang, als hij in den nacht onbekende wegen langs gaat.

Het kind had kunnen antwoorden dat hij nog nooit aan vrees gedacht had, en de vader er zich over verblijden dat zijn zoontje nog maar alleen van goede menschen wist en de slechtheid der wereld niet kende; maar Frederik zeide, en dit was veel voor hem:

— Ik ben nooit bang bij u.

— Maar ik zou u toch wel eens aan leelijke menschen kunnen verkoopen of alleen laten staan of opsluiten in een donker hok, en als ik dan te huis kwam aan moeder zeggen: — Frederikje is dood.

Het kind lachte.

— Ik weet wel beter dat gij er niets van meent.

De vader zag niet dat zijn kind hem aankeek met een blik als of het hem in zijn vader tegenviel en het hem pijn deed dat zulke gedachten in diens hoofd konden opkomen. Het ontbrak vader dus maar aan de toepassing; den regel had hij beet.

En beide gingen voort zwijgende.

Het begon te dagen. Zij waren reeds aan den opgang van den berg; aan hunne linkerhand, even boven den gezigteinder, vertoonde zich eene witte streep. Het meer lag als eene inktvlak vóór hen. Alles was stilte en rust. Het kind leunde op de hand zijns vaders. Allengs ontwarden zich de omtrekken der voorwerpen. Het licht verspreidde zich ieder oogenblik meer. Overal daalden zachte tinten op neder. Alles was vochtig en frisch. De kleur van het meer ging van zwart tot purper over, en van purper tot violet, met die duizende, fijne, lichte, veranderlijke tusschenverwen, die slechts in het bloemenrijk worden terug gevonden. Eenige wolkjes in het westen, wie de schitterende, doorschijnende, roosachtige kleuren versierden die men op sommige zeeschelpen aantreft, weken voor den naderenden dageraad. De klomp steen die aan hunne voeten lag kreeg den vorm eener stad en kwam, met zijn ouden kerktoren en vervallen kasteel, duidelijker uit tegen de blaauwheid van het meer. Geen windje suisde, geen golfje woelde. Vrede en genoegen heerschten over de ontwakende natuur. Het blad fluisterde het blad, de grashalm ruischte den grashalm, de korenaar knikte de korenaar, de vogel kweelde den vogel nog den zoeten morgengroet niet toe. Het was het ochtendgebed der schepselen Gods, die vernietigd stonden in dankbaarheid, aandacht en aanschouwing.

De morgenlucht werkt krachtig op ligchaam en op geest. De eerste indrukken die de mensch na zijn vroeg ontwaken ontvangt, vinden de zenuwen onvermoeid, bereid ze levendig te bewaren en zuiver mede te deelen aan de ziel, die nog smetteloos en helder den nieuwen dag verbeidt.

Vader en zoon klommen langzaam voort. De vader stond bij tusschenpoozen stil en staarde met het kind naar de vorderingen des lichts, dat telkens nieuwe en levendiger tinten over het landschap, het meer en door het uitspansel heen schoot.

— Het moet van daag zondag zijn, zeide het kind op eens als of hij eene ontdekking kwam te doen.

De vader zag wanhopig op hem neder.

— Hij voelt niets! dacht hij.

Maar zou het kind het ook geraden hebben uit de innige gewaarwording en het begrip van wat hem omringde?

Zoo iets bewijzen moest dat de eerste dag der weke een dag Gods is en hare heiliging geene eigendunkelijke instelling der menschen; dat het, even als voor ons, ook voor

dier en plant, berg en zee, zondag is, — het zou die rust en kalmte zijn welke de gansche schepping bevangen houdt; het zou dat onuitgedrukte gevoel, die onbestemde aanvechting des gemoeds zijn, die onbewust het redelijke wezen bezielt. Een juichtoon des hemels verkondigt den Sabbathdag aan de natuur. Het is of een welriekende balsem uit den hoogen neerdruppelt op ons voorhoofd en het lucht-ruim bevrucht met zegen; het is of een geest van heiligheid ons nabij is, of eene liefderijke stem van vermaning en van troost tot Godsvereering aanspoort, en op zijn eenzaam eiland moet Robinson den dag des Heeren in zijn boezem hebben voelen aanbreken.

Het water geelk de spiegel der zon. Het blankste zilver is zwart bij den dageraad en de zuiverste sneeuw bezoedeld. Het was het licht zelf dat zij zagen, het lfeve licht dat opgaat over boozen en goeden, het duister verjaagt en den afgrond doet schemeren. In blijde verwachting stonden beiden als vastgenageld aan den grond bij het prachtige tooneel, hun oog gevestigd op den verblindenden glans. De poorten staan nu open, de rossen trappelen, de zonnegod bestijgt den gouden wagen, de zonnegod genaakt; hij is nabij, gij voelt hem naderen! daar, daar is de God! »Ende »die is als een bruydegom, uytgaande uyt sijne slaapkamer; »vrolick als een helt, om het padt te loopen.” O, de Zon! zij is het uitgedrukte beeld der hemelsche weldadigheid! Zij vangt de dagreis statig en luistervol aan, zij brengt den mensch leven, de schepping kleur, den luchtstroom gloed, de bloemen geuren, de aarde vruchtbaarheid. De mensch slaat zijne oogen neder en verdraagt den vuurbol niet, maar schouwt in de rondte, wordt zijn invloed gewaar en verstomt. De aarde is ontwaakt, de tinten verhoogden zich, alles treedt in zijne ware gedaante te voorschijn, de warmte-stof doordringt elk schepsel, de lofzang des heelals wordt hoorbaar. Nu kwelen de vogels, fluistert de weide, murmelt het graanveld, speelt de wind door het lover, kabbelt het meer, gonst het insekt, dartelt het vee, zwoegt de mensch; nu is alles lust en genot, waken en werken, leven en sterven.

Vader en zoon stonden nog altijd stil en sprakeloos. De vader wierp van tijd tot tijd een liefdevollen blik op zijn Frederik.

— Vader, vroeg het kind op eens, dat zijn wolken?

— Dat zijn bergen.

Het kind staarde een lange poos voor zich uit en vroeg toen nog eens ongeloovig:

— Bergen?

Ja; daar stond aan den gezigteinder, zoo als men in het vlakke Holland een nest van dicht opeengepakte regenbuijen pleegt te ontdekken, die geduchte keten van reuzengestalten vóór hen. Het waren de hemelhooge Alpen, de Schreckhorn, de Mönch, de Faulhorn, de Blumlisalp, de Jungfrau en honderd anderen, zoo ver als het oog maar reikte. Hunne besneeuwde kruinen schitterden in de zon, en hun sneeuwglans in de fijnheid der blaauwe lucht afspiegelende, stonden zij gekroond met eene witte krans van licht dat van henzelve uitging. Het mogt betooverend en ontzettend heeten. Welk een afstand! Daar stonden zij vergaderd, die ouden van dagen, met witte kruin, witten baard, witten mantel, — onmetelijke fantasmagorie! o, wie geeft vleugels om er heen te varen! — en pleegden raad over de natuur en stelden haar wetten die geduldig voortwerkt aan hun voet. Het was het voorgeslacht der reuzen, het waren de kolossen der voorwereld, het waren de schimmen van Ossian; het was al wat de verbeelding groot en edels bevat, duizendvoudig vergroot en veredeld in de werkelijkheid. Het verstand bezwijkt, de denkkraft duizelt. De mensch krimpt terug in zijne eigene gedachten, geeft zich over aan de verbijstering zijner zintuigen, aan zijn gevoel; de teugel der rede ontsnapt. Hij is de speelbal zijner gewaarwordingen, in de hand der natuur, in Gods hand. Eene onuitsproken, eene onuitspreekbare taal, die zijne bewerktuiging niet kan uiten, dringt zich op. Hij is zichzelf niet meer. Hij verheft zich, lost zich op, vergeet, versmaadt alle aardsche banden, schenkt zich ten prooije aan alle wervelwinden des gevoels, alle buitensporigheden der aandoening, alle stormen van den hartstogt, alle opborrelingen des harten. De geheime sluizen der ziel schieten open, de verzegelde cellen des gemoeds breken, de blonde honig stroomt.

Bewogen zag het kind zijn vader aan en barstte uit in tranen.

— Lieve vader! en wierp zich aan zijne armen en sloot zich aan zijne borst.

Het kind snikte en weende overluid en kon slechts wijzen naar het gebergte.

De snaar had getrild!

Het klokgebom riep ter kerke.

— Laat ons bidden, lief kind!

Beiden daalden den berg af.

En nooit heeft een kind met meer liefde voor zijn vader gebeden, nooit een vader God vuriger gedankt voor zijn kind.

(In den vreemde).

www.libtool.com.cn

J. P. HASEBROEK.

De huisklok.

— — — — — Zeven — acht — negen — tien — elf — twaalf!

Ik dank u, goede vriend. voor uw herinnering.

Men zegt, dat koning Philippus van Macedonië er een slaaf op nabield om hem toe te roepen: Gedenk dat gij een sterveling zijt! — Ik geloof evenwel niet, dat hij door hem zoo goed is bediend geworden, als ik door mijn huisklok. Vooreerst verbeeld ik mij, dat de morele klapwaker zijn pligt wel eens zal vergeten hebben! maar al haperde het niet aan hem, ik denk dat de groote Koning wel eens in een bui zal geweest zijn, om den boetprediker zijn wrevelig: Houd den mond! toe te roepen. Doch mijn vriend in gindschen hoek is altijd op zijn post; en al komen er oogenblikken, dat ik bang ben voor zijn stem, zoodat ik hem wel zou willen bidden zulk een uur zwijgend over te springen, de smeekende blik van mijn oog stuit op zijn eiken borst af, en hij galmt met onomkoopbare gestrengheid zijn *Memento* uit.

Nu, hij ontvangt daarvoor in mijn huis ook al de achting en eer, die aan een getrouw dienaar toekomt. Ja, ik weet niet, of hij zelfs geen hooger titel dan dien van een dienst-knecht dragen moet. Want tot op zekere hoogte is hij de meester van ons allen. Reeds in den vroegen morgen begint hy met den baas over mij te spelen. Dan laat hij zijn wekker afloopen en roept mij met een forsche stem toe: Ontwaak, gij die slaapt en sta op uit de dooden! Ik moet beseffen, dat ik mij soms wel eens aan zijn heerschappij zoeken onttrekken, en doe of ik hem niet gehoord heb. Maar vergeefs! dan is het of hij mij met zijn onophoudelijk getik en hij heeft een toon zoo helder als glas) gedurig bij den arm heen en weder trekt; en zoo dit niet helpt, dan volgt er al spoedig een duchtiger vermaning in een nieuwen klok-lag, waarin ik zoo duidelijk een strengen toon van beris-

ping meen te hooren, dat ik op hetzelfde oogenblik naast mijn bed sta, en mij niet weêrhouden kan mijn beleedigden vriend vergeving te vragen. En ben ik nu eens door hem tot mijn pligt gebragt, dan klinkt al spoedig de *reveille* door 't geheele huis, en de werkzaamheden vangen aan. En meen niet, dat zijn gebied zich niet verder dan over het eerste morgenuur uitstrekt. Neen, hij heeft den geheelen dag bij alles de eerste stem. Ik ben namelijk geheel, wat men spottend noemt: een man van de klok. Menschen die hun leven bij jaren berekenen (sommigen dwingen mij zelfs te denken, dat zij het bij eeuwen doen) hebben tijd in overvloed. Wat hebben zij naar hun klok te vragen? het is veel, als zij een oogenblikje stilzwijgen om hem op den avond van 31 December zijn twaalf slagen te hooren slaan. Maar ik, die bij minuten, en zelfs zoo veel mogelijk bij seconden telle, ben zeer karig op mijn kleinen schat, en geef niet gaarne voor eenige bezigheid meer tijd uit, dan zij waard is. Van daar heb ik in mijn huis minder te zeggen dan mijn klok. Daar is het nooit: Hoe laat wilt gij....? hoe laat verkiest gij....? dit spreekt van zelve. Men hoort er alleen: hoe laat heeft de klok het? Als hij het uur van tweeën aankondigt, is het voor mij even goed of de hofmeester komt aanzeggen: *le diné est servi*. Dan begeef ik mij naar de huishoukammer, en ben zeker er mijn Editha voor een gedekte tafel te vinden zitten. Zoo gaat het den ganschen dag door; niemand gaat uit zonder hem verlot te vragen; niemand durft een oogenblik langer uitblijven, dan hij heeft toegestaan. Men overtreedt liever mijn geboden, dan de zijne. 's Avonds is hij het weder, die den aftogt regelt: Als hij met zijn elf slagen den taptoe slaat, leg ik mijn pijp neêr, al brandt zij nog, en Editha haar breiwerk, al is het niet in 't gelijk gebreid; terwijl op 't zelfde oogenblik mijn getrouwe Judith de nachtfakkels binnenbrengt.

Het is waar, dan houdt zijn opperheerschappij op. Want meermalen gebeurt het, dat ik mijn licht uitdoovende, het raam van Editha's kamer, die zich tegenover de mijne bevindt, nog verlicht zie; en nog gewoner is het, dat het lang, zeer lang na elf uur is, eer ik hem voor 't laatst hoor: maar al maak ik hierdoor inbreuk op zijn dagordening, hij verliest daardoor niets van zijn gezag; integendeel, als ik de laatste uren des daags in eenzame mijmering op mijn kamer doorbrenge, behoudt hij wel degelijk een stem in den loop mijner overdenkingen, ja is dikwijls de hoofdpersoon met wien ik mij bezig houde.

Dit heeft dan plaats, als ik mij in mijn ouderwetschen leuningstoel met hoogen rug en lage zitting vlak tegenover hem nedervlije, en mijn oogen met afgetrokken strakheid op hem vestige: dan weet hij wel dat zijn uur gekomen is, om zich met mij te onderhouden. O, het is ongelooflijk, hoe veel mij dan zijn eentoonig getik zegt. Het verplaatst mij in den lang verloopen tijd, wiens gang hij op dezelfde wijze bijgehouden en aangeduid heeft. Evenwel hij herinnert mij daaraan geheel anders dan het gelui van de groote stads-klok. Deze zegt mij niets dan het eenvoudige, sombere *Fuit*. Maar deze klok is *mijn* klok; deze spreekt van *mijn* tijd en wat *mij* daarin gebeurd is; deze is mijn vertrouwde, die met mij over geheimen kan spreken, waar de groote bombam niets van weet. Hij kan mij zoo duidelijk en indrukwekkend zijn: weet gij nog wel? toeroepen, dat gij mij bespotten zoudt, indien ge zaagt hoe deze stem een glimlach op mijn gezicht kan wekken, of mij in tranen doen smelten.

Zoo gaat het mij bij voorbeeld als zijn getik mij toeroept: Herinnert gij u den tijd van uws vaders sterven nog? — Want deze klok, die nu den zoon nog zulke goede diensten bewijst, was reeds de lieveling des vaders, en is mij daardoor dubbel dierbaar: hij had dus ook zijn vaste plaats op de slaapkamer des geliefden mans. Hierdoor werd deze, toen hij ziek werd, niet van zijn ouden vriend gescheiden; dit was hem o! zoo aangenaam. Uren lang kon hij naar het gelijkmatig geluid van den secondenslag liggen luisteren en wat daarbij in hem omging, bleek mij uit enkele afgebroken woorden, waarin het voorgevoel van zijn naderend sterven sprak; menigen nacht heb ik aan zijn leger doorgebracht, mij met niets anders bezig houdende dan met naar de beweging van het uurwerk te hooren. Ik kan niet zeggen, hoe treurig ik daaronder werd. Als men op het punt staat een geliefden vader te verliezen, doet het pijn de voortsluipende voetzolen van den tijd zoo duidelijk te hooren kraken; en nog harder viel het mij, als de kranke na lange onrust in een korten sluimer geschoten was, hem bij het slaan van het bepaalde uur te moeten wakker maken, om de bittere geneesmiddelen in te nemen. Soms kon ik mij niet meer weêrhouden te wenschen, dat de lijder zijn klok voor het laatst mogt gehoord hebben. Dit gebeurde eindelijk, maar op een wonderlijke wijze. De stervende had naar gewoonte oog en oor naar de klok gerigt; op eens — de ver-

warring der droefheid had ons doen vergeten het uurwerk op te winden — stond hij stil; dit was, geloof ik, in het geheele leven mijns vaders nooit gebeurd. Dit scheen zijn aandacht te trekken. Hij rigte zich op en zeide: Ik dank u, trouwe vriend, voor uw waarschuwing. Jonathan! houd die klok in eere; ik heb geen beter vriend in de wereld gehad. Eerst heeft hij mij leeren sterven, en nu vergeet hij zelfs niet mij te zeggen, dat mijn uurtje gekomen is: nu dan, dat „mijne ziele u zeghene eer ick sterve!” en toen . . .

Weken verliepen na mijns vaders dood, maar ik had den moed niet de klok weêr aan den gang te brengen, ofschoon hij gezegd had: houd hem in eere! — Evenwel vond ik hem op zekeren tijd t'huiskomende weêr loopende; ik weet nog niet, wien ik voor deze gevoelige kiescheid danken moet. Maar sedert heeft hij nooit weêr stil gestaan; en als ik nu 's avonds alleen in mijn kamer zit, en hem zie en hoor, dan is het mij als of ik weêr aan het bed mijns vaders geknield ligge.

Op een anderen tijd vraagt hij mij weêr: Weet gij nog wel? . . . en daarbij is het of ik den schalk over mijn dwaasheid zie lagchen. Dan doet hij mij denken aan den tijd, toen Betsy nog aan geen ander behoorde. Want al kan ik nu nog zoo verstandig en deftig spreken, toen was ik evenwel zoo goed als iemand uwer, mijne jonge vrienden, niets meer en beter dan een verliefde gek. Ik leefde in een voortdurende roes, wist dikwijls niet of het zaterdag of maandag was, en vroeg naar tijd noch uur. Maar was het op een dag, waarop ik Betsy 's avonds hoopte te ontmoeten, dan was ik weder van de klok niet weg te krijgen, dan begon ik 's morgens te zes ure reeds uit te zien of het niet haast zeven ure in den avond zijn zou. De koele klok! hoe heeft hij mij dan wel gehinderd met zijn uitgehaald getik, terwijl mijn gejaagde pols in dien tijd zijn haastigen slag wel drie en viermaal herhaalde; het was of de dag nooit eindigen zou. Had het toch ten laatste zes ure geslagen, klom mijn onrust ten top, ieder oogenblik stond ik voor hem; bemerkte ik eindelijk, dat de tijd mij zoo nog langer viel, bedacht ik om iets bij de hand te nemen. Ik zou b. v. den tuin driemaal rondwandelen, en dan zou het wel half zeven zijn. Ik deed het, kwam terug, en de klok wees — anderhalve minuut later, zoo vliegend had de drift mij door den tuin gejaagd! Eindelijk was het toch vijf minuten voor den tijd; ik kon vertrekken. Maar

als ik dan met een laatsten blik afscheid van hem nam, hoe vreemd was ik dan te moede! Een wonderlijk gevoel van gejaagdheid bekleemde mij! ik hoorde mijn hart bonzen met slagen, die het geluid van den slinger verdoofden; ik was buiten mijzelfen. Als ik daaraan denk, moet ik nog blozen over mijn eigen dwaasheid, en ik durf mijn klok haast niet aanzien, zoo duidelijk meen ik op zijn spottend gelaat te lezen: Weet gij nog wel? . . .

Ja, goede vriend! ik weet het nog zeer wel — al te wel! nog op dezen oogenblik is het mij, of ik dien tijd weér overleve. En hoe kan het anders? Want hoe vele malen gij sedert uwe dagronde volbragt hebt, Betsy's beeld heeft voor mij niets aan liefelijkheid verloren. Gij weet of ik haar getrouw was. Getuig, of ik sedert dien zaligen tijd ooit meer zoo voor u gestaan heb. Nooit daarna heb ik u weder van spoed of traagheid beschuldigd; maar mijn pols sloeg altijd zoo regelmatig of hij naar u geregeld ware. Neen! ik heb nooit eene andere liefgehad.

(*Waarheid en droomen*).

A. L. G. BOSBOOM-TOUSSAINT.

De verrassing van Hoey door de Staatschen.

— »Zijt ge zeker, dat het bewuste vensterke in den ouden wachttoren nog open staat?" vroeg Rosse Jan aan den man, met wien hij buiten was gekomen, terwijl zijn opgeheven vinger naar 't kasteel wees.

— »In den nanoen, toen ik er passeerde, was het niet digt, en zoo ik wél heb, kàn het niet gesloten worden, omdat de hengsels, waarin het hangt, verroest zijn," antwoordde meester Zibrecht, fluisterend.

— »Dan zijn daar ook wel geen gevangenen?"

— »Wie weet? er uit ontvlugten zou toch niet aangaan. De muur is zoo steil, en al kwam men de pallissaden over, die hangende rots . . . en dat diepe water . . .!"

— »Wat zegt dat! wij moeten er wel in!" meende Rose Jan, luchthartig.

— »Met behulp van touwladders en leeren!"

— »De eerste die opstijgt zal er geen baat van hebben; slechts als daar boven een haak gevonden is . . .”

— »Stil! Wat is dat?” viel Paets in, wien het, als de Preys, daar binnen te benaauwd was geworden.

— »De schildwachten aan de andere zijde, die de nacht-wake uitroepen,” zei Rosse Jan, koeltjes.

— »Heb ik niet gezegd, dat het nog te vroeg is?” be-weerde meester Zibrecht.

— »Het blijkt althans, dat deze nog niet in den dut zijn,” schertste de polichinel; »maar wat deert dit? Wij weten dat er op deze hoogte geen post is, aan de overzijde zal onze dappere Jonker geen slapers hebben te overvallen.”

— »*Merci*, Rosse Jan!” hernam Frank goedsmoeds; »ik erken, dat de onderneming zwarigheden genoeg zal opleveren om er eer meê in te leggen . . .”

— »Eenig geduld wordt onloochenbaar vereischt,” besliste Paets, »gij hebt u, ons hier brengend, van uwe taak gekweten, meester Zibrecht! wilt gij nu ook de Kreeft gaan opzoeken?”

— »Met uw welnemen, Luitenant! zou ik willen blijven tot alles is afgeloopen. Men kan mijne dienst, mijne inlichting noodig hebben; al bleef ik maar om bij mislukking, 'tgeen God verhoede, uwe ruiters te waarschuwen.”

— »Zoo treedt weêr met ons binnen,” verlangde Paets, terwijl hij de Preys wenkte hem te volgen.

Rosse Jan ontsloeg er echter zoowel zich zelve als den waard van, aan dat sein gevolg te geven; maar meester Zibrecht onder den arm nemende, verwaardigde hij zich toch tot den Luitenant van Héraugière eene verontschuldiging te richten, die deze zelf van hem zou hebben geëischt noch gekregen.

— »Al wierd het opgemerkt, dat hier een verdoolde Vastenavondzot rondliep met een herbergier, wie zou er zich aan bekreunen?”

En die twee wandelden rond, nu eens in deze dan in gene rigting het luthuisje langs en om; meester Zibrecht den weg bespiedend, Rosse Jan den hemel gaslaand. Daar liet, om Miltons fraaije uitdrukking te bezigen, »daar liet de donk're wolk op eens haar zilv'ren voering zien;” daar schitterden de eerste vochtige stralen der nog maar aanwassende maan. Het gelaat van den polichinel staarde de halve schijf dankbaar toe; hij mat bij haren glans de hoogte van den rotswand; als wist hij wat hij wilde weten, wreef hij zich in de han-

den. Toch duurde die blijdschap slechts kort; tot zijn spijt merkte hij op, dat de waakzaamheid der schildwachten nog niet verflaauwde.

— »Het licht in den toren Amiette is toch uitgebluscht,» fluisterde meester Zibrecht hem in, naar dat punt wijzende; »de sergeant majoor, die daar zijn logies heeft, zal de uitwerking van mijn bourgognewijn voelen . . .»

— »Ook aarzel ik niet langer; waarom zouden wij ons aan die schildwachten storen? ze komen toch niet tot aan deze zijde en zij kunnen ons niet opmerken, als wij omzigtig zijn.» Het luthuisje binnengaande eischte hij de touwladders.

— »Vooruit met de touwladders!» beval Paets met gedempte stem; »Wie heeft moed het eerst de rots te bestijgen om ze vast te hechten?»

— »Den moed daartoe heeft hier iedereen!» hernam Rosse Jan; »maar de naaste daartoe is . . . de behendigste en die . . . ben ik! met Gods hulpe! Wie mij lief heeft, volg mij na!» en hij sloeg de ineengedraaide koorden om zijn lijf, trad naar buiten met vasten snellen tred en ving aan tegen den steilen rotswand op te klouteren, zich behelpende met handen en voeten zoo als hij best kon. Echter was hij de eenige niet, die harte genoeg voor het waagstuk toonde. »Twee zijn beter dan één,» klonk het, en ter sluk ook eene koorde magtig geworden, steeg Wouter Willemsz meê op; hij had het mastklimmen, dat hij in Sluis leerde, in Vlissingen voortgezet. Aan lenigheid van leden faalde het den wakkeren borst niet; maar iets anders is het zich op te dringen, zich op te schroeven, zich op te stuwen langs den gladden stam, of te springen, te wippen, te zweven van rotsbrok op rotsbrok, over de eene klove voor de andere klove na. Vier, vijf ellen hoog, ging het den musketier boven verwachting gelukkig, maar waart gij hem zoo ver ter zijde gebleven, ge hadt eensklaps van »ongelukkig gesternte» hooren mompelen. Neêr gleed hij, neêr, in tot driewerf toe tot zijn behoud gebroken val; neêr ten leste met verstuikten voet. Hij had het slechts zijner koelbloedigheid te danken, dat Luitenant Paets hem zonder zweem van bestraffing naar het luthuisje dragen liet; krimpen mogt hij van pijn, geen kreet kwam in worsteling of val over zijne lippen.

Men vermoedt het, met Héraugière's plaatsbekleeder was ook Jonker de Preys uit het luthuisje gekomen, toen Rosse Jan zijn besluit had aangekondigd en Wouter Willemsz weg-

sloop. Van de plek, op welke een groep geboomte genoegzaam schaduw gaf, om te beletten dat men er den eersten voorbijganger den besten dadelijk in het oog viel, hadden zij het opklimmen gadegeslagen. Maar hoezeer beiden het vergriep tegen de tucht, door den musketier gepleegd, mogten afkeuren, er werd tusschen den luitenant en Frank geen woord over gewisseld. Ook de nog ongeoorloofder verrassing dat er, toen Wouter Willemsz neêr kwam, van achter struik en hegge, als uit den grond zelven, eensklaps soldaten oprezen, die den gevallen vermeteleden onder de oksels en bij de beenen grepen en hem wegdroegen, het lokte hen tot geen gesprek uit. Rosse Jan boeide beide om het zeerst; Rosse Jan, dien de maneschijn thans meer bloot gaf dan hem lief was.

Heeft iemand mijner lezeressen wel eens den moed gehad naar eene spin te zien, die, verjaagd uit haar schuilhoek, langs den wit bekalkten muur wegvlugtte? Hoe zij de fijne taaije pooten repten, met eene rasheid, eene ligtheid, eene verwonderlijke zekerheid, die mij aan vliegen deed denken, schoon het klouteren was. Hoe zij, op het onverwachtst, de vlugge vaart stuitte, waar zij geloofde in zekerheid te zijn, om, op nieuw bedreigd, ijlings weêr weg te schieten, in een oogopslag uit het gezigt. Has was met eene rapheid, die deze evenaarde, met eene gewisheid, meer dan naar die zweemende, dat Rosse Jan tegen de rots opsteeg. Zijne buitengewoon lange armen en beenen, bij een kort tenger lijf, gaven hem werkelijk de gedaante van dat insekt, vooral in oogenblikken, wanneer hij, onder allerlei buitelingen, soms het hoofd wegdook. Het bleek nu dat hij niet zonder bedoeling een deel van zijn narrenpak had aangehouden; want hoewel de puntige polichinelbogchels waren weggeworpen, de vulsels, op borst en rug onder het ruime wambuis aangebragt, ze kwamen hem uitnemend te stade; zij beveiligden, zij beschermden het ligchaam bij het opklimmen tegen die scherpe rotsblokken. Ge zoudt hem geen huisspin meer hebben geloofd, ge hadt hem eene hofspin geheeten, zoo lenig scheen zich die huid aan de bogten, in welke hij zich te wringen had, te leenen; was hem inderdaad ook dat wonderbare vocht bedeed, waaraan het diertje naar welgevallen bij een der pooten hangt? Ge zoudt het gezworen hebben. Daar was het of de uitgestrekte linkerhand het rotspunt, dat ze grijpen wilde, miste — uit gleed hij, en had weêr vat, en gleed toch op nieuw, ditmaal met het hoofd naar beneên....

De toeschouwers rilden . . . en waren gerust gesteld : wat los mogt laten, de voet deed het niet, de voet, aan welken hij hing en zich slingerend weér ophief . . .

— »Is dat arendsnest het kasteel?» fluisterde eene stem laag bij den grond.

— »Dacht gij dat het in een dal lag?» was het antwoord.

— »Neen, Daam! maar mij duizelt voor zulk klimmen, de lucht in!»

De laaglander overdreef; maar onder den indruk van den schrik des vorigen oogenblik, viel hem de grootspraak eer ten goede te houden, dan menigen dichter, die de boorden van de Maas met »hoog gebergte» stoffeert, of hier van Alpen sprake was.

— »Toch zult ge de leer op moeten, Arie!»

— »En als ik struikel . . .»

— »Elk voor zich en God voor ons allen,» fluisterde Daam; »achterom zien staat in mijn boeske niet. Als ik dat had willen doen, naar allen die ik over boord zag slaan, ik zou al lang voor de haaijen zijn geweest. Ik heb er in het vrolijk Engeland de vriendelijke deernen niet minder om gekust, al was mijn maat niet meê aan wal gekomen . . .»

Kranke troost voor Arie.

— »Die bogcheljoen,» beweerde Daam, »moet leidekker zijn geweest, zoo vast zet hij den voet op den glibberigsten rand.»

Of de gissing juist was, het vervolg zal het moeten leeren, maar het getuigenis mogt waarheid heeten. Rosse Jan stond op een uitstekende rotspunt, van beneden gezien zoo smal of zij der hiel naauwelijks plaats gunde, wat marde hij? Luitenant Paets en Jonker de Preys vroegen het, door een snel gewisselden blik, elkander af. Den bedaarden man klopte het hart in de keel; uit de kijkers van Frank lichte de weerschijn der vermetelheid, die hij toejuichte. Van verre werden zij aan Rosse Jan's regte een ander rotsbrok gewaar: en meenden, bij het licht der maan, dat in die klove viel, van daar iets dat naar een weg zweemde, op te zien slingeren. En zij hadden goed geraden. Andermaal als bij eene spin weken de lange armen, die voorpooten schenen, naar achter; een forsche sprong, — meester Zibrecht kneep er de oogen van dicht, — een forsche sprong, en het was den waaghals gelukt.

— »God lof!» riepen Paets en de Preys uit eenen adem.

— »Is hij er?» vroeg de waard.

— »Stilte!» gebood de sergeant van het Bredasche volk, die niets dan het consigne kende, die slechts dit gehoor gaf.

— »Met de ladders naar buiten, mannen!» beval Luitenant Paets, op het luthuisje toegeschreden; doch op het oogenblik zelfs dat zij gehoorzamen wilden, hoorden zij een gejaagd: »terug!» fluisteren, denzelfden mond ontgaan.

— »Is er onraad?» vroeg Wouter Willemsz, den in haast omzwachtelden voet opheffend en zich, trots de pijn, voort-sleurend tot bij het venster. Hij zag niets dan de glim-lichtjes, die de maan op de rotsen wierp en op het kabbe-lend water aan hunnen voet.

Rosse Jan was inderdaad binnen schot van zijn doel gekomen; maar op het oogenblik zelf, dat hij de eerste palisaden had beklommen en daarover heen zich naar den ouden verlaten wachttoren wilde begeven, welks open vensterke hem reeds gastvrij toelachte, kwam er gerucht onder de schildwachten aan de hoofdboort. Hoefgetrappel klonk, in de stilte van den nacht over de brug, die van de stadspoort leidde naar het kasteel. De wachter, die aanriep en antwoord ontving, de wachter immers, die het kleine zijpoortje in het zware muurwerk van de groote bruggepoort ontsloot, hij sliep niet; — wie er zich mee vleide, hij bedroog zich, en dat de schildwachten niet zoo dommelig waren als men zich die had afgeschilderd, het behoefde niet meer te worden bewezen. Rosse Jan vroeg zich zelve niet wie het waren, die binnen werden gelaten; de eenigen, die men in het holste van den nacht toegang konde geven, de eenigen, die er aanspraak op mogten maken, het konden slechts de Gouverneur van de vesting en de Luitenant van dezen zijn, zaren van het feest terugkeerende.

Al zijne gaven van lichaamsvaardigheid zouden niet hebben toegereikt, den Luikenaar op dit oogenblik te redden; hier werd eene sterkte van geest vereischt, schaarscher voorzeker dan buigzaamheid van ledematen. Waar bloê man, doô man zou zijn geweest, was een koelbloedig wegen der kansen het eenig middel een veiligen uitweg te vinden. Het hoofd zat er Rosse Jan hecht en regt genoeg voor op de betrekkelijk breede schouders. Een oogenblik nadenkens, een omzien rondstarens; — en de zekerheid, dat de officieren langs eene andere zijde de vesting moesten binnenkomen

dan het punt waarop hij zich bevond, — het punt waarop zij hem niet konden gewaar worden, al zag hij, om een rotsbrok heenglurende, hen van verre, — die zekerheid maakte hem meester van den toestand. De Gouverneur en zijn Adjutant, zij hadden nog eene lange wijle te klimmen, al behoefden zij dit slechts langs eene breede en tot voetpad ingerigte glooijing te doen, eer zij het eigenlijke voorwerk van het kasteel konden bereiken, welks hoofdpoot mede werd bewaakt. Zich dien tusschentijd ten nutte te maken, te komen waar hij wezen wilde, eer zij in staat zouden zijn deze plek te betreden, ging het aan? Rosse Jan was er de man niet naar het te vragen: het moest geschiën, en hij klom over de eerste palissaden heen; hij had het verlaten wachthuis, dat alleen van schietgaten voorzien was, bereikt; hij gleed over de leijen van het boogvormige dak en stond aan den voet van den toren; hij wist zich op te werken tot aan het open venster; hij wrong twee der verroeste traliën stuk; hij was binnen, eer de officieren zich de voorpoort nog hadden doen openen!

Een oogenblik ruste zij hem en ons gegend.

De Luikenaar had er spoedig genoeg van; wat marden de voetstappen, die hij hooren moest, eer hij de touwladder mogt uitwerpen? Het hoeftgetrappel had bij de voorpoort opgehouden; maar de voetstappen, waar bleven zij? Al wat hij hoorde, waren de slagen van zijn eigen hart, van zoo velerlei overspanning nog niet bedaald. De voetstappen! — dat de Gouverneur van het kasteel het aan zijn Luitenant zou overlaten de rondte te doen, niets natuurlijker; maar Charles Kerkadet, deze toch moest komen; wat toefde hij? Ongeduldige Rosse Jan! Madeleine's minnaar verzuimde dien pligt niet; daar stapte hij met de meeste argeloosheid onder den toren langs, in wien reeds de vijand was binnengeslopen. Eindelijk, eindelijk hoorde onze Luikenaar, die zich zoo dicht mogelijk onder het open vensterke hield, hem voorbijgaan en waagde het fluks een blik naar buiten te werpen; de gang van den bisschoppelijken officier had al het zware, al het ongeregelde der gebaren van iemand, die zich loom en traag gevoelt, ten gevolge van een druk festijn. Iets dergelijks had zijn valkenblik in nog hoogere mate in de houding van den Gouverneur waargenomen, toen deze aan de rechte des Luitenants opreed, het hoofd voorover, de teugels slap. Het leed geen twijfel, als deze twee den slaap hadden gevat, zij zouden tot den och-

tend voortsluimeren, maar daartoe moest hun tijd worden gegund.

— »*Patience, plants tardive!*» neuriede Rosse Jan, in zich zelve, — de kraaijen, die zijn binnenstuiven uit het nest had opgejaagd, keerden krijschend tot de takken van het geboomte, om den toren opgeschoten, weér.

— »*Patience!*» neuriede hij voor de honderdste maal mischien; het halve uur scheen eene halve nachtwake te duren.

— »Ten leste!» ontsnapte den bedaarden Paets, en Jonker de Preys sprong op van blijdschap, toen zij de eerste koordladder, met hare haken aan het venster bevestigd, triomfantelijk zagen omlaag zwieren; zij daalde al dieper; het lood, dat aan de laatste sport hing, deed goede dienst; ook had Rosse Jan haar forsich genoeg geworpen, om op geen rotsbrok te stuiten. »Ten leste!» en Paets wenkte zijne manschappen uit het lusthuis, en een houten ladder in het hof, zoo het heette ten dienste van reparatie, neêrgelegd, maar die gemeenschap met de touwladders geven moest, werd door de soldaten tegen den wand der rotsglooijing geplant. De geoeffende oogen van den Luikenaar hadden volkomen juist gemeten; de afstand tusschen de hoogste sport van deze en de laagste van gene, hij viel te slechten.

Ademloos verbeidden de krijgslieden wie geroepen zou worden den weg te wijzen; Frank, die het zijn pligt geloofde voor te gaan, had den regtervoet al op de trede.

— »Vaandrig de Preys! blijf hier!» beschikte Paets; en hoe het in het gemoed van den jongeling mogt stormen, hij beheerschte zich zelve. Terugtreidend had hij gehoorzaamd.

— »Daam!» klonk het.

Hij, dien wij straks op den grond hoorden fluisteren, een krasse oude soldaat, die onder de watergeuzen zijne *premières armes* had gemaakt, en die half zeeman was en half voetknecht, in tijd van nood tevens ruiter, en dan een van de rapste, hij mompeldé een »God dank!» en was op weg.

Hoe aller oogen hem in de doodsche stilte volgden, vergezelden, schred voor schred! Stemde het statelijk tooneel der rotsmassaas, door de maan beschenen, den stillen vloed er onder ten spiegel, van zelf de ruwsten tot ernst, het spel, dat hier werd gespeeld, deed dien bij wijlen in schrik verkeeren. Vlak als die bruine vakken schenen, het hoofd zou

te pletter slaan wie er langs neêrstortte; zweemen mogt die vloed naar vloeiend zilver, onder den glans gaapte het graf.

Daar had Daam, met de koordladder om het lijf, de hoogste sport der houten leer bestegen; maar niemand die geloofde dat hij tot dit hulpmiddel zijne toevlugt zou nemen, als hij het lood, aan de koorde bengelende, behendig grijpen kon.

En men zag hem klouteren langs de rots, en den nog niet strammen arm uitstrekken; hij greep, en straffer hing de touwladder neêr; toen wond hij de medegebragte koorden los, en de leeren waren zaamgehecht.

Op ging Daam, op naar den toren, en was dien binnen; een tweede soldaat steeg naar boven, maar meent niet dat daarom de belangstelling verminderde. Voegde zich bij de spanning hier beneden, wie het eerst gewaardigd zou worden te mogen — misschien bij een enkele te moeten — volgen, bij het luisterend oor leenen van allen, of iemand van deze of gene zijde naakte, voegde zich bij deze niet de onrust over de wachtenden daar boven, van allen bijstand gescheiden, de weêrlooze prooi van den eersten schildwacht den beste? Ontzaggelijk drama, waarvan ieder personaadje, die den voet op den eersten sport zette, in eenen nieuwen hoofdpersoon verkeerde, die een ander tooneel opende, duldde die nachtelijke rotsbeklimming zelfs geen overwegen van het gevaar! Dat kon eene huivering aanjagen, dat kon doen duizelen, en wie een dier beide gewaarwordingen ten slagtoffer werd, hij zou er niet slechts met zijn eigen leven voor hebben geboet, neêrgepletterd of neêrgeplompt had zijn gil den aanslag verraden!

Bij beurte, man voor man, stegen de bredasche soldaten op; het ging langzaam toe, de soldeniers hadden hunne wapenen meê te voeren. Een zevende was den toren binnengeraakt — geraakt, zeggen wij, want het was minder behendig gegaan dan wie hem voorklommen — de achtste stond aan de trede.

— »Schuilt in het luthuis!» gebood Paets, terwijl hij in zijn harte de wolk zegende, die voor de maan dreef, daar zij den toestel aan de blikken van wie hij vreesde te zullen zien opdagen onttrekken zou; »schuilt!» hij hoorde het hinniken van rossen.

Het brak eens en nog eens de stilte van den nacht af, maar geen hoeftgetrappel volgde; daar klonk het ten derden male, en toch niet digter bij.

— »Vaandrig! het zullen paarden in de vesting zijn; het opklimmen ga zijn gang.»

Onze arme angstige Arie was aan de beurt; de houten leer op ging het vlug, maar aan de touwladder gekomen, aarzelde hij, blikte naar boven, steeg een paar schreden; daar bliksemde een musket naar beneden . . .

— »Als het afgaat,» kreet Frank, »zijn we verloren!»

— »Eer wij uit de Kreeft gingen, zag ik ze na, »sprak Paets bedaard; »ze zijn ongeladen; zwaard of dolk dacht me genoeg om 't lijf te weeren.»

— »Luitenant! mag ik den stakker te hulp komen?»

— »Als de overigen boven zijn,» luidde het laconisch antwoord; »eer ik zelf opklim.»

(*De verrassing van Hoey in 1595*).

J. BOSSCHA.

De Krügsman.

Er is in den Man eene neiging om, door het gebruik zijner krachten, te beheerschen wat er van de wereld buiten hem onder zijn bereik valt: het is het beginsel in zijne natuur 't welk hem verheft tot een Persoon. Als kind toont hij deze hoofdneiging door zijn speelgoed in stukken te breken. Door die neiging vindt de jongen op de straat er vermaak in, wanneer, getroffen door den steen dien hij geworpen heeft, een hond jankend wegløopt of een paard verschrikt ter zijde springt. Uit die neiging ontspruit de fierheid waarmede de knaap beurtelings door zweep en toom den bok dwingt om den tred te houden, dien de kleine meester begeert. Later vertoont zich die trek in de baldadigheden der jongelingschap. Doch van het oogenblik af dat de jonge Man ontwaart ook geestvermogens te bezitten, begint zich die neiging te verdeelen tusschen de krachten van het ligchaam en de krachten van den geest. Gebruikt hij bij voorkeur de laatste, dan wordt hij de leergierige knaap, die al wat leerstof is beheerschen wil; die meester wil worden van de taal; die al weten wil wat er te weten is: het studieleven wordt zijne roeping. Op talloze wijzen kan deze neiging, door hare dnbele werking, nu eens op de krachten van het ligchaam dan eens op die van den geest,

en door inmenging van onderscheiden begeerten en hartstogten, verschillende rigtingen aannemen; maar zij vergezelt den Man door zijn geheele leven: zij bezielt hem in de werkplaats en in het studeervertek; zij maakt zijne kracht grooter in den zadel hoe wilder het paard is, en aan het roer van het vaartuig hoe heviger de storm woedt; zij geeft hem lust in het jagtveld en spant zijne aandacht aan het schaakbord: zij vergezelt hem overal. Het is deze neiging die in het manlijk gemoed zoo dikwijls zich ontwikkelt tot een trek naar het oorlogsleven. Men bedriegt zich, zoo men meent dat de lust om bloed te vergieten en om menschenlijden te veroorzaken, het beginsel is der roeping van den Soldaat en den Veldheer. De artillerist die met een lach van vergenoegen door zijn welgerigt kanonvuur een gewapende troep uit een ziet stuiven en over den grond tuimelen, kan de goedhartigste mensch van de wereld zijn. De helden der Middeleeuwen waren de edelmoedigste beschermers van vrouwen en kinderen en alle weerloozen: daarin zelfs bestond het ridderlijke hunner heldhaftigheid dat zij streden voor de eer, voor het regt, voor de onschuld, met opzien tot God, den grooten Wreker van onregt en leugen. Die met het meeste talent en de meeste hardnekkigheid de Napoleons zijner eeuw bestrijdt kan, zoo zeer als de meest naauwgezette kwaker, den oorlog houden voor een ongeluk en eene barbaarschheid. Toen de Hertog van Wellington eens door eene vrouw van aanzien werd toegesproken met den uitroep: »Wat moet eene overwinning eene heerlijke zaak zijn!" antwoordde de Prins van Waterloo: »Heerlijk? — ik ken maar eene zaak die afgrijselijker is — en dat is eene nederlaag." Neen: onmenschelijkheid is het niet geweest, waardoor een Hebreuwsche herdersknaap de koninklijke krijgsheld van Juda geworden is: hij die troost en stichting onder de menschen van acht-en-twintig eeuwen heeft verspreid door zijne Godgewijde Hymnen, al heeft hij den verslagen Filistijn met eigen hand het hoofd afgehouden en dit als een trofee ten toon gedragen. Een bloedgierige woestaard was hij niet, die het ideaal geweest is van den held der Midden-eeuwen, Rodrigo de Cid, de edelmoedige, de teedere, de geloovige, al heeft hij rondgereden met menschenhoofden aan zijn zadel. Voorzeker is het geen bloeddorst geweest, wat Michiel Adriaansz. de Ruyter uit de lijnbaan gedreven heeft om een toonbeeld te worden van den Christenheld der nieuwere tijden: met een gerust geweten heeft hij in zijn Bijbel gelezen:

»Zalig zijn de vreedzamen, want zij zullen Gods kinderen genoemd worden,» al heeft hij in veertig zee­strijden het sein gegeven tot den aanval en al is hij op den Oceaan de schrik geweest van drie magtige Koningrijken. Maar de oorlog is een tooneel waarop de man de krachten van zijn ligchaam en de vermogens van zijn geest beide, naar buiten kan doen werken in de hoogste mate, in den ruimsten omvang, met de uitgebreidste gevolgen. De gewone ruiter, die onwrikbaar in den zadel zit en met de teugels in de eene hand zijn paard beheerscht en in de andere den sabel klemt, brullend van ongeduld om toe te rennen en in te houwen, en wiens strijd­lust in de hitte van het slaggewoel kan doorslaan tot razernij, deze moge niet anders wezen dan de uitgegroeide straatjongen, die geen anderen lust had dan om te breken en te smijten en te slaan: maar niet alzo de bevelvoerders. De bekwaamheid van dezen is de som van waarnemingen, onderzoekingen, studiën, vaardigheden, waarbij al de vermogens van den geest in rekening komen. De Veldheer die zijne gewapende legerscharen door zijn magtwoord geketend houdt of loslaat, naar de ingeving van zijn schranderen geest, bevindt zich in de hoogste spanning van het menschelijk levensgevoel, en op het oogenblik dat hij mag uitroepen: »De slag is gewonnen!» staat hij op den hoogsten trap van zelfvoldoening dien een man kan bereiken. Daarom is het dat zoo menig mannelijk gemoed zich geroepen voelt tot het leven van den krijgsman. Daarom ook is het dat groote dichters, zelve magthebbers en verwinnaars in de wereld der gedachten, meestal groote bewonderaars zijn van den krijgsheld.

(Het Leven van Willem II).

Koning Willem I en Willem II.

Troonsopvolgers, zonen van Regerende Vorsten, wanneer zij den mannelijken leeftijd bereikt hebben, bevinden zich in eene stelling, waarvan de moeilijkheden en verzoeking­en door die van geene andere in de menschelijke zamenleving worden geëvenaard. De levensgeschiedenissen van de mees­ten die dezen weg tot een Vorstenzetel eenigen tijd hebben moeten gaan, leveren de blijken op hoe bezwaarlijk het hun was onbelemmerd hunne krachten te ontwikkelen en zich in hunne ware gedaante te doen kennen. Het behoort voor­zeker tot het ideaal eener Monarchale Regering, dat de Mo­narch, bij het klimmen zijner jaren en zijner wijsheid, aan

de overleggingen van zijne rijpere ondervinding gloed en veerkracht geve door de frischheid der vermogens van een zoon, die, bestemd om hem op te volgen, en geen andere lust en geen andere eerzucht hebbende dan geheel zich toe te wijden aan 't geluk van het volk waarover hij eenmaal zal regeren, in vertrouwelijkheid en dagelijksche raadpleging met zijn vader leve. Maar het historisch bewijs is nog niet gegeven, dat zulk een heerlijk verschijnsel in het Staatsleven der volken voor de menschelijke verdorvenheid bereikbaar is. Koning Willem de Eerste althans en de zoon die hem is opgevolgd, hebben dat ideaal niet kunnen verwezenlijken: daartoe ontbrak hun overeenstemming van gemoed en van inzichten.

Willem de Eerste heeft met zijn tijdgenoot Louis Philippe van Orléans, die in vele opzichten ook zijn lotgenoot was, twee karaktertrekken gemeen gehad: van natuur was hij bezadigd en onvermoeid in 't werken; en de ballingschap had zijn schranderheid gescherpt tot het uitvinden van velerlei hulpmiddelen, en hem gewend op eigen overleg en persoonlijk beheer te steunen. In zijn zoon Willem niets van dit alles. Zijn beweeglijker karakter had door het leven in het oorlogsveld eene onrustigheid verkregen welke het rekenen en peinzen en zitten aan de schrijftafel hem eene pijnlijke bezigheid deed zijn: terwijl de vader acht uren achtereen in het Kabinet arbeidde, reed de zoon in acht uren te paard van 's Gravenhage naar Brussel. De schranderheid, waarmee ook hij was bedeed, had in zijn militaire dienstverrigtingen zich meer gericht op spoedig en juist waar te nemen dan zich geoeffend in eigen-werkzaamheid van het denkvermogen. Tegen eene te ver gedreven zucht om alles zelf te willen doen was hij dagelijks gewaarschuwd door zijne bewondering voor Wellington, die, als het een enkele maal noodig was uit eigen oogen te zien hoe het in den ransel van den soldaat gesteld was, tot het Korporaalswerk afdaalde, maar die zijne geestkrachten niet versnipperde en zijne aandacht niet verdeelde tusschen de groote combinatiën der Veldheerskunst en zaken tot wier verrigting hij bekwame helpers om zich heen had. Willem de Eerste was door den aankoop en het beheer van uitgestrekte Landgoederen in Polen en Silesië een nauwlettend financier en een bekwaam administrateur geworden. Zijn zoon had nooit over eenige aanmerkelijke geldswaarden beheer gehad en nooit de behoefte gevoeld aan zuinigheid: gelijk de soldaat in het veld

leeft bij den dag, zoo was hij gewoon uit te geven hetgeen voorhanden was, naar zijn lust het begeerde of zijn edelmoedig hart het gebod. De vader berekende gaarne hoe hij verscheidenheden van karakters en belangen zou kunnen doen zamenwerken tot zijn voordeel: de zoon had daartoe te veel afkeer van zamengestelde overleggingen en te weinig kennis van menschen en zaken. Willem de Eerste eindelijk, die in haat en strijd tegen de regeringsbeginselen der Fransche revolutie was opgevoed en zijne jongelingsjaren had doorgebracht, maar niettemin het Vorstelijk Gezag over Landen in Duitschland aanvaard had, welke door den revolutionairen invloed der Fransche Republiek aan vroegere Regenten ontnomen waren, bevond zich hierdoor in eene eenigzins valsche stelling, waarin hij later gebleven is, toen hij begrippen van Staatsbestuur waarmede hij geenszins ingenomen was, moest gebruiken als een noodzakelijk middel om in de Negentiende Eeuw over een volk van West-Europa te regeren. Zijn zoon de Erfprins was, en door 't geen hij van Geschiedenis en Staatsregt gehoord of gelezen had, en door zijne ingenomenheid met de Britsche Staatsinstellingen, en door eigen vrijzinnigheid, met hoofd en hart de leer toegedaan, dat gelijk Kroonen hare regten hebben, zoo ook Volkeren het regt hebben in eene krachtige vertegenwoordiging zich waarborgen te geven tegen willekeur van de Regering.

Zoo verschilden bij Vader en Zoon neigingen en begrippen waarvan de werking zich dagelijks gelden doet in het Staatsleven en in het familieleven, en altijd zijnde gescheiden geweest hadden zij niet kunnen leeren van elkander de goede hoedanigheden te waardeeren, de gevoeligheden te ontzien, de gebreken te verschoonen. Doch in den eersten tijd na de herstelling van den Nederlandschen Staat en de vereeniging van het vorstelijk gezin uit de ballingschap in het Vaderland, bij de toejuicing waarmede de opdracht der Souvereiniteit aan Oranje overal werd begroet, werden bij het Volk en het Vorstenhuis alle verscheidenheden van gezindheid en van denkwijze opgelost in een gevoel van blijdschap en onbegrensde dankbaarheid. Het volk trad vertrouwend — al te vertrouwend — de toekomst te gemoet; zich gelukkig droomende met de herinneringen der welvaart en glorie van het voorgeslacht: het oud-Stadhouderlijk Stamhuis zag reeds over de grenzen van het kleine Nederland heen waar in het verschiet eene glansrijke Koningskroon blonk; en in de Aanspraak waarmede Willem Frederik bij zijne plechtige inhul-

diging op den Dertigsten Maart van het jaar 1814 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam zijne beëdiging der Grondwet van zijn Souverein Gezag deed voorafgaan, waren deze niet de minst merkwaardige woorden: „De gewigtigste onzer buitenlandsche betrekkingen, die met het edelmoedige Groot-Brittannië, zullen eerlang door de huwelijksverbindtenis van mijnen oudsten zoon, eenen nog hooger en trap van vertrouwelijkheid en wederkeerige dienstvaardigheid bereiken.”

(*Het Leven van Willem II.*)

J. A. ALBERDINGK THIJM.

Op „een koppie thee” bij den Heer Braamcamp.

Oom Braamcamp, die handelaar was, had in de herfst van 1756 Brussel bezocht, en kwam niet voor het laatst van December te huis. Ter viering van te-rug-keer, had hij op Woensdag den 22ⁿ dier maand eenige vrienden bij zich genoodigd, en Tante, de »Cloris” zijner jongelingsjaren, die inmiddels eene deftige doch hoog-zuinige »huysvrouw” van ruim vijftig lentes geworden was, had beslist, dat het »een koppie thee en een aangekleede boteram” zou zijn.

Tegen vier uur kwamen ook twee in een levendig gesprek gewikkelde Heeren de Leydsche poort in; en toen zij, rechts, den hoek van de Heerengracht en Leydschestraat omsloegen, zou niemand het vermetel gevonden hebben te gissen; dat zij aan het feest der behouden thuisreis van den Heer Braamcamp gingen deelnemen. De geen, die aan de hooger hand liep, droeg het boordtjen der katholieke priesters: zijn goedig en open gelaat, zijn schrandere wenkbrauwen, te midden van de wat al te dikke kin en wangen, zijn gevormde mond, doen ons zonder moeite Pastoor Nanning in hem herkennen; en Pastoor Nanning, in weerwil van zijn 67 jaren en zijn ongezond verblijf, bijna geheel hersteld van zijn sukkelenden toestand. De nauwkeurige opmerker zou echter niet nagelaten hebben, telkens als de Pastoor de veelvaldige groeten beantwoordde, die hem gebracht werden, op zijn voorhoofd een nevel te ontdekken, die van nog niet geheel geweken zieleleed getuigde.

Aan zijne zijde ging wat men noemen zou een ouderwetsch deftig man, eene schoone, welgedane figuur. Zijn bruin fluweelen rok, met fraai gesneden ivoren knopen, zijn zwart lakensch kamizool, zijn zijden broek, welk een en ander thands echter grootendeels onder een loodkleurden zoogenaamden schanslooper, met bruin bont, verborgen was, droegen blijk van buitengewone zorg en netheid, maar eene zorg, die, helaas, door de noodzakelijkheid werd voorgeschreven, en van een meer-gegoed verleden getuigde. Zijne lubben waren hagelwit; met de voorzichtige vlugheid van iemand die niet zoo als hij meer dan 70, maar naauwelijks 50 jaar oud was, bewogen zich zijn fraaye zwart zijden kuit en zwart gelakte voet met gouden gesp over de besneeuwde straten. Hoog en recht van gestalte, breed in zijne bewegingen, een welwillenden glimlach op het mannelijk gelaat, waar echter niet alle aanmatiging vreemd aan was, nam hij, telkens als Nanning groette, zijn gepassementeerden punt-hoed af, en dan wedijverde zijn opgekamd poederhoofd, tot waar het kapsel in den breeden haarzak dook, met de sneeuw der schaars betreden hooge stoepen. Die zeker portret van 1723 kent, met de weelderige, licht bruine allongie-pruik, zal niet aanstonds in deze schets herkennen, wie er voor gezeten heeft: den naneef van een beroemd oud-nederlandsch geslacht: M^r. Gerard Van Loon.

Toen de beide Heeren het »Huis met de slangen» bereikt hadden en binnengelaten waren, wierp M^r. Gerard Van Loon achter den Pastoor aan loopende, bij het overschrijden van den drempel der zaal aan de linker hand, een snellen blik op zijn overhemd en kamizool, en liet de pels in handen van de dienstmaagd. Dit was de gele kamer; geel genoemd van wege 't geel zijden damasten ameublement. Zij had het uitzicht op den tuin: voor een der ramen stond een schilders-ezel, en op een stoel daarbij een verwbak en palet. Tante liet niet toe dat Oom, in den zomer, elders schilderde dan op zijn rommelkamertjen; maar daar was het nú te koud, en daarom... in vredes naam! Oom, hoewel pas drie dagen in de stad, had den lust niet kunnen bedwingen zich aan 't kopiëeren met olieverw van een groepjen in gebakken aarde te zetten, dat hij had meegebracht van Brussel. Bij den ezal stond de schilder Jacob Xavery¹⁾, een al-schilder, die sints een jaar of veertien door Oom (zoo lang Oom konst-

¹⁾ Spreek uit: Saveeri.

kenner geweest was) beschermd werd; overigens een zeer zedig en niet onbegaafd man. Toen de Heeren binnenkwamen, ging Oom hun te gemoet en voerde ze in den kring der Dames aan het andere raam. Daar begon zich de geleerde Licentiaat der Godkunde en de Doctor der beide Rechten met al het gemak en de betrekkelijke waardigheid, die Lord Chesterfield voor zijn zoon zoû wenschelijk gerekend hebben: de eerste persoon, die zij begroetten (daar Nanning een priester was, waren al de Dames opgerezen), heette.... Tante Braamcamp, Ooms beminde »Cloris", die het zingen gants verleerd had, en nog maar in een vrolijke bui eens ophief van

„Ik min myn Cloris meer als alles wat er leeft.
 Zy wist door haare deugt myn jeugdig hart te steelen....
 Haar zangkunst zweeft, haar zangkunst zweeft
 Ver boven 't queelen
 Des schellen nachtegaals, als haare gorgel boeft.”

Naast Tante zat, op de gele sofa, niemand anders dan Mevrouw de Barones *Dowairière* van Wassenauer, de zelfde aan wie pastoor Fraats zijn preken had opgedragen, thands in waardschap bij haren achtbaren oom Godefridus Franciscus Cromhout, Heer van de Werve, wonend in zijn welbekend amsterdamsch voorouderlijk huis »met den krommen boomstam,” op de Heerengracht bij de Huydenstraat.

Deze Barones was eene weinig sprekende maar mooye vrouw, van een groote veertig jaar en een fijne gelaatskleur, niet bedorven door te veel blanketsel. Zij ging nooit anders uit dan in 't gezelschap van haar dochter Bethjen, een tame-lijk lief Jonkvrouwtjen van 17 jaren. De gele armstoel aan het venster was ingenomen door onze kennis, de thands ruim vijftigjarige Freule de Wale van Ankeveen. Nanning zag, gelijk wij, dat zij in de verloopen zestien jaren niets veranderd was: altijd dat zelfde zedig blaauw en zacht vonk-land oog, die fijne wenkbrauwen, die vriendelijke en gevoelige glimlach van de nog gevulde koonen. Intusschen het gepoederd kapsel toonde meer kunst en meer kant, naar mate de natuur minder in alles voorzag. Met een kalme blijdschap bewoog de vrome en beminnelijke vrouw zich een paar schreden voorwaarts, om den grijzen herder te begroeten.

Een Dametjen, dat men bijna niet had opgemerkt, was de kleine Leentjen met haar schalke bruine oogen, de 2de dochter van Jacob Xavery. Tante had veel dienst van dit

meisjen, en als zij in 't gezelschap was, werd het theeblad steeds aan hare zorgen toevertrouwd. Iemant, wier kostuum mede van geringe weelde sprak, was de steeds voor zich neerziende, en, bij mogelijkheid, steeds beurzen breyende Magdalena Barbara Wellekens: de dichteres, die wij hooger genoemd hebben. Toen de personen weêrzijds aan elkander voorgesteld waren, en men alles omtrent het schoone winterweêr, en het voor en tegen van sneeuwgezichten in eene goede orde gebracht had, gingen de Heeren Ooms schilderwerk opnemen. De aandacht van van Loon werd ook in geen geringe mate getrokken door den grooten in metaal-kompositie te Rome-zelve gegoten groep van Laokoon, die tegenwoordig voor het paviljoen te Haarlem staat; maar, afkomstig van den rijken Westzaander Nikolaas Kalff, die hem op zijn buiten »Polanen" te halfweg Haarlem herbergde, thands, wit besneeuwd, midden in den tuin van Oom Braamcamp paradeerde.

Van het weinigen bleek daglicht dat nog in de kamer viel, werd gebruik gemaakt om ook de voornaamste schilderijen te bezichtigen, die de wanden vercierden. Op een antiek vrouwenhoofd en *médailon* wijzende, zeide Xavery: »Dat is van mijn meester en peetoom," en zuchtte eens. Jacob de Wit was toch al twee jaar dood. Dat zag Nanning gaarne, dat deze man nog een kinderlijk gevoel voor zijn beroemden meester aan den dag lef. »Ja, de Witt!" zeide Oom Braamcamp, en op een toon als of hij wilde zeggen, daar zijn de zestien schilderijen van Xavery, die ik hier in mijn kamer heb hangen, nog niets bij... »Maar mijn vrouw, die heeft een mooi *prie-Dieu* van de Wit — niet waar, *Jou*?" (Oom had de gewoonte aangenomen zijn *bijou* bij verkorting *Jou* te noemen — natuurlijk niet met de hollandsche uitspraak), »ik zeg daar aan Mijnheer Pastoor, dat je zoo'n mooye *prie-Dieu* hebt, van de Witt." — »O ja, Mijnheer Pastoor," zeide Tante, »rommentom met paneelen van de Wit, en allemaal met vergulde coralen." Het dochtertjen van Xavery meesmulde. Mev. de Barones knikte een paar keer met het hoofd. »Hee," zeide de Freule van Ankeveen, »dat heb je me nooit laten zien..." — »O," zeide Tante, »als je 't zien wilt, ga dan maar even meê; het staat in de rooje kamer, hier vlak aan... het is natuurlijk veel te mooi om te gebruiken." En Tante trippelde al vooruit. Inmiddels werd het theeblad binnengebracht. »Leentje, zet jij vast thee," zei Tante tot het juffertjen Xavery. »Ja,

Jufvrouw!" antwoordde de bedaagde Wellekens, die ook Leentje heette. »Neen... ik vraag je wel..." zeide mijn Tante zonder het »excuus" te voleindigen (dat doet men niet tegen de dochter van een ongefortuneerden dichter): »Ik meen Leentje Xavery." — »Ja, Jufvrouw!" antwoordde de ware Leentjen, op een geruststellenden toon. En ook Mevrouw de Barones met haar dochter en de Heeren gingen meê.

Gij kent die akelige, koud duffe, vreemde, tapijt- en verguldsellucht van een prachtkamer, die nooit open komt. Tante wilde zelve de luiken ontsluiten: maar schreeuwde 't uit van de pijn. Oom, met zijn »goud- en zilverstoffe japon, met blauw zijde voering en groene cherp" en zijn magere beenen, sprong haar by, en het echtpaar slaagde er in om een valen lichtstraal op de hoezen te laten vallen, die de »Konstig Goblin petit point genaayde Sittingen en Ruggen" hunner »12 Vorstelyke Stoelen" verborgen. Ook het *prie-Dieu* was met een »blauwe Zyde hoes" omhangen. Toen men daar zoo half in donker stond, hoorde men gerucht in de gang. Tante, die als water was, vloog naar de deur, en stond, altijd in dien schemerschijn, neus aan neus met een Heer, dien zij niet kende. »O mijnheer Bent, kom binnen," zeide Oom Braamcamp, over haar schouder heen: »Ik heb het playsir u mijnheer Bent, van Hoorn, onze beroemde litterator en oudheidkenner, te presenteren... Mijnheer Avokaat," zeide hij, zich tot Van Loon wendende, »Mijnheer Bent!" Maar de beide beroemdheden konden mal-kaâr onmogelijk zien... »En waar blijft Pastoor de Roeper?" zeide Oom... »Jou," fluisterde hij tegen Tante; »ik ontmoette dien jongen Heer bij den Pastoor van 't Begijnhof, en meende...." — „Heel goed, kindtje," zeide Tante tamelijk te-onvrede. »De Pastoor heeft mantel en stok in de gang afgelegd," zeide de Heer Bent, die het vreemd vond, dat men te Amsterdam zijn gasten in zulke donkere kamers zag, of, liever, ontving... — „O, ah!" zeide Oom, en wilde den Pastoor te gemoet gaan. Reeds annonceerde hij aan Mevrouw de Barones: „Pastoor de Roeper!" toen hem werkelijk een Heer te gemoet kwam: maar de *Douairière* glimlachte, en zeide: „'t Is mijn Heer Cromhout, mijn oom!" Inderdaad, 't was de verwachte patricische gast. Intusschen had men de voordeur nog een paar keer open hooren gaan, en om al de gasten niet in die zoogenaamde roode, maar eigenlijk zwarte kamer te ontvangen, stelde mijn Oom voor, zich weêr naar binnen te begeven, om een koppie thee te drinken.

Dit had vrij ordelijk plaats. Om tien minuten over vijven kwam de huisknecht binnen met een langen stok en waspit, ten einde de kroon en girandoles op te steken. Oom nam doorgaands met vrij veel gemak de plichten van zijn huis waar; maar Tante, hoe bij de hand en knap ook in dagelijksch „mensen-zien”, wist zich bij buitengewone gelegenheden, als het gaan kijken van een bidbankjen, maar niet goed te redden.

Oom bracht thands de vrienden nader met elkaâr in kennis. Daartoe behoorde ook een jonge dichter, een vriend van Pastoor Nanning, Delsing genaamd. Die jonge mensch was de zelfde, wien Witsen Geysbeek den titel van onzen besten tijdvaersdichter toekent. Delsing had de eer genoten eenige vaerzen bij de preken van Pastoor Nanning op het Mirakel te mogen voegen. Pastoor de Roepër, sedert 1752 Vader der Begijnen, was een brave en knappe man, wakker gelijk de meeste priesters, die rektoren van het Begijnhof geweest zijn. Hij droeg eene gepoederde batterijpruik, en was door Oom Braamcamp er heden bij gevraagd, om dat hij, even als Nanning, te Bergen gestaan had, en dit, zoo als Oom te-recht meende, een punt van onderhoud kon opleveren. De Heer Godefridus Cromhout was een grijzaart van omtrent 66 jaar; in den hoogsten graad een welopgevoed man. Zijne groote sijnne handen getuigden dat hij ten minste de derde of vierde in nederwaardsche lijn van zijn geslacht was, die tot de amsterdamsche Patriciërs behoorde. En zoo was het. Zelfs in het begin der XVIe Eeuw behoorden de Cromhouten reeds tot de regeeringsfamiliën — princelijke huizen zou men te Rome zeggen. Maar met de Hervorming splitste zich de stam, en één tak verwierf een treurige maar korte vermaardheid, door ijverig deel te nemen aan de invoering der Hervorming. Onze Cromhouten waren, natuurlijk, van alle regeeringsposten uitgesloten; maar Heer Godfried boezemde zulk een ontzag in, en wist zoo veel eerbiedige genegenheid bij zijne stadgenooten te verwerven, dat men het toch al heel gek begon te vinden zulk een treffelijk geslacht gelijk te stellen met Joden en andere vreemdelingen: men begon dus met Heere Godfried in 1738 toe te staan (toen de man in diepen rouw gedompeld was over de dood zijner eerste echtgenote, Vrouw Johanna Elisabeth Blesen), een grafkelder in de Oude Kerk te laten maken (waar hij later ook zijn 2^e en 3^e vrouw in zou kunnen bijzetten); en in 1743 deed men hem de ongehoorde eer, hem tot mederegent van het aaloude

St Pietersgasthuis te benoemen — in strijd met de plakkatens van Hunne Hoogmogenden. 't Was aardig die tweërlei aristocratie naast elkaar te zien: M^r. Gerard van Loon, wiens blinkende welgedane wangen, met zijn breedsprakige taal en uitvoerige manieren, in den gemaakten stijl der XVIIIe Eeuw, de herinnering van het oude Gravenhuis moesten vertegenwoordigen (hoewel niet zonder bloedvernieuwing door ongrafelijke alliantien), en den geheel in 't zwart gekleeden, stil deftigen heer Cromhout, met zijn bleek gezicht en fijne trekken — een latere eerste stand, wiens hoogste bloei op het punt was te gaan afnemen: Van Loon was teatraal, naast Cromhout.

Pastoor de Roeper maakte een praatjen met Leentjen Xavery. »Kan ze zich goed schikken?» vroeg het meisjen vrolijk, terwijl ze een paar fijne japansche kopjens rondgaf. »Schikken?» antwoordde de Begijnenvader: »was het dan haar volle keuze niet?» — »Neemt het getal der zusjens toe?» vroeg Pastoor Nanning. »Ja, we hebben er van den zomer wêer een ijverig lid bij gekregen,» antwoordde de Rektor: »Catharina Xavery — de zuster hier van de jongejuifvrou» De goede broeder, de zedige schilder, dol met zijn zusjen ingenomen, hoorde alles.

Intusschen hadden de Dames plaats genomen rondom de groote tafel. »'t Is een voorbeeld van Godsvrucht» fluisterde de Pastoor tot zijn ambtgenoot. Oom Braamcamp leide terwijl aan den Heer Jan Bent — die altijd nog voor een jongen dichter doorging, ofschoon hij de veertig reeds lang achter den rug had — onder eerbiedig luisteren van den steeds kopjens-theedrinkenden Jacob Xavery, de geheimen uit van een ongemeen mooye noteboomen Rariteitkast, die tegenover den schoorsteen en spiegel was geplaatst. De Heer Cromhout onderhield zich met Tante over haar vogeltjens; Jufvrouw Wellekens nam hier, met een stijf lachjen, het ambt waar van Xavery daarginds. De huisknecht presenteerde pijpen, en de zilveren tabaksdoos, benevens komfoor, liet zich zoo min wachten als zeker achtkant blaauwporceleinen vaatjen, bekend onder den spaanschen naam van »quispedoor.»

De jonge Freule van Wassenaer zat zonder op te zien een paar lubben te borduren: en in een hoek van de kamer liet Jonkvrouw de Wale onwillekeurig den jeugdigen dichter Delsing al de tijdperken doorloopen van verlegenheid en genoegen, waaraan eene indrukmakende vrouw het vermogen

heeft een ongeoeffend en ondedorven gemoed te onderwerpen. Zij zag, even, vluchtig om, en kreeg, toen zij ieder in gesprek zag, uit het buffet in hare nabijheid iets voor den dag, dat zij den jongen Delsing in 't geheim liet zien, en dat hij met een bewustzijn van hooge eer en ongelijkbaar genoegen beschouwde. Toen de schoone vrouw het voorwerp weér in het kastjen had gezet, en den jongen man vrij liet, keerde hij naar de tafel, met een blos als of hij het ondeugendste stuk had verricht. »Zullen we geen quadriljetjen spelen?» zeide de Freule, met hare hand op Tantes schouder. »Met playsir, Freule plaaggeest,» zeide Tante, »met playsir!» en Tante vatt'e de zilveren tafelschel, als om een last te geven. »Jufvrouw Braamcamp weet, dat Oom en ik er niet zeer op gesteld zijn,» zeide ze, Nanning en Delsing te gelijk aanzierende, die met elkaâr in gesprek waren. »O,» zeide Oom, »als de Heeren Pastoors het gaarne willen!» — »Wel neen!» antwoordde Nanning, »bij zoon'n kunstenaar en kunstkenner geeft men zijne oogen liever den kost met iets anders dan met de kaartbladen.» — »Nu,» zeide Tante, »Gerret, je hoort het verlangen — zou je niet eens iets tot konstbeschouwing geven?» — »Heel graag!» was het antwoord . . . »Xavery!» en de goede schilder wist wat deze vokatief beduidde. Zijn dochtertjen sprong zonder veel gedruisch op, ontstak een kaars, en gaf ze haren vader, Jufvrouw Wellekens zag wat verlegen naar heur naamgepootjen, en zeide: »Als UwE. soms met de Heeren meêgaat, om een handreiking te doen, zal ik wel verder voor den trekpot zorgen.» Zoo gezegd, zoo gedaan.

(Joan Nanning.)

H. J. SCHIMMEL.

Koenraad van Beuningen.

Hoe woelig het ook in de straat ware, waarin het huis van Falconbridge stond, met zijn nieuwe *façade* van steen sedert den grooten brand, die een tweetal jaren geleden half Londen verteerde en dit huis teisterde, hoe luide de vloeken werden gehoord van de koetsiers der huurrijtuigen, waarvan het getal thans reeds in Londen tot zeshonderd geklommen was, en die den gantschen dag de ongeplaveide

straten der wordende waereldstad omwoelden; hoe de wielen der tallooze karren met allerlei artikelen beladen ook knarsten en knetterden en tot schrik der voorbijgangers telkens uit het eens gemaakte spoor draaiden en en zigzag zich voortbewogen, de man, dien wij in het ruime vertrek, dat het uitzicht op de straat schonk, alleen aantroffen, merkt van al het rumoer en gedruisch niets. Hij zit verdiept in de lezing der papieren, welke voor hem liggen op de vierkante tafel, met een fijn groen laken overdekt. Het is een deftige man, wien men het kan aanzien, dat hij het recht had de deftige stoffeering te vorderen, welke dat vertrek kenmerkte. De wanden waren in vakken verdeeld, waarvan glad gewreven notenboomhout de omlijsting was, en ieder vak was eene schilderij, welke in het naauwste verband stond met hare geture. De vloer was van ingelegd eikenhout, waarvan het gedeelte, waar de tafel en de stoel van de tegenwoordigen bewoner stonden, met een Smirnaasch karpel, welks echtheid herkenbaar was aan den gloed der kleuren, bedekt was. De stoelen met kunstig gedraaide pooten en hooge sierlijk besneden rug, hadden een groen damast zijden en mollig opgevalde zitting, terwijl de schoorsteenmantel op twee wit marmeren zuilen rustte. Een buffet van notenboomhout open ingelegd met ebbenhout droeg een zilveren schenkkkan en eenige fluiten en roemers van echt Venetiaansch glas; daar tegenover stond een sofa of divan, waarvan de oostersche zucht tot weelderige dommeling den vorm bepaald had en het bekleedsel overeenkwam met dat der stoelen. Deftig noemden wij de stoffeering en niets meer, want in een tijd als waarin wij ons zoeken te verplaatsen, was zij, indien wij den divan alleen uitzonderen, weinig weelderig en zelfs eenvoudig te noemen. Hetzelfde mogen wij van den bewoner getuigen. Eene bruine pruik, waarvan de uiteinden aan weërszijden in krullen tot op de borst nederhingen, dekt het hoofd, en hoe groot zij ook zijn moge, zij doet nochtans het gevulde gezonde gelaat goed uitkomen; ja we zouden zelfs mogen beweren, dat zonder die pruik het gelaat wellicht te welopgevuuld en te blozend schijnen zou. De donker blauwe oogen zijn groot en blikken open en vrij; de neus in juiste evenredigheid tot het geheele wezen is recht en vleezig, terwijl de mond, waarvan de bovenlip met een schijn van knevel is voorzien, welgevormd is. Het geheel duidt groote fysieke kracht, voor het minst een weinig en zeker op dit oogmerk niet gestoorde gezondheid aan, en indien het oog minder

verstand uitdrukte, zou men geneigd zijn te gelooven, dat de opgemerkte kracht de eenige was, waarop die man zich verhoovaardigen kon. Een kraag van de fijnste kant, die hem schier tot midden op de borst neder hing en toch nog even twee wit zijden kwastjens liet zien, een zwart fluweel wambuis, dat tot op de heup kwam en daar de broek van dezelfde stof ontmoette, die, eenigzins wijd op de hoogte der dij, even beneden de knie met een rood zijden lint werd dicht gebonden; zwart zijden kouzen en schoenen, die den breeden voet eer uit deden komen dan verborgen, gesloten met een lint van dezelfde kleur, ziedaar het deftig maar gants niet opzichtig gewaad. De deftigheid van den persoon wordt verhinderd tot voornaamheid te stijgen, door het wat al te gezette dier houding, het wat al te forsche dier schouderen. Beschouwen wij hem naderbij, dan zien we nog een andere reden waarom wij er aan twifelen, dat hij ooit den trotschen edelman van het hof van Lodewijk XIV evenaren kon.

Er is iets hoekigs, iets driftigs in de wijze waarop hij het eene papier opneemt en het andere wegwerpt, en het trillen van de lippen stemt daarmede overeen en geeft den opmerker het recht te vermoeden, dat er in dat sanguinische temperament dikwerf stormen en vreeselijke onweders kunnen woeden. Half Europa zou de waarheid dier opmerking kunnen staven, maar tevens dat, mocht de hoveling van Lodewijk XIV ook altijd den burger in hem gezien, en hebben pogen te minachten, die poging hem al mislukte, het woord van minachting altijd op de lippen bestierf en in eene soort van ontzacht verkeerde, dat alleen wrevel werd zoodra de burger — want dat was hij — den rug had gekeerd. Indien het ons gegund ware een tijdgenoot van dien man geweest te zijn, wij zouden voor hem ons hoofd hebben ontbloot en in hem die krachtige en machtige Republiek hebben gehuldigd, die hij in Europa het grootste deel zijns levens, zoo waardig vertegenwoordigde. En de Republiek der Vereenigde Nederlanden bezat vele tolken zoo als Mr. Koenraad van Beuningen, Burgemeester en raad van Amsterdam, tolken, die het, in houding en gebaar, in leefwijze en stijl bewezen, dat hunne wieg geplaatst was in een land, droog en vruchtbaar gemaakt door eigen arbeid, door stalen volhardende vlijt; dat hun vaderland, een stip op de waereldkaart, zijne grenzen verzette door den onwrikbaren moed der bewoners, geschoord door taai geduld en een door streven en strijden geoeffende kracht; de grenzen verzette, zoodat de

Statenvlag woei van het Noorden tot het Zuiden, van het Westen tot het Oosten, en de schrik was van velen en de nijd en de afgunst van allen. Zij droegen namen, die tolken, in het gouden boek van den Europeschen adel onbekend; namen voor eene halve eeuw nog het eigendom van ruwe poorters: alleen binnen de enge veste eener stille stad genoemd En thands? Vraag Kopenhagen of zij de donderende stemme van Koenraad van Beuningen zich nog herinnert; vraag het Stokholm of er de Konsul van het moderne Rome is vergeten die kort en beslissend antwoord vroeg, 'twelk niet ontkennend moest zijn, daar anders de metalen monden der zeven provinciën zouden aanvangen te spreken, zoodra de gezant zich om had gekeerd; vraag het Parijs, waar de halfgod Lodewijk wordt aanbeden, of zij den breedgeschouderden boer niet meer gedenken, die zoo plomp over de mollige tapijten heen stapte, het oog niet neërsloeg voor de allerhoogste majesteit van den alleenheerscher, met ronde dikwerf ruwe taal de rechten zijner meesteresse verdedigde en haren bondgenoot de aangegane verplichting zoo klemmend herinnerde! Vraag het Londen . . . maar hij is er voor weinig tijds teruggekeerd; naar Londen, waar volk en vorst slechts iets gemeens hebben met elkaâr, namelijk: afgunst op den kleinen Staat, die in vrijheid, in kracht, in handel, in rijkdom haar verre overtreft; naar Londen, waar bij elke handelsonderneming niettegenstaande dien nijd, steelsgewijze naar de nabuur het oog wordt gericht om waar te nemen, hoe zij daar werd aangevangen en volvoerd; naar Londen, waar men een bank oprichtte, thands de reusachtigste en ontwikkeld even als het gantsche volk tot de grootste instelling der waereld, maar waarvan men het model had gevraagd aan het Amsterdam der 17e eeuw! Ondanks zich zelf huldigde Engeland de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Deze was de eenige mogendheid die door haar gezant voor den ter dood veroordeelden Karel I liet pleiten. Het doodvonnis luidde in het Engelsch, Fransch en Hollandsch; en bij de opening van het eerste parlement van Olivier Cromwell had de Lord Protector den Nederlanderschen afgezant aan zijne rechterhand. De Nederlanden der 19e eeuw gelijken wel weinig op die der 17e! Maar de kiemen van den kanker, die in het krachtig ligchaam der Republiek rondwoeldd en weldra zoude uitbreken, konden reeds in die 17e eeuw niet meer voor een fijn opmerker en een schrander denker verborgen zijn. De tweedracht woeldd

in de machtige Republiek, die juist thans al hare kracht zouden behoeven om een dreigenden vijand het hoofd te bieden. Van Beuningen kon dien vijand nog niet zien; slechts zijn vriend — nóg zijn vriend, hoewel de banden eenigzins lossen werden — slechts zijn vriend de Witt, de schranderste der schranderen vermoedde iets, — het teekent beider afstand en verhouding — waar de Witt slechts duister en slechts flauw kon zien, kon van Beuningen slechts tastend rond-dolen en gissen. Vrees voor verraad van de zijde eens bondgenoots, van Engeland, door de Witt nog niet lang geleden tot de beroemde triple alliantie bewogen, deed van Beuningen dan ook niet op dit oogenblik de wenkbrauw fronsen. Neen, de onlangs ontvangen brief van den Raadpensionaris was er de oorzaak van, en die brief deelde alleen mede, dat men de woelingen der Oranjepartij weder te boven was gekomen en deze voor langen tijd weder gefnuikt had. Door een behendig schijnbaar toegeven waren de Gewesten tot harmonie gekomen. Het Stadhouderschap was voortaan onvereenigbaar verklaard met de waardigheid van Kapitein en Admiraal-generaal, en de Jonge Prins van Oranje, het gewezen Kind van Staat, dat onder de hoede Hunner Hoogmogenden was opgewassen en thands twintig jaren bereikt had, was lid van den Raad van State geworden zonder eenige vooraanzitting; want men had er zorg voor gedragen den stoel te verwijderen, waarop zijne voorvaderen eenmaal gezeten hadden, zoodat zelfs de schijn van macht, reeds meer dan voldoende om het gepeupel op te winden, den jongeling ontnomen was.

»En de Witt wil Engeland tot bondgenoot houden!» mompelde van Beuningen. »Zijne Majesteit zal er niet handelbaarder door worden, hetgeen mijn zending een schoone kans van slagen geeft,» voegde hij er eenigzins bitter aan toe.

Hij voer voort met lezen en vond in de volgende regelen eenig antwoord op de gemaakte opmerking. Men scheen, door den Prins tot lid van den Raad van State te verheffen, den Koning van Engeland te wille te zijn en zou daarvan nog een meer doorslaand blijk geven, door Zijne Hoogheid naar haren oom te doen afreizen.

Het verlof werd daartoe gegeven, zoo luidde de brief in substantie, omdat men begreep op den duur het niet te zullen kunnen weigeren; het was thands gegeven, omdat men inzag dat er geen gunstiger tijdstip ooit zoude komen, daar juist een Ambassadeur van de bekwaamheid Zijner Edelheid

(van Beuningen) naar het hof van Engeland was afgevaardigd. Van Beuningen poosde even en las werktuigelijk het slot van den konfidentielen brief, die eindigde met het gewone »Uw ootmoedige dienaar: J. de Witt.” Van Beuningen ging nooit zoo ver; hij noemde zich in officieelen stijl slechts: dienstwillige dienaar. Maar op de onderteekening lette hij thands niet; des te meer op de hier boven medegedeelde regelen en ook op het naschrift dat van den volgenden inhoud was: »Uwe Edelheid gelieve voor zijne Hoogheid zorg te dragen waar dit vereischt mocht worden. Het zoude Hunne Groot Edel Mogenden zonderling aangenaam zijn, van den Prins door Uwe Edelheid van tijd tot tijd het een of ander te mogen vernemen. Uwe ootmoedige dienaar, J. de Witt.”

De bovenlip trok eenigzins smadelijk omhoog, terwijl hij den brief nederlef en in gepeins verdiept bleef.

Daar viel de klopper op de deur neder en hoorde hij een haastigen voetstap op de trap. De deur werd geopend en een der schrijvers Zijner Edelheid trad den hellebardier in den gang voorbij en het vertrek binnen.

»Zijne Excellentie Mylord Arlington vraagt voor een oogenblik belet.”

»Verzoek zijne Excellentie boven te komen.”

(*Mary Hollis.*)

C. W. OPZOOMER.

Het Schoone.

Wat is het schoone? Indien men die vraag doet met het doel, om er een antwoord op te ontvangen, waaruit men zich een voorstelling van schoonheid zou kunnen vormen ook zonder het schoonheidsgevoel te bezitten, ik zal mij terstond aan de beantwoording onttrekken. Het gevoel is hier niet het tweede, maar het eerste; het is niet de dochter, maar de moeder van alle begrippen over het schoone. Evenmin als hij, die nooit leed heeft gevoeld, het gevoel er van door begrippen kan verkrijgen, evenmin kan hij, die het schoonheidsgevoel mist, door het spreken over het schoone gebaat worden. Al wat wij van de schoonheid weten is aan ons gevoel te danken; het is er slechts de bepaalde, nauwkeurige uitdrukking van. Is echter die uitdrukking eenmaal

gevormd, dan kan zij, daar in de natuur alles zamenhangt, haar invloed ook op het gevoel zelf uitoefenen. Is ze dan niet naauwkeurig, maar onjuist, eenzijdig of overdreven, zoodat zij geen weten maar een dwalen is, haar invloed zal een verderfelijke zijn, welke het gevoel zelf gaan bederven. Het gevoel is dus niet altijd noodzakelijk gezond; het kan ook zeer ziek zijn, ziek gemaakt door hetgeen aan het gevoel zelf ontleend schijnt. Op deze wijze verklaar ik de schadelijke werking eener valsche kunstleer op den smaak. Zoo lang zulk een leer nog in hoog aanzien is, belemmert zij de reine uitingen van het schoonheidsgevoel, en men doet zich geweld aan, men windt zich op, om hetgeen inderdaad leelijk is schoon te vinden, als schoon te gevoelen. Lang blijft het nog onbedorven gevoel zich verzetten; toch wordt zijn weêrstand telkens flauwer; eindelijk is het niet onbedorven meer; het is ontaard; de goede smaak is tot wansmaak geworden. Zoo heeft het water, uit de frissche, gezonde bron gevloeid, maar in zijn loop met giftige stoffen bezwangerd, tot zijn oorsprong teruggestroomd, de bron zelf vergiftigd.

Reeds hier voorzie ik een bedenking. Is er wel een grens, een vast verschil tusschen goeden smaak en wansmaak? Is niet alles, juist omdat het slechts smaak is, louter subjectief? Ieder houdt zijn smaak voor den goeden, en schrijft aan anderen wansmaak toe. Is dus niet alles willekeurig en toevallig, zoodat men eindigen moet met dat wanhopige woord: de smaken verschillen?

Geen dag gaat er voorbij, of men krijgt inderdaad dat woord te hooren. De natuurkundige, die, in zijn eigen wetenschap verdiept, slechts nu en dan, als ter loops, een oogenblik aan de kunst heeft gewijd, vaak alleen aan de modekunst van den dag, wier gewrochten hij natuurlijk bij allerlei gelegenheden ziet en hoort, schaamt zich niet het op de lippen te nemen. Met andere vakgeleerden is het evenzoo. Met groote stoutmoedigheid matigt ieder zich een oordeel aan. Hebt ge jaren lang in de groote scheppingen der kunst geleefd, de door alle eeuwen heen bewonderde meesterstukken in uw gevoel en in uw denken opgenomen, uwe gedachten geoefend en versterkt door de lezing van de uitspraken der altijd gewaardeerde kunstregters, het baat u niet; platweg stelt hij zijn meening tegenover de uwe, en als ge u de moeite eener wederlegging getroost en tot de beginselen der kunst hem wilt opleiden, hij roept, ten einde

raad, u met den glimlach van onveranderden hoogmoed, van ongeschokt zelfvertrouwen, de magtspreuk toe: de smaken verschillen. Wat zou hij wel van u denken, als gij eens, oningewijd in zijn vak, u aan een domme, onnoozele bewering hadt schuldig gemaakt, en, behoorlijk door hem weêrleid, toch bij uw gevoelens bleef en op het laatst hem in het oor beet: de meeningen verschillen? Hij zou u, en met regt, te gemoet voeren: zeker verschillen de meeningen; die van den onkundige is een geheel andere dan die van den man der wetenschap, maar alleen de laatste geldt. Uitnemende beslissing, maar gij moogt ze dan ook gerust overnemen. Ook gij moogt hem antwoorden: zeker, de smaken verschillen; een geheel andere is de smaak van hem, die aan de voeten der grootste meesters heeft neêrgezeten; die zijn gevoel voor het schoone en zijne begrippen over de kunst heeft laten vormen en ontwikkelen, voor de poëzie in de school van Homerus en Sophokles, van Shakespeare en Göthe, voor de beeldende kunst in de galerijen der antiëken of van Michel Angelo en Rafael, voor de muziek bij Bach en Händel, bij Mozart en Haydn; en een geheel andere is de smaak van hem, die zijne indrukken ontvangen heeft van de goden van den minderen, wie weet hoe lagen, rang. Het zou een belachelijke eigenwaan zijn, als het kind de orakels der wetenschap wilde verkondigen, maar het is niet minder belachelijk, als iedereen zich gerechtigd acht om in het heiligdom der kunst zoal niet als priester, dan toch als koor-knaap op te treden en het gewijde wierookvat in de hand te nemen. Ook hier mag het op den ingang der voorhoven geschreven staan: gaat weg, gij oningewijden!

Ik heb er niets tegen, dat men den smaak voor het schoone met den zinnelijken smaak vergelijkt, zooals men pleegt te doen om de magtspreuk te verdedigen, dat de smaken verschillen. Ook trots die vergelijking is de nietigheid van dat oordeel ligt te bewijzen. Smaakt de eene spijs of drank u beter dan de andere, gaarne berust ik er in; ook zal ik u niet lastig vallen, wanneer gij aan de lyrische poëzie boven de dramatische, of omgekeerd, de voorkeur geeft. Maar ge zult toch wel toestemmen, dat er zelfs in den zinnelijken smaak iets algemeen menschelijks is; wanneer suiker u bitter smaakt, ge erkent het, dat uw maag, en daarmede uw smaak bedorven is. Welnu, ook bij het schoone is er iets algemeen menschelijks, en het gebied er van is oneindig ruimer. Onze verbeelding wordt, even goed als onze zintui-

gen, naar vaste en onveranderlijke wetten aangedaan, en die wetten gelden niet slechts voor sommigen, maar voor allen. Ook hier kan, we spraken er reeds over, de smaak bedorven zijn. Groot is de invloed der gewoonte; gelijk door haar de tabak ophoudt een onaangenaam bitteren smaak te hebben, zoo houdt eveneens door haar het leelijke op leelijk te zijn. Maar gelukkig wordt nooit de smaak der geheele menschheid, nooit die van alle tijden bedorven. Al heeft men soms Virgilius boven Homerus, en Pope boven Skakespeare gesteld, men is van zulk een kunstoordeel teruggekomen. Een tijd lang woedt de besmettelijke ziekte en verbreidt zich overal heen, maar dan neemt ze ook haar afscheid, en de vroegere gezondheid keert terug.

Het valt gemakkelijk, uit deze beschouwingen een gevolg te trekken. Wilt ge weten, of uw smaak gezond is, raadpleeg dan het oordeel der menschheid. Wat alle stormen des tijds heeft getrotseerd, dat is waarlijk vast; het licht, dat, welke lichten er ook ontstoken werden en met hoe veel toejuiching men ze ook begroette, ze alle dof heeft gescheenen, dat verspreidt waarlijk een helderen glans. Er zijn werken der kunst, wier waarde over allen naijver, over allen tegenstand heeft gezegepraald, en die, al werden ze soms miskend en vergeten, telkens op nieuw voor den dag gehaald en in volle eer hersteld zijn. Er zijn werken der kunst, die men soms ophield te waarden en waarvan men al verder en verder afweek, totdat men eindelijk een uiterste had bereikt, waarvoor men zelf terugbeefde; maar tot wie de groote geesten, die tot herstelling en reiniging van den kunstsmaak geroepen werden, en wier bestemming het was de kunst uit haar verval weêr op te beuren, terugkeerden, omdat zij alleen in staat waren een nieuw en hooger leven te wekken. Aan zulke kunstgewrochten hebt gij uw smaak te toetsen. Een man als Göthe mag u ook hierin tot voorbeeld zijn. Wanneer hij, nog jongeling, de schilderijen te Dresden beschouwt, leeft de overtuiging in hem, dat veel daarin hem nog verborgen moet blijven. Maar hij werpt zich niet op tot regter van erkende meesterstukken, hij neemt liever, al ontbreekt het hem nog aan inzicht, hun voortreffelijkheid geloovig aan. Als hij, nog altijd student, den eerwaardigen Straatsburger Munster leert kennen, is het hem niet te doen om te oordeelen, maar om te leeren. Hij wil het gebouw door zijn tegenwoordigheid rustig op zich laten voortwerken. Al is hij opgegroeid onder berispers der Gothische bouw-

kunst, al heeft hij zelf zich van hun vooroordeelen niet vrij weten te houden, hier vindt en gebruikt hij de gelegenheid, niet om zijn kunsttheorie toe te passen, maar om ze te zuiveren, te verbeteren. Ook later, in Rome, in die hoogeschool voor de geheele wereld, gelijk Winckelmann ze noemt, is hij er van doordrongen, dat de ziel volkomen vrij behoort te zijn, om de hoogste scheppingen der kunst regt te verstaan; met den eersten indruk van Raphael's werken niet tevreden, wil hij er een diepe studie aan wijden om ze geheel te leeren genieten, en hij weet geen beteren weg om de volle schoonheid der kunst in zich op te nemen, dan als een bescheiden leerling opmerkzaam te luisteren en het hart voor den invloed der groote meesters open te stellen. En inderdaad daar is geen andere weg. Zijt ge niet eerst leerling geweest, en wel in de beste school, gij moogt een beunhaas worden, een meester wordt gij niet. Is het uw begeerte, eens een degelijk kunstregter te zijn, vorm dan uwe kunsttheorie langzamerhand en vorm ze alleen aan de voeten der verheven geesten, wier gewrochten de ware openbaring der kunst zijn. Zoo ge aan hun werk uwe beginselen, uwe leer hebt ontleend, zelfvertrouwen mag u bezielen. Maar predikt gij een leer, wier noodzakelijk gevolg het moet zijn, dat Sophokles beneden Racine, Shakespeare beneden Voltaire daalt, de kroon der schilderkunst op het hoofd van Hogarth wordt gezet en aan Raphael onthouden, Berlioz ten hemel wordt verheven en Mozart als een man voorgesteld, die slechts de ooren wist te streelen, ge moogt het er gerust voor houden, niet dat de geheele menscheit aan het dwalen is, maar omgekeerd, dat gij op den dwaalweg zijt.

Wat behooren we dus te doen, als wij de trekken van hetgeen waarlijk schoon is willen leeren kennen? Hetzelfde wat ons overal te doen staat. Alleen door waarneming van een natuurvoorwerp maakt gij u met zijne eigenschappen bekend. Wilt ge weten, waarin de kenmerken bestaan der deugd of der godsdienst, vestig uwe aandacht op den beoefenaar der deugd, op den godsdienstigen man, en bestudeer met zorg hun karakter. Zoo is het ook met de schoonheid. Sla haar gade waar zij is; er is geen ander middel om in haar wezen door te dringen. En vraagt gij, waar ze dan is, waar gij haar te zoeken hebt, ik antwoord u: nergens dan in de schoone werken der natuur of der kunst. De schoonheid heeft geen eigen bestaan; ze is alleen in iets an-

ders, in het landschap, het gebouw, het beeld, de schilderij, het gedicht. Daar moet gij haar bespieden; daar onderzoeken, wat het is, waardoor aan die voorwerpen aanspraak op den naam van schoon wordt verzekerd.

(*De Waarheid en hare kenbronnen.*)

R. FRUIN.

De verovering van Groningen in 1594.

Gedurende de twee laatste jaren had Ernst, voor zijn minderjarigen neef, den later zoo bekenden Ferdinand II, keizer van Duitschland, diens erflanden Stiermarken en Illyrië bestuurd. Hij had zich in die betrekking alleen als een goedgehartig en zwak man doen kennen; hoezeer ijverig Katholiek, had hij door zijn slapheid het onder zijn voorganger snel vooruitstrevend Katholicisme weer terug laten dringen. Maar zelfs die nalatigheid kon Philips niet weerhouden hem de gewigtige landvoogdij der Nederlanden toe te vertrouwen: integendeel, zijne zwakheid maakte hem eerst regt geschikt voor zijn post, want, even als Mansfeld, moest hij slechts voor scherm dienen, waarachter in het verborgen, de Spanjaards Fuentes en Ibarra het bewind zouden voeren.

In Junij kwam het bericht zijner aanstelling te Brussel; het werd Januarij eer hij zelf zijn intogt deed. Tweërlei gerucht ging voor hem uit: hij kwam om vrede te maken, hij had volmagt van den koning om, op de voorwaarden die hij zelf goed vond, met de Vereenigde Provinciën te onderhandelen. Daarentegen werd er hoog opgegeven van de nieuwe krijgsmiddelen die hij meebragt, van de aanzienlijke geldsommen, en van de nieuwe regimenten, die hem in Duitschland en elders werden geligt. Die waren toch wel niet voor vreedestijd bestemd.

Aan beide geruchten was iets waars: Ernst verlangde niets vuriger dan vredemaker te zijn, maar de voorwaarden, die alleen aannemelijk waren voor de Staten, mogt hij hun in geen geval toestaan; wat baatte dus zijne vredelievendheid? En wat de nieuwe strijdkrachten betreft, aan soldaten was geen gebrek geweest, maar aan soldij: de schat die hij meebragt was aanzienlijk, maar er was veel oude schuld

af te doen; wat er overschoot zou spoedig zijn opgeteerd; en zonder geregelde betaling was vermeerdering der krijgsmagt vruchteloze verzwaring van den druk, waaronder de bevolking zuchtte. Doch op onze Staten werkte het vooruitzigt van verdubbeld krijgsgeweld en verraderlijken vredehandel gunstig: alleen door krachtig en gelukkig oorlogvoeren, zij zagen het in, konden zij het volk den angst voor 's vijands overmagt en den lust tot vrede benemen. Er werd besloten nog vier duizend Duitsche voetknechten en drie honderd ruiters in dienst te nemen; van Elisabeth verkreeg men verlof, voor eigen rekening, nog vijftien honderd man in Engeland aan te werven. Zoo versterkt zou het leger in staat zijn in den aanstaanden zomer iets groots uit te voeren.

En wat dit wezen zou was niet twijfelachtig; vriend en vijand hadden het oog op Groningen gerigt: het lot dier stad stond beslist te worden. In de Ommelanden was er den geheelen zomer tusschen Verdugo en Willem Lodewijk onafgebroken geoorloogd, de een trachtte de insluiting der stad te voleindigen, de ander haar te beletten. De toestand van de stad was op den duur onhoudbaar; zij was van allen handel verstoken, sedert de verovering van Coevorden door de Staten haar ook de gemeenschap met het zuiden ontnomen had; van de zee sloten haar al vroeger Soltkamp en Delfzijl af, en eenige naderbij gelegen forten maakten het verkeer met de Ommelanden zelfs onveilig. Slechts één weg naar Duitschland stond nog open, waar langs de koopman zijne waren bezwaarlijk en duur op een aantal karren vervoerde. Het was een slecht en onzeker pad, door de kunst aangelegd in het diepe moer der Bourtange. Ook dien eenigen uitweg wilde nu de Friesche stadhouder sluiten; hij vroeg daartoe de medewerking van Maurits, die zoo even Geertruidenberg in zijn magt had gekregen. Maar Maurits was, zoo als wij zagen, aan de zuidergrens bezig gehouden; al wat hij doen kon was het leger van Willem Lodewijk met twintig vaandels voetvolk, en tien vaandels ruitery te versterken. Aan den anderen kant trokken nog talrijker Spaansche benden Verdugo te hulp, gelukkig evenwel niet zoo tijdig en niet zoo snel. Dus had het Friesche leger een poos de overhand, en van die gelegenheid maakte Willem Lodewijk uitmuntend gebruik. Zijn eigenlijk doel verbergend, rukte hij onverwacht over het moeras, dat bij het buitengewoon drooge weder begaanbaar was geworden, legerde zich op het harde pad, en begon in

allerijl op den eenigen zandheuvel waarover het liep, een sterkte op te werpen, die den geheelen weg beheerschen zou. Eer hij met dit werk nog gereed was, kwam van den Bergh met de verwachte versterking voor Verdugo aan; te vergeefs trachtte Willem Lodewijk hunne vereeniging te beletten: vereenigd waren zij magtiger dan hij. Al zijn beleid werd er thans vereischt om, terwijl de sterkte van Bourtange voltooid werd, den vijand bezig te houden, zonder een slag te wagen, dien hij weinig kans had te winnen. Hij slaagde daarin volkomen; tot zijn geluk was het jaargetij reeds verloopenen, en het weder niet meer te vertrouwen, zoodat Verdugo geen ernstigen aanslag over het moeras op het pas voltooid fort durfde ondernemen: het bleef, in de handen der Friezen, aan de Groningers den laatsten uitweg afsluiten. Als dat zoo blijven moest, was Groningen verloren; Verdugo begreep het, en niet wetende wat te doen, ondernam hij, nu de winter reeds op handen was, het sterke Coevorden in te sluiten, in de hoop van het misschien door gebrek tot overgaaf te dwingen. De onderneming was wanhopig: Coevorden was, juist voor de insluiting begon, ruim van leeftogt voorzien; en van waar zou Verdugo, den langen winter door, zelf zijne levensmiddelen krijgen? Maar garnizoenen voor zijn leger waren er niet in de buurt, en als hij Groningen verliet, was de stad prijs gegeven. Dus begon hij het beleg, maar onder zeldzame omstandigheden: terwijl den belegerden niets ontbrak, zoodat zij aan ziekte maar één man verloren hebben, en 's vijands wapenen hun zoo weinig deerden dat slechts een enkel soldaat gesneuveld is, vergingen de belegeraars van koude en gebrek, een tijdlang stierven er dagelijks dertig tot veertig. Met honderden verliep hun manschap: nieuwe regimenten kwamen er gedurig uit Brabant, maar even onverzorgd en onbetaald, en even snel versmolten ook zij. Toen de muiters in Henegouwen en Artois zich gevestigd hadden, ontliepen zelfs daarheen de soldaten van Verdugo. Wat er van de ongelukkige streek werd, waarin dit krijgsvolk huisde, laat zich voorstellen: de elende en ziekte sloeg van de soldaten op het landvolk over; zonder bloedstorting verwekte de oorlog hier zijne gruwelijkste rampen.

Geen wonder dat, toen Maurits, in het laatst van April, met tien duizend voetknechten en twee duizend ruiters van Zwol tegen de belegeraars optrok, dezen hem niet afwachtten, maar het beleg, dat zonder vrucht een en veertig weken ge-

duurd had, van zelf opbraken. En daarop, zoo als te wachten was, trok Maurits voort, naar Groningen.

De stad was sterk, van alles ruimschoots voorzien, met een ontzagheijk gescht toegerust, met een bezetting van drie duizend eigene burgers, die 's konings soldij trokken, en met negen honderd oude Spaansche soldaten in de voorstad, die slechts op het goedvinden der regering wachtten, om terstond de stad binnen te trekken. Maurits had dus op langdurigen en hardnekkigen tegenstand staat te maken. Toch waren er in de Statenvergadering en in den krijgsraad, die waanden dat het leger zich maar te vertoonen had om de overgaaf der stad uit te lokken. Want een aanzienlijk deel der burgerij, het was bekend, verlangde vurig naar een verdrag met de Vereenigde Provinciën, dat de stad uit haar gestadig verval opbeuren zou. Het zag er niet naar uit dat de oorlogskans binnen kort ten voordeele van de Spanjaards zou omslaan; als men hun bleef aanhangen, ging men met hen te gronde. En geen Spaanschgezindheid had in der tijd de stad tot afval van de Staten bewogen, maar naijver op de Ommelanden, die zij, in het overoud geschil, boven zich door de Generale Staten begunstigd achtte; geen genoegzame reden om thans in een toestand van afzondering en opsluiting te volharden, die alle welvaren moest vernietigen. — Maar de lagere klasse, die bij den dag leeft en niet op de toekomst let, bekreunde zich minder om den tegenspoed van de gezeten burgerij; zij was Katholiek en Spaanschgezind, en werd door de geestelijkheid tot geloofsijver en strijd lust aangevuurd. Sedert een paar jaren bestond er een Jesuiten-collegie in de stad; als overal waren de Jesuiten ook hier de volksleiders, en de heftigste voorstanders van de Spaansche heerschappij. Zij begrepen hoeveel er aan gelegen was de stad voor den koning te behouden: ging zij verloren, dan werd het geheele noorden bezwaarlijk te herwinnen. Nog te Weenen had Ernst aan de Groningers een brief geschreven: zij zouden zich toch niet in onderhandeling met 's konings vijanden inlaten; hij hoopte hen nog in tijds te hulp te komen. En nu, de regering aanvaard hebbende, wenschte hij zijne beloften te vervullen; aan Fuentes droeg hij het op de stad te gaan ontzetten.

Het was half Mei toen Maurits en Willem Lodewijk zich voor Groningen legerden; terstond verging de hoop van het bij verdrag te winnen; de gematigde regering werd door de Spaanschgezinde menigte tot onvoorwaardelijke verdediging

genoopt. De belegering, waartoe dus de stadhouders moesten overgaan, was uiterst moeilijk en vorderde slecht; de zestig zware stukken, die de stad beschoten, beschadigden haar weinig. Maar minder van de uitwerking van Maurits' geschut hing het lot van Groningen af, dan van den uitslag der maatregelen, door Ernst en Fuentes tot zijn ontzet te nemen. Gezanten der burgerij drongen te Brussel den landvoogd onophoudelijk tot het afzenden van een magtig ontzettingsleger, zij kregen dagelijks de beste toezegging, Fuentes in persoon was steeds op het punt van op te rukken. Maar verder kwam het niet. De landvoogd, van wiens strijdkrachten en schatkist zoo hoog was opgegeven, was niet in staat een tamelijk leger bijeen te brengen. De muiters van Pont sur Sambre en van St. Pol bleven onbetaald in een opstand. Andere troepen, even slecht bezoldigd, werden tot het ontzet bijeengetrokken, maar zich vereenigd ziende vatten ook deze moed om de vaan der muiterij op te steken; zij kozen Sichem, dicht bij de noordelijke grens, tot hoofdkwartier, en noodigden al het krijgsvolk tot zamenspanning met haar, ten einde de regering tot het voldoen van het haar verschuldigde te dwingen. In veertien dagen waren zij van vijf honderd tot vijftien honderd te voet en acht honderd ruiters aangegroeid. Zij kozen zich een overste, een eletto, zoo als zij, grootendeels Italianen, hem noemden, en krijgsvucht bewarende hieven zij vaste contributiën over een wijden omtrek tot nabij Brussel. Hoe pijnlijk deed zich thans het geldgebrek gevoelen: zonder geld geen bevrediging der muiters, zonder medewerking van dezen geen ontzet van Groningen mogelijk. En de Antwerpsche kooplieden, tot wie de landvoogd zich om eenig voorschot wendde, stelden geen vertrouwen in de Spaansche financiën, en weigerden.

Onderwijl ging het beleg van Groningen voort. Het grof geschut, zonder groote schade te doen, vuurde geweldig; vurige kogels vlogen door de lucht, en ontstaken hier en daar brand. Bovenal hadden de stadhouders het op een groot en sterk ravelijn, voor de Oosterpoort waar de muur het zwakst was, gemunt; aan de inname van dat punt hing de verovering der stad. Terwijl het uit een zware batterij hevig beschoten werd, was onder den grond de mijngraver bezig, en maakte aanstalten om het in de lucht te laten springen. De regering begon te vreezen dat, lang voor eenig ontzet te wachten was, de stad stormenderhand veroverd zou worden; om haar de gruwelen te sparen, die

daaraan gepaard gingen, schikte zij zich tot capitulatie. Reeds waren de onderhandelaars aangewezen, en de gijzelaars die door de stadhouders in plaats van dezen zouden gesteld worden: een ieder hoopte aan het eind zijner moeite te zijn, toen plotseling het gemeen in oproer kwam, dreigend het raadhuis bezette, en het staken der onderhandeling op hoogen toon vorderde. De eenige ijveraar onder de burgemeesters, Jarges, was het, die dien oploop had uitgelokt. Om aan zijne woorden kracht bij te zetten plunderde het gepeupel de huizen van de bekende Staatschgezinden, niet zonder bloedvergieten. En te midden der opschudding, hadden de schippers, een onrustig volk en zeer Roomschgezind, de Spaansche vaandels uit het schuitendiep ingehaald. Het was uit met de pas begonnen onderhandeling: de gematigden verloren hun invloed; Jarges, gesteund door de bezetting en het gemeen, kreeg het bewind in handen.

De wapenen moesten dus beslissen; het ravelijn bij de Oosterpoort werd met vernieuwde hevigheid beschoten, om des te beter het mijnwerk verborgen te houden, waarop het voornamelijk aankwam. Eindelijk was de mijn gereed, een vreeselijke ontploffing deed de stad daveren, het ravelijn met al wat er op en nabij was lag in puin hoop uiteengeslagen, honderd vijftig lijen er onder bedolven. In den eersten schrik maakten zich de Staatschen van het gewigtige punt meester, waaruit zij voortaan van naderbij de wallen bedreigden. Den belegerden ontzong de moed; en hoewel de vesting nog in staat was een langdurig beleg uit te houden, mits zij goed en vastberaden verdedigd werd, durfde zelfs Jarges niet langer op het ontzet wachten, dat toch niet nader kwam: de onderhandeling werd weer aangeknoopt, wel nog eens onderbroken, maar toch ten laatste tot een gewenscht einde gebragt. Na ruim twee maanden belegerd te zijn, ging Groningen den 24 Julij aan de Staten over. Niet als overwonnen vijand, maar als herwonnen vriend werd het behandeld: met de Ommelanden werd het, onder het stadhouderschap van Willem Lodewijk, tot een gelijkberechtigtd lid der Unie vereenigd; de beslissing van het oude geschil tusschen Stad en Lande moest het aan de Staten Generaal overlaten. De Spanjaards en Spaanschgezinden, de Jesuiten en hun aanhang verlieten de stad, de ballingen keerden terug; in de plaats van de Katholieke regering kwam een Gereformeerde oligarchie aan het bewind; de vroeger niet gedulde Gereformeerde godsdienst werd de alleen geoorloofde. Tot

verzekering van dien nieuwen toestand bleef een talrijker bezetting achter; nog jaren moesten er verloopen, eer men dit jongste lid der Unie door hechter band dan dien van den dwang aan de overige gewesten verbonden kon achten.

Groot was de vreugde door het geheele land over de zege-rijke overwinning; zij vertoonde zich, naar den vromen aard onzer vaderen, in dankzegging aan den Heer der heerscha- ren, en in uitdeelingen aan de armen, opdat ook dezen deel- len mogten in de algemeene blijdschap. Nu eerst was Friesland beveiligd, de gansche noorderstreek van vijanden gezuiverd; het krijgsvolk vroeger benoodigd om het platte land te beschermen, werd beschikbaar aan de zuidergrens; wat de vijand nog boven den Rijn in Twenthe en Zutphen bezat, kon hem dit jaar of het volgend ligt ontweldigd wor- den. De held, aan wiens beleid en volharding in de eerste plaats die voorspoed te danken was, werd op zijn terugreis naar den Haag overal door de bevolking, zoo als hij ver- diende, met gejuich en allerlei eerbetoon ontvangen. Elisa- beth en Hendrik IV betuigden aan de Staten hun ongeveind genoegen en hun ongeveinde bewondering voor Maurits.

(Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog).

S. VISSERING.

De Waterreus.

In overoude tijden, toen nog niet eens het gehucht bestond, dat later zich in het woud rondom 's Graven Hage onder schuts van het grafelijk jachtslot gevormd heeft, woonden reeds aan het strand, waar nu Scheveningen is, enkele vis- schers, die hier en daar in het duin verstrooid hunne hutten hadden opgeslagen. Hun gevaarlijk bedrijf kostte aan velen het leven. Zoo was ook Baldert met zijne boot in een storm te gronde gegaan. De weduwe en de dochter die hij achterliet moesten leven van hetgeen medelijdende bureu haar van hunne vangst afstonden en overigens zelve haar bestaan vinden bij schelpdieren en visschen, die zij aan het strand raaptten, en bij kruiden en wortelen en vogeleieren, die zij in het duin verzamelden. Dat was een armelijk en treurig leven voor die twee verlatene vrouwen. Mooi — zoo heette de dochter — zwierf dikwijls den ganschen dag langs het strand, terwijl

de oude moeder ziek te huis lag, zonder voedsel genoeg ook maar voor één dag te vinden. Zij had echter eindelijk een plek ontdekt, een heel eind noordwaarts van hare woning, waar de terugwijkende vloed in een door de natuur gevormde geul een vrij breeden en diepen plas achterliet, waarin dan ook kleine visschen, met zeesterren, kwabben en andere wonderlijke schepsels achterbleven. Daarheen spaedde zij zich gewoonlijk als de voormiddag-eb begonnen was. En als zij dan soms, na een nacht-vloed, in de vroege tegen zonsopgang aan het plekje gekomen was, dat haar lief was geworden, dan kon zij wel eens lang zitten mijmeren en droomen aan het strand en staren op de eenzame, grenzelooze zee, waarover de opgaande zon haar licht uitgoot. En zichtbaar werd de arbeid van het lieve kind door hogere machten gezegend. Bij elken morgenvloed werd de plas gevuld met de keurigste visschen, en daaronder ook zulke, die anders zelden aan dit strand gevonden werden. Niet alleen verzamelde zij hier elken dag genoeg voor het levensonderhoud van haar en hare moeder, maar zij kon zelfs wel van haren voorraad aan andere even arme lieden uitdeelen, of aan de visschers, die met ledige netten te huis keerden, afstaan. Dit wekte echter, zoo als dat gaat, bij de bureu meer afguhst en haat dan dankbaarheid op; en zelfs vertelde men achter haren rug, na hare weldaden genoten te hebben, dat Mooi met tooverkollen en eunjers in betrekking stond en 's nachts met deze wanschepselen op drijfhouten in zee voer om de netten der visschers te berooven. Doch het argeloos en eenvoudig kind ging stil haren weg en giste niet eens, wat kwaad er van haar gesproken werd.

Eens op zekeren morgen, toen zij vroeger dan anders vóór de kentering van het tij uitgegaan was, had zij eene zonderlinge verschijning. Toen zij de haar welbekende plek naderde, zag zij duidelijk iets, dat een menschelijk lichaam scheen, in de golven nederzinken. Zij wachtte langen tijd en bleef turen op de plaats, waar die gedaante door haar gezien was; maar vruchteloos. Er kwam niets weér boven. En ook nadat de eb het breede strand blootgelegd had, was er niets aangespoeld behalve de zeeplanten en schelpen, die de vloed gewoonlijk achterlaat. Zij keerde met hare vracht huiswaarts, ontsteld en angstig, maar niet minder nieuwsgierig, of de verschijning zich morgen weder vertoonen zou. En ofschoon de vloed der volgenden dag een uur later kwam, sloop zij al bij nacht uit de hut, om van achter het duin de plek te

bespieden. En zie, daar ontdekte zij bij het schijnsel der ondergaande bijkans volle maan het hoofd en het bovenlijf van een forsich gebouwden jongeling, die halverlijve uit de golven oprees, juist waar zij gewoon was haren dagelijkschen voorraad te vinden. Maar toen zij zich naar den oever spoedde, was hij wederom verdwenen, en te vergeefs bleef zij op zijne terugkomst wachten tot de zon al hoog aan den hemel stond. Toen zij nu, te huis gekomen zijnde, alles aan hare moeder verteld had, zeide deze zich ontzet kruisende: »Kind, dat is de Waterreus! neem u in acht, dat hij u niet in de golven medesleept.» Daarover was Mooi zeer bedroefd en vele dagen meed zij de plek waar zij anders haren voorraad verzamelde. Maar helaas, nu moesten zij ook, gelijk vroeger, gebrek lijden, en het arme kind had daarvan veel verdriet. De oude moeder klaagde over den honger; de lieden, wie zij vroeger van haren overvloed had medegedeeld, waren nu boos en schimpten op haar en zeiden, dat zij wel eene groote zonde moest hebben gepleegd, omdat zij zoo zichtbaar door de goede heiligen verlaten was; en de visschers, bij wie zij om voedsel voor hare moeder kwam vragen, joegen haar barsch weg. Zoo was zij dan wel genoodzaakt alle gevaar te trotseeren en de plaats weder op te zoeken, waar zij den Waterreus gezien had. En zie, toen zij in den vroegen morgen weder derwaarts kwam, was daar ook de schoone jongeling, drijvende op de golven, zoodat het hoofd en de blanke borst zich rechtstandig uit het water verhieven. Nu echter dook hij niet onder, maar sprak het meisje aan. Mooi, zeide hij, waarom mijdt gij mij en waarom versmaadt gij mijne gaven? Zij antwoordde: omdat gij een booze geest zijt, die mijn verderf zoekt. Toen zeide hij: Hoe kunt gij mij beschuldigen, dat ik uw verderf zoek? Ben ik het niet, die dagelijks de vruchten der zee voor u verzamel, opdat gij in overvloed leven zoudt? Zijn het niet veeleer de booze menschen, die uw ongeluk willen, de menschen, die u afwijzen en verstooten en beschimpen? Ik heb u langen tijd bespied, als gij langs het strand dooldet bij nacht en bij dag, onder hitte en koude, bij storm en onweder, om uwe moeder te verzorgen. Uwe deugd, uw moed, uw geduld, uwe kinderlijke liefde hebben mij bekoord: blijf op mij vertrouwen: ik zal voor u waken. Daarmee verdween hij. En zij bracht, gelijk vroeger, een rijken voorraad mede naar huis.

Van dezen tijd ontmoetten zij elkander dagelijks en voer-

den vertrouwelijke gesprekken. Hij was zoo goed en zoo zacht, dat het meisje alle vrees en schroomvalligheid liet varen. Hij vertelde haar van de wonderen der zee, en hoe liefelijk het was daar onder de groene, doorschijnende golven. En als zij dan scheidden ging zij peinzend naar huis en verlangde, dat het maar weer morgen wierd, opdat zij opnieuw zijne zoete stem, die klonk als het ruischen der wateren, mocht hooren, en opdat hij haar opnieuw mocht vertellen van de wonderen der zee en hoe liefelijk het was onder de groene, doorschijnende golven. Zij dreef zelfs de stoutmoedigheid wel zoo ver, dat zij hem tot in het water te gemoet ging om, aan zijne zijde staande, hem te beter te hooren. Maar telkens werden hunne gesprekken plotseling afgebroken: zoodra de eb inviel spoedde hij zich zeewaarts en verdween in de diepte.

Maar eens gebeurde het, dat hij tot haar sprak: Waarom zoudt gij niet met mij komen onder den koelen vloed en deelen in het eindeloos gelukkig leven, dat wij daar beneden leiden? O, zoo gij wist hoe schoon en hoe heerlijk het daar is, gij zoudt niet aarzelen. Wat is dit armelijk leven van de kinderen der menschen aan het dorre strand bij het onze? Kommer en ellende, gebrek en honger zijn hun dagelijksch deel. Zij arbeiden en lijden en worden ziek en oud en hulpeloos en sterven; de zomerhitte schroeit, de winterkoude verteert hen; de stormen verwoesten hun werk. Machteloos zijn zij de prooi van het vernielend spel der elementen. En als ware dat niet genoeg, zij plagen en kwellen en haten elkander en twisten te zamen en verbitteren malkaar en zich zelve nog die spanne levens, die hun gegund is. O hoe goed en liefelijk is het daarentegen in onze kristallen paleizen, waar eeuwige rust en vrede heerschen, waar al wat leeft in de wateren ons onderdanig is; waar schoone tuinen bloeien met de heerlijkste planten en met boomen van koraal, door géén menschelijk oog ooit gezien; waar die zon, die aan uwen hemel brandt, wanneer het bij u donkere nacht is nederdaalt om ons met hare stralen te verheugen. Ons behooren de schatten, die de roekeloze menschen in hunnen overmoed in broze vaartuigen laden, om ze in den storm te gronde te zien gaan. Wij verzamelen den overrijken buit, dien elk jaar ons op nieuw toevoert en versieren er onze woningen mede. Doch de lichamen der stervelingen, die in de golven het leven verliezen, bergen wij diep onder het blinkende zand, en leggen ze naast elkander en bewaren ze getrouw,

tot voor hen de dag der verrijzenis zal aanbreken. Maar onzer is de eeuwige jeugd; wij kennen geen leed en geen zorg, wij weten van geen sterven, noch van de angsten des doods. O kom, schoone maagd, kom onder den koelen vloed in onze kristallen paleizen, en deel met mij in een eindeloos gelukkig bestaan. Zoo sprak hij, zoo zong hij met zijne zachte verlokkende stem. En reeds vatte hij haar aan om haar met zich mede te voeren in de diepte. Maar zij rukte zich los en sprak: Nu weet ik, dat gij de booze Waterreus zijt en mijn verderf zoekt. Wel heb ik u lief, want gij waart altijd goed voor mij, terwijl de menschen mij veel leed hebben gedaan. En uwe stem klinkt mij zoo onweêrstaanbaar zoet in de ooren. En wel moge het liefelijk zijn te wonen in uwe kristallen paleizen, onder de koele golven. Maar ik moet leven het leven, dat mij als mijn deel toebeschikt is; ik moet zorgen en arbeiden voor mijne moeder. Dat is mijn plicht. En zoo gij wist, hoe zalig het is, voor zijnen plicht te leven, gij zoudt mij niet verlokken om met u mede te gaan, maar gij zoudt begeeren uwe eeuwige paleizen te verlaten, om onder ons stervelingen te verkeeren, te arbeiden, te lijden en te strijden, te worstelen en te ontberen, lief te hebben en dankbaar te zijn, te hopen en te gelooven. — Ik weet wat het is, lief te hebben, antwoordde hij; want gij hebt het mij geleerd; u heb ik lief, met eene onuitsprekelijke liefde; u, die zoo goed zijt en zoo vroom en zoo getrouw in de vervulling van uwen plicht. Daarom heb ik u mijne gaven aangeboden; daarom voel ik mij zoo tot u aangetrokken, dat ik elken dag mijne kristallen paleizen verlaat om u te zien. Gij hebt mij een gevoel doen kennen, dat ik daar onder die koele gewelven niet vinden kon. Kom dan met mij, opdat wij altijd bij elkander zijn en elkander liefhebben, gij mij en ik u. — Maar zij antwoordde wederom: neen, gij kent de liefde niet. De liefde zoekt niet zich zelve, maar verloochent zich; zij leeft van opoffering; zij groeit alleen door lijden, zij put hare kracht in hopen en gelooven. Nu dan, indien gij mij waarachtig liefhebt, gelijk ik u liefheb, deel met mij het moeielvolle leven der stervelingen: het leven van arbeid en plicht, van zorgen en ontberingen. En ik zal u eene getrouwe levensgezellinne zijn, tot de dood ons scheidt. — Ach, zeide hij, gaarne zoude ik dat willen, want nu eerst heb ik van u geleerd, wat liefde is, en ik gevoel, dat ik u aldus liefheb. Maar ik ben aan de zee gebonden en kan niet eigenmachtig

mijnen ban verbreken. Alleen wanneer een menschenkind met gevaar van eigen leven in het holle van den nacht, onversaagd, zonder aarzelen of omzien, zonder een woord te spreken of een zucht te slaken, de zee ingaat, en driemaal plechtig het teeken des kruises op mijn voorhoofd maakt, is verlossing voor mij mogelijk. Doch wie zal dat bestaan? — Toen sprak de edele maagd met kalmen moed: dat zal ik doen. — Neen, niet gij, mijne geliefde, riep hij uit; weet wel, dat uw leven er mede gemoeid is, zoo gij ook maar één oogenblik zwak zijt. Want de machten der zee zijn den kinderen der menschen vijandig en zoeken hen te verderven. Alleen een onbezweken moed houdt hen in bedwang. — Maar zij antwoordde nogmaals kalm en ernstig: ik zal het doen. — Welnu dan, begeef u herwaarts te middernacht na de eerstvolgende nieuwe maan. — Het zal geschieden.

En toen nu de vreeselijke nacht gekomen was, sloop Mooi in stilte weg van de zijde harer slapende moeder en ondernam den tocht langs het strand, sterk door hare reine onschuld, moedig door hare liefde, geloovig vertrouwende op de bescherming van de machten des hemels. De storm bulderde, de zwarte wolken overdekten het uitspansel en joezen haar regen en hagel in 't gezicht. Maar zij ging rustig haren weg, ondanks stormen en regenvlagen en hageljacht. De golven, door springvloed opgezweept, bonsden om haar henen en dreigden haar omver te werpen en mede te sleepen; maar zij worstelde door de golven en vervolgde haren weg. Blauwe lichten flikkerden akelig op de zee en schelle kreten, als van lieden die vergaan, klonken haar in de ooren. Maar zij zag niet om noch ter zijde en vervolgde haren weg. En zie, daar lag de jongeling op de plaats zelve, waar zij altijd haren voorraad had verzameld, met gesloten oogen en bleek als een lijk in de golven uitstrekt. Alleen het hoofd en de schouders waren zichtbaar, en de romp slingerde in de schuimende branding heen en weder, alsof ontzichtbare banden het lichaam van onderen vasthielden, gelijk de boei slingert boven de plek waar het anker zich diep in den grond heeft gehecht. Tot de borst moest zij waden door den hoogen, onstuimigen vloed om hem te kunnen bereiken: maar zij vervolgde haren weg. En toen zij bij hem gekomen was, hief zij de rechterhand op en maakte het teeken des kruises op het blanke en kille voorhoofd des jongelings. Bliksemstralen schoten neder, donderslagen klaterden en de orkaan loeide met verdubbelde woede. Maar ten tweedenmale hief

zij de hand op en maakte het teeken des kruises op het door de zilte golven omspoelde voorhoofd des jongelings. De monsters der zee grimden haar tegen; met hunne schrille groote oogen gluurden zij haar aan en sperden den breeden muil als om haar te verslinden; de afschuwelijke meerminnen doken op uit de diepte en staken de handen naar haar uit en omslingerden haar met hare groene haren. Maar ten derden male verhief zij de hand en maakte het teeken des kruises op het blanke, levenlooze voorhoofd des jongelings. Toen loosde zij een diepen zucht. Verloren! gilde het uit de diepte. Maar: behouden! klonk haar een volle, zoete stem in het oor, en de Waterreus sprong op in zijne volle mannelijke lengte en droeg haar in zijne armen op het duin. En de zee week terug en alles werd stil.

En Mooi en de Waterreus bouwden zich een huis; en hij timmerde een groot schip, waarmede hij ter vischvangst voer; en zij smaakten het lief en het leed des menschelijken levens, zij moesten arbeiden en strijden, lijden en ontberen; maar zij hadden elkander lief tot de dood hen scheidde; en hun talrijk nageslacht woont nog heden terzelfder plaatse waar zij gewoond hebben, in het duin nabij des Graven Hage.

(*Brieven van het strand*).

J. J. CREMER.

Twee Betuwsche boeren op reis naar Amsterdam.

»G'en merrege," klonk het duo van vader en zoon.

»Goeije morrege, vrindjes," was het bescheid van den stationsklerk, die aan een tafel zat te cijferen.

Meeuwsen trok de wanten uit, haalde het dubbeld gekaste uurwerk te voorschijn en zeide: »Zou 't zoo um de tied zin dat de spoorweg kommen mot?"

»Da' wee 'k niet," antwoordde Gijs, die meende dat vóader 't hum vroeg.

»De klerk, 'n vriendelijk mensch, begreep, dat de vraag tot hem gerigt was, en zeide: »Ha! vrindje gij wilt zegge de *spoortrein*, ja! dat zal zoo omme de tijd heenloope weet je, nog een dertien, veertien, vijftien minuutjes; waar gaat de reis heen?"

»Naar Amsterdam," antwoordde Meeuwsen.

»Amsterdam derde klasse?" vraagde de klerk.

»Darde klas, wat zou dat?" zei Gerrit.

»Drie klassen weet je, vrindje;» hernam de klerk, »eerste, tweede en derde; de eerste is het duurst, de tweede middelmatig en de derde het goedkoopst.»

»Dan za'k van de derde niet gediend wêzen, en van de tweede ook niet,» hernam Gerrit, »'k zit bij ons in de kark ook in de eerste bank, want ik zie karkmeister.»

»In de eerste klasse, vrindje?» zeide de klerk verwonderd — »maar . . . weetje . . .»

»Da' kan mien niet schêlen, ik wil 't er van hebben, heur ie,» zeide Gerrit. —

»Nou 'tis mij wel,» zeide de klerk, en hij stond op, ging naar het hokje der kaartjes, stempelde er twee, en beurde het geld van den rijken Betuwer.

»De spoor, Heeren!» riep nu eensklaps de klerk, die met de vijftien minuutjes wat ruim gerekend had. »Naar buite as 'k je verzoeke mag.»

Gerrit en Gijs, de laatste met den reiszak, stormden, door den klerk gevolgd, naar buiten. De trein, die naderde, scheen de reizigers hoe langer zoo grooter te worden, en toen hij hen genaderd was, deden vader en zoon onwillekeurig een schrede achterwaarts.

Gerrit en Gijs wisten niet regt, wat er met hen voorviel, maar toen zij hunne bezinning herkregeen — want de wind sneed hen scherp in 'taangezicht — zagen zij zich in een wagen geplaatst — waarin behalve zij, slechts twee passagiers gezeten waren — die aan alle kanten den wind vrijen doortogt liet.

»Slechte woar veur 'tgeld,» bromde Gerrit.

»Nah! kom hier sitte,» riep één der medereizigers die aan de overzijde der boeren achteruitreed: »Hier sit j'op de heerste pank; Je sel daar zoo koud worre a's 'n pot.»

»Gerrit zag zijn zoon aan en beiden strompelden door den schokkenden wagen, naar de andere zijde en namen de eerste plaatsen in bezit.

»Da' schêlt' 'n boel,» zeide Gijs, wiens huid naar 't vel eener geplukte kip geleek.

»Da' duut 't,» zeide Meeuwssen. »Nee in die derde klas is 't um te krepieren.»

Nathan die in een boek zat te lezen dat zoo als Gerrit zag, van achteren noar veuren goeng, sprak niet meer, de tweede togtgenoot lag in een groote kraagjas te snorken, en de Betuwsche heeren, die elkaar, naar 't scheen, niets te zeggen hadden, zwegen, en dachten — wat? — 't is niet bekend.

Na eenige minuten sporens verscheen er een conducteur, vanwaar — begreep Gerrit noch Gijs — en vroeg aan de boeren: »Heeren, waarheen?»

»Nou, Heeren,» zeide Gerrit, »dat kan wel minder.»

»Boeren dan,» hernam de conducteur, »waarheen?»

Meeuwsen vond de mins onwellévend en zei: »Ik en mien zeun noar Amsterdam.»

»Kaartjes zien,» hernam de conducteur.

Meeuwsen begon te zruken, te zuuken . . . »'k het ze toch zoo best geburgen,» zeide hij, alle zakken doorzoekende.

»Nou laat maar zitten,» hernam de conducteur (de man was erg koud en verlangde weer naar 't warme hoekje in den digten wagen) »als je ze straks maar toonen kunt.»

»Best,» zeide Gerrit, die den man nou nog al vrindelik vond.

De conducteur verdween weder op dezelfde geheimzinnige wijze, en Gerrit bedacht zich eensklaps; dat ie de koartjes. . . in de tweede horlosiekast geburgen had.

Bij ieder station, waar de locomotief haar fluitend signaal liet hooren, ontstelde Gijs, die dacht, dat er een kind of ander levend dier (?) overreden werd. Telkens wanneer de trein stil hield maakten de Betuwsche zonen zich gereed om uit te stappen, maar dan was Nathan soo fhriendelijk, om te zeggen: dat se d'r ghemak maar moste houwe, went dat se d'r nog niet whare, en Gijs besloot: dat 't toch zoo goaw niet goeng as Meister gezeid had, went dat ie ook kloor alles zien kos.

Eindelijk dan had men het laatste tusschenstation achter den rug, de geheimzinnige conducteur verscheen weder, verzocht om de kaartjes en Gerrit, die ze zorgvuldig in zija hand, door de want bedekt, had bewaard, gaf ze aan hem die ze opeischte.

»Eerste klasse,» zeide de conducteur. »Wel man, dan heb je 't best gehad.»

»Hé?» zeide Meeuwsen die de mins niet begreep.

»Stom volk,» bromde de conducteur, zacht genoeg dat de Meeuwsens 't niet konden hooren, en hij vertrok, met een luid: »Amsterdam, Heeren.» De trein hield nu voor goed stil. Alles stapte af en 't was een rumoer, dat Gerrit en zien zeun d'r niks van begrepen en verbiesterd rondkeken.

Menschen, wagens, vigilantes, omnibussen, koffers, valiezen; koetsiers met gevelde zweepen, die riepen: »Hier Meheer, Hôtel dit, Hôtel dat, gelijk weg;» alles woelde en

krioelde dooreen en onze reizigers herkregen eerst hunne bezinning, toen ze als haringen in een omnibus gepakt, knie aan knie, tegenover elkander zaten te — droomen — althans dat meenden zij. www.libtool.com.cn

„Meheer naar. . . .?” vroeg de conducteur van den omnibus in een groenen jas met *zwart* zilver afgezet, aan den persoon, die 't digts bij 't portier was gezeten. „Den Dam,” was 't antwoord. „Botermarkt,” zei een ander. „Rokin N°. 11” klonk het hier. „De Munt” weder daar.

„Meheer. . . .?” zei de nieuwsgierige man, Gijs aansprekende.

„Ik?” zei Gijs vreemd opziende, „noar de kermis, is 't niet, voader?”

Al de passagiers lachten, behalve drie of vier, die op de beurs moesten zijn.

„Ziede ¹⁾ gek jong,” grinnikte Gerrit, „nee kameroad,” vervolgde hij tot den conducteur: „Noar 'n losement.”

„Welk H^otel? was de vraag. Eerste, tweede, derde, vierde, vijfde klasse; Rondeel, Doelen, Munt, of mot j'in de Nes?”

Of Gerrit aan die derde dacht, waar hij eerst met Gijs had gezeten, in tegenstelling van die eerste klasse zijner verbeelding, waar hij naast Nathan een plaats had bekomen; wij weten het niet, maar zeker is het, dat hij huiverde op 't denkbeeld van die vijfde klas, en 't antwoord was dan ook terstond gereed: „Erste klas man, erste klas.”

De met menschen gevulde pijpenlade kwam in beweging en onze boeren, die meester wel is van de *radbroakmassinie* hadden heuren spr^oken, meinden: dat zoo'n *eumius 'n radbroakmassinie* op roaijen was.

„Vieux Doelen!” riep de livereiknecht van den ondernehmer der omnibussen, tegen den nevenman van 't portier, glimlagchend knipoogende. — De kast hield stil, en Gerrit en Gijs werden gewenkt om uit te stappen.

Hoe ze door al die kni^onen heen raakten was haast onbegrijpelijk, en tweemaal kwamen de hakken der vetleeren leerzen van Gijs in aanraking met omleerde eksteroogen,

1) Zijt gij.

't welk den eigenaars een: „Ho! lompert!” en: „Stommen ezel!” ontlokte.

„Hoeveul is 't?” vroeg Gerrit.

De conducteur keek eerst rond, en zei toen zacht: „Ieder maar tien stuivertjes, Meheer, omdat Uwees 't is.”

Meeuwer betaalde een gulden, en op de vraag: „Of er nog geen kleinigheidje voor hem op over kon schiete?” beantwoordde de goede boer die vraag met den schelm een kwartje in de hand te stoppen, die in 't vuistje lagchende wegreed.

Gerrit en Gijs met den zak op den rug, beschouwden lang het mooie huis met de vergulde letters en waagden het eindelijk — de stoep op te stappen, maar tot binnentreden kwam het niet.

»Wat mot je?» was de beleefde vraag van een mooijen jongen heer, die met een hagelwit vest en een mooi zwart buisje aan, uit den breeden gang op de boeren toetrad.

»Losies,” antwoordde Gerrit.

»Jij?» zei de jonge heer, die van naderbij ouder scheen dan 't buisje had doen vermoeden.

»Ikke en mien zeun Gijs;” hernam Gerrit.

»Jij?» herhaalde de jonge heer.

»Is dat dan zoo onbegriepelijk?» sprak Gerrit weder. »Is 't hier dan geen *losement*? kan 't, of kan 't niet?»

De jonge heer liep weg, sprak met een anderen jongen heer, die hem in den gang tegenkwam; spoedig kwamen er nog twee andere jonge heeren bij, een met een servet over den arm; ze begonnen met hun vieren te lagchen, tot dat Gerrit dat gegoechel begost te vervelen en hij, op de jonge heeren toetredende, vrij heftig zeide: »Nou, hoe zal 't? Zal 't, of zal 't niet?» — De jonge heeren bleven goechelen, maar eensklaps stoven ze uit een, want een deftig heer trad de vestibule in en vernam op de vraag: »Wat is hier te doen?» van Gerrit: dat ie kort en goed *losies* wou hebben, dat ie niet wist wat of die jonkers mosten, dat ie met zien zeun kwam karmis houwen, dat ie niet van meines was, om deur die jonkers *verdingsierd* te worden en dat ie nog ens vroeg of 't kos of niet.

De deftige heer monsterde Gerrit en Gijs, welke laatste nog steeds met den zak voor de deur was blijven staan, eenige oogenblikken, maar het open gelaat en misschien het *wohlgenährte* ligchaam van den boer beschouwende, kwam hij toch tot het resultaat: dat het wel goede klanten konden

zijn. Even legde hij den wijsvinger tegen den neus en riep toen een der jonge heeren toe: N°. 71 en 72, Karel — *allons!*" — Karel kwam. — Gerrit wenkte Gijs binnen te komen. — Gijs kwam. www.libtool.com.cn

»Neem de bagaadje van Mijnheer," zeide de Chef van 't Hôtel tot Karel, op den reiszak wijzende, die Gijs over den schouder hing.

»Och, nee, dank oe," zeide Gijs, toen de jonge heer Karel hem wilde ontlasten. Karel echter liet niet af; — de Chef was er bij — en hoewel Gijs beweerde: dat 't veuls te vriendelijk was, pakte Karel den zak, en wipte als een springend konijn, de breede trappen op.

»Volg maar, Heeren," zeide de Hôtelhouder, »de *garçon* zal u wel teregt brengen." — Gerrit die zich in vredesnaam den titel van *heer* maar liet welgevallen, volgde den wippenden *garçon*, en Gijs volgde zien voader.

»Waor geet dat heer?" riep de dikke boer, dien 't trappenklimmen een ongewone zaak was.

»Naar N°. 71 en 72," riep de *garçon*.

»Joa, al was 't honderd of duuzend," zeide Gerrit, diep ademhalende, »da's mien geliek, moar denk ie da 'k noar den toren mot."

»Wij zijn er dadelijk," hernam Karel steeds voortwippende.

»Verruut dan moar," zeide Gerrit, moed vattende en 't ging weer trap op, trap op, zonder einde. »Zin we d'r dan nog niet?" zuchtte Meeuwsen, toen Gijs de 45ste trap had geteld en men op een portaal was gekomen.

»Regts om," riep Karel en wipte alweder hooger.

»Nee, nou geef ik er de weerlig af," riep Gerrit, zich aan de leuning vastklemmende, »daor zou 'n mins gek van worden, 'k goai nie wiejer ¹⁾."

»Nog een paar," overreedde Karel. — In 't einde, Gijs had 63 geteld, bereikte men dan hijgende en zwoegende de bedoelde Nos. 71 en 72.

»*Ici*" zeide Karel, beide deuren schier gelijktijdig openwerpende.

»*Iesie* of geen *iesie*," bromde de boer, »ik zeg dan moar, dat 't veur geen fasaunlijk mins te doen is."

»Dit is uwe kamer, hernam Karel op No. 72 wijzende, daar Gijs zijn vader in 71 wilde volgen.

»Ikke?" merkte Gijs aan.

¹⁾ Verder.

»*S'il vous plait,*» zeide de garçon en den reizak in No. 71 werpende, verliet hij de kamer, plaatste zich op den overloop tusschen de beide vertrekken in, en beurtelings vader en zoon aanzienste, vroeg hij rad: »Nog iets van uwe orders? Zullen de heeren ook aan *table-d'hôte* dinéren, om half vijf?»

Gijs begreep er geen stom woord van, en Gerrit, ook het fijne van de zaak niet vattende; zeide kort af: »Nee,» doodsbenauwd dat ie dan nog hooger zou motten klimmen.

Karel had genoeg van 't hooge gezelschap, vroeg of zeide niets meer, wierp de beide deuren dicht, gleed langs de leuning der trap naar beneden en liet vader en zoon, ieder op een kamer aan hunne gedachten over.

De goed gemeubileerde vertrekjes waren slechts door een houten beschoot van elkander gescheiden, de ramen der beide kamers gaven een verrukkelijk uitzigt, te weten, op een rood pannendak, waaruit zich een lange, zwarte schoorsteen verhief.

Gijs keek rond, als een kat in een vreemd pakhuis, en vond Amsterdam toch zoo heel mooi niet.

»Jong! woar zit ie?» riep Gerrit. »Wat zuwwe nou doen? kom toch is hier!»

»Mag dat voader!!!!?» schreeuwde Gijs, zóó hard, dat ze 't op straat best hooren konden.

»Zeker!» riep Gerrit.

Gijs liep op de teenen naar de deur en sprong, alsof de dood hem op de hielen zat, van No. 72 in No. 71.

»Zie jong,» zeide Gerrit, toen Gijs behouden binnen was, »doar zitten we nou en 'k het 'n honger da 'k schél zie.»

»Ik ook,» betuigde Gijs.

»Dan mo'j moar is roepen,» hernam de vader, »dan kuwwe wat kommendieren.»

Gijs pruttelde wel iets van: »zoo vreemd» en: »as voader 't maar dee,» doch gehoorzame zoon als hij was, liep hij naar den trap en riep — haast op de wijze, als waarmede hij de kalveren t'huus bij den bak riep: »Huup! huup! huup!»

Er kwam niemand. Eindelijk ging er een deur open en een oud heer, gemanteld en gehoed, trad er uit en Gijs voorbij.

«Och!» zeide Gijs, zijn schroomvalligheid door den honger en 's vaders bevel afleggende, »zou j'is zoo goed willen zin, um wat êten veur ons te bestellen.»

»Trek aan de schel ezel,» was het lief bescheid. — De ezel droop af en na eenig zoeken zag vader Meeuwssen in

No. 71 een koord hangen, waaraan hij trok, en — 't klingelde! — Een minuut later stond Karel weder voor hen.

»Ge most ons is wat êten brengen," zei de boer, dië nu begreep, dat die jonge heer tevens knecht was.

»Een *déjeuné à la fourchette?*" vroeg Karel.

»Die dingen ken ik niet," antwoordde Gerrit. »*Descrnees* en *vorzettes* he'k nooit gegêten. Schaft moar wat jungake, dawwe wat in 't lief kriegen."

Floep! was de deur weder dicht, en vijf minuten later stond er op No. 71 'n vreemdigheid, waar Gerrit en Gijs geen begrip van hadden; echter ze begonnen te pruuven en en te smekken, en hoewel ze de dinger hoast niet deur de kël kosten kriegen, — zoo zuut en roar was de boel deur mekoar geflanst, — ze kregen den buuk vol.

'k Het 'r genogt van," zei Gerrit eindelijk.

»Ik zie 't ook zat," bulkte Gijs, en ze stonden op, om — noar de karmis te goan.

(*Betwusche Novellen*).

C. BUSKEN HUET.

Betje en Aagje.

— »Kompliment van de juffrouwen Wolff en Deken, en lat hier de kalfskop was."

De jeugdige Hagenaar, die in den avond van den 19^{den} leze boodschap en haar voorwerp achterliet in de handen ener dienstmaagd, staande gebleven in de deur van een net huis in het Westeinde, was de loopjongen van den burger Weber, oud winkelier en oranjeklant op non-aktiviteit, van viens rustig perceel in de woelige Spuistraat de jufvrouwen Wolff en Deken, thans zulke ijverige patriotten niet meer ls voor twintig jaren, het bovengedeelte bewoonden.

Blijde, dat hij zijn vrachtje kwijt was en met gemaakte nverschilligheid de twee dubbeltjes opstekend waarmede de ienstmaagd hem beloond had voor zijne moeite, liep de naap ijlings heen en spoedde zich naar het andere einde der iet vlaggen en groen versierde stad, waar, op het Plein, ene schitterend verlichte eerepoort prijkte voor het hôtél van et Uitvoerend Bewind, en waar het aldoordringend oog van en Haagschen straatjongen, een blik waarvoor zelfs paleizen

geene geheimen hebben, de sjerpen zich kon zien plooijen over de borst der genoodigde staatsdienaren, en de epauletten kon zien vonkelen op de schouders der hoofd-officieren van het fransch-bataafsche leger.

Het zou een onvergetelijke dag in de jaarboeken der vaderlandsche geschiedenis zijn, die gladvergeten 19de December van het laatste jaar der vorige eeuw, waarop men alom in de Republiek, doch luisterrijkst van al te 's Gravenhage, den aftogt vierde van de anglo-russische landings-troepen, tot tweemaal toe in Noord-Holland geslagen en daarna tot kapituleren genoodzaakt. De omstandigheid daarentegen dat er daags na het feest ten huize van den burger Arnolds een familiaar diner zou plaats hebben, en dat de hoofdschotel voor dien maaltijd door twee oude romanschrijfsters zou geleverd worden, deze nietige episode scheen uit den aard der zaak tot eeuwigdurende vergetelheid gedoemd. Doch de schalksche Thalia, dit weten wij, speelt soms uit tijdverdrijf een trek aan hare zuster Klio, en van ouds heeft de deftige historie het zich moeten laten welgevallen, dat het blijspel haar nu en dan al lagchend eene vlieg afving.

De oude sloven, gelijk zij zichzelf destijds schertsend noemden, teruggekeerd uit hare bourgondische ballingschap, waren zich te 's Hage komen nederzetten. Niet te Vlissingen derhalve, Betje's geboorteplaats, waar ook de wieg van hare goed-zeeuwsche rondheid stond; niet te Amsterdam, waar Aagje in het weeshuis der Doopsgezinde Collegianten hare meisjesjaren sleet; niet in de Beemster, ter eere van wier uitgemalen plas wijlen Ds. Wolff aan zijne magere muze zoo veel bloed aftapte; ook niet te Beverwijk, waar in het kluisje aan het einde van den tuin der pastorij de schim van Abraham Blankaart nog op dit oogenblik brieven zit te schrijven aan nicht Saartje; maar op de puinhoopen dier stadhoudelijke regering, die zij zoo moedig omver hadden helpen werpen en in wier plaats zij zoo in het geheel niet iets beters hadden mogen zien stichten. En deze bouwvallen waren de eenigen niet, die in hare nieuwe woonplaats de twee vriendinnen omringden. Door de trouwloosheid van een zaakwaarnemer was ook haar eigen klein fortuin te gronde gegaan, en bij hare terugkomst in het vaderland leden zij letterlijk gebrek. Met vertaalwerk — want de oorspronkelijke ader vloeide niet meer, of vloeide traag — moesten zij in haar onderhoud voorzien. Oud en ziekelijk huisden zij in den aanvang op een stel gemeubelde kamertjes boven een

luidruchtigen winkel, waar zij hare gedachten niet hooren konden. Er zijn van beider hand uit dat en de volgende jaren eenige brieven bewaard gebleven, die geen kommentaar behoeven. „Onze gezondheid, Aagje, „is als volgens de schoone orde der dingen die derzulken noodzakelijk zijn moet, welke het zeggen van Salomo bewaarheden dat het boeken maken geen einde heeft.” In '98 dienden zij bij het Vertegenwoordigend Ligchaam een rekest om onderstand in, dat later nog eens vernieuwd werd, doch waarop geen antwoord kwam. Evenwel zou de bittere beker niet overloopen. Het jonge Holland dier dagen, en wel had het daar reden toe, gedacht zijne pleegmoeders. Er vormde zich om de twee vrouwen een kleine vriendenkring, die zorg droeg dat het haar voortaan aan niets ontbrak. „Ik leef,” schreef Betje niet lang daarna, „een volmaakt gelukkig leven, omdat ik met liefde en achtung door de beste menschen hier bezocht en verzocht word. 't Zou jammer zijn dat wij niet geruineerd waren; want dan hadden wij nooit geweten welk een schat van deelnemende vrienden en onbekende weldoeners wij hebben.” Aagje was van hetzelfde gevoelen: »O, men koopt zulke beroerde vrienden voor goud en zilver; maar vrienden in tegenspoed geboren zijn loten uit de loterij; of liever, zoowel als wijze vrouwen, van den Heere.” De arbeid, wel is waar, ging steeds zijnen gang en onvermoeid. »Ik slacht Sancho (zaliger),” zeide Betje, »en heb haast geen tijd om — met verlof bij 't kostelijk eten — mijne nagels te knippen. Niet omdat ik keuningin geworden ben, maar omdat ik, zal ik nog een duitje verdienen, moet vertalen dat ik kikhals.” Ook de ongesteldheden duurden voort, of keerden bij tusschenpoozen terug. Nu eens lijdt Betje, die »om hare voorbeeldlooze aandoenlijkheid moet behandeld worden als een kind,” en wier gestel, beweert Aagje, »een volmaakte barometer” is, aan eene pijnlijke zenuwziekte. Dan weder is de beurt aan Aagje, die anders over het algemeen gezonder was. »Aagje,” antwoordt Jufvrouw Wolff, wanneer men bij haar naar den welstand van hare vriendin informeert, »Aagje is al weer eene maand lang in doktershanden, en gebruikt meer pillen in ééne week als ik in mijn gebeele leven heb doorgezwoegen, of doorzwoegen zal, al wierd ik steen-oud.” En op een anderen keer, schrijvend aan een man en vader, te Amsterdam, dien zij als kind te Beverwijk gekend had: »Aagt schreeuwt van jicht en podagra, en het kleintje [zij zelve] is zoo gezond als een visch. Altoos opgeruimd en

met alles vergenoegd, wordt zij oud ende der dagen zat. Nacht, mijn zeun. Ik kus u dat het klapt (in eer en deugd), en blijve hier en hier namaals uwe hartelijk lief hebbende Betje.

Doch niemand zal gelooven dat twee zestigjarige vrouwen, schrijfsters van zulke brieven, zich of van ziekte, of van inspanning tot arbeiden, hebben doodgekniest. In beider levensbeschouwing is integendeel eene goede hoeveelheid optimisme overgebleven. »Ik bemin het leven,» zeide Aagje, de te midden van hare opgeruimdheid altoos min of meer stemmige en doopsgezinde Aagje; »ik bemin het leven. Dit is zeker geene Kantiaansche deugd; maar, lieve vriend, laten wij maar geen complimenten maken aan onze zedelijke kracht.» Hare vriendin, zou men zeggen, heeft, in hare blijmoedigheid zelfs iets onstuimigs. Zij komt er rond voor uit, dat zij »godsterwereld niet voor huilebalk deugt.» Zij is »knipsch van blijdschap» bij het terugvinden van eene oude kennis. Men heeft in hare jeugd van haar gezegd: »Betje, gij zult mettertijd eene allerliefste oude vrouw zijn,» en hare Haagsche vrienden beweren dat dit »eene menschkundige voorspelling» geweest is. »O,» roept zij uit, »wat zijn er goede beste brave mensen! en,» voegt zij er bij, vast denkend aan den man die met haar kapitaaltje speuleerde, »wie zou om enkele schurken misanthroop worden?» Een Amsterdamsch uitgever stelt haar te leur, breekt zijn woord; zij zit »om het lieve brood» te pennen dat zij »groen en blaauw» wordt; haar vriendin heeft het vorig jaar over de zestig gulden »verdokterd.» »*C'est égal*,» zegt de Engelschman; ik houd,» schrijft Betje, »even als de zeeuwsche leeuw al worstelend het hoofd boven, en zal toonen dat in deze bespiegeling betrachtning is.» Noemt gij mij arm? »Gij zoudt niet gelooven welk een millionair ik ben in teleurstellingen en ondervindingen.» Acht gij mij terneder geslagen? »Ik breek in het minst mijn hoofd met de tegenheden des levens niet: 't is alles wiske de waaske. Ik hou niet van een leelijk bakkes te zetten als men niet op vilten sloffen naar den hemel wandelt. Zoo eene ziel behoeft zoo heel veel zegeningen niet van de linkerhand.» Het naderen van den dood is haar geene reden tot angst. »Wat ben ik in mijn tuin omdat ik zoo al zachtjes naar mijn eeuwig huis pampel en rusten zal van al den arbeid, dien ik onder de zon heb gearbeid!» Nog op haar ouden dag peinst zij op een reisje naar Zeeland met het jacht van een der Haagsche vrienden.

»Dankbaarheid is godsdienst!» luidt haar devies. De aankomst van een Amsterdamschen kalfskop is voor haar en hare vriendin een feestdag, »een dag der nieuwe mane ende des dankbaren gejuichs.» »Wat word ik klein onder dien kalfskop!» antwoordt zij den milden en vriendelijken gever. »Ik kan u zeggen dat mijne oude oogen er vochtig van zijn geworden, en dat er tranen gevloeid hebben langs mijn door jaren en kommer eerwaardig, ten minste gerimpeld gelaat.»

Hij kwam uit Amsterdam, gelijk ik zeide en gelijk aan een kalfskop van dien naam betaamt. Ten geschenke kwam hij, doch niet ongevraagd. Sints lang reeds hadden Aagje en Betje den wensch gekoesterd eene kleine contra-beleefdheid te kunnen bewijzen aan zoo velen die haar in hare eenzaamheid dagelijks bezochten en haar met vriendschapsblijken overlaadden. Doch al woonden zij thans beter dan voorheen — boven achter, met het uitzigt op twee tuinen »zoo stil als op een Hofje» — de vertrekken in het huis van den burger Weber waren te klein om gasten te ontvangen. En al waren zij groot genoeg geweest, de beurs liet geene buitengewone uitgaven toe. De waardige vrouwen vertaalden wel zoo veel zij konden, doch »om een bete broods en een stukske vleesch,» niet »om citroenen of sina'sappelen.» Daar trekt Aagje de stoute schoenen aan: buiten Betje's voorkennis zal zij aan den Heer Hendrik Vollenhoven te Amsterdam, denzelfden dien Betje haren zoon plagt te noemen, om een kalfskop schrijven; zij zullen op hare beurt den kop ten geschenke sturen aan het echtpaar Arnolds; daar aan huis zal een eenvoudig feestje worden aangelegd, en zoo zullen zij althans door iets, zij het ook niet meer dan eene kleine overwinning op zichzelfe, toonen dat zij niet ondankbaar zijn. Aagje schrijft — geen gewonen brief, maar een versje; een kreupelrijmpje, waarin zij een ter slagbank gesleept kalf sprekend invoert en dit dier, door tusschenkomst van een vriend, den zetel van zijn vernuft laat legateren aan de twee vriendinnen. Het kalf verhaalt op catsiaanschen toon zijne levensgeschiedenis:

Ik was weleer gewoon in 't groene veld te grazen;

Ik was weleer gewoon op 't jeugdig gras te azen;

Ik was weleer gewoon te smaken 't malsche kruid;

Maar Taaijaard heeft die vreugd, die zoete vreugd, gestuit.

Het dier wordt door een vleeschhouwersknecht naar de noodlottige plaats gevoerd:

Daar moest ik 't dartel vleesch, daar moest ik 't jeugdig leven
 Ten dienst van Lekkerland, ten dienst van Gulzaart geven.
 Ik wrong mij spartlend los; maar desalniettemin,
 Men greep mij bij den keel en stak het mes er in.

Nu heeft het kalf nog slechts één wensch :

Ach, was er nu een Man, dien ik het hart kon roeren,
 Om mijnen laatsten wil getrouwlijk uit te voeren!—
 Daar is het dat mijn schim, mijn bleeke schim, naar haakt.

„Vriend,” zegt het beest in gedachten tot dien gewenschten
 man, uitvoerder in hope van zijn jongst verlangen :

„Hoor Vriend! ik heb mijn kop een aardig paar vermaakt.
 „Daar zijnen, in den Haag, twee vrouwen neergezeten,
 „Die, schoon reeds van den tand, nog gaarne kalfskop eten.
 „Twee wijfjes, wondergaauw, door wie, toen 'k graasde in 't veld,
 „Al menig zoet gedicht voor mij is opgesteld,
 „Al menig geestig vers voor mij is opgezongen,
 „Waarvoor zij van den Mensch maar luttel loons ontvongen.
 „De mensch is bijster dwaas; geeft, voor het goed, meest kwaad;
 „Ik, dankbaar, maakte haar mijn Kop tot een Legaat, enz.”

Toen Aagje met haren brief gereed was, diende zij wel-
 staanshalve opening van zaken te doen aan Betje. Deze pro-
 testeerde. Zij vreesde misbruik te maken van vriend Vollen-
 hoven's goedheid.

— „Wij stellen ons aan als zottinnen, Aagje.”

— „Geen nood,” antwoordde Aagje; „de zotten krijgen de
 kaart, en de assurante lui hebben het derde deel van de
 wereld in.”

De brief werd verzonden; en weldra kwam er antwoord
 dat de legataris op den dag van het Nationaal Feest, Don-
 derdag den 19^{den}, in den Haag zou arriveren.

(*Daags na het feest.*)

M. P. L I N D O.

Een gelukkig dorpje.

Niets is aangeneramer of streelender voor den mensch, dan

een treffend ontgensprekelijk bewijs te vinden van »vooruitgang» in de maatschappelijke ontwikkeling van zijn vaderland; het doet ons goed, als de pruttelaars ons bang gemaakt hebben, als wij »stilstaan» of »achteruitgaan», het tegendeel met eigen oogen te aanschouwen; en daar ik dezen zomer dat geluk heb gehad, vermeen ik met de meeste bescheidenheid, dat het mijnen lezers niet onaangenaam zal zijn, eenige van de merkwaardige staaltjes van toenemeude verfijning en verlichting en beschaving te leeren kennen, welke ik op een bezoek op zeker dorp van ons vaderland met vreugde gadeslagen heb.

De lezer moet namelijk weten, dat mijne vrouws tante een allerliefst buitentje bezit in dat dorp, en vroeger, wel twintig jaren achtereen, ging ik geregeld met mijne vrouw een bezoek daar afleggen, dat gedurende eenige weken gerekt en zoo geregeld herhaald werd, dat ik mij daar geheel en al te huis gevoelde. Later kwamen er zaken van allerlei aard tusschenbeide, en eerst dezen zomer, na verloop van een tiental jaren, was ik in staat, het geliefkoosde plekje weder op te zoeken; — maar niet weder te vinden. Want in dien korten tijd was alles zoo veranderd, dat ik weinig of niets meer herkend zou hebben: de »vooruitgang» had het vroeger zoo stille dorpje opgezocht; — en zijne weldadige hand had zooveel nieuws en schoons achtergelaten, dat ik mij als in eene vreemde wereld gevoelde. Hoewel ik mij dus verheugde over alle blijken van welvaart en rijkdom, welke ik ontwaarde, gevoelde ik mij niet meer zoo op mijn gemak als vroeger, en het was mij een groot genoegen, nog één ouden vriend daar aan te treffen, die steeds — voor mij ten minste — onveranderd was gebleven. Het was de predikant van de plaats, en ik zal niet ligt mijne eerste wandeling met hem door het dorp vergeten, toen wij na een zoo lang tijdsverloop weder als van ouds met elkaar rondsletterden.

»Wat is toch alles hier veranderd!» zei ik; »welk eene menigte schoone huizen, die zoo grootsch en stadsch er uitzien, dat men ze best mede naar Amsterdam zou kunnen nemen en daar nederzetten en er trotsch op zijn: — en welke deftige menschen ziet men achter de gordijnen zitten, in plaats van de boeren en boerinetjes van vroeger! Het is verbazend! En wat is dat? dáár tegen de pomp aangeplakt: »Groot instrumentaal en vokaal concert!» — Wel! Wel! wie zou zoo iets hier verwacht hebben!»

»Wij zijn inderdaad met reuzenschreden vooruitgegaan,»

hernam de predikant met een glimlach: »het verwondert mij niet, dat gij er vreemd van opkijkt: — als ik zelf, die altijd hier gebleven ben, mij herinner hoe het er vroeger uitzag, kan ik mij haast niet meer verbeelden, dat ik niet predikant ben geworden — wat eens mijn ideaal was — in eene groote stad, in plaats van op een klein dorpje.»

»Laten wij hier ergens onder de boomen op het gras gaan zitten,» zei ik, »en over die oude tijden wat keuvelen; dat doe ik zoo gaarne.»

»Het laatste wil ik ook wel doen,» hernam de predikant; »maar hier op het gras gaan zitten! — wel, Smits, gij, die uit de hoofdstad komt, moest weten, dat men dat niet meer doet zoo in het publiek!»

»Maar vroeger heb ik wel honderd maal, juist hier»

»Vroeger! Ja wel! — wij leven echter alleen in de herinnering in vroegere dagen; met onze lichamen zijn wij aan het tegenwoordige gekluisterd. Maar zitten, en in de lucht, kunnen wij toch; — kom maar mede.»

Wij traden in een heerlijk aangelegden Engelschen tuin, aan het einde van welken een groot paviljoen stond, waarop een prachtig blaauw bord prijkte met een gouden opschrift, »*Pavillon Turc.*» — Een keurig gekleede *Kellner*, — een Duitscher natuurlijk, zette een tafeltje voor ons gereed en bragt ons een paar ijzeren pijnbanken, welke voor Engelsche tuinstoelen doorgingen, en vroeg naar onze bevelen.

»Ik zal maar eene pijp stoppen,» zei ik tot mijn vriend.

»Rookt gij niet liever sigaren?» vroeg hij.

»Neen, — dank je! Ik geef de voorkeur aan de lange pijp.»

»Ja, die is ook heel lekker in huis; — maar hier in de open lucht, zoo in het publiek, rookt men geene pijpen meer.»

»Nu, ik zal maar een sigaar opsteken,» zei ik, »en gij moet mij het een en ander van de oude vrienden en van de oude tijden vertellen, toen men nog op het gras mogt zitten en eene pijp rooken, zonder zijn fatsoen op het dorp te na te komen. Wat is er, bij voorbeeld, van die goede Hoogneuzen geworden, die, in mijn tijd, zoo wat de heeren van het dorp waren?»

»Dat zijn ze eigenlijk nog,» hernam de predikant; »maar ik weet weinig van hen af; — ik kom er niet meer aan huis.»

»Hoe!»

»Ja, ik dacht wel, dat u dat verwonderen zou; maar alles is veranderd. Toen ik hier als predikant beroepen werd, waren de Hoogneuzen met hun geld en hun ouden adel, de

eenige »grootte lui" die hier woonden, en de oude heer, die toen in de kracht van zijn leven was, oefende eene soort van patriarchaal gezag uit, waaraan wij ons allen gedwee onderwierpen. Daarentegen was zijne familie de steun van het geheele dorp: de Hoogneuzen voedden de armen; zij gaven werk aan de kleine arbeidslui; zij rigtten scholen op voor de kinderen; — er was geen zieke in de gemeente, of hij zond naar het »huis" om wat hij noodig had, en dat werd hem met eene ruime hand en eene onbekrompen mildheid toegedeeld. De overige autoriteiten op het dorp waren de burgemeester, de ontvanger, de dokter, die tevens apotheker was, en ik. Een paar maal in de week gingen wij den avond op het »huis" doorbrengen en maakten een partijtje met mijnheer en mevrouw, en onze echtgenooten gingen mede, en als mevrouw in het dorp kwam, liep zij bij ons in en bleef wel eens bij ons koffijdrinken, of men zond ons wild en soms ook jonge groenten uit de broeibakken, in het seizoen. Mijnheer was ook peetoom van een half dozijn kinderen in de gemeente, en de burgemeester, dien ge u wel herinnert, de dikke pachter, deed niets zonder mijnheer eerst te raadplegen, en als mijnheer het niet goed vond, gebeurde het niet, — en wij vonden dat heel natuurlijk en billijk. Want aan alles wat ons aanging, nam de familie deel. Als een boer begraven werd, volgde mijnheer het lijk; als er een feest was bij gelegenheid van de kermis, opende mijnheer het bal met de vrouw van den burgemeester; als een kwade jongen wegens houdiefstal gestraft moest worden, vreesde hij meer een »uitbrander" van mijnheer, dan de stokslagen van den veldwachter, en het was een prettig gezicht om mijnheer, met zijn petje op het hoofd, en een pijpje in den mond, en een dikke stok in de hand en een ouden jagthond achter zijne hielen, door de velden te zien slenteren en rondkijken, en praatjes maken met de boeren en evenveel belangstelling toonen in de opbrengst van elken akker en van elken boomgaard, alsof alles zijn eigendom ware.

Wij leefden ook op een doodeenvoudigen voet; de opbrengsten van het dorp waren ons genoeg, en als de een of ander van ons uit de stad eene mooie kalfschijf kreeg, of een mandje visch uit den Haag, gaf dit een eenvoudig feest, waarop allen zich verheugden en vermaakten.

Zoo ging het langen tijd voort, en wij waren gelukkig en tevreden in onze onnoozelheid en verlangden naar niets, toen de »vooruitgang," in de gestalte van den notaris, kwam op dagen en ons uit den dommen slaap opwekte.

De notaris was een heel knap mensch, hij was ook Mr. in de beide regten en van goede afkomst; hij had eene rijke vrouw uit den Haag medegebragt en begon dadelijk met een nieuw huis te zetten, dat alle overige woningen in het dorp overtrof, zoowel aan uiterlijke schoonheid als aan inwendige pracht. Alles was er even nieuwerwetsch en »stadsch." En de notaris, die een man was van den »vooruitgang," begon ons dadelijk onder handen te nemen en te beschaven.

Met de Hoogneuzen kreeg hij het dadelijk aan den stok. Hij wilde geene inmenging dulden van onbevoegde menschen in eenige zaak waarmede hij gemoeid was; en daar hij spoedig, op de eene of andere wijze, den vinger in alles stak, gaf dit aanleiding tot allerlei botsingen. Hij was niet genegen, zeide hij, om zich, door wien ook, te laten tyranniseren, en om zijne onafhankelijkheid te toonen, zocht hij zelf iedereen onder den duim te krijgen. Dit deed hij vooral door middel van zijne uitgebreide regtskennis. Hij had al de wetboeken in het hoofd, naar het scheen, en alles, wat hij wilde of deed, berustte, naar hij ons verzekerde, op de meest onomstootelijke grondbeginselen van onze burgerlijke regtpleging.

Hij was zulk een vijand van elke aanmatiging van gezag in anderen, dat hij zelfs niet dulden kon, dat de oude heer Hoogneus voor een orakel doorging bij de arme boeren, die hem zooveel te danken hadden.

Hij bewees, met den *Code pénal* in de hand, aan onzen burgemeester, dat hij medepligtige werd aan diefstal, als hij den houtspykkelaar, alleen op raad van mijnheer, onder de hand liet aflossen en hem niet in allen vorm geregteijk vervolgde. Hij stookte den goeden burgemeester ook op, om zijne onafhankelijkheid te toonen door een veldwachter te benoemen zonder mijnheer te raadplegen, en hij gaf hem zulk een vluggen vent aan de hand, dat de burgemeester bezweek en den ouden heer voor de eerste keer in zijn leven beleedigde, die ook even vertoornd als verbaasd was, en er zelfs van sprak om burgemeester en notaris te zamen onder de pomp te laten zetten, als zij hem ooit weder lastig vielen.

De notaris noemde dit grooten vooruitgang. Hij had den burgemeester geëmancipeerd, zeide hij. De tijd van de leenheeren was voorbij — en nog meer van dien aard.

Wij kregen ook spoedig, ten gevolge van dezen vooruitgang, allen onderling ruzie: eigenlijk zonder regt te weten waarom. De notaris wilde wel met den dokter zelven omgaan; maar zijne vrouw vond de echtgenoot van den dokter en de

dominés-juffer (nu heet mijne gade mevrouw) wat al te boersch en slecht gekleed om met haar te associëren; maar zij nam de echtgenoot van den ontvanger onder hare bescherming en die twee dames werden onafscheidelijk, en de arme ontvanger vertelde mij in het geheim, dat zijne vrouw zulk eene manie voor de Haagsche modes had gekregen, dat hij er voor schrikte; en zijne ellende steeg ten top, toen, op raad van zijne vrouws vriendin, zijne kinderen van de dorp-school afgenomen werden en hij zijne eigene kamer moest afstaan voor de Fransche gouvernante, welke de notaris voor hem uit den Haag liet overkomen.

De notaris rigtte ook een leesgezelschap op, waarin wij een modejournaal hadden en andere hoogst fatsoenlijke lectuur, welke ons tot dusver ontbroken had, en wat zeer veel bijdroeg, om den vooruitgang van het dorp te bevorderen. Bovendien stond hij er op, dat er een reglement ontworpen zou worden voor onze sociëteit, welke tot nu toe niets anders dan eene geregelde vereeniging was van de notabelen uit het dorp in eene achterkamer van het logement, en die zonder naam of wetten reeds lang op eene ongeloofelijke wijze gebloeid had; want niemand deed of dacht aan iets anders, dan zich daar te amuseren, en daar het niet eens eene »sociëteit” heette, was ik ook gewoon er dikwijls te verschijnen. Nu het eene sociëteit was, moest ik er wegblijven, en toen de leden geballoteerd moesten worden, werden er een paar goeode pachters niet aangenomen, omdat de notaris duidelijk aan iedereen bewezen had, dat men niet met »Jan en alle man” moest omgaan, en dat men, zelfs op een dorp, het verschil van stand niet geheel en al vergeten moest. Het was een groot blijk van onzen vooruitgang, dat men dit dadelijk inzag en dienovereenkomstig handelde. — Onze notaris leerde de menschen omtrent alle punten »een eigen oordeel” hebben. Tot dusver had men in mijne eenvoudige preken berust, en als ik mij bijzonder veel moeite gaf, hoorde ik soms, dat de eene of andere preek ook bijzonder voldaan had. De notaris leerde de menschen de zaak geheel anders inzien; want hij haalde de schouders op, als hij uit de kerk kwam, — vond de preek nog al heel wel voor de domme boeren, maar moest bekennen, dat hij in de stad aan iets beters gewend was. Daar nu niemand gaarne voor ’n dommen boer doorgaat, is het geen wonder, dat iedereen ook aan het recenseren ging en ik mijn roem als kanselredenaar geheel en al kwijt raakte. Vooral toen een vriend

van de dokter was het lofzeggende en het met hem
 van de dokter was. n. in een groot buitenhuis ge-
 roep te hebben. en indrukkend bij zich te logeren
 was de dokter. en zoo diepzinnig
 de dokter het eeten. — De notaris zeide echter, dat
 als men niet meer wij nozer in alles ten achteren
 was te is niet in af. met den snellen voortuitgang
 van de vooraf gemaakte tijd.

De was het ook voor het eerst. In wij van »kringen»
 kwam te is niet. — Deze kringen waren eenige der heer-
 lijke geschieden van de toenemende beschaving. De nota-
 ris en zijn familie met de stad vormden één kring: zonder
 om de afwezigheid van kring in het dorp. Het was een
 ring waar men met niet meer akander vroeg, ten einde met
 akander plezier te hebben. maar een kring, waarin men
 akander presentie om het akker te fineren of te souperen.
 Met presentie met niet misgevaard met elkaar; maar men
 akander presentie zoude mogelijk over de ridicule bureu; alles
 was een letter en wijf us in de stad, en de knecht van
 den notaris bekende vermits om tafel, met witte katoenen
 handdoeken met. en presentie dijne wijnen op een zil-
 veren bord.

Het was zeer noodig in dezen kring opgenomen te wor-
 den. De dokter werd er slechts jacht, omdat hij een apo-
 theek had, en 's morgens soms achter de toonbank stond; de
 dokter werd jacht. omdat zijne vrouw, zoo als men
 zeide, »voorzigtig iemand was, die op den duur in de groote
 wereld van kring opreden». Ik werd er enkel amts halve
 garyag, — maar met mijne vrouw wilde men niets te
 maken hebben.

De tweede kring bestond uit den burgemeester, en den
 wijkmeester en uit mijne familie; — maar de oude harte-
 lijkeid en gemakkelijke van omgang heerschte niet meer
 onder ons. De burgemeester wilde niet onderdoen voor den
 notaris, en kleedde zijne vrouw in prachtige satijnen en
 zijden, waarin de arme vrouw nooit op haar gemak was,
 en intusschen ons op soupés, die, zoo als hij ons aan tafel
 verzekerde, geen duit minder dan die van den notaris
 kostten.

Wij konden deze gastvrijheid niet op dezelfde wijze ver-
 gulden en begonnen ons langzamerhand terug te trekken. —
 en als de dokter en de ontvanger onzen kring bezochten,
 was het met nooveel blijkbare zelfopoffering en werden zij

beiden zoo nederbuigend, dat het onverdragelijk werd. Dus zelf de burgemeester, dat de notaris een trotsche *parvenu* was, en de schoolmeester vond, dat de burgemeester zich groote *airs* begon te geven, en de ontvanger klaagde er over, dat wij nog »vreeselijk in alle beschaafde vormen" ten achteren waren, en de dokter gaf ons des morgens de hand over de toonbank in de apotheek en was dood familiair met ons, terwijl hij ons 's middags, als hij in zijn besten zwarten rok bij den notaris ging dineren, naauwelijk met een groet vereerde.

De Hoogneuzen bleven inmiddels op het »huis" en lachten ons allen uit, maar bemoeiden zich hoe langer hoe minder met het dorp, en de oude heer, die soms wat satiriek kon zijn, zeide, dat wij zulke verbazende vorderingen in alles maakten, dat wij hem en de zijnen best missen konden. De notaris had er over gespot, dat de familie op de boerenfeesten verscheen; hij vond dit eene valsche nederigheid en »niet fatsoenlijk" en »indringen," en de Hoogneuzen bleven weg. Hij had van »aanmatiging gesproken, toen mijnheer het op zich genomen had een binnenweg van het dorp te laten onderhouden, — en de weg bleef onbegaanbaar; — met één woord, hij had ons, eenvoudige menschen, de »oogen geopend," zoo als hij zeide, en ons duidelijk bewezen, dat al hetgeen wij vroeger als weldaden, met dankbaarheid hadden aangenomen, inderdaad niets anders was dan »dwingelandij," en wij waren zóó vooruitgegaan, dat wij het dadelijk inzagen, en aan de familie lieten merken, dat wij niet meer door haar bestuurd wilden worden: — en de familie trok zich terug, en de notaris juichte er over, dat wij zooveel voordeel van zijne lessen trokken.

Toen kwamen de regtstreeksche verkiezingen, en de notaris organiseerde dadelijk een »kiezersklub" en praatte daar den heelen avond door, zonder dat iemand het waagde hem tegen te spreken, en hij bewees ons duidelijk, dat het »laf kruipen" zou zijn, als wij den ouden heer Hoogneus weder naar de provinciale staten zonden en legde het zonneklaar uit, dat wij hem niets te danken hadden, omdat hij (alleen in zijn eigen belang) ons dorp vroeger zooveel goed gedaan had; hij betuigde, dat wij nu ver genoeg in de beschaving gekomen waren, om best alleen voort te komen in de wereld, en het slot van alles was, dat hij zelf de meeste stemmen der »vrije kiezers" op zich vereenigde. Dit was eene groote schrede vooruit, zeide hij; wij hadden onze zelfstandigheid getoond, en de Hoogneuzen verklaarden toen, dat wij een

ondankbaar ras van gemeene demokraten waren en sloten tegen ons allen de vroeger zoo gastvrije deur van het »huis.»

Sedert dien tijd is alles met verbazende vlugheid hier vooruitgegaan. De oude burgemeester is gestorven en vervangen door een heel nieuwen, jongen, pas gepromoveerden mijnheer, die zes dagen van de zeven in de stad is, en alles te beredderen overlaat aan zijn vriend den notaris. De dokter heeft zijn apotheek overgedaan en praktiseert alleen, en verhoogt den prijs zijner visites, ten einde het verlies van de apotheek te vergoeden.

Daar wij het onmogelijk ook met de toenemende bevolking, zoo als de notaris zegt, met ééne kerk kunnen volhouden, is er nu eene afgescheiden gemeente opgericht, onder bescherming van »den eersten kring" in ons dorp, terwijl wij, die vroeger tevreden waren met ons christenen te noemen, nu verdeeld zijn in Scholtianen, Groenianen, Groningers en wat al niet meer. Ik kan u verzekeren, dat wij in deze opzigten niet bij de groote stad ten achteren blijven, — en maatschappelijk zijn wij veel verder, want als men in eene kleine landstad soms een dezer verschillende kringen vindt, treft men er hier meer aan dan er familiën zijn, in en om het dorp. En wat onze materiële welvaart betreft: zie, wij hebben eene leesbibliotheek met de beste Fransche romans; wij hebben een Franschen *confiseur*, en een Franschen kapper, en een dansmeester, en eene Fransche school, en een *pensionnat de demoiselles*, en een *Casino* — en wat zou men meer verlangen?"

»Niets!" riep ik bezielid uit; »niets, mijn vriend! gelukkig wij, die deze tijden van verlichting, beschaving en vooruitgang beleven!"

(*Vervolg op de brieven en uitboezemingen van den ouden heer Smits.*)

M U L T A T U L I.

(E. DOUWES DEKKER.)

De geschiedenis van Saïdjah.

Saïdjah's vader had een buffel, waarmede hij zijn veld bewerkte. Toen die buffel hem was afgenomen door het districtshoofd van P K ng, was hij zeer bedroefd, en sprak geen woord, vele dagen lang. Want de tijd van

ploegen was nabij, en het was te vreezen, als men de sawah ¹⁾ niet tijdig bewerkte, dat ook de tijd van zaaijen zou voorbijgaan, en eindelijk, dat er geene padie zou te snijden zijn, om die te bergen in den lombong ²⁾ van zijn huis.

Ik moet hierbij voor lezers, die wel Java, doch niet B ³⁾ kennen, de opmerking maken, dat in die residentie *persoonlijk grondeigendom* bestaat, wat elders niet het geval is.

Saidjah's vader was nu zeer bekommerd. Hij vreesde, dat zijne vrouw behoefte zoude hebben aan rijst, en ook Saidjah, die nog een kind was, en de broertjes en zusjes van dezen.

Ook zoude het distriktshoofd hem aanklagen bij den assistent-resident, als hij achterlijk was in de betaling zijner landrenten, want daarop staat straf bij de wet.

Toen nam Saidjah's vader een' *kris* die *poesaka* ⁴⁾ was van zijnen vader. De kris was niet zeer schoon, maar er waren zilveren banden om de scheede, en ook op de punt der scheede was een plaatje zilver. Hij verkocht dien kris aan een' Chinees, die op de hoofdplaats woonde, en kwam te huis met vier-en-twintig gulden, voor welk geld hij eenen anderen buffel kocht.

Saidjah, die toen omstreeks zeven jaren oud was, had met den nieuwen buffel vriendschap gesloten. Ik zeg niet zonder doel: vriendschap; want het is inderdaad treffend te zien, hoe de Javaansche *karbo* zich hecht aan den kleinen jongen, die hem bewaakt en verzorgt. Van die gehechtheid zal ik u straks een voorbeeld geven, dat niet verdund is. Het groote, sterke dier buigt den zwaren kop regts of links of omlaag naar den vingerdruk van het kind, dat hij kent, dat hij verstaat, waarmede hij is opgegroeid.

Zulke vriendschap had dan ook de kleine Saidjah spoedig weten in te boezemen aan den nieuwen gast, en Saidjah's aanmoedigende kinderstem scheen meer kracht nog te geven aan de krachtvolle schoften van het sterke dier, als het den zwaren kleigrond opscheurde, en zijnen weg teekende in diepe, scherpe voren. De buffel keerde gewillig om, als hij aan het eind was van het veld, en verloor geen duimbreedte gronds, bij het terugploegen van de nieuwe voor, die altijd

1) Rijstveld.

2) Rijtschuur.

3) Waar Saidjah's vader woonde.

4) Een erfstuk.

naast de oude lag, als ware de sawah een tuingrond geweest, geharkt door een reus.

Daarnaast lagen de sawah's van Adinda's vader, den vader van het kind, dat met Saïdjah huwen zoude; en als Adinda's broertjes aankwamen aan de tusschenliggende grens, juist als ook Saïdjah dáár was met zijn ploeg, dan riepen zij elkander vrolijk toe, en roemden om strijd de kracht en de gehoorzaamheid hunner buffels. Maar ik geloof, dat die van Saïdjah de beste was; misschien wel omdat deze hem beter dan anderen wist toe te spreken, en buffels zijn zeer gevoelig voor goede toespraak.

Saïdjah was negen jaren oud geworden en Adinda reeds zes jaren, voor deze buffel aan Saïdjah's vader werd afgenomen door het distriktshoofd van P.... K....ng.

Saïdjah's vader, die zeer arm was, verkocht nu aan een Chinees, twee zilveren *klamboe*-haken ¹⁾ — *poesaka* van de ouders zijner vrouw — voor achttien gulden en voor dat geld kocht hij een nieuwen buffel.

Maar Saïdjah was zeer bedroefd. Want hij wist van Adinda's broertjes, dat de vorige buffel was heengedreven naar de hoofdplaats, en hij had zijnen vader gevraagd, of deze dat dier niet had gezien, toen hij dáár was om de *klamboe*-haken te verkoopen. Op welke vraag Saïdjah's vader niet had willen antwoorden. Daarom vreesde hij, dat zijn buffel geslagt was, zoo als de andere buffels, die het distriktshoofd afnam van de bevolking.

En Saïdjah schreide veel als hij dacht aan dien armen buffel, waarmede hij twee jaren zoo innig had omgegaan, en hij kon niet eten langen tijd, want zija keel was te naauw als hij slikte.

Men bedenke dat Saïdjah een kind was.

De nieuwe buffel leerde Saïdjah kennen, en nam in de genegenheid van dezen zeer spoedig de plaats in van zijn voorganger, al te spoedig eigenlijk; want, helaas! de was-indrukken van ons hart worden zoo ligt gladgestreken, om plaats te maken voor later schrift.... Hoe dit zij, de nieuwe buffel was wel niet zoo sterk als de vorige: wel was het oude juk te ruim voor zijne schoft, maar het arme dier was gewillig als zijn voorganger, die geslagt was, en hoewel Saïdjah niet meer roemen konde op de kracht van zijnen buffel, bij het ontmoeten van Adinda's broertje aan de grens,

¹⁾ Haken van bedgordijnen.

hij beweerde toch, dat geen ander den zijnen overtrof in goeden wil; en wanneer de vorige niet zoo lijnregt liep als voorheen, of indien er aardklonten waren omggaan, zonder die doortesnijden, werkte hij dit gaarne bij met zijn *padjol* ¹⁾, zoo veel hij kon. Bovendien geen buffel had een *oeser-oeseran* als de zijne. De *penghoeloe* ²⁾ zelf had gezegd dat er *ontong* ³⁾ was in den loop dier haarwervels op de achterschoften.

Eens in het veld riep Saïdjah te vergeefs zijn buffel toe, spoed te maken. Het dier stond pal. Saïdjah, verstoord over zoo groote, en vooral zoo ongewone weerspanningheid, kon zich niet wederhouden eene belediging te uiten. Hij zeide: *a.s.* Ieder die in Indië geweest is zal mij verstaan, en wie mij niet verstaat, wint er bij, dat ik hem de uitlegging spaar van eene grove uitdrukking.

Saïdjah meende evenwel niets kwaads daarmede. Hij zeide dit maar, omdat hij het dikwijls had hooren zeggen door anderen, als ze ontevreden waren op hunne buffels. Maar hij had het niet behoeven te zeggen, want het baatte niets: zijn buffel deed geen stap verder. Hij schudde den kop als om het juk af te werpen, men zag den adem uit zijne neusgaten; hij blaasde, sidderde, er was angst in zijn blaauw oog, en de bovenlip was opgetrokken zoo dat het tandvleesch bloot lag....

— »Vlugt, vlugt!», riepen Adinda's broertjes, »Saïdjah, vlugt, daar is een tijger!»

En allen ontdeden hunne buffels van de ploegjukken, en slingerden zich op de breede ruggen, en galoppeerden weg door *sawah's*, over *galangan's* ⁴⁾, door modder, door kreupelhout en bosch en *allang-allang* ⁵⁾, langs velden en wegen, en toen ze hijgend en zweetend binnenrenden in het dorp B....r, was Saïdjah niet bij hen.

Want toen deze zijn buffel, bevrijd van het juk, had bestegen als de anderen om te vlugten als zij, had een onverwachte sprong hem het evenwigt benomen, en hem ter aarde geworpen. De tijger was zeer na....

Saïdjah's buffel, voortgedreven door eigen vaart, schoot

1) Houweel.

2) Opperpriester.

3) Fortuin.

4) Dijkjes tusschen de rijstvelden.

5) Hoog rietgras.

eenige sprongen voorbij de plek waar zijn kleine meester den dood wachtte. Maar door eigen vaart alleen, en niet door eigen wil was het dier verder gegaan dan Saïdjah, want naauw had het de stuwings overwonnen, die alle stof beheerscht, ook na het ophouden der oorzaak die haar voortstuwde — of het keerde terug, zette op zijne lompe pooten zijn lomp lijf: als een dak over het kind, en keerde zijn' gehoornen kop naar den tijger. Deze sprong, . . . maar hij sprong voor het laatst. De buffel ving hem op zijne hoornen, en verloor slechts wat vleesch dat de tijger hem uitsloeg aan den hals. De tijger lag daar met opgescheurden buik, en Saïdjah was gered. Wèl was er *ontong* geweest in de *oeser-oeseran* van dien buffel!

Toen deze buffel aan Saïdjah's vader was afgenomen en geslagt . . .

Ik heb u gezegd, lezer, dat mijn verhaal eentoonig is.

Toen deze buffel geslagt was, telde Saïdjah reeds twaalf jaren, en Adinda weefde reeds sarongs, en batikte die met puntige kapala¹⁾. Zij had reeds gedachten te brengen in den loop van haar verwschuitje, en zij teekende droefheid op haar weefsel; want ze had Saïdjah zeer treurig gezien.

En ook Saïdjah's vader was bedroefd; doch zijne moeder het meest. Deze toch had de wonde genezen aan den hals van het trouwe dier, dat haar ongedeerd kind had t' huis gebracht, nadat zij op de mare van Adinda's broertjes gemeend had, dat het was weggevoerd door den tijger. Zij had die wond zoo dikwijls gezien, met de gedachte hoe diep de klaauw, die zóó diep indrong in de ruwe vezelen van den buffel, zou voortgedreven zijn in het weeke lijf van haar kind; en telkens als ze versche geneeskruiden had gelegd op de wonde, streefde zij den buffel, en sprak hem eenige vriendelijke woorden toe, dat het goede, trouwe dier toch weten zou, hoe dankbaar eene moeder is. Zij hoopte later, dat de buffel haar toch mocht verstaan hebben; want dan had hij ook haar schreijen begrepen, toen hij werd weggevoerd om geslagt te worden, en hij had geweten, dat het niet Saïdjah's moeder was, die hem slagten liet.

Eenigen tijd daarna vlugtte Saïdjah's vader uit het land;

¹⁾ **Batiken** is het verwen van katoenen stoffen met verschillende kleuren of patronen. Aan het einde van de sarong is een rand (*kapala*), die gewoonlijk geleverd wordt met puntige wigvormige figuren.

want hij was zeer bevreesd voor de straf als hij zijne landrenten niet betalen zou, en hij had geene *poesaka* meer om een' nieuwen buffel te koopen, daar zijne ouders altijd in P..... K..... ng woonden, en hem dus weinig hadden nagelaten. Ook de ouders zijner vrouw woonden altijd in datzelfde distrikt. Hij hield zich evenwel, na het verlies van den laatsten buffel, nog eenige jaren staande, door te werken met gehuurde ploegdieren; maar dat is een zeer ondankbare arbeid, en bovenal verdrietig voor iemand, die in het bezit van eenige buffels geweest is. Saïdjah's moeder stierf van verdriet, en toen was het, dat zijn vader in een moedeloos oogenblik zich wegmaakte uit B....., om werk te zoeken in het Buitenzorgsche. Maar hij werd gestraft met rotingslagen omdat hij Leb... verlaten had zonder pas, en door de politie teruggebracht naar B....r. Hier werd hij in de gevangenis gezet omdat men hem voor krankzinnig hield, wat ik wel gelooven wil, en omdat men vreesde dat hij in een oogenblik van mata-glap, amok maken, of eene andere verkeerdheid begaan zoude. Maar hij was niet lang gevangen, wijl hij kort daarop stierf.

Wat er geworden is van de broërtjes en zusjes van Saïdjah weet ik niet. Het huisje dat zij bewoonden te B....r stond ledig eenigen tijd, en viel spoedig in, daar het slechts van bamboe gebouwd was en gedekt met *atap*¹⁾. Een weinig stof en vuil dekte de plaats, waar veel geleden was. Er zijn vele zulke plekken in Leb...

Saïdjah was reeds vijftien jaren, toen zijn vader vertrok naar Buitenzorg. Hij had dezen niet vergezeld daarheen, wijl hij grootere plannen had. Men had hem gezegd, dat er op Batavia vele heeren waren, die reden in *bendie's*²⁾, en dat er dus voor hem ligt eene dienst zou te vinden zijn als *bendie*-jongen, waartoe men gewoonlijk iemand kiest, die nog jong is en onvolwassen, om niet door te veel zwaarte achter op het tweewielig rijtuig het evenwigt te breken. Er zoude, had men hem verzekerd, veel te winnen zijn bij goed gedrag in zoodanige bediening; misschien zou hij, op die wijze, binnen drie jaren geld kunnen oversparen, genoeg om twee buffels te koopen. Dit vooruitzicht lachte hem toe. Met fierentred, zooals iemand gaat die iets groots in den zin heeft, trad

1) Palmbladeren.

2) Rijtuigen op twee wielen.

hij na het vertrek zijns vaders binnen bij Adinda, en deelde haar zijn plan mede.

— »Denk eens,» zeide hij, »als ik wederkom, zullen wij oud genoeg zijn om te huwen, en wij zullen twee buffels bezitten!»

— »Zeer goed, Saïdjah. Ik wil gaarne met u trouwen als gij wederkomt. Ik zal spinnen, en sarongs en slendangs weven, en batikken, en zeer vlijtig zijn al dien tijd.»

— »O, ik geloof u, Adinda, maar.... als ik u getrouwd vind?»

— »Saïdjah, gij weet wel, dat ik met niemand trouwen zal; mijn vader heeft mij toegezegd aan uwen vader.»

— »En gij zelve?»

— »Ik zal trouwen met u, wees daar zeker van.»

— »Als ik terugkom, zal ik roepen in de verte»....

— »Wie zal het hooren als wij rijst stampen in het dorp?»

— »Dat is waar,.... maar, Adinda,.... o ja, dit is beter;.... wacht mij bij het *djati-bosch*, onder den *ketapan*, waar ge mij de *melutti*¹⁾ hebt gegeven.»

— »Maar Saïdjah, hoe kan ik weten, wanneer ik moet heengaan om u te wachten bij den *ketapan*?»

Saïdjah bedacht zich en zeide:

— »Tel de manen. Ik zal uitblijven drie maal twaalf manen,.... deze maan rekt niet mede;.... zie, Adinda, kerf eene streep in uw rijstblok bij elke nieuwe maan. Als gij driemaal twaalf strepen hebt ingesneden, zal ik den dag die daarop volgt aankomen onder den *ketapan*;... belooft gij daar te zijn?»

— »Ja Saïdjah! ik zal wezen onder den *ketapan* bij het *djatibosch*, als gij terugkomt.»

Nu scheurde Saïdjah een strook van zijnen blauwen hoofd-doek, die zeer versleten was, en hij gaf dat stukje lijnwaad aan Adinda, dat ze het bewaren zoude als een pand; en toen verliet hij haar en B....r.

Hij liep vele dagen voort. Hij ging R.... B....ng voorbij, dat nog niet de hoofdstad was van Leb..., en W.... G....ng, waar toen de adsistent-resident woonde en den volgenden dag zag hij P....ng, dat ligt als in een' tuin. Weder een dag later kwam hij aan te S...., en stond verbaasd over de pracht van zulke groote plaats met vele huizen gebouwd van steen, en gedekt met roode pannen.

¹⁾ De Javaansche jasmijn.

Saidjah had nooit zoo iets gezien. Hij bleef daar een dag omdat hij vermoed was, maar 's nachts in de koelte ging hij verder en kwam tot Tang...., den volgenden dag vóór nog de schaduw gedaald was tot zijne lippen, hoewel hij den grooten *toedoeng* ¹⁾ droeg, dien zijn vader hem had achtergelaten.

Te Tang.... baadde hij zich in de rivier nabij de overvaart, en hij rustte uit in het huis van een' bekende zijns vaders, die hem wees hoe men stroohoeden vlecht, even als die van Manilla komen. Hij bleef daar een' dag om dat te leeren, wijl hij bedacht, daarmede later iets te verdienen, als hij misschien niet slagen zoude te Batavia. Den volgenden dag tegen den avond, toen het koel werd, bedankte hij zijnen gastheer zeer, en ging verder. Zoodra het geheel donker was, opdat niemand het zien zoude, haalde hij het blad te voorschijn, waarin hij de melatti bewaarde, die Adinda hem gegeven had onder den ketapanboom, want hij was bedroefd geworden omdat hij haar niet zien zoude in zóó langen tijd. Den eersten dag, en ook den tweeden, had hij minder sterk gevoeld, hoe alléén hij was, omdat zijne ziel geheel was ingenomen door het groote denkbeeld, geld te verdienen tot het koopen van twee buffels; daar zijn vader zelf nooit meer bezeten had dan één; en zijne gedachten rigtten zich te veel op het wederzien van Adinda, om plaats te bieden aan veel droefheids over het afscheid. Hij had dat afscheid genomen in overspannen hoop, en in zijne gedachten het vastgeknoopt aan het eindelijk terugzien onder den ketapan. Want zóó groote rol speelde het uitzigt op dat weérzien in zijn hart, dat hij bij het verlaten van B....r, dien boom voorbijgaande, iets vrolijks voelde, als waren ze reeds voorbij, de zesendertig manen, die hem scheidden van dat oogenblik. Het was hem voorgekomen als hadde hij slechts omtkeeren, alsof hij reeds terugkwam van de reis, om Adinda te zien, hem wachtende onder dien boom.

Maar hoe verder hij zich verwijderde van B....r, hoe meer hij lette op den duur van éenen dag, hoe meer hij de zesendertig manen die er voor hem lagen, begon lang te vinden. Er was iets in zijne ziel, dat hem minder snel deed voortstappen: — hij voelde droefheid in zijne knieën; en al was het geene moedeloosheid, die hem overviel, het was toch weemoed, die niet verre is van moedeloosheid. Hij dacht

¹⁾ Zonnehoed.

er aan om terug te keeren; maar wat zoude Adinda zeggen van zóó weinig hart?

Daarom liep hij door, al ging hij minder snel dan den eersten dag. Hij had de melatti in de hand, en hij drukte die dikwijls tegen zijne borst. Hij was veel ouder geworden sedert drie dagen, en hij begreep niet meer, hoe hij vroeger zoo kalm geleeft had, daar toch Adinda zoo nabij hem was en hij haar zien konde telkens als hij wilde. Want nú zou hij niet kalm wezen, als hij verwachten kon, dat ze straks vóór hem staan zou. En ook begreep hij niet, dat hij na het afscheid nog niet eens was teruggekeerd, om haar nog eenmaal aantezien. En zelfs kwam hem voor den geest, hoe hij nog kort geleden met haar getwist had over de koord, die zij spon voor de *lalayang* harer broertjes, en die gebroken was omdat er een fout was in haar spinsel, waardoor eene weddingschap was verloren gegaan, tegen de kinderen uit Tjipoeroet. »Hoe was het mogelijk,» dacht hij, »hierover boos te worden op Adinda? Want al had zij eene fout gesponnen in de koord, en al ware de weddingschap van B...r tegen Tjipoeroet verloren dáárdóór, en niet door de glasscherf die er geworpen was door den kleinen Djamien, die zich verschool achter den *pagger*¹⁾, had ik zelfs dàn zoo hard mogen wezen tegen haar, en haar noemen met onbehoorlijke namen? Wat zal het zijn, als ik sterf te Batavia, zonder haar vergeving te hebben gevraagd voor zóó groote ruwheid? Zal het niet wezen als of ik een slecht mensch ben, die scheldwoorden werpt op een meisje? En zal niet, als men hoort, dat ik gestorven ben in een vreemd land, ieder te B...r zeggen: »het is goed dat Saïdjah stierf, want hij heeft een' grooten mond gehad tegen Adinda?»

Zoo namen zijne gedachten eenen loop, die veel verschilde van de vorige overspanning, en onwillekeurig uitten zij zich, eerst in halve woorden binnen'smonds, weldra in een alleen-spraak, en eindelijk in den weemoedigen zang waarvan ik hier de vertaling laat volgen. Mijn voornemen was eerst, ietwat maat en rijm te brengen in die overzetting, doch ik vond, evenals Havelaar, beter, dat keurslijf wegtelaten.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb de groote zee gezien aan de zuidkust, toen ik daar was met mijn' vader, om zout te maken;

¹⁾ Omheining, heg.

Als ik sterf op de zee, en men werpt mijn ligchaam in het diepe water, zullen er haaijen komen:
 Zij zullen rondzwemmen om mijn lijk, en vragen: „Wie van ons zal het ligchaam verslinden, dat daar daalt in het water?”
 Ik zal het niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb het huis zien branden van Pa-ansoe, dat hij zelf had aangestoken, omdat hij *mata-glapp* ¹⁾ was;
 Als ik sterf in een brandend huis, zullen er gloeiende stukken hout neêrvallen op mijn lijk;
 En buiten het huis zal een groot geroep zijn van menschen, die water werpen om het vuur te dooden; —
 Ik zal het niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb den kleinen Si-oenah zien vallen uit den *klappa*-boom, toen hij een *klappa* plukte voor zijne moeder;
 Als ik val uit een' klappaboom zal ik dood nederliggen aan den voet, in de struiken, als Si-oenah:
 Dan zal mijne moeder niet schreijen, want zij is dood. Maar anderen zullen roepen: „Zie, daar ligt Saïdjah!” met harde stem;
 Ik zal het niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb het lijk gezien van Palisoe, die gestorven was van hoogen ouderdom; want zijne haren waren wit;
 Als ik sterf van ouderdom, met witte haren, zullen de klaagvrouwen om mijn lijk staan;
 En zij zullen misbaar maken, als de klaagvrouwen bij Pa-lisoe's lijk; en ook de kleinkinderen zullen schreijen, zeer luid; —
 Ik zal het niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.

Ik heb velen gezien te Badoer die gestorven waren. Men kleeedde hen in een wit kleed, en begroef hen in den grond:
 Als ik sterf te Badoer, en men begraaft mij buiten de dessah, oostwaarts tegen den heuvel, waar het gras hoog is;
 Dan zal Adinda daar voorbijgaan, en de rand van haar *sarong* zal zachtkens voortschuiven langs het gras,.....
 Ik zal het hooren.

Saïdjah kwam te Batavia aan. Hij verzocht een' heer, hem in dienst te nemen, hetgeen die heer dadelijk deed,

¹⁾ Verduisterd van oog.

omdat hij Saïdjah niet verstond; wjl men op Batavia gaarne bedienden heeft die nog geen maleisch spreken, en dus nog niet zoo bedorven zijn als de anderen, die langer in aanraking waren met Europeanen. Saïdjah leerde spoedig maleisch, maar paste braaf op; want hij dacht altijd aan de twee buffels, die hij koopen zou, en aan Adinda. Hij werd groot en sterk omdat hij alle dagen at, wat te B...r niet altijd wezen kon. Hij was bemind in den stal, en zou zeker niet afgewezen zijn, als hij de dochter van den koetsier ten huwelijk gevraagd had. Zijn heer zelf hield zooveel van Saïdjah, dat deze spoedig werd verheven tot huisbediende. Men verhoogde zijn loon, en gaf hem bovendien gedurig geschenken, omdat men zoo tevreden was over zijne diensten. Mevrouw had den roman van Sue gelezen, die zooveel kort gerucht maakte: zij dacht altijd aan prins Djalma, als ze Saïdjah zag; en ook de jonge meisjes begrepen beter dan vroeger, hoe de Javaansche schilder Radhen Saleh zoo grooten opgang had gemaakt te Parijs.

Maar men vond Saïdjah ondankbaar, toen hij, na bijna drie jaren dienst, vraagde om zijn ontslag en een bewijs, dat hij zich altijd goed gedragen had. Men kon hem dit echter niet weigeren, en Saïdjah ging met een vrolijk hart op reis.

Hij ging voorbij Pisang, waar eens Havelaar woonde, langgeleden. Maar dit wist Saïdjah niet;.... en al hadde hij dit ook geweten, hij had wel iets anders in de ziel dat hem bezig hield.... Hij telde de schatten, die hij t'huis bragt. In eene bamboezen rol had hij zijn' pas, en een bewijs van goed gedrag. In een' koker, die bevestigd was aan een' lederen riem, scheen iets zwaars gedurig te slingeren tegen zijn' schouder, maar hij voelde dat gaarne,.... ik geloof het wèl!.... dáárin waren dertig Spaansche matten, genoeg om drie buffels te koopen! Wat zou Adinda zeggen! En dit was nog niet alles. Op zijn' rug zag men de met zilver beslagene scheede van den kris, dien hij in den gordel droeg. Het gevest was zeker van fijn uitgesneden kamoe-ning, want hij had het met veel zorg gewikkeld in een zijden omhulsel. En hij had nog meer schatten! In den wrong van zijn *kahin*¹⁾ om zijne lendenen, bewaarde hij een buikband van zilveren schakels, met gouden *ikat-pendieng*.²⁾ Het is waar dat de band kort was, maar ze was zoo slank,.... Adinda.

1) Kleedje.

2) Gordel-gesp.

En aan een koord om den hals, onder zijn voorbaadjoe droeg hij een zijden zakje, waarin eenige verdroogde melatti.

Was het wonder dat hij te Tang..... zich niet langer ophield, dan noodig was tot het bezoeken van den bekende zijns vaders, die zoo fijne stroochoeden vlocht? Was het wonder, dat hij weinig zeide tot de meisjes op zijn weg, die hem vraagden: »waarheen? van waar?» zoo als de groet is in die streken? Was het wonder, dat hij S....ng niet meer zoo schoon vond, hij, die Batavia had leeren kennen? Dat hij niet meer wegkroop in den *pagger*, zoo als hij deed voor drie jaren, toen hij den Resident zag rijden, hij, die den veel grooteren heer had gezien, die te Buitenzorg woont, en de grootvader is de Soesoehoenan's van Solo? Was het wonder dat hij weinig acht sloeg op de vertellingen van wie een eind wegs met hem gingen, en spraken van het nieuws in B.... K....el; — hoe de koffijkultuur geheel was ingetrokken, na vele onbeloonde moeite; — hoe het Distrikts-hoofd van P.... K....ng wegens roof op den publieken weg was veroordeeld tot veertien dagen arrest ten huize van zijn schoonvader: hoe de hoofdplaats was verlegd naar R.... B....ng: hoe er een nieuwe Adsisistent-resident daar was, omdat de vorige was gestorven eenige maanden geleden: hoe die nieuwe beampte gesproken had op de eerste *sebah*-vergadering: hoe er sedert eenigen tijd niemand was gestraft wegens klagte; — hoe men hoopte onder het volk dat al het gestolene zou worden weérgegeven of vergoed?"

Neen, hij had schoonere beelden voor het oog zijner ziel. Hij zocht den *ketapanboom* in de wolken, te ver nog als hij was om dien te zoeken bij B....r. Hij greep naar de lucht, die hem omgaf, als wilde hij de gestalte omvatten, die hem wachten zou onder dien boom. Hij teekende zich Adinda's gelaat, haar hoofd, haar schouder: hij zag den zwaren *kon-deh*¹⁾, zoo glinsterend zwart, gevangen in eigen strik, afhangend in haar' hals: hij zag haar groot oog schitterend in donkeren weérschijn: de neusvleugels, die zij zoo fier optrok als kind, wanneer hij — hoe was het mogelijk? — haar plaagde, en den hoek harer lippen, waarin ze een glimlach bewaarde: hij zag hare borst, die nu zwellen zou onder de kabaai; hij zag, hoe de sarong, die zij zelve weefde, hare heupen naauw omsloot, en, de dij volgend in gebogen

¹⁾ Haavrlecht.

lijn, langs de knie neêrviel in heerlijke golving op den kleinen voet....

Neen, hij hoorde weinig van wat men hem zeide. Hij hoorde geheel andere toonen; hij hoorde hoe Adinda zeggen zou: »Zij wêl gekomen, Saïdjah! Ik heb aan u gedacht bij spinnen en bij weven, en bij het stampen der rijst in het blok, dat driemaal twaalf kerven draagt van mijne hand. Hier ben ik onder den ketapan, den eersten dag der nieuwe maan. Zij wêl gekomen, Saïdjah, ik wil uwe vrouw zijn.»

Dat was de muziek, die weêrklonk in zijne ooren, en hem belette te luisteren naar al het nieuws, dat men hem verhaalde op zijnen weg.

Eindelijk zag hij den ketapan. Of liever hij zag eene groote donkere plek, die vele sterren bedekte voor zijn oog. Dat moest het *Djatiebosch* wezen bij den boom, waar hij Adinda zoude weêrzien den volgenden dag, na het opgaan der zon. Hij zocht in het duister, en betastte vele stammen. Weldra vond hij eene bekende oneffenheid aan de zuidzijde van een' boom, en hij legde den vinger in eene gleuf, die Si-Panteh daarin gehakt had met zijn *parang*¹⁾, om den *pontianak*²⁾ te bezweren, die schuld had aan de tandpijn van diens moeder, kort voor de geboorte van Panteh's broêrtje. Dàt was de ketapan, dien hij zocht.

Ja, wêl was dit de plek, waar hij voor het eêrst Adinda had aangezien, anders dan zijne overige speelnootjes, omdat zij daar voor het eerst geweigerd had deel te nemen aan een spel, dat ze toch had meêgespeeld met alle kinderen — knapen en meisjes — nog kort te voren. Dáár had ze hem de melatti gegeven.

Hij zette zich neder aan den voet van den boom, en zag op naar de sterren, en als er een verschoot nam hij dat aan als een groot bij zijne wederkomst te B...r. En hij dacht er aan, of Adinda nu slapen zou, en of ze wel goed de manen had ingesneden in haar rijstblok? Het zoude hem zoo smarten, als zij eene maan had overgeslagen, als of het niet genoeg ware, zes-en-dertig! En of ze schoone sarougs en slendangs zou gebatikt hebben? En ook vraagde hij zich, wie er nu toch wel wonen zou in zijns vaders huis? En zijne

1) Hakmes.

2) Booze geest.

jeugd kwam hem voor den geest, en zijne moeder, en hoe die buffel hem had gered van den tijger, en hij bedacht wat er toch zou geworden zijn van Adinda als die buffel minder trouw ware geweest? www.libtool.com.cn

Hij lette zeer op het dalen der sterren in het westen, en bij elke ster die verdween aan de kim, berekende hij hoe de zon weder iets nader was aan haren opgang in het oosten, en hoeveel nader hij zelf aan het weêrzien van Adinda.

Want zeker zou zij komen bij den eersten straal, ja, bij het schemeren reeds zou ze daar zijn, ach! waarom was zij niet reeds gekomen den vorigen dag?

Het bedroefde hem, dat ze het niet was vooruitgelopen, het schoone oogenblik, dat hem drie jaren de ziel had voorgelicht, met onbeschrijflijken glans; en onbillijk als hij was in de zelfzucht zijner liefde, scheen het hem toe, dat Adinda had moeten dáár zijn, wachtende op hem, die zich nu beklaagde — vóór den tijd reeds — dat hij te wachten had op háár.

En hij beklaagde zich ten onrechte; want nog was de zon niet opgegaan, nog had het oog van den dag geen blik geworpen op de vlakte. Wel verbleekten de sterren daar omhoog, beschaamd dat er spoedig een einde zou komen aan hunne heerschappij: wel vloeiden er vreemde kleuren over de toppen der bergen, die donkerder schenen naarmate ze scherper afstaken op lichter grond; wel vloog er hier en daar door de wolken in het oosten iets gloeijs — pijlen van goud en van vuur die heen en weder werden geschoten, evenwijdig aan de kim; — maar ze verdwenen weder en schenen neêr te vallen achter de onbegrijpelijke gordijn, die den dag wegield voor de oogen van Saidjah.

Toch werd het lichter en lichter om hem heen: . . . hij zag reeds het landschap, en reeds kon hij de kuif onderscheiden van het klappabosch, waarin B. . . . r verscholen ligt: — dáár sliep Adinda.

Neen! zij sliep niet meer; hoe zou ze kunnen slapen? Wist zij niet, dat Saidjah haar wachten zou? Ze had niet geslapen den ganschen nacht; gewis had de dorpswacht geklopt aan hare deur om te vragen, waarom de *pehitah* ¹⁾ voortbrandde in haar huisje, en met lieven lach had zij gezegd, dat eene gelofte haar wakker hield om den slendang

¹⁾ Lampje.

af te weven, waaraan zij bezig was, en die gereed moest zijn voor den eersten dag der nieuwe maan....

Of ze had den nacht doorgebracht in het donker, zittende op het rijstblok, en tellende met begeerigen vinger, dat er wel waarlijk daarin zes-en-dertig diepe strepen stonden gekorven naast elkander. En ze had zich vermaakt met kunstigen schrik, of zij zich misschien verrekende, of er welligt nog eene ontbrak, om nog eens, en nog eens, en telkens weder te genieten van de heerlijke zekerheid, dat er wel degelijk drie maal twaalf manen waren voorbijgegaan, sedert Saidjah haar zag voor het laatst.

Ook zij zon thans, nu het al zoo licht werd, hare oogen inspannen met vruchteloze vermoeienis om de blikken te buigen over de kim, opdat ze de zon zouden ontmoeten, de trage zon, die wegbleef.... wegbleef....

Daar kwam een streep van blauwig rood, die zich vastklemde aan de wolken, en de randen werden licht en gloeiend, en het begon te bliksemen, en weér schoten er pijlen van vuur door het luchtruim; maar ze vielen niet neder ditmaal; zij hechtten zich vast op den donkeren grond; en deelden hunnen gloed mede in grooter en grootere kringen, en ontmoetten elkander, kruisend, slingerend, wendend, dwalend, en vereenigden zich tot vuurbundels en weérlichtten in gouden glans op den azuren grond,.... er was rood, en blaauw, en zilver, en purper, en geel, en goud in dat alles,.... o God! dat was de dageraad, dat was het weérzien van Adinda!....

Saidjah had niet geleerd te bidden, en het ware ook jammer geweest, hem dat te leeren; want heiliger gebed en vuriger dank dan er lag in de stomme opgetogenheid zijner ziel, was niet te vatten in menschelijke taal.

Hij wilde niet naar B....r gaan. Het wederzien zelf van Adinda kwam hem minder schoon voor dan de zekerheid haar straks te *zullen* wederzien. Hij zette zich aan den voet van den ketapan, en liet zijn oog dwalen over de landstreek. De natuur lachte hem toe, en scheen hem welkom te heeten, als eene moeder haar teruggekeerd kind; en even als deze hare vreugde schildert door eigenwillige herinnering aan de voorbijgegane smart, bij het vertoonen van wat zij bewaarde als aandenken gedurende het afzijn, liet ook Saidjah zich vermaken, door het weérzien van zoo vele plekken, die getuigen waren van zijn kort leven. Maar hoe ook zijne oogen of zijne gedachten rondwaalden, telkens viel zijn

blik en zijn verlangen terug op het pad, dat van B....r leidt naar den ketapanboom. Alles wat zijne zinnen waarnamen heette Adinda.... Hij zag den afgrond links, waar de aarde zoo geel is, waar eenmaal een jonge buffel verzonk in de diepte: daar hadden de dorpelingen zich verzameld om het dier te redden; — want het is geen geringe zaak, een' jongen buffel te verliezen — zij hadden zich nedergelaten aan sterke *rottan*-koorden, en Adinda's vader was de moedigste geweest, o, hoe zij in de handen klapte, Adinda!

En daar ginds, aan de andere zijde, waar het kokosboschje wuift over de hutten van het dorp, daar ergens was Si-Oenah uit een' boom gevallen en gestorven. Hoe schreide diens moeder; »omdat Si-Oenah nog zoo klein was'' jammerde zij, ... alsof ze minder bedroefd zou geweest zijn als Si-Oenah grooter geweest ware. Maar klein was hij, dat is waar, want hij was kleiner en zwakker nog dan Adinda....

Niemand betrad het wegje, dat van P....r leidde naar den boom. Straks zou ze komen ... het was nog zeer vroeg.

Saidjah zag een badjing ¹⁾ die met dartele vlugheid heen en weder sprong, tegen den stam van een' klappaboom. Het lieve diertje — de schrik van den eigenaar des booms, maar lief toch in gedaante en beweging — klauterde onvermoeid op en neder. Saidjah zag het, en dwong zich er naar te blijven zien, wijl dat aan zijne gedachten rust gaf van den zwaren arbeid dien ze verrigttten sedert het opgaan der zon — rust van het afmattend wachten. Welhaast uitten zich zijne indrukken in woorden, en hij zong wat er omging in zijne ziel. Het ware mij liever u zijn lied te kunnen voorlezen in het Maleisch, dat Italiaansch van het oosten.

Zie, hoe de badjing zijn levensonderhoud zoekt

Op den klappaboom: Hij stijgt, daalt, dartelt links en rechts,

Hij draait (om den boom), springt, valt, klimt en valt weder.

Hij heeft geen vleugels en is toch zoo vlug als een vogel.

Veel geluk mijn badjing, ik wensch u heil!

Gij zult gewis vinden het levensonderhoud dat gij zoekt;

Maar ik zit alleen bij het djabatibosch,

Wachtende op levensonderhoud van mijn hart.

Reeds lang is het buikje van mijn badjing verzadigd:

Reeds lang is hij teruggekeerd in zijn nestje;

Maar nog altijd is mijne ziel

En mijn hart bitter bedroefd.... Adinda!

1) Eekhoorn.

Nog was er niemand op het pad, dat van B....r leidde naar den ketapan....

Saidjah's oog viel op eene kapel, die zich scheen te verheugen omdat het begon warm te worden....

Zie hoe de vlinder daar rondfladdert:
 Zijne vlerkjes schitteren als eene veelkleurige bloem:
 Zijn hartje is verliefd op den bloesem der *kenari*:
 Zeker zoekt hij zijne welriekende geliefde.
 Veel geluk, mijn vlinder, ik wensch u heil!
 Gij zult gewis vinden wat gij zoekt;
 Maar ik zit alleen bij het djatibosch,
 Wachtende op wat mijn hart lief heeft.
 Reeds lang heeft de vlinder gekust
 Den kenari-bloesem dien hij zoo zeer bemint;
 Maar nog altijd is mijne ziel
 En mijn hart bitter bedroefd.... Adinda

En nog was er niemand op het pad, dat van B....r leidde naar den ketapan.

De zon begon reeds hoog te staan; — er was al hette in de lucht.

Zie, hoe de zon schittert daar omhoog,
 Hoog boven den *waringi*-heuvel!
 Zij voelt zich te warm en wensch nedertedalen,
 Om te slapen in zee als in de armen van een gade.
 Veel geluk o zon, ik wensch u heil!
 Wat gij zoekt zult gij gewis vinden;
 Maar ik zit alleen bij het djatibosch,
 Wachtende op rust voor mijn hart.
 Reeds lang zal de zon ondergegaan wezen
 En slapen in de zee, als alles duister is;
 En nog altijd zal mijne ziel
 En mijn hart bitter bedroefd zijn.... Adinda!

En er was niemand op den weg die er leidt van B....r naar den ketapan.

Als er niet meer vlinders zullen rondfladderen,
 Als de sterren niet meer zullen schitteren,
 Als de melatti niet meer welriekend zal wezen,
 Als er niet langer bedroefde harten zijn,
 Noch wild gedierte in het woud,
 Als de zon verkeerd zal loopen
 En de maan vergeten wat oost en west is;
 Als dan Adinda nog niet gekomen is,
 Dan zal een engel met blinkende vleugelen

Nederdalen op de aarde, om te zoeken wat daar achterbleef:
 Dan zal mijn lijk hier liggen onder den ketapan.
 Mijne ziel is bitter bedroefd, Adinda!

Er was niemand op het pad, dat van B . . . r leidde naar den ketapan.

Dan zal mijn lijk door den engel gezien worden,
 Hij zal het zijnen broederen aanwijzen met den vinger,
 „Zie, daar is een gestorven mensch vergeten,
 Zijn verstijfde mond kust een melatti-bloem:
 Komt, dat wij hem opnemen en ten hemel dragen,
 Hem die op Adinda gewacht heeft, tot hij dood was,
 Gewis, hij mag niet daar alleen achterblijven,
 Wiens hart de kracht had zóó te beminnen,
 Dan zal nog eens mijn verstijfde mond zich openen,
 Om Adinda te roepen die mijn hart lief heeft,
 Nog eenmaal zal ik de melatti kussen,
 Die zij mij gaf Adinda Adinda!

En nog was er niemand op het pad dat van B . . . r leidde naar den ketapan.

O! zij was gewis in slaap gevallen tegen den morgenstond, vermoeid van het waken gedurende den nacht, van het waken vele nachten door: ze had niet geslapen sedert weken; zóó was het!

Zou hij opstaan en naar B . . . r gaan! — Neen, dat zou wezen of er twijfel was aan hare komst.

Als hij dien man riep, die daar zijn buffel dreef naar het veld? Die man was te ver, en bovendien, Saïdjah wilde niet spreken over Adinda, niet vragen naar Adinda, hij wilde haar wederzien, haar alleen, haar het eerst. O zeker, zeker zou ze spoedig komen.

Hij zou wachten, wachten,

Maar als ze ziek was, of dood!?

Als een aangeschoten hert vloog Saïdjah het pad op, dat van den ketapan leidt naar het dorp, waar Adinda woonde. Hij zag niets en hoorde niets, en toch had hij iets kunnen hooren, want er stonden menschen op den weg bij den ingang van het dorp, die riepen: »Saïdjah, Saïdjah!»

Maar, was het zijne haast, zijne drift, die hem belette, Adinda's huis te vinden? Hij was reeds voortgevlogen tot aan het einde van den weg, waar het dorp ophoudt, en als dolzinnig keerde hij terug en sloeg zich voor het hoofd, omdat hij háár huis had kunnen voorbijgaan zonder het te zien.

Maar weér was hij aan den ingang en, . . . mijn God, was het een droom? . . . weér had hij Adinda's huis niet gevonden. Nog eens vloog hij terug en op eenmaal bleef hij staan, greep met beide handen zijn hoofd om daaruit weg te persen den waanzin die hem beving, en riep luide: »dronken, dronken, ik ben dronken!»

En de vrouwen van B . . . r kwamen uit hunne huizen, en zagen met deernis den armen Saïdjah daar staan, want zij herkenden hem en begrepen, dat hij Adinda's huis zocht, en wisten dat er geen huis van Adinda was in het dorp B . . . r.

Want, toen het Distriktshoofd van P . . . K . . . ng, de buffels van Adinda's vader had weggenomen . . .

Ik heb u gezegd, lezer! dat mijn verhaal eentoonig is.

. . . toen was Adinda's moeder gestorven van verdriet, en haar jongste zusje was gestorven, omdat het geene moeder had, die het zoogde. En Adinda's vader, die vreesde voor de straf als hij zijne landrenten niet betaalde, . . .

Ik weet het wel, ik weet het wel dat mijn verhaal eentoonig is.

. . . was heengegaan uit het land. Hij had Adinda medegenomen met hare broeders. Maar hij had gehoord, hoe de vader van Saïdjah te Buitenzorg was gestraft met rottingslagen, omdat hij B . . . r verlaten had zonder pas. En dáárom was Adinda's vader niet gegaan naar Buitenzorg, noch naar K . . . , noch naar de Preanger, noch naar B . . .

Hij was gegaan naar Tj . . . K . . . an, het distrikt van Leb . . , dat aan de zee grenst. Daar had hij zich verscholen in de bosschen, en gewacht op de komst van Pa Ento, Pa Lontah, Si Oeniah, Pa Ansioe, Abdoel Isma en nog eenigen, die beroofd waren van hunne buffels, door het Distriktshoofd van P . . . K . . . ng, en die allen vreesden voor straf, als zij hunne landrenten niet betaalden.

Daar hadden zij zich bij nacht meester gemaakt van eene visscherspraauw en waren in zee gestoken. Zij hadden lijk gestuurd, en hielden het land regts van zich tot aan J . . . t; van daar waren zij noordöp gestevend, tot zij voor zich zagen Pana-itam dat de europesche zeelieden Prinsen eiland noemen. Zij waren dat eiland omgezeild aan de oostzijde, en hadden toen aangehouden op de Keizersbaai, zich rigtende op den hoogen piek in de L . . . gs.

Zóó althans was de weg, dien men elkander fluisterend vóór zeide in Leb . . , wanneer er gesproken werd over buffelroof en onbetaalde landrenten.

Maar Saïdjah verstond niet goed wat men hem zeide: zelfs begreep hij niet goed het berigt van den dood zijns vaders. Er was een gegons in zijne ooren, als hadde men op een *gong* geslagen in zijn hoofd: hij voelde hoe het bloed met schokken werd gewrongen door de aderen aan zijne slapen, die dreigden te bezwijken onder den druk van zoo zware uitzetting. Hij sprak niet en staarde rond met verdoofden blik, zonder te zien wat om en bij hem was, en berste eindelijk uit in een akelig gelach.

Eene oude vrouw nam hem mede naar haar huisje, en verpleegde den armen dwaas. Weldra lachte hij niet meer zoo akelig, maar toch sprak hij niet. Alleen 's nachts werden de hutgenooten opgeschrikt door zijne stem, als hij toonloos zong: »ik weet niet waar ik sterven zal», en eenige bewoners van B....r legden geld te zamen, om een offer te brengen aan de *boyaja's*¹⁾ van den Tj....ng, voor de genezing van Saïdjah, dien men hield voor zinneloos. Maar zinneloos was hij niet.

Want eens 's nachts, toen de maan helder lichte, stond hij op van de *baleh-baleh*²⁾ en verliet zachtkens het huis, en zocht naar de plek waar Adinda gewoond had. Dit was niet gemakkelijk, omdat er zoovele huizen waren ingestort; doch hij scheen de plaats te herkennen aan de wijdte van den hoek, die sommige lichtlijnen door het geboomte vormden, bij hare ontmoeting in zijn oog, zoo als de zeeman peiling neemt op vuurtorens of uitstekende bergpunten.

Ja, daar moest het zijn: — dáár had Adinda gewoond!

Struikelend over halfvergane bamboe en stukken van het neêrgevallen dak, baande hij zich eenen weg naar het heiligdom dat hij zocht. En, waarlijk, hij vond nog iets terug van den opstaanden pagger, waarnaast Adinda's *baleh-baleh* gestaan had, en zelfs stak in dien pagger nog de bamboesen pin, waaraan zij haar kleed hing, als ze zich te slapen legde....

Maar de *baleh-baleh* was ingestort als het huis, en bijna vergaan tot stof. Hij nam eene handvol daarvan, en drukte dat aan zijne geopende lippen, en ademde zeer diep....

Den volgenden dag vraagde hij aan de oude vrouw, die hem verpleegd had, waar het rijstblok was, dat er stond op

1) Krokodillen.

2) Rustbank.

het erf van Adinda's huis. De vrouw was verheugd, dat zij hem hoorde spreken, en liep het dorp rond om het blok te zoeken. Toen zij den nieuwen eigenaar kon aanwijzen aan Saïdjah, volgde deze haar zwijgend, en bij het rijstblok gebragt, telde hij daarop twee en dertig ingekorven strepen....

Toen gaf hij der vrouw zooveel spaansche matten, als noodig waren tot het koopen van een' buffel, en verliet B....r. Te Tj.... K....an kocht hij een visscherspraauw, en kwam daarmede na eenige dagen zeilens, aan in de L...ngs, waar de opstandelingen zich verzetten tegen het Nederlandsch gezag. Hij sloot zich aan bij de bende B....rs, niet om te strijden zoozeer als om Adinda te zoeken; want hij was zacht van aard, en meer ontvankelijk voor droefenis dan voor bitterheid.

Op eenen dag, dat de opstandelingen op nieuw waren geslagen, doolde hij rond in een dorp, dat pas veroverd was door het Nederlandsche leger, en dus in brand stond. Saïdjah wist, dat de bende, die daar vernietigd was geworden, grootendeels uit B....rs had bestaan: hij waarde rond als een spook in de huizen, die nog niet geheel verbrand waren, en vond het lijk van Adinda's vader, met een klewang-bajonetwonde in de borst. Naast hem zag Saïdjah de drie vermoorde broeders van Adinda, jongelingen, kinderen nog, en een weinig verder nog lag het lijk van Adinda, naakt, afschuwelijk mishandeld....

Er was een smal strookje blaauw lijnwaad ingedrongen in de gapende borstwonde, die een eind scheen gemaakt te hebben aan lange worsteling....

Toen liep Saïdjah eenige soldaten te gemoet, die met geveld geweer de laatstlevende opstandelingen dreven in het vuur der brandende huizen; hij omvademde de breede zwaard-bajonetten, drukte zich voorwaarts met kracht, en drong nog de soldaten terug met eene laatste inspanning, toen de gevesten stuitten tegen zijne borst.

En weinig tijds later was er groot gejubel op Batavia, om de nieuwe overwinning, die weêr zoovele lauweren had gevoegd bij de lauweren van het Nederlandsch-Indische leger. En de Landvoogd schreef dat de rust in de L...ngs hersteld was, en de Koning van Nederland, voorgelicht door zijne staatsdienaren, beloonde wederom zooveel heldenmoed met vele ridderkruisen.

(*Max Havelaar*).

S. GORTER.

Op eene tentoonstelling in „Arti et Amicitiae.”

www.libtool.com.cn

.... In het voorbijgaan een blik vol bewondering en ingenomenheid op de aquarellen, waarin de heer Chantal de meesterstukken van het hem toevertrouwde museum wedergeeft: en . . . wij staan voor een bontkleurig *plan van een museum Koning Willem III, te bouwen voor zes ton gouds.*

Bedoelde de heer Leliman zijne bekwaamheid als bouwkundige te toonen? dan gaan wij met de eerbiedige buiging van den onbevoegde voorbij. Heeft het herhaalde tentoonstellen van zijne opstanden en plattegronden het karakter van eene demonstratie, dan sluiten wij ons er van harte bij aan en wenschen, dat hij er niet mede op zal houden, in 't Oudemannenhuis, in Arti, in Pulchri Studio, onder het oog van Vertegenwoordigers en Ministers, voordat het Museum er staat of zijne teekening uit de lijst valt.

Er rust een schande op Nederland. Er wordt een gruwelijk onrecht geduld, bedreven; verbestendig in Nederland.

Die schande is de toestand — »van het Trippenhuys» zegt men — neen! van het RIJKS-museum op het Trippenhuys.

Dat onrecht is de smaad, der vaderlandsche kunst die de roem der natie is, in het Trippenhuys aangedaan; dat onrecht is de onverantwoordelijke minachting voor vele van de geniaalste zonen onzes volks betoond, en voor dien voorvaderlijken roem, die nog schitteren zal als men het niet meer onvoorwaardelijk groot zal achten, dat drieste kooplieden zwakke natiën in het Oosten overvielen en zich zelve verrijkten door de kleingeestige monopoliën van eene erbarmelijke handelspolitiek. Dat onrecht is de beleediging die dáár de nationale waardigheid te verdragen heeft. Want een volk, dat zijn verleden niet eerbiedigt; dat niet met kinderlijke piëteit en jaloersche liefde zijne blijvende schatten te pronk stelt voor landgenoot en vreemdeling, en, in plaats van ook het schoonste gebouw daarvoor nauwelijks waardig genoeg te schatten, ze ergens weg laat stoppen en zwijgend daarin berust, zulk eene natie....

Maar zij berust er niet stilzwijgend in. Vaak genoeg en duidelijk genoeg zijn de klachten geuit in allerlei toon van droefheid, verontwaardiging, bitterheid en moedeloosheid. Het Trippenhuys is te klein. Het is te donker. Het is onbe-

hagelijk en onsierlijk. Het is eene berging, een museum niet. Hier en daar bergt het meesterstukken en stelt het prullen ten toon. Het deugt niet.

Zoon der natie, die haar naam in de geschiedenis der kunst aan eene eigene school leent, wilt gij, in het verblijf dat uwe Overheid tot het verheven doel waardig genoeg bleef keuren, sommige der meesterstukken uit die school bewonderen; meer, gij wilt door veelzijdige studie in den geest dier talrijke meesters van ouds doordringen; gij wilt en uw schoonheidsgevoel en uwe historische kennis en uwe vaderlandsliefde verfrisschen door een levenwekkend bad. Gij treedt een portaal door; een paar treden stapt gij op. — »Wat wil die tjalkschipper?» — Sst.... De man is Rijksambtenaar. Bij het Rijksmuseum is hij aangesteld om het vreemdelingenboek te houden, mitsgaders de stokken en parapluïen der bezoekers. Hij is beleefd genoeg. Straks zult gij een onderling ontwaren, bij het kijken achtereenvolgens een bode van een begrafenisfonds en een karig-gepensioneerd oudgediende ter bewaking van de kunst om u heen zien waren, en op de bovenverdieping zult gij eenige turfdragers rondom een kachel pratende vinden. Dat zijn altemaal dienaren bij het Rijksmuseum aangesteld. Zij doen niemand kwaad, verzorgen de kachels en hebben er slag van gekregen, om als schaduwen door de zalen te zweven. — »Maar kon er geen sommetje overschieten om die mannen tot het dragen van eene eenvoudige, deftige uniform in staat te stellen?» — Gij vergeet, o achterblijver, dat kunst geen regeringszaak is. Het geachte lid uit Wijkerdam, de Heer van Breemsma, zou, indien de Regeering eens anders mocht oordeelen, een amendement voorstellen: — om den post x op hoofdstuk Y der Staatsbegroting: onderhoud van musea enz. enz., te verminderen met f1000 —, het bedrag voor onderhoud der kleeding van opzichters en bedienden uitgetrokken." Wie weet of hij geen motie voorstelde: *De Tweede Kamer overwegende, dat de kunst van kleeermaken en galonneeren geene regeringszaak is, van oordeel, dat niet van de uniformen, maar van de difformen het heil des vaderlands te wachten is, gaat over tot de orde van den dag.*

Als bezoeker van het museum intusschen bemerkt gij al spoedig, dat het eigenlijk een deftig woonhuis is waarin gij treedt, met een zaal, eet-, slaap- en bovenkamers, een hogere en een lagere verdieping. Men heeft er maar weinig aan veranderd. De deuren nam men weg, even zoo, naar 't

schijnt, en te kwader uur, sommige stookplaatsen. Voorts liet men alle licht van ter zijde door de ramen komen en zoo ver doordringen als het kan. Om het zoo profijtelijk mogelijk over vele stukken te verdeelen, plaatste men kunstmatige, overdwarsche wanden in de zalen en vond op de bovenste verdieping zekere hokjes van bruin geverfd doek, in den vorm van inspringende portalen uit, die, tusschen de ramen geplaatst, op twee verlichte wanden veel kunnen »bergen». Gij ontdekt, dat voor rustbanken armelijk en karig gezorgd is, dat het RIJKS-museum waarschijnlijk vuil zou wezen, zoo het niet groezelig was; en dat de catalogus uitmuntend is. Maar och! wat zoudt gij op deze dingen letten, indien gij maar zien kondt, 't geen uw hart verlangt te genieten! Deze *Adam en Eva in het Paradijs*, met Jehova op den achtergrond, dit jachtafereel zoudt gij wat beter wenschen te zien: zij hangen onder aan een trap als in een put; dien van Dijk: het stuk hangt op een overloop. Gindschen waterval van Ruisdael wilt gij in al zijne forskheid en frischheid voort zien bruisen door het dal: de zijwand diep in de kamer heeft maar een twijfelachtig licht: dien Bruegel met zijn penseel als een etsnaald zoo fijn en zijn poppetjes van figuren zoudt gij willen bestudeeren: de schilderij hangt laag bij den grond tegen den achterwand der kamer en nederbukkende staat gij u zelve in 't licht. Een ruitergevecht van A. Cuyp, dat u nieuwsgierigheid prikkelt om den maker, om het onderwerp, om de volgens den catalogus valsche handteekening, hangt bij den zolder; het eenige stuk, dat het Museum van Hendrik Dubbels bezit en 't welk uit de verte gezien op oorspronkelijke wijze behandeld schijnt te zijn, ter hoogte van den bovenpost eener deur. Rembrandt en van der Helst zijn toch goed geplaatst? — Zij hebben de beste plaatsen, maar de groote kachel in het midden van 't vertrek is pas aangelegd; eer de lange pijp, die in een hoek bij de zoldering verdwijnt, een weinig warm is, rookt de toestel min of meer, en de kapitein Frans Banning Cock, Heer van Purmerend en Ilpendam, marcheert door een blauw neveltje op de schutters aan de overzijde af, die hem, even als gij, maar flauwelijk zien komen.

Dat is het Rijksmuseum. Zulk eene gastvrijheid biedt het aan zijne doorluchtige gasten, de staalmeesters, de gastreende schutters van kapitein Wits, het uitrukkend vendel van Banning Cock!

Zal het eens ophouden onze schande te zijn, om onze

glorie te worden? Zal, zoo niet een prachtig gebouw als de Heer Leliman ontwierp, dan toch een grootsch en waardig Museum verrijzen, een monument van onze hernieuwde liefde voor de heerlijke kunst der vaderen en eene verzoening van vele jaren smaad? Zal het door zijn sierlijk uiterlijk en smaakvolle, deftige inrichting den landgenoot lokken, en terwijl het de meesterstukken onzer school met stroomen van helder, vriendelijk, onpartijdig licht overgiet, zelfs den kenner over zooveel nooit vermoede schoonheid verbaasd doen staan? Zal het den indruk geven, dat de Regeering als orgaan der natie, deze in haar verleden eert en eerbiedigt? Zal het, bolwerk tegen booze annexatie-lusten, in duizenden harten het sluimerende patriotisme wekken door de overtuiging dat wij ons zelve zijn en wat hebben 't geen de moeite waard is, dat wij 't met hand en tand verdedigen? Zal het eindelijk ook op onze tentoonstellingen van levende meesters, die nog zooveel van de ouden kunnen leeren, zijn invloed oefenen?

»Er is eene commissie»

O, J. H. Leliman met uw *Museum Koning Willem III* op papier, en gij ontwerpers van een grootsch en statig *Paleis voor de Staten-Generaal*, A. Huet en G. J. Morre te Delft, beeft voor uwen arbeid: er is eene commissie los!

»Die commissie heeft vóór acht jaar gelden trachten te verzamelen»

En?

»En een prijsvraag uitgeschreven»

En?

. . . en is, voor zoover wij weten, nog gecommiteerd»

O onnoozelheid! Eene commissie van particulieren voor een RIJKS-museum! Stel dat er eens een Rijkskazerne in verval was, en het Rijksbestuur van den Burgemeester wachtte, het duldde en aanmoedigde, dat de goede man zijn lijst om bijdragen voor een nieuwe Rijkskazerne tusschen eene inschrijving bij het kraamvrouwenfonds en eene andere voor de bewaarschool bij de burgers rondzond! Dat men ons vroeg vandaag voor nieuwe Rijkskolbakken vrijwillig te tekenen, nadat wij in de vorige week jubelend en vrij voor een Rijksmonitor hadden ingeschreven! Dat aan den bouw van het station aan den Staatsspoorweg te Urkerdam niet gedacht werd, eer de dokter, de dominé en de wethouders zich in comité vereenigden om, door een dames-hulp-vereeniging gesteund, gelden bijeen te brengen, opdat, als dit bedrag

niet voldoende was, de een of andere Minister zijne al te trage handen in onschuld zou kunnen wasschen!

Neen! als er toch eene commissie noodig is — liever niet — laat er dan eene commissie uit de belastingbetalenden tot dezen of genen Minister gaan, zeggende:

O Excellentie! u heeft ons blijkbaar niet begrepen. 't Is zeker met de beste bedoelingen geschied, maar er is een misverstand. Wij bedoelden, dat ieder zijn eigen werk zou doen, ziet u? En als er van elken gulden, dien wij naar den ontvanger brengen, bijna een kwartje aan de soldaten moet gaan en 't niet minder kan — — ziet u? — dan willen wij toch dat er één half centje zou besteed worden voor de kunst en — — en dat is de bedoeling, Uwe Excellentie.

(*Letterkundige Studiën.*)

www.libtool.com.cn

J. VAN LENNEP.

Eene inleiding van Mejuffrouw STAUFFACHER. [<i>Mejuffrouw Stauffacher.</i>]	1
Een studentenkamer, veertig jaar geleden. [<i>De Lotgevallen van Klaasje Zevenster.</i>]	4
Bij MEVROUW VAN DOERTOGHE. [<i>De Lotgevallen van Klaasje Zevenster.</i>]	7

N. BEETS.

KEESJEN. [<i>De familie Stastok, in Camera Obscura.</i>]	10
De Schippersknecht. [<i>Camera Obscura.</i>]	18
Barend. [<i>De Familie Kegge, in Camera Obscura.</i>]	22
Tollens. [<i>Verscheidenheden meest op letterkundig gebied.</i>]	26

E. J. POTGIETER.

Nederland's hoofddichters der 17 ^e eeuw. [<i>Het Rijks-museum te Amsterdam.</i>]	29
JAN SALIE. [<i>Jan, Jannetje en hun jongste kind.</i>]	32

J. KNEPPELHOUT.

Dageraad. [<i>In den vreemde.</i>]	35
--	----

J. P. HASEBROEK.

De huiaklok. [<i>Waarheid en droothen.</i>]	41
---	----

A. L. G. BOSBOOM-TOUSSAINT.

De verrassing van Hoey door de Staatschen. [<i>De verrassing van Hoey in 1695.</i>]	45
---	----

J. BOSSCHA.

De Krijgsman. [<i>Het Leven van Willem II.</i>]	54
---	----

	Blz.
Koning WILLEM I en WILLEM II. [<i>Het Looven van Willem II.</i>]	56
J. A. ALBERDINGK THIJM.	
Op „een koppie thee” bij den heer BRAAMCAMP. [<i>Jan Nanning.</i>]	59
H. J. SCHIMMEL.	
KOENRAAD VAN BEUNINGEN. [<i>Mary Hollis.</i>]	66
C. W. OPZOOMER.	
Het Schoone. [<i>De waarheid en hare kenbronnen.</i>]	71
R. FRUIN.	
De verovering van Groningen in 1594. [<i>Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog.</i>]	76
S. VISSERING.	
De Waterreus. [<i>Brieven van het strand, in: Verspreide opstellen.</i>]	82
J. J. CREMER.	
Twee Betuwsche boeren op reis naar Amsterdam. [<i>Betuwsche Novellen.</i>]	88
C. BUSKEN HUET.	
BETJE en AAGJE. [<i>Daags na het feest.</i>]	95
M. P. LINDO.	
Een gelukkig dorpje. [<i>Vervolg op de brieven en uitboezemingen van den ouden heer Smits.</i>]	100
MULTATULI.	
De geschiedenis van SAÏDJAH. [<i>Max Havelaar.</i>]	108
S. GORTER.	
Op eene tentoonstelling in „Arti et Amicitiae.” [<i>Letterkundige studiën.</i>]	129

DE
BLOEMLEZING

UIT

NEDERLANDSCHE PROZASCHRIJVERS

VAN

N. G. VAN KAMPEN,

VERKORT DOOR

D. VEEGENS.

DERDE STUK.

(Van HAAFNER tot VAN DER PALM.)

Derde Druk.

TE HAARLEM, BIJ
DE ERVEN F. BOHN,

1867.

www.libtool.com.cn

JACOB HAAFNER.

(GEBOREN 1755, OVERLEDEN 1809.)

Een orkaan te Madras.

[Het hier geschetste natuurtooneel had op een tijdstip plaats, dat de Engelsche beheerschers van Hindostan met de Franschen en met den inlandschen Vorst HYDER-ALI oorlog voerden. In het volkrijke Madras heerschte, ten gevolge van dien oorlog, nijpend gebrek. Eindelijk was daar echter eene vloot van tachtig schepen met granen en andere levensmiddelen aangekomen; doch de onscheping van dien voorraad was vertraagd, en wel zoo als HAAFNER, een harstogtelijk vijand der Engelschen, beweert, omdat de aanzienlijken van dien dandaard, uit schandelijk winstbejag, den prijs der eerste levensbehoeften nog meer wilden doen stijgen].

Het was den 2den October 1782, des avonds om vijf ure, dat de orkaan uitbarstte. Des anderen daags morgens was er geen schip van de Proviantvloot meer te vinden, zij waren alle vergaan!

Deze orkaan kwam niet verraderlijk en onverwacht; het Engelsch Gouvernement te Madras konde zich daarmede niet verontschuldigen. Onmisbare voortekens hadden het meer dan eene week te voren van zijne komst verwittigd. De ontroerde elementen — de gansche natuur — verkondigde zijne schrikkelijke nadering op menigerlei wijze.

De geregelde wind had opgehouden te waaijen; zware buijen, uit elken hoek geboren, verdrongen elkander, en eigenden zich, in haastige ongestadigheid, een kort gebied der lucht toe. Men zag afgrijselijke monsters hunne diepe schuilhoeken verlaten, en naar de oppervlakte der zee stijgen; het strand was met wier, schelpen en andere voortbrengselen, die de zee uit haren kokenden

boezem opgaf, als bedekt; vaak spreidde zich een rosachtige gloed, niet ongelijk de verre en flauwe schemering van brandende dorpen, dreigend langs den hemel; onophoudelijk beefden de bladeren van den *Pipal*¹⁾ of wortelboom; de maan rees in ongewone grootte, en de zon ging bloedig onder. Uit onbekende oorden verschenen eensklaps eene menigte onweërs-zwaluwen; scharen van meeuwen en andere zeevogels kwamen in onophoudelijken aantogt van den gezigteinder aananellen; van verre hoorde men reeds hun ongerust geschreeuw, en in haastige vlugt ijlden zij om het strand te bereiken.

Ook verkondigden de landdieren het dreigende gevaar; ja, ook zij hebben van den hemel een vonkje van voorgevoel ontvangen.

Digt in een gedrongen stonden de kudden in troepen bij elkander; diep stenende, staroogden zij telkens omhoog, of zij lieten de hoofden treurig en neerslagtig hangen, en vergaten hunne weide. De londen verhieven bij tusschenpoozen een naar en akelig gebuil, en het wild kroop in holen en in het diepste der bosschen; met angstig gepiep vlogen de vogels heen en weder, en zochten eene schuilplaats; men hoorde niet meer het schelle gezang der krekels, noch het eenluidend gesjerp der sprinkbanen; de vorschten zelfs waren stom, en kwamen niet te voorschijn, — alles was met schrik vervuld, — alles vlugtte en verborg zich, en de lucht en het veld waren welhaast ledig van levende wezens.

De dag, waarop dit vreeselijke tooneel zich zoude gaan openen, brak aan; — zwarte onvormige wolken, als omgekeerde bergen, hadden zich reeds aan den ganschen gezigteinder gelegd; langs hare koperkleurige randen kruisten zich de slikkerende bliksemstralen, en onbewegelijk wachtten zij naar het teeken tot den aanval, gistende en hoog zwanger van vernieling.

Dien ganschen voormiddag had er eene ondragelijke en stikkende hitte in de lucht geheerscht, en een benaauwde walm, die het adembalen moeilijk maakte. Geen koeltje ritselde tusschen de bladeren, en de waaiers der prachtige Palm- en Kokosboomen hingen onbewegelijk om den gladden stam. Om twee ure in den achtermiddag begon de wind zich wat te verheffen; doch tegen vier ure werd het eensklaps weder dood stil.

Desnietteenstaande zag men de zware en opgespannen wolken snellig van alle kanten naar boven stijgen; in schrikkelijke majesteit trokken zij bij een; de verre donder bromde in hare ingewanden; zij naderden elkanderen als twee magtige legers in

1) *Banian- of wortelboom; zijne bladeren beven altijd bij een aanaderend onweër of storm.*

slagorde; welhaast sloten zij zich, het daglicht verdween, en maakte plaats voor eene akelige duisternis. Eene ongemeene stille heerschte alomme, alles was in angstige verwachting!

Ik stond op het strand met eene menigte van aanschouwers, die het noodlot van de ongelukkige schepelingen beklaagden.

Als duizend te zamen geketende donders, die zich te gelijk uit het zwerk scheuren, zoo ontzettend was de uitbarsting van den woesten orkaan! — Het daverde van gezigteinder tot gezigteinder; de aarde beefde, de zee boeide. In wervels opgeheven, vlogen terstond butten, daken, riet en struiken, met heuvels van zand vermengd, dwarrelende door de lucht; de Palm- en Kokosboomen, ginds en weer geslingerd, sloegen hunne kroonen met een vreeslijk geruisch tegen elkander. Steil stapelden zich de golven op een, hoog schuimend als gespitste bergen, welker kruinen wolken omgeven. Plasregens stortten op plasregens. Het kraakte alom van donderslag op donderslag, en de lucht stond reis op reis in lichten brand van weerlicht en bliksems. Onder het brullen der winden hoorde men het bulderen der baren en het bruisen der regenvloedden — alles was in eene schrikkelijke verwarring, in ijsselijk oproer; hemel en aarde weergalmden van het verdoovend gedruisch.

Een vreeslijk geschreeuw rees terstond van de reede; men hoorde het te midden van het schromelijk geraas der strijdende elementen. Van hunne ankers gereten, slingerden welhaast eene menigte barken in verwarring door elkanderen; geweldig botsten de zware zeeën dezelve tegen een; krakende en verbrijzeld zonken zij in de diepte; andere, door de sterkte hunner touwen aan den grond gehecht, schromelijk stijgende en dalende, en op het laatst overstelpt van een' waterberg, terwijl zij in de uitgeholde zee schieten, rezen niet meer, en smoorden voor hunne ankers; dan weldra, van de eene golf na de andere getroffen, stooft een stroom door de verbrijzelde zijden der schepen. Vergeefs klommen de ellendige schepelingen naar den top van den zinkenden mast, en riepen en wuifden in doodsangst over de bruisende diepte, — de afgrond opende zijne wijde keel, en verslond het gansche gevaarte; achter hen volgde de getrechterde maalstroom 2); en de woeste baren rolden over hen heen.

De nacht verborg eindelijk dit treurtooneel voor het nog van de sidderende aanschouwers; en onder eene bijna tastbare duis-

2) Wanneer een schip in de diepte zinkt, laat het voor eenige minuten eenen maalstroom of maling in het water achter zich, sterk genoeg om eene schuit of boot, die in dezelve geraakt, naar den grond te slepen.

ternis verdwenen alle voorwerpen. Van verre blonk alleen het witte schuim, en de zwarte huilende woestijn was bedekt met schemerende heuvels.

Omstreeks drie ure in den morgen werd het eensklaps stil; doch maar voor eenige minuten. De zuid- en noordweste-winden, die al dien tijd beurtelings gewoed hadden, maakten plaats voor den noord-oosten, die, nu met een ijsselijk geloei uit zee schietende, de nog overig geblevene schepen, met behulp der vervolgende baren, naar strand dreef. Als pijlen vlogen zij naar den steilen oever — van den rand der hoogschuimende branding vielen zij op het harde zand; uiteengeborsten dreven hunne afgerevene stukken verspreid henen; de doodagil der zinkenden weergalmde in dit schrikkelijk gewoel! — men hoorde in warrende vermenging het klagelijk roepen om hulp, het geschreeuw der helpenden, en de klagten van hen, die, de schipbreuk ontkomen, hunne gewonde leden na sleepten.

Dus woedde de orkaan, tot dat hij, als het ware afgemat of uitgeput, met het aanbreken des daags weg trok, en de niet minder vernielende hongersnood in zijne plaats terug liet.

Wie beschrijft de wanhoop van het rampzalige volk, toen zij alle de granen in de golven begraven zagen, toen de schepen, in de diepte verzonken, verdwenen waren, en de hoop van te leven voor hen was uitgebluscht.

En de Engelsche regering (zoude men het gelooven!) hield eensklaps op, de granen (die zij tot dien tijd toe, nog met een wreed medelijden, en in geringe hoeveelheid, zeer duur uitveilde) te verkoopen: onder schijn van bezorgdheid voor hare eigene Natie en bezetting, sloot zij de pakhuizen.

Nu konde men nergens dan bij helsche woekeraars, in een vervloekt genootschap met leden van deze zelfde Regering, eenige levensmiddelen meer bekomen, en tot zeer ongehoorde prijzen.

De arme vlugteling, of inwoner, gaf vaak zijn gansch vermogen aan deze monsters weg, om maar voor een enkelen keer zich met zijn huisgezin te laven.

Toen steeg met elke rijzende zon hunne ellende, hun lijden vermeerderde van uur tot uur.

Blotgesteld aan de gietende regenbuijen van den mousson, zaten de ongelukkige huisgezinnen in een gedrongen, onder elke schuilplaats bevende, magteloos en zonder voedsel, in stille hartbrekende klagten tegen elkanderen, tot dat, na herhaalde flauwten, de stuiptrekkende dood de bange stemmen versmoorde, de zuchtende harten toekneep, en de een op den anderen nederzeeg.

De straten waren bedekt met lijken en stervenden. Van zulke

ijselijkbeden kan men zich geen denkbeeld vormen. Ik kan die nooit vergeten; zij zweven mij gestadig nog voor het gezigt.

En echter, de Engelschen, zij, die alle deze rampen hadden veroorzaakt, leefden in weelde en overvloed. Zij zagen koelbloedig deze vreeselijke slagting onder hunne medemenschen aan. Op hunne versteende harten stuitte het hongergehuil van deze ontallijke menigte, als de golven tegen de klippen. Ik kon geen het minste medelijden op hun gelaat zien; zij gingen onverschillig en ongevoelig tusschen de lijken en stervenden heen. Het is veel gezegd, echter herhaal ik het; want ik heb er met voor-dacht naauwkeurig op gelet, ik zag geen een' Engelschman met medelijden aangedaan. Helaas! in stede van medelijden, joegen zij meer dan tweeduizend van deze rampzalige slagtoffers uit de benaauwde stad; als eene kudde schapen, die men ter slagbank leidt, dreef men hen met slagen, over elkander tuimelend, naar buiten, en sloot de poorten achter hen toe.

Daar zaten zij op het natte veld in hoopen bij elkander, onder den regenen den hemel; zij aanschouwden met luid geklag de muren, die hunne vrienden en huisgezinnen besloten, van welke men hen, zonder onderscheid, zoo onmeêdoogend had afgerukt, en hen van den zoeten troost had beroofd, om bij elkander te sterven.

Daar zaten zij drie schrikkelijke dagen! Drie dagen lang zag ik hun gestadig verminderend getal van de wallen; van verre zag ik, hoe zij slaauwelijk de zwakke armen omhoog hieven, en om erbarming smeekten; tot dat zij, door den honger ter neder gelegd, en door de wilde dieren levend verslonden, eene prooi van den ijselijksten dood werden.

Hunne ligchamen en verscheurde leden bedekten het wijde veld. In den stillen nacht klonk over de stad hun angstig geschreeuw, vermengd met het gehuil der jakhalzen en wolven, die op de ellendigen jagt maakten.

Dus werden deze in haast uit de wereld verdelgd, terwijl hunne ontallijke rampgenooten, binnen de muren, een langzamer en even smartelijk einde namen, en den bitteren beker met lange teugen ledigden.

Algemeene schets van Ceilon.

Gij zijt schoon, Taprobané! 3) — boven andere eilanden, die den oceaan omgorden — zijt gij schoon! Wijd beroemd zijt gij, in de jaren der vervlogene eeuwen! — Zoo als ik u zag, o liefelijk eiland! vergeet ik u nooit; uw aandenken is mij als een

3) *Ceilon.*

zachte regen op het dorstige aardrijk, als de verkwikkende dauw des morgenstonds, die op de bebloemde velden nederdaalt.

Zijt van mij gegroet, uit verre gewesten, magtige burg der zee! — gij vruchtbare (toopen 4) — gij stille eenzame boschjes, waar de tortelduif hare verliefde klagten uitstort! — gij boomgaarden, die met gulden vruchten prijkt! — gij digte, wilde en wijduitgestrekte wouden, in welker diepste schaduwen ik eens doordrong, — zijt van mij gegroet! Jaren en zeeën scheiden mij wel van u, scheiden mij van al mijne toenmalige vrienden en bekenden: doch het herdenken aan u, — o bekoorlijk gewest! — en der vermaken en kortstondige gelukzaligheid, die ik in uwen schoot genoot, blijft mij staag bij: nimmer zal ik u vergeten; al mijne gedachten en plannen van geluk zijn vaak op u gevestigd. Als mijn geest door droevige hersenschimmen en zwaarmoedige denkbeelden is beneveld, en mijne ziel, onder den last van opwellende smarten, zich kromt, dan herinner ik mij deze zalige uren van mijn leven, toen jeugdige kracht nog mijne zenuwen spande, en het vlugtige bloed door mijne aderen stroomde; hoe ik vergenoegd eens uwe wilde gewesten, in gezelschap van waarde vrienden, doorkruiste, en met nieuwsgierige en navorschende blikken de geheimen der ontzaggelijke en prachtige wildernis doorzocht.

Bloeiend land! door de natuur met hare rijkste schatten gesierd! waar zij, aan hare vruchtbaarheid overgelaten, de zeldzaamste en verschillendste gewassen voortbrengt! — verrukkelijk geweest, vol mannelijke schoonheid! waar groene heuvelen overlagchende velden zien, en zonnige dalen, tusschen de met bosch bekrante bergen, zich slingeren; waar liefelijke toopen en aangename boschjes van eeuwig groen in bevallige wildheid zich verheffen; prieëlen, door de natuur gevormd, en donkere, eenzame gangen, waar de kunst nooit deel aan had; daar, als de zon hare brandendste stralen nederschiet, men nauwelijks eene bevende schemering gewaar wordt, en onder wier verrukkende schaduwen men het heelal vergeet; waar het vermengd en verward concert der glinsterende vogelenscharen in eenen onophoudelijken kring weergalmt; een stage jubel, van den graauwen morgen tot den zinkenden nacht, heerscht; en de lucht door spelende zefirs wordt verkoeld, die tusschen de bladeren ridselen en op hunne wickjes de sterkende uitwaseming des kaneels en der aromatische planten, of den verkwikkenden geur van vreemde vruchten en gestadige bloesems verspreiden. — Wijde velden, waar het verrukte oog op de mengeling der heerlijkste verwen

4) *Boschjes of dreeven van palm-, kokos- en andere boomen.*

dwaalt, — onafzienlijke akkers, met goudgele aren, die onder de ligte vleugelen des winds golven en ruischen, — verzilverde beekjes, die met een vleijend gemurmél over het witte zand voortsnellen, en met hun doorzigtig kristal het heldere blaauw des hemels weërkaatsen, en op welker vlakke dartelende vischjes, door de zon naar boven gelokt, spelen, en zich in den verkwikkenden glans baden, — majestueuze rivieren, waarin de gloeiende robijn fonkelt, en de schemerende opaal deszelfs verwisselende kleuren en vermengde stralen, gelijk het snelschietende noorderlicht, bij de minste beweging, naar de oppervlakte des waters werpt, — diepe aan elkander geketende wouden, en onmetelijke schaduwen, waarover de zon zich vergeefs verheft, en, in spijt van den gloed haars wagens, al haar vuur verliest; waar zich de morgen ver in den dag verlengt, en al de frisheid en koelte van den dageraad behoudt, — hooge bergen, zwanger van edelgesteenten, — mijnen van kristal, rijke parelbanken, — ontallijke soorten van boomen en gewassen, wier voortteling nimmer door de ongesteldheid van verschillende jaargetijden verhinderd wordt, — heilzame kruiden en genezende planten, door de weldadige natuur in verwilderde bosschen, liefelijke vlakten, en beschaduwde dalen voortgebracht; en die onder verwarde struiken, langs steile oevers, of tusschen onbeklimbare rotsen, onbekend en ongezien, opgaan en weder verflensen; vele bekend aan den vrijheidminnenden Vaddah 5) en aan de dieren des wouds; en mogelijk onfeilbare hulpmiddelen tegen de scherpste pijlen der duizendhoofdige krankheid. — Deze en meer andere zijn uwe schoonheden en rijkdommen, o onwaardbaar eiland! deze zijn uwe aantlokkelijkheden, die mijne ziele bekoorden.

Zelfs ook dáár, waar de natuur in ontzaggelijke wildheid woont, zijt gij schoon, in voorwerpen, vreesselijk prachtig. Met diepen eerbied aanschouwt men uwe ondoordringelijke en duistere wouden, in rijzende hoogte zich onmetelijk verspreidende; deze ongestoorde woonplaats der wilde dieren en verscheurende monsters; deze van ouds door de natuur geplante horstwering der onderdrukte Singaleezen; — uwe verwilderde bergen, welker wolken dragende kruinen de bedwelmde verbeelding alleen in staat is te bereiken; — uwe diepe dalen, die de zon slechts op den middag beschijnt; waarover, met bemost voorhoofd, getakte rotsen hangen, en in welke verdorde wortelen van nedergeplofte boomen zich slingeren; — uwe zwarte afgronden, nooit door den dag verlicht, in welker diepte afgescheurde klippen, die de

5) Een wild geslacht van menschen, die in de bosschen van Ceylon wonen.

middernachtelijke storm van hunne grondvesten rukte, uit dik verward kreupelbosch stijgen; — uwe onstuimig afstortende waternallen, die, met wild en donderend geraas, van de steile zijden der rotsen, of langs het uitgenolde gebergte, in het met bosschaadjen bezaaide dal storten, en bruisende en schuimende, tusschen de ontbloote wortelen der voor hun geweld buigende en waggelende boomen, heenschieten; — uwe razende bergstroomen, die brullend nedertuimelen; uwe uitgerekte rivieren, waarvan sommigen door eenzame en vruchtbare woestijnen vloeijen, door steenachtige heiden en zandige vlakten voortrollen, of, door het wijde weefsel van digte struiken, zich moeilijk eenen weg banen; dan wel, in een naauw bed te zamcn gedrongen, stuivende over breede rotsen heen bruisen.

Doch ook gij zijt geene roze zonder doornen; geen edelgesteente zonder vlek. In uwen boezem bevinden zich ook vreeselijke wildernissen, die de verbeelding zelfs vreest te betreden, waar schrik en afgrijzen in duistere hollen woont; verlatene, eenzame streken, die eeuwig in nachtelijke stilte rusten; waar geen geluid eener menschenstem klinkt, indien het niet de wanhopige klagten des ongelukkigen reizigers zijn, die, van zijnen weg verdwaald, van zijne reismakkers afgesneden, alleen in dit treurig gewest omdooft.

Zoodanig zijn de woeste en verschrikkelijke rotsen van Hewoi-hat 6) in het midden eener dorre en onvruchtbare heide gelegen, waar de zon hare brandende stralen op naakte klippen schiet, en eene verstikkende hitte de lucht door den weerschijn ontsteekt; zoodanig zijn de wild door elkander geslingerde bergen van Cauragahing 7) en Wellaponahoy 8), waar lasten van gescheurde en opeengeworpene klippen, in ongenaakbare wildheid, dreigend omhoog rijzen, en zich over het zwarte dal buigen; waar, van wijd overhangende rotsen, somtijds verschrikkelijke klompen zich door ouderdom of stormwinden afscheuren, en, met doffen weergalm, van uithoek tot uithoek botsende, diep in den klagenden afgrond storten; daar, waar geene gepluimde zangers hun nest bouwen, en alleen de gehorende nachtuil, aan den rand eener vreeselijke diepte, slaperig zit te knikken en elk oogeblik in gevaar van een' wreeden val is, waar, aan het graauwe voorhoofd eener overbellende en hooge rots, de steenadelaar zijne

6) Deze woestijn bevindt zich bijna in het midden des eilands, en een weinig bezuiden Candé of de hoofdstad van den Keizer. 7) Dit gebergte scheidt het geheele eiland in een oostelijk en westelijk gedeelte. 8) In het oostelijk gedeelte van Ceilon, en in de provincie van Jalé gelegen.

bloedgierige jongen voedt, en de gieren hunne ruischende vleugelen schudden; waar het blazen der bergslangen, uit diepe hollen, naar boven stijgt, gelijk het suizen van eenen onderaardschen wind uit het opengeborsten aardrijk; daar zijn spelonken van onmetelijke diepte, die geen straal van daglicht ooit bescheen, en waar een eeuwige koude nacht heerscht; gapende kloven van gespletene rotsen, uit welke geene redding is te hopen; zwarte afgronden, waarvan, met uitpuilende oogen, duizelig, sprakeloos en bleek, de ontzette reiziger terug treedt, als hij, aan den kant des steilen bergs, in de nooit betredene diepte blikk. — Boschduivels wonen daar, in vermolmden boomen, en hun blaffen weergalmt van verre in de eenzame woestijn; zij verheffen hunne schrikverwekkende stemmen op de winden, en juichen in den middernacht. De verscheurende dieren vlugten in hunne hollen en beven; de vogelen ontwaken verschrikt uit hunnen slaap; verward fladderen ze rond, tusschen de takken der boomen; de nachtuil zelf keert snellijk terug, naar de kloven der rots; en de dwalende vledermuis vliedt verre weg en verlaat haar verblijf voor altoos: stilte en schrik heerschen rondom, als het afgrijselijk geluid, gelijk een bliksem, van de eene plaats naar de andere schiet, en zich dan op eenige mijlen ver verwijderden afstand doet hooren, en dan weder een oogenblik daarna, onder de voeten van den ongelukkige schijnt voort te komen, dien zijn kwaadaardig noodlot in deze woeste streken voerde; — ijzend springt hij terug, zijne haren rijzen op zijn ongelukkig hoofd, als de pennen van een getergd stekelvarken; aan alle kanten breekt het klamme zweet uit zijn bevend lichaam; nog lang snakt zijn benaauwd hart naar lucht, en angstig zucht hij om den dag.

En uwe verwassene wouden, waar geen zonnestraal ooit doordrong, en alleen een flauwe dag, eene duistere, doodsche schemering heerscht; deze woeste woning des afgrijsens, deze akelige wildernissen, waar treurigheid den looden scepter zwaait, waar het bleeke stilzwijgen tusschen de boomen sluipt, en den dorren vinger op de lippen drukt; waar, tusschen verwarde struiken, een treurige zwerm van eenzame vogels zwaarmoedig rondvliegt en hun gezang vergeten; de droevige nachtuil alleen, met klagend geschreeuw en verhaaste snikken, hare smarte zucht, en trossen van vledermuizen, hare lederen vlerken in knoopen te zamen geslagen, aan de takken der boomen hangen: — in deze dompige wouden blaast geen verfrisschende wind; een huiverige en verderfelijke damp rijst uit drabbige poelen, de woonplaats van walgelijk en giftig gewormte; treurige en modderige bekken schuiven langzaam tusschen bemoste en half verrotte stammen; daar is het geliefkoosd verblijf der afschuwelijke gehorende spin,

die, met rollende oogen, op den groenen kikvorsch loert. — De verdwaalde reiziger, die zijn verloren pad zoekt, zinkt tot aan de knieën in eenen stinkenden en gistenden poel; en terwijl hij met de handen de menigvuldige takken der boomen en klimop-ranken, die hem het gezigt belemmeren, verwijdert, regenen honderden van bloedgierige Gandie's 9), Mangar's 10), en andere bijtende en giftige insekten op hem neder, en vervullen zijn vermoeid ligchaam met brandende smarten.

De wilde boschbewoners (Vaddah's) op Ceilon.

Echter zwerft in deze wildernissen, door ondoordringelijke bosschen en diepe moerassen, van alle zamenleving afgesneden, een wild geslacht; de zoon der wouden, de vrijheidminnende Vaddah; verachtende alle onderwerping, en erkennende geen heer; tevreden met zijne woeste bosschen, die geen Europeër hem benijdt, leeft hij gelukkig en vrij van zorgen, en, zoo lang het der natuur behaagt, in eene gelukkige armoede; de goederen, die de meer verlichte wereld als hare grootste gelukzaligheid acht, zijn hem onbekend; in de donkere wouden, alleen door den verzorgenden hemel gevoed, heeft de nood zijn huisraad uitgevonden; de holle hand is zijn glas, en een boomblad zijn scho-tel. Te gelijk met den olifant, die hem kent, en van hem niets heeft te vreezen, drenkt hij zich aan den beschaduwden stroom die tusschen de met mos begroide boomen vloeit; geene ijdel-begeerte naar onnoodige zaken stoort de kalmte zijner ziel, en onnutte wetenschappen pijnigen zijne hersenen niet; zon en maan laat hij over zich schijnen, zonder te trachten derzelve loop te doorgronden; geen zware arbeid mat zijne leden af, en hij zweet niet achter den ploeg; de jagt is zijne eenigste en aangenaamste bezigheid, en de onuitputtelijke wouden verschaffen hem overvloedig voedsel; de honig is zijn zout, in hetwelk hij, in holle boomen, het gevelde wild voor bederf bewaart, en dat zijn drab-

9) Gandie's zijn vliegende weegluizen, zoo groot als meikeeters, en in alles de gewone gelijk; zij geven denzelfden onaangenaamen reuk van zich, bijten even fel, en zijn heet naar bloed. 10) Mangar's zijn eene soort van kleine, en bijna onzichtbare, zwarte vliegjes, die zich in rijpe mangabosschen en bij poelen en waterplassen onthouden: zij hebben een venijnig vocht bij zich, en zweven menschen en dieren staag voor het gezigt; men moet zich zeer in acht nemen, dat men er geen van in het oog krijgt, alzoo hetzelfde onherstelbaar verloren is, indien men er het diertje niet nog in tijds uithaalt.

lig water verzoet; de wilde vruchtboomen neigen hunne zwaar beladene takken boven zijn hoofd, en in de aarde vindt hij smakelijke en voedzame wortelen; voor ongemakken, onvermijdelijk aan de menschelijke natuur, kent hij heilzame kruiden en genezende planten, die het toeval en de dieren des wouds hem hebben geleerd.

Met de handbijl gewapend, en verzeld van zijnen zoon, wandelt hij in de padelooze wouden en gaat ter jacht; snuivende omgeven hem zijne steiloorige honden, en zijn pijl, die zeker treft, beschermt hem tegen de aanvallen der verscheurende dieren; ontmoet hij den wreeden tijger op zijnen weg, dan treedt hij hem, de vlugt verachtende, onbevreesd te gemoet; doorboort hem terzelfer tijd, met zijnen nooit missenden pijl, en de pees zijns boogs snort in den wind; of met den brommenden beer wegens den bijen-voorraad in twist geraakt, zendt hij hem de huilende werpspies in het hart, en bedekt zich met deszelfs ruige vacht; vermoeid van de jacht, rust hij onder groene prieëlen, aan den kant van eenen ruischenden stroom, terwijl de liefelijke harmonie der ontallijke luchtbewoners hem in slaap wiegt.

Eene hut van gevlochtene takken, ruim genoeg voor hem en zijn huisgezin, is zijne woning; onder de digt beschaduwde wouden woont hij zeker voor de brandende stralen der zon, en de waaijer des Tallipats 11) beschermt hem voor den regen. Hij vreest geen vijand noch overval, dan die der wilde dieren; doch het geritsel der drooge bladeren en takken, die hij te dien einde, in groote hoopen, rondom zijne legerstede spreidt, ontdekt hem het naderen des sluipenden wurgers.

Zijn tempel en altaar is de voet eens booms, waar hij zijne offerande nederlegt, en de Godheid om een' tijdigen regen, zijne eenigste behoefte, smeekt. — Dus leeft hij tevreden en vergenoegd met zijnen staat, in deze diepe wildernissen; omgeven van vreemde natiën, drijft de nieuwsgierigheid hem niet, hunne zeden en gewoonten te onderzoeken; zijne bosschen zijn zijne wereld, aan welke hij, boven alle andere landen, de voorkeur geeft; zijne levenswijze acht hij de beste.

O! gelukkig vooroordeel! — gezegende neiging! die in onze zielen met het leven geboren wordt; — neiging, die alle gebreken der natuur verbergt, en aan het alleronbegunstigdste, het allerwoestste land, en den treurigsten hemel, zijne bewoners met geheime banden ketent! Het is deze neiging, die den zwerven-

11) Een boom, wiens buitengemeen groote bladeren, in den vorm van eenen waaijer, gebruikt worden als een beschutsel tegen den regen.

den Arabier aan zijne woestijnen verbindt; aan deze verschrikkelijke eenzaamheid, deze onmetelijke pleinen van bewegelijk zand, waar alles het afbeeldsel der doods vertoont, een gewest, van den hemel ontfermd, dat de dag met verdriet verlicht, en waar de stervende natuur hare kwijnende stem laat hooren: nimmer hebben de giften van Pomona en Flora deze van den hemel gebate velden bereikt; nimmer heeft een verkwikkende dauw hunnen zandigen grond bevochtigd; men ziet er geen lagchend groen, men hoort het geruisch der beken zich niet met het gezang der vogelen vermengen: en echter zijn deze treurige streken zijne geliefkoosde oorden, en een door de natuur gezegend landschap maakt zijne, aan eenvormigheid gewone oogen verward, en met een zuchtend verlangen tracht hij naar zijne eenzame woestijnen terug. — Deze zelfde neiging is het, waardoor de Poollander zoo sterk aan zijne barre en gure gewesten is verkleefd, dat hij buiten dezelve kwijnt en sterft.

Het opgaan der Zon in Hindostan.

[Terwijl eene menigte Hindous zich ter bedevaart naar eenen Afgodstempel op den top van een berg willen begeven, besluit HAAPNER van dáár de zon te zien opgaan. Het is vier ure en nog donker.]

De gansche vallei was in beweging. Het geras der ontallijke menigte was als het bruisen van eenen waterval; alles ijld naar den berg, wiens kruin geheel in vuur scheen, door de menigte flambouwen, die als dwaallichten heen en weder zwierden, — de pikkransen, die onophoudelijk hunne vlammen uitspreidden, en de vuurpijlen, die door de bovenlucht drongen, en van beneden de vreemdste vertooning maakten.

Vol van nieuwsgierigheid en verlangen begaf ik mij terstond op weg. Ik liet FRANCISCO bij den palanquin, nam mijnen kijker mede, en wandelde met de menigte voort, die in de grootste eendragt zich naar den voet des bergs spoedde.

Ik hield mij geen oogenblik op, en ijld naar den top, om denzelfen nog vóór den dageraad te bereiken.

Onder zoo vele menschen was ik wel de eenigste, die denzelfen met het voornemen besteed, om het schoonste, het heerlijkste in de natuur, de zon, van zoo eene hoogte uit zee te zien oprijzen, om ooggetuige van de verschijning van een wezen te zijn, dat ons, meer dan alle tempels en beelden, de grootheid en de almacht van dat onbegrijpelijk Opperwezen konde leeren kennen. In plaats van dit heerlijk tooneel, waarvan de voorhang

welhaast zoude worden opgetrokken, te aanschouwen — ijlden ze allen om ijdele en onnutte ceremoniën en belagchelijke plegtigheden bij te wonen, die, gelijk vele andere kerkplegtigheden, geenen den minsten indruk in de ziel nalaten.

Het getier en gewoel op den top des bergs was boven alle beschrijving. De stemmen der menschen, het verdoovend geraas der blaasinstrumenten, het brommen der dools, het klinken der beklens, en het suizen der vuurpijlen, die in menigte werden afgeschoten, verbijsterde en verbaasde. De gansche kruin was met menschen overdekt, die naar het oogenblik reikthalsden, dat men de Godheid uit den tempel zoude brengen, en de processie eenen aanvang zoude nemen.

Doch ik begaf mij naar eene tegenovergestelde zijde, eene afgelegene en eenzame plaats, waar niemand mij zoude hinderen en ik in stilte mijne betrachting konde maken, en ongestoord het genoeg smaken, dat ik mij zelven beloofde. Ik ging op eenen hoogen steen zitten, stak eene sigaar aan — en verwachtte, met innig verlangen, dat de gordijn des hemels zoude worden opgeschoven.

Met onbewegelijke oogen staarde ik eenigen tijd voor mij heen in den zwarten nacht. Op eenmaal zag ik de lucht zich in het oosten verdunnen. De zee scheidde zich onmerkbaar van de duisternis — de horizon brak door — gouden en purperen strepen kwamen, als door eene tooverroede, te voorschijn en verspreidden zich langs de oostelijke kimmten. De eene golf van licht vliegt na de andere over het uitspansel, de sterren verbleeken — en reeds omringen mij de eerste schemeringen des dags.

Nu schieten op eenmaal lange stralen als bliksemschichten achter den gezigteinder omhoog in den hemel. De rand der zee kookt in vuur; uit golvend goud treedt de zon in heerlijke majesteit aan den hemel, en met onuitsprekelijke verrukking zag ik hare groote schijf in gloeiende pracht voor mij staan.

De duisterheid lag nog in de diepte, doch de toppen der bergen schemerden reeds in haar licht; langzaam rolde zij den sluijer op, die nog de zee en de aarde bedekte — en welhaast lag het gansche landschap in duizend schakeeringen voor mij uitgebreid. Hoog boven mij vlogen de Avoutrous 12) en Gueroudins 13). In wijde kringen zwierden zij rond, en dreven op hunne uitgespreide breede vleugelen. Schel klonk hun beantwoor-

12) Avoutrou, Berg-adelaar. 13) Gueroudin, eene soort van kuikendief, dien de Hindous vereeren, wyl VISCHNOU in eene zijner invleeschingen zich van dien vogel als een rijpaard bediende.

dend vreugdegeroep tot mij af, en — even als ik — verheugden zij zich in den dag.

Onbegrijpelijke schoonheid der schepping! — Almagtig Wezen! — die dit alles vormde en onderhoudt. Ik bid U aan! — In diepe verwondering opgetogen val ik voor U neder! Hoog klopt mijne borst van vreugde, dat ik ook uw maaksel ben! — dat gij mij even als deze schitterende ster vormdet! — en ik U, even als zij, mijn bestaan te danken heb!

O aanlokkelijke Natuur! Ik heb u vaak in uwe sieraden bewonderd — ik zag u menigmaal in al uwe Oostersche pracht — doch zoo als zich hier uwe onweêrstaanbare schoonheden, tot aanbidding van uwen almachtigen Schepper, aan mij openbaarden — zoo zag ik u nimmer te voren.

Wat is alle glorie en praal der vorsten en grooten dezer wereld? — Al hun geleende luister — hoe gering! — hoe zeer gering! — in vergelijking van dit heerlijk schouwspel, vol van onuitsprekelijke majesteit — om hetwelk na te hootsen, alle menschelijke kunst, zamen vereenigd, niet dan hare zwakheid verraaft.

De zon prijkte nu in al haren luister, en hare ruime stralen beschenen in vollen glans den hemel en de aarde. Toen ik uit de eerste verbazing weder eenigzins tot mij zelve was gekomen, en voor het groote genot meer vatbaar was, sloeg ik mijne oogen rondom mij in de uitgestrekte ruimte, en verlustigde mij, op mijn gemak, met het heerlijkste Panorama, dat ooit des menschelijken oog aanschouwde.

Ik was als betooverd; mijn oog was verdoold in dit onafzienbaar landschap, en zweefde op duizend voorwerpen, zonder ergens eene rustplaats te vinden.

Nu en dan barstte ik, in onwillekeurige uitroepingen van verwondering, over de almacht en grootheid van God uit. Hoe beïnt, hoe eert men zich zelve in zulk eene stemming! hoe gereinigd, hoe vrij, hoe ontslagen voelt zich het hart in deze zalige oogenblikken van alle verachtelijke wenschen, van alle driften en de zucht naar de wereld en hare verleidingen! O! ik had op dat tijdstip, zonder het minste berouw en droefheid, kunnen sterven.

Lang duurde mijne verwondering en verlaasheid, eer ik eenigzins met bedaardheid de voorwerpen konde betrachten, die zich aan mijn gezigt voordeden.

Ten oosten donkergroene bosschen, die zich uit zandige vlakten verhieven. Verder op in het verschiet de zwart-blaauwe zee. Ten zuiden, over bergen en klippen heen, vertoonde zich Vizagapatnam, met hare graauwe rotsen. Bimilipatnam herkende

ik ten noorden. Verder op Ganjam, Chikakoil, en vele andere plaatsen en dorpen. Ten westen een uitgestrekt schilderachtig landschap met bergen en valleijen, aangenaam geschakeerd; rivieren, die het, als witte banden, kronkelend doorsneden. — Het uitzigt was onbeschrijfelijk groot en heerlijk! — Ik had gewenscht honderd oogen te hebben, om het alles op eenmaal te kunnen omvatten. Ik wist niet waar ik was, of ik leefde, of reeds, van dit sterfelijk ligchaam ontslagen, in de velden des hemels rondvloog. Al het verledene, al de herinneringen van genotene vermaken en geleedene rampen, waren gansch uit mijne ziel gewischt; alles was uit mijn geheugen verdwenen — en ik voelde alleen het tegenwoordige.

Langer dan een uur bleef ik onbewegelijk dat vermakelijk tooneel aanschouwen. Ik had moeite er mij van af te scheuren. Mijn oog konde zich niet verzadigen van te zien. Eindelijk verliet ik mijne standplaats en wandelde langs de kruin des bergs, naar de tegenovergestelde zijde. Ik zag nu naar het dal. — In de duizeling verwekkende diepte was het zwart van menschen, die als een dichte hoop mieren door elkander wemelden; hunne verwarde stemmen stegen van tijd tot tijd omhoog als het geruisch der baren, als de bruisende zee, die door eenen fellen storm beroerd wordt. Het gedruisch verhief en verminderde zich, naar mate dat het door den wind opgenomen en tegen den berg terug gekaatst werd.

Nu vestigde ik mijne aandacht op de bonte en ontallijke menigte, die de trappen op- en afgolfde. De stemmen van duizende vrolijke en biddende menschen vermengden zich met het brommend en schel geluid van Dools, Combous, Tontaries en andere geraasmakende instrumenten; want de processie had reeds, sedert het opgaan der zonne, haren aanvang genomen, en was juist geëindigd. Ik had dus de gelegenheid verwaarloosd, dezelve te zien. Doch wat was deze processie, ja alle processien van de gansche wereld, zij mogen ook zoo schoon, zoo prachtig zijn als ze willen, in vergelijking van dat verrukkelijk en majestueusch schouwspel, dat ik had bijgewoond!

Ik had onze afreize op negen ure bestemd, en het was over tien ure, toen ik beneden kwam. Mijn volk stond reeds naar mij te wachten. Doch deze berg was mij veel te merkwaardig dan dat ik denzelfen zoude hebben kunnen verlaten, zonder alvorens eene uitvoerige teekening van denzelfen te hebben genomen. Het was ver over elf ure, eer wij deze plaats verlieten.

Ik zal wel nooit den berg Schiemanhelom weder betreden; doch zoo lang ik leef, zal mij deszelfs herinnering bijblijven. Wat

ik er zag, heeft toegebracht, om mij een gansch verschillende denkwijze over vele zaken te geven; het heeft mij deze kinderachtige vrees en ontsteltenis, die de meeste menschen in tegenwoordigheid der grooten hebben, benomen; deze verwondering en eerbied voor alles, wat hen omringt: hunne titels, hun staat, hunne glorie, waarop zij zoo trotsch zijn, en waardoor zij ontzag zoeken te verwekken — zijn van dit tijdstip als niets in mijne oogen; ik zie er nu op met onverschilligheid. En noch om de krooning, noch om de inhaling van eenen Vorst, noch om iets dergelijks, om hetwelk te zien, nieuwgierigen van verre plaatsen komen reizen, en de menigte zich dood laat dringen, zoude ik een trede uit mijnen weg willen wijken. Ach! die eens met een hart vol van gevoel de zon van den top eens hoogen bergs, achter den rand der zee, heeft zien opgaan, voor dien zijn zulke ijdele vertooningen van geene waarde!

De heete landwind te Mazulipatnam.

Wij waren op het punt, dat dit gevreesde seizoen eenen aanvang zoude nemen; iedereen wapent er zich in tijds tegen, met eenige weken van te voren eenen strengen leefregel te houden, en vooral zich te doen aderslaten. Men ried mij het een en ander, als een volstrekt noodzakelijk voorbehoedmiddel aan; doch dewijl ik mij deze hitte zoo erg niet voorstelde, sloeg ik weinig acht op dien raad, of liever, ik had niet veel zin in het vasten, en nog veel minder in het aftappen van bloed, daar ik nooit een vriend van ben geweest. In de warme landen voornamelijk is het, naar mijn oordeel, zeer schadelijk. Doch ik ondervond welhaast, dat men mij de waarheid gezegd, en de zaak in het geringste niet had overdreven.

Men veronderstelt de heetste streek des aardbodems onder de linie te zijn, en met reden. Ik had er bijna een jaar onder gewoond; ik was ze op zee niet alleen verscheidene malen gepasceerd, maar had zelfs eens langer dan twee weken, met een schip onder dezelve, bij eene doodstilte gelegen 14). De zon steekt en brandt er hevig, en schiet er hare verzengende stralen op het middaguur steil neder; doch wat is dit, bij de verstikkende hitte van Mazulipatnam! — Ik kan ze niet beter vergelijken, dan aan het gevoel in de nabijheid van eenen gloeienden oven.

In de eerste week is dezelve nog eenigzins dragelijk, doch dan

14) *Op zee, onder de linie, is de hitte, bij eene doodstilte, wel eens zoo sterk, dan op het land.*

neemt zij van dag tot dag zoodanig toe, dat men op het laatst van angst en benaauwdheid niet weet, waar zich te keeren of te wenden. Het bloed schijnt in de opgezwollene aderen te koken; de adem wordt kort en zwaar; het aangezicht en de handen verschroeiën; de huid wordt droog als parkement; alle uitwaseming houdt op — wat men ook doet, — niets kan dezelve te voorschijn brengen. Men krijgt zware hoofdpijn, verzeld van eene rauwe keel, zoodat men nauwelijks kan slikken, en men wordt van eenen onleschbaren dorst gekweld. Vergeefs zoekt men allerlei middelen om zich te verkoelen; alle lichamen, anderzins koud van aard, zijn nu warm, ja, zoo ze aan de opene lucht zijn blootgesteld, heet. Het beste middel nog, om eenige verligting te verkrijgen, is, tot aan den hals in eene tobbe met water, het grootste gedeelte van den dag door te brengen.

De dampkring, die in dat klimaat anderzins zoo rein en helder is, wordt nu betrokken, deinzig, en met eenen onzichtbaren nevel vervuld, die aan het gansche uitspanfel eene krijtachtig blaauwe kleur geeft; de zon verliest haren metaalglans, en staat als eene violet-kleurige schijf aan den hemel. Eene algemeene dorheid verspreidt zich over het land. Vijvers en poelen droogen op en verdwijnen; planten en gewassen, al wat groen is, verzenget en verflenst; de bladeren der boomen rollen zich zamen en vallen als sneeuwvlokken op de aarde; de vogels verschuilen zich in het dichtste der bosschen; de wilde dieren kruipen in hunne holen — alles vlugt en verbergt zich! — en eene diepe stilte heerscht overal, als in het midden des nachts.

Het is hoogstgevaarlijk, om dezen tijd buitens huis te gaan, voornamelijk in het middaguur; de lucht is alsdan met een elektrick vuur bezwangerd; men ziet (zelfs laag bij den grond) fijne straaltjes, nauwelijks zichtbaar, heen en weder schieten, die, bijaldien men het ongeluk heeft ze met den adem in te halen, eenen oogenblikkelijken dood veroorzaken, zoodat elk, wiens bezigheden hem verplichten om buiten de deur te gaan, eenen dubbelen doek voor zijnen neus en mond moet binden. Vele menschen zijn jaarlijks het slagtoffer van deze soort van Samiel 15). Aanmerkenswaardig is het, dat lieden, die denzelven hebben ingeademd, terstond bont en blaauw over het gansche ligchaam worden, en opzwellen, alsof zij door het sterkste vergif waren ongekomen.

Bij al deze ongemakken en plagen stormt het gemeenlijk den ganschen dag. Het drooge zand stuift, dat men uit zijne oogen

15) Een doodelijke wind, vol van dergelijke elektrische vuurdeeltjes, in de zandwoestijnen van Arabië.

niet kan zien; alles wordt er mede bedekt — Overal dringt het door — zelfs tot in de dichtstgesloten vertrekken. Soms door snelle ruk- en wervelwinden opgenomen, en door de lucht in dikke wolken heen en weder gevoerd — veroorzaakt het eenen kortstondigen nacht — en doorgloeid stort het weder naar beneden.

Deze ondragelijke hitte wordt, als gezegd is, veroorzaakt door den landwind, die in het midden van den droogen Mousson, over de moerassen en de groote zandige heide, die Mazulipatnam van de westzijde omringen, waaijende, den aangenomenen gloed over het gansche landschap verspreidt. Hij begint gemeenlijk des morgens te tien, en duurt onafgebroken voort tot vier ure in den achtermiddag, als wanneer de zeewind, die al dien tijd als eene wolkenbank aan den gezigteinder rust, doorbreekt, en met zijnen verfrisschenden adem de hijgende en afgematte schepselen weder verkwikt. Op eenmaal is het alsof er een drukkende last van de horst wordt afgewenteld; men ademt weder vrij, de zweetgaten openen zich, de brandende dorst houdt op; alles komt weder te voorschijn. Menschen en dieren verheugen zich, en schijnen als nieuw herboren te zijn.

Doch soms gebeurt het, dat de landwind, in zijnen tweestrijd met den zeewind, de bovenhand behoudt, en denzelven tot den gezigteinder weder terug jaagt. Na eenen gloeienden dag, volgt dan een smoorheete nacht; van tijd tot tijd voelt men eenen verstikkenden walm, men wordt eene onbehagelijkheid, eene onaangename aandoening gewaar, die niet te beschrijven is. Angstig en benaauwd wentelt men zich op de harde legerstede heen en weder, en zoekt door de rust eenige verkwikking voor het afgematte en uitgeputte ligchaam — doch vergeefs! — de slaap wijkt verre van de pijnlijke en brandende oogleden; men ligt als in eene heete koorts, tienmaal staat men op, tienmaal legt men zich weder neder — en zoo schrikkelijk de dag is, zoo is de nacht, bij den landwind, nog verschrikkelijker; de lucht is alsdan zwaarder en broeiender, men ademt met meerder moeite — en de hitte is, zonder dat ik er de oorzaak van kan zeggen, wezenlijk sterker, en zoo zij dat ook niet ware, schijnt het, dat de duisternis haar ondragelijker maakt. Hierbij komen nog de moskito's, die men nu volstrekt niet van het lijf kan houden; zij steken eens zoo scherp als anders, en zijn woedend naar bloed. — Ja! alle venijnige insekten en wormen zijn alsdan gevaarlijker dan op andere tijden.

Dit zijn nu de heete dagen te Mazulipatnam; zij zullen mij staag in het geheugen blijven; nooit sleet ik onaangenamer en verdrietiger tijd, dan gedurende deze zes weken; men is vol-

strekt onbekwaam om het minste te doen; men kan noch lezen, noch schrijven, noch denken.

www.libtool.com.cn

Een schoone avond in Indië.

Het was een verrukkelijk schoone avond; de zon ging juist onder, en zond hare laatste gouden stralen tegen de toppen der zachtruiscbende palmen, en de spitse des tempels. De gevlerkte trawanten des hemels kwamen van alle kanten in scharen aansnellen, alsof de trompet hen tot den aftogt blies; alles was in beweging en zocht eene schuilplaats voor den naderenden nacht. Ziet de sneeuw witte Koukos! hoe zij zich uit de vijvers en poelen verheffen; en, op hunne verzilverde wieken drijvende, op de toppen der palmboomen, en tusschen de neerhangende, bandige bladeren der kokosboomen nederstrijken. Met hen verschijnen batailjons van Martinjos en Perrokieten, die door hun geschreeuw zich van verre aankondigen, dan hier, dan daar rusten, tot dat zij eene bekende slaapplaats hebben gevonden. Bij troepen komen de kraaijen, met verhaaste vlugt, in de hooge tamarinde- en andere digtbebladerde boomen, hunne bekende en ongestoorde rustplaatsen opzoeken; de lucht is zwart van hunne menigte, en weergalmt van hun luidruchtig gekras, en het gonzen hunner vleugelen. Een onnoemelijk getal andere kleine vogeltjes zitten reeds tusschen de digte takken, en tjlpen verward door elkander hun avondlied. Welhaast is de lucht gansch ontvolkt; men ziet niet dan de wilde ganzen en eenden, die in lange rijen achter elkander vliegen, en naar hunne bekende moerassen ijlen. De nacht breekt aan, de Baoers 16) komen nu te voorschijn, en zweven met wijde kringen over de toppen der boomen; de krekels beginnen hun eentoonig gezang, en het gekwak der vorschen klinkt aan alle kanten uit de poelen en vijvers. Een onophoudelijk geraas! — dat bij tusschenpoozen door eene schielijke stilte wordt afgebroken, tot dat er een onder de menigte, eensklaps den toon weder gevende — duizenden hem met een vernieuwd en verdoovend geschreeuw beantwoorden.

16) *Baoer, eene soort van groote vledermuisen, rosachtig van hals en kop, en zwart van ligchaam.*

JAN VAN DER ROEST.

(GEBOREN 1755, OVERLEDEN 1814.)

De rampen des levens.

Wanneer wij deze wereld beschouwen zoo als zij is, en vervuld zijn met die liefderijke gevoelens, waartoe het Evangelie vormt, schijnt het, dat wij in dit leven nooit zeer opgeruimd, nooit waarlijk gelukkig zouden kunnen wezen. Hoe veel ellende is er in de wereld! Hoe groot is zij, en in hoe menigerlei gedaante vertoont zij zich aan ons, waar henen wij ook het oog wenden! En kan dan iemand met een zacht, met een gevoelig, met een waarlijk deelnemend hart, kan men met die liefde tot de broederen, waarvan ik voorheen sprak, op eene aarde als de onze, wel te vreden en vrolijk wezen, al ware men voor zich zelve van alle rampen vrij? Vermeedert zelfs de liefde, vermeedert de Godsdienst ons lijden niet, door onze deelneming op te wekken en door ons gevoeliger te maken? Zoo schijnt het, mijne Hoorders! maar het schijnt alleen zoo; het Evangelie leert ons over de menschelijke ellende en over de tegenheden dezes levens geheel anders oordeelen, dan die aan onze gevoeligheid voorkomen; het leert ons in de uitwendige bezoeken en rampen, welke ons geslacht en bijzondere menschen treffen, middelen zien, waarvan de wijsheid des hemelschen Vaders, die ons lot bestuurt, en de genade des verhoogden Zaligmakers van zondaren, zich bedienen om ons bij den aanvang tot zich te trekken, of om te werken aan onze verdere heiliging en volmaking; het doet ons erkennen, dat, daar wij door onze zonden alle goed hebben verbeurd, wij veel meer redenen van danken dan van klagen hebben, en dat er inderdaad onvergelykelyk meer goed dan kwaad zij; het gewent ons in den Allerhoogsten eene God te eerbiedigen, die *menschen-kinderen niet van harte bedroeft* 1), die niet bedroeft dan om cens te kunnen verblijden, en die ons bezoekt ten onzen nutte, gelijk een Heelmeester *die smarte aandoet en doorwondt*, maar die het doet om het geheele ligchaam te behouden en om het leven te redden, *die ook verbindt, en wiens handen heelen* 2); het wil dat wij deze aarde beschouwen als eene school van opvoeding voor eene betere wereld, of als een verblijf van geestelijke lijders, van welke

1) *Klaagl. III. 33.* 2) *Job V. 18.*

sommigen niet dan door zeer smartelijke bewerkingen of onaangename geneesmiddelen kunnen worden gered. En o! nu verandert alles! nu verkrijgen alle de rampen en ellenden van het menscheijk leven een andere gedaante! nu kunnen wij met eene bedaarde ziel zelfs zulke bezoeken van anderen beschouwen, waarbij ons oog tranen stort; nu wenschen wij niet dat de rampen geheel opgeheven, maar wij bidden alleen dat zij geheiligd en wel gebruikt worden, en, wanneer zij ons zelven treffen, ondervinden wij, zoo velen wij God kennen, dat de Godsdienst, verre van ons in den tegenspoed te verlaten, gelijk de wereld, ons bijblijft en troost, zelfs alsdan meest zijnen troost en zijne ondersteuning mededeelt. Ik moet meer zeggen, wij ondervinden dat hij zelfs bronnen van genoegens ontsluit onder de rampen die ons drukken. Ja, mijne Hoorders! het is het werk van den Godsdienst alle ware genoegens des levens te verhoogen, en 't is deszelfs wonderwerk, gunt mij deze uitdrukking, zelfs aangenaamheden te doen vinden in de bezoeken, *en in de verdrukkingen te doen roemen.*

Genoegens onder tegenheden! Aangenaamheden onder rampen! Dit schijnt even zoo zeer eene wonderspreuk als de taal van den dienstknecht van JESUS in den tekst: *wij roemen ook in de verdrukkingen*; en nogtans oordeelt zelve en raadpleegt de ondervinding, en gij zult belijden: ja waarlijk, Evangelische Godsvrucht verligt niet slechts den drukkenden last des tegenspoeds, noch verzoet alleen de bitterheden der rampen, maar zij heeft het vermogen om ze ons aangenaam te maken, en doet doornen, mag ik dus spreken, bloemen, liefelijke bloemen dragen.

Ware, hartelijke Godzaligheid, vooreerst, leert alle de tegenheden des levens, de groote en de kleine, die onmiddellijk van God komen niet alleen, maar ook alle de overige uit de hand des Heeren als uit de hand der hoogste Wijsheid aannemen; zij leert vermaak scheppen in den wil van God te volbrengen, zoo wel door lijden als door doen, genoegens vinden in bewijzen aan Hem te geven van liefde en van onderwerping, en onze eer daarin stellen dat wij de werktuigen zijn, waardoor Hij zijne genade verheerlijkt, en de kracht van zijn vermogen openbaart. Hebt gij nooit ondervonden welk eene kracht de ware liefde heeft? Wanneer wij iemand beminnen, waarlijk beminnen, hoe begeerig zijn wij om bewijzen, sprekende, sterksprekende bewijzen te geven van de teederheid onzer verkleefdheid, en van het vermogen, 't welk zij op ons heeft? Hoe moeilijker de proeven zijn waarop wij gesteld worden, tot hoe zwaarder zelfverloochening wij worden geroepen, en hoe meer ons deze kost, zoo veel te grooter zal onze voldoening en zoo veel te levendiger

zal onze blijdschap zijn. En wie verdient nu zulk eene overgeving als God? wie zulk eene gehechtheid als onze Heer? En er zou dan geene verborgene aangenaamheid wezen, in Hem te doen blijken, dat wij Hem in de dagen des kwaads zoo wel wenschen te behagen en zijnen wil te doen als in de dagen van voorspoed, wanneer wij tot geene opofferingen geroepen worden! Er zou geene verborgene aangenaamheid wezen in openbaar te maken, tot eer van zijn vermogen, de kracht en de grootheid van zijne genade, en tot verheerlijking van Hem te zijn, wanneer Hij ons in wegen brengt die alle de oplettendheid van anderen tot ons trekken, maar die ook even daardoor geschikt zijn om de zaligende voordeelen en den invloed van den Godsdienst voor elk ten toon te spreiden! De Apostelen smaakten dit, toen zij, gegeeseld door den Joodschen Raad, hunne striemen als eere teekenen beschouwden, en *zich verblijdden dat zij waardig waren geacht geweest om den naam van JESUS smaadheid te lijden* 3). PAULUS genoot dit, toen hij verklaarde: *Ik heb een welbehagen in zwakheden, in smaadheden, in nooden, in vervolgingen, in benaauwdheden om CHRISTUS wil, want als ik zwak ben, dan ben ik magtig* 4). Menig arm Christen had zijne armoede lief, omdat zij hem ook voor 't uitwendige eenige gelijkvormigheid aan JESUS gaf. Wij roemen in de verdrukkingen.

Inzonderheid verschaft het eene der levendigste vergenoegingen waarvoor de menschelijke ziele vatbaar is, wanneer wij, in 't midden van de tegenheden die ons treffen, bemerken mogen dat zij eenigzins haar heilzaam en weldadig doel bereiken, en wij door dezelve, of in de beginselen tot God terug gebragt werden, of aanvankelijk tot die schoone dengden begonnen gevormd te worden, welke alleen in de schole des tegenspoeds worden geleerd. Welk eene geruststellende, welk eene bemoedigende, welk eene verblijdende waarneming is deze! Zij is eene bron van het wezenlijkst vermaak, en maakt de anders bitterste rampen zoet. De heilige PAULUS heeft in den tekst vooral op dit laatste het oog; hij schrijft: *wij roemen in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop. Lijdzaamheid!* welk eene even zoo verhevene als noodzakelijke, voor God even zoo verheerlijkende als voor ons, in den stand waarin wij hier zijn, heilrijke deugd! want wie weet te leven, die niet weet te lijden? Deze lijdzaamheid bestaat in eene gewillige onderwerping aan God, en in een volhardend geduld onder de rampen welke ons bejegenen; zij leidt op tot waren ootmoed en tot eene geheele

3) *Hand. V.* 41. 4) *2 Kor. XII.* 10.

overgeving aan den wil en de bestellingen des Allerhoogsten, en zij oefent ons in dat wachten op Hem, *van wien ons heil is*, 't welk bezadigd en stil maakt onder alle ongevallen; zonder haar bezitten wij geene eigenlijke kloekmoedigheid noch sterkte van geest. *Bevinding*, eigenlijk *beproofdheid* 5), namelijk van de echtheid van ons geloof en van de welmeenendheid onzer Godvruchtige gezindheden. Wat is een geloof, 't welk niet beproefd is? en hoe kunnen wij verzekerd wezen van de opregtheid der gevoelens van ons hart, ten zij zij de toets der beproeving konden doorstaan, en zich in daden openbaar maakten? Deze daden zijn daden van volhardende getrouwheid aan onzen Heer, en van ootmoedige overgeving aan zijnen wil en aan zijne leidingen, die proeve is de lijdzaamheid, en zonder deze dus geene verzekerdheid van onze zalige betrekkingen op God in den Middelaar, geene vastigheid, en, mag ik dus spreken, geene zelfstandigheid. Eindelijk, de *beproofdheid werkt hope*; het bewijs van de opregtheid onzes geloofs is te gelijk het bewijs van de welgegrondheid der hope, welke door de verdrukkingen te dierbaarder gemaakt wordt. Dit is de schoone hoop des eeuwigen levens! deze verheft ons boven onze aardschgezinde begeerlijkheden, maar ook boven de bezwaren van den tijd, zij bencemt aan de verzoeken van zinnelijk vermaak, van wereldsche grootheid en goederen, hare vervoerende kracht, maar leert ons ook armoede, smart en smaad dragen, en zij bewerkt ons tot eene hemelsche gezindheid en blijdschap. Zijn deze de heugelijke uitwerkselen der tegenheden, wanneer wij door dezelve geöfend zijn! hoe *vreedzaam*, hoe liefelijk en verkwikkend zijn dan hare vruchten! Hoe wenschelijk zijn zij! hoe zoet is haar genot! Naar mate wij meer onderworpen worden aan God, meer verzekerd van onze betrekking op Hem, en meer bevestigd in de hoop der zaligheid, bepalen wij ons te meer tot Hem alleen, die ons hoogste goed is, tot ingekeerdheid in ons zelve en tot het eene noodige; wij worden lossen van alles, onafhankelijker van duizend dingen, welke ons voorheen een kort genoegen en dikwijls eene lange smart veroorzaakten; wij gevoelen ons vrijer en zaliger. Ziet den jongeling die eene kommelvolle jeugd heeft doorgeworsteld, maar die daardoor vroeg gevormd werd; en wie wordt een voortreffelijker en voor God en menschen bruikbaar man dan hij? wie leerde beter zich zelve verloochenen en alle zwaarigheden overwinnen? Ziet den bejaarden Christen, die het zwaarst en langst werd beproefd, even als een grond voor de edelste voortbrengselen geschikt, het diepst wordt omgezet, of

gelijk een boom, welken men tot de aanzienlijkste hoogte wil brengen, het meest aan zijne lagere takken wordt besnoeid, en het fijnste goud te zorgvuldiger gelouterd wordt; ziet hem in zijne huisselijke of openbare betrekkingen; ziet hem in zijne bedrijven; wie is zachter en lijdzamer dan hij? maar in wien vindt gij tevens meerdere vastigheid van aard en meer ware verhevenheid? Hoe belangrijk en eerwaardig is hij voor allen die hem kennen, hoe teeder en hoe deelnemend omtrent lijdenden! hoe gelukkig in zijne nederigheid, in zijnen God en in zijne verwachtingen! En zou dan de waarneming van deze gewenschte uitwerkselen van den tegenspoed, zelfs in hunne allereerste beginselen, het hart niet verblijden? levert zij te midden van rampen, de gevoeligste rampen zelfs, niet een zuiver en wezenlijk genoegen op? worden de verdrukkingen zelve daardoor voor hem, die in zijne heiliging leerde belang stellen, niet bronnen van vermaak? MOZES kende dit, toen hij zich *de versmaadheden van CHRISTUS* niet slechts getroostte, maar die *meerderen rijkdom achtte dan alle de schatten in Egypte* 6). De Hebreëen kenden het, toen *zij de rooving hunner goederen* niet maar verdroegen, maar *met blijdschap aannamen, wetende dat zij in zich zelven hadden een beter en eeuwigblijvend goed in de hemelen* 7). Wij roemen in de verdrukkingen.

CORNELIS WILLEM WESTERBAEN.

(GEBOREN 1764, OVERLEDEN 1832.)

LUBLINK en zijne Gade.

Hij was, in den grond zijns harten, een voortreffelijk *mensch*. Kon hij, zoo christelijk opgevoed, wel anders dan een voortreffelijk *Christen* worden? Menschenliefde was de grondtrek van zijn karakter, — toegevendheid, bescheidenheid, minzaamheid en aangename gezelligheid zijne kroon, weldadigheid zijn wel lust. Heeft hij immer verlangd, zijnen tijdelijken voorspoed vermeerderd te zien, wij zijn volkomen overtuigd, dat het inzonderheid was, om te onbekrompener te kunnen weldoen. Hierin was hij soms ruim en mild boven zijn vermogen, schoon zijne goedheid vaak, tot zijne smarte, misbruikt was geworden. Al wat deugdzam en loffelijk verdiende genoemd te worden, trof

6) *Hebr. XI. 26.* 7) *Hebr. X. 34.*

zijn eerzuchtig hart. Bedrijven van kracht en moed, tot een edel doel volbragt, verrukten hem. Voorbeelden van ware menschelijke grootheid roerden hem, nog in zijnen ouden dag, tot tranen toe. Van daar, dat de achtung der braven hem boven alles dierbaar, de vriendschap der edelen hem meer waardig was, dan goud, hetwelk hij versmaden kon, waar zijn sijn zedelijk gevoel zich maar eenigzins gekrenkt achtte. Konde hij, met zulk een hart, wel *verre zijn van het Koninkrijk der Hemelen*, waar ter wereld hij ook mogte geboren geweest zijn, en door wien ook opgevoed? Moest de Heiland des menschedoms, zoo als wij dezen in het *Evangelie*, ten aanzien van karakter, leer en magt-betooning geschetst vinden, *hem* niet bekoren, en als *dwingen*, *om in te gaan*? Moesten deszelfs woorden *hem* niet de ziel doordringen? Deszelfs voorschriften en beloften in *zijn* hart niet eenen onuitwischbaren indruk nalaten? Deszelfs menschenliefde en grootheid en majesteit niet, voor altijd, in *zijn*en geest als ingeprent blijven, en zich met geheel zijn wezen onafscheidbaar vereenigen? Moest een Boek, zoo rijk in schoonheden van welsprekendheid en dichtkunst, zoo doorzaaid en doorweven met ware wereld- en menschenkennis, zoo vol van trekken voor het fijnste gevoel, zoo vruchtbaar in zielenvoedsel voor ieder God-en deugdlievend gemoed, als onze Bijbel, het Boek der Boeken, is, LUBLINK's aandacht niet trekken en boeijen? Van alle boeken bleef daarom dit steeds zijn geliefdste; van alle Letteroefeningen de Uitlegkunde der Heilige Geschriften hem de aangenaamste. Deze, waarin hij met zijnen leeftijd steeds vooruitging, hield hij te regt voor den grondslag des echten Christendoms, hetwelk met hem arbeide en rustte, met hem reisde en te huis bleef, zijne geheele denk- en spreek- en handelwijze bestuurde, en hem dan ook nimmer verliet, noch in zijne ontberingen, ziekte en hoogen ouderdom, noch in zijne blindheid en dood, waarin, gelijk in zijn gansche leven, dankbaarheid en onderwerping zijnen verlichten en hartelijken Godsdienst uitmaakten.

Wilden wij, geëerde Toehoorders, onzen vriend boven zijne verdiensten prijzen, dan zouden wij onze rede hier moeten eindigen! Maar de opregtheid gebiedt ons, nog te vermelden, dat hij tot die dankbaarheid, en dus ook tot die onderwerping, eene zeer bijzondere verpligting had. Misschien denkt men hier aan zijn langdurig leven, zoo gezegend door schoone gaven der natuur, — door eene gelukkige opvoeding, — door een vroeger onbekrompen bestaan, — door eene bestendige gezondheid, algemeene achtung, talrijke en veelvermogene vrienden, en ontelbare, uit dit alles voortvloeiende, geneugten. Maar, hetgene ik thans bedoel, overtreft dit alles: — hij had van den Algoede

eene deugdzaame huisvrouw ontvangen, nu zijne diep bedroefde weduwe. Al wie over LUBLINK spreken wil, moet ook van haar gewagen, want zij was één met hem. Ook haar komt de dank der Natie toe voor het goede, door hem gesticht, want zij heeft hem daartoe in staat gesteld, en het zeer mild vergolden. Naauwelijks was CORNELIA RIJDENIUS achttien jaren oud, toen LUBLINK reeds haar vriend werd, voltooiende hare opvoeding, en vormende geheel haar verstand en hart naar zijne beginselen, door verkeerling, briefwisseling en aanbeveling van welgekozene boeken. Vijf jaren daarna werd hij haar, van God afgebeden, echtgenoot. Sedert bleef zij, tot zijne laatste ademhaling toe, zijne gezellin, zijne blijdschap, zijn eer en roem, en, in de laatste jaren inzonderheid, zijn troost en hulp. Haar deelde hij al zijnen Letterarbeid mede. Met haar las hij alles, wat eener vrouwelijke ziel tot sieraad en zegen kon dienen; en van den lieven arbeid, aan de ontwikkeling harer vermogens besteed, genoot hij onschatbare renten. Zij schonk hem ook eene dochter, die de wellust zijns levens was, en door deze vier kleinkinderen, wier liefkozingsden ouden blinden man eene nieuwe jeugd gaven. O! het was een onbetaalbaar genoeg, getuige te zijn, hoe LUBLINK's gade hem met de uiterste behoedzaamheid en teederste zorgvuldigheid, arm aan arm, geleidde door al de slingerpaden van het bekoorlijke *Stadwijk*, toen zijn paradijs op aarde; hoe zij hem intusschen onderhield over de ontwikkeling van iedere bekende plant en bloem, — over den groei der vruchten van boom en akker; hoe zij hem duizende zegeningen, duizende schoonheden der schepping, voor den geest riep; hoe zij hem, soms, troost en kracht gaf, door het blijde vooruitzicht te verlevendigen, dat hij eenmaal die schoonheden, doch oneindig heerlijker en volmaakter, met haar weder zou kunnen aanschouwen in een gansch onbeneveld licht. Ja! het was een genot, der edelste menschheid waardig, te zien, hoe zij hem vervolgens, nog twaalf jaren lang, huiselijk gadesloeg, en kweekte, en koesterde, en in alles gaarne te gemoet kwam, door hem tot oog, en hand, en voet te dienen, altijd dankbaar voor al het goede, aan hem verschuldigd, — altijd hulpvaardig, geduldig en minzaam. Zoo zag men VONDEL's dichterlijk ideaal der opregte huwelijkstrouw verwezenlijkt, en zoo kon de blinde grijsaard niet slechts bekend blijven met schier alle letterkundige voortbrengsels in ons vaderland, maar ook voortgaan met het aanteekenen van al het merkwaardige, en met het vervaardigen van boekbeoordelingen en mengelwerk voor meer dan één onzer maandwerken. Dat alles ving zijne gade uit zijnen mond, op het papier, nevens eene vigte andere spelingen van zijnen werkzamen geest, zoo in

maat, als in ongebonden stijl. Op deze wijze bleef hij zijne gemeenzame vrienden dikwijls met zijne brieven verblijden, waarin luim en ernst elkander aangenaam afwisselen, en welke vaak aandoenlijke getuigen zijn van zijne kiesehe denkwijze, vaste en edele gevoelens van Godsdienst, en hartelijke belangstelling in alles, wat de welvaart des Vaderlands en den bloei der kunsten en wetenschappen betrof. Dus werd hij weêrkeurig onderrigt van het belangrijkste, hiertoe betrekkelijk. Dus was hij niet zelden met zijne levendige verbeelding, en in uwe Letterkundige Vergaderingen, M. H., en in de zalen tegenwoordig, alwaar de Vaderlandsche Schilderkunst, jaar op jaar, nieuwen roem behaalt, Alzoo bleef LUBLINK de aangename, belangrijke, gezellige en vrolijke man, schier tot zijn levenseinde toe, de man die gaarne en bij herhaling bezocht werd, niet alleen door de beschaafde en geleerdste bewoners van Utrecht, alwaar hij zijne laatste jaren doorbragt, maar ook door meest alle Letterminnaars, die in deze stad eene poos konden vertoeven. Voor zulk een vriendschappelijk bezoek was hij altijd zoo dankbaar, dat zijne nederigheid volstrekt niets scheen te beseffen van het eigene belang des bezoekers zelven bij het onbeschrijfelijk genoegen, van eenen hoogbejaarden man te zien, nog geheel in staat om de smartelijkste nepen der fortuin gelaten te verduren, en zich, zonder eenige grootspraak, te verheffen tot eene kracht en grootheid, welke alleen uit een verlicht verstand en edel hart kunnen geboren worden. Zulk eenen man zag men toch in vader LUBLINK, op wiens geheel zacht, vriendelijk en openhartig gelaat rust en onschuld, menschenmin en Godsvrucht gezeteld waren, alles veredeld door het hooge belang, dat zijn hulpbehoevende toestand natuurlijkerwijze inboezemde. Zoo iemand, hij konde op eigen zielenvoedsel teren, waarvan hij eenen grooten voorraad verzameld had. Zoo iemand, hij bewees door zijn voorbeeld, dat de gelukzaligheid van den Wijze, en vooral van den Christen, geheel iets anders is, dan voorspoed, en geenszins van loutere uitwendigheden afhangt. In *zijn* bijzijn moest men de waarde der echte geestbeschaving gevoelen, doch inzonderheid de waardij eener echt godsdienstige denkwijze en gezindheid, zoo als die voortspruiten uit de edelste behoeften van ons hart, en zich openbaren in liefde tot God, in vertrouwen op God, in tevredenheid met zijne bestelling en in blijde verwachting eener betere toekomst. «Hieruit zag men» (het zijn de woorden van onzen velsprekendsten redenaar, M. H., die ik hier met eene geringe verandering overneem) »zijne opgewektheid, zijne blijmoedigheid »van geest voortvloeijen, en, als ik het dus noemen mag, zijne »geringschatting van het gemis des gezigts, voor welks verlies

«wij, zienden, als voor een der grootste onheilen, beven. Bij hem leerde men eenen blinden, gelijk *hij* was, beschouwen «met den eerbied, dien wij aan achtingswaardige gestorvenen «schuldig zijn. Want al moge hij nog door ligchamelijke ge- «waarwordingen aangedaan worden, hij ging, echter, reeds niet «meer om, dan niet geesten; hij zweefde reeds in de wereld «der geesten en der denkbeelden; en, daar hij niets meer zag; «zag hij ook geene grenzen of perken meer, maar schouwde reeds «rondom zich in het oneindige.»

Zoo bleef onze vriend zich al meer en meer ten hemel verheffen, toen zijne reeds bouwvallige, aardsche woning, door herhaalde aanvallen geschokt, eindelijk bezweek. Niet lang te voren, schreef zijne gade, schrijvende voor zijn sterfbed gezeten, nog dichtstukjes en stichtelijke gedachten uit zijnen veegen mond op. Doch anderhalf uur voor zijnen dood riep hij haar met eene teedere en zwakke stem toe: *Scheiden! Scheiden!* Nu klemde hij hare hand in de zijne, — dekte zijn aangezicht, — sprak niet meer, — en eindigde zijn tachtigjarig leven. De weduwe zelve zeide mij onlangs, wel zeer bewogen, doch gelaten, en zich in zijne tegenwoordige zaligheid zelfs verheugende: *Hij ontsliep zacht, en zoo vertrouwelijk, als een kind, dat in de armen zijns vaders gaat rusten.*

—

JAN DE KRUIJFF.

(GEBOREN 1755, OVERLEDEN 1821.)

ALVA's schrikbewind en de opstand der Natie.

(Uit eene lofrede op CORNELIS PIETERSZOOM ROOFT.)

En hier bij het vermelden dezer treurige bijzonderheid, hier bevangen schrik en weedom onze zielen, op het denkbeeld van de rampzaligheid dier tijden; — toen, onder het woeden van den afschuwelijksten gewetensdwang, God te dienen naar het licht zijns verstands en de inspraak van zijn hart eene misdaad was, niet dan met den halze te boeten, en duizende, tien duizende, vreedzame burgers, ten einde zulk een deerlijk lot te ontwijken, have en erf ontvloden, om elders eene vrijplaats te zoeken voor het verdrukt geweten. — Toen de listige heerschzucht eens dweeppieken dwingelands, hare helsche ontwerpen verbergende onder den dekmantel van hemelschen ijver voor den Vaderlijken

Godsdienst, zich botvierde in de schennis der heiligste mensche-lijke en maatschappelijke regten. — Toen de waardige dienaar van dien ontmenschten vorst, indien mogelijk nog wreeder dan zijn meester zelve, met alle de heerkraften eens magtigen Rijks, nederstortte op het vreedzaam erf der Nederlanderen, gelijk een hongerige wolf op de weerlooze kudde; op niets anders bedacht, dan om de hitte zijner wrake in schuldeloos bloed te koelen; bezwoene handvesten aan flarden te scheuren, de grondwetten van Staat met voeten te treden; door toemeloos geweld eene onbepaalde heerschappij te vestigen, en, volgens zijne eigene gruweltaal, den veroverden Gewesten eenen scherpen breidel in den bek te wringen. — Toen eindelijk geheel een zachtzinnig, getrouw, grootmoedig en in alle huisselijke deugden opgetogen volk, door verlies van handel en nering uit zijne welvaart gestooten, door roof en afpersingen uitgemergeld, door allerlei soorten van geweldenaarijen afgepijnigd, en, ten laatste, door één algemeen bloedvonnis op het punt van vertwijfeling gebragt, gereed scheen het hoofd te buigen onder de ijzeren roede, die hetzelfde, met elken nieuwen slag, dreigde te verpletten.

Niet lang evenwel vertoeven wij in dezen nacht van jammer en gruwelen, of een onverwachte straal van licht ontrukkt ons aan dit weemoedig gepeins en opent voor onzen geest geheel andere tooneelen bij het herdenken, hoe dat zelfde volk, cenmaal moè getergd door overmaat van verdrukking, en zijne zwakheid zoo wel als zijne aangeborene zachtmoedigheid vergetende, zich niet alleen wagen durfde in den haghelijksten en heerlijksten strijd, die immer gestreden werd, maar ook dien strijd voldong met eene uitkomst, die de stoutste hoop zelve te boven ging.

Wie twijfelt er aan, of de eerste stap tot dien heiligen opstand was voor HOOFD de leuze tot eene spoedige wederkeering in zijn Vaderland, vermits, voor een hart als het zijne, het denkbeeld zelf ondragelijk moest zijn, van in vreemde oorden, schuiv en werkeloos weg te kwijnen, terwijl op vaderlijken grond alles wat dierbaar was, op eens in de waagschaal stond, en, voor het behoud daarvan, al wat ademde zijne laatste krachten veil had. Neen — hij, die door eene vrijwillige ballingschap getoond had het ergste getroost te zijn, alleen voor de vrijheid van gewisse, toen deze niet anders te bewaren was; hij kon niet schroomen zich in nieuwe en onbekende gevaren te storten, om, te gelijk met haar, alles te herwinnen, zoodra de slaauwste schemering, niet van hope, maar slechts van de mogelijkheid eens gunstigen uitslags, in zijne ziel begon levendig te worden; en, schoon het niet duidelijk blijke, dat ook HOOFD zelf de wapenen gevoerd heeft, is het echter ontwijfelbaar, dat hij, 't zij op deze, 't zij

op eenige andere wijze, met zijnen aanleg en stand meer overeenkomstig, de edele zaak der vrijheid heeft helpen bevorderen, gelijk hij, in derzelve handhaving, tot aan zijn jongsten snik getrouw gebleven is. www.libtool.com.cn

JACOB VOSMAER.

(GEBOREN 1783, OVERLEDEN 1824).

Het Consult 1).

Dat Ds. P. bezweken is, neme ik niet op mijne rekening; ik wil ook niet zeggen, dat Doctor B. het kan helpen; en ik zoude voor het naast denken, dat het zoo heeft moeten wezen. Ik ben verzekerd, zoo ver een arm Dorpsbarbier van iets verzekerd zijn kan, dat mijn braakmiddel Dominé zoo goed zoude geholpen hebben, als toen hij voorleden jaar bij buurman GEURT te veel stokvisch gegeten had. Ook was de goede man het volkomen met mij eens; hij vertrouwde mij, bij dergelijke gelegenheden, even zoo gerust zijne maag en zijn geheele ligchaam, als driemaal 's weeks zijne kin. De ongelukkige overkomst van Tante HANS heeft alles bedorven. Zij had in de stad meer dan eens gehoord, dat men van braken wel eene bloedspuwing kon krijgen; en onlangs was er een Predikant uit de nabuurschap aan de gevolgen eener bloedspuwing gestorven. Zij stond er dus op, dat men eerst een Doctor uit de stad zoude ontbieden, en diens oordeel afwachten, alvorens tot zulk eene hevige operatie over te gaan. Het was met mijnen armen vriend, als met menig ander. Op zijn' preekstoel, waar niemand hem antwoordde, sprak hij als van zelf, en wederlegde, met het grootste gemak, alle de tegenwerpingen en bedenkingen van andersdenkenden. Maar in zijn huis, waar ieder, van zijne eerwaarde vrouw schoonmoeder tot Piet de poes inkluis, hem tegensprak, was hij reeds

1) *Dit, zoowel als de volgende stukjes, is ontleend uit het Leven en wandelingen van meester MAARTEN VROEG. In dat luimig en hoogst opmerkelijk geschrift voert VOSMAER een eenvoudig, maar schrander dorpsheelmeeester sprekende in. Het doel daarbij is voornamelijk, om verkeerde begrippen met opzigt tot de uitoefening en waardeering der geneeskunst te bestrijden en daarmede in verband staande menschelijke dwaasheden ten toon te stellen.*

sinds jaren gewoon, zijne hersens en zijne stem te laten rusten, en, in eenen zachten dommel, alles met hoofdknikken te beantwoorden. Op die wijze werd er besloten, dat TEUNIS, de knecht van den Kerkmeester, met den wagen naar de stad zoude rijden en een' Doctor halen, hetzelfde welken: want Tante begreep, dat een stadsch Doctor toch altijd meer wist dan een Dorpschirurgijn, die nooit anders dan hoeren den pols voelde. Ik weet wel, dat menigeen mijner confraters zulk een oordeel hard valt, maar ik moet ronduit bekennen, dat het mij altijd zeer natuurlijk en billijk is voorgekomen. Het algemeen volksgeloof, de overeenstemming der menschen, wordt in de gewigtigste zaken, als het grootzegel der waarheid aangemerkt; en de menigte is, zoolang er Doctors bestonden, gewoon, de kunde der Artsen af te meten naar de groote huizen, waarin zij geroepen worden, en het aanzien der tongen, die zij dagelijks bezien.

Met deze troostrijke waarheid toegerust, ging ik den wagen te gemoet, die de voorplaats der pastorie op kwam rijden, en hielp met niet minder onderdanigheid, dan een' rekrut omtrent zijnen Kapitein bezielt, den gemijterden priester van ESCULAAP in het afstijgen. Wij traden binnen, en Doctor B. kon weldra aan de gezigten der familie bemerken, dat zijne aankomst gewenscht was. Ik maakte mij nu gereed, den Doctor eenig berigt te geven aangaande den zieke; maar hierin was mij Tante voor, die met vrouwelijke radheid van tong de toedragt der zaak, op hare wijze, voordroeg, en niet naliet, Dominé's zwakke borst, en de schrikkelijke operatie, welke ik voorhad, op den voorgrond te stellen. Doctor hoorde deze lange redenering, waarin de gansche levensgeschiedenis van Tante zeer kunstig gevlochten was, tot den einde toe, met het grootste geduld aan, dankte haar zeer voor haar naauwkeurig berigt, en wendde zich vervolgens tot den zieke. Nu dacht ik, zal het mijne beurt worden, en ik deed mijn best hem het onderzoek van zijnen patient gemakkelijk te maken. Onderwijl werd de pols gevoeld, de tong bekeken en het een en ander gevraagd. Eindelijk ging Doctor zitten, en, na eens bedenkelijk rondgekeken, gesnoten en gesnoven te hebben, werd eene Latijnsche spreuk van HIPPOCRATES uitgebragt, ten gevolge van welke mijn braakmiddel werd afgekeurd en een zacht oplossend middel voorgeschreven, hetwelk alles zoude bevorderen en niets te weeg brengen. Wat zoude een arm Dorpschirurgijn tegen een stadsch Doctor en eene spreuk van HIPPOCRATES?

t' Huis gekomen, ging ik, met behulp van PITISCUS, aan het vertalen van de spreuk, die ik, na lang zoeken, vond. Ik begreep nu, dat mijn braakmiddel niet deugde, omdat men geene stof

moet ontlasten, wanneer zij niet zeer beweegbaar is. Had zich dan de stokvisch met rijstebrij in Dominé's maag zoo vast gezet, dat zij eerst op nieuws geweekt moest worden? Het kostte mij nooit de minste moeite, om de boerenmagen te ontlasten, wanneer zij overladen waren; en ik heb die praktijk, bij mijn overleden vriend, meer dan eens met den besten uitslag gevolgd. Meester KOEN, bij wien ik de kunst geleerd heb, zeide mij altijd, dat de kortste weg de beste is, en dat eene menschenmaag er op gemaakt was, om zich van het overtollige te kunnen ontlasten.

Ik weet niet, of de Grieksche boeren ook stokvisch aten; ja, als ik naga, hoe de zoon van den overledene, de Student, over die Grieken spreekt, zoude ik haast denken, dat zij in 't geheel niet aten, en dat er ook geene boeren onder hen geweest zijn. Ik kan mij anders niet verklaren, hoe de stadsche Doctoren, die in de boeken van HIPPOCRATES gestudeerd hebben, bij ons op het dorp den bal zoo dikwijls misslaan, en altijd veel langer werk hebben om te genezen dan Meester KOEN zaliger. Ik wil dit ondertusschen op Doctor B. niet toepassen: want ik geloof vast, dat hij mijn braakmiddel zoude goedgekeurd hebben, indien de redevoering van Tante HANS hem niet verblind had. Het is eene groote kunst, om door eigene oogen te zien; en nog grooter, om zijn verstand te gebruiken, als het verward is door vrouwelijke welsprekendheid. Ik weet het, ziekenkamers zonder oppositie, en dus ook zonder redevoeringen, zijn, in onze liberale tijden, eene hersenschim. Het oud-Hollandsch spreekwoord was, *bezint, eer gij begint*; het nieuw Europeesch spreekwoord is: *eerst praten, en dan proberen*. Dit laatste is nu wel een bastaardwoord; maar bastaardwoorden, bastaardgevoelens en bastaardhandelingen, vallen in den geest van onzen tijd.

Gemoedelijke Overdenkingen.

Dezen morgen is Dominé ter aarde besteld. Ik ben het lijk gevolgd, treurig over zijn verlies, en gemelijk over het gebrekige onzer kunst. Een Doctor moet toch, in het oog van het volk, eene wonderlijke figuur in eene lijkstaatsie wezen! Het geeft er hem, en rekent dit nog als eene gunst toe, een gezigt en eene houding bij, alsof hij het niet kon gebeteren; en zelden is men overtuigd, dat de Geneesheer dan vaak de meeste verdienste heeft, wanneer de uitslag zijner pogingen het allerongunstigst is. Ik wil dit echter noch op mij, noch op Doctor B. toegepast hebben; want uit het hier boven verhaalde blijkt zonneklaar, dat eigenlijk Tante HANS de eer der Doctorsplaats bij de begrafenis van haren lieven neef toekwam.

In het sterfhuis teruggekomen, dreef mijne gemelijkheid mij, om eenen neef van den overledene, die sedert eenige jaren te Rotterdam gepraktiseerd had, mijnen nood te klagen. Ik had hem in zijne vroege jeugd gekend, en dit gaf aanleiding tot een gesprek, waarin ik niet naliet, over zijn versmaad braakmiddel, en over den geheelen loop der ziekte te spreken. Hoe verslagen werd ik, toen de man mij eensklaps in de rede viel, zeggende: «Och! ik reken het al vrij onverschillig, hoe men eene ziekte behandeled; de gansche medicijnen is toch maar gekheid.» Ik wist waarlijk niet, dit hoorende, of de damp van een rolletje tabak, hetwelk hij in den mond had, en dat allerlei vreemde geuren uitwasemde, hem ook bevangen had. De tranen kwamen mij in de oogen; en, daar het thans een' oud' man betaamt te zwijgen, als de jonge Heeren hun gevoelen gezegd hebben, zette ik mijn' hoed diep in het gezigt en trok op.

Ziet, ik schaamde mij dood, en liep pruilend als een hond, wien men het been, waaraan hij kloof, ontnomen heeft. *De gansche medicijnen maar gekheid!* Zoo heb ik dan, dacht ik, mijn brood gewonnen met de menschen te bedriegen en mijzelven er bij. Ik trok mijn' hoed al dieper en dieper in 't gezigt, tot ik eindelijk niets meer voor mij zag, en, wilde ik niet op mijn neus vallen, wel genoodzaakt was, hem zoo te zetten, dat ik voor mij uit kon zien. Het was alsof er met deze beweging censklaps licht in mijnen geest kwam. Althans ik kreeg moed om het voor mij zelve uit te maken, of mijne kunst louter aperij is, dan of zij op goede gronden steunt, en of ik dus met een gerust geweten kon blijven voortgaan met de boeren braakmiddelen voor te schrijven, dan of ik hunne scharen en messen moest gaan slijpen, zoo als mijn vader deed.

Ik bemerkte namelijk, toen ik mij den hoed uit de oogen stiet, dat ik op het punt was van in eene diepe greppel te vallen, die tusschen het voetpad en het wagenspoor lag. 't Is toch raar, dacht ik, als wij met opene oogen loopen, zal niemand er op letten, dat wij, om te loopen, onze oogen zoo noodig hebben. Wij bemerken het eerst regt, wanneer wij hunnen dienst ontberen. Het schijnt ons menschen eigen te zijn, dat wij de waarde van hetgene wij nooit bezeten hebben, of niet meer bezitten, 't best gevoelen. Ik heb onzen Meester, zoo lang zijne vrouw in leven was, bijna nooit over haar hooren spreken, en, nu zij dood is, kan hij er niet van zwijgen. Zoo zal het ook met de kunst zijn. Ik weet nog zeer wel, dat, toen ik laatst werd aangezocht om van standplaats te veranderen, de menschen mij hier als klissen aan het lijf hingen, en dat vooral den patienten, die ik toen had, de angst op het gezigt te lezen was. Is dat niet een-

bewijs, dat zij bang waren mij te zullen verliezen? Ik zoude daarop ook zeer grootsch geworden zijn, indien ik niet wist, dat het minder om mijn' persoon was, dan omdat zij, wegens de geringheid van het traktement, vreesden, er geen ander te zullen krijgen, en de plaats zeer afgelegen is. Hieruit heb ik dus duidelijk kunnen zien, wat de vrees van zonder Doctor te zullen zijn vermag; de eene beloofde mij dit en de andere dat; en toen het bekend werd, dat ik bleef, kreeg ik zoo veel schelharsten, eijeren, boter, en ik weet niet wat al, dat mijn voorhuis meer van eene komenij, dan van een' meesterswinkel had. Dit is nu alles over; en het eenige, wat mij dat voorval herinnert, is de fraaije hangklok, die Dominé mij, bij die gelegenheid, gegeven heeft.

Kan nu iets gekheid genoemd worden, waar de domme boeren de waarde zoo duidelijk van gevoelen, dat zij aan mij, armen kerel, die hun voor vier duiten den baard schrap, als aan Dominé-zelven zenden, wat zij het best in huis hebben? Maar, dacht ik verder, (want ik ben, mijn' weg gaande, die meest dwars over de heide loopt, gewoon te denken) zouden de boeren zich ook kunnen bedriegen? In de stad, heb ik wel eens gehoord, loopen de menschen van den eenen Doctor naar den anderen, zoo als van den eenen slager of bakker naar een' anderen. Het minste geeft daartoe niet zelden aanleiding: dan komt Doctor te laat; dan weér zoo vroeg, dat de meiden nog opgebeld moeten worden; dan doet hij te lange visites, dan weér te korte, zoodat men hem nauwelijks vragen kan, of men wel van een varkesribbetje met mosterdsaus mag eten. In één woord, het minste is voldoende, om van Doctor A. naar B. en van B. naar C. te gaan. Zoude dit niet bewijzen, dat de stadschen het al vrij onverschillig rekenen, wien zij tot Doctor hebben, indien zij er slechts één' hebben, die naar hun zin practiseert? Zij geven dus voor de kunst geen oortje, en toonen dit nog meer door de manier, waarop zij een' Doctor kiezen. Ik ben zeven jaar als leerling in de stad geweest, eer ik hier bij Meester Koen kwam, en ik heb toen al vrij wat beenen verbonden; maar ik heb bijna nooit kunnen merken, dat men bijzonder naar de bekwaamheden van zijnen Doctor onderzoek deed. Ik weet mij nog zeer goed te herinneren, hoe ik, lang geleden, zekeren Heer komende verbinden, die zijn been gebrand had, Mevrouw in eene schrikkelijke beweging vond, in 't midden van eene partij hoedjes, geloof ik, of zoo iets, en bijna radeloos, wat zij nemen zou. 's Avonds terug keerende, vond ik haar, dol van de hoofdpijn, op eene kanapé liggen, en zeer in tweestrijd, welken Doctor zij nemen zou, daar de hare vertrokken was; de een wa-

te oud en te knorrig, een ander te lang en te mager, een derde wederom te dik, zoodat hij altijd zat te blazen, als hij een paar trappen op moest. Gelukkig hield er eene koets naast de deur stil; ik werd verzocht te zien, wat het was, en ziet! het was de koets van Doctor WERMUTH. «Lieve schat!» was het nu, «laat ANTOINETTE eens gaauw aan Mevrouw X. gaan verzoeken, «of zij den Doctor hier wil zenden.» — «Maar waarom juist «hem, mijn beste!» was het antwoord. — «Och! ik weet het «niet; maar hij is bij Mevrouw X. en Y. en Z. en bij de Gra- «vin, en IRMA heeft hem ook genomen; zek zend toch, zend «toch! ik word vast nog gek; hij zal mij zeker helpen... Wist «ik nu ook maar, wat hoed ik zal nemen!»

Ik heb hieruit opgemaakt, dat een Doctor iets van minder belang is, dan een hoedje, of een lintje, waar men eenige weken mooi meê wil wezen; en ik kan mij dit niet verklaren, dan door te stellen, dat de menschen in de stad bitter weinig geloof in de kunst hebben. Dit vind ik wel ongelukkig: in de stad zijn zij toch veel verstandiger, dan hier op het dorp. Althans die van hier veel in de stad verkeerden, ligten hunne bureu zoo sijn op, dat noch Dominé zaliger, noch de Meester, noch ik het dikwijls merken; en zelfs de Schout gaat met hen voorzigtig te werk. Ik weet dus niet, wat ik er van maken zal; en ik zou waarlijk zelf haast denken, dat alles maar gekheid is, wat ik ooit van de medicijnen geleerd heb. En evenwel, dat wil er bij mij ook niet in. Het heeft mij zoo veel tijd en moeite gekost, om het te leeren; hoe zal ik ook mijne vrouw en kinderen aan de kost helpen, als ik wat anders begin? Daarenboven heeft Meester KOEN mij zoo menigmaal gezegd, dat een Chirurgijn zoo zeker van zijne zaak is met de behandeling van het menschelijk ligchaam, als een horlogiemaker met het schoonmaken of repareren van een horlogie. Kan de horlogiemaker het werk van binnen bekijken, een goed Geneesheer moet het zamenstel des ligchaams van buiten kennen, en zich zoo duidelijk voor den geest kunnen brengen, hoe al deszelfs deelen loopen, als een molenmaker, hoe het werk van een molen loopt. Daar er nu zoo veel meer menschen als molens zijn, en daar de menschen nog al veel van hun Binnenwerk vergen, zoo dat het dikwijls van streck is, zijn daardoor Artsen en Heelmeesters in de gelegenheid geweest, om het molenwerk in den mensch in allerlei toestand gade te slaan en te behandelen; doet men dit met genoegzame opmerkzaamheid, dan wordt men de kunst meester. Als ik honderd-, en anderen vóór mij duizendmalen en meer gezien hebben, dat een boer, die voor 't overige welgesteld is, maar te veel gegeten heeft, over duizeligheid, misselijkheid, benaauwdheid voor het hart klaagt, eene

beslagen tong heeft, beter wordt, zoo men hem een braakmiddel geeft; handel ik dan niet redelijk, wanneer ik dit bij eene andere gelegenheid veer doe? En zoude het niet doodongelukkig zijn, als er nu eens een bij mij kwam, die eene paardenmaag had? — Zoo sprak Meeester KOEN, en daar zal ik het bij houden.

Verdediging der Geneeskunst.

Ik kwam eindelijk met mijn hoofd vol muizennesten, en maar half tevreden over mijn besluit, aan mijne woning, die, zoo iemand mij mogt noodig hebben, een weinig van het dorp af ligt, tegenover den smid. Naauwelijks had ik mijn hoofd over de onderdeur gestoken, of mijne vrouw kwam mij, met een bedeesd gelaat en half gesmoorde stem, zeggen, dat de Heeren van de Commissie binnen waren en alles zien moesten. Ik vroeg haar, of onder dat alles ook het overoud pekelfleesch begrepen was, waarop zij mij gisteren getraceerd had, en kreeg tot antwoord een oogje, hetwelk mij deed verlangen, dat de Heeren nog wat blijven mogten. Het winkelbezoek afgelopen zijnde, raakte ik in gesprek met Doctor WAKKER; en ik kon niet nalaten, dien goeden ouden vriend mijn hart eens te ontlasten, en hem deelgenoot te maken van den bitteren tweestrijd, waarin zijn Rotterdamsche Collega mij gebragt had. Ik vroeg hem dan, wat hij er van dacht, of onze kunst op gronden steunde, of niet? en kreeg de vraag tot antwoord, of ik hem dan voor een schurk hield en mijzelf ook? «want,» zeide hij, «wie slechts twijfelt, wie niet geheel overtuigd is van de zekerheid der Geneeskunst, en evenwel er geene gewetenszaak van maakt, zijn evenmensch aan die bedriegelijke kunst te wagen, verdient den naam van een cerlijk en braaf man niet. Ik weet intusschen wel, dat verstandigen sedert lang opgehouden hebben, onze kunst wegens hare onzekerheid aan te vallen. Men beseft, dat, in dien zin, waarin zulks van de Geneeskunst beweerd wordt, alle menschelijke kunst onzeker is, en onzekerder, naarmate zij moeilijker is. Maar de zwakke zijde onzer kunst is de onbekwaamheid en achteloosheid dergenen, die haar beoefenen; en, dat heerleger overziende, waarin zoo weinigen uitmunten, rees de gedachte wel eens bij mij op, of men ons niet onder de plagen van het menschedom moet rekenen. Ik heb die gedachte niet onderdrukt, maar de zaak scherp onderzocht; en het gevolg van dit onderzoek is geweest, dat het nut, hetwelk onze kunst heeft, hoe onvolmaakt zij dan ook wezen mag, het nadeel verre overtreft, daar zij als eene der grondzuilen van onze maatschappelijke welvaart moet

worden aangemerkt, ja als een noodzakelijk bestanddeel van het menschelijk geluk.»

Al had het gezigt mijner vrouw mij niet naar de uitrekking van ons onderhoud doen verlangen, deze gezegden zouden daartoe genoegzaam geweest zijn. Maar, tot mijn spijt, brak de Doctor het gesprek af, onder belofte evenwel van mij zijne gedachten naderhand schriftelijk mede te deelen. Ik kreeg dan ook, eenige dagen daarna, met onze bodin, een pakje, waarin een geschrift, dat ik sedert altijd gewoon ben te lezen, als ik een patient door den dood verlies, of tot een consult met Doctor B. genoodzaakt word.

ELIAS ANNE BORGER.

(GEBOREN 1784, OVERLEDEN 1820.)

De heerlijke strekking der godsdienstige bijeenkomsten.

Reeds als wij onzen voet zetten in eenen tempel ten prijs van het zweet onzer vaderen gesticht, en toegewijd aan de verering van den grooten en onbevattelijken God des hemels en der aarde, dan reeds trest ons de gedachte aan het verheven oogmerk des gebouws, dan roeren ons zerk en zuil en wanden en gewelven. Het is waar, geen offer wordt hier ontstoken, geene bazuin geblazen; maar psalmen en gezangen, gebeden en dankzeggingen, zijn de offers, die hier branden, de bazuinen, die hier klinken, en de eenvoudigheid van het gansche huis is Hem waardig, die hemel en aarde vervult, en gediend wil worden in geest en waarheid. — En dan, als de oefening van den plegtigen Godsdienst een aanvang neemt, en de statige stilte wordt afgebroken door het gezang, dat opwelt uit een harte, dat zich ontlasten moet in het midden der gemeente; wie blijft dan ongevoelig bij deze eenstemmige uitboezeming tot lof des Allerhoogsten? Wie kan met een koud gemoed eene talrijke schare van Christenen een gezang hooren aanheffen ter eere van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, aan wien zij door het water der besprenking plegtig zijn opgedragen? Zoo verheffen zich de zielen der algemeene vergadering en der gemeente der eerstgeboorenen, opgeschreven in de hemelen. Zoo zingen de zaligen, die van de aarde gekocht zijn, Gode en den Lamme: De lof, en de heerlijkheid, en de wijsheid, en de dankzegging, en de eere, en de kracht, en de sterkte, zij onzen God in alle eeuwigheid.

Maar wat beteekent die stilte, die heilige, plegtige, diepe stil-

te? Wat betrekken die gebogene hoofden, die geslotene oogen, die gevouwen handen? Wat beteekent die eerbied, dat ontzag, die ernst der ziel, op aller gelaat te lezen! — Het is de ure des gebeds, en eene vergadering van zondaren buigt zich schaamrood neder, en roept den hemel aan, om kwijschelding der misdaden in het bloed van JESUS CHRISTUS. Het is de ure der dankzegging, en eene schare van gezegenden des Heeren offert hier met bewogene harten het reukwerk des lofs aan den God van haar leven en haren adem. Van daar die heilige stilte, van daar die eerbied, dat ontzag, die somberheid. Wie gevoelt hier niet oneindig meer dan de krachtigste woorden kunnen uitdrukken? Wie kent een treffender tooneel voor God en menschen, dan eene biddende menigte, die, uit de verstrooiing der wereld verzameld, door den mond des sprekers hare nooden aan den voet van Gods troon brengt, van Hem, den Alwijzen, verlichting, van Hem, den Algenoegzame, hulpe, van Hem, den Al-erbarmmer, vergeving smeekt? Wie eerbiedigt niet dien ootmoed, die stille aandacht der ziele, die, in den aanvang des gebeds door schuldbesef verslagen, al schoorvoetende tot den Schepper nadert, maar eindelijk, met een oog op den grooten Herder der schapen, den moed voelt rijzen, en zich al hooger en hooger verheft tot de onuitputbare bron van liefde en zaligheid? Treft u de jammerklagte uwer arme broeders en zusters; ziet hier eene schare van armen, die hunne klagen ten hemel zenden, opdat de Vader der lichten den rijkdom zijner genade ontsluit. Roert u het bang gekerm der zieken; ziet hier eene schare van zieken, die den Geneesmeester der zielen om bijstand en redding aanroepen. Beweegt u de toon der beweldadigden, die tranen van dankbaarheid voor hunne weldoeners storten; ziet hier eene schare van beweldadigden, die uit éenen mond de goedertierenheden des Heeren vermelden, uit éenen mond betuigen: *Genadig en barmhartig is de Heer, en groot van langmoedigheid. Hij straft ons niet naar onze zonden, Hij vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden. genadig en barmhartig is de Heer....*

Zijn dan deze godadienstige bijeenkomsten bij uitnemendheid geschikt, om elkander in onze gewaarwordingen te doen deelen, waar leeren wij dan onze onderlinge maatschap duidelijker kennen, waar wordt ons de *broederlijke liefde* treffender aanbevolen, dan in deze vergadering der Christenen, die éenen Heer belijden? Zes dagen in de weke — ja, M. H. dat wij het openhartig belijden, als of wij verhoord wierden voor de regtbank van den alzienden God — zes dagen in de weke rondgevoerd in den maalstroom onzer aardsche zorgen, beschouwen de meesten zich zelve als het eenig voorwerp hunner bedoelingen, en gering

is het getal der gebeden en der dankzeggingen, die wij in het dagelijksch leven voor het heil van anderen ten hemel zenden. Het waar en zuiver vuur der menschenliefde vindt weinig voedsel in eene maatschappij, waarvan ieder lid zich beschouwt als een afgezonderd geheel, en de menigte der strijdige belangen, waardoor wij worden gedreven, bedreigt zelfs de laatste vonk met eene volkomene uitblussching. Hoe goed is dan ter opwakking van die vlam de onderlinge bijeenkomst op den eersten dag der weke! Uit éénen bloede gesproten, met éénen doop gedoopt, bedoelen wij hier geen voordeel ten koste van het voordeel onzer broederen. Aller belang, tot één belang zamengesmolten, wordt door aller monden met één gezang, door aller harten met dezelfde verzuchtingen, aan den hemelschen Vader opgedragen. Hier omvatten wij de gansche vergadering in ééneu kring met ons zelve. Hier knielen wij naast onze medechristenen, en zij knielen naast ons. Hier vragen wij voor hen genade in het bloed van Jezus Christus, en zij vragen genade voor ons. Hier danken wij God voor de zegeningen, waarmede hij anderen overlaadt, en anderen danken God voor de weldaden, die wij genieten. Ziet hier de school des meêwarigen gevoels, ziet hier den band der menscheijkheid, die hart aan hart en ziel aan ziel verbindt. O, mijne broeders, laat ons onze verwantschap niet verloochenen; laat ons dien sierlijken band al sterker en sterker toehalen; laat ons trotsch zijn op den uitgebreiden adel van een geslacht, welks Stamvader was, eer de bergén waren geboren; laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten.

Onze verwantschap, ons deelgenootschap aan een en denzelfden adel? Ja, mijne Waardsten. Inmers hier verdwijnt alle *verschil van rang en stand*, dat groote struikelblok voor de broederlijke liefde. Het valt moeijelijk, uit de woningen der veelde op den daglooner neer te zien, als lidmaat van één en hetzelfde huisgezin met de Grooten dezer aarde. Het valt moeijelijk, aan den rijken disch gezeten, aan het schamel spinnewiel der armoede te denken. Het valt moeijelijk, door den damp der eerbewijzingen door te dringen, en onze gelijkheid te gevoelen, met allen, die het lot bestemde om ons te eeren en te ontzien. Zijt gegroet, gij zonen en dochteren des voorspoeds en der grootheid! Zijt gegroet op dezen dag der onderlinge bijeenkomsten. Nu is er dan toch één dag in de weke, waarop gij u geplaatst ziet in den kring der gewone menscheid; één dag, waarop gij krachtig herinnerd wordt, dat God ook de armen dezer wereld heeft uitverkoren; dat zij met hetzelfde regt, als gij, tot God kunnen zeggen: *Onze Vader!* Nu is er dan toch één dag in de weke, waarop gij u bij den regten naam hoort noemen.

De wereld moge u met eertitels overladen: predikers van eenen Godsdienst, die ieder kind van ADAM met den titel van *zondaar* bestempelt, noemen wij u *zondaars*, u, zonen en dochteren des voorspoeds en der grootheid! Hartelijks geluk met deze gelegenheid, die u jaarlijks meer dan honderdmaal wordt geschonken, ter aankweeking van eene deugd, die de vervulling der wet en het sieraad van ons geslacht is, de deugd der broederlijke liefde. Aanbidt niet de arme denzelfden God, dien gij aanbidt? Is hij dan niet uw broeder? Hoopt niet de arme op denzelfden CHRISTUS, waarop gij hoopt? Is hij dan niet uw medechristen? Reist niet de arme naar dezelfde eeuwigheid, naar welke gij reist? Is hij dan niet uw toggenoot? Verwacht niet de arme denzelfden hemel, dien gij verwacht? Is hij dan niet de mede-erfgenaam uwer zaligheid? En nu broeders, medechristenen, reisgenooten, erfwachters van denzelfden hemel, zult gij elkander niet liefhebben? In de onderlinge bijeenkomsten, waar wij allen gelijk zijn, wordt u deze betrekking, deze maagschap, deze plicht, als voor oogen geschilderd. Grooten en aanzienlijken, dat wij ons vroeg dat denkbeeld in het hart prenten! Van wat rang of stand wij zijn mogen; éénmaal zullen wij toch gelijk worden; éénmaal, in de onderlinge bijeenkomste der dooden, waar het vratig gewormte zonder eerbied of onderscheid op aller vleesch en been zal azen. Wij hidden u, als of God door ons bade, dat wij ons vroeg het denkbeeld der gelijkheid in het harte prenten. Want de ure komt, wanneer allen, die in de graven zijn, de stem van den Zoon des menschen zullen hooren. Wat sterveling zal op dit groot tooneel der ontzettende bijeenkomste, voor de vierschaar eenes Registers, die de geesten weegt, zijne hoogheid kunnen handhaven? Grooten en aanzienlijken, schrikt gij voor dien schrik des Heeren, wilt dan de onderlinge bijeenkomsten niet nalaten; beschouwt in iedere vergadering een slaauw beeld van den dag der toekomst van CHRISTUS; leert hier alle menschen als uwe broeders eerbiedigen: gewent u dus vroeg aan het denkbeeld der gelijkheid: *Maran atha; de Heere komt.*

Dan is het niet alleen onze maagschap als *menschen*, maar ook, zoo als wij reeds kortelijk hebben herinnerd, onze gelijkheid als *zondaars*, die wij in deze vergaderingen duidelijk leeren beseffen. Iedere dag des Heeren is een gedenktag van menschelijke zwakheid, en zoo dikwijls wij met de gemeente naar het huis des gebeds opgaan, onderschrijven wij de treurige uitspraak van een' verlicht' Apostel: *Wij hebben alle gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods.* Hier wordt dan geboren die edele *gezindheid tot vergeving* van beledigingen, welke een der schitterendste trekken is in het beeld van een menschenvriend. Hoc! voor het oog

van eene gansche vergadering te bekennen, dat wij tien duizend talenten schuldig zijn — voor het oog van diezelfde vergadering op uitstel van betaling of verscheuring van den schuldbrief aan te dringen, en tevens eenen mede-dienstknecht eerder in kerker en boeijen te doen zuchten, dan hem honderd penningen kwijt te schelden: — welk een voorhoofd! welk eene onbeschaamdheid! En hoe leeren wij hem, die ons beleedigde, in deze verzameling van boetvaardigen kennen? Indien dat treurig gelaat, dat gezonken hoofd, indien dat zuchten tot God, dat smeeken om ontferming geen gewrocht van loutere geveinsdheid is — en wie, die weet, wat christelijke liefde is, wie durft het denken? — indien dat bidden om verbetering, om verlichting, om de hoede van Gods Geest, geen enkel werk der lippen is; dan leeren wij hier onzen beleediger kennen, als eenen zondaar, die berouw heeft, en zich nimmer wederom aan God noch menschen wenscht te vergripen. En welk eene aanspraak maakt hij dan op ons medelijden en onze liefde! Drukt dan de last der zonden, treffen dan de slagen des gewetens niet reeds genoeg? De tranen der boetvaardigen zijn aangenaam bij God, en worden, geheiligd door de hand des grooten Hoogepriesters, als een offer der verzoening bij den troon der genade aangenomen; en zullen wij dan niet, op het spoor van dien hemelschen Voorspraak, onze harten voor het edel gevoel des medelijdens ontsluiten op het gezigt van eenen zondaar, die door berouw gedreven, in de vergadering der Christenen op de borst slaat, en om vergeving roept? Verbetering was de leus des Zaligmakers, toen hij den grondslag van zijn eeuwig koninkrijk wilde leggen, en onder voorwaarde van bekeering, verkreeg Jood en Heiden, tollenaar en zondaar het burgerregt in zijn gebied: en menschen, aan alle de zwakheden der menschelijke natuur onderworpen; zondaren, wier schuld zich dagteekent van het eerste oogenblik hunner zedelijke ontwikkeling; Christenen, die zich naar den naam van den liefderijksten Heiland noemen; zij zullen gestrenger zijn in hunne eischen, hardere voorwaarden ter verzoening voorschrijven, dan God en zijn Zoon? Niet alzoo, mijne broeders, niet alzoo. Geen gebroken hart mogen wij verachten, geen boeteling verstooten, al heeft hij zeventigmaal zeven maal tegen ons gezondigd: want onder de gedenkspreuken van Gods vierschaar staat ook deze geschreven: *Indien gij uwen broederen hunne misdaden niet van harte vergeeft, uw Vader, die in de hemelen is, zal u ook niet vergeven.*

De dood eene rust en een uitgang der ziel uit haar hulsel.

Zalig zijn de dooden, die in den Heer sterven; want zij **RUSTEN van hunnen arbeid.** Hier hoort gij dan terstond den dood met eenen naam bestempelen, die verrukkelijk klinkt in de ooren der stervelingen. Ons allen, wie wij ook zijn mogen, in wat rang of stand geplaatst, ons allen is een bepaalde last van arbeid op de schouderen gelegd. Wij allen hebben een strijd op aarde, een aangewezen werkkring, die voor onze rekening ligt, en het zij de zon van voorspoed ons levenspad bestrale, het zij wij de ketenen der slavernij moeten torschen, er is geen mensch, van eene vrouw geboren, die niet te eeniger tijd zat wordt van onruste, en zijn hoofd van vermoedheid laat hangen. Wat zal het einde zijn van al dat zwoegen, slooven, draven? Berooving van het licht der zonne? Slooping onzer halve menschheid? Verrotting onzer beenderen? Ontbinding van ons stof? Ja, mijne Geliefden, dit zal het einde zijn. Maar hebben wij eenigen eerbied voor het zweet des braven landmans, willen wij den slavendienst van zoo zele duizenden niet wreedelijk verzwaren, willen wij zelfs de bane, die ons is voorgesteld, met lijdzaamheid en met verheuging loopen, o onthouden wij ons dan van deze zwarte kleuren, om het beeld des doods te teekenen. Zoeken wij een woord, dat ons onder den last des levens bemoeidigt en met onze sterfelijkheid bevredigt. *Ruste*, zeg ik, *ruste* is het woord, dat den landman zijnen arbeid, den slaaf zijne boeijen, en ieder onzer den opgelegden last, doet dragen. Welaan dan, reisgenooten naar het graf, met het oog op de ruste des avonds gevestigd, den ganschen grooten dag des levens onder het oog van onzen Heer gewerkt! Immers zullen onze leden zich niet eeuwig onder die zwaarte krommen; voor ieder kind van ADAM is een rustbed in het hart der aarde gespreid; eerlang leggen wij onze matte hoofden op die zachte peluw neder, en hoe dan 's aardbols oppervlakte veranderd of beroerd worde, groepen van onzen post, zal geen geweld, geen stem des drijvers, de ruste storen, die door God zelf gehandhaafd en verdedigd wordt.

Wij hebben slechts aan de kortstondigheid van ons leven, en de bouwvalligheid van ons ligchaam te denken, om te begrijpen, waarom de vergelijking van ons stoffelijk deel met eene *tent* of *tabernakel*, die voor een korten tijd opgeslagen, bewoond, en dan weder wordt afgebroken, in meest alle beschaafde talen zoo gewoon wordt gebezigd. Als de Apostel PETRUS van de *aflegging* des tabernakels spreekt, dan ontleent hij deze uitdrukking van een kleed, dat door ouderdom onbruikbaar is geworden, en dus wordt *afgelegd*. PAULUS, dezelve vergelijking gebruikende, blijft

derhalve meer aan zijn beeld getrouw, als hij het sterven niet een *afleggen*, maar eene *verbreking* van het aardse huis dezes tabernakels noemt, schoon wij in onze vertaling liever de zachtere uitdrukking *ontbinden* hadden *gebezigd* gezien. En wie gevoelt nu niet terstond, onder welk eene bekoorlijke gedaante de dood hier aan onze verbeelding wordt voorgesteld! Ons sterven is dan, gelijk PETRUS zich in hetzelfde Hoofdstuk uitdrukt, slechts een *uitgang*, en terwijl niet *wij*, maar *ons kleed*, onze *tabernakel*, worden afgelegd en ontbonden, zoo verliest onze *persoon* er niets bij. De verwoestende hand des doods tast ons *gewaad* en *onze woning* aan, maar *wij* zijn voor zijne sikkel onkwetsbaar en beveiligd. En wat heeft dan de vorst der verschrikking aan ons? Wat is de prooi, die wij hem achterlaten? Eene tente, wier enge ruimte haren goddelijken bewoner zoo dikwijls doet zuchten: eene tente opgeslagen in de woestijn dezer wereld op onze reis naar het hemelsche land der belofte: eene tente, door schok op schok bewogen, verzwakt, geteisterd, tot last van de ziel, die een gebouw bij God zoekt, eeuwig in de hemelen. Hoort dit, trotsche stervelingen, die in uw harte zegt: *mijn huis zal eeuwig staan!* Uw stoffelijk deel, dat praalgesticht van uwen hoogmoed, de afgod, dien gij bewicrookt, is eene bouwvallige tente, elk oogenblik rijp voor slooping. Hoort dit, lijdens en lijderessen, en weest gemoedigd onder het grieven der lichaamsmartens. Breekt de dood langzaam uwe woning af, die woning is slechts eene zwakke tente, en haar ondergang is de aanvang van een heerlijk gebouw, welks kunstenaar en bouwmeester God is. Hoort gij dit, gij allen, die troosteloos het gemis uwer dierbaarste panden beweent. Wat staart gij op dien vleeschklomp? Wat zegt gij tot het stof: mijn vader, mijne moeder, mijn kind, mijn echtgenoot? o Wacht u, zoo te spreken, op dat de spijs der wormen zich op dien eernaam niet verheffe! Vader en moeder en kind en echtgenoot waren vleesch noch been. De romp, dien gij bedauwt met uwe tranen, is het verouderd gewaad, dat zij hebben uitgeschud; de hutte hunner rusteloze omzwerving; de kerker der ziel, door de hand van God ontsloten, om de boeijen der edele gevangene te slaken, en haar te brengen in zijne vrijstad daar boven.

JOHAN MELCHIOR KEMPER.www.libtool.com.cn

(GEBOREN 1776, OVERLEDEN 1824.)

De herstelling van Nederland en de terugkeer van het Huis van Oranje in 1813.

Ik had, met duizenden mijner landgenooten, kinderen, zonder een Vaderland te hebben, dat ik hen konde leeren beminnen. Ik had, met duizenden mijner landgenooten, bezittingen, zonder eenig vooruitzicht te hebben, dat zij het algemeene verval overleven zouden; maar ik had daarenboven een' stand, die mij dagelijks van het recht der volken en der staten deed spreken, terwijl geweld en overheersching alle recht deden ophouden, terwijl de poging zelve, om ten minste bij het opkomend geslacht de heilige beginsels van vaderlandsliefde, waarheid en recht, naar de stem van mijn geweten, levendig te houden, als eene misdaad werd beschouwd, en de eenige waarborg mijner veiligheid en vrijheid in de bescheidenheid en liefde mijner toehoorders bestond. Maar ik had daarenboven een' stand, die mij verpligtte, waar het noodig was, openlijk voor recht en billijkheid uit te komen; en hier heb ik ze van nabij leeren kennen, die verachtelijke huurlingen des gewelds, voor welke het verschiet van een staatsraadstitel of ordelint genoeg was, om met wellust de wanhoop van troosteloze ouders te zien; om met gevoellooze onverschilligheid de klagen van de dagelijks meer verarmende, werkzame standen te hooren; om met koele wreedheid de schandelijkste knevelarjen en gewelddadigheden, niet door openlijke wetten, maar door het voorgeven van geheime ministeriële instructien, te verontschuldigen; en eindelijk om, gerust op hunne ondersteuning door den geweldenaar, zelfs de bevelen en vermaningen van hunne eigene hoogere magten in den wind te slaan, wanneer deze de wreedheid der wet, ten minste door gematigdheid in de uitvoering, verzachten wilden.

Waarlijk, voor den man, die dit gezien en ondervonden had, was het wagen van een vreugdeloos leven, ten behoeve eener mogelijke redding, slechts eene zeer geringe opoffering; en ook bij eene niet geheel zoo gelukkige uitkomst, als welke wij thans gezien hebben, zoude ik God voor de mogelijkheid gedankt hebben, van iets tot verligting te hebben kunnen bijdragen.

Doch, geprezen, eeuwig geprezen zij daarvoor het Opperwezen! de stormen, die zoo lang ons Vaderland en geheel Europa

geschokt en geteisterd hebben, moesten eindelijk zelven het schip van staat in de haven brengen, van welke het voor twee eeuwen, alleen door het snoodste gruwelstuk der dweeperij, door den moord van den vader des vaderlands, verwijderd werd. Het volk, vermoeid van de twisten, die het altijd verdeeld, en eindelijk aan de overheersching van de listige aanstokers en onderhouders dier verdeeldheden prijs gegeven hadden, kende eindelijk niet dan *éenen* wensch, dien van zijn geluk geheel en alleen van den Vorst te ontvangen, van wiens liefde tot het land zijne spoedige terugkeering op onze bede zoo sprekend getuigde.

En nu leerde ik Uwe Koninklijke Hoogheid in persoon kennen; ik zag den vorst voor het eerst, die mijn Vaderland zijn bestaan, zijne rust en zijnen bloei hergeven *moest*; en mijne vreugde werd verrukking; werd onbegrensde verkleefdheid en trouw, toen reeds de eerste feestdag onzer redding in Hollands hoofdstad mij overtuigde, dat Hij het was, die ze aan hetzelfde hergeven *zou*.

Geboren en opgevoed in eenen stand, waar men de taal der vleijerij niet leert, gevormd door een mij eeuwig dierbaren leermeester, den voortreffelijken Hoogleeraar CRAS, die mij regt en plicht, als het eenig waardig doel des levens, leerde kennen, en geplaatst in eene betrekking, die, mijne wenschen volkomen bevredigende, alle vleijerij onnoodig maakt, kan ik, zonder vrees zelfs van verkeerde uitlegging, spreken, gelijk ik denke; en ik doe het, om, ware het mogelijk, mijn gevoel in aller harten over te storten.

Ja; Doorluchtig Vorst en Heer! ik heb met verrukking dat teruggekeerde Huis leeren kennen, waarvan ons Vaderland zijn herstel verwacht, en waarvan elk Lid, uit de vroegere gebeurtenissen van deszelfs leven, niets in het geheugen schijnt gehouden te hebben, dan den band, die hetzelfde aan Nederland en deszelfs geluk verbindt.

Ik heb den Vorst mijne verkleefdheid en mijne trouw gewijd, wiens vreugdetranen, bij het omarmen van Gade, Kinderen, Moeder en Zuster op den ouden vaderlijken grond, mij waarborgden, dat hij Hem de edelste betrekkingen van het leven geene voorwerpen van ligtzinnige bespottung zouden zijn; wiens dankbaar ten hemel geslagen oog bij de vreugdeblijken van een juist volk mij verzekerde, dat bij hem der Nederlanders godsdienstigheid haren ouden steun zoude wedervinden; en wiens ongeveinsde aarzeling zelve, om te aanvaarden hetgeen hem de liefde en de overtuiging aanbod, mij bewees, hoezeer hij verlangde, niet dan de Redder en de Vader des volks te zijn.

Ik heb den Vorst mijne verkleefdheid en mijne trouw gewijd,

wiens onkreukbare regtvaardigheid geene partij iets te vreezen, geene partijzucht iets te hopen overlaat, en wiens liefde tot het land zijner geboorte gelijk staat aan zijne zucht voor beschaving, voor ware verlichting, en voor eene regt Nederlandsche liberaliteit.

En naast zulk een Vorst zag ik nu ook eene Vorstin, beminnelijk door alles, waardoor fijnheid van beschaving, en edelheid van hart zich van de algemeene liefde verzekert; maar nog beminnelijker door de zedigheid, waarmede zij alle die voortreffelijkheid omsluijert. Naast zulk een Vorst zag ik Zonen, op wier edel gelaat zich niet alleen de moed, maar ook de opene rondheid en ongeveinsdheid der Nederlanderen vertoonde, gelijk hunne gulde Vaderlandsche handdruk elken burger bij zijn huisgezin deed terug keeren, met de zekerheid, dat het geluk van Nederland ook voor zijne kinderen gewaarborgd was; en nu eerst werd dan ook bij mij alle bekommering in het gevoel van dankbaarheid aan het Opperwezen opgelost.

Nu eerst toch had ik het Vaderland terug hetwelk vroegere twisten en buitenlandsche trouweloosheid voor een poos uit den rang der Staten van Europa verdrongen hadden. Nu eerst kon mijn hart zich onbezorgd hechten aan den Vorst, die geen ander belang dan het onze hebben kon; en met de hartelijkste bede, dat nu eindelijk eens eendragt en vaderlandsliefde het afgestreden volk, met opoffering van allen zelfzoekenden partijgeest, om het Vaderland en den Vorst scharen mogten, vereenigde zich de heiligste eed van onschendbare trouw aan beiden.

Dien eed gestand te doen, die gevoelens voort te planten en te beschermen, zal het doel van geheel mijn volgend leven zijn, gelijk mij de opoffering van dit leven zelve, en alle deszelfs genoegens een gering offer zal zijn, wanneer het er ooit weder op aan mogt komen, dat God verhoede! Nederlands onafhankelijkheid tegen vreemde overheersching, of het nieuwe Staatsgebouw tegen kuiperij en wrevelmoed, te beschermen.

JOHANNES PIETER VAN CAPELLE.

(GEBOREN 1783, OVERLEDEN 1829.)

LEONINUS.

Niets is, in het spel des ondermaanschen levens, zonderlinger, dan het oordeel van den eenen mensch over den anderen. Buiten staat, met zijn kortzigtig oog door te dringen tot den bodem des

harten, blijft hij gewoonlijk langs de oppervlakte, in het midden van eenen dampkring, die, nu eens de gestalte der voorwerpen verhoogt, en als van de aarde opheft, dan weder hunne ware gedaante achter een bedriegelijk voorkomen verbergt. Op zulk een schijn rust dan de hoogdravende uitspraak, die den eenen vergoedt, den ander veroordeelt. In zulke luchtkasteelen zweeft de aangebeden roem, verdwijnende niet zelden, wanneer de stralen der zon hem vrij en onbelemmerd toelichten.

Zoo gaat het in de opvolgende rij der levende geslachten. Maar de nakomelingschap? Staat zij niet in het verschiep als eene schutsvrouw, gereed, om in hare armen te ontvangen, te troosten, op te beuren, die door hunne tijdgenooten worden verguisd, of met geene betamelijke achting bejegend? Men vertrouwe niet op dit bedriegelijk beeld. Zij wenkt, ja, met eene liefelijke band; zij vertoont op haar gelaat de innemendste trekken, kalmte, liefde tot recht, zucht naar waarheid; maar de grenzen van haar vermogen liggen ver buiten den omvang van haren goeden wil. Hoe komt het anders, dat zij niet meer misslagen herstelt; niet naauwkeuriger de vonnissen van vorige eeuwen onderzoekt; nog gereedelijk opneemt aanlokzelen tot verleiding, eindelijk, uit haar gezigt verliest veel van hetgeen met stillen luister, zonder geleenden glans, uitblonk? Gelijk er aan den hemel certijds sterren flonkerden, die men thans vergeefs zoekt, en eeniglijk kent uit berigten, door getrouwe waarnemers tot ons overgebracht, zoo prijkte ieder volk, zoo prijkte Nederland met waardige mannen, door oorspronkelijke aandrif bewogen, om te arbeiden aan het gebouw van den algemeenen voorspoed, weldoeners dergenen, die hen omringden, wier namen als zijn uitgewischt, of flauw gedrukt in de tafereelen, namaals van hunnen leeftijd opgehangen.

Wat blijft er, bij deze overdenking, van den mensch en zijne wijsheid? Wat van zijn onseilbaar vertrouwen op verstandelijke scherpszichtigheid? Wat van zijn streven naar het schaduwbeeld der eere? Die de geschiedenis binnen treedt als een leerschool des levens, verzamelt veel stof tot dergelijke bespiegeling; doch van stonden aan ontwaakt in hem een edeler gevoel, eene hoogere geestdrift, eene heilige roepstem, die gebiedt de hand uit te strekken tot vergoeding van het gepleegde onregt. Wanneer oude perkamenten, bestoven boeken, onleesbare manuscripten tot dit doel leiden, verkrijgen zij eene waarde, die men op het uiterlijk aanzien niet zoude vermoeden. Zoo worden zij werktuigen in de hand des Eeuwigen, om den mensch en den burger in verband te brengen met zijne voorgangers en opvolgelingen, regt en waarheid te doen zegevieren, waar en zoo dikwijls zijn onnaspeurlijk raadsbesluit dit geheugt.

Bij de eerste schrede, die ik deed tot de meer verwijderde plaatsen der Geschiedenis van ons gelukkig Vaderland, trof mij een man, even achtbaar door zijne wetenschap, verlichting, werkzaamheid en deugd, als door de aanzienlijke waardigheden, die hij achterevolgens bekleedde; een man, die bloeide in het haghelijk tijdsgewricht der stichting van ons Gemeenebest, en zich vooraan schaarde onder de ijverigste arbeiders aan die verhevene gedenkzuil van moed en vertrouwen op een hooger Wezen; een man, die langer dan eene halve eeuw zwoegde voor het heil zijner medeburgers, de vriend en vertrouweling was van alle hoofden der Regering, meer dan éénmaal sprak in naam van den geheelen Staat. Wie was die man? Zoo zijn naam niet dadelijk zweeft op aller lippen, strekt dit ten bewijs, dat, of mijne afbeelding van hem te gunstig is voorgesteld, of zijne nagedachtenisse geen verdiende hulde wordt bewezen. Hij was **ELBERTUS LEONINUS**, wel levende in de Geschiedenis, maar niet in de harten eener dankbare nakomelingschap. Of hij hierop aanspraak hebbe, moge een ieder zelf beoordeelen, die zich verwaardigt na te gaan de beknopte schets, die ik, zonder cenig toosel of uitwendig sieraad, getracht heb van zijne lotgevallen en van zijn karakter te ontwerpen.

Uit den vreedzamen kring van bespiegelende verlustiging was hij overgegaan tot den meer woeligen van werkzame deelneming in het bestuur des Lands. Misschien werd hij hiertoe door oorspronkelijke aandrift opgewekt, misschien voldeed hij aan het verlangen zijner Spaanschgezinde vrienden, die zich veel van zijne inlichting en dadelijke hulpbieding voorstelden. Hoe dit zijn moge, hij trad de glibberige bane van het staatsbedrijf in, met een vasten voet, buiten vrees van te wankelen. Hiervoor waarborgden zijne aangeborene en verkregene begaafdheden, gepaard met zijne zedelijke kracht, waardoor hij in de meest verborgene geheimnissen van de wijsheid des levens was ingewijd.

Het scheen of de natuur zelve hem, door den gelukkigsten aanleg, tot deze taak had voorbeschikt.

Behalve eene majestueuse gestalte, die eerbied inboezemde, had zij hem ingeschapen het vermogen, om zich zonder dwang in den omgang met anderen te schikken naar een iegelijks aard en strekking des gemoeds.

Hij was uitgerust met gelatenheid van geest, niet gelijk buskruid ontvonkende bij elke wezenlijke of ingebeelde belediging. niet dadelijk het spoor bijster bij onvoorziene tegenheden, niet

ganschelijk neer te vellen door de slagen van strengen weder-spoed; een onwaardeerbaar geschenk voor dengenen, die altijd door lagen wordt omringd, met harstogten heeft te worstelen en bij de fijnste berekening geen vast besluit kan opmaken voor de toekomst.

De laatstgenoemde volkomenheid wordt niet verdonkerd, zoo men stelt, dat zij in verband stond met een bedaarden omloop des bloeds. Zij deed zulks misschien ten deele, maar ontleende toch voornamelijk haren oorsprong van verlichting en godsdienstige begrippen. De eerste moest hem het dwaze van de opbruising der driften levendig voor oogen stellen. De beginselen, die hij zich inscherpte, en van welke hij uitging, waren deze: Men wordt niet zoo zeer van anderen als van zich zelve beleedigd; de schoonste overwinning is, die behaald wordt over zijn eigen gemoed. Hij kende de gesteldheid van het ondermaansche, de onafzienbare rij van mogelijke onheilen, die boven het hoofd van een iegelijk wanken; zoo zij treffen, geen beter toevlugt, dan geduld en het behoud der rede. Het beeld zijner ziele zweemde naar dat des grooten stichters van ons onafhankelijk volksbestaan. Hij voorzag wat het sterfelijk oog vermogt; zoo werd hij door niets geweldig getroffen; in duistere wegen was de eeuwige Voorzienigheid de rots van zijn vertrouwen. God had hem gezegend met kinderen, die in eere waren opgewassen. Zijn oudste zoon streed en sneuvelde voor het Vaderland. Noem mij een ramp, meer dan deze in staat den sterksten geest te verbrijzelen. LEONINUS verdroeg dezelve met eene gelijkmoedigheid en kalmte, die zijne tijdgenooten tot verbazing strekte, en hem in hun oog eenen rang verwierf onder de roemruchtigste wijsgeeren der oudheid. Zoo had ook ORANJE het vaderlijk gevoel gesmoord door de roepstem des algemeenen heils, toen hij, bij zijn vertrek uit deze landen, den eerstgeboren, die ziju lust was en zijn welbehagen, tot een offer voor den Spaanschen Moloch achterliet.

Hoe nu waren de denkbeelden, die LEONINUS voedde nopens de betrekking van den mensch tot den Allerhoogste? Geboren en opgevoed in den schoot der Roomsche kerke, moest hij deze verlaten, toen hij trad in de dienst der Vereenigde Gewesten; nimmer echter heeft hij, zoo veel men weet, belijdenis gedaan van de Protestantische Godsdienst. Hij had te hooge gedachte van het Opperwezen, om waarde te hechten aan verschillende gevoelens te dezen aanzien onder kortzigtige stervelingen. Hij wilde: dat men de godsdienst tot eene groote eenvoudigheid zoude brengen, aan het oordeel van God en de Engelen overlatende alles, wat het bereik van den menschelijken geest te boven ging. «Daar niet allen van één gevoelen zijn konden, moest men de

«Godsdienst, die van God is, onderwerpen aan Gods wil en aan den tijd, als de beste scheidslieden in dezen, zonder iemands geweten te ontrusten. Zij, die, in gemoede, geloofden de beste Godsdienst te belijden, behoorden, op het voorbeeld der oude Christenen, ook door meer nederigheid, inschikkelijkheid en liefde uit te munten.» Om de waarde dier begrippen juist te schatten, moet men zich LEONINUS als werkzaam deelgenoot in het hooge bewind voor den geest brengen. Hij beleed de gevoelens, die het meest overeenkwamen met het heil des lands. Hoe men dezelve beschouwe, zij verdienen den hoon niet, dien kerkelijke gevoeligheid hun aandeed. Als verdediger der regtzinnige Roomsche leer, trad de Hoogeerwaarde CUYCKIUS tegen de Staatsmannen, die uit zulk een verwerpelijk beginsel handelden; en de Predikanten van Arnhem voedden hunnen wrok zelfs na zijnen dood, hardnekkig weigerende, zijn verdienstelijk leven door eene lijkrede te huldigen.

Was hij misschien een derzulken, die, door schoonschijnende redenen, een glimp van edelaardigheid zoeken te geven aan bemoeijingen, die den toets der zedelijkheid niet doorstaan? Men heeft zoo even zijne belijdenis des geloofs vernomen; men verneme nu ook die zijner staatkunde; eene belijdenis, waardig met gouden letteren te prijken in de kabinetten der Vorsten, de raadzalen, waar de belangen der volken worden overwogen, vooral diep geprent te worden in jeugdige gemoederen, bestemd op het groot tooneel des levens eenmaal aanzienlijke rollen te vervullen. Hij deed die in eene plegtige vergadering der Algemeene Staten, dus het woord voerende: «Men vindt er, die wanen, dat afwijking van het pad des regs wel in zich zelve niet vrij is van berisping, maar toch nuttig en voordeelig in het dagelijksche leven, terwijl stipte regtvaardigheid geene winst aanbrengt. Zij begrijpen niet dat, noch tot het verkrijgen van vaste en duurzame bezittingen, noch tot het verwerven van roem, noch tot het vestigen van den Staat, noch tot het smaken van wezenlijk geluk, zulk eene kracht is gelegen in verkeerdheid en onregt, als in deugd en gelatenheid des gemoeds.»

FILIPS WILLEM van Oranje.

Er bestaat op aarde geen hooger geluk, dan ouderlijke vreugde, wanneer voor de eerste maal een pand van reine huwelijksliefde het levenslicht aanschouwt. Het is of bij zulk eene gebeurtenis alle draden des gevoels worden aangedaan, om den geest te stemmen tot eenen graad van verrukking, die het kenmerk draagt van zijn verheven oorsprong. Daar ligt het onnoozel voorwerp

der innigste genegenheid in een hulpeloozen toestand; tot wat lot in de wereld, tot welk eenen rang in het gebied der beschaving en der zedelijkheid is het bestemd? Zulke gewaarwordingen en denkbeelden, zulke vragen rijzen, met gepaste wijziging, op in het gemoed van een iegelijk, van wat staat of geaardheid hij zijn moge; maar ook menschelijke ijdelheid treedt gewoonlijk in het spel, en schildert in het verschieft eene heerlijke toekomst, inzonderheid, wanneer voorvaderlijke grootheid of luister door een mannelijken telg tot de nakomelingschap staat overgebracht te worden. En nu verbeelde men zich WILLEM van Nassau; een naam, die tot de hoogste oudheid opklimt, volgens nooft, reeds gespeld in CAESARS boeken; gesproten uit een geslacht, sedert de vroegste tijden versierd met den grafelijken titel en voor twee honderd jaren met de kroon van het Roomsche rijk; opperheer van Oranje; in het bezit van treffelijke goederen; naauw vermaagschapt aan vermogende vorsten in Duitschland; bloeiende van kracht en gezondheid, in eenen leeftijd, waar de verbeelding behagen schiept, alle voorwerpen in het bevalligste kleed uit te dossen; gehuwd, eindelijk, aan de dochter en erfgenaam van een der aanzienlijkste en rijkste edelen in Nederland. Welk een glans en heerlijkheid zullen de geboorte van zijnen eersten zoon hebben omschenen! Welke lagchende beelden zijne wieg omgeven! Hoe zal het vaderlijk en moederlijk gemoed zich geëerd hebben in stil genoegen, bij de aanschouwing van het wicht, dat, naar het scheen, bestemd was tot een luisterrijk lot, op hunnen rang en schatten gevestigd! Maar hetgeen menschelijke berekening onfeilbaar acht, is niet zelden buiten het bestuur der Opperste Wijsheid gelegen. Op rozen mogt dit kind van weelde aanvankelijk rusten; de toekomst had het eene Iegerstede van doornen bereid; geene schitterende loopbaan mogt het intreden; het was geschapen om door stille deugd achting in te boezemen, niet door voldoening van eerzucht of aardsche grootheid uit te blinken.

ALEXANDER FARNESE, *Prins van Parma.*

Ik voel mij opgewekt tot eene historische ontwikkeling van den worstelstrijd onzer vaderen tegen den geduchtsten vijand, die ooit ten verderve van Nederland kwam opdagen.

Met kloekmoedige beradenheid was de hand gelegd aan de stichting van een onafhankelijk staatsgebouw; vinnige tegenstrevers kwamen met geweldigen arm aanrukken, om het te verstoren; maar een magtige beschermengel waakte, en verijdelde hunne ontwerpen; geen GRANVELLE, geen ALVA, geen REQUESENS, geen

JOHAN van Oostenrijk, waren opgewassen tegen het beleid van ORANJE. Reeds scheen de voornaamste tegenstand geweken, toen de hevigste aanvaller zich onder het schrikbarende voorkomen vertoonde, niet slechts aan het hoofd van talrijke benden, blinkende van persoonlijken heldenmoed, maar inzonderheid met onzinlijke wapenen aangegord, waardoor hij de diepste schuilhoeken van het menschelijk bart doorgrondde, en de neigingen van anderen bestuurde naar de uitspraak van zijnen wil. Toen ging wee op over deze gewesten; het eene na het andere werd ontbonden van de getroffen vereeniging; hier ondermijnde list, daar zegevierde het zwaard; en hetgeen deze voorbereidden, werd door de edelmoedigheid van den overwinnaar voltooid. De vorige schutsman, omringd van zijne wakkere medehelpers, stond wel op zijnen post, maar het was of zijne genie taande bij dat van zijnen tegenstander, en weldra werd hij, op aanmoediging van dezen, door een verraderlijken moord van het openbaar tooneel weggenomen. Met wanhopende woede bleef de strijd voortduren, maar te vergeefs; de vrijheid bedekte haar aangezicht met een sluijer, en Nederland stond onder zijn voormaligen gebiedster terug te keeren, had deze niet zijne krachten verlamd, zich verwarrende in veelvuldige ontwerpen.

Zoodanig was, gelijk een iegelijk bekend is, ALEXANDER FARNESE, Prins van Parma; een naam in verfoeijing bij velen, van wege het kwaad, dat hij onzen Staat heeft berokkend, en het deel, dat hij had in den moord des Prinsen van Oranje; uithundig, daarentegen, geprezen, ja, als vergoed van anderen, die in hem den beschermer van het oude Roomsche geloof eerbiedigden, of vijandig waren aan ons voorgeslacht; bewonderd eindelijk bij ieder, van welke partij hij zijn moge, op grond zijner ongemeene begaafdheden. De stille opmerker van het verband en de uitkomst der menschelijke bedrijven, kan dit perk onzer geschiedenis niet binnen treden, zonder de innigste opgetogenheid over het leerrijke, dat zich aan zijne bespiegeling opdoet; de vriend des Vaderlands niet zonder huivering bij de heldere aanschouwing van het dreigend gevaar, en levendige dankbaarheid, voor de onvoorziene uitredding. En zou dan de arbeid te vergeefs besteed zijn van hem, die het wagen durft, de juiste toedragt der gebeurtenissen, als of hij die voor de eerste maal onderzocht, uit de naaste en toegankelijke bronnen op te delven? Moge hij al geene onbekende bijzonderheden aan den dag brengen, het is toch mogelijk, dat hij nieuw licht scheppe over den samenhang der verschillende deelen, en door oorspronkelijk inzicht het geheel duidelijker vertegenwoordige.

Met dit oogmerk sla ik de hand aan het werk, om, op het

voetspoor der geschiedenis, ALEXANDER FARNESE, in zijnen aanval tegen Nederland, schrede voor schrede te volgen. Die lust heeft mij te verzellen, zal een buitengewoon man, in zijnen aanleg, ontwikkeling en bedrijven, gade slaan; eene werking en wederwerking van krachten, hoedanige de wezenlijkheid zelden oplevert, voor zijne verbeelding stellen; en eindelijk, gelegenheid aantreffen, om zich op eene betamelijke wijze te oefenen in onpartijdigheid.

FARNESE als Opperlandvoogd.

Het is eene statelijke en eerbiedwekkende vertooning, wanneer op het groote tooneel der wereld een achtbaar persoon in eene gewigtige rol voor de eerste maal te voorschijn treedt. Met verschillende, veelal tegenstrijdige gewaarwordingen, ziet men zijne opkomst te gemoet. Hier staan zijne vrienden gereed, om hem met luidruchtig handgeklap toe te juichen; daar schuilen in een verborgen hoek, of zitten in het openbaar, zijne verklaarde tegenstrevers, om op elken stand, op iedere uitspraak te letten, en, bij wezenlijke of vermeende misslagen, hem den schellen toon der berisping in de ooren te doen klinken. Gelukkig, dat er ook eenigen gevonden worden, wel is waar, met ingespannen verwachting, met meer of min gunstig vooroordeel, echter toch kalm genoeg, om het vonnis van goedkeuring of verwerping niet naar genegenheid of hartstogt, maar naar hunne bevinding, volgens de ingeving van het verstand en de wetten van den smaak in te richten. Daar wordt het voorhangsel weggenomen, en de held staat voor de oogen der menigte. Welk een indruk! Dadelijk boeit hij de innigste belangneming; geen geluid laat zich vernemen; het is of er geene partijen aanwezig zijn; een ieder hoort, ziet en gevoelt slechts; de oplettendheid wordt eeniglijk tot de denkbeeldige voorstelling bepaald, en eer het hoofdbedrijf is afgelopen, verkondigt de algemeene geestdrift, dat de kunst een nieuwen lauwer om haren schedel heeft gevlochten.

Onder zulk een beeld vertegenwoordige men zich ALEXANDER FARNESE, Prins van Parma, toen hij, met den glans zijner waardigheid omgeven, zich plaatste op den hoogsten zetel des gebieds over de Koninklijke Nederlanden. Geheel de Christenheid hield de aandacht op hem met de innigste deelneming gevestigd. Van de zegepraal zijner wapenen, van de vruchten zijns beleids, was afhankelijk, niet slechts het lot der volken, maar ook de glorie der kerke. Gelijk deze was verdeeld, zoo verdeelden zich ook de wenschen en gevoelens omtrent dengenen, die als handhaver van het Roomsche geloof door den Oppersten Pricster zelf was

ingewijd. Meer onmiddelijk nog gold zijn bedrijf de ingezetenen dezer gewesten, zoo verre zij, het juk der overheersching moede, dit hadden van den hals geschud, en nu door hem, of met een vertoornden Monarch bevredigd, of aan zijnen wrok opgeofferd worden. Helaas! de zon der vrijheid, naauwelijks opgegaan, begon hij velen reeds ten ondergang te neigen. Staatszucht en godsdienstijver traden in verbond, om hunne harten te openen voor de taal der verleiding, en de handen te doen uitstrekken naar de vorige ketenen, die met verguld vernis werden aangeboden.

Met stalen moed daafentegen, stonden anderen in de bresse, om hunne grenzen te dekken, voet voor voet de verkregen onafhankelijkheid te betwisten, sluitende hunne ooren even zeer voor de drogredenen der vleijschrijverij en de schorre stem der bedreiging, als hunne oogen voor den minsten zweem van vernieuwde onderwerping. Geen wonder, dat hoop of vrees op ieder aangezicht stond te lezen. Daar neemt de Landvoogd bezit van zijne heerschappij, in de levendige overtuiging, dat hoe ook de uitkomst bevonden worde, de hardnekkigste worsteling van tegengestelde krachten een aanvang heeft genomen.

Sedert de hervorming de begrippen der Europeesche Christenen had losgemaakt van aardsche banden, om die eeniglijk te rigten naar het onfeilbaar Woord, dat uit den hemel is nedergedaald, was er eene nieuwe leus van scheiding of vereeniging tusschen de Mogendheden van dit werelddeel, afgezonderd van staatkundige belangen, te voorschijn gebragt. FARNESE verdedigde niet enkel de zaak van zijnen Meester, maar ook die van de oude Godsdienst; zijne roeping strekte zich dus uit tot allen, die deze omhelsden. Hij wilde dit doen erkennen; hij wilde eenheid en algemeenheid geven aan zijn bedrijf, en zich met een heiligen ijver omgordende, hoogere belangneming inboezemen. Met dit oogmerk gaf hij, door plegtige bezending, aan alle Katholijke Vorsten mededeeling van den last, die hem was opgedragen. Dit blijk van onderscheiding ging gepaard met de uiterste voorzigtigheid. De gesteldheid der koninklijke middelen mogt niet ganschelijk verholten blijven voor degenen, wier medewerking hij regtstreeks of zijdelings inriep. Zal hij die nu naakt, in hare ware gedaante openleggen? Maar hoe zouden zich dan de vijanden des Konings verblijden? Zal hij haar met een valschen schijn kunstiglijk bedekken? Maar zoude hij aldus de eer benemen aan dezulken, die met hem den vervallen Staat moesten oprigten? Hij koos dus eenen middelweg, niet te veel openbarende, niet te veel verzwijgende; en zeilde, naar den besten koers, veilig en tusschen beide gevaarlijke klippen.

NICOLAAS MESSCHAERT.

(GEBOREN 1774, OVERLEDEN 1833.)

De behaagzieke en de streng betoogende redenaar.

Daar treedt een bevallig Spreker op; alles kondigt hem aan als eenen man van smaak en edele beschaving. Zijn voorkomen en houding zijn de vruchten eener verfijnde opvoeding en vroege verkeerung met de wereld. De juistheid, het gepaste, het bijkans afgemetene, in al zijne lichaamsbewegingen, in zijne buigingen, in zijne gebaren, bewijzen het, dat hij zich op de kunst van bevallig op te treden, met zorg en vrucht heeft toegelegd, hooren wij hem spreken. Zijne stem, door de gave der natuur aangenaam en liefelijk, wordt door kunstige verheffing en daling welluidend; hare toonen werken op het hart als de harmonie der muziek. Dezelfde gewaarwording wordt verhoogd door zijne taal. Alle woorden zijn met kieschheid uitgezocht en kunstig geplaatst; men stuit niet op ééne uitdrukking, die voor het onderwerp te laag, te gemeen is; integendeel heeft de welstandigheid derzelve keuze en schikking zorgvuldig geregeld. Van daar, dat alle volzinnen regelmatig en vloeiend allooopen; derzelve onderscheiden leden staan in eene gepaste evenredigheid tot elkander: elke volzin is rond en volkomen, en noopt van zelve tot eene welluidende uitspraak. Het vermaak, ons door dezen spreker aangedaan, wordt aanmerkelijk verhoogd en uitgebreid door de schoonheid en rijkdom der beelden, waarmede hij zijne rede versiert. Geene figuur, door de Redekunst aangeprezen, wordt door hem ongebruikt gelaten. Hij spreekt tot de verbeelding, wendt zijne aanspraken tot afwezige en tegenwoordige, onbezielde en bezielde voorwerpen, roept zelfs dooden op, en voert ons met zich naar de afgelegenste gewesten, ja naar die van zijne eigene schepping. Ook door tegenstellingen, waarvoor zijn stijl zoo gunstig is, weet hij zijn onderwerp op te helderen, en zijne rede te verlevendigen. Maar in dit alles houdt hij de maat. Geen deel zijner verhandeling is overladen. Rijk en vol is zij van alle schoonheden: maar de goede smaak heeft in de keuze en de aanwending voorgezet. Deze hoedanigheid, zijn voornaamste karaktertrek, deed hem naar het welstandige en schoone boven alles streven. Zijn doel is te behagen. En gewisselijk heeft hij hetzelfde bereikt. Alles is in hem immers fraai en bevallig! Het voorkomen, de bewegingen, de stem, de toon bekoren ons; de taal,

de sieraden, de spraakwendingen en schilderingen boeijen onze aandacht, en trekken ons onwillekeurig, werwaarts bij wij; het schoone en welgepaste in het geheel en in alle deelen brengen onze geest in eene aangename, harmonische stemming: lang, nadat hij geëindigd heeft, hooren wij nog zijnen betooverenden welklank.

Is deze niet de groote Redenaar?... Stellen wij onze beoordeeling uit, tot dat wij een' anderen hebben zien optreden.

Het voorkomen dezes mans is deftig: maar de houding en de bewegingen zijn onachtzaam, bijkans verwaarloosd. Zijn gelaat vertoont den kouden ernst der statige wijsbegeerte. Hij spreekt, en zijn toon is gemeenzaam, door geene kunst geleid. Maar hetgeen terstond onze aandacht vermeestert, is de klaarheid in zijn voorstel. Geenerlei sieraad; geen omweg verbergt iets van den zin zijner woorden, gelijk hij zelf ook geen de minste kunst schijnt te verbergen. Hij spreekt, zoo als de natuur hem geeft uit te spreken; zoo, meenen wij, zou iedereen dat zeggen. Intusschen verveelt hij niet door onbeduidende gemeenheid: zijn onderwerp boezemt ons belang in. Al spoedig treedt hij ter zake, en maakt ons met dit onderwerp bekend, door eene stelling, die in juistheid, volledigheid en duidelijkheid der bepaling niets te wenschen overlaat. Heeft hij den staat eens geschils open te leggen, eene gebeurtenis te verhalen, eene stelling te ontwikkelen; hij doet het met kunstelooze eenvoudigheid, waardoor ieder belangrijk punt, elke gewigtige bijzonderheid, in het helderste licht, en de gansche zaak klaar voor oogen gesteld wordt. Maar van nu af verheft zich de toon des Sprekers. Hij gaat over tot het bewijzen van de waarheid zijner stelling. En hier hooren wij hem in de volheid zijner kracht. Schoon niet in een wiskundig betoog of in de sluitredenen der redeneerkunde voorgedragen, leiden zijne bewijzen ons onwillekeurig tot het opmaken dezer wetenschappelijke vormen. Het eene bewijs vloeit uit het andere voort. Het eerste trof ons reeds door zijne overtuigende kracht: en hoewel een of meer der volgende, op zich zelve, niet zoo beslissende schenen, dwongen zij, met het geheel in verband beschouwd, onze toestemming af. Het allerlaatste bewijs verchiep onze overtuiging tot eene ontwijselbare zekerheid, die alle ontkenning tot dwaasheid maakte. En in alles heerschte eene natuurlijke en regelmatige orde. Niets is er te veel, niets te weinig gezegd, en alles daar, waar het op eene bewezene waarheid gegrond was, en voor een volgend deel ten grondslag diende. Van achteren zien wij gemakkelijk het geheel over, hetwelk van de onloochenbare waarheid der verdedigde stelling een' onuitwischtbaren indruk in ons gemoed achterlaat.

Ziet daar twee bij uitstek bekwame Sprekers van zeer verschillende soort en smaak: wie hunner is de ware Redenaar?

Misschien is er iemand, die oordeelt, dat zij beide het zijn, dewijl men op velerlei wijzen, eene zaak wel kan doen.

NICOLAAS GODFRIED VAN KAMPEN.

(GEBOREN 1776, OVERLEDEN 1839.)

De aankomst van het heir der kruisvaarders voor Jeruzalem.

Men bereikte nu spoedig Emmaüs, door de Romeinen, na de verwoesting van Jeruzalem, ter eere hunner overwinning Nicopolis genoemd. Hier kwam een gezantschap der Christenen uit Bethlehem, die voor de verwoesting hunner reeds meermalen vrijgekochte kerk door de vergramde Fatimiden van Jeruzalem vreesden. TANCREDO genoot de welverdiende eer, de geboorteplaats des Zaligmakers ten beschermmer te strekken. Hij bezette Bethlehem, en de inwoners verhieven, ten blijk van zegepraal, zijne banier boven hunne kerk. De overige kruisvaarders, nu zoo nabij de stad zijnde, voor welke zij, thans reeds in het derde jaar, zoo veel arbeids en gevaar hadden geleden, bragten in verlangen den nacht slapeloos door, en hijgden naar den eersten morgenstraal, die hun het doel en den eindpaal hunner lange pelgrimschap zou doen aanschouwen. Dan de zou vertoefde hen te lang: nog in het duister gingen de scharen op weg. Toen nu de dag aangebroken was, en daar de Godstad voor hen lag, wel niet meer in hare oude pracht, want de Heidenen waren in het erfdeel gevallen, maar toch nog de stad, tooncel van zoo vele wonderen, geheiligd door de voetstappen en het lijden des Heeren, — toen rezen hunne aandoeningen ten top, en de harten derzelfde ruwe strijders, die in den moord van hunne natuurgenoeten, van kleine kinderen, geene misdaad gevonden, en zelfs gulzig het vleesch van menschen hadden te lijve geslagen, vloeiden weg in oogenblikkelijke gewaarwordingen van eerbied en aandoening. *God wil het, wij zijn er!* was het algemeen geroep. Het geheele leger boog de knieën, kuste den grond, en weende.

Waardiger, die aandoeningen te genieten en bot te vieren, was TANCREDO, de beminnelijke TANCREDO, wiens hart en hand van zoo vele gruwelen rein waren gebleven. Reeds had hij eenige te ver vooruit gesnelde, en door de bezetting verraste Ridders, ontzet; toen begaf hij zich naar den Olijfberg, beklom dien, en bezag

nu, in zwiigende verrukking, van dezelfde plaats, waar de Heiland der wereld haren ondergang had voorspeld, de stad des grooten Koninga, slechts door het dal Josaphat van hem gescheiden.

De overwintering van BARENDZ. en HEEMSKERK op Nova-Zembla.

BARENDZ., wiens scheepsgezellen op het Kruis-eiland (dus naar twee groote, zekerlijk door de Russen gezette kruisen genoemd) in groot gevaar kwamen door twee reusachtige witte beeren, zag de plaatsen weder, op zijne eerste reis ontdekt, doch hij kwam verder, den noordhoek van Nova Zembla om, en begon nu zuidwaarts te zeilen, toen de ijsschotsen, van welke men er reeds vroeger tot vierhonderd toe geteld had, zich tot ijsvelden vereenigden, en het schip rondom insloten. Men wilde terug, daar nu de onmogelijkheid bleek, om de oostkust van Azië te bereiken; doch het was reeds de 25ste Augustus, waarin de korte zomer dezer gewesten ten einde spoedde; de noordpunt (de kaap der Begeerte) kon men niet meer bereiken, want het schip, reeds in gevaar van geheel tusschen de hooge ijsschotsen te worden begraven, werd wel gelukkig door andere weder opgeligt, maar geraakte intusschen van alle zijden in het ijs bezet. Niet verre van strand was dit, en daardoor was aan losgaan der ijsvelden, tusschen welke het vaartuig bekneld lag, niet te denken. Er schoor dus niets over dan een heldhaftig besluit, het schip te verlaten, en op Nova Zembla te overwinteren. (Men moet wel in het oog houden, dat deze lieden geenszins voorzien waren van de gemakken en behoedmiddelen, door Kapitein PARRY en de zijnen in 1819, in afwachting van zulk een lot, medegenomen.) Men bediende zich, om eene houten tent op strand op te slaan, en tot brandstof in de vreeselijke koude, van drijfhout, aldaar van het vaste land aangespoeld. Zonder dit was hun ondergang zeker geweest, De kombuis van het schip diende tot dak. Men had echter niet alleen tegen de dagelijks toenemende koude te worstelen. De witte beeren, door den honger geprangd, kwamen met verdubbelde woede hunn' prooi zoeken. Zelfs in het schip waren de Hollanders gedurende de verhuizing naauwelijks veilig. Van het vet der geschoten beeren maakten zij nogtans in hunne lampen gebruik: het vleesch was oneetbaar. Men kan zich naauwelijks een denkbeeld maken van de moeilijkheden, die zij door te staan hadden, eer de woning gereed was. De spijker, dien de tinmerman een oogenblik in den mond nam, vroom daarin vast, zoo dat vel en vleesch bij het lostrekken volgde. De aarde, rondom het gebouw, was zoo bevroren, dat men niet werken kon. Het water rondom het schip was tot den grond, drie en een half

wadem diep, bevrozen. Het laatste bier bevroor in de vaten, en verloor allen smaak. Nu begaf hen, te midden der verscheurende dieren in eenen van alles ontblooten grond, de weldoenster en verkwikster ook der meest verlatene stervelingen, de zon. Hun toestand werd wel door de vermeerderde koude nog ijsselijker, maar ook de witte beeren, tegen deze vorst niet bestand, slopen in hunne holen, en gunden hun rust. Derzelve plaats werd door een onschadelijk dier, den vos, vervangen, die hun nu tot lijfstogt strekte; den smaak vergeleken zij bij dien van een konijn. — In hunne hut intusschen stonden zij, daar zelfs aan de haard alles bevroor, op het punt van door koude, en, toen zij deze door digte sluiting bij een kolenvuur verdreven, door verstikking te sterven. Men riep toen den anders vreesselijksten vijand, de koude, te baat tegen onmiddellijk doodsgevaar. Hunne kousen werden verzengd, eer zij eenige warmte aan de voeten gevoelden. Dus eindigde het jaar 1596.

De grootste ellende werd echter door moed en opgeruimdheid verpoosd. Met het Driekoningenfeest hadden zij een klein vriendenmaal van wijn en meelkoekjes in traan gebakken: eene lekkernij, zoo als zij die nooit in het vaderland hadden gesmaakt. Een' hunner stelden zij aan tot *Koning van Nova Zembla*. — Er verliep meer dan eene maand, tot zij den 24sten Januarij de zon voor het eerst weder ontdekten. Dit baarde hun de grootste vreugde, maar tevens geene kleine verwondering, daar zulks naar hunne berekening eerst veertien dagen later moest plaats hebben. Het is waar, dat onze zeelieden met de wet der straalbreking (*refractie*), waardoor de zonnestralen, in de digtere benedenlucht vallende, gebogen en dus vroeger boven den gezigteinder worden gezien, dan anders zou plaats hebben, nog niet bekend waren; doch dit verschil kan zoo groot niet zijn, gelijk uit latere berekeningen gebleken is. Dus is dit verschijnsel in de natuurlijke Geschiedenis — want aan de geloofwaardigheid onzer reizigers is wel niet te twijfelen — nog onverklaard.

Ondertusschen maakte men gebruik van het herrezene zonlicht, om het noodige buiten de hut te verrigten. Daar het schip tusschen de ijsschotsen ingeklemd bleef, gaf men de hoop op, om hetzelfde nog in tijds vóór den terugtogt in orde te brengen, en besloot, de sloep en de boot naar de hut te slepen en te kalfaten. Maar hunne zwakheid, ten gevolge der uitgestane vermoeijenissen, stelde hen daartoe bijna buiten staat. Met de zon waren ook de beeren teruggekomen, en werden nu te lastiger, daar men veel buiten de hut moest werken. Een dezer monsters, viel hen zelfs bij hunne woning aan, en was op het punt om in de hut door te dringen, toen hij geschoten werd.

Onder zoo vele moeilijkheden werden eindelijk de twee vaartuigen voltooid, waarmede men de reis althans naar eene der Russische havens in de Witte Zee, eenen togt van ten minste vierhonderd Duitse mijlen (zevenhonderd uren!) moest afleggen, namelijk de noordkust van Nova Zembla om, de Siberische kust voorbij en de Witte Zee over. Het was op den 14den Junij, bij schoon weder en eene geheel opene zee, dat zij, na een verhaal van hunne lotgevallen opgesteld, en zoo wel in de hut gelaten als in de vaartuigen bij zich genomen te hebben, den hagchelijken togt in *twee opene schuiten* ondernamen. Men was blootgesteld aan gure winden, regenbuijen, hevige nachtvorsten, het horten der ijschotsen, die den geheelen zomer door in deze zee drijven, en hen vaak dreigden in te sluiten of te vermorzelen, eindelijk nog aan de aanvallen der beeren en aan gebrek, tegen hetwelk men zich slechts kon hoeden door de vogelen, die men kon schieten of met steenen dood werpen, en door eijeren, die men op het strand vond. Niet allen weerstonden zoo vele ongemakken. Op het hooren, dat een der zeelieden, NIKOLAAS ANDRIESZ., was overleden, zeide BARENDZ. die reeds ziek aan boord was gegaan, dat ook zijn einde naderde. In dit oogenblik was de edele man bezig met het nazien eener kaart: hij volhardde dus in het zorgen voor zijne makkers — voor hem was die zorg overtollig — tot dat hij, na nog eenen laafdronk te hebben verlangd, den geest gaf. Een zeeman, voor zijnen tijd door weinigen geëvenaard, en ook door vreemde volken geëerd, een zeldzaam geluk voor een Hollander! Sometijds moest men de schuiten over de ijsvelden slepen, of daaraan vast maken. In de St. Laurensbaai, op de westzijde van Nova Zembla, ontmoetten zij eindelijk, tot hunne onuitsprekelijke vreugde, eenige Russen, die den schipper DE VEER herkenden. Men ruilde levensmiddelen en wijn met elkander. Ook vond hier het scheepsvolk lepelblad, een heilzaam geneesmiddel tegen de scheurbuik, die groote verwoestingen onder hetzelfde aanrigtte, en 't welk de zieken volkomen herstelde. Nu staken zij over naar de Siberische kust, waar zij van tijd tot tijd meer Russen ontmoetten, en dus versche levensmiddelen opdeden, waardoor hun lichaamsgestel nieuwe krachten bekwam. Doch een zware mist verwijderde de twee vaartuigen van elkander. Bij kaap Candnoes (Kamyn-Noss) zeilden zij den hoek om en de Witte Zee binnen; en, door den wind begunstigd, voeren zij in dertig uren de ruimte van 120 mijlen over naar de andere zijde. Hier kwamen de twee schuiten weder, onder gejuich van beider scheepsvolk, bijeen, en de vreugde werd voltooid, toen men te Kilduin een brief van NIJF, den bevelhebber van het andere schip, ontving en straks hem zelv' met ververschingen zag verschijnen. De

verwondering (want beide hadden elkander voor dood gehouden) werd slechts overtroffen door de verrukking. De teruggekomene uit Nova Zembla begaven zich te Kola aan boord van het schip van RIJF, en leiden, *ter gedachtenis van dezen gedenkwaardigen* togt, hunne sloep en boot in het dok der kooplieden neder. Den 18den September, na dus een vierendeeljaars van de overwinterings-hut af onder weg te zijn geweest, ging men onder zeil, en liep den 29sten October behouden in de Maas binnen.

Het karakter van Prins WILLEM V.

Deze schets [van het bedrijf des Hertogs van Brunswijk hier te lande] heeft ons reeds eenigzins tot het karakter van WILLEM V. ingeleid. Wij zien daarin eenen trek, die hem gemeen was met zijnen tijdgenoot, den ongelukkigen LODEWIJK XVI. van Frankrijk: *wantrouwen op zich zelven en zijne vermogens*. Immers, dat WILLEM V. gansch niet ontbloot was van vermogens, blijkt uit de getuigenissen, die zijne leermeesters wegens hem afleiden, en die men bezwaarlijk aan kruipende vleijsen kan toeschrijven. Het was in een berigt van den Franschen Gezant aan zijne Ministers, dat 's Prinsen kunde geroemd werd, in een gemeenzamen brief *aan een vriend*, dat de Hoogleraar WEISS getuigenis afleide van het ongemeen juiste oordeel, en vooral van het verbazende geheugen, waarvan de jeugdige Erfstadhouder reeds met zijn dertiende jaar blijken gaf, terwijl hij zich zoo ijverig op de wetenschappen toeleide, als of de pleitzaal of de leerstoel eens zijne bestemming worden moest. Eene gelijke vatbaarheid en ijver voor de wetenschappen heeft men opgemerkt in LODEWIJK XVI, met wien indedaad WILLEM V. zoowel in aanleg als in lotgevallen eene zonderlinge overeenkomst had. Beiden waren bedeed met verstand en kennis, maar te zwak, om met eene vaste hand het roer van den Staat te besturen, daar zij niet op zich zelven, maar op hunne staatsdienaren of echtgenooten vertrouwden; want ook dit is in beiden opmerkelijk, dat elk hunner eene Gade bezat, die veel meer zielskracht en vatbaarheid voor groote besluiten in zich vereenigde, dan of WILLEM of LODEWIJK zelve. Beide Vorsten waren uitstekend door echte godsdienstigheid en liefde tot het volk, waarover zij gesteld waren; dan de goelijke minzaamheid des Stadhouders was innemender, dan de welgemeende, maar stroeve manieren des Konings. Eindelijk was beider lot treurig; WILLEM werd, wel is waar, niet door het volk ter dood gebragt, zoo als LODEWIJK, maar hij moest toch als balling buiten het geliefde vaderland zwerven; eerst negentien jaren, nadat hij de stranden van Holland verliet, landde zijn zoon aldaar, op dezelfde plaats

weder, gelijk de broeders van LODEWIJK in hun vaderland, maar geleid door een' beteren Genius.

Het *geheugen* van den Prins was inderdaad verbazend, en men heeft daarvan vele merkwaardige voorbeelden bij overlevering be waard, doch op zich zelve te gering, om hier mede te deelen. Van zijn *verstand* en *nadenken* getuigt de anders zeldzame somberheid, die hem op den tijd der aanvaarding zijner hooge be dieningen overviel, zoodat de hooge verwachtingen der Natie ten zijnen opzichte in hem de gemoedelijke vrees opwekten, dat hij daaraan niet zou kunnen voldoen, terwijl de groote bezwaren, die de staatsregeling van dit Gemeenebest aan zijn bestuur in den weg leide, zich reeds dadelijk aan zijn gezigt vertoonden. Doch dit nadenken, aan den eenen kant zoo loffelijk, omdat het hem voor loszinnigheid, verwaandheid en ijdele zelfverheffing beveiligde, onttaardde ook weder, aan de andere zijde, in overdrevene schroomvalligheid, *wantrouwen op zich zelve*, en *blind vertrouwen op anderen*. Van daar de heillooze *Acte van Consulentschap*, misschien minder berispelijk in zich zelve, dan in den vorm, de waarborging des Hertogs voor alle verantwoordelijkheid, en de *onbepaalde* aanstelling, die voor het geheele leven zou duren, even als of de Prins nimmer een' raadsman van dien aard kon ontberen. Later, toen de Hertog verwijderd was, liet de Prins veelal de teugels des bewinds aan de Prinses over. Het was met deze, dat VAN DE SPIEGEL veelal raadpleegde: en nimmer had het land onder een' Stadhouder nog zoo de behoefte gevoeld aan eenen Raadpensionaris als VAN DE SPIEGEL; nimmer had een Raadpensionaris onder een' Stadhouder het land zoo zeer bestuurd. De *oogmerken* van WILLEM V. waren echter steeds zuiver en opregt. Er behoorde alle de dolzinnigheid der Genootschappen van 1787 toe, om den goedaardigen man eenen NERO of FILIPS II. te noemen. Dat hij in 1781 met zekere verontwaardiging Amsterdam's voorslag tot verwijdering van den Hertog vernam, wien hij als *zijn' tweeden Vader* beschouwde, doet hem eer aan, spreekt voor zijn gevoel, en mag, in zijne omstandigheden, volstrekt niet gewraakt worden; doch het algemeen gevoelen, dat de *Hertog regeerde, niet hij*, doet ons zien, welke geringe denkbeelden men toen van zijne kracht en bekwaamheid voor de Regering koesterde. Toen hij naderhand de regten der *Militaire Jurisdicctie* verdedigde, zien wij wel veel vasthoudende steilheid, doch weinig beleid, om de partijen te winnen. Daarin verschilt hij zeer van LODEWIJK XVI., dat deze viel door te *veel*, WILLEM V. door *niets* toe te geven. De regten, die hem van 1782 tot 1787 betwist werden, waren wettig door zijn Huis verkregen, het is zoo, maar hij moest de gesteldheid der tijden en menschen,

waarmede hij te doen had, ook gevat hebben. Die regten waren zijnen Vader opgedragen in eenen tijd, toen de Natie met zijn Huis dweepte; thans was, door zijne schuld wel niet, maar door welke oorzaken het dan ook zij, — die stemming veranderd ten zijnen nadeele, maar ten voordeele van den invloed des volks. In het eerste punt waren zijne tegenstanders het eens, niet in het tweede; de Aristokraten, die het eerst zijne regten zochten te verkorten, wilden wel *voor*, maar niet *door* het volk regeren. Hoc wijs zou de Prins gedaan hebben, van zich dus, gelijk zijne voorzaten (en thans misschien met meerder regt) in de armen der Gemeente te werpen, en wel bepaaldelijk van den fatsoenlijken middelstand; haar den verlangden invloed door de afschaffing der gehate Regeringsreglementen van 1674 gedpeltelijk toe te staan, doch zich dan ook van dien middelstand te bedienen, als een schild tegen de aanmatigingen der Aristokraten. Doch hij verkoos liever de vriendschap van dezen, toen zij hem begonnen te vleijen, gedroeg zich in Hattem en Elburg als Kapitein-Generaal, niet als Stadhouder, die de geschillen moest bijleggen, en zegepraalde dus wel toevallig door vreemde hulp, maar was niet in staat, den slechts los bedekten afgrond te deupen, dien de afkeer van een aanzienlijk deel der bevolking steeds dreigender maakte, en die eindelijk met zijne ballingschap eindigde. Het ergst was, dat hij de ijsselijke plunderingen niet vermogt te keeren, die de omwenteling van 1787 bezoedelden, en hem onmogelijk verborgen konden blijven; dat hij destijds geene onbepaalde vergeetelheid van al het gebeurde toestond, en daardoor de, vooral in de gevolgen, verderfelijke landverhuizing voorkwam, en dat hij de achtergeblevene Patriotten niet voor beledigingen wist te beveiligen. Immers, dat van dit alles niets geschied is, wijten wij niet aan 's Prinsen *wil*, maar aan zijn mangel van *krachtbetoon*. Hij moest in 1787 de liefelijke banden der eendragt weder om den uiteengerukten Staat hebben geslingerd — doch vermogt hij zulks wel? Zou de grootste inschikkelijkheid, zelfs met behoorlijke klem vereenigd, de vergramde, met spijt en wrevel vervulde gemoederen, hebben bevredigd? Misschien niet: loch eene poging daartoe ware den naneef van FREDERIK HENDRIK vaardig geweest. Later, na 1790, werd de terugkomst der ballingen veel gemakkelijker gemaakt, doch toen wilden de hoofden lie niet; zij hoopten reeds, onder de bescherming des driekleuigen vaandels, op de zegepraal hunner partij.

Dan WILLEM V. was in alle betrekkingen, waarin hij zelf handelde, de goedheid, de liefstaligheid zelve. Nimmer wreekte hij zich persoonlijk over de grove beledigingen, die men hem aanleed. Niets deed hem ineen genoeg, dan iemand te kunnen

verplichten. De behoeftigen deelden rijkelijk in zijne weldaden. Van ganscher harte wenschte bij de eendragt bevorderd te zien. Hoe bemind was hij, in de eerste veertien jaren van zijn bestuur, bij de Natie! Hoe gelukkig, hoe benijdenswaardig gelukkig, was zij onder dat bestuur! Maar gebeurtenissen, als die sedert 1780 — verdenking eener magtige partij, en oorlog met eenen bloedverwant, wien deze partij, omdat hij bloedverwant is, door den Stadhouder in 't geheim begunstigd houdt — tegenspoed als misdaad aangerekend — aanstoking van het misnoegen uit het Fransche kabinet — de vrijheidskoofts van het einde der achttiende Eeuw — de heerschezucht der Patriciërs in de steden, die daarvan gebruik wil maken, om den Prins in zijne voorregten te besnoeien — deze vereenigde vijanden waren voor WILLEM V. en deszelfs bepaalde kracht van geest te sterk. Hij bezweek voor hunne vereenigde woede, en verliet het land zijner geboorte, om het nimmer weder te zien.

De godsdienstigheid van WILLEM V. bestond niet bloot in uiterlijk kerkgebaar, maar zij had invloed op zijn gedrag. In bedenkelijke gevallen deed zij hem toevlugt nemen tot den troon der opperste Wijsheid. Zij behield bij hem eene voorbeeldige zuiverheid van zeden; zij troostte hem in de veelvuldige wederwaardigheden des levens, en zij gaf hem moed en onderwerping in 't lijden.

Een krijgsgaam was WILLEM V niet. Hij is de eenige der Stadhouders uit het Huis van ORANJE, die nimmer te veld is getrokken. In de eerste jaren van zijn bestuur ontbrak het daartoe gelukkig aan de gelegenheid, en in de laatste zond hij, in zijne plaats, zijne twee dappere zonen. Wij kunnen niet ontveinzen, dat hij in den Engelschen oorlog als Admiraal-Generaal te weinig veerkracht betoond heeft, doch willen zulks liefst aan den invloed des Hertogs van WOLFENBUTTEL, wien hij te veel gehoor gaf, toeschrijven, hoewel men bedenken moet, dat hier alle zijne daden met Argus-oogen bespied, en alles door argwaan vergiftigd werd, waarbij het denkbeeld zijner Engelsche Moeder altijd op den voorgrond stond. Als bijzonder persoon zou WILLEM V., gelijk LODEWIJK XVI., een voorbeeld aller deugden geweest zijn; als hoofd van dit Gemeenebest kon hij, door de onrust der tijden, niet aan zijne bestemming voldoen.

De echtgenoot van WILLEM V.

Niet zonder schroom ga ik over tot 's Prinsen Echtgenoot, de doorluchtige Vrouw, die de tijdgenoot van bijkans alle mijne lezers geweest is, wier verlies wij voor weinige jaren betreuden,

en die, door het laatste gedeelte haars levens, tot de negentiende eeuw behoort. — Doch haar invloed was te belangrijk op ons vaderland, om daarvan geheel te zwijgen. Met den Prins in 1768 gehuwd, bepaalde zij zich tot huisselijke, moederlijke pligten, tot dat de verwijdering des Hertogs van Brunswijk haar eenig aandeel in de staatsbelangen deed nemen, tot verligting van den zwaren last, die haren echtgenoot drukte. Haar sterke en mannelijke geest was voor die taak bestand. Welgevormd was haar verstand; zij hield briefwisseling met haren doorluchtigen oom, Koning FREDERIK van Pruisen, die daarvan in zijne brieven aan VOLTAIRE gewaagt. Men vindt haar in de onderhandelingen van GÖRTZ en RAYNEVAL, om het land den vrede te hergeven, op den voorgrond. Toen deze afgebroken werden, besloot FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA zelve eene poging te wagen, die van haren moed zoowel als van haar edel hart getuigt. Zij wilde zelf naar den Hage gaan, ten einde aldaar met de hoofden der tegenpartij in persoon te handelen, en zoo, daar de schorsing hares echtgenoots in zijne waardigheden de komst van dezen, behoudens zijne eer niet gedoogde, de geschillen door hare tusschenkomst zoo mogelijk, te bemiddelen. Wie bij haar andere, onwaardige bedoelingen, opruijing van het gemeen, of iets dergelijks, onderstelt, miskent waarlijk niet alleen haar hart, maar ook haar, zoo algemeen bekend, welwikkend oordeel. Immers zou zij, zonder lijfswacht, zonder bescherming, zich alleen, op de onzekere hoop van een oproer, ter genade van hare vijanden hebben gesteld, die uit dit oproer immers de schijnbaarste voorwendsels tegen haar konden ontleenen? Zou zij het welslagen van eene ongeregelde volksbeweging tegen geregelde troepen en eene in den wapenhandel geoefende schutterij zoo zeker gesteld hebben? Doch alleen verregaande partijschap kon zulk een sprookje bedenken. Neen! zij steunde op den invloed der *gematigde Patriotten* en der stedelijke en provinciale besturen, der ZEEBERGEN, der GEVERSEN. Doch de driftige voorstanders der verandering begeerden dit niet; het defensiewezen te Woerden, uit de allerhevigste Patriotten bestaande — de Holland doorkruisende en bewakende vliegende zoowel als postvattende burgerscharen, zochten geenszins de zaak bij te leggen, maar tot het uiterste te drijven. Van hier het tegenhouden der Prinses, haar terugvoeren naar Schoonhoven en vertrek naar Nijmegen, en de daarop gevolgde Pruisische tusschenkomst. Zij deed nog al het mogelijke, om den intogt dier krijgsbenden voor de ingezetenen van haar aangenomen vaderland te verzachten, in een brief, door haar aan den Hertog van Brunswijk geschreven. Zekerlijk ware het te wenschen geweest, dat de Prinses naderhand van alle voldoening

wegens den geleden hoon edelmoediglich afgezien had. De verwijdering van eenige staatsleden uit het Bestuur, waartoe zij zich bepaalde, maakte bij velen een' onaangenaamen indruk; en zoo men die verwijdering voor de rust van den Staat had noodig gekeurd, had dezelve, zoo het schijnt, ook volgens eene gezonde staatkunde, niet *in dien vorm* moeten geschieden, waardoor men hen nu in de oogen hunner partij tot slagtoffers en martelaars verhief. Maar hoe zwaar, hoe onbeschrijfelijk zwaar, heeft de edele Vrouw voor dien misslag geboet? — Meer nog dan haar echtgenoot het voorwerp van den haat eener magtige partij, met hem in 1795 van den vaderlandschen grond verwijderd, doolde zij rond in Engeland, in Brunswijk, in haar vaderland, van waar zij, door den ongelukkigen slag van Jena afgescheurd van zoon en schoondochter, zich naar het Holsteinsche begaf, en naderhand wel weder naar Berlijn terugkeerde, doch toen die hoofdstad zelve bijna tot eene Fransche wapenplaats was verneederd. Uit den smeltkroes van zoo vele rampen gelouterd te voorschijn gekomen, keerde zij naar Neerland terug, waar haar liefzalig en vriendelijk gedrag haar door allen, ook door hare oude vijanden, ja die bij haar tegenhouden waren tegenwoordig geweest, deed hoogschatten, wat zeg ik, deed beminnen. Beurtelings genoten het vorstelijk 's Gravenhage en Haarlem hare tegenwoordigheid; het laatste wel het duurzaamst, en de inwoners dier stad, voorheen zoo afkeerig van haar en haar Huis, werden door haar minzaamheid, gemeenzaamheid en weldadigheid, zóo gewonnen, dat de tijding van haar overlijden op het Loo daar vooral den smartelijksten indruk maakte, en als eene algemeene ramp werd beschouwd. Iets, hetgeen alles afdoet, om de Prinsesse Weduwe te kenschetsen, is dit: RUIJNVIS FEITH, de onafhankelijke zanger der vrijheid, die in 1787 betuigd had, de lier aan den wand te zullen hangen — RUIJNVIS FEITH, wien zij door goedhartige toenadering aan zich verplicht had, stortte een diepgevoelden treurgalm uit op haar graf.

De slag aan de Moskowa in 1812.

De 5de September werd met hevige schermutselingen doorgebracht, waarin vooral eene der verschansingen, die den linker vleugel der Russen dekten, door de Polen met alle de woede van den volkshaat, na vier vergeefsche aanvallen en ten koste van stroomen bloeds (2000 dooden, behalve de gekwetsten, alleen van de Fransche zijde), werd bemagtigd, zonder echter de stelling der Russen veel te benadeelen. Den 6den was het stil, gelijk in de natuur vóór een uitbarstend onweder. In den nacht, welke de

hevigste worsteling in de nieuwere Krijgs-geschiedenis vooraf ging, waren in het Fransche heir ecnige ernstig gestemde gemoederen, welken de toestand van hun leger belette, de oogen te luiken. Bij de reeds kwijnende wachtvuren, op de ruime vlakke heinde en verre verspreid, terwijl die der Russen door overvloed aan hout helderder brandden, vertoonde zich in het floers van den stillen herfstnacht eene massa van ten minste 390,000 menschen aan hunne verbeelding, gered elckander te vernielen: zij zagen zich zelve, 400 uren van hunne woonsteden, van hunne dierbaarste betrekkingen, verwijderd, die zij ligt nooit zouden weérzien, om op een vreemden grond, onbekend, onbeweend, ongeacht, te vergaan! Zij berekenden het lot van hun geheele leger, dus onvoorzigtiglijk naar 't hart van Rusland gesleept, wanneer eens de onstandvastige fortuna NAPOLEON den rug toekeerde; zij zagen het lot van twee magtige Rijken dus op éenen worp der oorlogskans gesteld, en zuchtten misschien om Frankrijk, wanneer eene neêr-laag de bloem van deszelfs manschap hier mogt doen sneuvelen, waar de terugtogt in het gezigt van een' overwinnenden vijand genoegzaam onmogelijk was. Hunne vrees werd echter niet be-
 waarheid, doch alléén om hun lot te verzwaren.

De morgen van den 7den September brak vrolijk uit de kimmen. «Ha! dit is de zon van Austerlitz!» riep NAPOLEON, haar als een voorspook zijner overwinning begroetende. Men liet terstond de trom roeren en de volgende dagorde voorlezen:

«Soldaten! de slag, naar welken gij zoo zeer verlangd hebt, is daar! de overwinning hangt thans van u af: zij is ons noodzakelijk; want zij zal ons overvloed, goede winterkwartieren, en spoedige terugkeering in 't Vaderland doen erlangen. Gedraagt u gelijk te Austerlitz, te Friedland, te Witepsk, te Smolensk; dat de laatste nakomelingschap met fierheid uw gedrag in dezen veldslag noeme, en dat men van u zegge: Hij was ook bij dien grooten slag onder de muren van Moskou!»

Op een' geheel anderen toon bemoedigde kutusow zijne benden. Een heiligenbeeld, uit de vlammen van Smolensk gered, werd de gelederen langs gedragen; de krijgslieden voelden zich op dat gezigt (alsof de Godheid zelve hunne rijen bezocht) ontvlamd tot strijden of sterven, en kutusow liet het aan geene woorden vol kracht en vuur ontbreken, om de heiligschenders, «die al-taren en gewijde vaten in hunne razende plunderzucht hadden bezoedeld of verbrijzeld, in de kracht der Godheid te verdel-gen!» Wonderbaren indruk deed deze aanspraak, bij dat gezigt gevoegd, en het zou nu blijken, dat de aftogt der Russen geen laffe vlugt was geweest.

Ten zes ure des morgens geeft een kanonschot der Franschen

het sein tot den slag; 120 kanonnen, aan den regter vleugel geplaatst, beantwoorden zulks. — PONIATOWSKY, aldaar tegen over het zwakste punt der Russen gesteld, moest dezen omtrekken, en zou tot dat einde door de linkerzijde van het middelpunt onder DAVOUST, en door de ruitery van MURAT ondersteund worden. Hier begon nu een schrikkelijk moorden. De Fransche Generaal COMPANS (die ook met zijnen troep aan het winnen der batterij op den 5den veel aandeel had genomen) werd reeds terstond in 't begin zwaar gekwetst, naderhand DAVOUST zelf. Tevens dringt EUGENIUS vooruit naar het dorp Borodino (hetwelk de Russen, ter hunner bescherming, in brand hadden gestoken); hij neemt, na den hollen weg en de beek te zijn overgetrokken, eene verschan-sing weg, en bemagtigt de hoogten met een gedeelte van 's vijands geschut; driehonderd stukken verspreiden van boven den dood in de Russische drommen (duizend stukken geschut zijn langs de geheele linie aan 't spelen). Ook KEY, door eene zeer talrijke artillerie beschermd, dringt vooruit naar het middelpunt; de slag is algemeen, en overal beginnen reeds de Russen te deinzen, behalve op den linker vleugel, waar het den Franschen niet gelukt, BAGRATION te omsingelen, die drie uren lang pal staat en zich met doode of gekwetste vijanden ombeint. Toen deed de Keizer op nieuw vijftig stukken geschut, en nog meer voetvolk en ruitery tot versterking van PONIATOWSKY en DAVOUST oprukken: BAGRATION moet eindelijk terug; de Franschen meenen den slag te hebben gewonnen, en willen op hunne lauweren gaan rusten.

Doch zij kenden het heldenvuur niet, dat in de borst van den ouden KUTUSOW brandde. Hij zendt zijne spaarbenden in 't vuur, en wil liever alles opzetten, dan wijken. Met eene nieuwe batterij van vijftigstukken doet hij een onverwacht vuur op den vijand maken: de Keizerlijke lijfwacht van ALEXANDER rukt aan: de Franschen deinzen op hunne beurt; BAGRATION rukt vooruit; MURAT komt den vliegtelingen vergeefs te hulpe; hij wordt door de Russische ruitery vervolgd, bijna ingesloten, en redt zich slechts door den moed der Wurtembergers, die juist eene verschan-sing bestormen, in welke hij zich wanhopig gestort had. Aan de uiterste punt des Franschen linker vleugels wordt de Generaal BONNAMY almede uit eene veroverde schans (redoute) geworpen: het middelpunt en de linker vleugel, bijna gelijkelijk aangevallen, vreezen reeds de voordeelen op den 5den behaald, te verliezen, toen de Generaal FRIAND met tachtig stukken aankomt, en de vijandelijke kolommen vergruist. Twee uren lang staan dezen blootgesteld aan het schrootvuur. Zij durven niet vooruit: zij willen niet achteruit; nu tracht de Onderkoning van

Italië op nieuw de groote redoute te doen innemen. Hier wordt nu een even bloedig gevecht geleverd, als aan den anderen vleugel. EUGENIUS herinnert zijne soldaten aan Wagram, waar zij met hem 's vijands middelpunt hadden doorgebroken; de Russische voetknechten daarentegen, door Vaderlandsliefde en Godsdienstijver beziel, drijven de zware ruitery terug: het voetvolk neemt vergeefs hunne plaats in, want de Kurassiers der lijfwacht, het puik der Russische legers, snellen der veege schanse tot hulp. Eindelijk nogtans behoudt de Fransche drift het veld: de redoute blijft in hunne handen. Daar was het tooneel nu boven alle beschrijving akelig: stapels lijken, gekwetsten, wier kernien en stuiptrekkend handenwringen men naauwelijks hoort of ziet, stukken van de affuiten gerukt, en somtijds door de gesneuvelde kanonniers nog met hunne armen en lichamen gedekt! Alle Russen in de schans waren gesneuveld: zij wilden niet wijken: slechts hunnen Generaal ontrukte men, zijns ondanks, de wapenen. — Op den regter vleugel hadden de Franschen ook eenige vorderingen gemaakt.

Intusschen was NEY, door zijn geschut gesterkt, nog altijd meester van de behaalde voordeelen gebleven. Doch ook hier werd, met de algemeene beweging, door KUTUSOW gelast, de aanval hervat, en misschien hadden de Franschen hier moeten zwichten, zonder de ruitery van MURAT, welke op de ineengedrongene phalanx der Russen, waarin het geschut even als in eene vesting bres geschoten had, door deze openingen indrong, en dus de Russen aldaar deed wijken. Des avonds duurde intusschen het vuur nog hevig voort aan den regter vleugel der Russen, waar de Onderkoning het veld onder eene hagelbui van kogels en schroot overrende, en de troepen gebod, zich met ééne knie op den grond neêr te laten. Een uur bleven zij in deze moeilijke houding; toen kwam BERTHIER met bevelen: EUGENIUS deed het vuur staken, en liet de Russen ongestoord in den nacht hunnen terugtocht bevestigen. Nogtans was dit geen vlugten. Integendeel schreven beide partijen zich de overwinning toe, en men zou, volgens het bericht van KUTUSOW, in verzoeking komen, de verzekering der Russen te gelooven, wanneer niet de gevolgen het tegendeel hadden doen blijken.

Het getal der gesneuvelden en gekwetaten aan beide zijden op dezen verschrikkelijken dag kan men gerustelijk op 70,000 schatten. Op een uur in het vierkant was geen plek zonder gekwetsten, en geheele bergen van dooden. De holle weg lag vol gewonden, die om den dood riepen. Dan ach! er was geen voorzorg voor het verbinden gebruikt: men moest deze ongelukkigen aan hun lot overlaten.

Een blik op het Heelal.

Niemand van eenig gevoel is er, of eene zachte, genoegelijke andoening, een aangeboren voor gevoel, zoo als HUMBOLDT zegt, vervult hem op het zien van dat ontelbaar starrenheir, zoo schijnbaar ordeloos in verschillende groepen op het gewelf des Hemels verstrooid. Maar deze plegtige andoening wordt dan eerst een heilig gevoel, op rede gegrond, wanneer wij die stippen boven ons hoofd als werelden kennen, waarvan verreweg de meesten onze Aarde oneindig in grootte overtreffen, en die hoogstwaarschijnlijk bewoond zijn door duizende millioenen schepselen, zoo verscheiden van ons en van elkander, als men verwachten kan dat de Hoogste volkomenheid zal voortbrengen, zij, die reeds op dezen kleinen bol in verscheidenheid en overeenstemming het afdruksel der oneindige volmaaktheid zoo zichtbaar geprent heeft. Meer dan eene loutere gissing is deze onderstelling van de grootte en bewoonbaarheid der Hemelbollen; hunne zichtbaarheid bij den onmetelijken afstand waarop zij van ons geplaatst zijn, getuigt althans van de eerste. Het zou gewaagd zijn dezen afstand naauwkeurig te willen bepalen, bij het groote verschil der starrekundigen, zelfs in die berekening, welke zij nog alleen beproefd hebben, — van den afstand der naastbijgelegene vaste star ten opzichte van ons zonnestelsel.

De *Sirius*, dien onze groote HUYGENS daar voor hield, kwam hem, uit eene vergelijking van deszelfs licht met dat der zonne, voor, bijna 28,000 malen verder van ons af te staan dan onze zon. Doch BRADLEY en LAMBERT, nieuwere starrekundigen, begrooten dien afstand op 400,000 tusschenruimten tusschen de aarde en de zon. Hoe het zij: dat de afstand tusschen de aarde en de zon als in het niet verdwijnt bij de ruimte tusschen ons en de naaste vaste star, blijkt uit het volgende. De weg, dien wij elk half jaar rondom de zon doorloopen, langs welker andere zijde wij in het volgende half jaar wederkeeren, en die niet minder dan 22,000 malen de dikte onzer aarde bedraagt, (44,000 halve aardkloots middellijnen, elke tegen 1641 Fransche uren gaans) bedraagt dus 72,204,000 Fransche mijlen of uren. Deze ontzettende ruimte, meer of minder, veroorzaakt niet het minste verschil in de grootte of helderheid der vaste starren, zoo als die zich aan ons oog vertoont. Wanneer nu zulk eene verwijdering of toenadering niet eens bespeurd kan worden, hoe wordt dan onze verbeelding verplet door eenen afstand, bij welken de Zonne- of liever Aardweg als in het niet verdwijnt! Doch zijn de vaste starren zoo verre van ons, en echter zichtbaar, zoo volgt daaruit met zekerheid, dat zij althans niet kleiner en waarschijnlijk veel grooter zijn, dan

onze zon, wier ruimte aan den hemel, naar evenredigheid van den veel geringeren afstand, veel minder is. Zijn nu de vaste starren zoo vele zonnen, dan hebben zij ook hoogstwaarschijnlijk, even als onze zon, www.digitool.nl om zich, gelijk onze Aarde er een is; dat wil zeggen, donkere lichamen, die door hunne zon verwarmd en verlicht worden. Immers waarom zou onze zon hierin een voorregt boven anderen genieten; of eene uitzondering op den regel zijn? — In dat geval strijdt het voorts tegen alle onze begrippen, dat zoo vele, en zulke verbazend groote lichamen, onbewoond en zonder eenig nut of doel, als blinkende woestijnen (volgens de uitdrukking van CHATEAUBRIAND) door de ruimte zweven zouden, terwijl op onze Aarde, die slechts eene planeet, en wel eene van de kleinste is, geen plekje gronds, geen druppel waters, onbewoond of overtollig kan heeten.

Verplaatsen wij ons thans in verbeelding op het middelpunt, van waar wij dit ontelbare heir van starren, van werelden, zouden kunnen overzien. Hier toch kan onmogelijk de plaats zijn, van waar het ons geregeld zou kunnen toeschijnen; de wanorde, waarin het zich aan ons oog vertoont, is alleen een gevolg van ons standpunt buiten het midden des Heelals. Dit zal ons door een voorbeeld zeer duidelijk worden.

Om eene stad behoorlijk te overzien, den regelmatigigen aanleg harer grachten, straten, pleinen enz., kortom haar Panorama voor zich te hebben, moet men zich immers op eene hoogte, bij voorbeeld een' toren, zoo veel mogelijk in het midden der stad, plaatsen. In eene stad rondom een' berg gelegen, zou de top van dien berg het meest geschikte punt tot haar overzigt zijn. Maar beschouwt men haar van eene hoogte buiten dezelve, of zelfs van een' toren, die te dicht bij eene der poorten staat, zoo kan men niet dan een zeer verward en onregelmatig denkbeeld van die stad bekomen. Dus is het ook met onze beschouwing des Heelals. Waarschijnlijk zijn wij te nabij de grenzen van dat Heelal, — 't welk, schoon onmetelijk, toch zeker niet oneindig is, — om het juist en geregeld te overzien. Dan, verbeelden wij ons in het midden der gansche menigte van werelden te staan, van daar zouden wij gewis geene verwarde starrebeelden, maar volkomene orde, regelmatigheid en schoonheid bespeuren.

Wij mogen dit, gelijk de wijsgeeren zeggen, uit de Analogie besluiten. Immers op deze aarde niet alleen, gelijk wij daarna breeder zullen aantoonen, maar ook in ons zonnestelsel, heerscht de schoonste orde, de voortreffelijkste overeenkomst van het geheel tot deszelfs deelen, en van die deelen onderling; eene overeenkomst, die niet alleen door de nieuwere ontdekkingen in de Starrekunde buiten alle tegenspraak gesteld is, maar ook de oudste

Wijsgeeren, die haar toch nog zeer onvolledig kenden, zoodanig trof, dat een derzelven, PYTHAGORAS, de hemelbollen als zoo vele speeltuigen aanmerkte, wier altijd juist afgepaste bewegingen de heerlijkste akkoorden en de verkwikkelijkste muziek vormden. Zou nu in het eene zoo verwonderlijk veel orde, in het andere, gelijksoortige, eene volslagene wanorde heerschen? Zeker niet, wanneer wij de rede te hulp mogen roepen, die ons gebiedt, uit dezelfde oorzaken, die dezelfde gewrochten voortbrengen, tot dezelfde werkingen te besluiten.

Daar staan wij dan nu (roepen wij eens de uiterste kracht onzer verbeelding te hulp) in het middelpunt des Heelals, van waar wij de voor ons volstrekt ontelbare heiren der starren (dat is: der zonnestelsels, die even als het onze, uit een zeker getal planeten of dwaalstarren bestaan, welke zich om eene zon, die in het midden staat, bewegen) nu in de heerlijkste orde om ons heen zien wentelen; even als wij, in de zon staande, onze Aarde en de overige dwaalstarren met eene afgepaste beweging haren omloop zouden zien voltooijen. Daar zouden wij dan, niet blootelijk de bijna 3000 starren, welke naar de nieuwste ontdekkingen bij bijzonder heldere lucht met het bloote oog gezien worden, maar (onderstellen wij ons zelve naar mate van onzen meer verhevenen stand, ook met fijnere zintuigen bedeed) ook die millioenen ontwaren, welke hier het oog, met een' verrekijker gewapend, kan vinden, en die nog talrijker millioenen, welke zelfs het scherpste gezigt, de uiterste navorschingen, door de kunst bijgestaan, niet op het spoor kunnen komen, en die zich, onder den naam van nevelstarren of nevelvlekken, aan de beschouwing geheel en al onttrekken. Die nevelvlekken toch zijn waarschijnlijk, gelijk de starren in de groote witte streep aan den Hemel, dien wij *Melkweg* noemen, wijd uitgestrekte wegen of straten der scheppinge, wier onmetelijke afstand of opeengepakte digtheid ons hun gezigt onttrekt. Welk eene goddelijke vertooning! Hoe zou, indien zulks immer ons lot kon zijn, onze geheele geest niet weggesleept worden door de hoogste bewondering dier onbegrijpelijke orde, dier hemelsche muziek, waarvan de speeltuigen die van PYTHAGORAS, welke slechts aan ons zonnestelsel dacht, in grootte en getal zoo oneindig overtreffen, en dier tallooze menigte van werelden, welke even als de zandkorrels aan den oever der zee, daar in kwistigen overvloed gestrooid zijn, en alle, ten minste menschelijke, berekeningen bespotten!

Denken wij echter niet, dat wij hier t'eenenmale in het rijk der onmogelijkheden omdolen, omdat wij van het middelpunt des Heelals spreken. Doorschrandere mannen hebben zulks, zoo al niet gesteld, ten minsten vermoed, en wij doen niet, dat

hunne denkbeelden tot de onze maken. Zij hebben de waarschijnlijkheden voor eene middelpuntige zon (voor eene wereld, om welke zich onze melkweg met de aan het geheele uitspannel verspreide starren, gelijk de dwaalstarren om onze zon, heenwentelen), uit den langzamen voortgang, of zoogenoemde bijzondere beweging aller vaste starren, van vrij veel gewigt bevonden. Immers, schoon deze beweging na vele eeuwen eerst zichtbaar wordt, zij bestaat nogtans, en kan ons, uit aanmerking van den onmetelijken afstand dier werelden, ook niet eerder bekend worden. In dit middelpunt, hetwelk eenigen houden de star *Sirtius*, in den grooten Hond, te zijn, die, naar de gissingen van sommige starrekundigen, wel 1 millioen maal grooter is dan onze zon, zullen zich dan de hoogste orde, wijsheid, magt en goedheid in de uitmuntendste schoonheid vertoouen. Doch hoe? zoo ook dit nog niet het middelpunt der gansche schepping ware? zoo het slechts de hoofdstad ware van ons melkwegstelsel, en elke nevelvlek op zich zelve ook zijne bijzondere hoofdstad, zijne middelpunt-zonne, bezat? Welk een treffend denkbeeld, hetgeen wij benevens zoo vele anderen den voortreffelijken hemelkundigen BODE, gelijk de ontdekking der nevelstarren, als verzamelingen van starren, aan HERSCHEL te danken hebben! Misschien bestaat er wel, boven alle die groote voor ons denkbeeld niet eens meer bevattelijke zonnen, één algemeen middelpunt des Heelals, een Hemel der Hemelen, waar de Troon staat van HEM, van dat Wezen aller Wezens, wiens aanzijn ons alles, maar bovenal de beschouwing van het gestarnte predikt. Dáár spreidt hij dan zijne heerlijkheid ten toon, en misschien staat deze wereld der lichten in dezelfde evenredigheid tot het overige geschapene, als onze zon tot hare dwaalstarren en kometen.

De Arabische woestijn.

Zuidwaarts, althans van de Babylonische vlakke, neemt het land bij gebrek aan water zeer spoedig eene sombere, doodsche gedaante aan. De woestijn begint — de woestijn! akelig woord voor den Oosterling, die in karavanen deze Zandzee moet doortrekken, waar in een onmeetbaar verschiet geen teeken van leven te vinden is, waar de zon, door de terugkaatsing harer stralen van de puntige zanddeeltjes, de warmte ondragelijk maakt, en het gezigt vermoeit. Doch wij zagen reeds het onbegrijpelijk nut dezer dorre streken voor de wereld, hoe dezelve, juist door die gloeiende uitwasemingen, aan de lucht een' graad van warmte mededeelen, genoegzaam ter ontbinding van het ijs en de sneeuw op Europa's en Azia's oorspronkelijke gebergten. — De woestijn

van Arabië in het bijzonder beantwoordt ten dien einde volmaakt (gelijk een oogopslag op de kaart leert) aan den Kaukasus en aan deszelfs voortzetting, de Armenische gebergten.

Doch men denke niet, dat deze woestijnen, alleen ten nutte van andere oorden geschapen, op zich zelve niets hebben, 't welk den mensch eenig voordeel aanbrengt; dat de Schepper zijne verhevene oogmerken niet zou hebben kunnen bereiken, dan door wijde zandvlakten te voorschijn te roepen, die geheel en al onbewoonbaar, en op zich zelve van geen gebruik ter wereld zouden zijn. — Neen! het is er verre af. De woestijn van Arabië was veel eer, even als de koude gewesten van Noord-Duitschland, Zweden en Rusland, hetgeen sommige Ouden eene werkplaats voor de menscheid (*officina generis humani*) noemden; uit haar stroomden die schare van veroveraars voort, die aan de bekende aarde in het Oosten en Zuiden, gelijk de Gothen en Franken in het Westen, en de Tartaren in het Noorden, eene andere gedaante moesten geven, volgens het aanbiddelijke plan der Eeuwige Wijsheid.

Het is waar, dit werd grootendeels veroorzaakt door de zucht, welke de meesten dier volken koesterden, om in aangener gewesten dan hun vaderland, hetzij koele bronnen en bouwland (gelijk bij de Arabieren het geval was), hetzij eene meer koesterende zon te vinden, en men moet dus den uittogt dier volken niet aan hunne groote bevolking toeschrijven. Doch hoe zou ook anders het oogmerk der goede Voorzienigheid hebben kunnen bereikt worden? Zoo b. v. de Arabieren in een heerlijk land, overvloeijend van alle giften der Natuur, gewoond hadden, 't welk rijkelijk met beken en bronnen ware besproeid geweest, dan geloof ik, dat het ook een' welsprekenden MOHAMMED zelfs onmogelijk gelukt zou zijn, hunne geestdrift tot veroveringen zoo op te winden, zelfs door de voorstellingen van een waterrijk Paradijs, 't welk zij dan reeds bezeten hadden, doch waarvan de voorstelling hen nu zoo magtig streefde, en waarvan zij den voorsmaak reeds in de zalige vlakte van Damaskus, in de vruchtbare velden van Irak, of in Egypte's welbesproeide oorden vonden, en des met geestdrift hunne sabels met het bloed der ongeloovigen verwden, om die heerlijke landen te kunnen bewonen.

Maar, zal men vragen: van waar leefden die menschen in hunne akelige woestijn? — Welk een schrikkelijk verblijf voor menschen! Hoc drong hen niet reeds vroeger de noodzakelijkheid, om dat verblijf voor een aangener, voor een bewoonbaarder te verwisselen?

Dan, men maakt zich somtijds al te ongunstige denkbeelden van de woestijn, vooral van de Arabische. Deze is niet geheel

en al waterloos: op zekere afstanden vindt men er bronputten, waarvan reeds in de vroegste gedenkstukken des menschedoms (Gen. XXIV, XXVI, XXIX. Exod. II. 15) gesproken wordt, en die somtijds vrij rijk zijn. Hier draaft de omzwervende Beduïn (de bewoner dezer streken) zich, zijn huisgezin en zijn vee, en brengt den tijd door met dit laatste geduriglijk van den eenen waterput naar den anderen te leiden. Hij kent wel geene kudden van vette runderen, zoo als wij; de weinige koetjes, die hij heeft, zijn schraal en klein; ook zijne schapen en geiten beteekenen weinig, maar allervoortreffelijkst zijn de paarden, wier ras (het Arabische) van allen het meeste beroemd is. — Vuur, drift, oorlogsmoed, de snelheid van den wind, de gehechtheid aan zijnen meester, dit alles kenschetst het Arabische paard op de voordeeligste wijze. De fraaiste beschrijving van hetzelfde vindt men in dien schat van natuurkundig en zedelijk schoon, het boek Job (Hoofdst. XXXIX 22—28). Zie daar een tafereel, zoo als RAPHAËL het paard op doek zou gemaald hebben, doch niet het Europese, tot trekken van lasten of tot den landbouw gedoemd; neen, het vrije ros der woestijne, wiens *hals met donder bekleed is*, 't welk in zijn vuur de Aarde dreigt *op te slokken*. het ros, niet de slaaf, maar de vriend, de huisgenoot van zijnen meester, die een even naauwkeurig stamregister van dat dier als van zijne eigene afkomst houdt, en die zijn verlies met even heete tranen, als dat van zijn kind beweent. Geen wonder! het paard is zijn bestendige lot- en togtgenoot, hij brengt het grootste gedeelte zijns levens door op den rug van dien getrouwen makker!

Dan, zoo het paard de genoegens van den Beduïn vergroot, de kameel is hem onmisbaar. In dit dier vooral blijkt de ongemeene zorg der Voorzienigheid, ook voor den armen bewoner der woestijn. Hoe zou hij zijne tenten, zijne geringe bagaadje, door de woestijn kunnen vervoeren; zijne vrouwen en kinderen gedurig van den eenen put naar den anderen doen trekken, zonder den kameel? zekerlijk niet op zijne paarden, die de snelheid van de wind, maar niet de kracht daarvan hebben; te ras zouden deze lieren verkwijnen onder eenen, aan hunne edele halzen kwalijk toegenden last. Te voet deze reizen te moeten doen, en dan nog laarenboven het benodigde huisraad en de tenten te vervoeren, zou den ongelukkigen woestijnier het leven ondragelijk maken, en hem spoedig uitputten. Hij bezit dus den kameel, dit dier, 't welk, volgens de uitdrukkingen van den grooten BUFFON, *hem strekt om de woestijnen, die gapingen der natuur, te vervullen, en zich dezelve eigen te maken*. Ja, dit dier was de schavering, die de Schepper aan den Beduïn voor het gemis der vruchtbaarheid schonk. Hij doorvliegt op zijnen rug de verste afstanden

met nog snellere drift dan zelfs op dien van het paard. Hij drinkt zijne melk, en geeft aan het lijdzame dier bijna niets ter vergelding; — want eene zorg der Voorzienigheid, die voor elk een', met gezond menschenverstand bedeeft, onmiskenbaar is, heeft den kameel, dezen eigenaardigen bewoner der woestijne, tevens met eene snelheid begaafd, die denzelven in acht dagen 300 uren doet afleggen, en met eene matigheid, die oorzaak is, dat de kameel in al dien tijd, ja wel somtijds tien dagen lang, geheel geen water behoeft, daar hij door eene zonderlinge wijziging van zijne maag het vermogen bezit, om het ingedronkene water te bewaren. O Eeuwig Wezen! hoe is het mogelijk, dat niet alle natuurbeschouwers, op elke bladzijde van hun werk, in verrukking opgetogen, zich in bewonderende Hymnen tot u verliezen!

De kameel maakt dus eigenlijk de woestijn bewoonbaar, en bepaalt zich ook tot de zandstreek van Mauritanie tot China. — De menigte dezer dieren in deze oorden is onbegrijpelijk, en zoo men eenig vertrouwen mag stellen in de reisbeschrijving van den bekenden BRUCE, dan moet in Nubië zekere Arabische stam van Beduïnen (de Refaa) alleen 200,000 kameelwijfsjes bezeten hebben, die het stuk eene halve once goud, of omtrent zestien gulden aan schatting opbragten. Hoe groot moet dan niet de menigte dezer dieren in de geheele woestijn zijn? — En hoe noodig is ook deze menigte voor de talrijke karavanen, die de woestijn doortrekken!

De Arabier gebruikt niet alleen de woestijn als zijne verblijfplaats; hij acht die zelfs hoog, als eenen schuilhoek, als de waarborg zijner onafhankelijkheid. Deze brandende vlakte, dit heete zand, dat weet hij, zal hem niemand betwisten; en moedig gevoelt hij dus zijn aanwezig, zijne waarde, daar hij, de vader des huisgezins, tevens, gelijk weleer ABRAHAM, in zekere mate Koning is. Dit gevoel gaat zelfs wel eens zoo verre, dat de Beduïn de onwaardeerbare bronnen, die alleen zijn bestaan kunnen rekken, gedeeltelijk verstoopt, opdat geen vijand door dezelve een toegang tot zijn land zou vinden. Jammer maar, dat de tegenwoordige omzwervende herders der woestijn, in stede van, gelijk de oude Aartsvaders, herbergzaamheid met grootmoedigheid te verbinden, zich maar al te dikwijls tot het lage beroep van roovers der karavanen verlagen.

Oostelijk Africa.

Thans verlaten wij Azië, om ons naar het derde zoogenaamde Werelddeel, naar Africa, te begeven. Dit is van oudsher als een vaderland, niet alleen van dierlijke gedachten, die den menschen, hetzij door venijn, hetzij door roofzieken klauw of tand nadeelig zijn, maar ook van menschen, wreeder dan die dieren, befaamd

geworden. De Libysche monsters — wie, die iets van de Oudheid weet, kent ze niet? En in de daad, de onpartijdige Aardrijks- en Geschiedonderzoeker moet zijn zegel hangen aan dit na-deelig contrast tusschen Africa en het overige gedeelte der Aarde. Eene vreeselijke, verscheidene graden in de breedte beslaande zandwoestijn, is als een gordel om het meest uitgestrekte noordgedeelte van dit onmetelijk Schiereiland geslagen. Guinea, Senegal, Congo, zelfs Egypte, waren door aanstekende ziekten, pest, of ongewone hitte en vochtigheid, maar al te dikwerf het graf der Europeanen: een HORNEMAN, een TUCKEY, een BURKHARDT vielen er als slagtoffers hunner liefde tot de wetenschap.

Africa is in alle rigtingen, van Tanger tot de Kaap de Goede Hoop, en van Abyssinië tot Guinea, geplaagd met de grootste en wildste soorten van vernielende dieren (alléén den Koningstijger van Bengale uitgezonderd), met leeuwen, panters, luipaarden, hyéna's, enz. Nog meer, diezelfde heillooze wreedheid schijnt zich aan de menschen van dezen landaard te hebben medegedeeld. Africa (Karthago), was het, waar de ontmenschte kruisstraf werd uitgevonden, en aan duizenden tevens te werk gesteld; waar de menschenoffers aan SATURNUS (MOLOCH) duizenden onnoozele kinderen door de wreedste doodstraf verslonden; Africa, waar, in latere tijden, de Koningen van Marokko de hoofden van onschuldigen, huone eigene onderdanen, voor tijdverdrijf kliefden; Africa, waar in Dahomy ontelbare slagtoffers van het domste bijge-loof en de dierlijkste wreedheid door het bloeddorstig volk gretig verslonden worden; — waar in Nubië (te Sennaar) de beul, een der eersten van staat, en 's Konings bloedverwant, dien Koning met al zijne naastbestaanden, tot kinderen aan de borst toe, op een wenk der staatsambtenaren, koelbloedig om hals helpt; — waar in Abyssinië zelfs de Christelijke godsdienst 's volks dierlijken aard zoo weinig heeft kunnen verzachten, dat men 's Konings zonen, met uitgestokene oogen, landwaarts in, den hyéna's toezendt, en van levende runderen stukken vleesch uitsnijdt, om het, nog lillend en krimpand, te verteren.

Dan, die verscheurende dieren, welke den mensch in Africa zoo gevaarlijk, en somtijds voor hem en zijn vee zoo noodlottig zijn, brengen slechts weinige jongen op éénen tijd, ter wereld. Daarentegen telen, gelijk wij gezien hebben, bijna onder den Noordpoolkring de haring, de kabeljauw en de zalm op eene verbazende wijze voort, en zouden zich verdringen of de zee verpesten, gingen niet, op zekere tijden des jaar, volkplantingen en dier visschen naar het Zuiden, om aldaar den mensch ter-pijze te dienen. De Noorweegsche muis, *Lemming* genoemd, vernievert aldaar bij tijden zoo sterk, dat geheele scharen van

dit dier meer zuidwaarts een verblijf moeten zoeken, waarbij men opmerkt, dat zij altijd de rechte lijn volgen. De grootste der ontzettende dieren, welke Africa in zijnen schoot voedt, de schrandere olifant, de strijdbare rhinoceros, het logge rivierpaard, de rijzige giraffe, zijn *grasetende*, geene verscheurende dieren: eene andere inrigting zou voor den mensch misschien noodlottig geworden zijn, die nu, bij het kleine getal en de naar evenredigheid mindere grootte der vleeschetende dieren, welke tevens niet alleen bij dag in hunne holen blijven, en slechts des nachts op roof uitgaan, maar ook alsdan nog door een onverklaarbaar instinkt het vuur schuwen, doorgaans voor hunnen aanval veilig is, ja hen zelfs durft bestoken. Het is dus zeker, hetgeen de waardige BERNARDIN DE ST. PIERRE door zoo vele proeven gestaafd heeft: geene blinde, alleen stoffelijke oorzaken zonder wetgever, beheerschen deze aarde, maar wijsheid en goedheid, die de beste middelen kiest, om in de behoeften, het genak en de genoegens van redelijke en gevoelige schepselen te voorzien.

Dit blijkt nog ten overvloede daaruit, dat de menschen in die gewesten, wel verre van het oorspronkelijke ras te zijn (gelijk velen gesteld hebben, die de voortbrenging der wereld slechts aan stoffelijke werking toeschreven), integendeel de allerduidelijkste blijken van verbastering en ontarding dragen. In onzen tijd heeft men, om den mensch te gereeder tot Orang-outang te kunnen verlagen, den Neger voor het oorspronkelijke menschenras, en den beschaafden Europeër slechts voor een verbasterd wezen, eenen *zieken*, even als de Kakkerlakken of *witte* Negers verklaard. Maar waarom toch, indien het menschenras der gematigde gewesten eene verbastering is, bezit het meer krachten, meer moed, meer begaafdheden, dan de Africaan aan den Niger, den Senegal, of in de groote woestijn? Immers, alle verbasterde diersoorten, b. v. de Americaansche leeuw en tijger, zijn zwakker, laffer, ongeschikter, dan de oorspronkelijke rassen, schoon zij in wreedheid dezelve altoos niets toegeven. Zeggen wij dan liever, dat het klimaat, de brandende hitte, in Africa zekerlijk alle driften tot eene ongewone hoogte doet rijzen, terwijl geene redelijke godsdienst, geen zachte band der beschaving, geen heilzame teugel van wetten, die gistende, bruisende en opstuwende hartstogten in palen houden. Volgens deze eenvoudige, natuurlijke verklaring is de woestheid van den Africaan zeer ligt te begrijpen, volgens het gevoelen der bovengenoemden is zij een oonteerende vlek, die de menschheid bezoedelt, en is de mensch hoe langs zoo meer van zijnen oorspronkelijken aanleg afgeweken, naar mate hij in godsdienst, deugd, onbaatzuchtigheid, wetenschap en verhevene kunst is toegenomen.

JOANNES CLARISSE.

(GEBOREN 1770, OVERLEDEN 1846.)

Onderscheid tusschen een waren en een schijnvriend.

Een vriend, zegt Salomo, *heeft te aller tijd lief*. Ziet daar de kortste, maar tevens volledigste beschrijving, welke veelligt immer van cen' *vriend* gegeven is. Hij heeft u lief, altijd, onafgebroken, onverdeeld lief, hij; die waarlijk uw vriend is. Het is niet uwe eer, uw aanzien, van hetwelk de glans op hem kan afstralen; — het is niet uw geld, uw invloed, waarvan hij zich nuttiglijk kan bedienen; — het is niet uw voorspoed, waarin hij aangenaam kan deelen; — het is niet uwe geleerdheid, waardoor Gij voor hem kunt werken; — het zijn niet uwe weldaden, waarvan hij een verblijdend genot heeft: — *Gij* zijt het, *Gij* zelf, dien hij lief heeft; dien hij altijd lief heeft. Of de zon van voorspoed voor u oprijst, en klimt, en den hoogen middagtop bereikt, — dan wel bezwijkt, daalt, onder de kimmen wegzinkt; — zoo min zijne vriendschap de opgaande zon aanbad, even weinig laat hij u nu, in den nacht van onspoed, alleen. Dat elk u vrij den nek toekeere, beschimpe, verlate, hij blijft aan uwe zijde, en deelt in dien smaad; want — hij bemint u. Zelfs wanneer hij het zich niet ontveinzen kan, dat Gij u anderer veroordeeling, verguizing, vervalschuwing hebt waardig gemaakt, en zijn eigen goeden naam door uw wangedrag in gevaar komt, kan hij het niet van zich verkrijgen, u aan u zelvev over te laten, — aan de verdiende schande, aan het voorteten des kankers van de ondeugd, aan het vroeger of later, maar eens zeker, zich openbarende zelfverwijt en gewetens-angst over te laten: — neen, ook dan nog blijft hij deelnemen in uw lot, in uw lijden, en werkzaam zijn aan uwe weder-oprigting en uw herstel in zedelijke waarde en rein levensgenot; en dat alleen daarom, — wijl hij U lief heeft. Die liefde voor U is het roersel, ja de bron zelfs en het beginsel zijner daden; die liefde voor U doet hem, met afzien van alle eigenbelang, en niets voor *zich* zelve verlangende, voor U leven, voor U werken, alles voor U zijn. Die liefde sluit zijn oog voor uwe gebreken zoo min, als voor uw waar belang, en maakt hem, nu eens tot uwen zedemeester, waarschuwer, bestraffer, inteugelaar, en dan eens tot uwen raadsman, helper, trooster, voorspreker: — nu eens doet zij hem uwe wenschen, als zij nog niet eens volkomen gevormd

zijn, vóórkomen, en dan eens zich onverbiddelijk tegen dezelveu verzetten: — maar altijd is het de liefde, de zuivere, de onbaatzuchtige, niet het hare, maar het uwe zoekende liefde, welke hem bezielt, welke hem zoo bescheiden als vrijmoedig, en zoo vrijmoedig, waar het uw belang geldt, als bescheiden maakt.

Gansch anders is het gelegen met den *schijnvriend*. Van welk eene soort die ook zij, — want er zijn vele soorten van schijnvrienden, — maar van welk eene soort hij ook zij, hij bemint niet *u*, maar *zich zelven*. Het is niet *uwe* eer, *uw* voordeel, *uw* geluk, *uwe* zielerust, *uw* genoegen, dat hij zoekt, maar *zijne eigene* eer, voordeel en genoegen. Aan *uwe deugd* laat hij zich niet gelegen zijn: hoe het u eenmaal, aan de overzijde van dood en graf, gaan zal, daarover bekommert hij zich niet; zoo hij al niet zelfs uw hart verpest en u eene rampzalige toelofst bereidt. Hij ziet in u geenszins zijne tweede ziel, den vertrouweling van zijn hart, het dierbaarst voorwerp zijner genegenheid: neen! hij ziet in u niets anders, dan het werktuig, dat zijner baatzuchtige bedoelingen te stade komt. Vandaar dat hij, zoolang het u wel gaat geene woorden genoeg vinden kan, om u het volle gevoel zijner vriendschap uit te drukken, maar, als het u tegenloopt, zachtkens aan zich van u verwijdert, en in korten tijd zich u naauwelijks meer kan te binnen brengen. In één woord — want het is onnoodig, deze schets verder uit te breiden — de schijnvriend vertoont zich, wanneer en zoolang hem dit *voor zich zelven* oorbaar dunkt, als uw vriend; maar altijd, en in waarheid is hij uw vijand, die uwer deugd en zielerust te doodelijker wonden kan toebrengen, naarmate hij dieper in uw vertrouwen deelt, en het ook, op de verraderlijkste wijze, doen *zal*, wanneer zijne zelfzoekendheid berekent daarbij belang te hebben.

Liefde is Liefde's wetsteen.

Liefde is Liefde's wetsteen. Dit gewone gezegde bepaalt thans mijne keuze. Gij zult er u niet over verwonderen, mijne Waardsten! wanneer Gij bedenkt, dat, gelijk alle menschelijke pligten tot dien van *Liefde* — Liefde voor God, ons zelven en onze medemenschen — kunnen teruggeleid worden, zoo ook alle de pligten der jonge lieden in de Liefde voor Ouders, Verzorgers, Onderwijzers, Weldoeners opgesloten liggen — door die Liefde eerst regt beoefend worden, en — in die Liefde, zoowel den krachtigsten aandrang, als het gereedste, en allen tegenstand overwinnende hulpmiddel vinden. — Jongelingen! Gij weet het zelven. Als u de Liefde bezielt, hoe gemakkelijk, hoe vaardig,

hoe regt goed doet Gij dan niet alles! Als u de Liefde voor de dierbare Oorzaken, naast God, van uw leven en geluk bezielt, hoe onmogelijk is het u dan, hen door enig verzuim, door eenige ongehoorzaamheid, door eenige misdaad of ongeregeldeheid, te bedroeven!

En hoe wekt Gij dan best die Liefde bij u op? Hoe verleendigt en versterkt Gij dezelve bij u het meest?... Ja, het besef uwer verpligting, van Gods wege, die U door hunne hand tot menschen vormen wil, behoort hier, eerst en vooral, alle gewigt te hebben. Het is toch niet zonder hooge wijsheid, niet zonder een weldadig doel, dat de Mensch, bestemd om, onder God, Heer der aardsche Schepping te zijn, zoo hulpeloos en zwak, als geen ander Dier, ter wereld komt, buiten staat om in zijne behoeften te voorzien, of zich tegen dreigende gevaren te beschermen, en teedere zorg en hulp ter opkweeking, vele jaren lang, behoevende, als zijnde — geheel afhankelijk van anderen. Dus toch is hij gesteld in de magt zijner Ouderen; — dus, toevertrouwd aan de liefde zijner Ouderen: — dus, van eersten aan, een voorwerp der belangelooze goedwilligheid zijner Ouderen. En waartoe dat? Waartoe dat zoo lang?... Waartoe anders, dan om het gevoel der verpligting tot gehoorzaamheid, vertrouwen en dankbaarheid van lieverlede bij hem te wekken, te ontwikkelen, onuitroeibaar hem in te planten; — om hem, niet tot een redeloos Dier, maar tot een redelijk en zedelijk wezen, aan de Engelen vermaagschapt, te vormen?

De verpligting staat dan wel eens vooral vast: maar zou er daarom niets zijn — niets zijn mogen — hetwelk aan dit op zich zelf, koude, harde, gebiedende denkbeeld eenige warmte, zachtheid, aantokkelijkheid bijzette? Zou de verpligting, zonder dit, wel te allen tijde bij verzoeken proef houden? Zou zij, bij vordering in jaren, eigen doorzigt, meerdere zelfstandigheid, niet wel iets van hare kracht kunnen verliezen?

Wat dan, — *Liefde is Liefde's wetsteen*. De jonge Mensch zie en merke het op, hoe lief hem zijne Ouders hebben: en hij zal niet kunnen nalaten, hen weder te beminnen — niet kunnen nalaten, uit Liefde voor hen, al zijne pligten gemoedelijk te vervullen. — Maar hoe kan hij hunne Liefde regt leeren verstaan? — Hunne weldaden moeten er hem van overtuigen. Het is zoo; maar overtuiging is nog geen gevoel. — Hoe dan? — Hij zie ze handelen. Hij zie dat vooral ook aan Ouders bij buitengewone gevallen, hetzij van kinderlijk wangedrag — hetzij van lijden, of ook van eere en geluk, eenig kind wedervaren. — Hij sla zijne eigene Ouders — hij sla die van andere jonge lieden gade; — hij raadplege de Geschiedenis, dien spiegel der waar

heid — vooral de Bijbelsche! — Hij zie daarin, met onuitwisbare letteren geprent, — wat Ouders zijn; hoe Ouders gevoelen; welke de aard der Ouderlijke Kinderliefde zij. Nergens kan men dit beter leeren. www.libtool.com.cn

De trek tot gezelligheid.

Een hoofdtrek der menschelijke natuur is Gezelligheid. Deze natuurdriest, welke men bij sommige redeloze dieren reeds eenigermate ontdekt, vertoont zich bij den Mensch in vollen luister.

Een donker en onverklaarbaar, maar innig en krachtig gevoel van behoefte drijft hem naar zijns gelijken; het nadenken over zijnen aanleg en bestemming billijkt die verborgene aandrift: terwijl Godsdienst, Zedelijkheid en Christendom dezelve verhoogen en veredelen.

Neen, wat ook Bijgeloof of Waanwijsheid mogen inbrengen, de Mensch is niet geschapen tot een' licht-schuwen Kluizenaar. Diep in het binnenste van zijn gemoed leeft en werkt de zucht naar omgang met evenmensen — naar vertrouwelijken en bestendigen omgang met natuurgenoeten. Reeds de eerste mensch gevoelde zich eenig en verlaten in het midden der rijke Schepping van God, toen hij onder al dat leefde en het leven genoot, niemand vond, die vleesch was van zijn vleesch en been van zijn been. Nog zien wij zelfs den Grijsaard, ondanks de verdooving zijner gewaarwordingen, ondanks het wegvallen van zoo vele oude bekenden, vrienden, bloedverwanten, ondanks het verlies van gade en kroost en de verandering van huisselijk leven en betrekkingen, nog zien wij hem van tijd tot tijd smachtend verlangen naar toespraak en gezelschap. Nog zien wij den kleinen knaap, bij gemis van speel-makkers, moedeloos treuren en zelfs menigwerf ziekelijk kwijnen; maar zoodra zij hem weder onder de oogen komen, van nieuw opluiken bij vrolijk gejuich. En nog zien wij in uwe gelukkige jaren, mijne jeugdige vrienden! dezen trek leiden tot verbindtenissen van vriendschap, teederheid en nuttig verkeer voor geheel het volgende leven.

Neen, wat ook Waanwijsheid of Bijgeloof mogen inbrengen, de mensch is niet geschapen tot een licht-schuwen Kluizenaar. Daartegen getuigt zijn aanleg, daartegen zijne bestemming. Of waartoe is hem, boven alle andere dieren, het dubbele, hoogst voortreffelijke vermogen van Rede en Spraak verleend? Is het niet, opdat hij van anderen, die ook door Gods bestel in het bezit daarvan gesteld zijn, leeren, en aan hen wederkeeriglijk zich zelven, zijne gewaarwordingen, ervaringen, denkbeelden en oordeelvellingen zou mededelen? Ja, daar is een wisselwerking in de ontwik-

keling der hoogere menschelijke krachten. Wordt eens een kind vroegtijdig door de ouders, bij een zeldzaam ongeluk, in het woud verloren, zoo het al, door barmhartige dieren gezoogd, in het leven gespaard blijft, voor de Menschelijkheid is het echter onherstelbaar verloren. Nooit zal het als een redelijk mensch denken; — nooit de menschelijke spraak aanleeren, — nooit als mensch gevoelen of handelen. Om besef voor waarheid, schoonheid en zedelijkheid te kunnen ontwikkelen, moet de Mensch onder menschen geboren, door menschen opgevoed worden; en om dat gevoel te verhoogen, te verfijnen en te versterken, is hem het gezellig verkeer met anderen, het wederkeerig geven en ontvangen, vragen en berigten, afzien en voordoen volstrekte behoefte. Zonder omgang met menschen geene beschaving.

Neen, wat ook Waanwijsheid of Bijgeloof mogen inbrengen, de Mensch — ik herhaal het nog eens — is niet geschapen tot een' licht-schuwen Kluisenaar. Hij is geschapen, om nuttig te zijn voor anderen, zoowel als voor zich zelve. Hij is geschapen, om werkzaam te zijn op het tooneel der wereld in onderscheidene kringen. Hij is geschapen, om in het huisselijk verkeer, eerst als kind, daarna als vader of moeder, broeder of zuster, bloedverwant, huisgenoot, huisvoogd of huisbediende, allerlei pligten aan te leeren en uit te oefenen. Hij is geschapen, om, zoo vaak medemenschen zijne dienst behoeven, ander vriend, vertrouweling, raadsman, onderwijzer, helper, voorstander, dienaar te zijn. Hij is geschapen, om in de burgermaatschappij zekere ambten te bekleeden, zekere posten te aanvaarden, deze en die soorten van arbeid te verrigten. Die zelfde God, wiens bestel het is, aldus, door de zamenwerking van velen, die elk voor zich echter vrijelijk hunnen eigenen weg inslaan, zijn groote doel, dikwerf buiten hun weten, ja niet zelden hunnes ondanks, daar te stellen, en alzoo de Menschheid in den Mensch te ontwikkelen; die zelfde God wil ook, als de algemeene Vader van hen allen, gemeenschappelijk erkend en vereerd worden. En, terwijl alsdan de Godsdienst de gezelligheid heiligt, wordt tevens een der weldadige oogmerken bereikt van de daarstelling eener Gemeente van broeders, vereenigd met en door den éénen Meester en Heer, met wiens ligchaam en bloed zij, aan den heiligen disch te zamen aangezeten, gemeenschap oefenen, om zich tot onderlinge liefde en eenparige pligtsbetrachting te sterken.

Ga dan, wie wil, naar afgelegene woestijnen en eenzame spelonken, om daar, der wereld afgestorven, Godsdienst en Christendom eerst recht te leeren kennen en beoefenen; — sluite zich dan bestendig in de mufte boekcel op, wie wil, om daar, e

daar alleen, waarheid en wijsheid op te gaderen; — stootte dan, wie wil, trotsch en wrevelig, elk gevoelig wezen van zich af, dat hem nadert en zijn gezelschap zoekt: — wij denken en gevoelen en willen anders dan hij. Neen, neen! Wat ook Waanwijsheid of Bijgeloof mogen inbrengen, de mensch is niet geschapen tot een' licht-schuwen Kluizenaar.

Gezelligheid, mijne jeugdige Vrienden! is innig verbonden met ons welbegrepen belang, gelijk zij tot onze heiligste, zoevel als aangenaamste pligten behoort. Het is wel zoo, dat ook hierbij tijd en wijze gekend moeten worden, en het zeggen des wijzen konings: «die zich afzondert, tracht naar iets begeerlijks, ten volle waarachtig is. Ja, wie nu en dan met Isaäk, tegen het vallen van den avond, in het eenzame open veld wandelt, of, met den grootsten aller Wijzen en Edelen, in de stille middernachtelijke uren eenen eenzamen berg bestijgt, of zich, naar deszelfs raad, in de binnenkamer opsluit om zelf na te denken, om de Wijzen der vroegere eeuwen te raadplegen, vooral om het hart tot God te verheffen en voor God uit te storten, die, o ja! die tracht naar iets begeerlijks. Maar wee hem, zoo hij het licht, aldus opgedaan, nu voorts onder eene korenmate verbergt; zoo hij de krachten ten goede, hier verkregen, ongebruikt laat liggen; zoo hij, op het rustige der afzondering verliefd, zich aan het werkzame en bezige leven onttrekt, om, verre van het gewoel der maatschappelijke bemoeijingen en des gezelligen verkeers, onder rotsen en struikgewas of het stof des somberen studeervertreks begraven, zich in onvruchtbare bespiegelingen, mijmeringen en droomerijen te verliezen!

Gelukkig hij, die bij afwisseling zijn hart in het verborgene voor den alzienden Hartenkenners openlegt, en in de openbare aanbidding van God, en het aanheffen van den lofzang te Zijner eere, met zijne broederen openlijk deelt; — bij afwisseling in stilte peinst, en tot algemeen nut werkt; — bij afwisseling zich in de boekcel of afgelegene bidkamer plechtig afzondert, en met opgeruimd gelaat, ongerimpeld voorhoofd, en een vriendelijk woord op de lippen, onder de deelgenooten zijner natuur verschijnt. Hij kent zijn belang en zijne bestemming, en voldoet aan het eene zoowel als aan de andere.

De mensch is tot gezelligheid geschapen, en wie het betwijfelt — wie het ook in U wraken moge, dat Gij, mijne Vrienden! malkander en andere vrienden, ook mij, zocht, en gaarne, van tijd tot tijd, in aangenaam en nuttig onderhoud, eenen avond aan den gezelligen haard slijt, of des zomers, op eene wandeling, onder een gul gesprek, U aan de heerlijke natuurtooneelen gemeenschappelijk laaft; — Gij volgt daarin slechts den ingescha-

penen, door de hoogste Wijsheid en Goedheid U ingeschapenen trek, die, ja, door de Rede bestuurd moet worden, maar dan ook gewis ter bereiking dient van de voortreffelijkste — van Goddelijke bedoelingen.

Door de Rede moet deze aandrift bestuurd worden. Dit erkende ik; en het is zoo, zulks heeft deze natuurdrift onzer ziele met al onze natuurlijke driften en togten gemeen. Het redelooze Gedierte volgt blindelings den trek, die het trekt en prikkelt; en kan zulks veilig doen, omdat het door de natuurdrift nooit anders, dan ter vervulling van het doel des Scheppers, nooit anders, dan tot zelfbehoud en behoud zijns geslachts, en dus altijd veilig en zeker, geleid wordt. Geheel anders is het met den Mensch gelegen, die tot edeler bestemming, dan om een' tijd lang te leven, te eten, zijn geslacht in stand te houden, en dan te sterven en anderen tot voedsel te verstrekken, verordend is. Bij hem mogen ook togten en driften nuttig zijn om tot werkzaamheid te prikkelen: de Rede echter, dat geheel eenige Gods-geschenk, moet de teugels met vaste hand regeren, en nimmer laten slippen, opdat noch maat, noch tijd, noch doel, noch wettigheid vergeten worde, en zelfs de deugd niet in ondeugd verandere.

Door de Rede moet de gezelligheidstrek geleid, bestuurd, ingeteugeld worden. Ten ontijde gevierd, zou dezelve ons verleiden tot verstrooiing in de uren, welke aan stil nadenken, boekoefening, kantoor-arbeid, huiszorg, Godsvereering en gebed behooren gewijd te zijn. Buiten mate toegegeven, zou ons die trek van alle zelfonderzoek, van alle huisselijkheid, van de verrijking van ons verstand, van het waken over ons hart, van de zorg voor ons tijdelijk bestaan, voor onze eeuwige belangen, voor die der onzen, aftrekken. Zonder op het doel te letten, waarmede een weldadige Schepper deze zucht in onze borst legde, aan dezelve bot vierende, vergeten en verzaken wij den hoogen rang, ons, als redelijke schepselen, aangewezen, en loopen gevaar van, door al te wilde verstrooiing, in gezette pligtsbetrachting achteruit te gaan, en tot dezelve even ongeschikt, als ongenegen en traag te worden. En gelijk elke drift niet anders dan wettiglijk mag ingevolgd, en dus, bij voorbeeld, noch eer en aanzien, noch geld en goed, noch zinnelijke genieting anders, dan op den regten weg van verdienste, eerlijkheid en zedige kuischheid gezocht worden, zoo is het geenszins om het even, welk gezelschap men zoeken, met wie men omga, en hoe het gezellig verkeer worde ingerigt; want ten volle waarachtig is, hetgeen in vroeger eeuw de Grieksche Blijspel-dichter Menander, en mogelijk ook de Grieksche Treurspel-dichter Euripides, van de openlijke schouwplaats

den ligtvaardigen Atheneren ingescherpt, en — de hoogverlichte Apostel onzes Heeren, de groote Tarser, Paulus, van die Heidenen overgenomen 1), en door die overneming geheiligd heeft :

www.libtool.com.cn

Kwade zamensprekingen bederven goede zeden.

De in het oog loopende en, helaas! door eene duizendvoudige ondervinding bevestigde waarheid dezer uitspraak heeft dezelve tot een Spreekwoord gemaakt. Ook wij Nederlanders zeggen zoo in het dagelijksche leven, dat «kwaad gezelschap doet dolen;» dat, «wie met pek omgaat, er mede besmet wordt;» en het is op dien grond, dat de algemeen aangenomene stelling rust: «daar men mede verkeert, daar wordt men mede geëerd.» Bijaldien het, mijns oordeels, van belang, of altoos nuttig ware, het zoude eene ligte moeite zijn, gelijklopende uitspraken van vroegere en latere Schrijvers, Dichters, Wijsgeeren, Latijnsche en Grieksche Kerkvaders, en van wie niet al? in eene ongeloofelijk groote menigte bij te brengen. Zoo zeer heeft deze Les, als niet minder gegrond dan gewigtig, zich bij het verstand en geweten der Wijzen en Braven van alle tijden en volken geregtvaardigd en aanbevolen.

Maar wat zijn het dan voor zamensprekingen, welke den naam van kwaad en zedebedervend verdienen?

Daaronder betrek ik geenszins alle opgeruimde en vrolijke gesprekken. welke, met geestige scherts gekruid, met Attisch zout besprengd, spranken van vernuft, als vonken door het staal uit de kei gelokt, rondom zich werpen, en het ernstigst en strakst gelaat tot een gullen lach ontplooijen. Ik weet wel, dat er zijn, die wijsheid en voorzigtigheid vinden in zulk eene overdrevene gestrengheid: maar zonder, met anderen, hunne gemoedelijke opregtheid te verdenken, achtte ik toch, dat zij grovelijk dwalen. Het is waar: men kan ontijdig, onmatig, ongepast, op eenen ruwen en gemeenen trant, men kan met het heilige, — men kan beleedigend voor anderer eer, schertsen; en in al die gevallen is de scherts af te keuren, ja menigwerf te verfoeijen: maar, het misbruik neemt het gebruik niet weg; het vernuft is, zoowel als het verstand en geweten, eene gave van God; het vermogen om te lagchen is eene kenmerkende eigenschap van den Mensch boven alle dieren; in de redenen en brieven en gezangen, zelfs der Heiligste mannen, verrast ons niet zelden een geestige, een luimige trek; en hetgeen niemand, bij het lezen — ik zal nu maar niet zeggen van Salomo, Jezaias, of Paulus, maar —

1) 1 Kor. XV. 33.

van een Addison, Rabener, Gellert of Claudius ergert, noch ergeren mag, zal dan toch ook in een dagelijksch gesprek, in den gezelligen omgang, wel niet zijn af te keuren. Jongelingen, die aanleg hebt tot *luim*, *naïveteit*, *ironie*, of zelfs tot de sijne *Satire*, begraaft dit heerlijk talent niet in de aarde; bedient er u veeleer, — doch met wijsheid, voorzigtigheid, welwillendheid en eerbied voor God en goddelijke dingen — in den kring uwer vrienden van, tot onderlinge vervrolijking en opscherping. *IJzer scherpt men met ijzer*, zegt de wijze Man, *ulzoo scherpt de man het aangezigt van zijne naasten*.

Maar — lasse scherts, ligtzinnige redenen, vuile taal, lage spotternij, kluchten, daar het gemeen om lacht, zot geklap, ijdele praatjes, duizendmaal herhaalde anekdoten, geestigheden uit den Almanak, Stadsnieuwjes, op een luchtigen trant verhaald, betreffende de verrigtingen van anderen, en wat hun gebeurd is, niet zonder kwaadsprekendheid, of zelfs lasterlijke opsiering, zoo al zelfs niet met verdrinking eener zoogenaamde *chronique scandaleuse* (gelukkig kunnen wij dit in onze taal nog niet regt uitdrukken!) — dit alles dan, en wat van dien aard meer is, behoort onder die *ijdele woorden*, van welke de Zaligmaker zoo ernstig zegt, dat men van *elk* derzelve zal moeten *rekenschap geven* — *in den dag des oordeels*! En waarlijk! hoe kan het anders zijn? Welk eene nuttelooze tijdverkwisting! Welk eene verlaging der verhevene menschenwaarde! Welk eene verloochening van den eerbied — dikwerf ook van de liefde — die menschen aan menschen verschuldigd zijn! Welke ongelijkvormigheid aan de lessen en het voorbeeld van den Stichter des Christendoms! O! zoo die eens, midden onder zulke gesprekken, zich vertoonde en vroeg: «*Wat zijn dat voor redenen, die Gij onder elkander verhandelt?*» welk antwoord zou dan de verlegenheid uitstamelen? Wachten wij er ons voor. Het zijn zeker *kwaade zamensprekingen*. Derzelve uitwerking op het hart kan waarlijk niet heilzaam zijn. Neen, voor de *zedes* zijn zij niet minder nadeelig, dan voor den goeden smaak en ware beschaafdheid. Beide *bederven* zij.

En evenwel, wat is meer gemeen onder de menschen, vooral in de hoogere of meer bevoorregte standen, dan zamenkomsten en zamensprekingen zonder doel, uit verveling, om den tijd te moorden, aangelegd, even ledig van zin, van geest, als van welwillendheid, van reïne, vrome Menschenliefde? Indien menigeen de som eens opmaakte van hetgeen hij, avond aan avond, weken en maanden lang, gehoord en gesproken had — voorondersteld, dat zijn geheugen getrouw, en hij omtrent zich zelven eerlijk ware — hoe gloeiend rood van schaamte, denkt Gij, zou hij, bij het

overzicht van zoo vele ijdelheid, nietig geklap, zouteloos kwinkalagenbejag — van zoo veel onzin, worden? En — dan breng ik nog niet eens in rekening al die opzettelijke, grievende, boosaardige, haat en vijandschap ademende opmerkingen, vragen, bedenkingen, waarschuwingen, en wat niet al, op den beleefdsten toon, ja met schijnbare belangstelling somtijds en hartelijkheid, in het midden gebragt; terwijl het ruwe Gemeen scheldt en tiert, beschimpt en uitjouwt, vloekt en vecht, maar de zoogenaamd schoone of beschaafde wereld, zich voor die grove uitbarstingen van afkeer en boosheid wachtende, door fijner, maar scherper, en het hart meer doorvlijmend; door, wel langzaam, maar feller pijnigend en folterend honen en grieven, zich voor hare ingetogenheid dubbel weet schadeloos te stellen.

Ik zoude U met deze zwarte zijde der verkeerung in de grootte wereld niet bekend maken, geliefde Vrienden! zoo ik niet verzekerd was, dat al het gezegde onder Uwe oogen reeds, en te meermalen, is voorgevallen, en indien ik het niet tevens van hoog aandelang rekende, U er opmerkzaam op te maken, ten einde de gewoonte van het te zien U niet van langzamerhand ongevoelig moege maken voor het snoode en vernederende, ja — want zoo zijn wij — ongemerkt medeslepe ter navolging. Van uwe inbors durf ik gerust vertrouwen, dat het tot mijn oogmerk voldoende zal zijn, Uwe aandacht gewekt te hebben. Nu toch zult Gij U voor kibbelarij en twisten, voor stekelige en hatelijke redenen, tot welke zoo vaak de nietigste beuzelingen onverwachts de gereedste aanleiding geven, als voor — *kwade zamensprekingen*. zelve wel zorgvuldig wachten: en het zal dus niet noodig zijn, dat ik het *zedebedervende*, ja, het hart- en karakterverwoestende daarvan opzettelijk ga betoogen. Allen beseft Gij met huivering hoe het een en ander tot ligtgeraaktheid verwent, opgeruimdheid en goedhartigheid ongemerkt ondermijnt, en niet alleen korzelig en wrevelig, maar daar benevens geveinsd en valsch maakt. Allen berekent Gij met schrik, hoe, naar het zeggen van den wijzen Jakobus, *ééne vonk* niet zelden *een' grooten hoop houts aansteekt*. En gruwet uw hart niet op de gedachte van *met den zelfden mont* (om nog eens de woorden diens verstandigen en hoogst-zedelijken Schrijvers te gebruiken); de gedachte, zeg ik, van met denzelfden mond, *met welke men God looft, de menschen te vervloeken*. *die naar Gods beeld geschapen zijn?*

DAVIDS rouw over ABSALOM.

« Ach! dat ik, ik voor U, gestorven ware!» Dit was de onghuchelnde, zoo geheel uit het diepste van het hart opkomende

weeklagt van den Vader. — Ja, had hij nu nog, door zijn eigen dood, hem in het leven kunnen terugbrengen, welkom, welkom zou hem zijn verscheiden geweest zijn, en geen oogenblik had hij gearzeld, dit offer te brengen. De zoon mogt dan ter voldoening van eigene eerezucht, den Vader naar het leven gestaan hebben: de Vader had gaarne zijn leven voor de eer en het geluk zijns Zoons veil gehad. Nog treft en grieft het hem, dat hij zelf niet liever als het offer gevallen, dat de Vader niet voor den vadermoordenden Zoon bezwiken is. — *Och! dat ik — ik voor U — gestorven ware!* — Dit gevoel kan hij niet verbergen. Hoe het zijnen Hovelingen ook mishage — zijne getrouw geblevene onderdanen bedroefte en ergere; — hij kan het niet verbergen; zijn hart moet lucht hebben; hij moet kermen en weenen, al zou hij er ook alles door verliezen. — Hij zoekt de eenzaamheid. Daar ligt het koninklijk hoofdsieraad afgerukt; — verscheurd gewaad en gekromde houding drukken den diepstgaanden rouw uit; — kommer en onrust drijven hem onophoudelijk voort; — al gaande weent hij; — al weenende gaat hij voort. — Telkens, bij herhaling, is de klacht op zijne lippen: *«Absalom! mijn zoon! mijn zoon!»* — *«Och! waarom ben ik niet gestorven? — ik niet voor U? — o mijn zoon! mijn zoon!»* — En het is niet maar eene eerste, ras voorbijgaande opwelling van aandoening. Neen, geene volgende uren of dagen brengen het gemoed tot meerdere bedaardheid. David treurt en weeklaagt, — en blijft treuren en weeklagen; — hij vergeet er alles bij, — alles, wat hij aan zijnen stand, aan de omstandigheden, aan zijn Volk, aan zijne Vrienden verschuldigd is. Al zijn gevoel dringt zich in den rouw over Absalom zamen; Absaloms ontijdige en rampzalige dood is alles, wat hij denken en beseffen kan. Niets kan hem uit die sombere mijmering rukken: geene voorstelling, geene verwijting tot zich zelve brengen. — Eindelijk — eindelijk is het alleen het besef, met de grootste moeite bij hem opgewekt, dat hij eenen nieuwen, en nog veel gevaarlijker opstand onverwijld te wachten heeft, die het bloed zijner getrouwen te vergeefs zal hebben doen vloeijen; — dit besef alleen kan hem ten langen laatste zich in zoo verre doen bedwingen, dat hij voor het Volk verschijnt, — met een gelaat, dat hen niet beschaamd en grieft. Maar — de wonde van zijn hart blijft ongenezen; het leed knaagt bestendiglijk aan zijn leven: en zij, die hem omringden, verrasten hem gewis, in volgende dagen, nog dikwerf met de weeklagt in den mond: *«Absalom! mijn zoon! mijn zoon Absalom! Och! dat ik — ik voor U — gestorven ware! Absalom! mijn zoon! mijn zoon!»*

Ziet daar, mijn jonge Vrienden! Davids gevoel! Neen! ziet daar, in Davids smart, het Ouderlijk gevoel. Ach! ik weet het maar al te wel — bij eene bitter-treurige, veelvoudige ondervinding weet ik het maar al te wel! — Zoo gevoelt een Vader bij het sterven van zijne kinderen! — Zoo oneindig uitgebreid is de Liefde van regtschapene Ouders voor hun kroost! — Zoo diep treft hen het leed dier lievelingen! — Zoo vele opoffering willen zij zich gaarne voor hen getroosten!

Twijfelt er niet aan: Gij ziet hier, wat een David leed bij het lijden van eenen Absalom. Indien zoo veel ondankbaarheid, zoo veel boosaardigheid, zoo veel persoonlijke beleediging de liefde en teederheid des Vaders niet uitblusschen — niet verminderen kon; hoedanig moet dan de kracht van dezelve niet wel zijn, ten aanzien van zulken, die aan der Ouderen liefde, door een dankbaar en braaf gedrag, betamelijk beantwoorden!

Ja, ouderlijke liefde is iets onbeschrijfelijk — iets, waarvan de kracht en uitgebreidheid onberekenbaar is. Hare teederheid, hare innigheid — hare belangeloosheid — hare zelfverloochening kan door geen kind, hoe ouderlievend, evenaard — wat zeg ik? regt beseft worden. Men moet zelf Vader of zelve Moeder zijn, om haar regt te kennen; — en de Vader en Moeder moeten in bijzondere omstandigheden gebracht worden, om zelve te weten, wat zij al vermag.

Vergeest het dan hun, die nog geene Ouders zijn — nog geene ongelukkige Ouders zijn — of wier hart door de wereldzeden verëelt is, — wanneer zij eenen David van overdrevene zwakheid beschuldigen; — wanneer zij eenen medelijdenden glimlach niet verbergen kunnen bij de kermende weeklagt — bij de tranen van bedroefde Ouderen! — De ongevoeligen!... Neen, de onervarenen! Ach! wie weet, in welk eene akelige school zij nog eens beter zullen leeren!...

Maar Gij, mijne lieve Vrienden! eerbiedigt Gij ouderlijk zielelijden, waar gij het immer ontdekt. Geloofst mij, het is een tweesnijdend zwaard, hetwelk door de ziel gaat. Veroorlooft U daarbij nimmer de minste scherts — geene soort van luchtige jokkernij — ook geene spitsvindige, koele troostredenen. Weent met de weenenden. Dit is het eenige, dat niet verder kwetst; zulke tranen alleen zijn balsem voor het bloedende hart.

En, — zulk eene liefde hadden uwe Ouders voor U. Ja, zulk eene liefde! Zulk eene onbegrensde liefde! — O! zoudt Gij — zou iemand Uwer — in staat zijn, dezelve met koele onverschilligheid te beantwoorden? Zou het in U kunnen opkomen, wat

zij uit liefde voor U doen, hun als verpligting aan te rekenen? Zoudt gij hunne vermaningen kunnen in den wind slaan? hen kunnen bedroeven?... Neen, neen! Gij verfoeit Absalom, en, met hem, elken zoon, die beschaamd maakt, zijne ouderen ontcert, hun ontrouw is, hen mishandelt; — Gij houdt het daarvoor, dat zij dolken wetten voor het ouderlijk hart.

Weet ik het niet, hoe hartelijk Gij hen voor al hunne zorgen dankt; — met welk eene vurigheid Gij hen weder lief hebt; — hoe gaarne Gij naar hen luistert, — hunne verlangens voorkomt; — hun opofferingen tracht uit te sparen; — hunne eer ophoudt bij anderen; — naar hen verlangt bij afwezigheid; — met geduld hen helpt in zwakheid; — hun leven poogt te verlengen en te veraangenamen: en — daar zij voor hunne kinderen wel zouden willen sterven — in hun lijfsgevaar gaarne het Uwe voor hen zoudt wagen?

Ja, ik weet het — ik vertrouw het al vast in liefde, van U allen — van een ieder Uwer. En teregt. Hunne liefde kan door U niet dan met wederliefde beantwoord worden: en zoudt Gij hun die weigeren? — Hunne weldaden kunt Gij nooit naar waarde vergelden: zoudt Gij het door ondank en wangedrag willen doen? — Hunne opofferingen voor U zijn niet gering: zoudt Gij die verzwaren willen? — In Uwe eer stellen zij hunne eer: zoudt Gij hen in U zelve willen honen? Van dat Gij waart, hing hun hart met teedere bezorgdheid over U: zoudt Gij dat hart willen bedroeven, beangstigen, verpletteren?...

Bedenkt het eens, wat Gij gevoelen zoudt, wanneer Gij uwe Ouders over U zaagt weenen, en met eene mengeling van medelijden, verachting en verontwaardiging zich over U hoordet beklagen! Als Gij hen over uw verward hoofd, bedorven hart, verpest lichaam, verlorene eer, verspild vermogen, in rouw en radeloosheid verzonken zaagt! Als het U bleek, dat allermeeft Uwe liefdeloosheid en onverschilligheid de oorzaak was van hunne onuitdrukbare smarte!

O! als Gij hen eens op het sterfbed zaagt liggen — daar met angst zaagt worstelen — allermeeft over U, uit deernis met U, uit bekommering over U! — als Gij van hunne loodverwige lippen de bange klagt van David hoordet vloeijen; en Gij waart U bewust, Gij gevoeldet, dat uwe koelheid — Uw in de wind slaan hunner vermaningen — het vooruitzigt van hetgeen Gij U door uw wangedrag herokkendet, daarvan de oorzaak was; — dat Gij het waart, die hunne grijze haren met rouwe deedt ten grave dalen; — hoe nameloos zou dan Uwe zielesmart, hoe grievend Uw berouw zijn, en met welke brandende tranen zoudt Gij het hartzeer beschrijven, dat Gij hen veroorzaakt hadt — hoe vurig zoudt

Gij dat wenschen te herstellen, hoe hartelijk zoudt Gij bidden, dat zij nog eenigen tijd mogten leven, om zich in uwe verbetering en liefde te kunnen verblijden! En ach! het zou dan — te laat zijn!... www.libtool.com.cn

Of — zoo God eens anders bepaald had; — zoo eens de Dood U vóór hen wegraapte, — en gij waart verre van hen verwijderd, zonder hen om vergiffenis en den ouderlijken zegen te kunnen vragen; — of zij stonden snikkende en weenende aan Uw sterfbed, en — oogden U wegens uw wangedrag, bij uw sterven diep-beangstigd na: — en Gij zaagt het nog met half gebroken oogen, hoe zij vergeefs malkander zochten te ondersteunen; — en Gij hoordet hen, als David, kermen en klagen, naauwelijks Uwe ziel der genade van God durvende aanbevelen; — o! welk een sterven zou uw sterven — welk een onuitstaanbaar wee het besef voor U zijn: «het bedorvene valt nu niet meer te herstellen!» — Och! dat God U daarvoor behoeft! Dat Uwe Ouders bij Uw sterven (zoo zij dat beleven moesten) ten minste den troost mogten hebben: «Ons kind betrad in liefde voor God en ons, den weg des geloofs en der deugd, en gaat nu over in zaliger stand!»

JAN HENDRIK VAN DER PALM.

(GEBOREN 1763, OVERLEDEN 1840.)

Amsterdams handel.

In Amsterdam leeft alles van den handel. Van den koopman af, die zijne winst bij duizenden berekent, tot den half naakten Jood, die zwoegt onder het torschen van ondraagbare lasten, of wiens spieren trillen onder het kruijen eener paardenvracht; aan allen geeft de koophandel of schatten, of overvloed, of welvaart, of brood. Het is eene rijke en milde bron, maar die gestopt kan worden, zoo wel als uitgeput: dan houden de beken, die het naast zijn aan den oorsprong, nog water en diepte, wanneer de takken en spranken, waar zij zich verliest, reeds lang zijn uitgedroogd. NAPOLEON gaf voor, met Engeland te oorloggen voor de vrijheid van den handel: en om deze te bevechten, moest de handel stilstaan, beroofd van hulpmiddelen, van handen, van geld, uitgerooid met wortel en tak. Gelijk men oudtijds heete ziekten wilde genezen door onophoudelijke zuivering, tot dat de lijder, in den grond, zoo men zeide, hersteld, door gebrek aan krachten stierf. — Die dwaas, met zijne tooneelvertooning van Goden-

wijsheid! Kon, op het eiland zijner verbanning, de bespotting van het nageslacht hem in de ooren klinken, het zou de eenige straf zijn, waarvoor hij op aarde vatbaar was!

www.libtool.com.cn

Karakter van BUONAPARTE.

NAPOLEON BUONAPARTE was zijne verheffing nog meer aan zijn karakter dan aan zijne talenten verschuldigd. Zonder schitterende bekwaamheden nogtans, enkel op de schouders van anderen gedragen, of door een blind fortuin begunstigd, speelt men geen rol gelijk de zijne. Hij bezit misschien geene zeldzame hoedanigheden, waarin hij niet door anderen, nu of eertijds, geëvenaard, of overtroffen werd; maar zij vormen in hem een geheel, zoo volkomen, zoo harmonisch, indien dit woord hierdoor niet ontheiligd wordt, dat men er bezwaarlijk de wederga van zal aantreffen. Zijne talenten, geaardheid, en ontembare kracht van wil, boden steeds elkander de hand op eene wijze, in eenen toon en sterkte van uitdrukking, die eenig in hem waren. Wie had, gelijk hij, de gaaf, om over den wil van anderen te heerschen, om zich onbegrensd te doen gehoorzamen? Wie verstond, als hij, de kunst om groote gedachten van zich te verwekken, moed en vertrouwen op zich in te boezemen? Hij ontving van de natuur die strenge terughouding, die veel meer van zich vermoeden doet, dan zij volbrengen kan, en onuitputtelijk schijnt, waar zij slechts rijk is in hulpmiddelen. Aan beleedigende stuurschheid wist hij den indruk te geven, als of niemand zijne gunst verdiende. Hij geleeke eene Godheid, die men verzoegen moest, het kostte wat het wilde, wier ongenade de hoogste vloek was. Hij deelde weldaden uit, niet als uit zijn hart, maar uit zijne onbegrensde magt vloeijende; hooge titels, landgoederen, roof der overwonnenen, duizenden waren te gering, schatten, millioenen! maar geene genegenheid, geene vertrouwelijkheid, die een denkbeeld van gelijkheid had kunnen opwekken. In den huisselijken kring heeft men somtijds norsche, dwingende karakters, die men viert, en voor wie men heeft, om dat wrok, terging en onbeschoftheid hun even zeer ten dienste staan, terwijl een blik van hun welgevallen de geopende hemel schijnt. Zulk een karakter vertoonde BUONAPARTE op den troon en in het veld. Zijne ontwerpen waren minder groot dan buitensporig; maar zij schitterden, en hadden een zweem van het bovenmenschenlijke. Niemand kon volvoeren, wat hij volvoerde, die de drie vermogendste drijfveeren van der menschen willen en handelen in één punt had weten te vereenigen: vrees, hebzucht en ijdelheid. En ook dit was niet genoeg, om dien alles vermo-

genden, dien verschrikkelijken invloed te doen ontstaan, die zijn bestuur kenmerkte. Voortvarend, rusteloos, stout en vurig, was alles wat hij in het openbaar deed of sprak, geschikt om geestdrift te ontvlammen, geestdrift, die, gelijk een electricke schok, zich mededeelde tot aan de uiterste grenzen der lijn, die met hem in aanraking was. Zoo had een gansche krijgsmagt, van den eersten Bevelhebber tot den laatsten soldaat, geen anderen wil dan den zijnen. En welk eene krijgsmagt! de bloem der jongelingschap eener dappere natie, opgegroeid in het midden der gevaren, gehard in het strijden, gewoon te overwinnen: soldaten, vlamnende op buit en cerettekenen, bevelhebbers, verrijkt met den roof van Europa, onverzadelijk door steeds ontvlamde begeerlijkheid! Met zulk een gevaarte, door éénen wil bewogen, verpletterde hij alles! Er ontbreekt slechts één trek aan onze beschrijving. Hinderpalen der zedelijkheid stonden hem nooit in den weg: geen mededoogen drong in zijne ijzeren borst; het kostte hem niets, door stroomen menschenbloed te waden tot zijn doel. De wetten van eer en trouw achtte hij voor allen, behalve voor zich te zijn; hij eischte hare volbrenging met groter gestrengheid van anderen af, naar mate hij ze zelf schaamtelooser vertrad. Leugen en veinzerij nam hij te baat, somtijds uit gevoel van zwakheid, maar doorgaans uit praal en ijdelheid, of aangeboren verraderschen inborst. Hij beloofde aan de volken voorspoed, ter zelfder tijd dat hij bevelen gaf, om hunne welvaart op het hart te trappen; en terwijl hij hen in tranen en wanhoop dompelde, wilde hij openlijk als hun weldoener geprezen zijn.

Karakter van HOGENDORP.

Een karakter, gelijkende naar dat der Romeinen, uit de schoone tijden dier Republiek: doch zonder de hardheid der vormen en hoekigheid der omtrekken, die meerdere woestheid weleer tot grootheid achtte te behooren. Deytig en achtbaar, maar beschaafd en zachtaardig: een verlicht hoofd niet slechts met kennis der fraaije wereld en hare zeden, maar ook met een kostbaren voorraad der wezenlijkste en nuttigste kundigheden verrijkt. Begaafd met het talent van wel te spreken en wel te schrijven, voorheen met een aanzienlijken post bekleed, had het hem, ook na den val van het Stadhouderlijke huis, aan geene aansoeken ontbroken, om in gewigtige Staatsbetrekkingen geplaatst te worden; maar hij had die allen standvastig afgewezen. Niet uit onderschilligheid, noch uit wrok; maar omdat hij Vaderland en Oranje niet van elkander kon scheiden, door vrijheidszucht, door

eer en trouw geleid. Want, waar het ongeluk zijn raad of hulp; waar de verdediging des regts zijne pen; waar nuttige of grootsche ondernemingen zijn vermogen behoeften, vond men hem steeds vaardig tot medewerking, en, was het noodig, om zich vooraan te stellen. Schoon ambteloos levende, was er niemand, die hem niet bij doop- en geslachtsnaam beiden kende; wien die vereenigde namen geen eerbied inboezemden voor verstand en braafheid. Ook wilde hij zich geheel bewaren voor de goede zaak, wanneer die eenmaal weder zou zegepralen. En schoon dit dikwerf door alle anderen hopeloos werd gesteld, door hem nimmer. Terwijl NAPOLEON van stap tot stap de wereldmonarchij scheen te naderen, arbeidde hij in zijn kabinet aan het ontwerpen van Staatsbeginsels voor het in de toekomst herstelde Nederland. Tot zulk een karakter behoort ook verbeelding en geestvervoering. Wat door hetzelfde wordt voortgebracht, steunt niet enkel op koele beschouwing en berekening; het kenmerkt zich ook door opgewondenheid, door verheffing van ziel boven het gewone inzicht in den schakel van uitkomsten en oorzaken. Waar anderen slechts natuurlijke krachten zien, ziet en weegt het ook de zedelijke: waar anderen, bij het einde aller mensche-lijke hulpmiddelen, stuiten en stilstaan, daar stijgt het op tot de verborgen bronnen van heil en heil, die de Almagtige Bestuurder der volken in zijnen raad houdt opgesloten. Van daar die hoog gestemde, maar tevens onwrikbare moed, dien hij in het beginnen, voortzetten en voleindigen van Nederlands herstelling aan den dag leide; een moed, die zich nooit een enkel oogenblik verloochende; dien hij bij alle braven even sterk en zuiver onderstelde, als hij dien in zich voelde gloeijen, en in sommigen, die hem omringden, zag blaken: een moed, zoo groot, dat, zoo hij aller borst gelijkelijk ontvlamd had, de behoudenis des Vaderlands zelfs geen oogenblik twijfelachtig zou geweest zijn. Ziet daar den man, op wien, in de dageraad onzer verlossing, het oog van alle braven gevestigd was; en van wien het nageslacht nog onzeker zijn zal, wat het geweest zij, of het vrouwen op zijne wijsheid, of de eerbied voor zijne deugden, of het voorbeeld van zijne zelfsoffering, 't welk het meest heeft toegebracht, om uit dien dageraad een blijden en helderen dag te doen geboren worden!

Karakter van KEMPER.

Men zegt, dat KEMPER, met een zeer kennelijk en open gelaat, zeer moeilijk te treffen is, zoodat geene der van hem gemaakte afbeeldingen gelijkt. Waar de natuur zich geheel onopgesmukt,

in de eenvoudige uitdrukking harer eigen kracht en waarheid vertoont, is zij voor de kunst onbereikbaar: van daar die ontfelbaarheid door penseel en teekenen, want zoodanig is KEMPER. Kracht van ziel, doch zonder overspanning; geestdrift voor al wat groot, en schoon, en goed is, onafhankelijk van tijd of luim, in zijn ganschen aanleg ingeweven. Natuurlijk en ongedwongen, niet slechts uit afkeer van veinzen, vleijen, van gemaakte deftigheid; maar omdat het hem onmogelijk is, zich anders te vertoonen dan hij is. Goedhartig en menschlievend zonder grenzen, gul, open, vrij, een vaderlandsch hoofd, door REMBRAND te malen, en een vaderlandsch hart daarbij. Vlug van bevassing, gelukkig in uitdrukking, gemakkelijk in daarstelling, kost de arbeid van uren hem niet meer dan oogenblikken. Als Geleerde werd hem reeds vroeg de rang aangewezen, dien hij verdiende; een parel aan de kroon van den uitmuntenden CRAS, een leerling zulk een Meester waardig. FALCK was de vriend zijner jeugd, zijn medgezel in de loopbaan der letteren, door beiden met gelijke geestvervoering bemind en beoefend: doch KEMPER had zijn geheele leven daaraan toegewijd, en tot zijn beroep verkozen, wat FALCK tot sieraad strekken moest. Beider vriendschap bleef steeds ongekrenkt, beider hart sloeg voor dezelfde zaak, beider aandeel aan Nederlands herstelling was groot en gewichtig, van beiden misschien het gewichtigste, zoolang hun naam nog in het duister school. Vertrouwde deelgenooten van al wat beraamd en volvoerd werd; jong en vurig; hun gezigtkring niet beperkt door denkbeelden, uit vroegeren leeftijd overgehouden; zetteden zij aan de wijsheid veerkracht bij; snellen voortgang aan den tred der bedachtzaamheid; schraagden, verstoutten, ontgloeiden de vaderlandsche deugd, en stelden zich mede aan de spits der gevaren. Reeds onder de Fransche overheersching had KEMPER nooit gezwegen, als er gesproken moest worden voor het regt tegen onbeschaamde willekeur; maar hi sprak zonder drift, zonder ijdelheid, geroepen door hen, wien hij tot vader verstreken moest, met bescheiden, bedaarde, mannelijke overreding. Hierom werd hij ontzien door hen, die niemand ontzagen: want men vreesde nog meer de achtting voor zijne braafheid, dan zijne kloeke taal. Toen het uur der verlossing sloeg, kon, mogt geen KEMPER stil zitten. Ook joeg hem van binnen eene edele onrust, met sporen en prikkels van heilig en onweêrstaanbaar pligtgevoel. Geen lage baatzucht deed hem het stille boekvertrek voor het woelig Staatstoneel verlaten; geen hooger stand bekoorde hem, noch deed zijne borst van glorie zwellen: zijn doel was zoo zuiver, als zijn werk moedig en krachtig. Hij toonde dit, en hield het voor zijn grootst geluk.

dat hij het kon en mogt toonen. Anderen, die het Vaderland hadden helpen redden, werden door rang, betrekkingen, of ambteloosheid geroepen, om het geredde Vaderland te dienen. Met Nederlands herstelling mogt kenbaar zijn werk afgedaan rekenen. Niets ook kon hem bewegen, om het edel beroep te verlaten, 't welk hij eenmaal gekozen had, en sinds jaren tot luister verstrekte; het beroep om door grondige kennis, echten smaak, groote beginsels, jongelingen te vormen, hem gelijk! Zou keerde hij, overdekt met waren roem, veroord met het vertrouwen van zijnen Vorst, gezegend, geliefd van al wat het Vaderland lief heeft, in den vreedzamen kring der letteren terug, en kende geen grooter, geen anderen loon, dan *de beste burger* te heeten!

's Prinsen komst in den Hage.

De komst van den Prins te Scheveningen, naar, en in den Haag, zal ik niet malen. Het nageslacht, indien het ooit dit geschrift lezen mag, moge zich die verbeelden. Voor tijdgenooten is deze beschrijving noodeloos, is het voor de eer eens Schrijvers te gewaagd, hun, ook met de krachtigste woorden af te teekenen, wat altijd ver is beneden hunne eigene herinnering. Want de burgers van 's Gravenhage zijn wel de eersten geweest, die dit tooneel aanschouwden, maar hoe vele steden werden er daarna getuigen van, wanneer de aangebeden Vorst binnen hare muren kwam! Nooit werd vreugde, tot dronkenschap opgevoerd, op zoo verschillende wijzen, naar ieders aard vertoond. Hier deed zij de oogen schitteren, daar benevelde zij ze met den zoeten dauw der natuur; ginds stond men wezenloos, geworteld in den grond, als geloofde men niet wat men zag. Dezen gloeide het gelaat, gene verbleekte; de een barstte los in gejuich, des anderen stem smoorde in het snikken der overkropte borst. Den ouden was het, als hadden zij een kind uit den dood wedergekregen, de mannen een broeder, de jongelingen een vader! Wat men zag en hoorde op de straten, waar een schaterende menigte geen plekje ledig liet, golvend zich voortstuwde, en hoeven noch raderen ontzag voor een glimlach van den Geliefden; dit was nooit aldus gezien of gehoord: maar aandoenlijker nog, verheffend en verteederend, wat men zag aan de vensters der woningen, waar de bloem der beide seksen zich in reijen, en trapsgewijze voorwaarts drong, en duizend doeken zwaaiden, met tranen besproeid!... maar terug — ongemerkt zou het gevoel ons wegslepen, om het onbeschrijfelijke te beschrijven; de Lezer houde het ons hier en elders ten goede; het hart boeit zich bezwaarlijk aan de regelen der kunst.

De Bedouinen of Arabieren der woestijn.

Ik spreek van de Bedouinen, die de uitgestrekte woestijnen tusschen den Arabischen zeeboezem en den Eufraat doorkruisen, en zonder vaste woonplaats zwerven, waar zij voedsel vinden voor hun vee, of waar de eer, de wraak, of de liefde hen roepen. Een fier en ongetemd volk, trotsch op zijne afkomst, als het oudste volk des aardbodems, hetwelk zijn' stamvader noemen kan, en zijn bloed onvermengd heeft bewaard. Kinderen van den grooten Ibrahim, gesproten uit Ismaël, den oudsten, en, zoo zij voorgeven, den besten der zonen van dezen vriend van God; nooit aan vreemde heerschappij onderworpen, armoede, honger en dood vrolijk onder de oogen ziende, liever dan den schouder onder het juk te buigen. Deze nationale trots is de hoofdtrek van hun karakter, en de edele Arabier houdt zich voor den eersten der stervelingen. Alles is dus bij hen hoog gestemd, overspannen en overdreven. Hun trotseren der gevaren, hunne verachting van den dood, grenst aan het buitensporige. Een Dichter bezingt den roem van zijnen stam aldus: *De dood is voor ons zoeter dan honig: wij zijn kinderen des doods, en overal, waar hij is, daar zijn wij!* Een ander zegt, dat hij op het moordend slagveld *de lucht van den dood heeft geroken*. En een derde, het ijselijkst waagstuk vermeldende, wat ooit door menschelijke stoutmoedigheid ondernomen en voltooid werd, gebruikt eene persoonsverbeelding, bijkans zoo stout als zijne onderneming was: *de dood*, zegt hij, *de dood zag het aan, en, werd rood van schaamte!*

Doch dit buitensporige heeft bij hen niet slechts de kleur van het natuurlijke, maar ook het wezen daarvan. Hun rustelooze aard, hunne onbekendheid met weelde en genot, de ongemakken hunner leefwijze, de woestheid der voorwerpen, die hen dagelijks omringen, alles vuurt hunnen moed aan, doet hen het leven gering, en den roem boven alles schatten. Wie onder hen zich vermaard wil maken, wordt een dolend Ridder. Niet gelijk de dolende Ridders van Spanje; deze waren eene slaauwe kopij der Saraceensche Moren, die dat land overweldigden, en deze wederom hadden niet meer dan een' zweem van de zuivere Arabische teelt. Het grootste punt van eer in het Oosten was oudtijds de bloedwraak. De naaste aanverwant van een gedooden was verplicht, deszelfs moordenaar met eigen hand te vellen; en bleef hij hieromtrent in gebreke, dan bezoedelde hij zich met onuitwischbare schande. Geen echte Arabier liet ooit die schuld onafgedaan. Hoe gevaarlijker de onderneming is, des te welkommer is zij hem, des te hooger rijst zijne borst. Nu doolt hij,

vermomd en eenzaam, langs ongebaande wegen, in duistere nachten, rondom de tent van zijnen vijand, beloert en bespiedt zijne gangen, en rust niet, tot dat hij hem onverhoeds overvalt, en hem eene doodelijke wonde toebrengt; terwijl hij daarna de diepte en wijde dier wonde met verrukking in zijne zangen vermeldt. De gedooide heeft wederom zijnen wreker, en deze den zijnen, en zoo ziet men eene wreede oefenschool van list, en stoutheid, en bloeddorst geopend, die somtijds geheele stammen vernielden. Doch al heeft men geen bloed te wreken, men houdt zich daarom niet stil, en acht het schandelijk, in rust en ledigheid te nuffen. De man van moed bestijgt zijn' kameel; want voor dergelijke togten, waar somtijds dagen zonder eten of drinken voorbijgaan, zijn hunne snelle paarden niet berekend; de man van moed scherpt zijne lans, hij wet zijn zwaard, en bestijgt zijn' kameel; en, hetzij alleen, of vergezeld van een' getrouwen reis- makker, of van eene dappere bende begeleid, gaat hij uit op avonturen. In weken of maanden ziet hij zijne haardstede niet weder; zijn arm is gereed voor elk, die tot aanval of bescherming dien eischt. Nu leeft hij van roof en buit, en beschouwt ze als het wettig eigendom van zijn zwaard; dan vraagt hij in eene herbergzame tent de regten der gastvrijheid, of hij lijdt den vreedsten honger en dorst, die hem dikwerf doen omkomen, zonder dat een enkel woord van beklag uit zijne lippen breekt! Ziet daar de leefwijze der edelen onder dit volk! Ziet daar ook den inhoud van hunne gezangen.

Dit zelfde overdrevene, en hoog Romanceske, heerscht ook in het Arabisch karakter, waar het zich in een zachter, en dus, naar onzen smaak, voordeeliger licht vertoont. Hunne milddadigheid is even buitensporig als hunne bloedwraak. De tent van HATEM was van honderd poorten voorzien: dezelfde behoeftige vertoonde zich op éénen dag aan die allen, en, schoon gereedelijk herkend, ontving zij honderd aalmoezen. Het grootste deel van zijn vermogen zorgeloos weg te schenken, wordt voor een bewijs van verhevene inborst gehouden; en het strekt tot grooten zegen, door geven arm te zijn geworden. Hetzelfde geldt ook van hunne gastvrijheid. Een gast is hun een welkom geschenk van den hemel; het laatste, dat zij bezitten, voor hem op te zetten; het edelste, dat zij hebben, hetwelk zij zich zelven, hunne vrouwen en kinderen onthouden, voor hem ten beste te geven; behoort tot hunne dagelijkse zeden. Des daags gaan zij er op uit, of zij een' vreemdeling vinden, en met zich brengen mogen; des nachts brandt de lamp in hunne tenten, als het teeken der berbergzaamheid, of zij ontsteken vuren op de omliggende hoogten, opdat de verdwaalde reiziger zich derwaarts wenden, en nachtverblijf bij

hen zoeken zoude. Ziet daar wederom de Arabieren, en ziet daar ook wederom den inhoud van hunne zangen!

www.libtool.com.cn
Eenvoudigheid eene eigenschap van het gezond verstand.

Vooraf moet ik u met een woord opmerkzaam maken op ééne bijzondere hoedanigheid, die de voortbrengselen van het gezond verstand gewoonlijk van alle andere onderscheidt, en ze met het echte merk der waarheid bestempelt; en dit is: *eenvoudigheid*. Wat vreemd en duister klinkt; wat van ver gezocht en opgehaald is; waartoe men eene gansche reeks van bewijzen heboeft, meer geschikt om te overschreeuwen en te doen zwijgen, dan om te overreden; wat kunst en overdreven scherpsinnigheid verraadt; wat onnatuurlijk en gedwongen is; met hoeveel ophef het wordt aangekondigd, met hoeveel vertrouwen uitgevent, en wie het ook zij, die het u aanprijst, mistrouwt en verwerpt het onbeschroomd, want het is geene vrucht van waarlijk, van gansche gezonde hersenen. Maar wat zich terstond duidelijk voor uw geest stelt; waarbij het u is, alsof er een lichtstraal voor u opging; alsof het u niet van buiten toegevoerd, maar uit uw eigen binnenste was te voorschijn gebragt; dat is waar, omdat het eenvoudig is; omdat het steunt op dien algemeenen zedelijken en verstandelijken zin, dien de weldadige Schepper aan alle menschen heeft ingeplant; waarop het gezond verstand zich uitsluitend beroept; daar in tegendeel het, in meerder of minder mate gekrenkte brein, die eenige bron van ware menschelijke kennis voorbijgaat, om uit verafgelegen diepe wellen een koud, ongezond en onsnakelijk vocht met moeite op te halen.

Verdediging van de vrijheid der drukpers.

Zijn er niet sommigen, die de nadeelen dezer kunst (der boekdrukkunst) breed uitmeten? die de onheilen, door de vrije, onbedwingbare drukpers aangerigt, zoo groot, haren invloed zoo gevaarlijk achten, dat zij twifelen, of hare uitvinding wel voor een geschenk des hemels te houden zij; of zij niet, ten zij met haar krachtdadig beteugelen, onder de kwalen en geesels des menschedoms geteld moet worden? De beek, dus zeggen zij, die onze akkers weldadig besproeijen moest, is een stortvloed geworden, die het gewas overstelpt, huizen, vee en menschen in hare woede medesleept en wegspoelt! De sneeuw, dus spreken zij, die onze velden bedekken en koesteren moest, is een gevaarlijke klomp geworden, die den vreedzamen bergbewoner jammerlijk onder zich begraaft!... Onzinnigen! wat wilt gij dan!

de bron stoppen, waaruit verkwikking en vruchtbaarheid met milde stroomen toevloeijen, opdat zij geene verwoestingen aarigte, die bij het heil, door haar te weeg gebragt, als een druppel in den Oceaan verzwolgen worden? Kleingecstigen! wat wilt gij dan? zijt gij Nederlanders? wenscht dan, dat Europa's rivieren niet meer in uw vaderland haren uitgang hebben; wenscht de vernietiging van uwen koophandel, om niet, nu en dan, in den winter voor overstromingen te vreezen! Of wilt gij de bron slechts vloeijen laten, waarhenen het u gelust; in kleine, troebele slingerbeekjes, zonder breedte, zonder diepte, door uwe bekrompenheid uitgegraven? Wilt gij haar beletten, dat zij een bergstroom wordt, die van de rotsen nedervalt? Gij verhanderen, dat de sneeuwklomp zich van de Alpen losrukt, en donderend ploft in het dal? Gij, met uwe magtelooze handen, het groote werk der schepping vernietigen! den grooten Schepper der natuur trotseren! Meent niet, dat het minder vermetelheid is, den vrijen loop der uitdrukking van gedachten en gevoelens, dan dien der opgezwollen vloedten te willen stremmen! Meent niet, dat zij eindelijk minder met alle teugels en breidels, dan deze met dijken en sluizen de spot drijven, wanneer het opgeperste water zich ten laatste een' eigen en vreesselijken doortogt baant! Maar waartoe langer verbloemde taal gesproken? Aan wien heeft God de magt verleend, om voor anderen te denken? te bepalen, wat ieder nuttig is te weten of niet te weten? de vrije onderzoeking des verstands aan banden te leggen? de Rede, het goddelijkste, dat in ons is, te beperken, te omschrijven, en door die omtuining niets door te laten, dan hetgeen door u, door u, onwijs en nietig schepsel! met een vrijbrief is voorzien? Die magt heeft God aan geen sterveling verleend; en wie ze zich aanmatige, de naam zijner misdaad is — heiligschennis! Of zoude zucht voor waarheid, godsdienst en volksgeluk die misdaad tot eene deugd, die heiligschennis tot een' pligt kunnen maken? Waarheid en godsdienst staan onder de bescherming van hoogere, dan aardsche magt, en hoe ook aangerand, dat eeuwige Rijk zal niet omgeworpen worden! Volksgeluk kent geene grootere vijandin, dan volksverblindings. En ongelukkig hij, wien waarheid, godsdienst en volksgeluk slechts ten dekmantel strekken van bekrompene inzichten of lage bedoelingen; de wraak der gehoonde deugd en redelijkheid volgt hem op de hieken!

Ontveinzen wij niet, wat onheilen het misbruik der vrije drukpers heeft aangerigt. Bètreen wij het, zoo dikwijls zij door onwaardigen tot een werktuig der hoosheid wordt verneederd: om hetgeen heilig is, ten doel der spotzucht te stellen; de driften te ontvlammen, de zeden te verwoesten; laster en eerroof

ten dienste te staan, en door pijlen, uit het duister geschoten, diepe, vaak ongeneeslijke wonden toe te brengen! Betreuren en verfoeijen wij, maar dulden wij het, gelijk wij al het kwade dulden moesten, waarin door der menschen verkeerdheid, het goede, helaas! te dikwijls ontaardt; en naarmate het beter en edeler is, getuige zij het gezegend Christendom, te dieper en jammerlijker ontaarden kan! Op den vruchtbaarsten akker schiet ook het onkruid weligst op: wee de roelooze hand, die, om het uit te wieden, de rijpende halmen kneust, en knakt, en vertrapt, en baldadig uitrukt! Maar dubbel wee over dien, die het edelste graan voor een schadelijke gifplant verklaart, en het onkruid wassen laat, om hetgeen waarachtig voedsel is, te vernielen.

Het oordeel der nakomelingschap.

Het mensdóm is slechts één geslacht, van deszelfs eerste wording af tot den laatsten, die geboren zal worden. Die leefde, die leeft, en leven zal, zij zijn alle met een onverbreekbaren hand aan elkander verbonden. De onverdelgbaarheid van ons redelijk vermogen; de onsterfelijkheid van den hemelschen geest, die in ons is, smelt voorleden, tegenwoordig en toekomend voor ons in een, als leefden wij allen, voorouders, tijdgenooten en nakomelingen, in dezelfde maatschappij met elkander, gelijk wij met onze ouders, met onze medgezellen, met onze kinderen en kindskinderen, op deze wereld als één geslacht zamen leven! De vlijt en het vernuft der voorvaderen kwamen ons te stude, de onze moeten het doen aan de nakomelingen. Hoe kort is het oogenblik van ons bestaan hier beneden! De arbeid, die slechts tijdgenooten ten nutte strekt, waarvan alle vruchten met ons in het graf bedolven worden, wat is die in vergelijking dier edele bemoeijingen, waarin eeuwen, door eeuwen opgevolgd, zich verblijden! Als het geluk der staten bevestigd, de band der natien zamengestremgeld, de rust der gewetens bevorderd wordt! Als heerlijke ontdekkingen het gebied der menschelijke kennis met schatten verrijken, en deszelfs grenzen uitbreiden, verder dan het oog die volgen kan! Als nijverheid en schranderheid nieuwe bronnen van velvaart openen, zeeën en landen te eng zijn, om hare stoute vaart te beperken! Als kunsten en letteren hare schoonste gaven ten toon spreiden, om hart en zinnen met onweerstaanbaar geweld te boeijen, om het edelst levensgenot met volle stroomen uit te gieten, om door den adem der bevalligheid de stroeve deugd te bezielen, en de onwaardeerbare vruchten der beschaving van geslacht tot geslacht over te planten!

En wanneer nu de namen van hen, die het menschedom als zijne weldoeners eerbiedigt, op de lippen der dankbare nakomelingschap zweven; als elk met verrukking stil staat bij de vruchten van hunnen geest, van hunnen moed en ijver, van hun smaak en gevoel, en aan hunne nagedachtenis de ongevraagde schatting van zijnen lof, of een traan der erkentenis aan hunne grafstombe wijdt; hebben zij dan geen deel aan die hulde? is die schatting hunner verdiensten voor hen verloren, omdat hun gebeente vermolmd, hun stof verwaaid is, terwijl hun geest in vrijer kringen zweeft? Neen! de lof der nakomelingschap is niet alleen de eenige ware, het is ook de zoetste lof, die ingeogst kan worden; haar oordeel is meer dan dat der tijdgenooten, haar oordeel is alles waard! De Zanger, de Redenaar, de Schilder, die slechts zijne eeuw behagen wil, verga met zijn kunstwerk! Hij is gelijk de Krijgsman, die met zijn Vaderland in weelde leven, niet voor hetzelfde sterven wil! Hij is den onwaardigen Regent gelijk, die zich een trotsch gevaarte sticht van opgeblazen grootheid, dat met zijn dood in puinen moet storten! Doch wat noem ik hem Zanger, Redenaar, Schilder? hij was het nooit! Wien slechts een enkele vonk van het Goddelijk kunstvuur in zijnen boezem gloeit, hij neemt wel de hulde zijner tijdgenooten aan, maar zij is hem niet genoeg! Hij ziet eeuwen en geslachten voorbij; hij plaatst zich zelf in den strengen registerstoel der toekomst; en dan eerst klopt zijn hart van vreugde, wanneer in de eenzaamheid, door niemand bespied, een edele zelfbewustheid hem inluistert: *gij zult leven!* Toen SOSSTRATUS van Cnidus, op last van den Egyptischen Vorst, den beroemden vuurtoren op het eiland Pharos had gesticht, die onder de wereld-wonderen zou geteld worden; toen graveerde hij zijnen naam op eenen steen, en wijdde zijnen arbeid aan de behoedende Godheden der zeevarenden toe; maar hij overdekte dien steen met pleister, waarop des Konings naam in prachtige letteren prijkte. Hem gunde hij den lof der tijdgenooten, misschien van geslachten en eeuwen daarna! Doch eindelijk zou de brosse kalk het vaste marmer verlaten, en zou, voor den naam des Konings, dien des vergeten kunstenaars doen te voorschijn komen, die den lof der nakomelingschap zich zelf had voorbehouden!

Deugd noodiger tot geluk, dan schatten.

NUSCHIRVAN de Grootte regeerde in Perzië; twee zijner Staatslienen waren bij hem in de heftigste ongenade vervallen, zoo lat hij besloten had, beiden, anderen ten voorbeeld, door het waard te doen straffen. De reden van 's Konings blakend mis-

noegen was, omtrent den eenen, de klagt, die dagelijks bij hem werd ingediend, over deszelfs gierigheid, wreedheid en knevelarij; den anderen hadden zijne vijanden, door valsche aantijgingen, waaraan zij, door duizende listen, den hoogsten schijn van waarheid hadden weten te geven, bij den wijzen en rechtvaardigen NUSCHIRVAN zoo hatelijk weten te maken, dat deze aan deszelfs heimelijke ontrouw naauwelijks meer meende te kunnen twijfelen. Hij wilde echter van zijne gewoonte niet afgaan, om de misdadigen te zien en te hooren, eer hij hen ter dood vonniste. Beiden werden voor hem gebragt. De eerste trad bevende nader, boog zich ter aarde, en sprak: «Magtigste der Koningen! Uw dienaar heeft goud, en edele gesteenten, en kostbaarheden in menigte vergaderd: bevel, en zij zullen een vonkje voegen bij den gloed, die van uwen troon afstraalt; al wat de slaaf bezit, behoort aan zijnen Meester.» — «Onwaardige!» sprak NUSCHIRVAN, «ik weet, waar gij die schatten gegraven hebt: zij zijn met de tranen der weduwen, en met het bloed der onschuld bezoedeld!» De schrik des doods deed het gelaat van den booswicht verbleeken, en op éénen wenk van den Monarch rolde zijn hoofd in het zand. Nu naderde ook de tweede, eerbiedig, doch rustig. «En gij!» sprak NUSCHIRVAN, nog ziedende van toorn, «wat hebt gij mij aan te bieden?» — «Niets, o Koning!» antwoordde hij, «rijdommen bezit ik niet; ik heb weinig behoefde, en 't geen ik overhield, beschouwde ik als het deel der armen; niets heb ik, dan mijn leven; ik besteedde het in uwen dienst, en sta het gevillig af, om het ongenoe-gen van den besten der Vorsten te verzoenen.» Dit onverwacht antwoord, en de edele onverschrokkenheid, waarmee het gepaard ging, verbaasden den Koning; ijlings zond hij boden naar de woning des aangeklaagden, en deze vonden — geene schatten, maar wel weenende en jammerende huisgenooten, en alle toegangen tot 's Konings paleis vervuld met armen en ongelukkigen, die om het leven van hunnen weldoener en vader smeekten. NUSCHIRVAN hoorde het; zijne tranen verhinderden hem te spreken, de onrechtvaardig beschuldigde verliet hem, overladen met de blijken zijner teederste gunst, en werd in zegepraal naar zijne woning terug gevoerd. Toen sprak één van 's Konings wijze hovelingen:

Schatten der Goddeloosheid baten niet,
Maar gerechtigheid redt van den dood!

Rijkdom baat niet, als des Konings toorn ontbrandt,
Maar gerechtigheid redt van den dood!

De vreugde der Grootouders.

De liefde, die God den Ouderen heeft ingeplant voor hun kroost, is in vele opzichten verschillende van die der dieren tot hunne jongen. Ziet hier een nieuw bewijs dier verscheidenheid. Ouderlijke liefde bepaalt zich niet tot de kinderen, maar zij daalt af op de kinders der kinderen. Zij plant zich voort met de voortplanting des geslachts, en zonder iets van hare kracht te verliezen voor de vruchten van het eigen huwelijksbed, ontbrandt zij met een nieuwen gloed, om het tweede geslacht met nieuwe, en nog grooter teederheid te omvangen? Hoe ruim heeft God, dat ik mij dus uitdrukke, hoe ruim heeft God het hart der menschen geschapen! Liefde, vurige liefde tot één voorwerp sluit dat hart niet toe voor alle anderen; maar maakt het ontvlambaarder, maakt het vatbaarder, om zijne welwillendheid en genegenheid steeds verder uit te strekken, zoo dat het geene grenzen ziet aan zijn gevoel en zijne verknochtheid! Hij, wiens liefde dit uitwerksel niet heeft, wiens ziel zij bekrompen maakt voor alle anderen, behalve het ééne voorwerp zijner afgoderij; hij kent geene ware, zuivere liefde; hij kent niets dan vermomde eigenliefde! Ziet den achtbaren man, die zijnen zoon tot een waardig lid der maatschappij gevormd heeft, en daaraan al zijne zorg en teederheid schijnt uitgeput te hebben. Maar deze wordt Vader op zijne beurt, en nu gevoelt de vader des Vaders, voor het kind van zijnen zoon, eene te voren nog onbekende aandoening der genegenheid. De dagen zijner jeugd verlevendigen zich aan zijne verbeelding, en het vuur der jeugd schijnt met die verbeelding terug gekeerd. Hij gevoelt zich verjongd, wanneer het lieve wicht op zijne kniën dertelt: doch het is een gansch ander gevoel dan dat der eerste jeugd, en zweemt naar het gevoel der onsterfelijkheid; daar hij zich zelf, en zijnen telg, en den telg zijns telgs, als in ééne gewaarwording zamensmeltende, de kiem van een nieuw aanwezigen in zich ontluiken voelt! Een edele hoogmoed op zijne menschenlijke waarde, en de vervulling van een gewigtig gedeelte zijner menschenlijke bestemming, doordringt hem, en uit zijn hart zijn de woorden des Spreukschrijvers ontleend: *der Ouderen kroon zijn de kindskinderen!*

Het Paradijs op aarde.

Wie onzer, M. B. ! heeft zich niet menigmaal met zijne verbeelding terug gewenscht in dat liefelijk Eden, waar alles, wat der menschen heil verstoren kon, uit verbannen was: waar geene

ontevredenheid het genot vergiftigde, het geluk van geene knagzig vergezeld, van geen verdriet werd opgevolgd; waar nijd en tweedragt en alle booze driften balling waren; waar geen vrees, geen kommer, geen voorrust gekend werden; waar kalmte en vrede op het gelaat der blijde schepping heerschten, de genoegens even mild en ongedwongen uit het hart opwelden, als het voedsel uit den schoot der onbebouwde aarde voortsproot, en de gedachte aan God de bron der hoogste verrukking was! Dit Eden heeft de mensch, te gelijk met zijne onschuld, verloren! Maar begeeren wij er een aangenaamen nasmaak van te genieten; is het ons te doen, om zuivere paradijsgeneugten te ondervinden, zij groeijen als levensvruchten aan den boom der gerechtigheid; de vrees van God, de betrachting zijner geboden, ontheft de ziel van de kwellingen, die dit leven vergiftigen; opent eene bron van ongemengde, ongestoorde genoegens, bevredigt ons met God en met de gansche natuur, en doet den hemel in onze harten nederdalen! *De vrucht der gerechtigheid is een boom des levens!*

Wat was het, M. B.! dat het Paradijs tot de verblijfplaats van het geluk maakte? Was het de liefelijke lucht, die men er inademde, en die van alle de balsemgeuren der jeugdige kruiden wasemde? Waren het de heerlijke lustwaranden, de overvloed der edelste vruchten, de heldere rivieren, de natuur die zich hier in al haar maagdelijke pracht, die den luister des Onzienlijken vertoonde? Neen voorwaar! ook op onze aarde vinden wij milde hemelstreken, geurige vruchten en kruiden, statige bosschen, bekoorlijke velden, kristallen stroomen, en de natuur in alle de afwisseling harer schoonheid; maar zij is niettemin, in hare gezegendste oorden, niet zelden het verblijf der ellende! Neen! het was alleen omdat men er geen zonde kende! Het hapert niet, zeide iemand niet te onregt, het hapert aan de schoonheid onzer aarde niet, dat zij geen Paradijs is, maar daaraan, dat hare bewoners geen Engelen zijn! Breng de zonde in Eden, laat zij er de bewoners van besmetten, onder hen heerschende worden, het zal geen Eden blijven; de hof Gods zal welhaast eene gevloekte aarde, en zoo God zich niet ontfermt, het Paradijs zal een hel worden!

De dauw, het zinnebeeld der broederliefde.

Verkwikking en vruchtbaarheid, ziet daar de denkbeelden, die overal, in de Heilige Schrift, aan het woord *dauw* zijn vastge maakt. Men kent in het Oosten dit natuurverschijnsel niet, dan in deszelfs weldadigen invloed, en men kent het aldaar in eenen overvloed, waardoor alles gelaafd en gedrenkt wordt. Het zijn

daar geene dampen, uit stilstaand water, of vochtige gronden opstijgende, maar de wasem der planten, die door den liefelijken avondwind verkoeld, en met levenslucht bezwaangerd, als uit den moederlijken schoot ~~haar wordt wedergegeven~~. Welk een heerlijk zinnebeeld, om het verkwikkende, het zegenrijke, het levensademende, en alles bezielende der broederliefde af te malen!

Doch dit is het niet alles, M. H.! Als wij, op eenen schoonen zomerschen morgen, dit kostbaar geschenk der natuur bespiegelen; als wij door de opgaande zon elken druppel dauws als in een zilveren lover herschepen, of het gras der velden en het loof der boomen van paarden en diamanten zien schitteren; kent gij een verrukkender vertooning dan deze? Gevoelt gij dan niet, uit uw verruimd en dankbaar hart, een loflied rijzen, eenstemmig aan dat der gansche natuur? Wasemt dan niet, uit de geur der gedrekte bloemen en kruiden, de zegen des Almagtigen Scheppers u liefelijk toe, en verblijdt ge u niet mensch te wezen? Ziet! zoo goed en zoo liefelijk, zoo heerlijk en zielverheffend is het ook, broeders eendragtelijk zamen te zien!

Dit zinnebeeld des dauws, als tevens zegen en milde vruchtbaarheid aanduidende, moest terstond in den Zanger het denkbeeld doen oprijzen, aan de heilrijke gevolgen der broederlijke eenstemmigheid; gevolgen, die niet slechts uit baren aard daaruit moesten voortvloeijen, maar ook door de bijzondere gunst en beschikking der Voorzienigheid daarmede verknocht waren. Hij sluit daarom zijnen zang aldus: *Want de Heer gebiedt aldaar den zegen en het leven tot in eeuwigheid!*

Het lust mij niet met de verklaring van deze woorden veel tijds door te brengen. Ook hebben zij dit niet noodig: want dat *leven* hier hetzelfde beteekent als *geluk*, *leven* des levens, indien ik mij dus mag uitdrukken; dat de Dichter door het woord *aldaar*, niet te kennen geeft, daar op *Sion*, maar overal, *waar eene hartelijke samenwoning van broeders plaats heeft*; en dat de spreekwijs: *de Heer gebiedt den zegen*, niets anders beduidt, dan *Hij schenkt dien*; Hij, aan wiens bevel alles onderworpen is, heeft het aldus verordend, dat daar, en daar alleen de zegen en het geluk zouden huisvesten: dit alles kunt gij, ook zonder mijne aanwijzing, gereedelijk begrijpen; en over het verband, tusschen broederlijke liefde en den onschatbaren zegen van God, zal ik straks nog met een kort woord spreken. Hoe gemakkelijk zou het mij ook vallen, om in de verwaarloozing, in de verkoeling en uitblussching dier broederlijke liefde, u de oorzaak te doen aanschouwen van den rampzaligen val des Israëlitischen staats, verscheurd na SALOMO'S dood, in twee rijken verdeeld, en daardoor de gemakkelijke prooi zijner vijanden geworden! Doch

verwijderen wij van ons deze treurige gedachten. Toen de Dichter dit lied vervaardigde; toen het in den Jeruzalemschen tempel werd opgezongen; toen zag men de stammen nog zamen opgaan, en, als ontelbare dauwdruppelen, de heuvels en vlakten rondom Sion bedekken. Ook woonde toen Juda en Israël zeker, een iegelijk onder zijnen wijnstok en onder zijnen vijgeboom, van Dan tot Bersaba; en zij waren vele, als het zand, dat aan de zee is, in menigte, etende, en drinkende, en blijde zijnde; — want *Jehova gebod aldaar den zegen en het leven tot in eeuwigheid!*

De verlorene Zoon.

Ongelukkige jongeling! in een vreemd land zonder brood, en daarbij gepijnigd door de bewaetheid: ik heb schandelijk mijn eigen ongeluk mij berokkend! Wat raad in deze bittere ongelegenheid! Eerloosheid, roof? neen! daartoe was hij nog te braaf: hij was wel verleid, maar niet bedorven. Terug keeren naar het vaderlijk huis! en dit met vernedering en smaadheid bedekt... o! dit was hem onverdragelijk! hoe zou hij zijnen Vader onder de oogen durven zien! Liever arbeiden, het geringste, verachtelijkste werk verrigten, zoo hij slechts zijn honger stillen kan! Hij was bij den landbouw opgevoed, en kon het sober levensonderhoud nog wel verdienen. Hij bood dus zijn dienst aan bij een' der bewoners van dat land, maar hij vond niet gemakkelijk het geringe, dat hij zocht. De kennelijke blijken van zijn vorigen stand en levenswijze; zijn vervallen gelaat, verflenste kleding en opschik, dit alles was hem voorwaar geene aanbeveling: zulke dienstknechten of arbeiders zijn zelden welkom! Evenwel hij hield zoo lang aan, en liet niet los, (gelijk wij uit een zeer nadrukkelijk woord in het oorspronkelijk verhaal kunnen opmaken) dat hem eindelijk zijne bede werd ingewilligd, maar op de allervernederendste wijze, en als uit genade. Niet om het land te bouwen, maar om het vee te hoeden werd hij gebezigd, en wel het verachtste, slordigste vee, om de zwijnen op te passen! En echter, hoe zeer aan de weelde gewoon, hij getroost het zich. Nu zou hij toch brood hebben! dit hoopte hij, naar te vergeefs! Er was honger en duurte in het land; hij was een arbeider, dien men missen kon; behaagde het hem niet, hij mogt vertrekken! Dus was zijn loon zoo sober, dat hij daardoor van de geringste kost niet zoo veel koopen kon, als vereischt werd, om hem slechts half te verzadigen. De zwijnen, die hij hoedde, werden dagelijks door den meester, of door een voornaam dienstknecht, (want aan hem werd dit niet toevertrouwd

gevoed of gemest met een zekere boomvrucht, niet veel beter dan onze eikels; o! hoe gaarne had hij met de beesten daarvan mede gegeten; hij vroeg, hij smeekte er dikwijls om, maar helaas! men gaf het hem niet. Zoo gingen dagen bij dagen om; tranen en zuchten konden hem niet voeden; hij veronging van gebrek!

Nu was zijn hart geheel gebroken: hij dacht aan het vaderlijk huis; hij had daaraan ook te voren wel gedacht, maar dan werd de borst hem als toegeklemd; dan had zijn hoogmoed het kleed van kieschheid en schaamte aangetogen, en had hem ingesluit: terug keeren, neen! daaraan is niet te denken! Maar nu zijn die valsche schaamte en kieschheid geweken, die verromde hoogmoed is ter neder geworpen! De ellende had hem bekend gemaakt aan zich zelve; hij was voor God in de schulden gevallen; van dat oogenblik was zijn boezem ruimer, en wat hem te voren onmogelijk scheen, kwam hem nu mogelijk, ja, wenschelijk voor! Hoe vele huurlingen, zeide hij, in het huis van mijnen vader, hebben overvloed van brood, en ik, in hoe langen tijd heb ik geen brood gezien? ik verga van honger! Waarom zoude ik niet derwaarts gaan? De schuld, die ik voor God beleden, zoude ik die ook niet voor mijnen vader belijden? Ja! ik wil mij aan zijne voeten werpen: ik zal hem niet vragen, om mijne plaats in zijn huis en hart te hernemen: Vader, zal ik zeggen, ik ben niet meer waardig om uw kind genoemd te worden; maar neem mij slechts aan onder uwe huurlingen; verstoot mij slechts niet geheel, ik wil voor mijn misdrijf boeten!

Zoo ras dit besluit hij hem genomen was, gevoelde hij voor het eerst weder eenigen vrede in zijn binnenste. Hij greep moed, om zonder geld, zonder kleederen bijkans, de verre terugreis te ondernemen. Wat had hij op dien weg niet te lijden! Met wortels, of kruiden, of afgebedelde nooddrift schaarsch gevoed: doch nu kan hij den honger veel beter dulden, want de zoncle, die hij bedreef, pijnigt hem meer dan zijne behoefte; maar hij kan zich door tranen en door bidden lucht geven; en God, die hem het beste voornemen ingaf, sterkt zijne krachten om het te volbrengen. Daar nadert hij de vaderlijke woning; nog weinige dagen, nog één dag, nog weinige uren, en hij zal haar voor zich zien; hoe angstig klopt en jaagt zijn hart, bij het vooruitzicht van 't geen straks zal gebeuren.... Doch verlaten wij hem voor eene poos, om tot den vader terug te keeren.

Waarschijnlijk was deze van de uitspattingen en het zedeloos gedrag zijns zoons niet onkundig gebleven; den broeder althans hooren wij er daarna, als van eene bekende zaak, van spreken. De terug gekeerde karavane kon dit treurig berigt hebben mede-

gebragt, en men wist nu, dat hij, na alles te hebben doorgebragt, eensklaps verdwenen was. Ongelukkige vader! wat vreest gij niet al voor uw kind? Leeft hij nog? ach! misschien moest gij wenschen, dat hij dood was! want is hij, van de eene ondeugd tot de andere verleid, een booswicht, een schandvlek der maatschappij geworden, wee, wee dan den vader, die zulk een zoon het leven heeft gegeven!

Terwijl zijn vaderlijk hart door deze bedenkingen gefolterd wordt, ontvangt hij de tijding, dat zijn zoon terug gekeerd en in aantogt is: want zoo ras hij in dien omreuk gekomen was, al reisde hij uit schaamte slechts bij nacht, en hield zich schuil des daags, zijne komst kon niet bedekt blijven, en moest opzien baren. De vader zal dan zijn kind wederzien; maar, hoe zal hij hem ontvangen? Moet hij hem met verwijtingen overladen, hem verstooten? neen! Of zou hij hem alles kunnen, alles mogen vergeven? In dezen strijd behoudt het vaderlijk gevoel gemakkelijk de overhand. Van uur tot uur ziet hij uit, of hij nog niet komen zal; ziet uit, zoo ver zijn oog slechts reiken kan, en daar, daar ontdekt hij hem in de vente! Hemel! in welk een toestand! bleek, uitgeteerd, met verscheurde kleederen! hij heeft genoeg geleden, zoo spreekt reeds het mededoogen, dat geene palen meer kent! Zal hij hem dan afwachten in eene strenge, regterlijke houding? neen! hij staat op en gaat hem te gemoet. Daar ziet hij hem, het oog ten hemel geslagen, de handen op de borst gevouwen, in een verootmoedigde, smeekende gestalte! daar ziet hij hem ter aarde vallen, en zijn aangezicht verbergen in het stof! Nu kan de vader zich niet langer wederhouden; hij loopt naar hem toe, zoo veel zijn voet slechts ijlen kan; rigt hem op, valt hem om den hals, en kust hem onder een vloed van vaderlijke tranen! Vader, zegt de jongeling, en kan het, snikkend, naauwelijks uitbrengen: vader, ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u, en ben niet meer waardig uw kind genaamd te worden!... en wilde nog verder spreken, maar vaderlijke omhelzingen smoorden de stem op zijne lippen!

De berg Thabor.

Uit het midden der vruchtbaarste en weligste landschouw rijst de Thabor eenzaam en statig naar de wolken. Geen der bergen van Galiléa kan in hoogte bij hem halen; en in deszelfs gedaante te vormen schijnt de natuur getoond te hebben, hoe ver zij de kunst overtreffen kan. Zijn kruin is met een kraus van groene struiken omgeven; lager bloeijen granaat- en dadelboom; wijnstok en olijven spreiden Kanaans rijkdom als met verkwisting ten

toon; aan zijnen voet ontspringt de Kison, en stuwt zich voort, door beken en bronnen verrijkt, tot daar zij zich uitstort in de Middellandsche Zee. Zijn top is eene uitgestrekte vlakte, van waar men zijn oog niet kan laten weiden dan op de verrukkendste vergezigten: hier den Libanon met zijne cederen en dennen; daar de kronkelende Jordaan; ginds Efraïms en Juda's gebergte; elders Sarons valleijen en de Middellandsche Oceaan! Geen berg in Palestina, waar men reiner lucht inademde; geeng plaats zoo beroemd in de Israëlitische Geschiedenis, waar zulke heilige herinneringen ontwaakten van de trouw des Almagtigen, en den heldenmoed der Vaderen!

De Regenboog.

Nooit spreidt de kunst meer haren vollen rijkdom ten toon, dan wanneer zij door ééne oorzaak vele onderscheidene gewrochten voortbrengt; wanneer ééne eenvoudige kracht, werkende naar dezelfde wetten, zonder nieuwen toevoer, zonder meerdere inspanning, eene reeks van verschillende en afwisselende verschijnselen doet geboren worden, die elk waardig waren eenen afzonderlijken oorsprong te hebben. Maar indien gij dezen rijkdom in al haren luister, in hare gansche onmetelijkheid kennen wilt, aanschouwt het kunstgewrocht der natuur; in wier grenzenlooze ruimte alles, van het geringste af tot het grootste en verbazendste toe, door ééne wet geregeerd wordt, alles in stand en orde, in beweging en loop wordt gebragt en gehouden door ééne oorzaak; en de hemelbollen in hunne banen wentelen door dezelfde eenvoudige kracht, die de rijp geworden vrucht van den boom op de aarde doet vallen. En eveneens is het gelegen met alle mindere bestanddeelen dier geschapene natuur; elk derzelve, daar het aan zijne hoofd-bestemming beantwoordt, bereikt tevens zoo vele ondergeschikte einden, dat men nergens de perken ziet, waar dezelfs invloed ophoudt. Wie durft het gissen, waartoe de zon, als Gods dienares, in het heelal aanwezig is? Doch voor ons is zij de bron van licht en warmte tevens. Zonder haar hadden wij het zintuig des gezichts te vergeefs ontvangen. Alles tooit en kleurt, alles verheldert en vervrolijkt zij. Zonder haar was deze aarde met eene onvruchtbare ijskorst, en de hemel met een eeuwigdurend nachtvloers overtoegen. Hare koestering, terwijl zij levensvuur stort in onze aderen, stooft ook den grond, die onze monden spijzigt met brood. En wanneer zij aldus de verschillendste, de schoonste of de heilrijkste uitwerkselen, 't zij op eens, 't zij bij opvolging, 't zij dikwijls, 't zij zeldzamer voortbrengt, ontwikkelt zij niet telkens nieuwe vermo-

gens, noch wordt door nieuwe indrukfels aangedaan, maar oefent slechts dezelfde ingeschapene kracht op andere voorwerpen, of ontvouwt ze onder verschillende omstandigheden. Zoo is het ook, wanneer zij dat liefelijk, en te gelijk prachtig verschijnsel voor ons oog doet ontstaan aan den hemel, 't welk wij den *regenboog* noemen, en somtijds des morgens in het Westen, of meer malen, wanneer de dag naar den avond neigt, in het Oosten aanschouwen. Eene nieuwe vertooning ontstaat, maar geene nieuwe oorzaak wordt geboren. De zon vervolgt haren schijnbaren loop, en verspreidt haren lichtglans, gelijk elken dag; het uitspansel des hemels ondergaat geene verandering, noch verkrijgt eenig toevoegsel; maar beiden zonlicht en zwerk geraken in zulk eene betrekking tot elkander, dat de zenuw onzes gezichts op geene andere dan deze wijs kan worden aangedaan. Wanneer namelijk, bij het rijzen of dalen van den dag, de zon, aan het tegenovergestelde einde des hemels, eene dunne regenwolk beschijnt, dan worden hare stralen, aldus door de druppelen gebroken, terug geëkaatsd, en andermaal gebroken, dat zij, tot ons oog terug keerende, alle de kleuren des lights als in eenen veelverwigen band nevens elkander vertoonen; een band, die zich cirkel-vormig voordoet, overeenkomstig de wijze, waarop zich de stralen uit het ligchaam der zon verspreiden, terwijl wij slechts een' boog diens cirkels zien kunnen, welks ander gedeelte zich onder de kim verbergt. Liefelijk noemde ik dit verschijnsel, en prachtig tevens; want, schoon alle de verwen, waarmee het licht zich tooit, ook de schitterendste derzelve, zich hier als in eenen bundel vergaderden, niets echter verblindt of beledigt het oog; door zachte overgangen schijnen ze in elkander weg te smelten, en temperen de eene den gloed der andere. Stig rijst de glansrijke luchtgedaante als van de aarde naar den hemel, en buigt zich vriendelijk weêr derwaarts neder. Wie zag haar ooit in haar vollen luister, en kon het oog van die vertooning afwenden, en bleef niet verrukt haar aanstaren, door verborgen aantrekkelijkheid geboeid, nu door streelende gewaarwordingen vervoerd, dan opgetogen in verheven gevoelens? Wanneer de laatste der Bijbelsche profeten, maar in Goddelijke geestvervoering met de eersten gelijk te schatten; wanneer de grijze JOHANNES, in zijne Openbaring, op het voetspoor van EZECHIEL zijnen voorganger, ons eenig denkbeeld wil geven van den glans des ongeschapen troons, dan zegt hij: *een regenboog was rondom dien troon!* (Openb. IV. vs. 3). En wij ook, als we ons de majesteit en heerlijkheid van den Oppermonarch der gansche aarde verbeelden, gelijk zij zich vertoont in weldoen en zegenen, en bij den diepsten eerbied te gelijk de teederste liefde inboezemt, dan

leggen wij met EZECHIEL: *een regenboog is de glorie rondom zijn hoofd!* of met JOHANNES: *een regenboog is rondom zijnen troon!*

www.libtool.com.cn

Ware godsvrucht de hoogste vreugde.

Gij weet het, hoe de herdersjongeling [DAVID] aan het hof van SAUL verplaatst werd; hoe hij daar een tijd lang, geacht en geëerd, met roem overladen, het benijdenswaardigste lot scheen te genieten; schoonzoon des Konings, en gast aan de koninklijke tafel. Maar op eenmaal keert zijn lot; hij moet vlugten voor den achterdochtigen dwingeland, en redt ter naauwernood zijn leven. Nu zwerft hij eenzaam om, tot dat een kleine bende zich rondom hem verzamelt, grootendeels mannen van eene geheel andere geaardheid dan de zijne, wier hulp hij in zijnen treurigen toestand behoefde, maar wier woestheid, die hij beteugelen moest, hem dagelijks verdriet aandeed. Met deze bende moet hij nu her- dan derwaarts dolen; als hij zich veilig waant in ontoegankelijke streken, wordt hij verraden; als hij een stad verlost uit de magt der Filistijnen, verneemt hij, dat hare inwoners gereed zijn, om hem aan SAUL over te leveren. De akeligste oorden der wildernis zijn zijne verblijfplaatsen; geene hut wordt voor hem opgeslagen, geene tent boven zijn hoofd gespannen; in donkere rotsholen en spelonken, moet hij nachten en dagen slijten, en er is geen einde te zien aan die jammerlijke omzwerving! Beklaagt gij den man niet, M. H.! en zoudt gij het hem ten kwado duiden, zoo de moedeloosheid bij hem de overhand verkregen had? Het was ook dikwijls bang genoeg bij hem gesteld, maar hij wist zich steeds weder aan te grijpen en in God zich te sterken! Maar nu bevindt hij zich in de nabijheid van een oord, waar een rijke oogst werd ingezameld, misschien had hij zich wel met zijne mannen derwaarts begeven, om, gelijk weleer bij NABAL, het deel der ongelukkigen voor de nooddrift van zich en de zijnen te vragen. Daar is hij in het midden van het vrolijke landvolk, dat bij volle schuren en perskuipen met zang en muziek zich verlustigt. Hoe moeten die toonen van gejuich en geluk den armen gejaagden belling, met zijne behoeftige bende, hebben in de ooren geklonken! En toen zijne mannen, verstoken van have en goed, verbannen van hunne vaderlijke erven en akkers, moedeloos en morrende hem toeriepen: *wie zal ons ook eens dit goede doen zien?* hoe ongelukkig, hoe diep ongelukkig zal hij zich toen gevoeld hebben! Neen, M. H. neen! het was toen, dat hij alle de waarde besefte van zijne betrekking tot God, van zijn gezindheid omtrent God, en daarbij eene blijdschap in zijn bi

nenste ontwaarde, die hij voor al dat vrolijke veld-gejuich niet ruilen wilde! *Verhef gij slechts over ons, dus luidde zijne taal, het licht uwes aanschijns, o Heer! Gij hebt vreugd in mijn hart gegeven, meer dan daar hun koorn en hun most vermenigvuldigd zijn!*

Verplaatst we ons in een tijdperk, vele eeuwen later, bij de beschouwing van het tweede voorbeeld, waarover ik u onderhouden wilde; het is dat van PAULUS. Ik zou u hem kunnen voorstellen in de gevangenis te Filippi, waar hij, met zijnen ambtgenoot SILAS, het ligchaam van geesselstriemen doorploegd, de voeten in den stok gekluisterd, de kerker-gewelven weërgalme deed van liederen, waarnaar alle de gevangenen als naar hemel-melodijen luisterden. Maar begeven we ons liever met onze gedachten naar Cesaréa, toen hij daar sedert twee jaren en langer gevangen was gehouden. AGRIPPA was derwaarts gekomen, in koninklijke staatsie, om den nieuwen Landvoogd FESTUS te groeten. Feesten en gastmalen, gelijk bij zulke bezoeken gebruikelijk is, volgden elkander op; en ook de gevangen Apostel moet mede iets toebrengen, om aan de hooge gasten een nieuw en onge-woon schouwspel te bezorgen. Eene vergadering wordt belegd, waarbij de grootste pracht en luister wordt ten toon gespreid, en aan PAULUS wordt het vergund, om ter zijner verantwoording voor de gepurperde Grooten te spreken. Daar verschijnt hij, door krijgsknechten binnengeleid, zijne keten dragende. Hij spreekt, en uit zijne gansche rede blijkt het, hoe ver hij zich verheven gevoelt boven dien stoet van prachtig uitgedoschte wereldlingen, die zich zelve zoo gelukkig, die hem zoo ongelukkig waanden. Hij spreekt, dat de Joodsche Koning vreest hem te laten voortgaan, en, verschrikt door zijne vrijmoedige taal, de zitting opheft met te zeggen: *gij beweegt mij bijna om een Christen te worden.* En nu maken de Vorsten en hovelingen zich gereed om te vertrekken; doch eer zij de zaal verlaten, voegt PAULUS hun nog toe: *ik wenschte wel van God, dat en bijna en geheel, niet alleen gij, o Koning! maar ook allen, die mij heden hooren, zoodanigen wierden als ik ben!* Neen! hij, de geboeide, dien voor alle regtbanken regt geweigerd was, die naar zijnen eenzamen kerker werd teruggebracht; hij wilde met die Vorsten en hovelingen niet ruilen, en wenschte niet te worden, gelijk zij waren, maar dat zij wierden gelijk hij was! En zoo hij er bijvoegt, *uitgenomen deze banden*, het was niet, omdat hij in die banden zich minder ongelukkig gevoelde, maar hij kon die toch aan anderen niet toewenschen. Vergezellen wij hen beiden; PAULUS naar den kerker, HERODES en FESTUS naar het vorstelijk gastmaal; waar meent gij, dat ware blijdschap gesmaakt

werd! Bij het klinken der bekers, en het schateren der feestvreugde? of daar, o! gewisselijk daar, waar in het stil en godvruchtig gemoed des Apostels de triumpf des Christendoms met dankzegging aan God werd gevierd!

Gods heerlijkheid in geduchte natuurverschijnselen.

Gods heerlijkheid en majesteit vertoont zich niet enkel in den stillen luister eens opgaanden dageraads, of van een' helderen avondhemel; dan vooral zien wij haar schitteren in volle pracht en glans, wanneer zij ons tevens ontzag en ontzetting inboezemt. Het vlak eener kalme zee wekt verheven gewaarwordingen in ons op; het zacht geruisch der beken en stroomen stemt ons tot aanbidding van den grooten God der natuur: maar wanneer de rivieren loeijen, en de bulderende baren des Oceaans hemelwaarts stijgen, hoeveel dieper buigen we ons dan voor dien God, die het geweld der vlooden betengelt, en tot de zee gezegd heeft: tot hiertoe en niet verder! Als wij, gestreeld door het gesuis van den aangename zomerwind, den milden overvloed der rijke natuur rondom ons zien uitgespreid, dan rijst het gebed in ons op: hoe groot zijn uwe werken, o Heer! Gij hebt ze allen met wijsheid gemaakt! Maar als stormen de lucht beroeren, als donders ratelen door het zwerk, en de bliksemen het aardrijk verlichten; als de wouden onthladerd, stammen uit den grond gerukt, en trotsche gebouwen verpletterd worden, dan gevoelen wij het met sidderenden eerbied, wie Hij is, wiens stem in den donder spreekt, en die vaart op de vleugelen des winds! — Meent niet, dat het aanschouwen der woedende, der losgelaten natuur-krachten, die zwanger gaan van verwoesting en omkeering; als de bergen uit hunne ingewanden vuurstroomen uitbraken, als de aardbeving steden in puinhopen verandert, als pest en heerschende krankheden geheele landen ontvolken; meent niet, dat het gevoel van Gods majesteit, van Gods oppergezag, als Heer der natuur, hierdoor verzwakt wordt, of verloren gaat: neen! het rijst hooger bij de gedachte: wat zou er worden van deze wereld der Schepping, waarin de elementen met elkander strijd voeren, waar de dampkring boven ons, de zeeën en rivieren rondom ons en in ons midden, het vuur in den schoot der aarde beneden ons, waar alles vernieling en ondergang dreigt; wat zou er worden van deze wereld der Schepping, indien niet eene onweêrstaanbare Oppermagt de teugels in handen hield; indien het niet God zelf was, wien alle deze geduchte verschijnselen ten dienste staan; indien Hij het niet was, wiens aanschouwen de aarde doet beven, wiens aanroeren de bergen doet rooken!

Wiens hart daarbij beve van angst en ontroering, onze Dichter roept hem toe: *de aarde staat vast en wankelt niet, want יהוה is Koning; majesteit is zijn kleet, en magt is zijn gordel!*— Wilt gij een treffend bewijs, leene onloochenbare proeve, hoe God over alle de verwoestende natuurkrachten de opperheerschappij voert: zijn Woord zal het u te lezen geven. Eenmaal werden zij door hem losgelaten, om een verworpen menschengeslacht, te vergeefs door Hem gewaarschuwd, te verdelgen; toen werden de sluizen des hemels geopend, de kolken des afgronds barstten los, en de schoone aarde verdronk in de woeste wereldzee. Maar toen God daarna NOACH in gunst aanschouwde, en zijn offer als een liefelijke geur tot Hem opsteeg, toen beloofde Hij: *Ik zal voortaan niet meer al het levende slaan, gelijk ik gedaan heb. Voortaan, alle de dagen der aarde, zullen zaaitijd en oogst, koude en hitte, zomer en winter, dag en nacht niet ophouden!* Zoo sprak God, en sinds hij zoo sprak, zijn geene eeuwen, maar jaar-duizenden voorbij gevloten, en nog heeft hij zijn woord gestand gedaan; want als Hij de wereld bevestigt, kan zij niet wankelen!

I N H O U D.

JACOB HAATNER		Bl.
Een orkaan te Madras. [Uit de <i>Reize van Madras naar Ceilon</i>]	1	
Algemeene schets van Ceilon. [Uit de <i>Reize te voet door het eiland Ceilon.</i>]	7	-
De wilde boschbewoners (Vaddah's) op Ceilon	12	-
Het opgaan der zon in Hindostan. [Uit de <i>Reize in eenen Palanguin.</i>]	14	
De heete landwind te Mazulipatnam	18	
Een schoone avond in Indië	21	
JAN VAN DER ROEST.		
De rampen des levens. [Uit de <i>Leerredenen over de genoegens van de Godsdienst.</i>]	22	
CORNELIS WILLEM WESTERBAEN.		
LUBLINK en zijne Gade. [Uit de <i>Lofrede op J. LUBLINK den Jongen.</i>]	26	
JAN DE KRUIJFF.		
ALVA's schrikbewind en de opstand der Natie. [Uit de <i>Lofrede op CORNELIS PIETERSZOOM HOOFT.</i>]	30	
JACOB VOSMAER.		
Het consult. [Uit het <i>Leven van Meester MAARTEN VROEG</i>]	32	
Gemoedelijke Overdenkingen	34	
Verdediging der Geneeskunst	38	
ELIAS ANNE BORGER.		
De heerlijke strekking der godsdienstige bijeenkomsten. [Uit de <i>Leerredenen.</i>]	39	
De dood eene rust en een uitgang der ziel uit haar hulsel . . .	44	
JOHAN MELCHIOR KEMPER.		
De herstelling van Nederland en de terugkeer van het Huis van Oranje in 1813. [Uit de <i>Redevoeringen</i>]	46	
JOHANNES PIETER VAN CAPELLE.		
LEONINUS. [Uit de <i>Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden.</i>]	48	
FILIPS WILLEM van Oranje	52	
ALEXANDER FARNESE, Prins van Parma. [Uit de <i>Nagelatene Bijdragen tot de Natuurkunde en Geschiedenis</i>]	53	
FARNESE als Opperlandvoogd	55	
NICOLAAS MESSCHAERT.		
De behaagzieke en de streng betoogende redenaar. [Uit de <i>Werken der Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen. Redevoering tot opening der Vergadering van 1821</i>]	r	

NICOLAAS GODFRIED VAN KAMPEN.

B.

De aankomst van het heir der kruisvaarders voor Jeruzalem. [Uit de <i>Geschiedenis der Kruistogten</i>].	59
De overwintering van BARENDZ. en HEEMSKERK op Nova-Zembla. [Uit de <i>Nederlanders buiten Europa.</i>]	60
Het karakter van Prins WILLEM V. [Uit de <i>Vaderlandsche Karakterkunde.</i>]	63
De echtgenoot van WILLEM V	66
De slag aan de Moskowa in 1812. [Uit de <i>Fransche heerschappij.</i>]	65
Een blik op het Heelal. [Uit de <i>Aarde in haren natuurlijken toestand</i>].	72
De Arabische woestijn	75
Oostelijk Africa	75

JOANNES CLARISSE.

Onderscheid tusschen een waren en een schijnvriend	81
Liefde is Liefde's wetsteen	82
De trek tot gezelligheid	85
Kwade zamensprekingen bederven goede zeden	88
DAVIDS rouw over ABSALOM	90

JAN HENDRIK VAN DER PALM.

Amsterdams handel. [Uit het <i>Geschied- en Redekunstig Geschiedenis</i> van Nederlands verlossing.]	94
Karakter van BUONAPARTE	95
Karakter van HOGENDORP	96
Karakter van KEMPER	97
's Prinsen komst in den Hage.	99
De Bedouinen of Arabieren der woestijn	100
Eenvondigheid eene eigenschap van het gezond verstand. [Uit de <i>Verhandelingen, Redevoeringen en losse Geschriften.</i>]	102
Verdediging van de vrijheid der drukpers	102
Het oordeel der nakomelingschap	104
Deugd noodiger tot geluk, dan schatten. [Uit den <i>Salomo</i>].	105
De vreugde der Grootouders	107
Het Paradijs op aarde. [Uit de <i>Leerredenen.</i>]	107
De dauw, het zinnebeeld der broederliefde	108
De verloren Zoon	110
De berg Thabor	113
De Regenboog	113
Ware godsvrucht de hoogste vreugde	115
Gods heerlijkheid in geduchte natuurverschijnselen	117

BLOEMLEZING

www.libtool.com.cn

NEDERLANDSCHE PROZASCHRIJVERS

TEN VEEVOLGE OP DIE VAN

N. G. VAN KAMPEN,

VERKORT DOOR

D. VEEGENS.

(Van BILDERDIJK tot BAKHUIZEN VAN DEN BRINK.)

Tweede, vermeerderde druk.

TE HAARLEM, BIJ
DE ERVEN F. BOHN.

1867.

www.libtool.com.cn

VOORBERICHT

VOOR DEN EERSTEN DRUK.

Daar de geachte verzamelaar van de drie vroegere stukjes dezer Bloemlezing door ambtsdrukten verhinderd was de bewerking van een vierde op zich te nemen, werd die taak door mij aanvaard. Zij werd mij gemakkelijker gemaakt door enkele vrienden, die de goedheid hadden mij schoone fragmenten uit sommige schrijvers die mij minder bekend waren, aan te wijzen. Ik heb gepoogd de meest karakteristieke proeven van verschillenden stijl bijeen te voegen; alleen moet ik doen opmerken dat de strekking van dit boekske alle stukken van polemischen en dogmatischen aard buitensloot, waardoor bij sommigen, bij Bilderdijk b. v., de keuze beperkt werd. Ook werd voor een enkelen schrijver () de keuze bemoeijelijkt door dat de eigenaar van diens beste werken mij niet toestond daaruit een fragment over te nemen. Over het algemeen echter heb ik Heeren*

(*) Met name was dit het geval bij G. H. van Senden.

Uitgevers dank te zeggen voor de welwillendheid en mildheid waarmede zij mij tot die overname de vrijheid gaven.

De aard der overgenomen fragmenten maakt dit stukje geschikt voor leerlingen op de hoogste klasse der lagere school, en meer nog aan Gymnasiën. Menig stuk zal inspanning van den leerling vereischen, maar het komt mij voor dat men beter doet hem daaraan te gewennen dan zich te veel op zijn standpunt te verplaatsen en hem met dien gemakkelijken maar oppervlakkigen stijl te voeden, door Prof. Geel in zijn Onderzoek en Phantasie zoo geestig geheeld. Ook zijn er tot afwisseling genoeg zeer bevattelijke fragmenten tusschengevoegd.

Even als in het derde stukje zijn hierin alleen stukken van overleden schrijvers opgenomen.

Haarlem,
September 1861.

P. A. T.

WILLEM BILDERDIJK.

(Geboren 1756, overleden 1831.)

Zeeslag bij Zierikzee tusschen de Hollanders en Vlamingen (1304).

De Ammiraal 1) bracht elf galeien te water, en achtendertig groote schepen onder Jan Paydroghe van Kalais, en kwam daarmede de Maas ingevaren. Groot was de blijdschap te Schiedam als zy in 't gezicht waren. Willem 2) stak met zijne vloot van Schiedam af op den 25 July 1304, ten einde zich dadelijk met hun te vereenigen. Het woei geweldig, zoo dat een kogge van Haarlem verging: en vele schepen aan den Hollandschen wal terug gedreven werden. De Ammiraal en Paydroghe wierpen het anker in de Bornesse, en Willem voor Geervliet. 's Anderen daags bedaarde het weër, en men ging weder onder zeil. Drie etmalen van storm vertraagden den tocht. Men kwam eindelijk op de Grevening, en ontstak vuren op de scheepsmasten tot teken voor de belegerden 3), die dit met lichten op de torens beëndwoordden. Weder een nacht kwam er tusschen beide. Toen regelde men de slagorde en verdeeling. De stilte was nu even verdrietig als de stormen geweest waren. Veertien dagen waren er omgegaan, eer men Duiveland bereikt had, en de voorraad kwam met dit lang toeven op 't water schraal om, waardoor eenige zich ter sluik weg maakten om spijs te gaan koopen. De Zeeuwen, op de maar van de Hollandsche watertocht uitgelopen, hielden zich met

1) Grimaldi, die door den koning van Frankrijk naar Holland gezonden was, om graaf Jan II tegen de Vlamingen bij te staan.

2) Later graaf Willem III, zoon van Jan II.

3) Zierikzee werd door de Vlamingen onder Jonkheer Wijt of Guy (den zevenden zoon van Guy van Dampierre, graaf van Vlaanderen) belegerd.

hunne vaartuigen ter zijde af, om de vloot gade te slaan, en als uit Holland de provisie nagevoerd werd, namen zij een Hollandsch schip, waarin 95 vaten, zoo bier als vleesch en *gezouten zalm*, waren. Vier Friese koggen geleidden dit, maar een van die gaf zich schandelijk over en de andere drie namen de vlucht. Op meer loerende en, wat naar de vloot wilde, onderscheppende, was het noodig deze kapers te verdrijven, het geen den tocht ook vertraagde, en toch niet beletten kon, dat men al meer en meer van die vrachtschepen en koggen kwijt raakte, 't geen echter van de andere zijde met vernielde Zeeuwsche koggen en manschap bekocht werd, wanneer men ze aan de kust drijven of insluiten kon. Jonkheer Wijt hield Zierikzee door genoegzame macht ingesloten en begaf zich van zijn kant aan boord.

Den 10 Augustus besloot men den vijand aan te tasten. De Zeeuwen en Vlamingen lagen langs de zandgronden en dwars in de diepten. Zy, de gronden en stroomen daar beter kennende, dan de Hollanders van Jonkheer Willem, of de Gaskonjers, Galliciërs, en Potevins van Paydroghe, lokten dezen laatstgenoemden met vier van de beste schepen op een bank, waar hy vast raakte en den vloed afwachten moest; 't geen den Graaf, uit vrees dat daar meer op vervallen mochten, de ankers voor en achter deed uitzetten. De Vlamingen bestonden toen een kog met pek en droog stroo gevuld en in brand gestoken op de vastzittende of vertuynde schepen af te doen drijven, 't geen hun licht viel, daar het eble was. Dit gelukte echter niet, want de Hollanders omhingen hun boord met natte zeilen, en wisten den brander af te wender. Toen deze poging mislukt was, trokken de Vlamingen, die eerst de houding hadden aangenomen van den Hollanderen te gemoet te willen gaan, terug naar de kust, en Willem werd te rade ditmaal af te houden, om des anderen daags de kans nadrukkelijker te beproeven.

De Vlamingen, die dus verre niet begeerig naar den strijd hadden geschenen, lieten het avond worden, en meenden hem tot onverwacht met te meer voordeel te kunnen op 't lijf vallen. Men den vloed dreven zij tegen hem op, en de menigte hunner schepen was in dit opkomen ontzettend. In 't naderen schoten 1) uit groote oestellen 1) en springalen 2) een hagelbui van quarlen 3). Willem moedigde de zijnen aan, en beantwoordde de uit zestig oestellen en springalen, en tweehonderd bank-armb

1) Een stormtuig dat op een affuit lag. Misschien bedorven en hoogstel. 2) Eene soort van bussen met springveders die opgelosgetrokken werden. 3) Dikke pijlen met vierkante schacht

sten 1) of meer. Men kwam nader by, en nu werden de kleine bogen en arborsten te werk gesteld, en de pijlen vlogen dat er geen doorzien aan was. Nog nader gekomen, deelden de slingersteenen in de partij. Met 's Graven banier, toen te scheep in de hand gedragen 2), gaf zich een *schoon, vroom, jonc seriant* 3) in het dichtst van 't gevecht, gevolgd door een aantal echte krijgshelden; en overal riep men *Holland! Holland!* Op dit signaal klonk het rondom door geheel de vloot: *Holland!* en *Parijs!*

De Vlamingen bemachtigden in den eersten aanval drie schepen van de onzen, en sloegen dood wie daar in was, ingevolge de onder hen gemaakte afspraak. — Van de *koketten* 4) deden zy groote schade, zoowel als uit de *kasteelen*, welke beide zy zwaar bemand hadden, en waaruit met steenen geworpen werd. Eindelijk gebeurde 't dat men uit een dier mastgevaarten iemand plotseling in zee zag springen. Dit trof en trok de aandacht, en op eens kwam het gantsche koket met al wat er in was van boven neer, en viel wat er in en onder was, gelijkelijk te pletter. Dit verwekte eene groote verwarring onder de Vlamingen, en veroorzaakte tevens dat die mastschansen verlaten wierden. Nu klampten de Hollanders hen onverschrokken aan boord, en dreven ze in 't water of sloegen ze dood. De vier schepen intusschen die in den morgen vastgeraakt waren, waren nu vlot geworden, en namen hartelijk deel in den strijd. De schutmeesters, nu in deze handgemeenschap niets te doen vindende, wilden echter niet ledig zijn. Zy ontstaken groote vuren, en wierpen de brandende houten de by een gedrongen en vechtende vijanden op 't hoofd; 't geen hen in verbazende ontroering bracht, en afdeinzen deed. Dit had tot middernacht aangehouden, en nu hield men dezer zijds den slag voor gewonnen, wanneer men den Jonkheer van een anderen kant om hulp deed vragen, alwaar de vijand de overhand had. Hij schoot zelf ter hulpe, maar reeds was het aan dien hoek ook beslist. De vijanden weken, en hunne groote schepen lagen op 't land vast, de manschap gevangen of dood. De Zwarte Leeuw met den getandeerden stok (d. i. lambel) werd daar opgemerkt terwijl de eerste morgenschemering aanbrak. Straks vloog men

1) *Bogen die niet op den arm werden gehouden, maar op een bank vastgezet.* 2) *De banier werd in een schuitje van schip tot schip gevoerd, waar 't grootste gevaar en de strijd het hevigst was.*

3) *Serjant was toen een algemeene naam voor officier.* 4) *Kleine koggen of scheepjes, hangende in de masten der schepen; om welke masten men ook kasteelen of schanskorven vast maakte, gevuld met gewapenden, die van boven neer daar uit schoten of allerlei schade-lijk tuig wierpen.*

daar op toe met den oorlogskreet: *«Holland! Parijs! Holland!* Sla dood, schiet toe, hier is vijand! Het schip had even den tijd, om het zeil, waar het aan *gemeerd* 1) was, los te maken, en dreef voor de ebbe den aanvalleren uit de handen, die zich reeds verheugden Jonkheer Wijt in hun macht gevallen te zien. Nu brak de dag door en werd met pijpen en trompetten verwelkomd.

De belegerden hadden die nacht in de allerakeligste ongerustheid over den uitslag des strijds doorgebracht; en waren telken reize door de Vlamingen met verdichte maren gepijnigd geworden, dat hun Graaf gevangen, de vloot vernield was; waar sommigen wél mede lachten, doch niet dan met een pijnlijk en komervol hart.

De morgen verkwikte hen met het gezicht van de naderende Hollandsche vloot, die met zegewimpels en trompgeschal aanroeide en aanzeilde, terwijl de vijanden ten Zuiden af krompen. Velen der vluchtelingen voegden zich by de Hollandsche vloot, of zy daar by behoorden: maar het baatte hun niet; zy werden voor vijanden erkend, en uit hun schepen gedreven of omgebracht of gevat; anderen vloten naar Duiveland, waar zy een heenkomen zochten. — Een schip van dezen met uitgezet zeil poogde de statig loevende vloot voorby te snellen, het geen gelukte. 't Wares Zeeuwen, en er is eenig vermoeden, dat zy in den strijd de Vlaamsche party begeven hadden, en dat men het vaartuig erkende en daarom verschoonde.

Jonkheer Wijt echter, stoutmoedig ondanks de neêrslag, lag nog op nieuw met vijf schepen vereenigd op den stroom. Hy zag zich daar verlaten, en heesch het zeil; wanneer juist de Ammiraal daar met nog een der galeien laugs roeide en zijne kabels scheurde; de andere schepen zochten terstond een goed heenkomen door hunne kabels, waar zy meê vast waren, te kappen. Wijt streed met een leeuwenhart, maar was genoodzaakt zich gevangen te geven. De Zwarte Leeuw werd afgeworpen en de Roode Leeuw in de plaats gesteld. Hy had zich (zoo men wil) aan Jonkheer Willem opgegeven, maar de verhitte Hollanders wilden hem doodslaan, dus moest hy veiligheidshalve op de galei overgaan. Over dit punt, wiens gevangen Jonkheer Wijt geweest zij, 's Graven, of Grimaldi's? is nu 513 jaar lang getwist, en 't is nog niet uitgemaakt.

Hoe veel er aan de eene of andere zijde in dezen slag gebleve zijn, is even weinig te bestemmen als het getal der schepen in de wederzijdsche vloten. Men spreekt by de schrijvers van zulk

1) *Vastgehouden, in de haven gehouden.*

grooten getallen, dat het ongeloofbaar is. Wel 200,000 man zou Jonkheer Wijt voor Zieriksee gebracht hebben. By eenen storm op die stad zou hy 18,000 man verloren hebben. In den zeeslag zouden er 148,000 Vlamingen gesneuveld zijn, 1100 schepen van hun vernield; en dergelijke uitsporigheden meer, aan verbitte verbeelding toe te schrijven, maar waaruit niets wezendlijks is op te maken.

De Zeeuwsche ballingen die gevangen gemaakt waren, werden ter dood veroordeeld. Twee van hun werden onthoofd, sommigen op een rad gelegd. En Zieriksee was terstond van de Vlamingen verlaten geworden; waarvan er sedert wel 5000, volgens anderen 16,000, die zich in de duinen verscholen hadden, gevangen werden. Willem, wanneer hy daar binnen trad, was in zeventien etmalen niet ontwapend geweest.

Het geheele gevecht, waarvan wy 't verhaal deden, duurde van respertijde tot over middernacht in de uiterste hardnekkigheid van wederzijde; en vervolgens van 't aanbreken van den dag tot den middag, als wanneer de jonge Vlaamsche held (die als krijgsman onzen Jonker Willem wel opmocht) zich gevangen gaf. — Het leveren van eenen geregelden zeeslag was in die dagen iets zeer ongewoons, en het moet dus niet verwonderen, indien, naar de aantekening van de gelijktijdige schrijvers, niet ieder met de grootste onverschrokkenheid streed. Ja, men schrijft den gelukkigen uitslag des slags aan de galeien toe: niet als of die zoo byzonder veel uitgevoerd hadden; maar om dat zy, de achterhoede hebbende waar hun plaats was, aan de kleine vaartuigen de vlucht beletteden, waar meê de vreesachtigen gewoonlijk ontsnapten. 1). — Zene byzonderheid verdient hier gedacht te worden, dat is, dat men de groote schepen om een slagorde te vormen met touwen of ketenen aan elkander bond, en dus met de boegen of snavels vooruit en front de baniere op den vijand afzeilde: zoo als ook enkele schepen van drie of vier zich aan elkander vastmaakten, hetgeen het geval van Paydroghe was toen hy aan den grond maakte) om den strijd aan te binden (te engageeren). Het was, om de zijden vrij te houden, waar langs voornamelijk het enten, beklimmen, of overloopen door middel van bruggen of valruiken, te duchten was, en het breken van de linie te beletten. Zonder dit, kan men zich moeilijk een juist denkbeeld maken van ulk een gevecht, als wy beschreven. Het behoorde ook tot de kunst van den zeeman, op die touwen of ketenen af te zeilen en dus te breken. Dit deed de Ammiraal by de ontmoeting van

1) Melis Stoke, X. 58.

Wijt, die dus met vijf schepen verbonden lag, en hierdoor werd zijn boord ontbloot, zijn schip overrompeld, en hy in de termen gebracht van zich over te geven. — De Vlamingen wijten hun ongeluk in 't algemeen daaraan, dat de Hollanders zich met ketenen verbonden hadden, en zy slechts met touwen; welke by den nacht door eenige Zeeuwen in hun vloot, doorgekorven of losgemaakt zouden zijn; zoo veel stelde men in dit stuk!

(*Geschiedenis des Vaderlands.*)

Karakter van Prins Willem V.

Hy was in den grond van zijn hart een braaf man; hy was een welmeenend Vorst, en zeer verlicht verstand; maar die van zijne aankomst aan de regeering af, zich-zelfen de handen gebonden zag. Hy heeft nooit anders kunnen handelen, dan de imperieuse noodzaaklijkheid van het oogenblik medebracht. Altijd heeft hy voorzien, dat de zaak zoo eindigen zou, als zy in der daad geëindigd is. Waar' hy minder naauw van geweten geweest, hy had zich kunnen redden, maar hy was daartoe te gemoedelijk een Christen. Niemand zal hem ooit aan de Nakomelingschap doen kennen, als hy was; want aan weinigen, onbegrijpelijk weinigen, kon hy zich in zijne geheele grootheid (dat is bloot en naakt van ziel) toonen. Zijne gebreken waren weinig, inderdaad zeer weinig. Godsdienstig, weldadig, rechtschapen, vriend van alle deugden, en oprecht liefhebber van zijn Vaderland, voegde hy een menigte kundigheden, die niemand by hem vermoeden zou, by een zeer gezond oordeel; maar hem ontbrak dat vertrouwen in zich-zelfen, dat in een Vorst aan het hoofd van een Staat geplaatst noodig is, en hy gevoelde dat hy niet was, wat hy wenschte en gevoelde te hebben kunnen zijn. Van daar duizend maatregelen ten halve, wanneer hy zijn eigen begrip mistrouwende, en rond om hem verdeeldheid van begrippen bevindende, de verschillende opinien wilde vereenigen, die somtijds ouvereinigbaar waren, en waar tusschen men kiezen, niet dobberen moest. En dit deed hem by zijne dienaren en vrienden van gebrek aan character beschuldigen, (te onrecht en omdat men geen doorzicht genoeg had) en hen hem ten halve getrouw zijn, en meestal op twee beenen hinken.

(Brief aan Mr. J. de Vries van 18 Aug. 1806.
In de *Brieven*).

Welke groote waarheid ligt er in het Treurspel opgesloten?

Neen, de in de Personaadjen voorgestelde hartstochten moeten in den Toeschouwer niet overgaan. Noch Fedraas noch Ariciaas liefde voor Hippolytus 1) op het jong meisje dat haar hart aan de indrukken van Dichter en Tooneelspeler openstelt. Die van Orestes voor Hermione 2) niet op den jongeling, noch om die Hermione op het Tooneel te vinden, noch om er zich eene in de schouwplaats of elders te gaan zoeken. Polieuktes zucht tot het martelaarschap 3) even weinig. Willem Tells vrijheidszucht, Augustus grootmoedigheid, Arriaas huwelijksliefde, niet meer. 't Is het Tooneel niet, waar het Volk voorbeelden, en in de voorbeelden lessen moet nemen van plicht en zedelijkheid; en de Toeschouwer moet zich niet met den Held des Treurspels of eenig personaadje vereenigen, zoo als men sints lang getracht heeft te veeg te brengen. Dit maakt het Tooneel tot een bron van bederf; maar dit ligt in den aart van het Treurspel niet, waarin alle byzondere zedenlessen, die het openbaar of ingewikkeld mag inhouden of voordragen, slechts iets bykomstig zijn, maar het geen, naar zijne Instelling, en het denkbeeld van Aristoteles, slechts ééne groote waarheid, slechts ééne groote zedenles in die waarheid opgesloten, behelst, en door vrees of schrik, en medelijden, die het inboezemt, deze, soortgelijke (en waarom ook niet andere), hartstochten zuivert.

En welke is die waarheid dan? — Oorspronkelijk ingericht tot een' Lofzang der Goden, merkten wy reeds aan dat het Treurspel begon met zijn Hymnen te doorweven met voorstellingen der voorwerpen van de Godlijke wraak. En dit was het, dat daadlijk den statelijk droeven geest in het Treurspel schiep, dien het ademt. Lezen wy nu met een onbevooroordeeld oog de oude Treurspelen, wat is, 't geen zy in ons nalaten, en niet door vertelling of woordlijke voordracht, maar door de aandoening, waar zy ons in storten, verwekken? — Wat anders dan één zelfde besef: *Sterveling! den snode achterhaalt de straf, den onschuldige de onverbiddelijkheid van het lot. Ons leven is lijden, en tot lijden bestemd. Stel dit vast en richt u daar na!* Zie daar de groote grondregel, wier invloed, niet door haar in de ooren te donderen, maar door haar in 't hart van den Toeschouwer te drukken, naar de leer van den Wijsgeer, de vrees en het meelijden (en zelfs in 't algemeen de hartstochten) zuivert.

1) in Racine's Phèdre.

2) in Racine's Andromaque.

3) in Corneille's Polyucte.

De vrees in de eerste plaats. Doe uw' plicht, sterveling! wat zoudt gy vreezen? Wijk ge af van de deugd, de straf is onmijdbaar: volhardt gy, 't is uw lot, te lijden, vervul uw bestemming met moed. Dit is plicht; dit is grootheid, dit, mensch zijn. Voorspoed is bedrieglijk, is slechts een gemaskerd lijden, en verandert in jammer. Zoekt dien niet, en bestraalt u zijn zonneshijn, verwacht dat zy onverwijld en verschriklijk onderga, en bereid er u toe.

Het MEELIDEN. Versmaad geenen ongelukkigen: wy zijn het met hem: red, en bied hulp, waar gy kunt; maar uit plicht, uit besef dat de staat waar wy in geplaatst zijn, dit eischt. Niet uit hoogmoed, om u te verheffen; niet uit weekheid voor klachten en tranen; niet uit terugzicht op uzelf, op dat u de brand van andren te rug kome. De verachting des rampspoedigen wreekt zich: voor het aanzien des leeds te bezwijken, betaamt geenen stervling wiens leven ellende is: alle doel is bedrieglijk waar het leven dit is; doch de weldaad kan verloren gaan, maar hy is boven 't lot, die de ongerechtigheid van het lot verzacht of herstelt.

(Aanteekeningen op de Verhandeling over de Treurspel.)

JOHANNES KINKER.

(Geboren 1764, overleden 1845.)

De heilspellende teekenen des tijds.

(Geschreven in Maart 1832.)

En welke zijn deze, in het midden van den drang der tijden eene betere toekomst aankondigende teekenen, die ons, met vertrouwen op eene onafgebroken zedelijke wereldbestiering, een beteren toestand in de onderlinge betrekkingen der volkeren doet te gemoet zien?

Ik zou het nutteloos rekenen, die aan te wijzen, en ons te algemeen en te overbekende te herinneren; ware het niet, dat het zwart tafereel van den toestand van Europa ons te vaak de lichtende punten deed voorbij zien, om onze aandacht van de vertroostende uitzigten in de toekomst af te trekken. Eene vlugtige optelling zal, daarom, dan ook genoeg zijn om ons te over-

tuigen, dat deze laatste heilspellende teekenen te overwegend zijn om ons aan hunne overwinning te doen wanhopen.

Zij vertoonen zich M. M. H. H.! in de verbazende vorderingen aller menschelijke wetenschappen, en voornamelijk van die, welke met de veredeling en volmaking van ons geslacht, en met de veelvuldige inrigtingen, die de wederkeerige gemeenschap tusschen volkeren en volkeren bevorderen, in het naauwste verband staan; wij zien die in de gemeenschappelijke pogingen die er aangewend worden, om de duizenderlei krachten der stoffelijke natuur, en de daarmede verbonden uitvindingen, in al die vakken, ten nutte van het menschedom te doen strekken; om langzamerhand, en geleidelijk, maar ook des te zekerder, de scheidsmuren te slechten en te sloopen, die de volkeren voormaals van elkander scheidden; pogingen, die, ondanks den haat, en de verbittering, die het gevolg zijn der onzalige listen en kunstenaarijen, der velerlei soorten van haatzuchtige volkverleiders, eenmaal krachtdadig moeten medewerken, ter *welbegrepen* verbroedering aller beschaafde, en tot die beschaving geleidelijk toetredende Natien! — Het zijn de verbeterde inrigtingen van het onderwijs; maar vooral van dat onderwijs, waardoor de lagere klassen tot nuttige staatsburgers gevormd, en het aankomende geslacht, onder alle standen en rangen, in eene betere betrekking tot de maatschappij aangekweekt en opgevoerd worden; en die, in weêrwil van de pogingen der terug dringende duisterlingen, en der averregtsch voortstuwende, en verhijsterde slechthoofden, gelukkig reeds te veel wortels geschoten hebben, dan dat zij weder aan de vernieling zouden kunnen ten prooi gegeven worden.

Maar het zijn ook de betere wijsgeerige inzigten in het hoogere staatsregt, en het zich op zedelijke gronden vestigende regt der volkeren, die het den Vorsten eenmaal, met meerder overtuiging dan tot nog toe plaats vond, kenbaar zullen doen worden, dat geene vorderingen in de maatschappelijke wereldbestieringen zekerder gediijen zullen, dan wanneer de verlichting, in de daartoe strekkende vakken, van de troonen op de lagere rangen en standen der volkeren nederdalen zal; wanneer de *welbegrepenen* en niet ontijdig aangebragte staats hervormingen, en maatschappelijke verbeteringen, niet, gelijk tot nog toe meestal het geval was, van de laagte naar boven opbruisen en eindelijk donderend losbarsten; maar wanneer zij van de hoogere standen, en inzonderheid van de Vorsten zelve, in eene afdalende rigting overal, en vooral tot die afbrokkelingen der maatschappijen, ja, tot de laagste volksklassen, door zullen dringen; wanneer, eindelijk, de op deze gronden gevestigde, verbroedering der Vorsten zelve, de verbroedering der volkeren zal voorafgaan!

En ook dit verschijnsel des tijds schemert reeds aan den gezigtendeinder.

(Iets over de meest kenschetsende teekenen des tijds.)

www.libtool.com.cn

SAMUEL IPERUSZOOM WISELIUS.

(Geboren 1769, overleden 1845.)

De Nederlanders in de veertiende eeuw.

De Nederlandsche Volken, (om hier weder iets van derzelver karakter in te vlechten,) voegden, bij de hun eigene koelbloedigheid van het Noorden, de grootste onverschilligheid omtrent alles, wat verfiende beschaving heet. Het mangelde hun aan de vlogge geestigheid der Italianen en Franschen; maar daarentegen bezates zij, (hetgeen van meer wezenlijke waarde is,) eene eigenaartige opmerkzaamheid en een zoodanig kloek en gezond oordeel, hetwelk, zoo al niet tot het verhevene en schitterende, altijd tot het goede, dat is tot het eenig waarlijk groote, den weg baant. Zij mogten zich zekerlijk destijds op geene veelvuldige eigene uitvindingen beroemen; doch van den anderen kant waren zij wijs genoeg, om hetgeen elders was uitgevonden, niet uit waanwijsheid en trots te versmaden, of op zijn hoogst alleenlijk te prijzen, maar het integendeel na te volgen en te verbeteren. Wat de geleerdheid en de letteren betreft, hoe het dan ook daarmede mogt zijn gelegen geweest, hier in stonden de Nederlanders voor het minst gelijk met de overige beschaafde volken van Europa. Het taai geduld, hun van nature eigen, ontaarte ondertusschen in een verachtelijke toegevendheid omtrent alles, wat door of namens der Vorst geschiedde, zoolang het slechts niet dadelijk streed met de algemeene welvaart, dat wil zeggen, tegen het vreedzaam gender vruchten van der ingezetenen vlijt en nijverheid.

De koophandel, wijd en zijd uitgebreid, had, reeds in het begin der Veertiende Eeuw, inzonderheid Holland tot een zeer vermogend Gewest gemaakt, en daar de bloei dezer strecken van dat tot dag toenam, stond het er ook toen reeds naar geschapen, dat dit ons Vaderland, naar mate zijner grootte, eenmaal een gebied zoude kunnen worden, alle andere landen van Europa in rijkdom en in magt te boven strevende. — En wat beteekende destijds nog de koophandel, in vergelijking met hetgeen dezelve werd, wat de poorten der Nieuwe Wereld door den onsterfelijken COLUMBUS

voor den ijver en den ondernemingsgeest waren geopend geworden?

Van het zedelijk gebrek, dat aan alle handeldrijvende volken gemeen en als eigen schijnt te zijn, om namelijk rijkdom te beschouwen als de éénige bron van alle aardse zegeningen, hield zich het Nederlandsche Volk (zekerlijk ook wel niet vrij; nogthands het bleef, met de bovendrijvende zucht tot gewin, sommige deugden vereenigen, in andere Landen schaars te vinden; onvermoeibare nijverheid, namelijk, wel overlegde spaarzaamheid, en onkreukbare trouw aan geslotene overeenkomsten en aan het eens gegeven woord. Ook kenmerkten stoutmoedigheid in het ontwerpen van wijdtrekkende ondernemingen en onvertsaagdheid in derzelver uitvoering den Nederlander in het bijzonder; het zij hij deze hoedanigheden van nature bezat, het zij hem die eigen wierden door den dagelijkschen omgang met den grimmigen vijand, den geduchten waterplas, die zijn land omgeeft, het op sommige plaatsen binnen dringt en hem ieder oogenblik schijnt te willen inzwelgen, doch die daarentegen ook even zeer het voornaamste middel of werktuig is geweest, waardoor schatten en welvaart zich in overvloedige mate over hem hebben uitgestort.

(Tafereel van de staatkundige verlichting der Nederlanderen.)

Het opperbewind van Prins Maurits.

Geen wonder dan ook, dat Maurits, van vreemden bewonderd, van landgenooten geëerbiedigd, zijn gezag, dat, van wege de warring der staatkundige denkbeelden, niet door duidelijke grenslijnen was omschreven, en welks wezenlijke en eigenaartige perken ook hem zelve niet bekend waren, van oogenblik tot oogenblik verder uitbreidde. Maurits was mensch, en bovendien, als 't ware, op de trappen van een Oppermagtigen Zetel geboren. Wat de Vader weleer, als Hoofd en Hoogste Overigheid geweest en hoe hem de Graaflijkheid van het meest vermogende der Gewesten opgedragen was, waardoor hij zich eenen zekeren en gebaanden weg ter Oppermogendheid over het geheele Bondgenootschap had geopend gezien, dit alles lag den zoon nog versch in geheugen. Deze, die, behalve de knndigheden, tot de oorlogskunst en krijgdiens beboorende, in alle verdere menschelijke kennis een vreemdeling was, en niemand hoogachtte, dan Soldaten en Vorsten, zoude daarbij eene geheel andere inborst, eene ingetogenheid, een zelsbedwang moeten bezeten hebben, regelregt strijdig met het overige van zijn karakter en met de begrippen, aan zijne hooge geboorte eigen, zoo hij, bij een zoo gebrekkig en

kwalijk samenhangend Staatsgestel, het oog niet begeerig naar de Oppermogendheid had geslagen. De Aristocratie zelve had, uit onkunde, hem, in zekeren zin, daartoe aangemoedigd, door hem veel meer af te staan, dan wezenlijk met hare eigenbatige inzichten strookte; en of zij dit daarna al, tot hare grievende smart, bemerkte, het gegevene kon niet terug worden bekomen, dan met geweld; doch spijt en zwakheid waren bij de Regenten, moed en sterkte aan de zijde van Maurits. Dezulken, die dezen stand der zaken te regt inzagen, oordeelden het van hun belang weltevredenheid te veinzen, om niet alles te verliezen. Zij wilden lieve met en onder den Stadhouder, dan in het geheel niet regeren. Eene Regering, op geene vaste grondbeginselen rustende, door geen geregelden volks-invloed geruggesteund, was ligtelijk inwendig te verdeelen, en, hier door schrik, ginds door hoop op vorstelijke gunst, elders door omkoopingen, naar den wil des meestvermogende te leiden. — Zoo was de toestand des Lands in het begin der zeventiende Eeuw: de Staten voerden het Opperbewijs in naam, Maurits voerde het met der daad.

Ik zoek geenszins alle de bedrijven van Maurits te verdedigen noch zelfs die, waardoor hij zich wezenlijk lakenswaard heeft gemaakt, te vergoëliken en met een helder vernis te overdekken. veel min, met opzicht tot zijn staatkundig gedrag, op hem een algemeene lofredde te schrijven; ik wensch alleenlijk hem en zijn daden te zien beoordeelen, in verband tot de omstandigheden waarin hij zich bevond. Hij, geboren vorst; hij die wettelijk (immers naar de denkbeelden der Regenten,) Souvereine Heer des Lands toen reeds zoude geweest, of eenmaal geworden zijn, en niet het moorddadig lood zijnen Vader ontijdig uit het leven haerukt; hij, Bevelhebber der Legermagten; hij, medelid der Algemeene en Bijzondere Souvereine Vergaderingen en het Uitstekend Hoofd van den Staat; hij, vonnissen kunnende opschorten en buiten werking stellen en alzoo misdadigers onttrekken aan de hem opgelegde straf, terwijl hij zelve geenen Regter kende, die over hem regt kon spreken, of iemand het zoude hebben durven wagen, om hem van wanbedrijf te beschuldigen; zulk een persoon moest wel, dit alles bezittende en levendig gevoelende, begeerd worden ook naar dat weinige, hetgeen aan de volkomene volheid zijner magt nog mogt ontbreken. Is het dan, zijn persoonlijk karakter en zijn gestadig krijgsmansleven daar bij in aanmerking genomen zijnde, wel zoo vreemd of zoo afschuwelijk, dat hij, in een onderhoud over zijne voornaamste tegenstanders, zich liet ontvallen: dat zulke geschillen best door de wapenen geslist wierden en er eerst platte-formen over eenigen moesten geschoren worden?

♠ Dat men toch altijd vooraf met zijne eigen ziel te rade ging, eerst een ernstigen en aandachtigen blik in zijn eigen hart wierp, alvorens men zich begeeft tot het beoordeelen der handelingen van zijnen natuurgenoet! Verbergen noch verbloemen wij onze eigen zwakheid: de heerszucht is den mensch eigen: zij is eene dochter van dien hoogmoed, welke onze eerstouders ten val bragt en bij alle hunne nakomelingen aangeërfd en een inblijvend gebrek, ja een hoofdgebrek is, waaruit de meesten onzer verkeerdheden voortvloeien. De begeerte naar aanzien, magt en heerschappij speelt hare rol niet minder in Kerkelijke Vergaderingen en in Vergaderingen des Volks, dan op den troon en aan de Hoven der Vorsten. De Geleerde gevoelt in zijne stille boekcel hare aanprikkelingen; de armoedigste landbouwer of veehoeder legt haar blijkbaar aan den dag; ja de ellendigate negerslaaf, die op eenen wenk van zijnen meester siddert, zoekt nog altijd ergens, al ware het dan ook maar over het laagste gedierte, den baas te spelen.... En dan een Maurits?.... Schier alles vermogende, door 's Lands Grooten omgeven en gevolgd; in velen hunner zelfs zijne eigen Dienaars ziende; van buiten bij alle volken als oorlogsman met loftuitingen overladen, tot in de wolken verheven.... Neen waarlijk! hij moest een in alle opzichten allervoortreffelijkst mensch geweest zijn, indien hij geene onverwinnbare aantokkelingen hadde gevoeld, om in alles volkomen meester te worden, en de zulken, die hem hierin wederstand boden, niet gezocht had uit den weg te dringen, of te verpletteren. — Wie dan ook eene zoo uitgebreide magt in de hand des Stadhouders verderfelijik moge keuren, deze beschuldige niet Maurits, maar hen, die hem zoo veel hadden gegeven, of niet gezorgd, toen het nog tijd was, dat hij niet nog meer tot zich name.

(Uit hetzelfde werk.)

PHILIP WILLEM VAN HEUSDE.

(Geboren 1778, overleden 1839.)

De ware vrijheid.

Vrijheid heeft men meestal met onafhankelijkheid verward, en niet zonder reden: want men stelde haar tegen slavernij over: en zoo is gewis de vrije onafhankelijk. Maar, gelijk wij zagen, lieve vriend, niet alle banden, die ons in de maatschappij van elkander afhankelijk maken, zijn daarom slavenbanden. Het zijn

honden der liefde, die het kind aan zijne ouders en meesters, den vriend aan zijnen vriend, den man aan zijne wederhelft, den burger aan zijnen staat, den mensch aan den mensch en de menschheid verbinden: en liefde doet vrij, doet zelfstandig werken, en dikwijls de zaak van alwie en alwat ons lief en dierbaar is moet voorgestaan en gehandhaafd worden: ja zóó is liefde den mensch bij al zijne zucht tot onafhankelijkheid eigen, dat menige slaaf zich voor zijnen meester opofferde en dan zich vrij gevoelde. Geene vrijheid, ik heb het reeds gezegd, zonder zelfstandigheid het is anders vrijheid van rovers en oproermakers; maar ook geen zelfstandigheid zonder liefde. De man, die in de maatschappij het meest karakter heeft, is juist die geen, die het minst onafhankelijk schijnt: want geheel schijnt hij voor anderen te lever geheel zich aan de belangen zijner betrekkingen, zijner vrienden, zijns vaderlands, der menschheid onderworpen te hebben; maar zoo niet alleen voor, maar ook in en door alle anderen levende trekt hij, als die plant daar voor onze voeten, uit alles wat hem omgeeft voedsel en kracht, en roept hem zijn vaderland, roept hem de stem der menschheid ter hulpe, dan ziet men, wie in de maatschappij zelfstandig, wie vrij mag heeten en de vrijheid van anderen handhaven wil en kan. Diezelfde man, die als zoon, als leerling, als vriend, als echtgenoot slaaf had kunnen schijnen, is allen, die bij liefde en hoogachtte, eensklaps ziet men hem in eene held veranderen, voor wien ieder vrees en beeft, die de regel van anderen schenden durft. En zoo, even zoo is de natie, die vrij is en hare vrijheid handhaaft; want voor het beste en vermoedste gedeelte bestaat zij uit zulke mannen. Vrijheid was het, ware vrijheid, waarna wij voor drie eeuwen streefden; maar liefde was het ook voor betrekkingen, liefde voor het vaderland, zucht voor het algemeene best, die ons zelfstandig deed beraden, slagen en handelen, voor altaren en haardsteden ons strijden deed, van het alvermogen Spanje ons los deed strijden en ons eindelijk een vrij gemeenebest deed bekomen. Niets is in de wereld eenvoudiger, vriend, dan de man, dan de natie, die karakter en zelfstandigheid heeft. Het komt hier op grondbeginselen aan, en grondbeginselen zijn geene axiomata, geene stellingen of sluitredenen, waarop men in boeken stelsels van zedekunde en staatkunde bouwt: in het hart moeten zij liggen, en door liefde voor ouders en alle goeden en wijzen ontkiend zijn en wortel geschoten hebben, en bij volken zoo wel, als bij menschen, bestaan ze in godsdienstig en zedelijk geloof, dat menschen en volken vastheid van karakter geeft. Daar is de bron van ware vrijheid, die op beginselen rust en met zelfstandigheid gepaard gaat.

(Brieven over hooger onderwijs.)

Het wezen der muziek.

Het wezen der muziek is niet in 's menschen uitwendige zintuigen te vinden: het moet hooger, in 's menschen ziel zelve, gezocht worden. Muzijk noemen wij ook *toonkunst*, eene juiste benaming, wanneer wij van de kunst of van de theorie der muziek spreken. Uit zang en dans toch is toen eerst kunstmatige muziek ontstaan, nadat men op de *toon*en van 's menschen stem en derzelve verscheidenheid opmerkzaam was geworden; zoo eerst heeft men kunstmatig gaan zingen en speeltuigen kunstmatig zoeken te vervaardigen en te bespelen. Doch men bedriegt zich, zoo men het *wezen* tevens der muziek door dit woord meent uit te drukken. De kunst der toonen, ja, om die juist te onderscheiden en op duizenderlei wijzen zaam te voegen, deze wordt door dat woord te kennen gegeven; maar de verhevene kunst, die van de Muzen haren naam ontleent, de muziek, hoe zou er die door uitgedrukt worden? Niet anders is het met de danskunst gelegen. Zij leert de jeugd zich met gepaste houding en op de maat bewegen, passen en figuren met de grootste verscheidenheid maken, doch even onmogelijk is het, om, zoo doende, dansen te leeren, gelijk de Gratiën gezegd worden gedanst te hebben, als men door toonkunst der Muzen zang zou doen hooren. Maar wat mag het dan wel zijn, dat er bij moet komen! Eene belangrijke vraag voorzeker, zoo wij eenmaal dat, wat ik de *natuur*, het *wezen* en als de *ziel* der kunsten noem, zullen doorgronden. Wel nu dan, wat is dat? Het *gehoor* welligt, zegt gij: zonder dat kan men noch de toonen onderscheiden noch op de maat leeren dansen. Dat laat zich wel hooren, vrienden, en ziet! daar drukken wij met één woord uit, wat de Atheensche vreemdeling met zoo vele woorden en met zoo lange omschrijving *gevoel* of *vatbaarheid voor harmonie en maat* noemde. Evenwel, als ik op die benaming *gehoor* en derzelve gewoon gebruik achtgeve, voldoet mij dezelve niet volkomen. Want al onderstel ik mij in iemand een goed, een volmaakt gehoor, zoo begrijp ik toch niet, hoe dat alleen genoegzaam zou zijn om dat bevallige, dat bekorende, dat betooverende in zang en dans te brengen, dat wij er te regt in verlangen. Voor toon- en danskunst mag gehoor toereikende zijn, maar de kunsten der Muzen en der Gratiën vorderen nog buiten dat geheel iets anders. Onze Athener, meen ik, heeft het niet kwaad uitgedrukt met het *gevoel voor harmonie en maat*, of zoo ge wilt, *gehoor* te noemen; maar tevens vermoed ik, of hij niet welligt iets hoogers daarmede, dan deze onze gewone uitdrukking te kennen geeft, bedoeld hebbe. Eene oude fabel, die Socrates bij Plato in den *Phaedrus* verhaalt, zal u welligt beter, wat ik

vermoed, doen kennen en beoordeelen, dan al wat ik verder daarover zou te zeggen hebben. Zij behelst het ontstaan der muziek op aarde, en welken indruk zij toen op de menschen maakte. Haar vermogen was verwonderlijk: men vergat alles, eten en drinken, ja, men vergat zichzelf om naar die toonen te luisteren. Zoo iets had toonkunst of zangkunst, hoe volmaakt zij ook geweest ware, niet kunnen uitwerken. Welaan dan, vervoegen wij ons, mijne vrienden, bij Socrates en den jongen Phaedrus, waar Plato hen met elkander aan den oever van den Ilissus, onder dien hoogen, breeden plataan, over de liefde, de kunsten, maar ook inzonderheid over eene zekere hoogere muziek en poëzij, dan de gewone is, doet spreken. Die geheele streek daar aan den Ilissus is voor dusdanig gesprek zonderling geschikt. Het is eene heilige plaats: overal beelden van Goden en Nymphen, als of die daar geleefd hadden en nog leefden, en bekorend voor het oor de zang, de onophoudelijke zang der cicaden 1). Hier dan, in deze verblijfplaats der Nymphen, zegt Socrates tot Phaedrus: «laat ons voortgaan met onze gesprekken: want hoor die zangsters boven ons hoofd en rondom ons in het geboomte en de struiken, dat zij niet welligt ons bij de Muzen aanklagen en ons die eere doen weigeren, welke zij van de Goden verkregen hebben om den menschen mede te deelen, maar veeleer verwonderd van ons zamen spreken, ons die eere doen toekomen.» Phaedrus weet niet, wat Socrates hiermede bedoelt. «Daarvan,» zegt hij, «heb ik nimmer vernomen.» «Maar dat toch,» is het antwoord van Socrates, «dat staat eenen lieveling der Muzen niet wel, van zoodanig iets nimmer vernomen te hebben.» En daarop verhaalt hij hem die schoone fabel der oudheid. «Men zegt, dat deze dieren eens tot de menschen behoord hebben, die voor de geboorte der Muzen leefden, maar toen deze geboren waren, en voor het eerst de zang op aarde vernomen werd, dat sommige dier menschen toen zóó bekoord, zóó van wellust verrukt werden, dat zij al zingende eten en drinken en eindelijk zichzelf vergaten. Zij stierven dan ook zonder het te weten: en zoo is uit hen daarop het geslacht der cicaden voortgekomen, hetwelk dit van de Muzen tot eereprijs verworven heeft, dat het geen voedsel behoeft, maar van de geboorte af aan af terstond en onophoudelijk, zonder om spijs of drank te denken, zingt, tot dat het sterft, en daarna bij de Muzen gekomen, haar boodschapt, wie onzer, hier beneden, haar en, welke van haar, hij het meest vereert. Reden dus genoege voor ons, Phaedrus, om hier voort te gaan met onze gesprekken.

1) *De krekels in Zuidelijk Europa (Cicada Orni) maakt een aauwamer geluid dan de onze.*

gewonen, en zelfs meer dan gewonen last gedrukt zijn —, niet ongelukkig kan wezen. Wordt ook dit niet door Barzillai's voorbeeld bevestigd?

Wegen wij, ten einde ons hiervan te overtuigen, met het oog op den ouden man, tegen den last, die nederdrukt, de menigerlei sterkte, die zijne schouders onderschraagt.

Welke is de last? Voor zinnelijk genot is Barzillai weinig vatbaar meer. Niet meer, gelijk in vroegeren leeftijd, wordt zijn oor gestreeld door zangers en zangeressen; niet meer zijn gehemelte geprikkeld door keur van spijzen; drok gesprek, zoet gesnap en scherts vermoeijen hem. Veel dan mist hij. Er drukt ook. Zwakheden van menigerlei aard, indien al geene smarten, zijn den afgeleefden mensch te dragen. Telkens is hij iets vergeten, en weet hij het bekendste niet te noemen. Zwaar hoort hij; donker ziet hij; met slependen voet gaat hij; veel gestoord is zijn slaap. Allerlei bekommert hem; allerlei hindert hem, en wekt zijn wrevel. Kenbaar neemt hij af, en onaangenaam gevoelt hij zijn afnemen. Met een inzakkend huis is hij te vergelijken, en daarenboven met den ongerusten en weinig tevreden bewoner van zulk een huis.

Wij vernamen nog slechts een gedeelte van het kwaad des ouderdoms. Er is meer. Barzillai, als hij spreekt van aan David tot last te zullen zijn, doet mij denken aan het mishagen, hetwelk jonge menschen veelal te lijden vinden van oude menschen, en van al wat uit den ouden tijd is. Daaruit is weerkeurig verdriet voor den ouden man. Het verdriet den grijsaard, dat hij zooveel uit den tijd der vaderen veranderd ziet en omgekeerd; en hoe kwetst het hem, als zijn voorzigtige raad klein geschat, zijn begrip als vooroordeel verworpen, zijn omgang achtergesteld en voor vervelend gekeurd, zijn gerimpeld aangezigt, zijn klagen, zijn veel bedenken en langzaam besluiten wel eens belagchen worden. En een' man van wijsheid en hoogen geest moge dit zeldzaam bejegenen, of deze moge zulks gemakkelijk en lijdzaam overzien, hem weder treft een ander kwaad des te gevoeliger, dat namelijk zijn werken zoo zeer vertraagt, nu bijna heeft opgehouden, dat hij op zooveel mislukt, zooveel verzuimd, zooveel verkeerd gedaan werk terugziet, en nu de achterstallen niet meer te voldoen, en de verkeerdheden niet meer te herdoen zijn. Maar ook, wat wandelaar, wie hij ook zij, beklempt en schokt het niet, zich genaderd te zien aan het einde van den weg, die hem in vroegeren tijd lief was, en nog, zij het slechts door gewoonte, lief blijft, met welks aangenaam en onaangenaam hij gemeenzaam is geworden, waar hij medgezellen en vrienden aan zijne zijde heeft, waar hij, moge hij ook dikwijls glibberen en struikelen,

toch den voet vast nederzet, en wáár hij gaat, dat met het oog ziet? Wien, aan het einde van zijn levensweg genaderd, schokt het niet, zich genaderd te vinden — aan eene steile, allersteilste afhelling, zonder grond! — Barzillai! zulken last draagt gij, en toch zijn uwe schouders niet diep neergedrukt. Neen, er is op uw gelaat helderheid, vreugde. En wat dan, zeg het ons, wat dan is de troost, die u onderschraagt en verruimt?

Hetgeen den last des ouderdoms onderstut, is, wèl gezien, niets anders, dan hetgeen wij reeds bevonden hebben, dat den ouderdom siert en eert: namelijk wijsheid en Godsvrucht. Hetzelfde gesprek dus van Barzillai, hetwelk op onze eerste twee vragen heeft geantwoord, beantwoordt ook onze tegenwoordige vraag.

Wij hooren het uit het gesprek van den grijsaard: gemakkelijk mist hij de prikkelingen van aangename spijs en drank, het streelen van zangers en zangeressen, ook het gekittel van rang en onderscheiding van een koninklijk hof; gemakkelijk ontbeert hij dit al, want zijne wijsheid houdt het voor iets kinderlijks, hetwelk naauwelijks den man voegt, en waarboven de deftigheid zijns grijzen hoofds altoos verheven is. Inagelijks doet zijne wijsheid hem de ongemakken, ja de smarten des ouderdoms, zonder wrevel, en op die wijze als een' ligten last dragen. Dag aan dag pleegt zij hem in te fluisteren: ligt wordt het pak, waaronder gewillige schouders gezet worden. Hoe? zoudt gij, de goede jeugd van den Heer ontvangen hebbende, nu kwade jaren gemelijk van u stooten? Zie! de laatste mijl van den levensweg valle wat moeilijk, maar ook de laatste mijl is het eind van den altijd moeilijken weg.

Ik onderscheide het aan de opgeruimdheid van zijn gelaat. Zijn tong en zijn oor mogen veel verstompt zijn, er is echter nog een genoegzaam aantal genoegens, voor welke hij vatbaar blijft: nadenken en onderzoek, opmerking van hetgeen gebeurt, en vergelijking van het tegenwoordige met hetgeen is voorbijgegaan, gesprek met ouden en jongeren over oude zaken 1), en voorts wat van zinnelijk genot voor hem overig is. Die genoegens proeft hij; hij proeft ze dankbaar, en door ze dankbaar te smaken, geniet hij ze tiendubbel.

Voor den ouden man zij het genot van spijs en drank, gezellige vreugd, luimige scherts meest verloren; het gemis daarvan weet hij zich, op eene hem waardige wijze, te vergoeden, door zulk genot in de opgroeiende jeugd met genoegens aan te

1) *De oude vader Nestor, bij Homerus, spreke wat tijd; hoe veel genoegens echter heeft hij, van den ouden tijd snoevende. Ilias. A., vs. 247 volg.*

zien, en het haar bij wijlen te beschikken. Zoo verbeeld ik mij vader Barzillai, die zijn zoon in zijne plaats voor de hofstafel in de gunst des Konings beveelt, aan de eenvoudige tafel, waar hij kinderen en kindkinderen rondom zich verzameld heeft, met en in hen feest te houden.

De afgeleefde grijsaard hebbe voor arbeid geene mannelijke kracht meer; dit grieft hem niet smartelijk, als hij slechts mijdt nieuwe groote zaken te ondernemen; als hij de overige kracht doorgaans besteedt tot den lang gewonen, en van nu aan wat matig opgenomen arbeid; als hij jongere werkgenoeten gereed vindt, om met eenige verligting hem in het gemoet te komen. En heeft hij in vroeger leven veel gedaan, onder noodzakelijke rust verblijft hij zich dan over het volbrachte werk. Wat vreugd voor Barzillai over zijn werk, gedaan in de verzorging zijner rijke akkers en gaarden, in de besturing van zijn gezin en de opvoeding zijner kinderen, waarschijnlijk ook in het ambt van regter of oudste van zijnen stam, en nu onlangs in de moedige onderschraging van het koninklijk huis! Die werken, voor den ouden man eerlang achter het graf in te oogsten, vergezellen en volgen hem van nu aan.

Eere en dankbaarheid ontgaan zelden den grijsaard, wiens leven voor de wereld, in grooteren of kleineren kring, als eene zegenende bron vloeide. Men zie Barzillai door den Koning eervol begroet en teederlijk omhelsd: de inwoners van Rogelim en zijne kinderen deden het, verwacht ik, iederen dag. Dat ook in onze eeuw de verdienstelijke grijsaard zulke onderscheiding niet misse, zijn grijze hoofd door jonge menschen geëerd zie, zijne ervaren wijsheid, waaraan gewis de jeugd, zij die ook veel geletterd, achterstaat, hoog geacht vinde en gaarne ingeroepen. Maar ook, dat de oude man, van zijne zijde, geen' weêrzin verwekke, niet van zich stootte door hoog eischen, door telkens berispen, door altijd klagen, veeleer, gelijk wij van Barzillai's opgeruimd gelaat mogen vermoeden, de vrolijke jeugd aanlokke, door tot haar op gepaste wijze af te dalen, en haar iets toe te geven.

Doch wat ook een mensch, een Koning zelfs onder de menschen, prijze, de nadenkende Barzillai is daardoor niet gerust gesteld met opzigt tot het oordeel des Alzienden en Heiligen; en zij ook in het vaderlijk graf, waaraan hij is genaderd, hem, een' vermoelden wandelaar, rust aangeboden, in de donkere grafpelonk echter voeren dood en verwoesting de heerschappij. Maar dezen kommer over gebrek aan al wat het lieve leven geeft, zelfs in den ouderdom nog geeft, weert het geloof des godvruchtigen; deze duisterheid des grafs wijkt voor de hoop van den

vrome. Vrede, troost en goede moed ontbreken hem niet, die met David zingt: *Indien Gij, o God! de ongerechtigheden gadeslaat, niemand bestaat; maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt. En nu, ik verwacht, mijne ziel verwacht, gelijk de wachter op den morgen.* En dit is de troost, welke een vroeger opgang des Evangelies aanbiedt; hoeveel overvloediger dan niet te ontleenen uit deszelfs volkomen openbaring! De Christelijke hoop voorzeker is de genoegzame steun, ja, zij is het helder licht en de vreugd eens waardigen, dat is, godvruchtigen ouderdoms. *Indien wij, zegt zij, gezondigd hebben, wij hebben enen voorspraak bij den Vader, Jezus Christus, den regtvaardige. Hij is eene verzoening voor onze zonden. Ik heb den goeden strijd gestreden, en het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der regtvaardigheid, welke de Heer, de regtvaardige Regter, mij geven zal in dien dag.*

(De Bijbel uit God.)

CORNELIS JACOBUS VAN ASSEN.

(Geboren 1788, overleden 1859.)

Perikles voor de regtbank te Athene.

Heugt het u nog, Burgers van Athene! hoe voor weinige jaren onze stad en alle hare omstreken naar eene onmetelijke werkplaatse gekeken, waar duizenden van arbeiders en handwerkers door elkander wemelden? Uit de gebergten van den Himettus en den Pentelikus groeven de gravers het ruwe marmer uit; of welke grondstoffen Attika zelve niet in genoegzamen voorraad bezat, die werden onbelemmerd, over zee, uit verre landen gehaald. Het eene schip was nauwelijks afgevaren, of met uitgespannen zeilen stevende het andere de haven binnen, beladen met het kostelijke hout van Cyprus of met het elpenbeen van Lybien. Dan stroomde de hoop naar de haven, en heesch met gejuich en gedruis de rijke waren uit de kiel. Anderen, zwoegende onder hunne zware vracht, kruiden of sleepten de geloste waren stadwaarts, terwijl anderen reeds met beitel en hamer en truweel gerced stonden, om de ruwe stoffen, ieder in hare geschikte werkplaats, te bearbeiden en te bereiden, om ze straks af te leveren aan andere werklieden, die de ongelijksortigste deelen op de kunstigste wijze zamen-

en niet op het midden van den dag, als het vee onder de boomen, door hun gezang bekoord, in te sluimeren." Zoo zocht men oudtijds het uitwensel, het verwonderlijk uitwensel der muziek op de menschen uit te drukken. Ik herhaal het, vrienden, dit had noch toonkunst noch danskunst, hoe volmaakt dan ook en echt kunstmatig, met eenige mogelijkheid kunnen teweegbrengen. Maar letten wij vooral op het gebruik, dat hier Socrates van die fabel maakt. Hij bedoelt hier niet zang en dans alleen, hoeveel bekorends die ook op zichzelf hebben, maar poëzij ook tevens, de poëzij inzonderheid, die met zang en dans gepaard, in de koren zich doet hooren: ja de hoogste muziek, die in de gesprekken der wijsgeeren heerscht. «Wat wij hier spreken, zegt hij, boodschappen deze zangsters, hier om ons heen, daarboven aan Calliope en Urania, de oudste der Muzen, die daar de schoonste stemmen uitbrengen.»

(*De Socratische School.*)

WILHELM BROES.

(Geboren 1767, overleden 1858.)

Maria en Martha.

Martha, eene goede, maar gewone vrouw, heeft achting en liefde voor den Heiland, omdat zijne Leer, blijkens zijne wonderen, van God is; omdat hij zelve zoo deugdzaam is, overal weldoende, innemend vriendelijk; omdat hij door velen veracht en vervolgd wordt. Een rijke, verkwikkende maaltijd is de uitdrukking van hare liefde. Het geen Maria aan den Heer verbindt, is het doorzigt van de Goddelijke verhevenheid zijner Leer, het gevoel van de gadelooze voortreffelijkheid zijner deugd, de dankbare en blij opgetogene verwachting van het heil, 't welk uit hem voor haar en de wereld vloeit, en langs zoo meer vloeijen zal. Vragen en luisteren, mededeelen van hare gepeinzen over zijn onderwijs, betuigingen van haar geloof, ontboezeming van hare liefde, dankbaarheid en hoop zijn de uitdrukking van hare verknochtheid. Even dit verschil tusschen de liefde, welke Maria, en die welke Martha den Heiland toedraagt, ontmoeten wij hier en daar, in meer of min duidelijke trekken, in het berigt der opwekking van Lazarus. Klar voor al is Maria in alle de drie bedrijven van hare zuster onderscheiden door ingetrokkene, diepe, zachte, stille gevoeligheid. Terwijl de woelige opruiisende Martha omloopt, en overluid weent, zit Maria in huis, onder

haar tedere nadenken over den liefsten broeder, bij wijlen een stillen traan lekende. Wanneer beiden den Meester door een overvloedig onthaal vereeren willen; ei ziet, Martha haalt, met luidruchtige drukke zorg, schotel bij schotel samen: en Maria, zij heeft, zonder iemands weten, de kostelijke Nardusflesch genomen, — treedt ongemerkt in het vertrek, waar Jezus aanligt, — stort den Nardus over het gezegend hoofd en de voeten haren Vriends, — kust hem de voeten, en wrijft ze met de haren in, — denkt veel, en spreekt niets.

Martha, daar staande op haren drukken post, heeft al verscheidene reizen het oog gerigt naar hare gemakkelijk zittende zuster. In zekeren oogenblik, wanneer het deze wat over de hand liep, zeide zij tot Jezus, op hare zuster een weinig te onvrede, maar toch niet loos en scherp; half schertsende en half ernstig: «Lieve Meester! kunt gij dat zoo lijden en toelaten, dat mijne zuster al het werk aan mij alleen overlaat? Kom, het gesprek was reeds lang! zeg haar, dat zij nu eens opsta, en mij wat helpe!» In dergelijken toon meen ik de soort van aanklagt, welke Martha van hare lieve zuster bij den Heere doet, te moeten verstaan. Zouden echtgenoot en echtgepoote, zuster en zuster ligt de welvoegelijkheid zoo verre verbreken, om aan het genoegelijke vriendenmaal hunnen twist tot een' der gasten te brengen, en te vorderen, dat hij tusschen hen regt spreke? Is 't wel waarschijnlijk, dat Martha, die het zeer druk had, doch in haar geliefde vak, aan hare zuster derzelver mindere vlijt in het dienen, zeer euvel heeft opgenomen? Een klein misnoegen evenwel kan zich in haar hart verborgen hebben; voor een deel geboren uit de groote verscheidenheid van haar bestaan, tegen welke dat duurzaam' peinzen en aandachtig luisteren van Maria schokte en aanstiet, — voor een deel uit jaloesheid, dat de Meester zoo geheel en zoo lang het oor gaf aan de geliefde Maria, — en voor het meeste deel misschien uit spijt en zorg, dat door het lang' gesprek de aandacht van den kostelijken en moeilijck bereidden maaltijd te veel werd afgetrokken.

Ik vind den Heiland hier, met opzigt tot het zusterpaar, gewikkeld in een verlegen, en bij uitnemendheid kiesch geval. — Wat op de aanklagte van Martha te doen? Zal hij de goede, welmeenende, hartelijke vrouw op den destigen toon van zedemeester bestraffen over hare al te groote zorgvuldigheid omtrent aardsehe dingen, en den bekrompen' geest, in welchen zij hem met keur van spijsen, zoo zeer als met de vruchten van hare bergierigheid, meent te verkwikken? dat ware weinig geschikt en onheusch! Gij zoudt gewis den gast niet dulden, die uit liefde, met overvloedige pracht onthaald wordende, tot den gastheer een

rede- en strafpredikatie hield, over de vereischte eenvoudigheid van maaltijden. Zal Jezus het geschil, 't welk tusschen de zusters gerezen is, met regterlijke uitspraak beslissen? Martha's aanklagt van de hand wijzen, en Maria in 't gelijk stellen? Dit ware bij een genoegelijk vriendenmaal onvoegelijk. Martha, die het niet met hare aanklagt niet zoo ernstig meende, verdiende die nederlaag niet, en de triomf, wel verre van aan Maria aangenaam te wezen, zou haar over hare lieve zuster verlegen maken. Mag hij, ter andere zijde, aan deze den lof onthouden, welke haar, van vegen haren beteren geestelijken smaak, toekomt, en voorbijgaan, om aan gene een nuttige herinnering te doen? De wijsheid van Jezus, zijn lijn' vernuft, zijne billijkheid en zijn goedwillig hart wijzen hem, in dit ingewikkelde geval, den eeng regten weg. Komt, leert van hem, om met den ernst van vermanen, heusche vriendelijkheid te paren, en met getrouwheid in 't bestraffen hetgeen dat liefelijk is en wel luidt. Merken wij op, aan welken de post van vermanen en bestraffen gegeven is, dat de getrouwheid geenszins de kiesche beleefdheid uitsluit, bij den hoogerer rang en bij andere omstandigheden in acht te nemen, en dat eene naakte hoogerustige berisping in het eene geval noodig, in het andere ontijdig is, en de geheele vrucht van het werk doet verliezen. Leert van Jezus, om geschillen, bij welke gij tegenwoordig zijt, op eene wijs te vereffenen, dat, terwijl aan hem, die gelijk heeft, regt wedervaart, hij die ongelijk heeft, niet te onvrede is, of wel zoo, dat het twistgeding eerder schijnt van wederzijde terug genomen, en van hetzelfde afgezien te worden, dan dat het tot eere van de eene, en tot vernedering van de andere partij zou beelst zijn en uitgesproken. Welk is dat ernstige en lieve, dat getrouwe en kiesch bescheidene, dat vernuftig gepaste antwoord, 't welk ik u ter bewondering en navolging aanprijst? «Martha! Martha! gij bekommert u over vele dingen, en één is noodig. Goede vrouw! uwe liefde maakt het u te druk. Veel minder, weinig, zou voor het vriendenmaal genoeg wezen. Er is een andere overvloed van onthaal, welke uw Meester ver boven deze rijkelijkheid van geregten aangenaam zijn zou.» — Eene zachte berisping en les! «Maria heeft het beste deel gekozen, 't welk van haar niet zal weggenomen worden. Meeu niet, dat uwe zuster, als zij mij met hare gesprekken onderhoudt, ledig zit; zij is veel eer druk bezig met de zorg van mijn onthaal. Zij vervult het andere deel van den tafeldienst, het beste, edelste deel, 't welk mij, uwen gast, verre na het meeste vereert en lief is.»

Deze opvatting van 's Heilands antwoord behaagt mij het meest, en het is mij voorgekomen, dat eene zeer deftig ernstige bestraf-

fiag, hoedanig andere Schriftuurverklaarders in het zelve gevonden hebben, — in dergelijken toon: «Martha! Martha! wat zijt gij aardsehgezind; hoe veel beter en edeler is uwe zuster!» — weinig zou gevoegd hebben bij den maaltijd, welke de hartelijke liefde van Martha haren Heer bereid had, en geheel verwijderd is van den lieven, bescheidenen, het welvoegelijke zoo fijn onderscheidenden geest van Jezus.

De beschaafd of verlicht Godsdienstige is eene vrouw, als ik mij in Maria voorstel. Gij vindt in haar een' grooten smaak voor godsdienstig onderzoek, zeer heldere inzigten in de waarheid; — een geloof, 't welk den onfeilbaren Meester, wanneer hij ook de sterkste vooroordeelen van zijnen tijd tegenspreekt, niet mistrouwt. Zij zalfde den Heer tot voorbereiding zijner begravenis, en de voorkeur met welke zij den Nazarener Profeet volgde boven de Pharizeeuwsche Meesters, is eene beslissende proef, dat zij eenvoudige waarheid lief had, en geene ijdele spitsvondigheid. Liefde tot Jezus vertoont zich in haar met niet minder glans, dan zucht tot onderzoek. — O! die tederst aanhangende! Daar zit zij onafscheidelijk aan zijne voeten! Die verheven adelijke liefde, welke in hem niet slechts den goeden Meester bemint, gelijk Martha, — niet enkel om eene weldaad hem hoogschat, maar het meest' om de voortreffelijke eigenschappen zijner ziele en als den grooten Godsgezant. Die stil gevoelige, tevens sterk aandringende en overvloedige liefde. Daar, zonder iemands weten, stort zij den rijken Nardus over haren Heer uit, en doet hetgene zij vreest bij het sterven van haren vriend niet te zullen kunnen doen. Deze ijver van Maria, om van Jezus te leeren, maakte haar niet zuimachtig in de huishouding: de Heer zou haar dan gewis niet verdedigd hebben. Neen! te regter tijd was zij Martha. Het gevoelige van hare Godsvrucht verstikte de werkdadige liefde niet; maar deed dezelve veeleer met stevigen en weligen wasdom uitspruiten. Te regter tijd was zij eene Dorcas en Lydia.

(Leerredenen.)

Wat den last des ouderdoms verligt 1).

(Geschreven op negentigjarigen ouderdom.)

De godzaligheid met vergenoegdheid is een groot *gewin*. Zoo schrijft Paulus. Ik besluit er uit, dat een zoo waardige ouderdom, als ons in Barzillai voor oogen is — mogt die ook door den

1) Naar aanleiding van 2 Sam. XIX: 31—40.

arakter der Germanische Volken zoo sterk was ineengesmolten, naar verborg die armoede van gevoel onder bloemrijke uitdrukkingen, waarin eene zekere oostersche overdrevenheid heerschte. Men gewende zich, om met woorden en gedachten te spelen, en van daar die oneindige tegenstellingen en herhaalde woordspelingen, welke de Franschen, wier geest van regelmatigheid daardoor beledigd werd, met den naam van *Concetti* brandmerkten, en die wij met den naam van valsch vernuft bestempelen, zonder in te zien, dat de Italianen zelve deze weelderigheid van den geest niet zoo streng beoordeelden; dat ieder volk eenen eigenaardigen smaak bezit, en dat hetgeen in de taal van Petrarca aan de oevers van den Arno of Tiber welluidend klonk, daarom niet steeds voor die van den Amstel of de Seine geschikt was. — Waren nu reeds die gebreken in de schoonste eeuwen der Italiaansche Letterkunde, zelfs bij hunne puikdichters niet onopgemerkt gebleven, hoe veel te meer moesten dezelve niet toenemen bij den wansmaak, die meer en meer begon plaats te grijpen. De vernuften in die eeuw, welke in de Geschiedenis der Letterkunde op een beroemd tijdvak volgt, zijn gewoonlijk begeerig, om de verdienstelijke mannen van dit vorig tijdperk na te volgen, en meestal is het de rigting van den menschelijken geest, meer het kwade dan het goede te overdrijven. Zoo werd Tasso's *Amintas*, een herderspel, zekerlijk van eenen te weelderigen rijkdom van dichterlijke versiersels niet geheel vrij te spreken, doch onvergetelijk door onloochenbare schoonheden, door den *Getrouwen Herder* [Pastor fido] van Guarini gevolgd, waarin wel de feilen, doch geenszins de schoonheden van den vroegeren Dichter overtroffen werden. Tasso's *Jeruzalem*, waarin eenige gezochte wendingen en toverijen, door zoo vele schoonheden, voor alle eeuwen en tijden geschikt, opgewogen worden, werd door den *Adonis* van Marino vervangen, die, door eenige schoonheden van uitdrukking en stijl, zijne opeengestapelde tegenstellingen en zijnen valschen smaak niet kan uitwisschen 1). En echter was dit de man, die, ten tijde van Hooft, op den Italiaanschen Zangberg het bewind voerde.

(Uit dezelfde Verhandeling.)

1) *Marino leefde 1569—1625. In de Letterkundige Geschiedenis is hij als bederver van den Italiaanschen smaak bekend. Des niettemin vond hij onder zijne tijdgenooten talrijke bewonderaars, en de verbittering tusschen dezen, die zich Marinisten noemden, en diegenen, welke met regt zijne werken hekelden, rees tot den hoogsten top en ging zelfs tot dadelijkheden over.*

GERHARD HEINRICH VAN SENDEN.

(Geboren 1793, overleden 1851.)

De bergstorting van den Ruffi.

Weldra kwamen wij in een dal, dat westelijk door den *Rigi* wordt begrensd, doch ten noorden door de *Zuger*- en ten zuiden door de *Lowersee* wordt besloten, en aan welks oostzijde zich twee bergen verheffen, de *Steinerberg* en de *Ruffiberg*. Dat dal lag bezaaid met steenen, de grond bestond uit rotsstukken en rotsbrokken van bijna elke denkbare gedaante; langwerpige, vierkante, hoekige, ronde en daaronder, die 30, 40, ja zelfs 50 voeten kubiek hadden. Wandeleude over en tusschen deze steenen, wandelden wij op het graf van een voorheen bloeiend dal, waarin de vruchtbare velden en de bevallige huizen van vier kleine dorpen: *Goldau*, *Büdingen*, *Röthen* en *Lowerz*, met hunne vreedzame bewoners, ter diepte van 100 en 200 voet, eens bedolven waren geworden. — De treurige geschiedenis is kortelijk deze. De 2de September van het jaar 1806 was als een bewolkte dag begonnen; hij hulde aldus voorbeteekeneud in zijner donkeren schoot de gruwelen der verwoesting, die hij baren zoude. Reeds in den vroegen morgen vertoonden zich enkele scheuren in het grastapijt, hetwelk de benedenste afhellingen van de bergen dekt, die aan de oostzijde van het dal rijzen. Reeds toen hoorde men het van tijd tot tijd kraken in de dennenbosschen, welke deze bergen, hooger op, bekleeden. De wortels van die dennen scheurden. Toen ook zag men hier en daar steenen en stukken rots van hunne plaats gerold en gerukt. Kleine met gras bedekte heuvels werden op en over elkander geschoven. Ook de rotswanden, die het hooger gedeelte van deze bergen uitmaakten, begonnen stukken van hunne zelfstandigheid los te laten; kleinere en grootere steenen vielen van boven. Zij sloegen in de bosschen neder of rolden langs de helling van het groene voorland in het dal.

Onder zulke pijnlijke voortteekenen verliep de voormiddag. Na twee uren des middags echter werd de nederstorting van de losgeraakte voorwerpen menigvuldiger. Ook waren het nu reeds groote rotsbrokken, die naar beneden tuimelden. Omstroeks vier ure gaven eene in de hoogte opstijgende nevelwolk en een dof

gedruisch, hetwelk van den *Rigi* terug kaatste, de inwendige beweging van den berg te kennen. Zij deed vreezen, dat de geheele rotswand, die daar boven in de lucht zweefde, naar beneden zoude storten. Het oogenblik waarop dit inderdaad stond te geschieden, was niet verre. Het benedenste gedeelte van den berg, die (als tegenover *Röthen* liggende) de *Röthnerberg* genoemd wordt, werd van het bovenste gedeelte, hetwelk daarop rustte, los; liet scheurde van één. Men zag, dat dit aardrijk bewogen werd en zacht begon weg te glijden. Een stuk van den hoogen berg stortte eensklaps naar beneden; doch de meeste rotsen, aan welke de grond ontzong, zakten langzaam na. Terwijl dit met den *Röthnerberg* geschiedde, had omtrent hetzelfde plaats met den *Gnypenberg*, een ander gedeelte van den oostelijken bergwand. Ook daar rukt zich de aardkorst, die beneden en verder boven tusschen de rotsen ligt, al verder en verder uiteen. Het groene zodontapijt wordt het onderste boven gekeerd en door de bruinachtig zwarte kleur van den ondergrond vervangen. De bosschen, die lager liggen, volgen de wankelende beweging van het hooger staande geboomte; eene ontelbare menigte van dennen tuimelt over elkander, geheele scharen van vogelen schieten pijlsnel over het tooneel der verwoesting henen, en wenden zich onder lang geschreeuw naar den westelijken *Rigi*. — Thans komt de verschrikkelijke katastrofe hare ontwikkeling nabij. Verscheidene op zich zelve staande rotsbrokken rollen den berg af. Zij verpletteren huizen, stallen en boomen; in versnelde vaart storten zij zich in de diepte van het dal, als voorboden van de massa, die er staat te volgen. Zigtbaarder wordt nu de beweging van al de bosschen, geweldiger het kraken en spijten van het geboomte, akeliger het doffe bonzen van de steenen en aardklompen. Eindelijk, ten vijf ure des avonds, slaat het vreesselijke oogenblik der losbarsting. De vervaarlijk groote bergwand, tusschen den *Spitsbuel*, en de *Steinbergerstue* van duizend voet hoogte, die honderd voet dikte heeft en de lengte van een uur, dit geheele gevaarte, dat daar 5000 voet boven het dal van *Goldau* stond, rukt zich los. Eerst glijdt het in eene vreesselijke, langzaam golvende beweging voort; het schuift bosschen, steenbrokken, herdershutten en kudden voor zich henen. Bij de kapel van *Röthen* scheurt de vervaarlijke brok in vier deelen, van welke twee de rigting naar het dorp *Lowerz* en de *Lowersee* en twee andere die naar *Goldau* en *Fallenboden* nemen. Maar de kracht en vaart van het geheel is door deze breking in deelen niet verzwakt geworden. Alles vermorselende en verpletterende, alles wegscheurende en wegslingerende, snelt de steenstroom voort. De *Lowersee* wordt wild. Zij stort zich brullend en schuimend over

hare boorden. De omliggende bergen beven, de dalen trillen, de rotsen sidderen. De *Rigi* wordt gebeukt door de brokken, die, boven van den tegenoverliggenden berg losgerukt, de afbelling even geraakt, telkens in vervaarlijke opeenvolgende sprongen zich weder opgeheven hadden, en nu, als ware het keisteenen, door de lucht vliegen, voortgeslingerd wordende door de kracht der stuiting en hunne eigene zwaarte. De gebrokene en geperste lucht velt de bosschen aan de afbelling van den *Rigi* en doet de dennen buigen als riethalmen. In den tijd van vijf minuten is eene vierkante mijl met den val bedekt, het westelijke gedeelte van de *Lowersee* met steen gevuld — en de geheele bevolking van het dal ligt grootendeels verslagen en gesmoord onder den bergval, terwijl enkelen, ontkomen aan den dood, in rouwe en armoede gedompeld zijn 1).

Dit is in het kort de historie van de ontzettende gebeurtenis, die, toen zij voorviel, alom met ontroering is vernomen. Zij kan nog niet nalaten een gevoel van weemoed bij allen op te wekken, die, hoe verre dan ook van het tooneel der verwoesting wonende, van die verschrikking hooren. Op ons echter, die thans op het jammertooneel der verwoesting ons bevonden, maakte de voorstelling die hier had plaats gehad enen diepen indruk. — Deze werd nog verhoogd door de hartroerende verhalen van zulken, die in de nabijheid getuigen van het gebeurde geweest en van enkelen, die het ontkomen, of als wonderdadig uit den grond weder te voorschijn gehaald waren. Zij dachten toen, dat het einde der wereld gekomen was, dat de jongste dag daar aanbrak met de majesteit en verschrikking van het Godsgerigt. Ontzetting en beving beving hen; als verstijfd en verlamd stonden zij. In den angst hunner harten hadden zij zich toen nedergeworpen voor den Almagtige en hunne ziel Hem aanbevolen; — vreezende dat de nederstorting van den *Ruffiberg*, door die van den *Rigi* en de geheele ontbinding der vaste deelen van het ligchaam der aarde zoude achtervolgd worden. Maar toen zij allengskens tot zich zelve waren gekomen, hadden er de hartroerendste tooneelen plaats. De een zag daar zijne landen en bezittingen eensklaps in eene steenwoestenis veranderd, en was arm; — de ander had, te gelijk met het goed, zijne geliefden verloren, zijnen vader, zijne moeder, zijne broeders of zusters, zijne kinderen of echtgenoot. Hartverscheu-

1) *Het getal der omgekomenen door den bergval, van welke de namen bekend zijn, beloopt 457. Hierbij moet men nog vele vermisten voegen, omtrent welke men geene nadere berigten heeft kunnen inwinnen.*

bragten, tot een ooreenstemmend geheel vereenigden, en uit de schijnbaarste verwarring de heerlijkste orde schiepen.

Er was geen burger, hoe arm of rijk, die deze bezigheden niet zegende, en er niet iederen dag de rijkste vruchten van inoogste. Gelijk een milddadige regen het aardrijf bevochtigt, zoo daalde de welvaart allerwege op onze hoofden neder, en liet niet eenen burger onbegiftigd; want landbouw, scheepvaart, handel, en handwerk wedijverden, wie hunner het meeste heil aanbragt.

Hoe weinige jaren zijn er slechts sedert dien tijd verlopen! En als nu, Burgers van Athene! onze stad door vreemdelingen wordt bezocht, en gij uwe gastvrienden rondleidt langs de markten en straten van Athene, waar vestigt gij dan hunne oogen op, en waar doet gij hunne aandacht bij stilstaan? Maar wat zeg ik? — waar wenden zich de verblinde blikken des verbaasden vreemdelings het eerst vluchtig henen, voor dat gij hem nog waarschuwen kunt? Als getroffen door de roede des wigchelaars, weet hij niet meer, of hij zich in Athene bevindt, of midden in de zalige verblijfplaats der hemelsche Goden. Door heilige aandoening vervoerd, buigt hij eerbiedig zijne knien, en vraagt eindelijk met ontroering, of de Goden zelve op aarde nederdaalden, om deze tempelen en beelden te formeren. Gij grimlacht over eene geestvervoering en dwaling, die u vleit, maar roept zelve met geene mindere geestvervoering uit: Neen! al dat schoone is het werk onzer eigene handen! en terwijl wijat gij tusschen den nieuwsgierigen hoop, die u omringt, alle de bouwmeesters en kunstenaars aan, onder wier begaafde hand deze grootsche gedenkstukken oprezen, die de kracht des mannelijken leeftijds met de bevalligheid der jeugd vereenigen.

Burgers van Athene! indien in zulk een dierbaar oogenblik iemand kwam, die den man als verkwister durfde betichten, door wiens zorg u de onsterfelijke roem dezer eeuwige gedenkstukken ten deel werd, Burgers van Athene! wat zoudet gij dien lasteraar antwoorden? welaan! wendt uwe oogen rond, beschouwt hier het Parthenon, dáár het Odeum, ginds de Propijleen. Ik zie het, ofschoon gij ze altijd voor oogen hebt, gij staart ze op nieuw met bewondering en eerbied aan. Zoo natuurlijk is bij u allen het gevoel voor het schoone! Maar wie is de man, die dit gevoel in u ontwikkeld, en alle die schoonheden heeft te voorschijn gebragt? Ik ben die man! Ben ik misdadig geweest, dat ik een deel van 's lauds penningen gebruik heb, welaan! rukt dan Pallas de speer uit de hand, den helm van het hoofd. Ik heb met den edelen Phidias niet minder voor uwe schatkist, dan voor uwen roem zorg gedragen. Geen grein gouds is verkwest. Gij kunt uwe Beschermgodin van alle pracht berooven, en

met het losse goud, dat haar versiert, uwe volle schatkisten ophoopen. Dan goede Goden! geene heiligschennis; neen! reikt mij den beitel toe, ik zal den naam van het Atheensche volk, dien wij hem ter eere, op altaren en tempelen graveerden, uitbeitelen. Ik zal er den mijnen in de plaats stellen, en u uwe talenten teruggeven. Doch bedrieg ik mij, of hoor en zie ik uw aller misnoegen? Ja! hieraan herken ik u, Atheners! zoo ken ik u beter dan gij u zelve! De eere van al dat schoone is u dierbaar als het leven; en die u die eere verwierf, dien zoudet gij beschuldigen?

(*Perikles van Athene.*)

WILLEM DE CLERCQ.

(Geboren 1795, overleden 1844.)

Invloed van den volksaard op de Nederlandsche poezy.

Wie ooit de Geschiedenissen der volken nauwkeurig gade sloeg, moet voorzeker bekennen, dat misschien nergens het goddienstig gevoel meer invloed op voortbrengelen van den geest gehad heeft, dan bij ons. De Hervorming werd hier in de zestiende eeuw, door een volk, bij hetwelk het redekavelen over dergelijke onderwerpen geliefkoosd was, met grasgte ontvangen, en terwijl in andere Staten één pennestreek van den Vorst vaak over den Goddienst van zijne onderdanen beslist heeft, werd hier de grond voet voor voet betwist, daar zelfs nog eenige onzer grootste mannen uit de zestiende eeuw, Spieghele, Visscher, enz. den voorvaderlijken Goddienst getrouw bleven. Van daar, dat ook bij de verschillende belangen van ons Gemeenebest, bij de steeds tegenovergestelde woelingen van twee partijen, waarvan de eene vaak de nederlagen van den Staat, onder het bewind der andere geleden, als een voordeel aanzag, en waarin dus in het staatkundige de begrippen dikwijls hemelsbreed verschilden, het goddienstige, voor zoo ver het de algemeen erkende begrippen betrof, integendeel eens stof bleef, die liet eenparigst begrepen en gewaardeerd werd, en wier behandeling buitendien tot eer van de inborst des opstellers getuigden. Van daar dan ook, dat, terwijl andere volkeren slechts weinige goddienstige Dichters tellen, wij daarentegen zeer weinige bundels kunnen aanwijzen, die niet door eenige stichtelijke gedichten geopend worden. Van Vondel af, die bijna de geheele geschiedenis des Ouden Verbonds dramatiseerde, tot op

de talrijke levens der Aartsvaders, die, min of meer op de leest van Hoogvliet's *Abraham* geschoeid, in de laatste helft van de vorige eeuw vervaardigd werden, vindt men overal zeer veel, dat betrekking op godadienstige onderwerpen heeft. Onze Dichters kenden geene andere Wijsbegeerte, dan die van den Bijbel, en zij hadden derhalve bij het behandelen van ernstige onderwerpen geene keus, dan tusschen de verheffing van den Godsdienst of de voorstelling der zedekundige pligten, waariu Cats en anderen zulke uitmuntende meesters waren.

Tevens behoort men onder de beweegredenen tot de Dichtkunst, welke gedurende eenen geruimen tijd het hoofdsieraad onzer Letterkunde uitmaakte, aan eene roemrijke liefde voor het vaderland en zucht tot onafhankelijkheid eene eervolle plaats in te ruimen. Hierdoor was het immers, dat een Land, door zoo vele gevaren bedreigd, door zoo vele naburen bestookt, door zoo vele rampen geteisterd, zich, desniettemin, onder den zegen van God, tot eene hoogte verheef, wier beschouwing ons nog met de regtmatigste bewondering vervult. Ook dezen toon wisten onze Dichters te grijpen, zoo wel reeds gedurende den oorlog met Spanje, toen Vondel's heerlijke zegezang bij het veroveren van Grol, de Nederlanders verrukte, als ook in den gedenkwaardigen heldentijd onzer zeemagt, toen de vloten van twee vereende Koningrijken voor de Ruiters de vlag streken, en de Trompen en Evertsen's, met zoo vele anderen, zich eenen onvergankelijken roem verwierven. In hunnen tijd zag men Dichters verrijzen, waardig zulke daden te bezingen; en wanneer wij de zangen van den grijzen Vondel tot hunne eer, of de *Bellone aan bant*, van den jeugdigen Antonides, lezen, dan gevoelen wij hoe magtig ook deze geestdrift was, en hoe volkeren, door hunne naburen veracht en benijd, met des te meer moed hunne eigene krachten ontwikkelen, en hunne waarde leeren gevoelen. Deze geest echter, die eene voortdurende reeks van ware helden en ware zangers vorderde, sluimerde na den dood van Rotgans voor eene halve eeuw in, en ontwaakte alleen bij het gebulder van het Nederlandsch geschut op den Doggersbank. Van Huren wist zijn vaderlandsch gevoel tot de verheerlijking van het verledene terug te voeren, en hier aan zijn wij zijne *Geuzen* verschuldigd; terwijl de ondervinding der laatste jaren ons voorts bewezen heeft, dat waarachtig vaderlandsche zangen nog met dezelfde welluidendheid als in de eeuw der vaderen, door onze tijdgenooten kunnen worden aangebeven.

(Verhandeling over den invloed der vreemde letterkunde op de Nederlandsche.)

De Italiaansche letterkunde in den tijd van Hooft.

Ware Italië, bij de komst van Hooft, nog het vaderland der kunsten geweest; had hij aldaar, aan den disch van eenen Lorenzo de Medicis, geleerdheid, handel, en dichterlijke geestdrift vereenigd gevonden, misschien zou Italië met regt eene baak geweest zijn, waarop de Nederlandsche Letterminnaar het oog had kunnen vestigen; doch reeds was alle staatkundige en letterkundige bloei uit dat gedeelte van Europa verdwenen, en ik geloof, dat, na het nauwkeurig onderzoek van de schriften van Hooft en zijne tijdgenooten, men wel is waar, zal moeten erkennen, dat in de zachtheid, welke Hooft aan onze Taal wist mede te deelen; in het juist gebruik, dat hij nu en dan van de in de zuidelijke Talen zoo bevallige verkleiningawoorden wist te maken; in de oneindige verscheidenheid zijner versmaten, vooral in de minnedichten, eene onbetwistbare zuidelijke invloed heerscht, welke bij den ruweren Noordschen tongval van Spieghel sterk afsteekt, doch dat, wat het zakelijke zijner werken betreft, het overdrevene en gezochte, hetwelk ons in zijne schriften en die van zijne school hindert, evenzeer door den invloed der Italianen te weeg werd gebracht, terwijl daarentegen het echt dichterlijke en krachtige zoo uit Hoofts wezenlijk gevoel, als uit eene verlichte navolging der Ouden ontsproot.

Italië had groote mannen voortgebracht, wier roem, zoo lang vernuft en Letterkunde naar waarde geschat zullen worden, onvergankelijk blijft; doch zijne Volks-poëzij, uit de zangen der Troubadours geboren, en bij welke, zelfs bij dezelfs grootsten bloei, alle de verdichtselen der middeleeuwen gretig opgenomen werden, had zich nimmer geheel en al tot dien meer deftigen en gekuischten toon kunnen verheffen, welken de Dichtkunst, vooral der Latijnen, ter navolging voorschreef. Aan dezen zuidelijken tongval, meer muzikaal gevormd, nog meer door eene soort van eigenaardige naïviteit bezield, werden geene zoo strenge vorderingen, als aan den Noordschen gedaan. Alles werkte hier tot een gerust en zorgeloos genot van het leven zamen, en hierdoor was dichtkunst vaak een voorbijgaand gevoel, een oogenblikkelijk spel der verbeelding, dikwijls meer aan vormen, dan aan denkbeelden gehecht 1). De liefde had minder van dat innige, van die zucht tot eene onverbreekelijke verbindtenis, die met het

1) Hij, die de Italiaansche Letterkunde kent, en eene uitzondering voor Petrarca en vooral voor Dante maakt, zal dit gewis toestemmen.

rende klaagtoonen van jammer en wanhoop vervingen de angstge-luiden der natuur. Te vergeefs zworven zij daar over die stee-nen; — te vergeefs riepen zij met luide stem den naam van hunne verlorenen. Geen antwoord kwam er uit dat zwijgend graf — geen spoor zelfs was te ontdekken van de plaats, waar eens hunne woning gestaan had. Vermorseld waren de offers geworden, in hetzelfde oogenblik, waarin zij bedolven werden. Wat zoude het baten, met bovenmenschelijke inspanning te beproeven om in het graf te delven? Het was geene sneeuwlawine — eene steen-lawine was het geweest; — een berg was op menschen gevallen! — Ter hoogte van honderd of twee honderd voeten lagen de meesten onder eene geheele, verbrokene rots bedolven.

Doch tusschen de rotsen, die het dal bedekken, groeide reeds weder gras. De den sloeg zijne wortels om den steen; de breuk van den *Ruffiberg* begon te bekorsten en eene prachtige kerk stond weder daar, ten einde tot middelpunt te strekken van de Christenen, die in het nieuwe *Goldau* zich vestigden. Wij werden in de herberg genoodigd, om een relief, vervaardigd door Bauman van *Brunn*, te beschouwen, hetwelk een getrouw beeld gaf van het dal en zijne bergen vóór de verwoesting. Eene der weinige geredden van het oude *Goldau* leidde ons rond in de plaats, die haar had zien geboren worden, en die zij had zien vergaan. Zou werden wij van lieverlede gestemd, om den trek der menschelijke natuur te volgen, bij welke de indruk van verbazing en schrik eindigt met de vraag naar de oorzaak van het treffende verschijnsel.

De bergstorting van den *Ruffi*, hoe geheimzinnig en onverklaarbaar ook in den eersten opslag, houdt op dat te zijn, wanneer men op twee dingen behoorlijk let, op de *formatie* namelijk van den berg zelve, en op de *gesteldheid*, die het weder toen ter tijd gehad had. De rotswand van den *Ruffi* is van eene steensoort, die de Zwitser eigenaardig *Nagelstue* noemt, uit hoofde zij het voorkomen heeft van groote nagel- of spijkerkoppen en deze *zamengenloeid* of verbonden zijn. De steenen, die in deze massa gevonden worden, zijn afgerond van vorm en, wat hunne natuur betreft, óf graniet, óf porfier, óf gneis, óf vuursteen. De verbindingsstof bestaat uit zand en cement, en zoo vast is de aan-eenhechting, dat, wanneer men eenen brok *Nagelstue* in stukken slaat, men ligter den steen zelve verbrijzelt, dan dien scheidt van de verbindingsstof. De ondergrond echter, waarop deze schichten van *Nagelstue* rustteden, bestaat uit eene andere zelfstandigheid. Het is een leemachtige of mergelachtige zandsteen, die door het water, dat als regen valt, of uit de sneeuw zich oploot, in zijne formatie belemmerd en zelfs opgelost worden kan. Nu waren de jaren 1804 en 1805 zeer natte jaren; althans ja-

Zwitserland regende het toen onafgebroken. Hierbij kwam, dat in den winter van 1805—1806 veel sneeuw viel en de bergen door eene verbazende hoeveelheid daarvan bedekt werden. Die sneeuw smolt en bragt eene geduchte hoeveelheid waters aan. Daarenboven vielen in de maanden Juli en Augustus stortregens, die elkander als om strijd volgden. Ook de maand September begon met watervloeden uit den hemel. Deze weersgesteldheid had op den ondergrond van den *Ruffi* allerongelukkeligst gewerkt. Het was tot den bodem doorgedrongen, waarop de verbazende rotsmuur van den berg rustte. Het had den zandsteen aangetast, dien al meer en meer doorweekt en in eenen staat gebragt, waarin hij de oplossing te gemoet ging. Zoo moest allengskens het oogenblik komen, waarop de grondslag den vervaarlijken last niet langer torschen konde en wijken moest. Wanneer dit echter plaats had, konden onmogelijk de Nagellue-schichten, als van haar rustpunt beroofd, blijven staan; zij moesten mede beginnen te zinken, vanéén scheuren en voor haar het oogenblik zoo allengskens komen, waarop zij braken en nederstortten.

Aldus is het verschrikkelijke natuurverschijnsel in zijne oorzaken volkomen duidelijk. Wanneer men echter vraagt, gelijk ook wij deden: «maar waarom zijn de bewoners van het bergdal niet gevlugt? — waarom althans niet, toen zij opmerkten, dat de barsten in de rots wijder werden, dat er scheuren kwamen in het aardrijk, dat rijkelijk opborrelende waterwellen verdwenen en andere opmerkelijke verschijnsels met nadruk waarschuwden als boden Gods? — waarom weken niet de menschen, terwijl zelfs de vogelen vlugten?» —

Men antwoordde ons: «sommigen hielden deze verschijnsels voor werkingen van booze geesten, en geloofden, dat zij door bezwingen en gebeden hen zouden kunnen verijdelen; anderen dachten, dat het nu, gelijk meermalen vroeger in de jaren 1354, 1712 en 1795, bij enkele nederstortingen zoude blijven. Nog anderen hielden er zich vast van overtuigd, dat, ingeval er een bergval zoude plaats hebben, deze zich naar de streek van *Siegel* zoude rigten.» — Zoo leefde men zonder vrees; men verkeerde in zorgeloze rust, en waande zich veilig en zeker.

Toen de slag plotseling kwam, was ook de verwoesting daar. Er lag één oogenblik tusschen het lagchende paradijs en de huiveringwekkende steenwoestijn van *Goldau*.

(*Alpenrozen.*)

De Lammergier.

Doch de arend is niet de eenige tiran van de vogelenschaar:

de *Lammergier* (*gypaëtus barbatus*) is even geducht op de Alpen als hij. Indien lichaamsgrootte op zich zelve reeds aanspraak gave op den koningstitel, dan zoude de Lammergier die waardigheid niet alleen strijdig maken aan den arend, maar haar zelfs met regt kunnen eischen. Trouwens de Lammergier is de grootste van het geheele vogelenheir, hetwelk er leeft in Europa. De uiterste punten van zijne uitgespannen vleugelen staan tien voeten van elkander. Van den met vederendos en sterken baard versierden kop tot aan den staart toe, heeft hij slechts eene lengte van vier voeten. En daar dat in betrekking tot de groote vleugelen kleine lichaam daarenboven ligt is, zweeft hij op zijne breede wicken met eene gemakkelijheid als bijna geen andere vogel. — Het is onzeker of hij niet nog hooger zich verheft dan de arend. Althans hij houdt zijn nest in de hoogste en ruwste streken van de rotsenwereld. Die bergwoestijnen, welke zijne verblijven zijn, verlaat hij bijna nooit. Terwijl de arend meermalen in de vlakte afdaalt, kan alleen nijpende honger hem bewegen, om de hooggelegene bergdorpen te maken. Dan echter zijn zoowel kinderen als lammeren zijn buit. — Er leven op de lippen des volks in Zwitserland vele verhalen omtrent het verdwijnen van kinderen, die door den Lammergier zijn weggevoerd. Men heeft die wel eens op de lijst der sprookjes gesteld, en het is mogelijk, dat velen daar hunne eigenaardige plaats vinden; intusschen niet allen. — Nog vóór eenige jaren leefde er te *Goldswyl* bij *Interlaken* eene vrouw, die Aenneli heette, maar, in onderscheiding van anderen, welke dienzelfden naam droegen, Geijer-Aenneli werd toegenaamd. Hare ouders hadden haar, toen zij een driejarig kind was, medegenomen, terwijl zij op een hoog bergveld hooi wilden winnen. Daar zetten zij het kind in het gras op een plekje neder, van hetwelk zij zich echter, bij den voortgang van hunne werkzaamheid, allengskens verwijderden. Eensklaps hooren zij het kind akelig kermen. De vader vliegt naar de plaats, waar hij Aenneli had gelaten, om te zien wat haar toch deerde; de moeder snelt angstig den man achterna. Terwijl zij al heên en weder loopen op de Alpenhelling, hooren zij uit de diepte het weenen des kinds. Maar welk een hartverscheurend gezigt wacht daar de ouders, terwijl zij naar den rand der afdaling zijn gespoed! Een Lammergier staat boven de kleine, die — daaraan was nu geen twijfel meer — door dien roover aangegrepen, opgeheven en hier nedergelegd geworden was, ten einde het kind, als zijnen buit, te verslinden. De plotselinge verschijning der ouders, de angstkreet der moeder, het brullend geschreeuw des vaders doen den vogel dadelijk de vlugt nemen, terwijl bij het kind laat liggen. Zwaar, doch niet doodelijk gewond gaat het

wicht zoo over uit de scherpe klauwen des giers, in de zacht koesterende armen der moeder! De zorg der ouders en de kunst van den geneesheer herstellen het kind eerlang; maar de berinnering bleef het kind, dat voorspoedig opwies, bij, en tot aan haren dood bleef zij Geijer-Aenneli heeten, leerende door dezen huiveringwekkenden bijnaam bedachtzaamheid aan ouders, die hunne kinderen medenemen op de hooge Alpen. —

Gewoonlijk echter maken dieren het voedsel uit, hetwelk deze vogel zoekt, hetwelk hij ook vindt in de marmotten, alpenhazen, geiten en schapen. Deze allen worden gemakkelijk zijne prooi. Op het gezigt van den gevreesden tiran schijnen de meesten hunner van schrik verstijfd of bedwelmd te zijn. Te verwonderen is het dus geenszins, dat deze vogel, die geenen tegenstand kent en den mensch en 's menschen oppermagt niet weet te onderscheiden, ook hem moedig en vermetel aanvalt, wanneer hij het waagt in zijn jagtgebied te komen. Ongelukkig hij, die dan geen wapen heeft, die dat wapen niet zoo weet te gebruiken, dat hij den vogel doodlijk trefst, of zoo dat deze in de vrije werking zijner vlerken belemmerd wordt. Te vergeefs toch is het, dat hij daar zijne stem verheft, dat hij zwaait met zijne knods, dat hij vluggende zijn heil zoekt. De Lammergier vervolgt hem, en wendt nu dezelfde krijgslist aan, door welke hij de gems gewoonlijk tot zijne prooi maakt. Hij vat namelijk de afhelling van eene rots in het oog, en zoekt al vliegende dan voor, dan achter, dan ter zijden van het voorwerp, waarop hij jagt maakt, dit naar die afhelling te leiden. Heeft hij dit eindelijk zoo ver, dat het nabij den rand is van eenen afgrond, dan wordt de vervolger eensklaps aanvaller. Aanvliegende, slaat hij onversaagd met zijne vleugelen, waarin deze vogel eene verbazende kracht bezit, er op in, tot dat de bedwelmd en gekneusde nederstort van de steilte. Maar terwijl deze tuimelt naar beneden, zweeft de gier op zijne breede wieken boven de diepte, en volgt met zijne oogen den vallende. Dan strijkt hij neder, om aan het verplette ligchaam zijnen maaltijd te beginnen. Niets laat hij er van over; zelfs de dikste beenderen slokt hij op, en deze schijnen juist die deelen te zijn, welke hij met het meeste welgevallen verslindt. — Intusschen bij de ontmoeting van den Lammergier met den echten Alpenjager is de overwinning altijd die van dezen. Daarom zijn er nog slechts weinigen over van deze Nero's der bergtoppen. Geheel zoude hun gebied niet hun bestaan reeds hebben opgehouden, wanneer de gewapende zoon van het gebergte slechts eenige weken zich met vleugelen konden aangorden. Immers de Alpenjager is de natuurlijke vijand van den Lammergier. Daar gene de gems als zijn vromdom aanmerkt, en deze, met onverzadelijke vrantzucht,

vooral de jonge gemsen verslindt, valt hij in het jagtgebied van den gemsjager, en rigt daarin wel eens geduchte verwoestingen aan, die den zoon van Nimrod tot de felste wraaknemingen prikkelen.

www.libtool.com.cn (Uit hetzelfde werk.)

PETRUS VAN LIMBURG BROUWER.

(Geboren 1795, overleden 1847.)

Het blijspel der Grieken.

Het oude blijspel onderscheidde zich daarin van alle andere vertooningen, dat het niet eene voorstelling was, waarbij het, tot het daarstellen der illusie behoorde, dat de aanschouwer zich geheel van het stuk, als het ware, afzonderde, en het, als buiten hem omgaande, beschouwde. Integendeel, de aanschouwer had zijn aandeel in de vertooning, zoodat de dichter, bij monde van eenen der tooneelspelers of van den rei, zich vaak tot hem wendde, en hem of zijne gebreken en verkeerdheden verweet, of hem, door aanmerkingen over zijn eigen stuk, voor hetzelfde, en voor zijne manier van voorstelling zocht in te nemen. Dit maakte het spel tot een geheel eigen volksvermaak. De dichter school daar niet als achter de schermen, en wachtte angstig het oordeel van het hoog verhevene publiek; de aanschouwer zat daar niet, of als onverschillig schouwburglooper, of als gestreng en onschendbaar criticus, het stuk en deszelfs vertooners, als alleen geschapen om hem te dienen en te vermaken, uit de hoogte te beoordeelen: neen, de geheele schouwburg was de vertoonplaats; had de dichter er belang bij, dat zijn stuk beviel, en dat het den prijs wongroeg (ook voor het blijspel wedijverden de dichters om den voorrang), de aanschouwer had daarom niet te wachten dat men hem angstig zou ontzien, of hem als boven zich verheven beschouwen; neen, geene zijner dwaasheden en gebreken waren daar veilig, en hoe hartiger de dichter de anderen om hem kon doen lagchen, hoe zekerder deze was van algemeenen bijval.

Behalve dit belagchelijk maken van wezenlijk bestaande gebreken, had het oude blijspel ook nog een ander middel, om deszelfs doel, het lagchen, te bereiken, de parodie namelijk. Verscheidene stukken van Aristophanes zijn grootendeels niet anders, dan eene doorgaande parodie. En deze strekte zich uit tot alles.

Niet alleen gewoonten, plegtigheden, personen, gedichten, maar de staatswetten, ja de goden zelfs stonden bloot voor de aanvallen van den blijapeldichter. Zonderling, dit moet ik bekennen, was de eerste indruk, dien het op mij maakte, toen ik bedacht dat die verstandige, gevoelvolle Atheners, die menschen, die zulk een fijn gevoel hadden voor het welvoegelijke en schoone, zij, die, meer dan eenig volk op aarde, wisten wat tragisch genot was, zij, bij wie het treurspel ontstaan was, en bij wie het tot de hoogste volmaaktheid was verheven geworden: toen ik bedacht, zeg ik, dat deze zelfde Atheners konden hooren hoe men hunne eigene gebruiken en wetten belagchelijk ten toon stelde, hoe men hunne treurspeldichters bespote, en hunne goden, als veelvraaten en lafaards voorgesteld, aan de moedwilligheid der menigte ten prijs gaf. Doch gelukkig zag ik dit schielijk, ten minste naar het mij nu gebleken is, in het ware daglicht. Het groote doel van het blijspel was, zoo als ik boven zeide, lagchen: dat is, meer bepaald, dat genot smaken, hetwelk geestige, vrolijke, en vooral door het contrast lachverwekkende voorstellingen ons verschaffen. De Atheners, met het gelukkigst gestel begaafd, hadden, bij hun gevoel voor het schoone, eene onbegrijpelijke vatbaarheid voor elken oogenblikkelijken indruk. Juist door dat fijn gevoel, juist door hunnen gelukkigen aanleg, die hen in staat stelde om met hunne gansche ziel de schoonheid te genieten van Homerus goddelijke zangen, en weg te smelten van weemoedig genot, bij de aandoenlijke reijen van Sophocles, juist door diezelfde gevoeligheid waren zij ook geheel oog en oor, wanneer zij wisten dat men hen, in den eigenlijken zin van het woord, wilde vermaken. En wie zal hun dit ten kwade duiden? Ik voorwaar ben hier wel een onpartijdig regter. Ik heb het gezegd, en zeg het nog: wij menschen zijn hier niet op aarde geplaatst, om te bezelen en te schertsen; en, helaas, wij hebben er ook maar zoo zelden gelegenheid toe: maar 'er zijn oogenblikken, waarin de boog ontspannen moet worden, of liever, waarin hij van zelf losspringt; 'er zijn oogenblikken, waarin de zucht tot vreugde en vrolijkheid, ons allen door eene weldadige Godheid ingeschapen, ons ook hier reeds, voor eenige oogenblikken, voldaan schijnt. In die oogenblikken opent onze ziel, vaak langen tijd nedergeboogen onder den last van de rampen dezes levens, en slechts nu en dan door zalige oogenblikken van tragischen wellust als gesterkt en verkwikt, zich eensklaps voor eene onvermengde vrolijkheid; en wij geven 'er ons des te gereeder aan over, naarmate wij den last, die ons drukte, sterker gevoelen. En gevoelen wij dat, weten wij, koudbloedige Hyperboreërs, wat het zegt, uitgelaten zijn, o hoe veel sterker moet dat gevoel dan niet gewerkt heb-

ken in het hart van die levendige, aandoenlijke, ligt onvlambare Ioniërs! Neen, ik verwonder 'er mij niet over, dat de Atheners, die het heldendicht en het treurspel bewonderden, ook met hunne geheele ziel aan het blijspel hingen, en aan het genot van het oogeblik alles, alles opofferden. Denk niet, M. H., dat ik dit, uit een zedelijk en wijsgeerig oogpunt beschouwd, geheel goedkeur: maar dit is ook thans de vraag niet. Ik wilde alleen u, en ik mag wel zeggen, mij zelve, geheel overtuigen dat het blijspel zoo natuurlijk is, en zoo min strijdig, noch met de menschelijke natuur in het algemeen, noch zelfs met den aanleg en het schoonheidsgevoel der Atheners, als het verhevene treurspel.

(Over de Kikvorschen van Aristophanes.)

Spartaansche vrijheid.

Het was juist de tijd; op welken mijn vader 1), zoo ik u in den beginne verhaalde, pogingen aanwendde om eene agela 2) tot stand te brengen, die den roem der oude cretensische dapperheid, hoopte hij, zou doen herleven. Het duurde echter tot het volgende jaar, eer hiermede een aanvang kon gemaakt worden. Verscheiden jonge Cnossiers hadden hem beloofd hem als aanvoerder te erkennen en zich aan zijne leiding over te geven. Zijn oudste zoon moest natuurlijk het sieraad van deze vereeniging zijn. Ook Strombichides en Smindyridas zouden, zoodra zij den gevorderden ouderdom bereikt hadden, daarbij worden ingelijfd. Welk een geluk! Mij, daarentegen, was die verwenschte agela eene bron van kwelling, daar zij mij aan nieuwe en meer gevoelige beperkingen mijner vrijheid onderwierp, die mij dikwijls, alle ongenoegen en straf verachtende, het vaderlijk huis deden ontvlieden en mij soms gansche dagen op de bergen deden rondzwerfen, onder voorwendsel dat ik verdwaald was, als wanneer ik dan maar bij den eenen of anderen Claroot 3), of soms onder den vrijen hemel, sliep, en mij met wilden honig en zure melk voedde, hetgeen mij des te gemakkelijker viel, daar ik te dezen opzigte althans nog niet eens veel verloor. Ik kan u zelfs verklaren dat mij dikwijls de lust bekreop om maar geheel weg te

1) De spreker is Diophanes, wiens vader op eene landhoeve niet ver van Cnossus, op het eiland Creta, woonachtig was.

2) Agelae waren vereenigingen van jongelingen.

3) De Claroten waren lijfeigenen der Cretensers, even als de Heloten in Laconië.

blijven, en mij voor altijd aan dien hatelijken dwang te onttrekken. Eens was ik 'er bijna toe gekomen, bij gelegenheid van eene kleine exercitie, welke mijn vader zijne agela had laten maken. Wij hadden, namelijk, alle met stokken gewapend, op de maat der sluit, die een onzer bespeelde, eerst een' desliggen optogt gemaakt, rondom het groote plein voor mijns vaders woning, en daarop moesten wij, in twee troepen verdeeld, almede op de maat, elkander met die stokken aanvallen, en van de plaats trachten af te dringen. Ik liet mij zeker bij deze gelegenheid goenszins onbetuigd, en misschien zelfs gaf de tegenzin, dien dit barbaarsch vermaak mij inboezemde, mij meer dan gewone kracht. Althans, ik trommelde op eene verschrikkelijke wijze, op elk, die mij in den weg kwam, en ontzag vriend noch vijand. Maar het laat zich ligt begrijpen dat ik, die niet van de oudsten of sterksten uit den hoop was, en daarbij met meer drift dan beleid streed, mijn deel ook goed kreeg, en dat ik, dagen lang na 't gevecht, mijne armen en beenen nauwelijks kon opligten, en overal de zichtbare, merkteekenen van de laconische bekwaamheid mijner antagonisten ontwaarde.

Maak daaruit, edele Demeas, dat ik dit een barbaarsch vermaak noem, nu niet op dat ik een verwijfd of lafhartig jongeling was, ongeschikt voor oefeningen die lang hier op Creta in gebruik waren, voor dat men ze te Sparta kende. Maar ik noem het een barbaarsch vermaak, omdat ik het wreed vind menschen, die liever vriendschappelijk met elkander gepraat of een kruik oudes wijn gedronken hadden, te noodzaken elkander bont en blaauw te slaan, en ze alzoo wezenlijk van vrienden tot vijanden te maken. Immers, schoon die jongelieden mij niets gedaan hadden, dan hetgeen ik hun gedaan had, of ten minste getracht had te doen, zoo kon ik geen' van diegene, welke tot den tegen mij over gestelden troep behoord hadden, met goede oogen aanzien, alleen omdat onze troep het onderspit gedolven had en van het plein was afgedrongen. Mijne builen waren dus nog niet genezen, of ik haastte mij reeds naar mijne spitsbroeders, om hen op te wekken, bij de volgende oefening alle pal te staan en op onze beurt den vijand te verdrijven, waarbij ik echter niet bedacht had dat die toen mijne vijanden geweest waren, nu gemakkelijk mijne vrienden konden worden, wijl de orde, waarin wij streden, bij ieder nieuw gevecht veranderd werd en van het lot afhing, zoo dat de beide troepen hoogst zeldzaam uit dezelfde personen bestonden. Toen men mij deze opmerking maakte, was het, in mijn gevoel, of ik voor altijd onteerd was, daar mij alzoo de kans benomen was mijn verhaal te nemen op hen, die overwonnen hadden. Ik verzocht dus mijnen vader ten vrie-

delijkste de troepen nog eens op dezelfde wijze te verdeelen. Hij prees mijnen ijver, maar zeide mij dat dat, om de bovengenoemde reden, onmogelijk was, en dat het ook heel goed was dat de troepen niet altijd uit dezelfde bestonden, wijl het anders wezenlijke vijandschap en duurzame verbittering zou kunnen veroorzaken. Hij deed mij tevens opmerken dat ik mijne nederlaag waarschijnlijk aan mijne onstuimigheid te danken had, dat ik wat bedaarder vechten moest, en vooral wat meer op de maat der fluit letten. — Nu, denk eens aan, liefste Demeas, als men u zegt: — Rost elkanderen af, — 'er dan bij te voegen: Maar doet het op de maat. — Maar, bij alle goden, mijn waarde vader, riep ik uit, waar is dan die zoo hoog genoemde vrijheid, waar gij altijd van spreekt, als ik niet vechten mag tegen hem, dien ik overwinnen wil, en als ik, vechtende, niet zoo dikwijls mag slaan, als ik wil! — Dat is, mijn zoon, antwoordde mijn vader, dat gij middel en doel verwart. Het bedwang, waaraan ik u onderwerp, is het middel om als vrije burgers van eenen onafhankelijken staat te leven, om, door het harden uwer lichamen, onkwetsbaar te worden voor de aanvechtingen der weelde, en, door dapperheid en behendigheid, zoo ontzagchelijk voor de vijanden van uw vaderland, dat niemand hetzelfde zou durven aanranden. — Maar wat heb ik aan een vrij en onafhankelijk vaderland, vroeg ik hem weder, als ik zelf niet vrij ben? — Zelf vrij! ô Dwaasheid! riep hij uit. Lycurgus leerde zijne medeburgeren niet alleen niet te willen, maar zelfs niet te kunnen leven voor zich zelve. Wat is de vrijheid, wat is het geluk der burgeren anders dan de vrijheid, het geluk van het vaderland. ô Mijn zoon, ik heb het maar al te lang opgemerkt, gij zijt nog niet doordrongen van die edele beginselen, die den roem uitmaakten van dit weleer gelukkig eiland, en die nu Sparta tot den eersten staat van Griekenland gemaakt hebben. Lycurgus heeft te Sparta, op het voorbeeld van onzen wijzen Minos, het ideaal verwezenlijkt dat de wijsgeeren alleen in hunne schriften als een voorbeeld aan het menschedom hadden voorgesteld. ô Mogt gij dit eens inzien, hoe gelukkig zou uw vader zijn! — Hier kwamen den braven man de tranen in de oogen, en ik was zoo getroffen dat ik besloot, bij eene volgende gelegenheid, dan maar in Gods naam op de schouders mijner tegenpartijders de maat te slaan van het airtje dat de fluit zou spelen, en het verder aan het lot over te laten wien het de overwinning schenken wilde.

Ik kwam de stad der vrijheid 1) binnen met een kloppend

1) Sparta.

h rt. Het is waar, dat wat mijn vader mij van de spartaansche zeden had willen leeren, had mij niet sterk bevallen: maar, nu ik daar zoo, zonder 'er zelf onmiddellijk mede gemoeid te zijn, het eerst den voet zette binnen die onbemaarde woonplaats van dapperen, die stad die nu toch de eerste was van Griekenland, dat palladium der vrijheid en der heldendeugd, nu, ja, nu klopte mi het hart hoog in den boezem, vooral toen ik tegenover een schoons gebouw van wit marmer, 't welk bleek de schouwburg te zijn, eene kolom ontdekte, ter eere van de bij Thermopijle gevallen strijders, en niet verre van daar een gedenkteeken voor de nagedachtenis van den edelen Leonidas. Ik moet bekennen dat ik, op dit gezigt, mijnen vader in mijn hart dankte dat hij mij herwaarts gezonden had. — En die deugden, dacht ik, zijn toch mede de vruchten van die verwonderlijke tucht, van die orde, van die gehoorzaamheid, van die liefde tot het vaderland, welke Lycurgus zijnen medeburgeren heeft weten in te boezemen! Ja, het moge mij dan tegengestaan hebben, in den grond had mij vader toch gelijk, en zou men zich niet eenige opoffering getroosten, als men daarvan zulke heerlijke vruchten plukken mag. Ja, Leonidas, gij stierft uit gehoorzaamheid voor de wetten van Sparta!   Was ik een spartaansch burger!

Terwijl ik aldus in stomme verzuchtingen mijn gevoel loek gaf, en het gedenkteeken met eerbied beschouwde, daar ik reeds aan den ingang der stad afgestegen was en mijn paard aan   slaven had overgelaten, om de opschriften op de tempels en kolommen beter te kunnen lezen, werd ik uit mijne mijmering opgewekt door een' geweldigen stoot, waardoor ik bijna in het zand, of liever in het slijk (want de straat was verschrikkelijk modderig) zou zijn nedergeworpen geworden, hadde ik mij niet nog, door eenen gelukkigen draai, op de been gehouden. Door deze beweging zag ik een' zeer haveloos gekleeden persoon, met een hoofd vol ongekemd haar en (wat mij bijna deed nitschateren van lagchen) met een half geschoren baard, achter mij om,   vlugt nemen, voor eenen jongen man, in het rood gekleed, d. met een' duchtigen knuppel zoo woedend naar den vervolger sloeg, dat het weinig zou gescheeld hebben of ik had deze welmeenende begroeting voor hem ontvangen. De onhebbelijke wijze, op welke deze beide Spartanen (want daar moest ik hen voor houden) mij in mijne bewondering voor hunne deugden stoorden, maakte mij niet zonder reden gemelijk. Ik wilde mij eerst tot den man wenden, die mij tegen 't lijf geloopt was, want met dien had ik eigenlijk te doen; doch ik bemerkte aldaar dat hij zich van de voeten gemaakt had. Ik hield dus zijnen vervolger staande, door hem eenvoudig bij zijn rooden rok te grijpen en hem  

onzacht toe te duwen: Als gij slaat, vriend, zie dan, als ik u mag verzoeken, waar uw knuppel neêr komt. — Laat los, laat los, riep de ijverige roodrok, — ik zal dat vee wel van straat vegen. — En hiermede, zich met geweld losscheurende, vloog hij den anderen achter na. Met open mond en oogen bleef ik staan, en, een klein oud mannetje ziende aankomen, dat 'er, hoewel vrij morsig, nog al goedhartig uitzag, trad ik nader en zeide: Zoudt gij, mijn vriend, wel de goedheid willen hebben mij te zeggen wat dien man met dien rooden rok, dien gij daar ziet loopen, toch zoo boos maakt op een' armen bedelaar, die niet eens geld genoeg schijnt te hebben om zijn' baard heel te laten afscheren. — Het oude mannetje begon te lagchen, en, mij aanziende, zeide hij: Gij zijt zeker een vreemdeling in Sparta, mijn kind! Anders zou u dat zoo niet verwonderen. Die man met den rooden rok is een onzer dapperste jonge lieden, en een onzer eerste vuistvechters. De bedelaar, zoo gij hem noemt, is ook een krijgsman, maar, helaas, dien naam onwaardig: hij is een *bever*! — Een bever! riep ik, gansch verwonderd uit. Wat is dat voor een ding! — Een bever, mijn kind, is een van die ontaarde zonen van Sparta, die, in den strijd hunnen pligt en de eer van het vaderland vergetende, den vijand den rug toekeren, om een leven te redden dat alleen het vaderland toebehoort. Zij mogen zich niet anders dan in slechte kleederen en met een' half geschoren baard in het openbaar vertoonen. Maar zelden gebeurt het dat zij dit doen, uit vrees voor de schande die hen overal vervolgt, en voor de slagen die ieder hun ongestraft mag toedeelen.

Ik herinnerde mij nu mijnen vader ook wel eens van deze voortreffelijke inrigting te hebben hooren spreken, maar, om u de waarheid te zeggen, ik was gewoon geworden het grootste gedeelte van al wat de goede man mij van Sparta vertelde, zoo niet voor een voortbrengsel van zijne vooringenomenheid, ten minste voor grootendeels overdreven te houden. En de uitkomst bewees dat ik mij niet vergist had, want het was te Sparta in de meeste opzigten geheel anders gesteld dan mijn vader zich verbeeldde. De grijsaard had nog niet uitgesproken, toen ik den man met den rooden rok weder van achter het gedenkteeken zag te voorschijn komen, waar hij den armen bever vervolgd had, en wel, helaas, met dien ongelukkigen, dien hij bij zijn veelkleurig kleed (want de gescheurde mantel, dien hij om had, geleek wel een sidonisch tapijt) vasthield, en wien hij nu met zijnen knuppel een dragt slagen toediende, waarvan mijn goede Strombichides de helft zeker niet zonder het vervaarlijkst gegil zou ontvangen hebben, maar die hier, wel niet met veel onder-

werping, maar toch in de doodelijkste stilte ontvangen werden. Ik kon niet nalaten mijn medelijden met den bever te kennen te geven, toen de oude man toetrad en zeide: Genoeg, Pharax, genoeg, mijn jongen. Hij zal 't niet weêr doen, daar sta ik: voor in. — Wat doet dat hondengebroed ook op straat, zeide Pharax, terwijl hij den hijgenden en zijnen rug schurkende bever den mantel van het lijf rukte en in 't gezigt smeed. — 't Is zijn geluk, vader, dat hij u ontmoet, anders, hij heeft u helst nog niet van 't geen ik hem had toegedacht. Met deze woorden zijn knuppel onder den arm nemende, verwijderde hij zich met het hoofd in den nek, en blazende van verontwaardiging. — Is die jonge man uw zoon? vroeg ik nu het oude mannetje. Neen, kind, was het antwoord weder. Maar in Sparta zijn alle oude lieden de vaders van alle jongelingen. — Hoe zoo? vroeg ik weder, met een' glimlach, dien de oude man scheen te begrijpen. — Wij leven niet voor ons zelve, mijn zoon, hervatte hij, maar voor het vaderland. Onze zonen voeden wij niet op voor ons zelve, voor het vaderland. Elk hunner gehoorzaamt dus ons niet alleen zijn eigenen vader, maar elk, die, naar de jaren, zijn vader zijn kon. In de bijzondere burgers vereeren zij den staat, wien alleen zij toebehooren. — Maar gij, malle kwad vervolgde hij, zich tot den bever wendende, die intusschen zijn mantel opgeraapt en dien zoo goed mogelijk om zijne naakte en bebloede ledematen geschikt had, — maar gij, wat deed gij op straat, terwijl het nog dag is. — Wat ik op straat deed? antwoordde de bever, terwijl hij schuimbekte van woede, — wat ik op straat deed? Hulp zoeken voor mijne arme vrouw, die gestorven ligt. Ik had het al uitgesteld, maar eindelijk kon ik haar lijden niet langer aanzien. En nu moest juist die verwenschte Pharax mij ontmoeten. Maar wij zullen eens zien wie de beste is, als ik hem eens weêr staan darf. Hij zal 't mij betalen, dat zweer ik. Maar hadt gij dan geen' slaaf om naar den geneesheer te zenden? — Van mijne huisslaven zijn 'er gisteren twee wegeloopen, den derden heb ik van morgen zelf zoo lam geslagen, dat hij niet gaan kon, een' vierden heeft Salethus dezen middag laten komen, en de andere darf ik niet vertrouwen, want zij moeten altijd eerst eens in de kroeg aanleggen, voor dat zij mijne boodschappen doen, en in dien tijd ware mijne vrouw gestorven. De goden weten of zij nu toch al niet dood is. — Met deze woorden verwijderde zich de bever hinkende, en ik, ziende dat de oude man gaarne over de schoone instellingen van Sparta sprak, vroeg hem nog wat de bever daarmede bedoeld had, dat Salethus een zijner slaven had genomen. — Even min, antwoordde hij, als wij ons afzonderen of alleen ons leven genieten willen,

mijn zoon, even min willen wij onze bezittingen voor ons zelve behouden. Ook deze behooren den staat, en bij gevolg hebben alle de burgers 'er een gelijk recht op.

Ik dankte den ouden man voor zijn onderrigt, en keerde tot mijne slaven terug, die midden op de straat stonden te wachten, en, daarbij nog een' blik op het gedenkteeken van Leonidas werpende, gevoelde ik dat mijn verlangen om burger van Sparta te zijn eenigzins bekoeld was. Die laatste trek vooral vond ik alles behalve uitlokkend, maar ik dacht: Zoo goed zij een' bever slaan, zoo goed kunnen zij hem ook zijne slaven afnemen. Elkander zullen zij dat toch wel niet doen. En, in alle geval, waarom heeft hij dan ook gebedd, vooral als hij weet dat 'er dat op zit.

(*Diophanes.*)

Kapitein van Berkel.

In de nabijheid van het fraai gelegen dorpje Diepenbeek, in de provincie Gelderland, verheffen zich uit een groep hooggetopte eiken en iepen twee torentjes, behoorende aan een gebouw, dat, weleer een groot kasteel, thans, voor de helft afgebroken, voor de andere helft in een smaakvol buitenverblijf herschapen is. Dit kasteel, nog steeds bekend onder den eerwaardigen naam van het slot Ammerstein, was nu twee jaren geleden, en is waarschijnlijk nog, de woning van een' oud-zee-kapitein, een' man, die vele steden en volken gezien had, en de harten der menschen beproefd. Nog zeer jong, als ligt matroos, begonnen, had kapitein van Berkel de zoo moeilijke kunst van gehoorzamen, op eene soms wel wat gevoelige, maar toch voor een jong mensch zeer profitabele, wijze geleerd; vervolgens was hij, na verscheiden reizen naar Oost en West, ook naar de Middellandsche zee, gedaan te hebben, derde stuurman, en zoo tweede en eerste geworden, waarna hij, het opperbewind over eenen bodem verkregen hebbende, in deze hoedanigheid nog verscheiden malen denzelfden weg heen en weêr voer, dien hij reeds zoo goed, in zijne mindere qualiteiten, had leeren kennen, en dit zoo dikwijls dat hij eindelijk overtuigd geworden dat het in een goede haven toch beter is dan altijd op zee te zwalken, zijne reeders bedankt had, en zich op het zoo even vermelde kasteel Ammerstein gevestigd.

De menigvuldige gevaren, die kapitein van Berkel gelukkig had doorgestaan, en over 't geheel zijn onrustig leven, hadden hem bijzonder geschikt gemaakt voor het genieten van de stilte en de rust van eenen beperkten en huisselijken kring. Kapitein van

Berkel was niet als die weeke troestelkinderen der fortuin, die zuchten bij de geringste bezigheid, en die, als zij niets te doen hebben, zich doodelijk vervelen. Hij was gelijk aan den jager, die, na een' vermoeijenden dag, zich, in een behagelijk niets doen, voor zijn vuur nedervlijt, zonder eenige andere bezigheid dan het rooken zijner pijp, en het uiten van eenige vriendelijke woorden, aan zijne honden gerigt, die, even werkeloos als hij, op de plaat aan zijne voeten uitgestrekt, al blazende en snuivende het zalige der rust des te beter schijnen te genieten, nu zij de met hunnen gebieder en heer mogen deelen. Een mensch, die zijne vorderingen op den levensweg gewoon is af te meten naar het aantal der door hem aangeleerde talen of uitgelezen boeken, kan zich van het genoegelijke van zulk eenen toestand geen denkbeeld maken. Zoo iemand kan niet begrijpen dat 'er voor de menschelijken geest eenige andere werkzaamheid zou kunnen bestaan, dan schrijven of lezen. In onzen kapitein althans zou men zich zeer vergissen, indien men daaruit dat hij weinig las of schreef, zou willen opmaken dat zijn geest niet werkzaam was. Schrijver had hem altijd veel moeite gekost. Toen een zijner reeders zich eens beklagde zoo zelden tijding van hem te krijgen, antwoordde hem de kapitein: Gij hebt goed praten, maar gij moest eens zien wat het mij kost een' brief hieeen te krijgen. Voor u lieden, die den ganschen dag op uw kantoor zit te krassen, is dat niets ik zweet 'er altijd zoo van dat ik er nooit aan denken kan, dan op zeer hooge breedten. Gij moogt het gelooven of niet, maar zoolang ik nog beneden de 60 graden noorder- of zuider-breedten ben, kan ik, in mijne kajuit, met de ramen open, geen brief aan u (als het ten minste iets meer zal zijn dan een vodsig kattebelletje) klaar krijgen, of de rok moet 'er bij uit.

Lezen ging beter. De kapitein had zelfs, voor een zoo practisch werkzaam mensch, veel gelezen; en nu, in zijn *otium*, las hij, in de winteravonden ('s zomers las hij nooit) ten minste anderhalf uur, zonder zijne oogen op te heffen. Van Kok, Vaderlandsch Woordenboek, had hij toch, in een jaar, de halve A uitgelezen; dat zijn twee deelen. Evenwel, menigeen zal het weinig vinden. En toch, zoo ik zeide, de geest van kapitein van Berkel was in 't geheel niet werkeloos. Denken durf ik het haast niet noemen, omdat hij zelf het (misschien uit nederigheid dien naam niet wilde geven: maar, hetzij men het herinneren, herdenken, recapituleeren, of hoe ook, noemen wil, zijn geest deed iets, daar kan men zich op verlaten; en die werkzaamheid stelde hem in staat, gansche uren achter elkander, onder zijne veranda te zitten, zonder eenige andere uitwendige bezigheid, en het ophalen en uitblazen van den rook uit eene enorme

meerschuimer pijp, en het van tijd tot tijd bekijken van dezen inderdaad fraaijen kop, om te zien hoe ver hij al was.

De kapitein was overigens, zoo als zeelieden dit meer zijn, in huis zeer schikkelijk, schoon somtijds wel eens wat bemoeiziek, vooral ten opzichte van het eten, gelijk hij ook, aan boord, den kok altijd geducht had nagereden, maar met dat al de beste huisvader van de wereld. Slechts nu en dan, als hem het regter been, waar hij eens een' engelschen kogel in gekregen had, met verandering van weêr, wat stak, verloor hij die gelijkmatigheid wel eens, die hem anders kenmerkte. Ook kon hij, ten opzichte van die onderwerpen, waaromtrent zijne opinie gevestigd was, niet gemakkelijk tegenspraak velen. De kapitein was, onder andere, een verklaard voorvechter van het golvenstillend vermogen van de olie, en — van de noodzakelijkheid van de formulieren van eenigheid in de kerk. Het eerste was niet anders dan het gevolg eener veeljarige ondervinding. (Wist de heer van Beek 1) eens welke kostbare proefnemingen kapitein van Berkel hem zou kunnen leveren!) . . . Het andere, schoon in een minder naauw verband met 's mans vak, werd echter door hem daarop zeer vernuftig toepasselijk gemaakt.

Praat mij niet van uwe nieuwigheden, zeide hij meermalen, wanneer hij iemand hoorde, die (zoo als men gewoonlijk zegt) wat liberaal was op het stuk van godsdienst. Bewijs mij eerst dat ik op zee te regt kan, zonder kompas, en dan zal ik u toestemmen dat wij de formulieren wel kunnen missen. Een mooi ding, als gij den wegwijzer voor u hebt liggen, liever zelf op goed geluk in zee te steken! Den loots van boord te zenden, op een onbekende kust! Uwe oogen toe te doen, als gij niet anders te doen hebt dan de kaart te raadplegen, die anderen voor u gemaakt hebben, en waar alle bogten van de kust, alle ondiepten, alle stroomen, duidelijk op zijn aangevezen!

(*Het Leesgezelschap te Diepenbeek.*)

De «notabelen» van een Geldersch dorp.

Diepenbeek was een dorp dat, ten opzichte van de vorderingen die de negentiende eeuw gemaakt heeft, in verlichting en beschaving, wel niet volstrekt had stil gestaan, maar dat toch, daar het nog al afgezonderd lag, bijlang niet in alles gelijken tred gehouden had met andere oorden van ons vaderland.

1) *Schrijver eener verhandeling over dat onderwerp, nitgegeven door het Kon. Nederlandsch Instituut.*

De inwoners waren grootendeels arbeiders of handwerkslieden. Eigenlijk gezegde boeren waren er weinig, en, die 'er waren, weinig gegoed. Deze menschen zouden, al hadden zij meer aanraking met het beschaafde Europa gehad, dan nu het geval was, waarschijnlijk toch niet veel deel aan de algemeene voorwaartsche beweging van dat werelddeel genomen hebben. Zij deden dan ook bijna in alles wat hunne vaders gedaan hadden, en, daar die vaders gedaan hadden zoo als de grootvaders, zoo behoeft er niet veel doorzicht toe om te begrijpen dat de kleinzonen ook van deze niet veel verschilden. Maar, behalve deze inwoners, had Diepenbeek natuurlijk ook een burgemeester, een meester, dat is te zeggen een chirurgijn, of liever een man, bij wien de Diepenbeekers des zaturdagsavonds zich verzamelden om hunne ruwkinnen een meer zondagsch voorkomen te doen erlangen, en nog een derden meester, den onderwijzer der jeugd. Deze drie maakten, in de hervormde gemeente, van de meer bejaarden, met onze kapitein, de notabelen van het dorp uit. Immers de laatste, schoon niet in het dorp zelf wonende, lag 'er zoo dicht bij, dat hij volkomen als een Diepenbeeker werd aangemerkt, gelijk hij dat ook tot de gemeente behoorde. Doch ik zeg met opzet, onder de meer bejaarden; want, behalve de bovengenoemde, was 'er nog een inwoner, die, schoon in jaren bij alle ten achteren, hun in beschaving, kunde, geleerdheid, verre voor uit was. Deze jongeling was de zoon des burgemeesters, de veel belovende Willem de Lange. Willem de Lange had Fransch en Duitsch, en vervolgens de oude talen, geleerd, en was nu reeds in het vierde jaar zijner studie. Hij studeerde te Utrecht in de theologie. Men zal wel begrijpen dat, welke ook de verdiensten mogen geweest zijn van de drie bovenvermelde meesters, ten opzichte van de *intellectuele* en *materiele* beschaving van Diepenbeek, de krachtigste *impulsie* te dien opzichte van Willem de Lange kwam. Indedaad, van het oogenblik af dat hij voor het eerst met de vacantie van Utrecht was t'huis gekomen, was 'er in Diepenbeek veel, zeer veel veranderd. Sigaren had men 'er nooit gezien, behalve op het kasteel (zoo heette de woning van den kapitein): Willem was de man, wien de eer toekomt dit artikel van weelde het eerst aan de Diepenbeekers te hebben leeren kennen. Meester Peperkamp (dit was de naam van den onderwijzer der jeugd) was de eerste die het waagde zulk een ding aan te steken en half uit te rooken. Hij deed dit, met het komfoortje voor zich, uit vrees dat de afvallende asch het gebloemde tafelkleed branden zou, met de beide armen leunende op de tafel en zonder ophouden trekkende, waardoor hij weldra, als de Raphael in den Gijbsrecht van Aemstel, in eene dichte wolk gehuld werd, tot dat hij eindelijk

ding in het komfoor kwakte, en, opstaande, als een blindeman rondtaste om zijn' zakdoek te vinden, daar zijne oogen geheel door den sterken rook verblind waren, en het vocht daaruit tappelings langs zijne wangen liep.

Het was van onheugelijk tijden herwaarts de gewoonte op Diepenbeek dat de vrouwen, als zij naar de kerk gingen, kussens en stoof medenamen, of zich die door de meid lieten nadragen, namelijk als zij een meid hadden. Sedert Willem zijne moeder verhaald had, hoe men dat in Utrecht deed, liet men ook op Diepenbeek de kussens op de stoelen liggen. De stoven gingen echter altijd nog heen en weder. De voorname reden hiervan was dat 'er hengsels aan die stoven waren, en men niet regt wist wat men daarmede doen zou, als men de stoven niet droeg.

Eene groote verbetering, van welke almede aan Willem de eer toekwam, was het oprigten van een leesgezelschap, van hetwelk hij zelf dan ook de Directeur en de Thesaurier tevens werd, waarvoor hij wetten opstelde, en waaraan hij boeken verschaftte, zijnde 'dezelfde die in zijn eigen leesgezelschap te Utrecht geënd had, en die hier dan nog eens den toer deden. Bij iedere vacantie hield Willem, in de dan altijd bijeengeroepen vergadering, eene soort van kleine intree-, of, wil men, terugkomst-rede, waarin hij voorloopig de nieuwe zaken vermeldde, die hij had opgemerkt, en met welke hij zijne medeburgers wenschte bekend te maken. De eerste dag na zulk eene t'huiskomst was dan ook een feestdag voor Diepenbeek. Het achtbaar dorpsbestuur, de kerkenraad, de kerkmeesters, alles kwam den student zijne opwachting maken, het nieuws vernemen dat hij medebragt, het verhaal hooren van zijne reis, van zijne ontmoetingen, en de geleerdheid bewonderen, die hij alweder sedert de vorige vacantie had opgedaan.

Men zal misschien eenigzins verwonderd zijn dat ik, onder de notabele en meer beschaafde inwoners, den predikant niet genoemd heb. Deze verwondering zou ophouden, wanneer men de Boekzaal van 1845 wilde raadplegen, waaruit blijken zou dat Diepenbeek toen vacant was. Het was toen namelijk omtrent een half jaar geleden dat de vorige dominé was komen te overlijden. De ringbroeders preekten thans, elk op zijne beurt, in den *annus gratiae*, voor de weduwe. 'Er was echter een pastoor, gelijk 'er ook nog al veel Roomschen op het dorp woonden; maar, gelijk tusschen deze en de leden der hervormde gemeente juist niet altijd de beste verstandhouding heerschte, zoo kwam ook de pastoor, schoon anders in 't geheel niet bigot, en een gezellig mensch, met die dorpsbewoners, die niet tot zijne gemeente behoorden, minder in aanraking, met deze uitzondering

echter dat hij daarentegen op den besten voet stond met kapitein van Berkel, zoo zelfs dat hij bij dezen meermalen ter tafel genoodigd werd, en bijna dagelijks, een uurtje voor het eten, bij den kapitein koffijhuis ging houden, of, zoo als deze het noemde, zijn kloddertje kwan gebruiken.

(Uit hetzelfde werk.)

ABRAHAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN.

(Geboren 1798, overleden 1855.)

De welsprekendheid van den kanselredenaar.

De vraag, of de welsprekendheid tot den kansel behoort? is een dwaze vraag. Het is als of men vroeg: moet de Christenleeraar zich ten doel stellen, zijne hoorders te overtuigen, te stichten, te roeren, tot deugd en godsvrucht te bewegen? Inderdaad: het vonnis der veroordeeling, dat sommigen, in vroegeren en lateren tijd, over de welsprekendheid in het algemeen en die van den kansel in het bijzonder hebben uitgesproken, betreft alleen die valsche en bedriegelijke kunst, die in schoone woorden, in klanken zonder zin of wetenschap bestaat, en geen ander doel heeft, dan het oor te streelen en de zinnen te bekoren. Maar men plege de heiligschennis niet, dit winderig en ijdel gezwets met den eernaam der welsprekendheid te bestempelen! Zij heeft daarmede niets gemeen. Zij is een ernstige kunst, een gave des hemels, den mensch geschonken ter uithreiding van het rijk der waarheid en der deugd, en voor hem alleen verkrijgbaar, in wiens blank gemoed een hooger geestdrift blaakt. Van wijsbegeerte en dichtkunst wezenlijk onderscheiden, is beider doel aan het hart ondergeschikt. Gelijk de wijsgeer op het verstand, de dichter op het gevoel, zoo werkt de redenaar door verstand en gevoel beide op de inwendige kracht van den wil. Met de verlichting en overtuiging des verstands en de opwekking des gevoels is zijne taak niet afgedaan. Dit alles is hem slechts middel tot een hooger doel. Hij zoekt gezindheden, voornemens en handelingen te weeg te brengen, iets te bewerken in het hart, dat zich ver-
ns openbaart in het leven. Ziedaar het oogmerk van des

redenaar, waar of wanneer hij ook spreke. Er is dus eigenlijk slechts ééne welsprekendheid. Zij blijft zich-zelve in aard en doel altijd en overal gelijk, hetzij ze zich laat hooren in de pleitzaal, in staats- en volksvergaderingen of op den predikstoel. Doch de redenaar neemt plaatsen, tijden en personen in acht, en spreekt zoo als deze het eischen. En wanneer hij dan verwaardigd wordt voor de gemeente des Heeren te staan, dan zal hij zich ten pligt stellen, haar te leeren, te overtuigen, te versterken in haar geloof; maar zoo hij aan zijne roeping beantwoordt, zal hij meer doen dan dit. De heilige taak, die hem is opgelegd, is: de gemeente Gods te *stichten*; het heerlijkste en zaligste, dat zijn eigen hart vervult, ook aan het hart zijner hoorders mede te deelen; den heiligsten gloed der deugd in hunne zielen te ontsteken, en hen alzoo in te wijden tot burgers van Gods koninkrijk. Weet hij dan een stof te kiezen, die de opmerkzaamheid zijner hoorders boeit en met hunne dierbaarste belangen op het naauwst verbonden is; weet hij aan zijne rede eene geleidelijke orde te geven, zoodat alles, ongekunsteld en ongedwongen, op zijne regte plaats staat, en de aandoeningen stijgen, naar mate hij den voorgestelden eindpaal nadert; weet hij zijne gedachten in de duidelijkste, eenvoudigste en treffendste bewoordingen in te kleeden, en zonder omwegen tot zijn doel te geraken, zoodat de hoorders nergens eenigen zweem van kunst ontdekken, maar alles hun toeschijnt als uit hun eigen binnenste gegrepen te zijn; weet hij de geheinste roersels van het menschelijk hart, de verborgenste springveren der zedelijke werkzaamheid in beweging te brengen, door te dringen tot op den bodem des gemoeds, en door zijne krachtige mannelijke taal de harten zijner hoorders te roeren, te schokken, te beheerschen; weet hij, eindelijk, met dit alles eene uitvoering te paren, die in de schoonste harmonie met zijne rede staat, zoodat stem, gelaat, houding en gebaren tot één gemeenschappelijk doel zamenstemmen: dan noemen wij hem den waren redenaar, en zijne welsprekendheid heeten wij natuurlijk, omdat zij met de waardigheid der plaats, met het doel der evangelieprediking overeenkomstig is, en, van allen valschen tooi en ijdel en pronk verwijderd, alleen de zuivere natuur tot leidsvrouw heeft. Zulken redenaar was Chrysostomus; zoodanig was zijne welsprekendheid.

(*Joannes Chrysostomus.*)

Geestdrift.

Wat verstaan wij door geestdrift? Het woord zelf geeft eene drift, eene vervoering van den geest te kennen, eene verhoogde wijze van bestaan, die al de krachten van den mensch in één brandpunt verzamelt, tot één heilig doel vereenigt. Zij is geen redeloze hartstogt; de mensch is in dien toestand niet buiten zich zelve, maar alleen boven de oppervlakte des gewonen levens verheven. Als door eene onmiddellijke ingeving ontstaat in hem denkbeelden en ontwerpen, voor welke hij zich nimmer vatbaar waande; hij gevoelt een onweerstaanbaren drang om zijne gewaarwordingen uit te drukken, om die plannen te volvoeren. om aan die beelden zijner ziel leven en bestaan te schenken: hij berekent geene zwaarigheden; alle hinderpalen, die hem in de uitvoering zijner voornemens belemmeren, vuren slechts zijner ijver aan; hij waagt zich aan de grootste en moeilijkste ondernemingen met zulk eene stoutmoedigheid en zulk een zelfvertrouwen, als ware hem de goede uitslag door een hoogere magt gewaarborgd. Ziedaar de kenteekenen der echte geestdrift! Zij is die staat der ziel, waarin zij, door de kracht van het ware schoone en goede getroffen, tot eene ongemeene levendigheid en werkzaamheid opgewonden, tot buitengewone en onverwachte daden gedreven wordt.

Deze kenteekenen behoudt de geestdrift, waar en bij wien zij zich vertoone, en tot wat doel zij zich uitstrecke. Doch naar het verschillend voorwerp, dat haar ontvlamt, neemt deze zielsgesteldheid eene verschillende rigting. Zij kan zich vertoonen in het gebied der kennis als geestdrift voor het ware, in het gebied der kunst als geestdrift voor het schoone, in het gebied der zedelijkheid als geestdrift voor het goede, waarvan de geestdrift voor het heilige of het godsdienstig enthousiasmus slechts eene verhoogde wijziging is. Andere voorwerpen, harer waardig, kent zij niet. Men zal toch de heiligschennis niet plegen, van lage hartstogten en dierlijke begeerten met den schoonen en verheven naam van geestdrift te bestempelen? Men zal de verachtelijke neiging, die den vrek, den wellusteling, den wraakgierigen beheerscht, niet gelijk stellen met het heilig vuur, dat in de borst der beste, edelste menschen blaakt, en den hoogen adel van ons geslacht ons in het oog doet schitteren? De ware geestdrift is geheel belangeloos; zij stelt tot de grootmoedigste zelfopoffering in staat, en heeft niets gemeen met den geest dezer wereld. Daarom is zij ook den laaghartigen eene ergernis, en den egoïst eene dwaasheid. Daarom is de enthousiast in het oog van den gewonen dagelijkschen mensch -aadsel, een vreemd wezen, dat hij verwonderd aangapt.

De wereld verstaat hem niet, en weet niet wat hij wil; zij beschouwt hem als een zieke van geest; ja, het heilige met het onheiligste vermengende, kent zij tusschen den enthousiast en den dweeper geen onderscheid. Hoe! tusschen den enthousiast en den dweeper geen onderscheid? Wat onverschoonlijke dwaling! Kent gij dan geen verschil tusschen het licht en de duisternis, tusschen eene bloeiende gezondheid en eene doodelijke krankte, tusschen eene klare, snelvlietende beek en een stilstaand rottend water? Geestdrift is eene werking van het gevoel- en begeervermogen; dweeperij heeft haren zetel in eene gekrenkte verbeeldingskracht. Bij den dweeper zweeft alles in een heilig donker; somber en verward zijn zijne begrippen; zijn gevoel en verstand beide worden door zijne verbeelding bestuurd. Bij den enthousiast heerscht eene groote klaarheid en levendigheid van denkbeelden, waardoor de ziel vermeesterd, en met alle hare krachten naar een zuiver doel wordt voortgedreven. De dweeper vermengt het goddelijke met het menselijke, het hemelsche met het aardsche, de geestelijke met de stoffelijke wereld. Hij trekt het hoogere tot zijne laagte neder; terwijl de enthousiast daarentegen zich uit zijne laagte verheft, en de enge grenzen der zinnenwereld verlaat, om in hooger kringen rond te zweven. Met één woord: geestdrift is het ware leven der ziel, dweeperij haar dood. Doorbladert de jaarboeken der menschheid! Hef uwe oogen op en ziet! wat gij groots en schoons, heerlijk en uitstekends lezen of ontdekken moogt, het is de vrucht eener edele geestdrift. Door deze kracht der ziel wordt al, wat waarlijk groot en voortreffelijk is, geschapen. Zij is de bron van verhevene daden, van nieuwe ontdekkingen in het rijk der wetenschappen, en onvergankelijke kunstgewrochten. Wie haren verwarmenden invloed nooit heeft ondervonden, wie nimmer gloeit voor het ware, schoone en goede, en daarbij niet eene brandende begeerte gevoelt, om aan zijn hart lucht te geven, om iets voort te brengen, dat aan zijne innerlijke gewaarwordingen beantwoordt, om het ideaal, dat voor zijn ziels-oog zweeft, te verwezenlijken; hij moge een braaf mensch, een nuttig lid der maatschappij, een waardig en regtschappig burger zijn; tot kunstenaar, in den verheven zin des woords, is hij niet geboren; de kunst zal hem nooit haar binnenst heiligdom ontsluiten.

(Over de geestdrift van den kunstenaar.)

ISAAC DA COSTA.

(Geboren 1798, overleden 1859.)

Handel en woeker der Joden in de Middeleeuwen. — Karakter der verdrukte Joden.

Reeds de Romeinen hadden den handel beschouwd als beneden de waardigheid eener krijgvoerende en wereldbeheerschende natie. De Noordsche volken die, sedert de volksverhuizingen der vijfde en volgende eeuwen, de Romeinen vervangen en tot een ondergeschikt ras vernederd hadden, koesterden voor handel en geldzaken een nog veel dieper verachting. De vrijman was grondbezitter, de onvrije was lijfeigen, boer of stadsburger, en ook by dezen was de richting langen tijd meer industriëel dan commercieel, maar vooral niet finantiëel. Zoo kwam als van zelve de handel, de geldhandel by name, in de handen van dat volk, hetwelk allereerst in zijne eigene oogen overal vreemdeling, thans meer dan ooit door de Christenvolken als vreemdeling en als vijand beschouwd, en van grondbezit en landbouw al meer en meer uitgesloten en verwijderd was geworden. Maar ook de handel, in de omstandigheden, waarin de Jood in de wereld verkeerde, nam veelal eene onedele richting aan en werd kleinhandel; hooftgeldspeculatie al te dikwerf woeker. Althands de kreet van haat en verontwaardiging deswege begint bepaaldelijk tegen hen op te gaan in de Christenwereld der middeleeuwen.

Om ondertusschen die beschuldiging van woeker naar eisch te begrijpen en naar billijkheid te beoordeelen, zal het noodig zijn ze in verband te brengen zoo met de gesteldheid der tijden, waarin zy voornamelijk haren grond heeft, als met de geartheid en de lotbedeeling van Israël zelve.

In zijnen aart en oorsprong was het volk van Israël een herderlijke, een landbouwende, geen landeldrijvende natie. Ook hier geldt de meermalen gemaakte opmerking, dat Israël eerst recht Israël is in zijn eigen erfland. De verandering alzoo van Israël in een handelsvolk staat grootendeels met zijn vreemdelingsstaat in verband.

Nog onnatuurlijker werd de toestand van het nakroost van Abraham, toen het, ten gevolge der aangevoerde omstandigheden, 7 grondbezit overal werd uitgesloten. Daarentegen was, by

hunne algemeene verspreiding over de wereld, weldra niets natuurlijker, dan dat zy van deze hunne gantsch eenige stelling onder de volken gebruik maakten tot het drijven van handel.

Toch, schoon die handel by name met het Oosten (zeer bepaaldelijk met den Levant) door de Israëlitische zwerfers ook wel in het groot gedreven is, kon een volk, waarvan de groote massa zoo zeer tot de benedenste klassen der maatschappy gedaald was, zich ook op dat terrein niet algemeen en voortdurend staande houden. Zagen wy nog in de zesde eeuw na Ch. den Israëliet in het bezit van handelsvloten, eerlang verbastert hy ook in dat opzicht, en wordt hy van lieverlede slavenhandelaar.

Eindelijk meer en meer teruggedreven tot den engst mogelijken kring, waarin zijn bestaan onder de natiën der Christenheid kon geduld worden, werkte weldra alles mede om de werkzaamheid van zijn schrander vernuft schier uitsluitend te bepalen by het werken en speculeeren met geld.

En ver is het er zeker van daán, dat al wat die middeleeuwen (wier begrippen over finantie zoo uiterst beperkt waren) woeker noemden, dien naam werkelijk heeft verdiend. Dat een kapitaal in geld even zeer zijne vruchten kan en mag dragen, als elke andere waarde in goed of grondbezit, kwam bij het vooroordeel dier tijden niet in aanmerking. De Joden, voor zoo ver zy die wettige vruchtdraging in den afzichtelijksten woeker verkeerded hebben, dragen van dat misverstand, die begripsverwarring, zelve voor een aanzienlijk deel de schuld. Maar ook de Christenen. In geen geval intusschen mag de billijke, zaak- en menschkundige Geschiedvorschcr het tweederlei element voorbijzien, waaruit de bemoeijing der Joden met handel en geldleening onder de bevolking van het Christen-Europa bestaan heeft. Wetenschap en vernuft komen evenzeer als begeerlijkheid by de ontleding hiervan in aanmerking. Het velerlei nut, dat de Joden door kennis en praktijk in het vak van finantie geleverd hebben (men denke b. v. aan hun deel in de uitvinding van den wisselbrief) maakt op alder waardeering aanspraak, terwijl elk rechtschapen gevoel walgend en verontwaardigd opkomt tegen dat misbruik van rentevordering, tegen dien verfoeilijken woekerhandel, die een vloek als der meelaatschheid over een iegelijk brengt, hy zij Jood of naam-Christen, die er zich schuldig aan maakt.

Uit het standpunt intusschen van den Jood der middeleeuwen laat zich de buitensporige opdrijving van dien geldhandel zeker wel op geenerlei wijze goedmaken, maar toch alleszins tot schande van vorsten en volken verklaren. De Jood, onder de heerschappy van het leenstelsel van alle wettelijke en eerlijke betrekkingen in de maatschappy uitgesloten, in zijn leven, gewin en eigend-

ieder oogenblik bedreigd, tegen overmoed en onrecht weer- en wapenloos, vond geene zwaarigheid zich te helpen met de wapenen, die hy had: sijngesponnen list tegen overmacht en geweld, — schrandere overleg en berekening tegenover de willekeur van den sterkste, — de kracht van het zilver tegenover die van het ijzer. Het onrecht werd gepleegd op lijnrecht tegenovergestelde wijze. En wie zal beslissen, wie van beide schuldiger was, de edele Ridder, die van tusschen de oeverrotsen van den Rijn den voorbijvarenden koopman leëg plunderde, of de verdrukte Jood, die met even weinig mededogen halve steden (Parijs zelve wel eens daaronder begrepen!) arm woekerde?

Door deze zijne geldheerschappy intusschen bracht de Jood de woede der natiën tegen zich tot het uiterste. Dubbel gehaat als haters en moorders van Christus, en als uitzuigers van het vermogen der Christenvolken, werden zy, in de middeleeuwen vooral, het voorwerp der strengheid van kerk- en staatswet, der vijandschap van de burgerijen, en der woede van het graauw. De Vorsten, die hen beschermden, gebruikten hen daarbij veelal als eene spons, die zy eerst zich lieten opvullen met het geld hunner onderdanen, vervolgens wederom uitpersten in de koninklijke schatkist. Meermalen ook moesten zy, zelfs by betere gezindheden tegen het lijdend volk der Joden, hen prijs geven, daar waar een enkele kwaadwillige of onvoorzichtige preek eens mouniks, een enkele ongerijmde verdenking van Christen-kinderbloed, door de Joden tot viering van hun Paaschfeest gestort, eene enkele vlag zelfs van brooddronkenheid by de bevooroordeelde menigte, in staat was moord en plundering over geheel eene Jodenwijk te brengen.

Dit alles, het is zoo, was onwettige mishandeling, die verhinderd, die gestraft kon worden. Doch de Wet zelve was den Jood niet veel gunstiger. Zy sloot hem uit van alle waardigheid, die hem eenigzins opheffen, alle werkzaamheid, die hem verbeteren, allen omgang, die hem veredelen kon. Grondbezit, krijgs- en staatsampten, burgerlijke rechten ontzeide zy hem; aan allerlei vernederende behandelingen onderwierp zy hem. Binnen afgezonderde, als een beestenstal hier en daar (gelijk in vele steden van Italië en by name te Rome) by nacht afgeslotene wijken bepaalde zy hem; openbare teekenen van vernederende onderscheiding, als geele kleederen, behoornde hoeden, en wat des meer zij, verordende zy hem. In Boheme zelfs bestond ergens eene wetsbepaling, om den ter dood veroordeelden Jood op eene bijzondere wijze te hangen, ten einde hem ook in dien toestand van de Christenen te onderscheiden.

Kon het anders, of zoodanig eene plaatsing en behandeling in de menschelijke maatschappy moest op het zedelijk karakter, moest op geheel de ziels- en geestontwikkeling van den verdrukte, verhardend en te gelijk ontzenuwend werken? Was het wonder, dat de Jood, wiens eenige betrekking tot de maatschappy om hem heen van het bezit van een weinig geld afhing, aan geen ding van deze wereld meer zich vastklemde, dan aan dit? ja, dat hy, daarby al zijne werkzaamheid bepaald ziende, daarin dan ook allengs alleen zijn lust, zijne liefhebbery, zijne uitspanning vond? Was het wonder zoo met geheel zijn inwendig karakter, zelfs de houding van zijn lichaam, de trekken van zijn gelaat de kenmerken droegen van die gehechtheid aan het geld, welke de moeder is van allerlei bederf, — van die schroomvalligheid, van dat bevend gemoed, eigen aan den mensch, die zich omringd weet van enkel mistrouwen, vijandschap, belaging, en geen oogenblik zeker is van zijne bezittingen, van zijn leven, en wat aan het hart van den man en vader even dierbaar en dierbaarder is dan die beide?

Men vergelijkte met de hier beschreven toestanden van het verdrukte Israël in de middeleeuwen, eene voorzegging, vijf en twintig honderd jaren te voren, door hun Historieschrijver en Propheet by uitnemendheid, Moses (Deut. XXVIII. XXI.). De ontzettende bijzonderheden van hunnen ondergang als natie in het land der Vaders, besluit hy met de volgende trekken, kenlijk behoorende tot hunnen toestand van algemeene vreemdingschap: «De HEER zal uwe plagen wonderlijk maken, mitsgaders de plagen van uw zaad. — Gy zult met weinige menschen overgelaten worden, in plaats dat gy geweest zijt als de sterren des hemels in menigte. — De HEER zal u verstrooien onder alle volken, van het eene einde der aarde tot het andere einde. — Gy zult onder dezelve volken niet stil zijn, en uwe voetsool zal geen rust hebben, want de HEER zal u aldaar een bevend hart geven, en bezwijking der oogen, en mattigheid der ziel. En uw leven zal tegenover u hangen, en gy zult nacht en dag schrikken, en gy zult van uw leven niet zeker zijn. Des morgens zult gy zeggen: Och dat het avond ware! en des avonds zult gy zeggen: Och dat het morgen ware! vermits den schrik uws harten, waarmede gy verschrikt zult zijn, en vermits het gezicht uwer oogen, dat gy zien zult.»

Het was wederom de strengheid van God over degenen die gezondigd hebben! Maar gy, volken der aarde, getuigen en voor een groot deel uitvoerders van het strenge vonnis! verheft u tegen het zwaar bezochte Israël niet, maar vreest veeleer voor u zelve, en juicht niet in deze vernedering van het aloude

volk der uitverkiezing, maar weest jegens hen barmhartig, weest jegens hen billijk! Aanschouwt vooral, hoe die God der Vaders, ook waar Hy hunne overtreding met de zwaarste ellende bezoekt, toch ook aldus Zijne trouw aan Jacobs nageslachte bewijst. Hy zal zegenen, die hun weldoet, gelijk Hy ook vergelding doet aan wie hen mishandelen. Het verdrukte Israël blijft bestaan! maar waar bleven zoo vele der volken, die hen verdrukten? Te midden zelve van hun diepste verval bewaarde Hy niet alleen hun afzonderlijk bestaan, maar behoudt Hy het in eenen toestand van vatbaarheid voor allerlei herleving en herstel. Hoe ook door overmaat van verachting dikwerf verachtelijk geworden, deed Hy het zwervende Israël voor het maatschappelijk bestaan der volken meermalen onontbeerlijk worden. Helaas! tot op dezen dag voorziet dat volk de volken der aarde van goud, hetwelk geroepen was (en wederom worden zal!) onder hen te brengen den rijkdom der kennis en der heerlijkheid van zijnen God!

Ja, diep was Israëls val, en grievend, voor die het lief heeft, zijne wonden, zijne ellenden, zijne versmaadheden. Maar nevens die ruime, door de volken zoo breed uitgemetene gebreken stonden ook nog wel hoedanigheden en deugden, zelfs in de dagen en oorden van Israëls treurigsten toestand. Hardnekkig, al te zeer, tegen het geloof in Christus, toont hy zich standvastig en getrouw aan Moses. In matigheid en kuischheid, getrouwheid aan de wettige Overheid, barmhartigheid en weldadigheid, geeft hy te dikwerf zelfs den Christenen een beschamend voorbeeld. Zijne wakkerheid evenaart zijne schrandereheid. Hy kent, hoe fel ook vernederd en getergd, vergevingsgezindheid. Zich als ware het een harnas aantrekkende van ongevoeligheid tegen de versmading zijner medemenschen, verbergt hy dikwerf daarachter een diep menschelijk gevoel. Zijne is onder dat alles nog vaak de huisselijke vrede en vreugde. Den gantschen dag, de gantsche week, van arbeid en scheldwoorden vermoeid, verkwiikt hy zich straks met een talrijk gezin by de rustige sabbathslamp. Daar gevoelt de veel mishandelde, vaak miskende Israëliet zich weder patriarch; daar breekt hy het brood en zegent hy den wijnbeker naar de wijze zijner vaders, naar de wijze van dien Jesus en Zijne Apostelen, zoo treurig door hem miskend. Zelfs het uiterlijke des lichaams verraadt vaak, te midden van het verval, een hoogere afkomst, dan die een ruwe, oppervlakkige wereld in hem erkent. De Joodsche schedel, het Joodsche gelaat biedt tot op dezen dag aan de Winckelmans en Lavaters in nog menige dochter van dat volk het type van Oostersche schoonheid aan. En voor het minst niet altoos staat aan de zijde eener aandoenlijk

Rebecca de figuur van eenen Isaac van York 1), noch een Shylock van Venetië naast eene schoone Jessica, «zich schamende haars vaders dochter te zijn 2).» Ook de gestalte van den Israëlitischen man in de dagen der diepste ellende zijner natie herinnerde vaak aan edele of beminnelijke figuren van het Oude Testament, of strekte den schilder ten voorbeeld by de afbeelding van den Koning der Joden aan het kruis. Uit scherpe contrasten bestaat allerwege Israëls eigenaartigheid en zijne geschiedenis: de hoogste uitverkiezing en de diepste verwerping, — de zegen van Abraham, den edelaartigen Herdervorst, en de vloek der dertig zilverlingen van Judas, — de verwerping van Jesus, en de blijvende betrekking van dien Jesus tot hen.

(*Israël en de Volken.*)

Shakspeare en Bilderdijk.

Maar indien, zonder elkanders glans te verduisteren, deze twee Nederlandsche Vernuften 3) zich vriendschappelijk naast elkander kunnen zien, zal niet misschien naast uwen Willem Bilderdijk Groot-Brittanjes William Shakspeare een al te gevaarlijke nevenstander zijn? En buiten eenigen twijfel, onder de verhevenste verschijnsels waar de Europeesche wereld, waar het gebied van oudere of latere, romantische of klassieke Dichtkunst roem op draagt, behoort, o boorden van den Avon! uw fiere zangzwaan, in wiens huldiging als een tot bedwelmens toe overmeesterend genie zich vereenigt in onze eeuw, al wat voor dichtkunst hart heeft onder allerlei natiën, by de meest uit één loopende richtingen anders in smaak of kritiek. Van de kolossale grootheid zijner kunstgewrochten, — wat daar ook uit hoogere of lagere sfeeren in moge te wraken, te betreuren, te bestraffen zijn, — is ontkenning of miskenning niet meer mogelijk. Den glans van dat bewonderenswaardig genie te bezwalken, vermag zelfs de walm dier waslichten niet, door averechtsche of afgodische vereering rondom zijn beeld verkwist 4). Indien het wezen der dichtkunst by uitnemendheid gelegen is in hare gave van nascheppen, welk dramatisch Vernuft kwam in voortbrengselen eener

1) *In den roman Ivanhoe van Waller Scott.*

2) *In den Koojman van Venetië van Shakspeare.*

3) *Vondel en Bilderdijk.*

4) *De uitdrukking is afkomstig van een der warmste en verlichtste bewonderaars van den grooten Brit in Frankrijk.*

schieer onbegrensde verbeeldingskracht dat van dien Noordschen Prometheus naby? Welke scheppingen, het zij de grondstof uit historischen bodem genomen werd, — of gevonden heeft in het spelende Dichterbrein! Wat figuren, die, waar hy hun in de hoogste werelddrangen eene plaats aanwijst, nooit ophouden te gelijken koningen, helden, heerscheressen, idealen van goed en kwaad, en te gelijk bloote menschen van de meest dagelyksche ziels- en levensbewegingen en gewaarwordingen te zijn, — of, waar by ze, omgekeerd, uit de laagste en verworpelykste schuilhoeken van maatschappy en menschheid neemt, toch altijd in woorden en handelingen geadeld blijven, als door een weerschijn van den zielenadel des Dichters, die hun het leven gaf! Gy denkt aan zijne Macbeths, Koning Lears, Othelloos, aan zijne Falstaffs, Iagoos, Calibans, hy afwisseling met die Mirandas en Imogenen, Juliettas en Jessicaas, Ophelias en Cordelias, als uit sijner etherstof door de handen van den Titan geboetseerd. Gy denkt aan heel die schaar zijner dichterlijke wezens, die, waar zy ook ten eenemale fantastisch worden, niet ophouden met de machtigste wezenlijkheid schrik en medelijden, haat en liefde, afschuw of bewondering te bevelen; — aan die Shakspearsche scheppingen ook, waar zy onmogelijk zijn, toch altijd waar; — waar, door die consequentie, die harmony des geheels, die evenredigheid der deelen, die ook aan zijne vreemdsoortigste gestalten nergens ontbreken; — waar, om dat in die fantasmen, in die ondenkbaarheden zelve, karakters en toestanden geschilderd worden en leven, gegrepen uit het volle leven van den mensch, — drikten, krankten, catastrofes voorbereid, ontleed, gemotiveerd worden met eene kunst, ondenkbaar buiten de fijnste en zuiverste waarneming der waarachtigste natuur.

En om dan nu die fantasmen, figuren, historische personen, te laten spreken en zich bewegen, staat aan den genialen Dichtervorst eene taal ten dienst, ruw nog, zoo gij wilt, hier of daar, maar waarin reeds het Engelsch der Engelen en Paradijsbewoners van Milton leeft, — eene taal, waar zy onsierlijkst schijnt, nooit zonder zwier, waar zy gemeenzaamst is, steeds ongemeen, — eene taal, dan eens rijm dan eens onrijm, dan eens prosa dan eens poëzy, of eigenlijk beide te zamen en, zoo mogelijk, te gelijk, — eene taal, die met dezelfde gemakteeljkheid rijst en daalt, schreit en schertst, brult en tjlpt, uitschatert en bliksemt, waanzinnig wordt of waanzin nadoet, tooverrijmen smeedt of zelve met spelingen van woorden en gedachten zonder eind toovert, betoovert, bedwelmt, overstelpt, — eene taal, hy vier hoogen humor de hairen U te bergen rijzen, en wier koninklijke ironie

verplet! Een lange en breede stroom, als de Niagara der nieuwe wereld, is deze Shakspearsche poëzy, die onbelemmerd door de vlakten schiet, of, nederstortend van hare rotsen, zich brijzelt tot schuim en rook als van sijn vergruizeld diamant; — een brandende vuurberg in het koude Noorden, die, als hy uitberst, de lucht in vlam zet en met de lava uit zijne diepten den grond verzenget en — bevrucht.

Wat dunkt u, mijne Nederlandsche Toehoorders! van den ontzachtlijken Engelschman? Hem aanschouwende vreest gy ligt voor uwe uitnemendsten: dat ook uw Vondel, waar hy optreedt, zal moeten ter zijde staan, — ook uw Bilderdijk, waar hy schittert, verbleeken en verdwijnen. Stelt U gerust! De Dichter van den Lucifer en van de Leeuwendalers is een zuil uit den ouden tijd, die men zoo gemakkelijk niet oplicht uit zijnen stand! de Dichter van den Elius en van Segol is een geoefend krijgsman, die zoo spoedig niet van vluchten of verbleeken weet. ô Gy, tot welke richting ook behorende, of door welke drijfvederen bewogen, die in dat uit den weg ruimen, dat doen verbleeken en verdwijnen van den eenen grooten geest voor of om den anderen, die door u gebuldigd wordt, een onbehagelijk behagen scheidt! Weet gy het niet? zoo laat het u met een weérklank uit uwen Shakspeare zelve betuigen: daar is in die ruime wereld der groote geesten meer overvloed, dan waarvan gedroomd wordt in uw bekrompene eenzijdigheid 1)! Daar is op de breede wateren van dien Oceaan voor meer dan éenen Leviathan, voor meer dan één natuur- of kunstgevaarte plaats! Daar is aan dien aard-omvademenden hemelbol ruimte voor meer dan ééne groote star. Ja, daar zijn aan dat uitspansel ook afstanden en wentelingen, waardoor voorzeker het ééne licht aan het andere niet behoest in den weg te staan. Zoo mogen dan op dichterlijk gebied de scheppingen van eenen Dante of Shakspeare niet meer te verwachten zijn in onzen tijd, — even waar zal het toch wel zijn, dat geen *Ifigenia in Tauris* of *Torquato Tasso* van Goethe, geen *Ziekte der geleerden* of *Ondergang der Eerste Wereld* van Bilderdijk denkbaar zijn in de zestiende of dertiende eeuw! Maar ook zelfs die groote eigenschap van oorspronkelijkheid en zelfstandigheid is niet by uitsluiting aan die vroegere eeuwen en hare machtige Vernuftten gebonden. Ook hier is verdeling van gaven, en onderscheid van roeping. Daar is, daar is eene oorspronkelijkheid eigen aan een meer verschen, meer jeugdig weligen toestand van wereld en menschdom, van maatschappij

1) *Woorden van Hamlet in het drama van Shakspeare.*

en kunst! daar bleef er ook nog wel eene over voor toetander van meer gevorderde rijpheid en later eeuw. Daar is een tijd van oorspronkelijk te zijn door het gantsch en al nieuwe der dichterlijke schepping, en wederom een tijd en gaaf, om (zou er wel minder uitnemendheid van genie toe behooren?) ook na alles wat voorafging, en met opneming van alles dat voorafging, toch nog, en als van nieuws af aan, versch te zijn, en, met geheele eeuwen achter zich, krachten te ontwikkelen aan die van jeugd en lente gelijk! Het is ook hier, — als op zoo velerle gebied van Gods schepping en gave, — compensatie, evenwicht. ja uit de ongelijkheid zelve gelijkheid door harmony.

Vergunt my tot toelichting van het onderscheid ook tusschen Shakspeare en Bilderdijk eene gelijkenis. Ik zal ze dit maal ontleenen aan eene gedachte van eenen der grootste, der hoogstgevierde Historieschrijvers van onzen tijd. Wanneer Macaulay den slag van Neerwinden, die geleverd werd tusschen Koning Willem van Groot-Brittanje en den Maarschalk Hertog van Luxemburg, beschreven heeft, dan staat hy een oogenblik stil by de beschouwing van beider Veldheeren uitwendige gestalte en alles behalve krachtvollen lichaamsbouw. Daaruit neemt hy dan aanleiding om het voorrecht te roemen dier latere tijden, tijden van wetenschap en verfijning, waarin de krijgskans niet meer door het overwicht van natuurlijke krachten, maar door dat vooral van kunst, verstand, en beleid wordt bepaald 1). Iets dergelijks mag gelden by vergelijkingen van Dantes met Goethes; van Shakspeare met Bilderdijk. Zij ons de geniale Engelschman in zijne reusachtige scheppingen meer als een dier Homerische helden, die rotsbrokken opnamen en slingerden, hoedanige geen zes zouden hebben opgeheven van den grond, zoo als nu de geslachten der menschen zijn, — de Nederlandsche Hoofdichter der achttiende en negentiende eeuw doet daartegenover denken aan die helden van latere, van gantsch andere tijden, waarin, by den altijd onnisbaren moed en kracht van ziel van den krijgsman, de overwinning niet ligt in de meerdere stoflijke kracht van het lichaam, maar in de meest gelukkige aanwending van strategie en taktiek.

Voorzeker, indien by iemand, zoo is by Bilderdijk de kracht en kunst der poëzy eene soort van stoute en diepe krijgskunst geweest. Dat was zy by hem naar den hem aangeboren oorlogshastigen aart; dat is zy by hem in schier geheel hare strekking en wezen; dat toont zy zich, al ware het slechts in die onbe-

1) *Geschiedenis van Engeland*, XXIste hoofdstuk.

schrijflijk schoone en (vergunnt my het vreemde maar eigenaartige woord!) savante versbouw, waarin hy zich in al zijne werken een zoo bewonderenswaardigen meester heeft getoond. Ja, bestudeer hem vooral ook van deze zijde, gy Nederlandsche jeugd, die voor ware dichtkunst hart, voor hare hogere beoefening aangeleg hebt! Bestudeer hem wel ter dege, dien Cesar over legerbenden uwer eigene Vaderlandsche poëzy! Hoe hy zijne legioenen zamenstelt en voltallig maakt uit de kern en keur uwer taalbevolking, oud en jong! Hoe hy ze organiseert, hoe hy ze disciplineert, hoe hy met ze manoeuvreert, die oude trouwe garde zijner wel beproefde Alexandrijnen, die schitterende ruitery van zijn allerlei trippel- en zangmaat en rijm! Hoe hy aan het hoofd van deze zijne dichterlijke benden, met schijnbaar kleine middelen soms, groote plannen volbrengt; of het waar, met hen stroomen doorwaadt, engten doorstreelt, steilten en bergen overtrekt; straks, op den dag der bataille, vol van stouten maar te gelijk alles en altijd berekenenden moed, in breede liniën zijne krijgsmacht ontwikkelt, in buigende kolommen ze laat oprukken, om, eindelijk, met den donder van Ode en Dithyrambe, van Epos en Hymne, elken wederstand te vernietigen, den grond met zijne menigten te overdekken, alle de betwiste positiën te bezetten, en op de glorierijk vermeesterde hoogten de vereenigde banieren te planten van Christelijke waarheid en Nederlandsche kunst.

(*Bilderdijk herdacht.*)

Wat is poëzy?

Op die vraag: Wat is poëzy? is het antwoord in eenige woorden niet gemakkelijk. Lichter valt het, poëzy te gevoelen, te doen gevoelen, te geven zelfs, dan ze met juistheid te beschrijven, en in haar zamenstel uit meer dan een element te leeren kennen. Ook is de beteekenis van het woord meer dan eenerlei, ten aanzien althands van zijne opvatting in een zeer ruimen of meer beperkten zin. In den eerst bedoelden zin der uitdrukking is er poëzy in elke schoone kunst, of liever is elke schoone kunst eene afdeeling van een zelfde rijk van poëzy: schilderkunst is de poëzy van het licht en van den vorm, poëzy in kleuren, tinten, en omtrekken, — muziek is de poëzy, te weeg gebracht door melody en harmony van klanken, het zij onafhankelijk van, het zij in zamenspanning met het gearticuleerde woord, — bouwkunst is de muziek en alzoo wederom de poëzy der evenredigheden. Poëzy in dien ruimeren zin des woords, geeft, uit kracht van zijnen oorsprong, dat soort van onderge-

schikt en betrekkelijk scheppingsvermogen te kennen, het welk het genie van den eenmaal naar zijns Scheppers beeld gevormden mensch door woorden, toonen, kleuren, lijnen, vormen, binnen zeker hem gestelde grenzen en onder bepaalde hogere wetten, vermag te oefenen. Poëzy alzoo in elk der genoemde vakken is, in haar wezen beschouwd, geen u a volging, maar naschepping.

In meer beperkten en gewonen zin verstaan wy door poëzy, de poëzy van denkbeelden in woorden. En wat is in deze hare beteekenis de poëzy anders dan ons eigen natuurlijk taalvermogen, doch door een zoo veel hooger, op gevoel, verstand, verbeelding, werkende aandrift beziel, ontwikkeld, en verhoogd. Van die kant beschouwd is van nature ieder mensch dichter, is er wellicht niemand ooit gevonden, die in opvatting en uitdrukking eener zaak niet voor het minst eenige malen in zijn leven dichter was. Neem een mensch, wie en van wat stand of geestesvorming hy zij, die op een punt waar hy in leeft of uitnemend belang stelt, door tegenspraak, door wat anderen prikkel het van buiten af zijn mag, opgewekt wordt en vuur vat; zoo er slechts eenige bekwaamheid in hem is om zich in woorden te uiten of lucht te geven, zijne taal zal warm worden en zich bezielen, de gedachten in zijn binnenste zullen zich vermenigvuldigen, de stroom zijner redenen zal tot een versnelden polsslag stijgen, zijne denkbeelden — (mits onder dat alles het hoofd by de warmte des hartes koel blijve, een eerste kenmerk van alle poëzy, niet in dweeper, ontaard) — zullen zich als van zelve ordenen en op nieuwe, puntige, verrassende, aanschouwlijke wijze combineeren; zijne woorden zullen zelfs iets meer of min zangerigs ontfangen, althands van den dagelijkschen toon en gang zijner volzinnen zich op merkbare wijze onderscheiden. En gij hebt hier reeds in zijne allereerste kiemen of elementen het wezen der poëzy.

Bezieling, alzoo, de eerste voorwaarde van de taal des dichters en van den geest, aan welken zy ontstroomt! Om deze te weeg te brengen is als gelegenheidsoorzaak ieder onderwerp in staat: zoo wel het Alphabeth (gelijk Bilderdijk het ergens te kennen geeft) als de Homerische Achilles. Maar de dichterlijke bezieling sluit nog iets meerder in, vordert nog iets diepers, dan een levendige en vruchtbare opvatting van het onderwerp. Het is een gevoel als van verplaatsing op hooger standpunt, als van aandrift uit hooger en kring; — het is een gevoel van inspiratie. Van daar by de Ouden het gelijkbeteekenende van dichter en wachelaar (vates), — het denkbeeld eener godheid in den dichter gevaren, en zijn gemoed in warmte en beweging brengende. Van daar, op gewijd grondgebied, de verwantschap tusschen,

de eenzelvigheid van poëzy en prophecy, — doch ook op ongewijd gebied (want geene kracht of gave in den mensch heeft of geeft uit zich zelve iets heiligs of heiligende) dat kenmerk eener hoogere maar satanische ingeving, hetwelk in zoo vele voortbrengselen, by name ook vanzer meest moderne dichtkunst, niet ver te zoeken zal zijn.

Dichterlijke inspiratie intusschen lost andere geestkrachten en gaven in den mensch geenszins in zich op, by wijze het zij van verslinding of van onderdrukking, — zy doet die veeleer opwaken, roept ze in het leven, zet ze in beweging. Drie vermogens inzonderheid plegen onder dezen invloed in des dichters ziel te ontwaken: de gave der intuïtie, het talent der combinatie, de kracht der vorming tot harmony en éénheid.

De gave der intuïtie allereerst! Zy is dat soort van geestelijk instinct by den mensch, in zeker opzicht hooger, in een ander wederom lager dan dat van zijn redeneervermogen staande. Zy is een blik (*coup d'oeil*) des geestes, niet slechts in het vak van poëzy en kunst onwaardeerbaar, en in de hoogere streken van die atmosfeer onmisbaar, maar ook op allerlei gebied van menschelijke kennis en wetenschap, ja van handeling en praktijk. *Voir la chose* (noemt het Pascal) *d'un seul regard, et non pas par progrès de raisonnement* 1).

Met deze gaaf van intuïtie hangt naauw te zamen, ofschoon wezenlijk daarvan onderscheiden, de gaaf van combinatie. Is gene vooral eene zaak des gevoels, deze behoort meer bepaald tot het gebied der verbeeldingskracht. Het opgewekt gevoel van den dichter zoekt buit en voedsel en uitbreiding voor de denkbeelden die in hem geboren worden, in alles wat hy om zich heen waarneemt, of uit den voorraad zijner kennis en wetenschap door het kanaal des geheugens van verre en van naby tot zich trekt. Te recht is door den dichterlijken denker Vinet gezegd: *La poésie vit d'association d'idées* 2). Zoo kiest zy zich b. v. een beeld uit het gebied des lichts om een denkbeeld uit te drukken dat tot het gebied des gehoors behoort, en spreekt, ook in het dagelijksche leven reeds, van een schreeuwende voor een hoog roode kleur; dus, omgekeerd, eene uitdrukking uit het gebied des gehoors om een denkbeeld, tot dat des gezichts behoorende, weder te geven, en men spreekt van den toon van een schilderstuk! Wy gaven het reeds te kennen: de ziel der poëzy is beeldspraak, gelijkenis en afspie-

1) *Met een enkelen blik tot de zaak doordringen, en niet door redenering er toe komen.*

2) *De poëzy leeft van verbinding van denkbeelden.*

geling van den éénen kring van het geschapene met en door den anderen; beeldspraak, het zij met stoute en onvermoeide consequentie doorgezet, of telkens in het oneindige afgewisseld door nieuwe beeldspraak.

Maar noch des dichters blik, die by wijze van divinatie tot het wezen der zaak doordringt, noch de rijkdom en verscheidenheid, die uit zijne gave van combinatie geboren wordt, zijn op zich zelve in staat aan zijn werk een wezenlijk karakter van schoonheid in waarheid mede te deelen, indien aan het dichterlijke plan, indien aan de dichterlijke uitstorting dat beginsel van orde, van harmony, van eenheid ontbreekt, waaraan de menschelijke geest (ook hier wederom uit kracht zijner schepping eenmaal naar het evenbeeld eens Gods van orde, niet van verwarring), zoowel in de redeneering des verstands als in de gewrochten van het genie behoefte heeft. En niet slechts in de harmony der denkbeelden en der woorden, maar ook in die van klank en wederklank, openbaart zich dat zelfde beginsel van behoefte aan regelmaat, orde, eenheid. Van daar de wet van maat en rijm, een by ware poëzy niet gedwongen of willekeurig ahangsel, maar natuurlijk uitvloeisel der dichterlijke bezieling, en dat zelfs in een maar eenigzins bezielde prosa zijne eigenaartige en onvervreemdbare rechten heeft.

*(Herinneringen uit het leven en den omgang
van Willem de Clercq.)*

A E R N O U T D R O S T.

(Geboren 1810, overleden 1834.)

De Kaninefaat.

Geschiedkundige karakterschets.

Mer (*Men er*) wreet Volc en stare in van
Melis Stoke.

Veertien jaren na de geboorte des Heilands, «na ons Heeren Carnacioen», zouden de Kronijkschrijvers zeggen, dreef op de stille oppervlakte van den Rijnstroom, niet verre van de plek waar een tak dezer rivier te dien tijde in de Noordzee viel, een

kansteloos gebouwd vaarttuig, zamengevoegd uit ruwe planken, wier breede reten met biezen gestopt waren. Een knaap, zijn leeftijd grensde aan de jongelingsjaren, liet den breedten roeispaan rusten, en strekte zich uit op eenen bundel kruiden, welke bij Plinius *Brittannische* genoemd worden, en als tegengif strekten tegen de verderfelijke gevolgen, die het gebruik van het zoete water uit zekere aan den zeekant liggende bron veroorzaakte.

Die jeugdige zoon van Nederland was bijna geheel naakt. In woeste krullen hingen de goudgele lokken langs den blanken hals en schouderen; slechts van de heup tot de knieën reikte een stierenhuiden rok, met eenen doorn bevestigd. De avondnevel was koud en scherp, maar zijn ligchaam was tegen deszelfs invloed gehard. Het was of zijn hemelsblauw oog het uitdrukte, dat hij, gelijk zijn Geboorteland, de ongenade der Natuur trotseerde.

Op het achtergedeelte van het vaarttuig stond een reusachtige grijsaard; meer dan de ouderdom hem daartoe noodzaakte, boog hij zich naar den zwaren eikenhouten speerstok, op welken hij rustte. Een kleed van herteleder, kunstig gevlekt, en met de huid van zeehonden doorwerkt, sloot prangend om het vermagerd ligchaam, en deed zijnen ligchaamsbouw hoekig en scherp als dien der Heiligen van Salvator Rosa uitkomen. Zijne hoofdkruin was met een' uit teenen gevlochten korf bedekt, onder welken de grijze haren verborgen waren. Een smalle mantel van wolfspels hing over schouders en borst; de bloedroode randen van dat kleedingstuk bedekten eenigzins het breede knijf, hetwelk tusschen des grijsaards gordel gestoken was. Op het gelaat van den oude waren de sporen van tachtig winters gegrift. Zijn grijze baard, waarmede een knevel, die zijnen mond geheel beschaduwde, zich vereenigde, vermeerderde het schrikwekkende van zijn voorkomen. Zijn aanblik zou der Romeinsche jeugd geweldigen schrik aangejaagd hebben, veel heviger nog dan die Batavische afbeeldsels, welke, volgens *Martialis*, bij haar zoo geducht waren.

De grijsaard was een Kaninefaat; de knaap was zijn kleinzoon.

«Dat Thor u vernietige, merkteeken onzer vernedering!» mompelde de oude, en zijn blik fonkelde.

Het Romeinsche gesticht, hetwelk zich, ten noordwesten van het tegenwoordige Katwijk op Zee, boven ten klein woud van vruchtboomen verhief, deed den Kaninefaat zulke sombere woorden spreken. Dat gebouw is thans geheel verdwenen; getrouw als het graf, bedekt de zee ons deszelfs grondvesten, die vroeger, en vooral in de zestiende eeuw, somtijds zichtbaar waren. Germanicus, de edele zoon van Drusus, stichtte, volgens eene geoorloofde gissing, daar ter plaatse eenen burg; ter eere van zijne gade noemde men denzelven *Agrippina's-hof*. Het was een

vierkant gebouw van graauwen tufsteen; ter zijde van den hoofdingang rezen statelijke hoektorens; helder spiegelden zij in den vloed terug,

Die 't Huis te Britten plag te schaven

Alles was eenzaam in het uitgestrekte gesticht. Germanicus beoorloogde de Cherusken aan de Wezer; gelijk immer, bevond Agrippina, «eene vrouw van overgrooten moed,» ook thans zich in de nabijheid van het tooneel des oorlogs.

«Het Land bukt onder het aantal dier schandelijk steenklompen,» zuchtte de oude. «Ik heb andere dagen gekend, Knaap! De vader uws vaders herinnert zich den tijd, dat niemand hier Caesars naam noemde. Toen waren de Onzienlijken zegeneude met ons. Bij Thor! toen was het hier een goede grond. Geene menschenhand had gebouwen opgetrokken, opdat men op de toppen der eikenwouden zou kunnen staren; maar schoon was het eeuwige woud; geen onheilige had het ontwijfd. Men zag toen den zilveren krijgsrok van den Romein hier niet blinken; maar liever zien de zonen van het Noorden den stierenmantel en strijdpriem en stevig gevlochtene schilden van hunnen stam. Toen kenden wij bespotting noch verachting; alleen den haat kenden wij, mannelijken haat, in regtvaardige veede verzoend.»

• «Maar hun Caesar, was hij geen zoon des oorlogs?» vroegde de jeugdige Kaninefaat.

«Ga naar de school van Germanicus, Knaap!» antwoordde de grijsaard. «Daár zal men u leeren, welk een man Caesar was; wat al dankbaarheid men hem verschuldigd zij. Ziet gij de zonginds ondergaan? Vuurrood brandt die ronde schijf in het grijze kleed der nevelen. Een trotsch schouwspel! — denk, terwijl gij het aanblijkt, aan Caesar! Wie Germanen verovert, moet geen lafaard zijn: dat heeft Varus geleerd. Ach! of men Caesar geene weldaden moest danken; dat hij de verdrukten niet tegen de magtige Friezen verdedigd hadde, die ons uit het Noorden bestookten! Vreemde bondgenooten zijn gevaarlijk, als zij zich aanbieden. Ik voorspel het u, Knaap! De Onzienlijken zullen mijn oog voor dat leed bewaren; maar de dag nadert, dat de Zonen van het Zuiden hier als meesters zullen heerschen.»

«Wij slaven!» riep de knaap verontwaardigd uit. «Vader van mijnen vader!» ging hij voort: «leg uwen strijdpriem in mijne hand, wanneer gij naar Walhalla gaat. Als slaaf sterf ik niet.»

«Mijn priem worde met mij onder den groenen lijkheuvel begraven,» antwoordde de Kaninefaat; «maar, toen Tiberius ons bedwong, vervloekt zij de dag, als de zee zijne schepen herwaarts

bragt! heb ik op het strand een' trotschen Hoofdman der Romeinen verslagen. Zijn tweesnijdend zwaard plantte ik op mijnen terp; nog grijst zijn bekkeneel onder den strijdhelm. Dat roestig zwaard is scherp; ik zal het stomp slijpen, dan moogt gij het nemen; het zal u goede dienst doen.»

«En den Romeinschen kop zullen wij aan den kleinen Cajus schenken. Het kind met de soldatensokken zal er behagen in scheppen.»

«Het is een schoone kop, Brinio! al de tanden prijken er in. Hij heeft uwe kruiden niet noodig.» De Kaninefaat wees op de kruiden, welke de knaap gezameld had; zij waren een geneesmiddel tegen de tandziekten.

De knaap lachte en roeide ijveriger. Het werd reeds duister op het water, want beide oevers waren met digt kreupelhout bedekt, achter hetwelk zich onmetelijke bosschen verhieven. De geheele Rijnsoever tot Utrecht, toen *Trajectum* genaamd, was geheel widdernis. Slechts op grooten afstand zag men somtijds een' of meerdere terpen, met ruw opgeslagene woningen bebouwd; het rieten koepeldak, de ruime omheining en de blinkende aarde, met welke de gevlochtene wanden bestreken waren, gaven aan die gebouwen iets eigendommelijks.

«Alles is nog niet verloren,» begon de Kaninefaat weder, en zijne oogen fonkelden. «Ook dáár wonen mannen! De tijd verzoent. Eens zullen de naburige stammen ons de broederhand reiken, om den vreemdeling te verjagen. Bij Thor! het is geen slavenbloed, dat door hunne aderen stroomt.»

«Zijn ze talrijk, die stammen?» vroeg de knaap; «noem ze mij.»

«Dapper en talrijk,» was het antwoord, «zult gij de Batavieren zien verschijnen, die de vale heide en het bruikland bewonen, die aan meren en broeken en op de duinhoogten zich woningen maakten; die in het wilde woud hunne wijken hebben, aan ons Schakenbosch grenzen, en in de bosschen langs het zeestrand hunne hutten bouwden. Gij zult de Marezaten zien, die tusschen de onafzienlijke zee en het breede Vliemeer wonen. Ook de Friezen en Uzipeters, de Bructeren en Tencteren ken ik. Drusus, de Germanenbestrijder, verwon hen; maar, evenmin als wij, zijn ze tot slavernij geboren. Zij zullen in de wapenkans deelen. Thor geleidt ten strijde. De Bardenzang verheft den strijdlust. Brinio! vrij of dood! dat zij uw wapenwoord!»

«Vrij of dood!» riep de knaap in vervoering uit. «o, Het moet heerlijk zijn te strijden!»

«Ja, hij is heerlijk, de dag van Thor!» hernam de oude. «Zoet is de rust na den oorlogstijd, als Freya ons zegent en eene blonde maagd de huwelijksgeschenken met ons wisselt. Zelfs mijn vader roemde die rust, toen zijn stam, eerlijk geweken voor de

overmagt! — het was Germaansche overmagt, Brinio! — zich in dit nieuwe Land vestigde. De Onzienlijken hadden het hem bereid. Door de breede zee vormden zij den grond. Deze wouden, die vergrijsde eikenstammen, dat donker beukenhout, die zware bosschen, ze waren toen teeder en jong als gij, Brinio! De vruchtbare aarde verhief zich boven de zwarte plassen, gelijk de bleeke waterplant ginds op den vloed van den Rijn bloeit. Verdord wier bedekte allerwegen den bodem. Toen vingen mijne Vaders aan, dien grond vruchtbaar te maken, en handhaafden de oorlogsdeugd. In grijzen mistdamp leefden zij; maar hun gemoed was helder. De Onzienlijken waren met hen. Het verbond der Onzienlijken zegent meer dan dat der Romeinen.»

«Men prijst Germanicus met de Eiberbeenen als een braaf en kloekhartig oorlogsman,» merkte Brinio aan.

«Het zou oneerlijk zijn hem te smalen,» antwoordde de Kainefaas; «maar onthoud mijn woord, Knaap! Wee het Land, waar de vreemdeling zich vestigt! Vijfmaal tel ik mijne vingers, eer ik de burgen berekend heb, door den vader van dien Eiberbeen gebouwd. Germanicus stichtte het gindsche gevaarte; de sterkte, op de plek, welke zij *Lugdunum* noemen, zal ons dreigen, als het groote wijf, hetwelk Drusus bij den Elvestroom verscheen. De ouderdom verduistert het oog voor het tegenwoordige; maar de blik van den grijsaard ziet helderder in de toekomst. Duur zal men de zegenende bescherming der zonen van Rome betreuren.»

«Wij vernemen niets van den oorlog,» sprak de knaap; «wellicht zijn de Cherusken reeds door Germanicus en de benden onze mannen verslagen.»

«Mogten wij het vernemen, wanneer wij onze terp bereiken! De zeewind steekt op. Er komt storm. De eikenvlam zal ons koesteren, terwijl de vrouw, die u baarde, ons het rundervleesch bereidt. Brinio! zijn uwe leden niet verkleumd?»

«Liever verkleumd onder een' vrijen hemel, dan gekoesterd door het wachtvuur der vijanden,» antwoordde de knaap, en dreef den roeispaan driftig door het water.

Gedurig werd de avondschemering graauwer; de vochtige nevel werd gedurig ondragelijker.

(Schetsen en Verhalen.)

JAN FREDERIK OLTMANS.

www.libtool.com.cn

(Geboren 1806, overleden 1854.)

De Lazarusklep.

In het begin der maand Maart van hetzelfde jaar 1), omstreeks den middag, naderde een ruiter de stad Amersfoort, langs den Hoogeweg; het paard waarop hij gezeten was, scheen het stappen niet te bevallen, en nu en dan was hij genoodzaakt, de drift van het schoone en moedige dier te beteugelen; ook had de regen, welke de twee vorige dagen gevallen was, het zand zoo vast gemaakt, dat de weg, bij anders te vergelijken, bij uitstek goed te berijden was. De ruiter was lang, breed geschouderd, en de welgevormdheid en sterkte van zijn' lichaamsbouw verrieden, dat hij in staat was de sterkste vermoeijenissen door te staan; hetgeen in die tijden vooral nog een hoofdvereischte voor een' krijgsman was. Dat hij niet tot den burgerstand behoorde, duidde al dadelijk het zwaard, met het lange, ijzeren gevest aan, dat aan eene fraai gewerkten stalen keten over zijne schouders aan zijne zijde hing, zoo mede de lange, breede dolk, welke aan de rechterheup was vastgemaakt. Zijn gelaat was niet hetgeen men schoon kan noemen, maar eenigzins bruin door de ongemakken des weërs, waaraan hij van jongs af bij nacht en dag was blootgesteld geweest; de mannelijke ernst, welke echter daarop te lezen was, gevoegd bij den bruinen knevel, was geschikt om elk vertrouwen en tevens ontzag in te boezemen. Hij scheen tusschen dertig en veertig jaren oud te zijn; zijn bruin haar hing glad af, tot onder zijne ooren, en was op gelijke lengte afgesneden. Hij droeg geen' helm, maar slechts een groven vilten hoed of muts van een vreemd fatsoen, waarvan de eene rand met een versiersel van zilver was opgenomen; aan den zadelknop hing echter een klein kapje van ijzer, dat van binnen van een kussentje voorzien was, en veel overeenkomst had met een bekkeneel, hetwelk in tijd van nood door den ruiter onder den hoed kon gedragen worden. Voor het overige droeg hij eene haauw sluitende kleding van blauw laken, welke armen en beenen bedekte, hooge laarzen met lange

1) 1481.

punten, handschoenen en een kolder van bruin leder, waaruit zijn rok te voorschijn kwam, die met sierlijke plooiën afhing.

Op het oogenblik, dat de ruiter, naar het slaan der klok luiserende, zijn oog op den Lieve Vrouwetoren, welke zich regt over den weg vertoonde, gevestigd hield, sprong zijn paard, door een gedruisch en vreemd geluid, dat zich ter regterzijde deed hooren, verschrikt, naar de linkerzijde van den weg, en stak onrustig den kop schuddende, zijne ooren steil in de hoogte.

«Moor! Moor! schaam u, Moor!» riep de ruiter met eene stem, welke zijn ongenoegen verried, en het paard begaf zich, om een steenen kruis dat hier aan den weg geplaatst was, heen stappende, van zelf weêr naar het midden van den weg, zonder dat zijn meester het met teugel of spoor tot zijn pligt had behoeven te brengen. Het scheen nu zelfs beschaamd en ontevreden over zijn gedrag, en stak den kop naar de zijde vanwaar het gerucht kwam; ook de ruiter had reeds eerder zijn oog derwaarts gericht, en zag, dat het de Melaten waren, welke juist uit het Lazarushuis getreden zijnde, hunne klappen naar hem uitstrekten.

«Vooruit, Moor!» zeide de ruiter tot zijn paard, het met den teugel naar het huis rigtende, en Moor, gehoorzaam aan den wil van zijn meester, stapte zonder vrees en door de neusgaten snuivende op de lieden aan, die in bruine kleederen en met witte banden om hunne mutsen, vóór de poort van het Lazarushuis stonden, en nog voortgingen door het slaan hunner klappen eene aalmoes te verzoeken.

«Houd op met dat vervloekt geweld, vuil gespuis!» riep de ruiter, toen hij op eenige schreden van hen af stil hield.

«Vergeet om Gods wil en den Heiligen Lazarus de arme Lazarussen niet,» riepen zij gezamentlijk op een' eentoonigen en akeligen toon. Zij hielden nu hunne klappen stil, en vertoonden hun afzigtelijk gelaat en hunne afschuwelijke handen.

«Indien gij uw huis verlaten hebt om mij hier op uwe akelige muziek te vergasten, dan zal ik u berigten, dat één uwer genoeg ware geweest; of denkt gij elk eene aalmoes te krijgen? en als het eene Lazarus-aardigheid is, om mijn paard te verschrikken, dan zal ik u laten zien, dat het zonder schroom de inwoners van al de Lazarijen van het Sticht overhoop zoude rijden,» zeide de ruiter eenigzins verstoord.

«Vergeet om Godswil en den Heiligen Lazarus de arme Lazarussen niet!» riepen zij even als te voren, zonder dat zij door woorden of gebaren deden blijken hem verstaan te hebben.

«Wees niet verstoord op deze arme lieden, heer!» zeide nu iemand, die zich aan een der vensters van het gebouw vertoonde: «ik ben de huismeester; zij hebben onlangs last gekregen, om

lich bij den weg niet met de voorbijgangers in gesprek in te la-
 en; dit is de reden, dat zij u niet antwoorden; ook is hun
 bevelen, om, als zij het huis verlaten om in de stad de inza-
 melingen te doen, door een herhaald slaan hunner klappen de-
 genen te waarschuwen, welke hen zouden willen ontwijken; bui-
 en hunne schuld is dus uw paard door dit geraas verschrikt,
 Heer! en ik vertrouw dat gij hun eene kleine aalmoes niet wei-
 geren zult.»

«Toch niet, mijn vriend!» zeide de ruiter, terwijl hij zijne
 hand in eene beurs of zakje stak, hetwelk, ofschoon iets hooger,
 bij zijn' dolk aan zijne regterzijde hing; «maar ik dacht in het
 eerst dat deze menschen eens hadden willen onderzoeken, of ik
 een goed ruiter was of niet; ik zoude dit een' goed bereden karel
 niet kwalijk nemen, maar wel een' hoop lieden, die van aalmoes-
 ten moeten leven.»

Dit zeggende legde hij een stukje zilvergeld op den klap van
 een' hunner, welke eenige schreden genaderd was.

«Goeden dag, vriend!» zeide de ruiter, den weg stadwaarts
 inslaande. «God zegene u, Heer!» antwoordde de huismeester,
 zich buigende. «Wees gedankt in naam van God en den Hei-
 igen Lazarus, door de arme Lazarussen,» riepen de Melaten,
 terwijl zij zich mede naar de stad op weg begaven. De ruiter,
 zich zoo spoedig mogelijk van hen wenschende te ontslaan, gaf
 zijn paard den vrijen teugel, en spoedig hoorde hij het eentoonig
 slaan hunner klappen niet meer.

(De Schaapherder.)

Een stalknaap in de vijftiende eeuw.

Zoodra de ruiter in de stad 1) was, nam hij zijn weg regts
 af, en sloeg den Achterkamp in, welke toen, zoo als de geheele
 buitenstad, nog onbestraat was; de huizen en schuren waren ook
 allen met riet of stroo gedekt, en de menigvuldige hooibergen
 welke er waren, gaven aan dit gedeelte der stad het aanzien van
 een dorp.

«Hei daar!» riep de ruiter, welke in eene der schuren was
 binnengereden; doch het kwam hem voor alsof er niemand bij de
 hand ware, om zijn verlangen te vernemen. «Hei daar, Hein!
 Heidaar!» riep hij nog eens, terwijl hij in de schuur rondzag,
 in welker achtereinde twee paarden bezig waren, het hooi met
 alle bekken uit de wel voorziene ruif te trekken. Nu nog geen

1) *Amersfoort.*

antwoord bekomende, steeg de ruiter af, en maakte zich gereed om zelf zijn paard te verzorgen, toen hij op eens in een schaterend gelach uitborst.

De reden hiervan was de afdaling langs eene hooge, ranke ladder van een klein mannetje, hetwelk om meer waardigheid aan zijne houding bij te zetten, goedgevond om, even alsof het een trap geweest ware, met den rug naar de ladder gekeerd neder te klimmen. Doordien echter de lengte zijner beenen weinig verschilde met den afstand tusschen elke sport, welke vrij groot was, zoo kostte elke stap hem eene onbeschrijfelijke moeite, en bragt hem elk oogenblik in gevaar, om bij den minsten misstap of door het uitglijden zijner handen, waarmede hij zich aan de ladder geklemd had, naar beneden te storten. Het spottend gelach van den ruiter deed hem op eens besluiten, zich naar beneden te laten glijden; doch de uitgestrektheid van zijn' rug belette de gelukkige uitvoering van dit voornemen, en ofschoon hij de gevaarwording van smart trachtte te verbergen, welke de aanraking van zijne ruggegraat met de ongelijke sporten hem veroorzaakt had, zoo maakte de ruiter een einde aan zijne vrolijkheid, en zeide vriendelijk:

«Zachtjes aan, Heintje! *Moor* heeft den tijd.» Weldra gelukte het den nederdalende, zijne voeten weder op den ladder te plaatsen, en zijn' rug en zijne handen van het gewigt van zijn lichaam te verlossen; en toen zijne oude wijze van afklimmen hervattende, stond hij eenige oogenblikken daarna vóór den ruiter welke hem met opmerkzaamheid beschouwde.

Zijne voeten en beenen waren onbedekt; voor het overige droeg hij een morsig kleed van leder, waarvan de regtermouw niet verder dan den elleboog, de linker echter tot bijna aan de hand reikte; dit verschil in lengte scheen niet willekeurig, maar door het toeval zoo geregeld te zijn, en de franje welke zich aan het einde van de mouwen en de pijpen der broek gevormd had, dreigde met der tijd het kleed, even als een molen zonder wieken, van pijpen en mouwen te zullen berooven. Over dit feestgewaad, dat voor hemd tevens diende, droeg hij een oud versleten jak of wambuis van slecht fluweel, hetwelk beter van fluchtgaten dan van knopen voorzien zijnde, bijna tot op den grond afhing, en hem even goed diende als kastan, schanslooper of huisjapon. Daar de mouwen veel te lang voor hem waren, had hij uitgevonden, om zijne armen te steken door twee insnijdingen, die in de voorpanden waren; zijn rug had dus een vrij veld om zich te bewegen, en eene gemakkelijke schuilplaats onder de wijde plooiën van het kleed. Hij nam met veel deftigheid zijne muts af, die van geel laken was zamengesteld, en waarop eenige

hanevederen prijkten, en zeide, terwijl hij zich diep boog: «Vergeef mij, Heer! dat de zorg welke ik aan mijne kleeding heb moeten besteden, om u naar behooren te ontvangen, mij verbinder heeft met den vereischten spoed tot u te komen.»

«Waart gij dan van mijne komst onderrigt?» vroeg de ruiter verwonderd.

«Neen, Heer!» antwoordde de knaap, die het paard bij den teugel naar de ruif bragt; «maar uit het dakvenster zag ik u de straat inrijden. Waart gij geharnast en vergezeld geweest van, uwe rijzige ruiters, ik zou gedacht hebben dat de stad door u was gewonnen, en daar gij alleen en vrij kwaamt aangereden, kon ik niet denken, dat gij gevangen waart; ik dacht dus even als nu, dat gij de zijde van den eerwaardigen bisschop verlaten hadt.»

«Die gevolgtrekkingen zijn nog al zoo dom niet, Heintje!» zeide de ruiter lagchende, terwijl hij zijn' kolder en zijn lakensch wambuis, dat omtrent tot aan de knie reikte, wat naar beneden trok; «maar zeg mij nu eens, eer ik ga, of er ook wat nieuws in de stad is, en waarom gij u zoo hebt opgéschikt, even alsof gij den omgang van het beeld onzer Lieve Vrouw moet bijwonen.»

«Wat het nieuws betreft, Heer!» hernam Heintje, die het paard den zadel afgeligt, den halster aangedaan en aan de ruif geplaatst had, «dat is er niet veel; alleen heb ik gehoord, dat er dezen morgen een ruiterhoofdman in de stad is gekomen; maar wie het is, weet ik niet; de reden echter,» vervolgde hij deftig, terwijl hij den ruiter met afgemeten treden naderde, «die mij dit gevaad doet dragen, bij hetwelk ik ook nog wel een' mantel had kunnen voegen, indien mijne vrees, om u te lang te laten wachten, er mij niet van had doen afzien, kan ik u gemakkelijker bekend maken; ik ben namelijk van zins, het ellendig leven van een' staljongen te verlaten, en in den oorlog mijn geluk te zoeken.»

«Gij in den oorlog gaan, Heintje?» vroeg de ruiter meesmuilende.

«Ja, Heer! ik,» antwoordde de knaap, zonder zich aan het spottende gelaat van zijn' ondervrager te storen, «ik ben oud genoeg om te weten wat voor mij geschikt is; ik ben cenigen tijd bij een' troep rondreizende kamerspelers geweest, hetgeen mij in staat stelt om mijn kleed te dragen en mijn woord te doen, gelijk het den knaap van een' edelman betaamt. Ik heb de dienst aan dezen stal verzocht en mij alles getroost, om met paarden te leeren omgaan; ik verzoek u dus, Heer! u mijner aan te trekken, en mij als knaap aan te nemen.»

«Indien de gedachte, dat ik de dienst van mijn' genadigen heer van Utrecht verlaten heb, tot dit verzoek aanleiding geeft, dan hebt gij geheel misgerekend, jongen! ik ben nog altijd in zijne dienst,» zeide de ruiter. — «Ik verzoek u te dienen, Heer!

onverschillig is het mij, waar of voor wien gij het zwaard trekt, was het antwoord van den staljongen.

«Maar, Heintje! hebt gij wel berekend....» vroegde de ruiter, die de gestalte van den knaap beschouwde, doch uit goedaardigheid aarzelde, om de reden te zeggen, waarom hij hem ongeschikt beschouwde tot de dienst, welke hij wilde aanvaarden.

«Alles heb ik overwogen,» riep de knaap met vuur, en zijne hand aan de linkerzijde slaande, even alsof hij reeds een zwaard droeg; «ik ben niet lang noch regt van gestalte, maar gezond en sterk; ik kan een paard oppassen, berijden en genezen; ik kan harnassen schoonmaken, en in den drom der vechtenden zal mijn meeter mij steeds aan zijne zijde vinden, om hem nieuwe wapenen te verschaffen, hem voor elken verraderlijken aanval te beschermen ten koste van mijn leven, en zijne voetstappen te volgen, ten einde den genadestoot te geven aan elken ontzadelden vijand. Bij de asch van de helden, die met de wapenen in de hand gestorven zijn, zweer ik u dus te willen dienen. Uit liefde voor de schoone oogen van haar, welke gij liefhebt, Heer! bid ik u, verstoot mij niet, maar neem mij in uwe dienst.

«Ik zal de oogen gaan raadplegen waarop gij u beroept,» antwoordde de ruiter glimlagchende; «misschien halen zij mij wel over om uw verzoek toe te staan, en in dat geval zal het mij aangenaam zijn, daar ik gaarne alle opzien wensch te voorkomen, dat gij uwe daagsche kleederen weder aantrekt; zorg goed voor Moor, gelijk het een' braven knaap betaamt, en wij zullen verder spreken als ik terugkom.»

«Ik zal uwe bevelen gehoorzamen, heer!» zeide de knaap eerbiedig, terwijl de vreugde in zijne oogen te lezen was.

De ruiter verkortte de keten waaraan zijn zwaard hing, zoodat het niet meer op den grond sleepte, en verliet den stal.

(Uit hetzelfde werk.)

De heidin.

Toen de dochter van meester Wouter 1) de oude eindelijk verliet, welke haar bad toch spoedig terug te komen, legde zij eenig geld, dat zij van hare spaarpennningen had medegenomen, in de hand, die deze haar tot afscheid toereikte, en zegenwenschen

1) Meester Wouter, de zwaardveger, is te Amersfoort woonachtig. Maria, zijne dochter, heeft eene zieke bezocht buiten de St. Andriesspoort, begeleid door Dirk, een der gezellen van Mr. Wouter, die, terwijl Maria de hut is binnengegaan, even verwijderd heeft.

volgden haar, totdat zij de deur achter zich had dicht gedaan. Het meisje werd nu eerst gewaar, dat zij langer had vertoefd, dan zij van voornemen was geweest, en zij verwonderde zich niet, toen zij Dirk niet dadelijk zag; want zij dacht dat hij zich hier of daar zou hebben nedergezet. Maar te vergeefs rondziende, werd zij, zonder zelve te weten waarom, ongerust, en riep luid: «Dirk! hier ben ik! waar zijt gij toch, Dirk?» Haar roepen was echter te vergeefs; de gezelschap van haar vader kwam niet opdagen. Zij kon niet vermoeden dat hem eenig leed was overkomen, en evenmin, dat hij zich met dit weder (swant de wind was vrij guur geworden) hier of daar had nedergelegd om te slapen; waarschijnlijk wachtte hij haar dus achter eene der schuren, en zij wilde gaan zien of zij hem vinden kon, of zich anders alleen stadwaarts spoeden.

Zij zag niemand, zoo ver als de gebouwen haar het gezicht vrijlieten; en deze eenzaamheid was juist niet geschikt, om haar meer moed te geven; te meer, daar de avond reeds begon te vallen, en er in deze verlaten gebouwen, voornamelijk in de overblijfsels van het St. Andries-klooster, gemakkelijk eenig slecht volk kon verborgen zijn, en haar van hare kleederen berooven.

Zij haastte zich dus, om een eind wegs van zich af om den hoek van eene schuur te zien, of zij Dirk daar ook beroepen kon; maar ook daar was hij niet. Evenwel zag zij in de verte een St. Jansbroeder, welke zeker naar zijn klooster terugkeerde. Zij riep hem, tevens haren tred versnellende; maar de broeder, die haastig liep, hoorde noch zag haar, en verdween achter eene der schuren. Mismoedig besloot zij nu alleen terug te keeren; want zij had gehoopt dat hij haar misschien iets van Dirk zou hebben kunnen zeggen, of haar vergezellen.

Juist toen zij op den viersprong in beraad stond, welke van de vier wegen haar het spoedigste aan de poort zou brengen, riep eene schelle stem achter haar:

«Deern! deern! wat doet gij op den kamp?»

Maria verschrikte en keerde zich om; maar zag tot hare vreugde dat het eene vrouw was, die tot haar gesproken had. Toen zij deze evenwel van naderbij bezag, vermeerderde hare vrees; want het oude wijf zag haar met nijldige oogen aan, de zwarte en grijze haren kwamen onder de oude, rood lakensche muts met lange slippen uit te voorschijn, en hingen haar haveloos over het bruine gelaat.

«Deern! blonde deern! wat doet gij op den kamp?» herhaalde de oude spottend lagchende, en zag haar, voorover gebukt op hare kruk leunende, stijf aan.

«Ik zoek Dirk, den gezelschap, goede oude! hebt gij hem ook

gezien? stamelde Maria, die werkelijk beangst werd, dat het oude wijf haar zou aangrijpen, en in een der kotten slepen, waar zij met hare medgezellen haar gemakkelijk van hare kleederen en zelfs van het leven zou kunnen berooven.

«Eene knappe deern en een jong gezel, hé! hé! verstaat gij mij wel?» riep nu de vrouw schaterende van lagchen, en begon om haar heen te dansen, dat al de lappen van haar schoudermantel en van haar rok heen en weer begonnen te fladderen. Soms draaide zij zeer vlug, alsof zij op eene spil stond, op haar eene voet om, en maakte dan zulk eene beweging met kruk en armen, dat Maria bevreesd werd dat zij mocht getroffen worden. Zij begon nu te begrijpen, dat het de vrouw in het hoofd scheelde, en wilde zich snel verwijderen, terwijl zij riep: «Goeden avond oude! ik ga naar stad!»

Maar het oude wijf gilde op eens, terwijl zij stil stond: «Gaan! gaan! die staan moet, kan niet gaan; de meester wil het zoo.» Zij vatte daarop hare kruk en liep om Maria heen, met de kruk een' kring rondom haar op de aarde trekkende. Toen zij zag, dat Maria hevig verschrikt bleef staan en den voet niet buiten den kring durfde zetten, vervolgde zij schaterend lagchende: «Ha! ha! deern! de gezel wacht, de meester wil het zoo, die staan moet, kan niet gaan!»

Maria wrong hare handen van angst, en zag rond; maar zij werd niemand gevaar, die haar verlossen kon van dit zinneloos wijf, hetwelk nu voor haar zelfs eene verschrikkelijker gedaante had aangenomen, daar zij vermoedde, dat het wijf tot de eene of andere bende heidens behoorde, die misschien hun leger in het verlaten klooster hadden opgeslagen, en zij kruiste zich, zonder evenwel haar voet buiten den kring te durven zetten, welke de heidin om haar getrokken had.

«Goede moeder! laat mij gaan,» zeide zij smeekend, «ik heb nu niets voor u; maar ga met mij mede in de stad, ik woon in den *Vergulden Helm*, en zal u eene aalmoes geven, of anders morgen, zoo gij wilt, als gij maar naar Maria vraagt.»

«De meester geeft!» schreeuwde de oude, «wat wilt *gij* dan geven?» en sprong weder om haar heen.

«Een geheel nieuw kleed, als mijn huwelijk wordt ingezegend, en ik ben reeds bruid, goede vrouw!» zeide Maria snel.

«Ha, bruidje! bruidje!» schaterde het wijf, «als de maan vol is, dan houd ik bruiloft met den meester, daar boven op de schans», en zij wees toen met hare hand naar het Oosten. «I-draag ook mijn bruiloftskleed,» zeide zij, en begon te draaijen. dat haar schoudermantel en rok, ofschoon bijna eene hand d van al de lappen die er ophingen, wijd van haar lijf afvlogen.

«O goede vrouw! laat mij gaan, ik bid het u,» bad Maria angstig, stak haar de handen toe, en de tranen liepen haar over de bleeke wangen.

«Lach, lach, bruidje! de meester wil geen gebuil,» riep de oude, die nu eerst weder spreken kon, en voorover gebogen op hare kruk naar haar adem hijgde; evenwel scheen de droefheid van het schoone meisje eenigen indruk op haar te maken, en zij vervolgde vrij bedaard: «En wanneer is het bruiloft, en waar blijft de bruidegom! Reik mij de hand, lief bruidje! — De meester wil het, en ik zal zien,» schreeuwde zij, toen Maria aarzelde; en het meisje had den moed niet om te weigeren. Hare kleine, lieve hand, die bevallig uit haar eenvoudig gewaad kwam, rustte bevend in de linkerhand van de vrouw, die al mompelende met den wijsvinger van hare rechterhand de bijna onmerkbaare lijnen volgde, welke zij, vooral nu het duister begon te worden, moeilijk kon zien. Maar o! welk een onderscheid was er tusschen Maria's handen en die van het wijf, die vuil en rimpelig waren, en eene roodachtige kleur hadden, alsof zij bij het vuur geschroeid waren.

«Het bruidje is blond en lief,» zeide de oude binnen 'smonds, «maar wie zal haar hebben? één, twee, drie, vier — o! misschien zijn er nog wel meer; doch die ken ik,» riep zij verwonderd, «en die heb ik ook gezien; maar allen verdwijnen, en de eerste blijft. Hé! bruidje! de eerste bruidegom zal u hebben, de meester heeft het gezegd. Toen trok Maria hare hand terug; maar driftig vatte de vrouw ze weder aan, en streek de haren voor haar gelaat weg; hare oogen schitterden, en zij riep wild: «Meester! sta bij, verleen den geest.» Vergeefs wilde Maria hare hand terugtrekken; want zij sidderde voor de woede, waarmede die werd aangegrepen, en de oude riep: «Gehoorzaam, deern! ik wil haar zien; ik ken hem, hij behoort mij toe, laat zien, of vrees voor den meester!» Toen bood het meisje geen verderen en nutteloozen weêrstand meer; de angst zegespraalde op hare krachten, en zij viel gillende ter aarde, terwijl zij uitriep: «Heere Jezus! Maria! sta bij!»

Het oude wijf, dat hare hand evenwel had vastgehouden, zag haar een oogenblik verbaasd aan, en scheen te luisteren; toen liet zij op eens de hand los, greep hare kruk, die zij had laten vallen, en riep met eene gillende stem: «De meester roept, en ik moet komen,» sloeg driewerf met haar stok op den grond en verdween pijlsnel, zonder dat Wouters dochter kon ontdekken naar welke zijde zij zich verwijderd had.

Toen alles weder stil was, hoorde zij op eenigen afstand roepen; zij durfde zich evenwel niet verroeren; de woorden van het

wijf lagen haar nog zoo versch in de gedachten, en zij beefde als een riet. Doch spoedig begon de hoop weder in hare borst te herleven; want zij hoorde iemand, die haren naam riep, en herkende de stem van Dirk, den gezel. Zij kreeg nu wederom kracht genoeg om op te staan, en zijn geroep te beantwoorden, en weldra bevond hij zich aan hare zijde.

(Uit hetzelfde werk.)

GERRIT DE CLERCQ.

(Geboren 1821, overleden 1857.)

Gelijktijdige geschiedschrijving.

Onder de *popular fallacies* 1), die zóó lang en zóó dikwijls voor goede munt zijn uitgegeven en aangenomen, dat men ze niet dan ten koste eener schijnbare paradoxie mag tegenspreken, behoort ook de stelling, dat de historie van een tijdperk slechts door het nageslacht mag beschreven worden; dat de geschiedschrijver alleen helder ziet in de verte, alleen vasten grond vindt op bouwvallen en graven.

Die stelling was in vroegere dagen welligt verdedigbaar. Zij dagteekent nit eenen tijd, toen het vaak even ongeraden als moeilijk was, met onpartijdigheid de geschiedenis van den dag te schrijven; toen alleen over het verledene eene vrijmoedige en onafhankelijke oordeelvelling vrijstond; toen staatszaken tevens staatsgeheimen waren, welke de tijd slechts langzaam en allengs voor den oningewijde ontsluijverde. Maar in onze dagen, nu de geschiedschrijver, met hoe veel gestrengheid hij de daden van hooggeplaatste personen gispe, altijd nog wel beneden den toon zal blijven, dagelijks door de journalistiek aangeslagen; in onze dagen, nu de geheime briefwisselingen der Europeesche kabinetten vaak na weinige weken in de vergaderzalen der volksvertegenwoordigers nedergelegd, en door de dagbladen aan eene onbeperkte openbaarheid worden blootgegeven, is zij onhoudbaar.

Maar die stelling dagteekent daarenboven uit een tijd, toen de historische kritiek nog het bewijs niet geleverd had, hoe moeilijk het is, ook de geschiedenis van een vroeger tijdperk uit een

1) *Bedriegelijke volksmeeningen.*

juist en onzijdig oogpunt te beschouwen. In denzelfden tijd toch, waarin eene vaak overdrevene verdenking van onkunde en partijdigheid op dengene rustte, die de geschiedenis van zijn eigen tijd wilde schrijven, was men slechts te goedgehooviger omtrent hetgeen een ander goedvond van vroegere dagen te vermelden, alsof het een voldoende waarborg was voor onafhankelijkheid, dat men door eigenbelang noch vreesachtigheid belemmerd werd, en het genoegzame zekerheid opleverde voor ijverig en scherpzinnig onderzoek der bronnen, dat geen oogenblikkelijk staatsbelang den toegang daartoe verbood.

Sinds echter de kritiek zoo menige zuil aan het wankelen gebracht heeft dien men voor de eeuwigheid bevestigd waande, zoo menige stralenkroon heeft doen verbleeken aan wier glans zich een vroeger geslacht blind staarde, zoo menige overtuiging geschokt heeft die men onomstootelijk waande, zoo menige dijk heeft ondergraven waarmede men de zee des twijfels voor goed geweed achtte, heeft zich dat onbepaald vertrouwen op het oordeel der nakomelingschap eenigzins gewijzigd, en tevens het wantrouwen jegens de uitspraken van den tijdgenoot eenigzins gematigd.

De ondervinding heeft ons nu geleerd, hoe veel er altijd aan de zaakkennis, hoe veel aan de onpartijdigheid, ook van den uitstekendsten geschiedschrijver blijft ontbreken; zij heeft getoond, dat op het veld der geschiedenis, even als elders, de wetenschap wel naar waarheid zoekt, maar ze slechts langzaam, slechts bij gedeelten, in volle zuiverheid vindt; dat hier, als overal, de menschelijke geest onophoudelijk voorwaarts streeft op eene baan, die nimmer is afgelopen. Maar zij heeft ons daardoor tevens doen zien, dat ook de beschouwingen van den tijdgenoot een deel uitmaken van dien keten des onderzoekes, waarvan ook het uitmuntendste geschiedwerk des nakomelings slechts eene schakel is. Als letterkundig voortbrengsel moge het werk des geschiedschrijvers op onvergankelijkheid aanspraak maken, als wetenschappelijk voortbrengsel kan het nimmer meer dan eene tijdelijke waarde hebben. Al droogen eindelijk de nieuwe bronnen op, die thans nog zoo mildelijk vloeijen; al pat zich de mijn uit, nu eerst even ontgonnen: wie zal de grenzen bepalen der ontdekkingen, welke den menschelijken geest op zijn eigen gebied nog verbeelden? En zoo lang toch de mensch de geheimen, die hij in zijne eigene natuur vindt, niet alle ontraadeld heeft, zoo lang blijft het oordeel, dat hij over de lotgevallen en daden van vroegere geslachten te vellen heeft, voor eindeloze wijziging en zuivering vatbaar; zoo lang is het vonnis der geschiedenis nooit onherroepelijk gestreken.

De bevoegdheid der gelijktijdige geschiedschrijving is dus van

geenen anderen aard dan die der geschiedenis in het algemeen. En wat hare belangrijkheid betreft, wie zal niet gereedelijk toegeven, dat, zoo het voor elk, die den toestand van het oogenblik beoordeelen wil, noodzakelijk is, niet onkundig te zijn aan de feiten en gebeurtenissen, welke in den loop des tijds den tegenwoordigen stand der zaken hebben bepaald en voorbereid, die noodzakelijkheid te dringender wordt, naarmate die feiten ons nader liggen, en alzoo in een meer onmiddellijk en onafscheidelijk verband met het tegenwoordige staan.

(Opstel over de Belgische omwenteling in *de Gids*.)

Uit ontevredenheid met het staatsbestuur gaat men in onzen tijd niet ligt tot gewapenden opstand over.

In onzen tijd — een tijd van materiele ontwikkeling aan de eene, van centralisatie aan de andere zijde — heeft elk staatsbestuur, om de enkele reden dat het bestaat, alle stoffelijke belangen en daardoor de geheele klasse der maatschappij, welke die belangen vertegenwoordigt, vóór zich. Eene regering, hoe impopulair zij wezen moge, welke grieven men tegen haar moge laten gelden, vertegenwoordigt altijd een beginsel van orde en rust, — en aan orde en rust hebben de hoogere en middelklassen der maatschappij volstrekte behoefte. In vorige eeuwen verkeerden zowel de edelen binnen de muren hunner sloten, als de poorters binnen de wallen hunner steden, in een staat van zelfgenoegzaamheid, die hun in gewone gevallen de bescherming van het staatsgezag ontbeerlijk maakte. Zij konden de gehoorzaamheid aan den Rijkmonarch opzeggen, en de een vond in het gezag, dat hij over zijne onderhoorigen wist te bewaren, de ander in het inwendig bestuur van de stad zijner woning, al die waarborgen voor veiligheid van persoon en goederen, welke hij behoeftde, en had van zijne tegenkanting tegen het oppergezag geen ander gevolg dan van elken anderen oorlog te vreezen. Maar naarmate de magt van den adel gesnuikt en het zelfbestuur der steden door het algemeen geldig regt verdrongen is, is de invloed, welchen het staatsbestuur oefent, belangrijker en onontbeerlijker geworden, en bij het zamengestelde raderwerk onzer constitutionnele staten hangen orde en veiligheid door het geheele rijk van de ongekrenkte handhaving van het hoogste gezag af. De geweldige verbrijzeling van het veeltandige rad, dat overal ingrijpt en alles in beweging brengt, verbreekt het geheele mechanisme der maatschappij en geeft alles aan wanorde en willekeur prijs: — wanorde en willekeur, die in onze maatschappijen, waar de ongelijkheid ten troon zit en

een zoo overwegend aantal der bevolking slechts door magthetoon in bedwang kan gehouden worden, met eene geheele omkeering der bestaande orde van zaken dreigt en op de ontbinding van alle maatschappelijke elementen kan uitloopen. Die waarheid wordt al te zeer voorbijgezien door hen, die bij elke financiële ontwikkeling, bij elke verkorting van de staatkundige regten der burgers, bij elke overtreding van het staatsverdrag, de regeringen met opstand en omwenteling dreigen; maar zij wordt, schoon vaak misschien onbewust, door de gezeten staatsburgers te beter gevoeld.

(Uit hetzelfde opstel.)

ABRAHAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN J^r.

(Geboren 1821, overleden 1848.)

De godsdienst het wezen van den mensch.

Ontneem den mensch de godsdienst, en laat hem al die andere voorregten, waarop men pleegt te roemen: rede en zelfbewustzijn, kunstzin en zedelijkheid, en zie toe wat gij zult antwoorden op de vraag der twijfelmoedigheid: «wedervaart niet eenerlei den beesten en den kinderen der menschen? Wie merkt dat de adem van de kinderen der menschen opvaart naar boven, en de adem der beesten nederwaarts vaart in de aarde?» Uit dit oogpunt beschouwd weet ik geen treuriger en aandoenlijker geschiedenis dan die van een menschenleven. Als plant en dier zoo heeft ook hij zijn bloeitijd, zijn korte levensvraag, zijn ἀκμή 1) van ontwikkeling. Eerst ziet hij dien schoonsten tijd des levens, waarin hij volkomen mensch zal wezen, in verre toekomst te gemoet, als het doel van al zijn wenschen en streven. De jeugd en de jongelingschap jagen en dringen er heen; en zoo lang dat toppunt niet bereikt is, schijnen de jaren ketenen in plaats van vleugelen te dragen. Eindelijk komt de dag, maar men weet hem niet, — de ure, maar men kent haar niet, dat de mensch zijn middaghoogte heeft bereikt; één dag somtijds, ééne ure van den allerschoonsten, meest volkomen bloei; wat daar voorafging was toenemen, wat daarop volgt is minder worden. Eensklaps zien wij achter ons, wat nog

1) *Toppunt.*

de laatste maal, toen wij opzagen, vóór ons lag; en het schoonste oogenblik van ons aardse leven is ons voorbijgeglip, zonder dat wij 't wisten. Bepalen, naar strikte wet of stelligen regel, laat zich die vlugtige bloeitijd niet. Over 't algemeen, volgens den gang der natuur en naar hetgeen wij bij planten en dieren opmerken, valt hij zamen met den tijd des huwelijks, met die heilige verborgenheid, waarin de mensch een deel van zijn bestaan prijs geeft, om zijn bestaan te vermenigvuldigen. Als natuurwezen viert de mensch den bruidsdag, als dag zijner hoogste heerlijkheid. Van dien tijd af begint zijn kracht en schoonheid te vergaan, en vangt hij aan te sterven. Al wat hij leefde, leefde hij tot hiertoe voor zichzelf; ja, het scheen of hijzelf het middelpunt en zijn volmaking het doel ware van al wat hem omringt; maar van nu aan is de verhouding omgekeerd, en wat hij verder leeft, schijnt hij alleen nog te leven ter wille van anderen, die na hem wezen zullen. Het is als heeft de natuur nu ook met hem de proef genomen, de proef met honderd geslachten herhaald, en honderdmaal mislukt, om den volmaakten mensch voort te brengen; zij geeft hem op, om met een jonger teelt haar beter geluk te beproeven. Een tijdling is dat afnemen en wegsterven, 't welk bij plant en dier terstond in het oog springt, bij den mensch nauwelijks merkbaar. Hij is meer dan natuurwezen; in menig opzigt neemt hij nog altijd toe; en als tegen den wil en de wet der natuur blijft hij zijn bestaan en persoonlijkheid verdedigen. Intusschen pleegt het eerst zijn ligchaam en uiterlijke gestalte te verderven; straks daarna slaan enkele vermogens van zijn geest niet lange meer, zoo slaat de geheele mensch aan 't kwijnen. Het wordt telkens duidelijker, dat het edelste van zijn bestaan in zijn kinderen is overgevloed. Naar ziel en ligchaam beide openbaart zich teruggang en verval. Hij wordt weggedrongen van de hoogte der wetenschap; zijn kunstvuur wordt kouder; de kracht van zijn handelen begint te verlammen; de kloekheid van zijn raad begint te sussen. De mensch gaat heen, heen naar zijn eeuwig huis; alles duidt aan dat hij zal sterven; zijn ligchaam zakt in één, en zijn ziel is versleten. Even als de natuur wordt ook de maatschappij hem moede; zij geeft hem verloren, of draagt hem nog uit mededoogen, maar zonder iets meer van hem te hopen of te verwachten. En ook hijzelf is afgekeerd van al wat hem omringt; alle banden heeft hij losgeknoopt; hij wikkelt zich in tot de langen, eindeloozen winterslaap. Of zal hij zich weer ontwikkelen? Is er in dien half verstorvene een eeuwig levensbeginzel; in dien verdorven mensch een onverderfelijk wezen? Waar zullen wij het bij hem zoeken? Niet in zijn weten, — dat licht brandt in de pijp; niet in zijn gevoel, — dat vuur smelt weg

in de asch, niet in zijn willen, — die veër werd lam en kan geen rad meer drijven; niet in zijn karakter of zelfstandige persoonlijkheid, — die vorm van zijn bestaan verbleekt en vervloeit. Maar dat alles is ook zijn wezen-zelf niet; dat alles is slechts *aan* zijn wezen. Wat niet verstorven, niet verouderd, niet afgenomen is, dát alleen is het wezen-zelf van den mensch. Behoef ik het nader aan te duiden? Welke is dan de inwendige, de ware mensch, die, terwijl de uitwendige naar ziel en ligchaam verdierf, van dag tot dag verheerlijkt is? Is het niet de godsdienstige mensch, de mensch in gemeenschap met God? De godsdienst, zij alleen, slijt niet met de jaren. *Door* haar alleen, en daarom ook alleen *voor* haar en voor hetgeen op haar betrekking heeft, behoudt het zelfbewustzijn licht, en het gevoel warmte, en de wil kracht, en de persoonlijkheid karakter, wanneer zij voor al 't overige reeds dof en koud en onmagtig en wezenloos zijn. Van den ouden stok verlangen wij geen diepe geleerdheid meer, noch uitstekend kunstvermogen, noch onverzettelijke vastheid van wil; wij kunnen dat alles nauwelijks in hem dulden. Maar indien wij den grijsaard naderen met een ontzag en eerbied, die zelve naar godsdienstige vereering zweemen, het is omdat wij vroomheid, innige vroomheid bij hem onderstellen; omdat wij een mensch in hem zien, die zooveel langer dan wij met God leefde, en die nu heeft opgehouden voor iets anders te leven dan voor God — alleen. Sla den sterveling gade in dat ontzaggelijk oogenblik, waarin hij gedwongen wordt alles, alles af te leggen wat hijzelf niet is; vraag van den dood, onzen selsten vijand, het geheim onzer sterkte en van onze onsterfelijkheid; vorsch het ebbend leven na, waar het zich terug trekt van de peripherie 1) tot het verborgen centrum 2) van ons wezen. Zie 't is alles aan en in den mensch versleten en verstorven; de kunstenaar kan geen deel meer scheppen, de wijsgeer geen begrip meer doordenken, de zelfbeheerscher zijn wil niet meer bepalen, — maar de vrome kan nog altijd bidden!

(*De godsdienst het wezen van den mensch.*)

1) *Omtrek — omhulsel.*

2) *Middelpunt.*

De wekstem ten leven.

Sta op, gij die ontwaakt zijt! Want indien niet, gij zult weder insluimeren; en al bleeft gij wakker, het zou u niet baten, het zou uw oordeel slechts verzwaren.

Er zijn menschen welke het niet moeilijk valt tot erkenenis hunner schuld en van hunnen pligt, en tot een goed voornemen van beterschap te brengen. Ja, alligt lokt men heete tranen uit hunne oogen en dure eeden van hunne lippen. Maar hunne bekeering is een morgenwolk die geen regen brengt; zij blijven die ze zijn, de oude knechten der zonde. Vraagt gij wat daarvan de oorzaak zijt? Zij ontwaken wel, maar zij vergeten op te staan. Zij waren door uwe ernstige broederlijke toespraak, of door Gods leidingen uit hunne sluimering gewekt. Zij waren krachtig wakker geschud uit hunnen doodslaap. Zij verfoeiden hunne zonden; zij hongerden naar de gerechtigheid; hoog en warm klopte hun hart voor den Heiland. Gij verbeugt u innig over die goede verandering. Na eenigen tijd ziet gij weder naar hen om en verwacht hen te zullen aantreffen het werk hunner behoudenis werkende, — gij vindt hen weder ingesluimerd. Het heeft hun aanmoed en aan den vasten wil ontbroken om zich los te scheuren uit de boeijen der zonde. Gij hadt hun toegeroepen: ontwaakt, staat op! kort beraden, ras gedaan! Maar zij hebben gedraald en uitgesteld; zij lieten den ontvanger indruk verflauwen, de opgewekte geestdrift verkoelen; als de deur op haar hengsel keerden zij zich om op de legerstede der ongerechtigheid — daar slapen ze weder: neemt er een voorbeeld aan!

En al bleven zij wakker, wat nog zou het hun baten? Hetzij gij waakt of slaapt, zoo lang gij liggen blijft, kunt gij uw akker niet bebouwen noch winste doen met uw talent. Hebt gij ze nooit ontmoet, menschen, die lang en breed wisten te spreken over God en goddelijke zaken, over 's menschen pligt en bestemming, zonde en verderf, over Christus en het christendom, ja die het gaarne deden, en bij voorkeur over duistere punten en moeilijke vragen met u redeneerden; maar in hun leven en bedrijf kondt gij geen vrucht bespeuren van al die schoone wetenschap? Dat zijn zij, die waken, maar wakende blijven liggen. Laat u door hen niet misleiden. Woorden zijn wind, als er geen daden meê gepaard gaan. De zoodanigen bedriegen alligt zichzelf met den ijdel en waan, dat hun kennen van de hoogste waarheden en hun weten aangaande de godsdienst zelf reeds godsdienst is, en dat de hemel hun niet kan ontgaan, aan welken

zij zooveel dachten, van welken zij zoo dikwijls spraken. Ja! zoodra de kranke de gezondheid zal terugkrijgen door over het geneesmiddel te redeneren, en de reiziger verder zal komen door losspraken op het land waar hij henen wil, zoo haast zullen zij ook zalig worden door hunne ijdele wetenschap en de veelheid hunner woorden.

Maar neen! ernstiger moet ik hen toespreken en hun een zwaarder oordeel Gods verkondigen. Beter ware het niet ontwaakt te zijn dan ontwaakt zijnde niet op te staan. Hoe? Gij weet goed te doen, en gij doet het niet? Gij verwacht uwen Heer en maakt u niet gereed hem te ontvangen! O schande, driewerf schande! Wat zal de Meester zeggen als hij komt, en vindt u niet slapende en toch vadsig daarneder liggende, nog in het oude kleed der zonde, dat den dag niet zien mag. Daar treedt hij binnen en hoort hoe gij hem met de lippen eert, en ziet te gelijk hoe schandelijk gij verzuimt zijn wil te doen. Welke verontschuldiging zult gij bijbrengen? Gij kunt niet eens op een zwak oogeblik pleiten, waarin vermoedheid u de oogen deed toevallen, noch op gebrek aan de noodige opwekking. Klaar wakker ligt gij daar, en spreekt uw eigen oordeel uit. De Heer zal zich ook niet verwaardigen u aan te zien, maar zich van u afkeeren en bevelen: Slaat dien luijen dienstknecht, die den wil zijns Heeren wist en toch niet deed, met dubbele slagen!

Broeders en zusters! het kost mij moeite om op dien toon tot u te spreken. Ach! de Meester, wiens woord ik verkondig, zal als hij komt zoo ongaarne bestraffen en veroordeelen; zijn lust is te behouden en te zaligen. Daarom, ontwaak, gij die slaapt, en sta op uit dien doodstaat! Leer uw waarachtig heil begrijpen, en jaag naar de zaligheid die u is voorgesteld! Wat zou er u in verhinderen, wat zou er u met doen dralen! Helaas! ik ken de uitvlugten met welke men zich-zelfen bedriegt. *'t Is nog zoo vroeg om op te staan*, zegt de een; *ik kan niet opstaan*, zegt een ander; *ik zie op tegen de moeiten van den dag*, zegt de derde.

't Is nog zoo vroeg om op te staan! Laat ons nog een poos weder insluimeren en rusten, nog een korte wijl alle genot genieten zonder angstig te vragen wat geoorloofd zij, wat niet. *'t Is nog te vroeg!* Hoe? Is dan niet sinds lang de dag aan den hemel? Kan men God dan ook te vroeg dienen, en ook te vroeg zalig wezen? Zijt gij dan niet van uwe geboorte af Christenen, dat is: heiligen, godgewijden, priesters van koninklijken blaede! *'t Is nog zoo vroeg!* En weet gij dan hoe laat het voor u is? Er zijn twaalf uren in den dag en de mensch leeft zeventig of tachtig jaren; maar daar worden er ook begraven die nog geen twintig, die nog geen vijftien zomers zagen! *'t Is nog te vroeg!*

En wanneer zal het dan niet meer te vroeg zijn? Want wie eenmaal zegt: het is te vroeg! die blijft zeggen: het is te vroeg! en daar zijn eerwaardige oude lieden, die nog niet zijn opgestaan en wier lippen nog stamelen: het is te vroeg! Zal ik u zeggen wat van de waarheid zij? 't is al laat! al laat genoeg! Reeds lang hadt gij behooren te ontwaken en op te staan: gij hebt veel in te halen; haast u, verlies geen enkel oogenblik, en zeg niet: het is te vroeg! opdat de Heer niet zegge: het is te laat! en een cinde maken aan den dag, dien gij verbeuzelt!

«Ik kan niet opstaan! het is mij niet mogelijk!» Dit spreekwijz beteekent in veler mond hetzelfde als: ik wil niet; althans: ik wil niet vast en ernstig. Maar overigens is het volkomen waar dat gij zonder hulp, aan u-zelfen overgelaten, niet zult kunnen opstaan. Als de luijaard aan zijne slaapstede, zoo zijt gij geketend aan de zonde, en door de zonde zijt gij ziek en zwak. Maar Jezus is dáár om u te wekken en op te rigten; en gij zult toch wel gelooven dat *hij* het kan? Hem, die bij 't lijk van Jafrus dochtertjen stond en hare hand nam en zeide: «kind, sta op!» en zij stond op en wandelde; hem faalt het niet aan kracht om u uit uwen zondenslaap op te rigten. Alleenlijk, wijs hem niet terug! Neem zijn woord aan, volhard met bidden in zijn naam, en wil geholpen zijn. Want als gij te dien dage zoudt zeggen: ik heb niet *kunnen* opstaan; dan zou hij antwoorden: Ik heb u bij name geroepen, en u de hand gereikt; maar gij hebt niet *gewild*!

«Ach, ik zou wel opstaan; het is mij sinds lang duidelijk geworden dat het zóó niet gaan kan; dit leven der zonde behaagt mij niet. Maar wie weet wat moeilijke dag mij wacht, een dag misschien vol stormen en vlagen. Er moet zooveel strijds gestreden, en zooveel leeds verdragen worden in de dienst des Heeren. Mogt ik dien langen dag van zorg en moeite kunnen overslapen!» Gij zijt onredelijk, Broeder! als gij het hoogste heil zonder eenige inspanning wenscht deelachtig te worden; gij, die voor een veel geringer voordeel geen moeite pleegt te schromen! Zonder strijd geen zegepraal, zonder vermoeyenis geen genot der ruste. Maar kwel uw geest ook niet met noodelooze zorg. De dienst des Heeren is veel ligter dan de dienst der zonde. Indien gij waant dat gij een somberen, verdrietigen dag te gemoet gaat, dan bedriegt gij u. Ontwaak, sta op; de zon is aan den hemel: *Christus zal over u lichten!*

(Nagelaten Leerredenen.)

JACOBUS GEEL.

(Geboren 1789, overleden 1862.)

Ontwerp eener nieuwe stijlverdeeling.

In eene Maatschappij van Letterkunde weten alle de leden, wat *stijl* is; maar tot onderlinge oefening, herinnert men elkander dikwijls bekende dingen. Daarom: de *stijl* was bij de Ouden in het eerst iets anders, dan bij ons; bij ons is de *stijl* geen middel, maar doel. Men maakt eene verdeeling van den *stijl*, naar de onderwerpen, die behandeld worden: men maakt nog eene andere verdeeling, naar de eigenschappen van den *stijl* zelven; maar die eigenschappen betreffen iets uiterlijks. De reden hiervan is, dat men den *stijl* voor enkelen *vorm* houdt. Dit nu is verkeerd: want geen stoffe der gedachte is denkbaar buiten dien vorm. Terwijl men dus dien *stijlvorm* naar vaste regelen wringt, verknoeit men den mensch, die in den *stijl* verborgen ligt: want de *stijl* is de gedachte, de gedachte is de mensch: dus is de *stijl* de mensch.

Dit alles had ik noodig, G. T! om een schrede verder te komen. Vergunt mij, dat ik uwe vriendelijke oplettendheid nog een oogenblik bezig houde.

De vroeger opgetelde benamingen van den *stijl* wensch ik niet te veroordeelen en af te schaffen: want die eigenschappen bestaan. Ik bedoel die, welke, uit den mensch voortkomende, zijn *stijl* wijzigen; niet die buiten den mensch van elders ontleend zijn, door dwang van gebruik of mode. Ik wenschte die benamingen te behouden, voor zoo verre zij in staat zijn een toestand der ziel uit te drukken, of een neiging van het karakter. Ik kan mij b. v. eene *opgeschroefde* ziel verbeelden, en een karakter met *papillotten* en *krullen*; maar het spraakgebruik wettigt zulke uitdrukkingen niet; en evenwel hebben wij gezien, dat de mensch in zijnen *stijl* zich vertoonen moet, zoo als hij is. Dus onthreekt ons nog eene karakterkunde van den *stijl*. Wij zoeken nog naar eene verdeeling van den *stijl*, regtstreeks uit het karakter van den mensch afgeleid.

Hier ziet gij, G. T! een ruim veld van onderzoek geopend: de *psychologie* der menschelijke spraak, in de verschillende talen gewijzigd naar het verschillend karakter der natien, en ieder dezer talen verschillend gewijzigd in *stijl*, naar het verschillend karakter

der schrijvers of sprekers. Het is een onafzienbaar veld, waarop ik slechts ééne schrede met u wagen zal. Het afgetrokken grammatische daar latende, zal ik in onze taal een proeve nemen op vier stijlkaracters, op een *onopregten stijl*, een *goedhartigen stijl*, een *knorrigen stijl*, en een *ijdel en verwaanden stijl*.

Weest zoo vriendelijk, G. T! te vooronderstellen, dat ik niet zeker ben van mijn betoog, en dat ik hier geroepen ben, om het openlijk te bekennen. Zoudt gij mij voor opregt houden, indien ik mij aldus uitdrukte?

«Zal een bewijs den stempel van eene uit eene onder eene gestadige wikking van vóór en tegen, opheldering der denkbeelden, gesproken innerlijke overtuiging van den betoger zelven dragen, moet de betoger zelf (er zijn er die dit vergeten hebben) niet vergeten, dat tweemaal twee vier is, en dat de maan kleiner schijnt dan zij is: omdat er zich in het rijk der wetenschappen en der overdenking schijnen, en derzelver grenzen schijnen, aangezien de menigvuldigheid der vóór- en onderwerpen, die zich in de, door de, behoudens de wonderlijkste keten van onzichtbaar verband, onloochenbare verscheidenheid van hare, hetzij zichtbare of onzichtbare verschijnselen, ik zeg niet rijke, maar onuitputtelijke natuur, vertoonen of doen opmerken, niet af te zien, al te veel zvarigheden op te doen, dan dat wie geroepen is, of eene roeping gevoelt, of zich ongeroepen roept, om een betoog, in de meeste gevallen, niet in alle, een soort van bewijs te noemen, in den vorm eener leering, als hij, dit thans de eer heeft tot u te spreken, te schrijven, een nog niet van alle zijden beschouwde stelling voor stevig zou houden, de uitkomst van een nog niet door al de slingerpaden der redenering achtervolgd onderzoek: terwijl het natuurlijk is, dat eene levendige hoop dat men de waarheid gevonden heeft, en de zucht der mededeeling eenigzins sneller gaan dan de overtuiging.» —

Rekent het niet voor afgedaan, G. T! wanneer gij dezen stijl *duister* genoemd hebt. Hij eischt aandacht: men moet er bij op zijne hoede wezen. Maar *duister* zou hier, gelijk in vele gevallen, eene onbestemde, gebrekkige benaming zijn, een behulp der gemakkelijheid, waarmede het *psychologisch* onderzoek der spraak gestuit wordt. De schrijver of spreker wist zeer goed, wat hij zaid: hij heeft tegen *logica* noch *syntaxis* gezondigd, en zoo de toehoorders hem minder gemakkelijk begrijpen, het is omdat zij slechts met hunne woordvoegende aandacht naar hem luisterden, en vergaten den *onopregten* mensch in zijne kronkelende en hobbelige perioden te volgen.

Hoe veel eenvoudiger is de *goedhartige stijl*! Hij gunt u

ieder, wat hem toekomt, en voegt daarom bij ieder zelfstandig woord een ander bijvoegelijk, waar het regt op heeft. De voor-naamwoorden *hij*, *zij*, *het* zijn hem te scherp, te kantig, daarom bezigt hij meest het gladder *dezelve*. Hij maakt alles duidelijk: zijn numerus is dikwijls *trochaisch*, vooral op het slot der perioden, en daardoor stil, gematigd, bescheiden, tevreden, prijzende. Den toehoorder, of lezer, wil hij niet kwellen, en hij gebruikt zelden leenspreuken, dan die bekend en dagelijksch zijn. Dewijl zijne natuur eenvoudig is, maakt hij geen jagt op verscheidenheid of afwisseling. Zijn volzinnen, wel gezien, hebben een groote gelijkvormigheid. Zij zijn zeer lang, en bevatten gewoonlijk eene gedachte, met eene andere gedachte er tusschen ingelascht.

In het geschiedschrijven zal hij aldus te werk gaan:

• Het is eene ontegenzeggelijke waarheid, door de leerrijke ontdekkende van alle tijden gestaafd, dat groote kundigheden en rijke talenten, wanneer dezelve geenerlei aanmoediging ondervinden, gevaar loopen van in de eerste geboorte te verstikken, en niet tot die ruime ontwikkeling geraken, waardoor dezelve, of in het stille boekvertrek, of op het woelige tooneel der menschelijke samenleving met schitterenden luister zouden hebben kunnen uitblinken. Wij vinden hiervan een allertreffendst voorbeeld geboekt in de levensgeschiedenis van Hein Knap, wiens groote kundigheden met regtmatige bewondering verdienen opgemerkt, en aangezien dezelve, ten gevolge eener zonderlinge verwaarloozing der oorkonden, steeds minder en minder herdacht worden, aan de vergetelheid ontrukkt te worden.

Op den 11^{den} van Grasmaand des jaars 1763 aanschouwde Hein Knap het eerste levenslicht in een klein dorp, midden in eene bekoorlijke landstreek van Bohemen, welker aangename ligging en fraaije omstreken allezins geschikt waren, om het jeugdige hart van onzen Knap, wiens aanleg van dien aard was, dat dezelve vatbaar gerekend mogt worden, om de indrukken van streelende gewaarwordingen te ontvangen en te bewaren, tot vurige bewondering der rijke natuur te stemmen, en zijnen lust tot een gezet onderzoek van derzelve geheime werkingen aan te sporen. Uit behoefte ouders geboren, wier deugd en braafheid allezins onbesproken waren, doch wier middelen eensdeels door vele huiselijke rampen en wederwaardigheden, die hun echter buiten hunne schuld overgekomen waren, anderdeels doordien zij met handwerk den kost voor zich en voor hun talrijk gezin verdienen moesten, al te beperkt waren, om aan hunne kinderen eene naar ieders aanleg berekende opvoeding te geven, toonde onze Knap reeds in zijne vroegste jeugd, wat hij worden kon, indien zijne

opleiding aan daartoe bevoegde en in het ontdekken van den aanleg bedrevene leermeesters toevertrouwd werd, maar moest hij niettemin van dit onschatbaar voorregt, welks gemis hij tot in zijnen hoogsten ouderdom gevoeld, en menigwerf aan zijne vrienden, volgens het eenparig verhaal van geloofwaardige mannen, betuigd heeft diep te gevoelen, verstoken blijven. Naauwelijks drie jaren oud zijnde, wilde het toeval op eenen warmen dag van Hooimaand, in den jare 1766, terwijl zijn vader en 's mans andere zonen nog bezig waren met hunnen noesten arbeid in het opene veld, en deszelfs ochtendtaak nog nict voltooid hadden, dat onze jeugdige Knap, ten gevolge der vermoeijenis, veroorzaakt door lang spelen, of welligt door een al te lang verlijf in de open lucht, waarin hij aan de brandende hitte der zonnestralen blootgesteld geweest was, zijne moeder verzocht, op haren schoot te mogen zitten, die dan ook al aanstonds aan zijnen wensch voldeed, en onzen jeugdigen Knap op hare knie plaatste, terwijl zij, volgens eene vaste gewoonte, die reeds sedert vele jaren in hare geregelde huishouding stand hield, bezig was met koffij drinken. Slechts weinige oogenblikken had onze Knap deze rust genoten, toen, hetzij dat het toeval zulks wilde, of dat het diertje door de zwoele uitdamping van den warmen drank aangelokt, onder het lesschen van deszelfs dorst, op den natten en glibberigen rand uitgegleden was, eene vlieg in den koffijkop der moeder van onzen Knap nederstortte, en niettegenstaande de spoedige aangebrachte hulp der goedaardige vrouw, hetzij dat het insect door plotselinge uitputting van krachten, of door de hitte van de koffij (en dit is *mij* althands steeds als het waarschijnlijkste toegeschenen) bezweken zij, den dood moest vinden. Terwijl nu de vlieg op eene drooge plek van de tafel op haren rug lag, en uitgenomen eene geringe beweging harer pooten, die welligt niet meer dan eene stuipachtige trilling of koortsige zenuwtrekking was, geen bewijs van leven meer gaf, nam onze Knap dezelve in zijne kleine vingers, en was, hoezeer ook zijne moeder, hoogstwaarschijnlijk bezorgd, dat de jongen, zoo als kinderen van die jeugdigen ouderdom meest plegen te doen, het doode insect naar zijnen mond brengen en inslikken zoude, alle pogingen in het werk stelde, noch door beloften van lekkernijen, noch door bedreiging met eene gepaste straffe, te bewegen, om hetzelfde weg te werpen; maar hij hield de vlieg vast, en bezag dezelve aan alle zijden, en hetzij dat dezelve reeds bij de eerste geboorte verninkt ter wereld gekomen was, of, (hetgeen *mij* ten minste aan nemelijker voorkomt) dat derzelve in het webbe eener spin, of door eenig ander toeval, een ongeluk wedervaren was, wat haar ontbrak, ontging onzen jeugdigen Knap niet, en hij gaf, in zijn

stamelende taal, aan zijne moeder, die de opmerkzaamheid van den schalkschen knaap met teedere aandacht gadesloeg, te kennen, dat de vlieg éénen poot minder had, dan alle de andere vliegen.»

Ik mag u niet langer met dit verhaal bezig houden. Het eind zou waarschijnlijk geweest zijn, — men kan het in den tragen gang aan zien komen — dat van den jeugdigen entomoloog, even als van vele jonge wonderen, naderhand gezwezen is.

Van een geheel tegenovergesteld aard is de *gemelijke en knor-rige stijl*. Hij gebruikt de letter *r* zeer veel: de *d* en *t* niet zelden; de perioden zijn ongelijk. De koppelwoorden missen veelal. Van tijd tot tijd komt een vlaag van eenlettergrepige woorden. De numerus breekt somtijds in *anapaesten* uit. Gaarne laat hij de stem op voorzetsels horten. Het geheel heeft iets onaangenaams.

Ik verbeeld mij, dat hij eene aanmerking nederschrijft op het *goedhartig* verhaal, dat gij gehoord hebt:

«'T zijn misschien waardige menschen (zegt hij) die door hun ingenomenheid met, hun overdreven liefde tot, en hun onophoudelijk streven naar lof en prijs van al wat onder hun pen valt, het gebrek verbloemen, het kwaad vergoelijken, wat goed is, ophemelen, maar wat wordt de historie, als het hart nimmer warm wordt door toorn over, door afkeer van de deugd? wanneer hij een nietigheid in een stijl van water verzuipt, 't geen groot is, voorbij ziet. Schrijf mij liever de historie in een kleinen kronijk-stijl: daar vind ik kern en kracht, als 't *feit* spreekt, deugd deugd, trouw trouw is, een treek een treek blijft; het oordeel, het wiken van goed en van kwaad aan den lezer verblijft. Is er in Hein Knap en zijn vlieg iets groots dat door, iets vreemds dat onder de lektuur den lezer meer trekt, treft, streelt, dan zoo de verhaler geschreven had: Hein Knap had aanleg om een natuuronderzoeker te worden; maar zijn vuur, zijn drift tot, zijn vordering in een vak dat tijd en geld eischt, werd gesmoord in den draf, waarin 't lot hem smeet.»

Het is bijna even moeilijk, dezen stijl te lezen, als met den man om te gaan. — Men behoeft niet naauw toe te zien, om op te merken, dat het korte, afgebrokene, stooterige daarin verschillend is van de zelfde eigenschappen, die de *verwande stijl* somtijds aanneemt. — Aan dezen ontbreekt innerlijke gehalte, bij veel uiterlijk vertoon en schittering der verbeeldingskracht in vergelijking en tegenstelling en verbinding. De perioden zijn gemaniereerd. De woorden springen meer dan zij rollen: de voordragt vemelt van beelden, met oostersche pracht en pedanterie. Alles treft bij de eerste lezing, minder bij de tweede, bij de

derde ziet een geoeffend lezer door den stijl heen, en hij gevoelt er leed van, dat de schrijver of zijn stijl (want beide zijn één er zoo onophoudelijk op uit is, om te treffen: misschien anders zich vertoont, dan hij van nature is: dat hij liever een valsche manier van elders ontleent, en andere onbedrevenen, op zijne beurt, doet wankelen of besinet, dan zijn eigen karakter te ontplooijen. De schijnbaar al te groote rijkdom van dezen stijl is geen weelderigheid, die de tijd besnoeijen zal, maar een levensgevoel, voor oogenblikken slechts verhoogd door sterken dronk of magnetische handgrepen. Dat geeft geen gezonde kracht. — *Verhalen* kan hij eigenlijk niet. Het verhaal wordt in zijne handen een woelige vertooning van hetgeen hij zelf denkt of wil schijnen te mijmeren. Daarom schrijft hij aldus:

«In Bohemen leefde een kind, en zijn naam was Hein Knap, en zoo de jeugd altijd de profetes der mannelijke toekomst was, dan moest die spruit een breed getakte boom worden, die vonk een schitterende vlam, die vlok bevroren damps een rollende sneeuwberg, die drop zeepwaters een veelkleurige bal. Maar de profetie zijner jeugd was een logengeest. Kwam het zoo uit, omdat hij een tafelschuimende plant was, en geen voedsel ontving uit den moederlijken schoot eener uitgebreide grondige wetenschap, maar uit een welig gewas, waaraan hij zich vastklemde en dat hij uitzoog, of een zeekwab, door den storm hoog op het strand gesmeten, of bedierf en vernielde hem het geslacht, waarmede hij verkeerde, als het dier, dat zijn jong van verteedering doodddrukt? — Ja, zoo was het! Rekent mij niet uit, wat hij had kunnen worden! Het is het plan van een gebouw, het argument van een tooneelstuk, dat verbrand is, de omtred eener voorbijgaande schaduw op den wand, de interest van een verkwaist fortuin op het papier. Het is te laat: het is de opborrelling van het water, waar een man verdronken is. Hoe kon hij groot worden? Hij wenschte het misschien: zij wilden het niet. Want zij riepen, dat hij reeds groot was, toen hij nog groeijen moest. Dat was hun zwak! *Hoe veel planten hebben zij niet gezegd in het heete zonnelicht, op den vollen zomermiddag, toen de schaduw eener stroomat heilzaam geweest zou zijn!* — Die dwazen!

Een weinig ruimte, als ik verzoeken mag! of wilt gij onder den voet geraken? Ziet gij dien hoop niet aanrukken? Wat slapen en duwen zij voort, jong en oud? — Het is Hein Knap. Gaat hij naar de gerechtsplaats? wat heeft hij misdaan? — Da staat een paard. Hij moet rijden. Och Hein! het gaat te wild. Smeek hen, dat zij u met eigen kracht laten opstijgen. Och Hein! Hein! Gij zult het leeren: ik beloof het u; maar laat:

door dien druischenden drom niet in de hoogte helpen. — Daar rijst hij! — Hein! vertrouw het spel niet!

Och! hij is al over het zaal! wie weet waar hij aan den anderen kant ingevallen is.»

www.libtool.com.cn

Ik zal de Maatschappij verzoeken, mijn ontwerp eener nieuwe stijlverdeeling in overweging te nemen.

REINIER CORNELIS BAKHUIZEN VAN DEN BRINK.

(Geboren 1811, overleden 1865.)

De Brabandsche kooplieden in Holland.

De handelsbevolking, welke zich in het jaar 1585 uit Antwerpen naar de noordelijke koopsteden verplaatste, vond daar een vruchtbaren bodem, maar die noeste bewerking vorderde om die vruchten te dragen. De grondstof lag vooral in het talrijke en uiterst bedreven varensvolk, dat deels op de schepen der watergeuzen den prijs der roekeloosheid en stoutmoedigheid had behaald, deels in den handel op Moskoviën en vooral in de walvischvangst eene degelijke leerschool had gemaakt. Doch de sleurhandel, waarbij elke stad naar gelang van de haar verleende voorregten op bepaalde plaatsen, binnen bepaalde grenzen, op bepaalde artikelen zich toeleigde, was de heerschende: groothandel en groothandelars ontraken. Voor de enkele uitgewekenen onder de aanzienlijken, de Reels, de Pauwen, de Bickers, had zich in het oord hunner ballingschap, hetzij in de Engelsche zeehavens, hetzij te Bremen of te Hamburg, een ruimer gezigteinder ontsloten; een Jan Huijgen Linschoten had op Portugesche schepen de groote vaart medegemaakt en het gebrekkige van den Spaanschen handel en zeebouw was door hem niet onopgemerkt gebleven; maar wat in Holland uitzondering was, was sedert lang te Antwerpen regel. De groote handelshuizen aldaar hadden hunne nevenkantoren te Lissabon en te Seville en elders: Antwerpenaars hielpen de Spaansche bodems bevrachten en deelden in de vruchten van den togt, en niet alleen had hun scheepsvolk op de verre reize zich met praktische kennis verrijkt, ook aardbeschrijving en zeevaartkunde waren er als wetenschap beoefend geworden. Gerard Mercator en Abraham Ortelius hadden daar het voorbeeld gesteld dat, merk-

waardig genoeg, juist in hetzelfde jaar door een Nederlander Lucas Jansz. Wagenaar, werd gevolgd, die toen den eersten Hollandischen zee-atlas, onder den titel van Spiegel der Zeevaart, b Plantijn te Leiden in het licht gaf.

De uitgewekenen uit Antwerpen kwamen herwaarts onder de schoone leus van vervolgden om den wille van het geloof. Men moge het zoo geweest zijn, dat vele kooplieden met het eigen instinct voorzien hebben dat, bij den terugkeer van Antwerpen onder het Spaansche juk, het met den handel daar te einde liep, en deze zich naar elders moest verplaatsen, toch voeden zij het gemoedelijke devies onder hun blazoën. Protestante vooral Calvinisten waren zij meest allen, en zoolang zij in de bedehuis waren, meenden zij dat in vollen ernst. Ook daartoe ten tot op zekere hoogte. De heerschappij, welke de Koning zich als Koning van Spanje en Portugal, over de Oost- en West-Indische zeeën had aangematigd, had het gezag der Kerk voor zijn Paus Alexander VI, het ongoddelijkste monster van zijn tijd, als onze ijverars zeiden, had die zeeën en landen bij openbare bulle aan die koningrijken geschonken. Het was voor onze Calvinisten bijna een geloofspunt den Koning en den Paus gelijkelijk te bestrijden, door zich naar Indië den weg te banen en te needs met het zwaard de leer te prediken: «des Pausens doot is idel ende teghens de leeringhe Christi ende teghens de religie». Tot zooverre gingen geloof en belang hand in hand; maar wanneer later Leicesters berucht plakaat den handel in 's vijands land verbood, dan voorzeker scheidden de Brabandsche kooplieden zich van de partij hunner politieke medeballingen, meestal vrienden van den Engelschen landvoogd, af om zich met die stedelijke regeringen en der Nederlandsche kooplieden te vereenigen om het volgend sophisme uit te vinden: de verboden handbrengt naarmate zij 's Konings landen verarmt ons te grotschatten aan, waaruit wij in staat zijn den oorlog tegen den gemeenen vijand te voeden en de kerke Gods te schragen. Zou men er dan niet op gezien hebben, een ander ook katholieken potentaat, b. v. Koning Hendrik IV, of de republiek van Venetië, ja des needs den grooten Turk, de behulpzame handbieden, mits hij slechts de vijand van den Koning van Spanje is. Dit was de regtzinnigheid van den uitgeweken koopman: de dienstijver, maar met een zekere rekbaarheid naar de omstandigheden. Dat dit met le Maire 1) ook het geval zal geweest zijn, ik niet verzekeren; hij was van Doornik geboortig, en had

1) *Isaac le Maire, de vader van den ontdekker der zeeëngte dien naam.*

werpen waarschijnlijk na den val der stad verlaten; maar ik zou wel eens willen weten welke godsdienst zijne broeders, die zich in Portugal, Spanje en Italic als kooplieden gevestigd hadden, nog in 1609, althans voor het oog der wereld, hebben beleden; met hen toch bleef onze Isaac even naauw verbonden, als met zijn broeder Johannes, predikant te Amsterdam, een zoon ijverig contraremonstrant, dat hij de geeseloede van Vondel niet ontging. Had hij bovendien niet tot zijn boezemvriend dien Petrus Plancius, welke zich door zijne vervolging der Lutherschen even gehaat maakte, als door zijne verdiensten voor de zeevaartkunde beroemd, die terwijl hij van den kansel tegen de Remonstranten donderde, zich niet ontzag den afvalligen Hendrik IV van raad te dienen zoo dikwijls deze dien vroeg. Vroomheid en zedelijke strengheid zijn niet altoos elkanders maatstaf, en onder de vele vonden, welke de menschen in die dagen zochten, behoorde ook deze, zoo het mogelijk was de bijbelspreuk, dat men God niet kan dienen en den Mammon, te vereenigen met die andere: maakt u vrienden uit den Mammon der onregtvaardigheid.

Zoo was het geschapen met hunne regtgeloovigheid; hoe stond het met de vaderlandsliefde dier uitgewekenen? Het zij zoo, dat oor den koopman wel eens de regel hebbe gegolden: mijn vaderland is daar, waar het mij wel gaat; er is veel dat de toepassing an dien regel in de hier gegevene omstandigheden verontschuldigt. Toetsen wij geenszins aan de veelal instinctmatige gehechtheid aan eenen grond, waarop zich de herinneringen onzer eigen rugd aan die eener driehonderdjarige meestal loffelijke geschiedenis verbindt, de gevoelens van hen, die veelal uit het land der Valen opgezweept, na een kortstondig verblijf te Antwerpen, eene schuilplaats in Engeland of Duitschland hadden moeten zoeken: die op een schijn van hoop uit hunne ballingschap teruggekeerd, voor nieuwe teleurstelling hadden moeten zwichten en op nieuw den wandelstaf opnemen. Telkens was de bodem onder hunne voeten gewisseld: voor zoover zij karakter bezaten, was slechts hun veldrijf hun gebleven, en waar dat het beste tierde — was het onder dat zij dat land ook hun vaderland vonden? Hier was tel wat hen moest aantrekken; zij vonden hier stamgenooten, broedersgenooten, zaamgezworenen in hunnen kamp met de Spaansche dwingelandij; daarbij de gezonde atmosfeer der jeugd in een bloeienden staat. Doch ik moet niet van staat spreken. Toen in 1585 de zegevierende veldheer, die hen uit Antwerpen verjoef, ook het Noorden bedreigde, was het voor hen de vraag, of die land als hun eigen vaderland, zij het ook op gunstiger voorwaarden, op nieuw zou moeten buigen onder het Spaansche juk:

Engeland of Frankrijk de opdragt der souvereiniteit zou aanvaarden: of men krachten genoeg zou vinden om een zelfstandige nationaliteit te voeden: of een dragelijk bestuur vreemden en inboorlingen in ééne schoot zou kunnen vereenigen. De regtvaardige geschiedenis mag het niet vergeten, hoeveel voor de vorming van dezen staat door diezelfde Zuid-Nederlandsche ballingen gearbeid, geleden en gestreden is; al werd dat ook door tijdgenooten vergeten. Moest het hen niet gevoelig treffen, bij de onbekrompener inzigten, welke hun hunne ondervinding als ballingen had gegeven, dat kleinsteedschheid hier allengs het vaderland tot de muren zijner veste beperkte, dat eene familie-aristocratie zich op het kussen droog en den vreemdeling daaruit weerde, wanneer door het volk op de straat en den volksdichter op het toneel den Brabander zijne herkomst werd verweten, en wanneer hij, bij al het goede, dat hij in dit goede land genoot, toch al te dikwijls, in bijna dagelijksche ervaring, smaakte hoe bitter het brood der ballingschap was.

(Isaac le Maire.

	Bl.
WILLEM BILDERDIJK.	
Zeeslag bij Zierikzee tusschen de Hollanders en Vlamingen in 1304. [Uit de <i>Geschiedenis des Vaderlands</i>]	1
Karakter van Prins Willem V. [Uit de <i>Brieven</i>]	6
Welke groote waarde ligt in het Treurspel opgesloten? [Uit de <i>Verhandeling over het Treurspel</i>]	7
JOHANNES KINKER.	
De heilspellende teekenen des tijds. [Uit: <i>Iets over de meest kenschetsende teekenen des tijds</i>]	8
SAMUEL IPERUSZOOM WISELIUS.	
De Nederlanders in de veertiende eeuw. [Uit het <i>Tafereel van de staatkundige verlichting der Nederlanderen</i>]	10
Het opperbewind van Prins Maurits. [Uit hetzelfde werk]	11
PHILIP WILLEM VAN HEUSDE.	
De ware vrijheid. [Uit de <i>Brieven over hooger onderwijs</i>]	13
Het wezen der muziek. [Uit <i>De Socratische School</i>]	15
WILHELM BROES.	
Maria en Martha. [Uit de <i>Leerredenen</i>]	17
Wat den last des ouderdoms verligt. [Uit <i>De Bijbel uit God</i>]	20
CORNELIS JACOBUS VAN ASSEN.	
Perikles voor de regtbank te Athene. [Uit den <i>Perikles van Athene</i>]	24
WILLEM DE CLERQ.	
Invloed van den volksaard op de Nederlandsche poëzy. [Uit de <i>Verhandeling over den invloed der vreemde Letterkunde op de Nederlandsche</i>]	26
De Italiaansche letterkunde in den tijd van Hooft. [Uit dezelfde Verhandeling]	28
GERHARD HEINRICH VAN SENDEN.	
De bergstorting van den Ruffi. [Uit de <i>Alpenrozen</i>]	30
De Lammergier. [Uit hetzelfde werk]	34

PETRUS VAN LIMBURG BROUWER.

Het blijspel der Grieken. [Uit de voorlezing: <i>Over de Kikcor-schen van Aristophanes</i>]	37
Spartaansche vrijheid. [Uit den <i>Diophanes</i>]	39
Kapitein van Berkel. [Uit: <i>Het Leesgezelschap te Diepenbeek</i>]	45
De „notabelen” van een Geldersch dorp. [Uit hetzelfde werk]	47

ABRAHAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN.

De welsprekendheid van den Kanselredenaar. [Uit den <i>Joannes Chrysostomus</i>]	56
Geestdrift. [Uit de redevoering: <i>Over de geestdrift van den kunstenaar</i>]	53

ISAAC DA COSTA.

Handel en woeker der Joden in de Middeleeuwen. — Karakter der verdrukke Joden. [Uit <i>Israël en de Volken</i>]	54
Shakspeare en Bilderdijk. [Uit <i>Bilderdijk herdacht</i>]	59
Wat is poëzy? [Uit de <i>Herinneringen uit het leven en den omgang van Willem de Clercq</i>]	63

AERNOUT DROST.

De Kaninefaat. Geschiedkundige karakterschets. [Uit de <i>Schetsen en Verhalen</i>]	66
--	----

JAN FREDERIK OLTMANS.

De Lazarusklep. [Uit: <i>De Schaapherder</i>]	71
Een stalknaap in de vijftiende eeuw. [Uit hetzelfde werk]	74
De heidin. [Uit hetzelfde werk]	74

GERRIT DE CLERCQ.

Gelijktijdige geschiedschrijving. [Uit een opstel over den Belgischen opstand in: <i>De Gids</i> voor 1847]	81
Uit ontevredenheid met het staatsbestuur gaat men in onzen tijd niet ligt tot gewapenden opstand over. [Uit hetzelfde opstel]	82

ABRAHAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN Jr.

De godsdienst het wezen van den mensch. [Uit het aldus getitelde werk]	83
De wekstem ten leven. [Uit de <i>Nagelaten Leerredenen</i>]	86

JACOBUS GEEL.

Ontwerp eener nieuwe stijlverdeeling. [Uit: <i>Onderzoek en Phantasie.</i>]	89
--	----

REINIER CORNELIS BAKHUIZEN VAN DEN BRINK.

De Brabandsche kooplieden in Holland [Uit <i>Isaac le Maire.</i>]	90
--	----

90214

www.libtool.com.cn

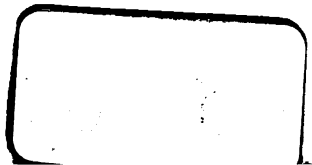
www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

R²

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn